TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF

RUDOLF SCHOU

1902

KJØBENHAVN
DET SCHUBOTHESKE FORLAG
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
1902

INDHOLD.

Side

Landbruget i 1901 af Rudolf Schou 1
Det kongelige danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling 18
Københavns Uldmarked af Chr. Erichsen 49
Hesten i Nordboens Tjeneste paa Island, Færøerne og Grønland. II. Af Daniel Bruun..... 57
Planteavlen 1901 af Statskonsulent K. Hansen..... 105
Realkredit og Livsforsikring. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Sekretær, cand. polit. H. Hertel..... 143
Diskussion herom 168
Mælkeribruget i Danmark 1901 af Konsulent B. Bøggild 189
Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn ved Inspektør James Høyer..... 294
Husdyrbruget i 1901 med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget af Statskonsulent Axel Appel..... 211
Hesteavlen i 1901 af Statskonsulent J. Jensen 234
Andelsmælkerierne i de forløbne 20 Aar. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Konsulent B. Bøggild..... 249
Diskussion herom 283
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn 292
Odense Kvægmarked af Rudolf Schou 295
Kapitelstaxter for Aaret 1901 296
Om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Forpagter Bokelmann 297
Diskussion herom 325
Landhusholdningsselskabets Prisopgave vedrørende Svinets Avl og Pleje 332
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1901 af Fuldmægtig Fr. Reck og Assistent N. C. Christensen..... 333
Jordlopperne, deres Livsforhold, økonomiske Betydning og Midlerne imod dem af A. C. Jensen-Haarup, Esbjerg..... 379

Side

Meddelelser fra det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Fest for Forpagter F. Bokelmann ... 394
Bestyrelsesmødet den 7. Juni 1902 ... 401
Den engelske Landmand og Indkomstskatten af H. Hertel ... 411
Elektricitetens Anvendelse i Landbruget. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Statskonsulent C. V. Birk ... 413
Diskussion herom ... 446
Revision af Fællesforetagenders Driftsregnskaber. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Rudolf Schou ... 453
Diskussion herom ... 460
Agerdyrkningsberetning (indtil Slutningen af Maj Maaned) ... 469
Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1901 af Professor V. Stein ... 489
Meddelelser fra det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Instrux for kongelig Vejer og Maaler for Vejning af Smør ... 516
Boganmeldelse. Edvard Holm: Danmarks og Norges Historie (1766—1770) ved H. Hertel ... 518
Landbolove af Justitsraad H. Wulff ... 521
Noteringen paa Kjøbenhavns Kvægtorv i Femaaret 1897—1901. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Veterinærkonsulent J. Arup ... 529
Diskussion herom ... 543
De forenede Stater i Nordamerikas ny Margarinelov ved H. Hertel 550
Meddelelser fra det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Fra Udlandets Landbrugsstatistik ved H. Hertel ... 551
Lov vedrørende Hold af Avlstyre ved H. Hertel ... 554
Prisopgave udstedt af Landhusholdningsselskabet ... 555
Generalforsamling i det kgl. danske Landhusholdningsselskab ... 557
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1901—1902 af V. Willaume-Jantzen 560
Høstudbyttet 1902 ... 576
Agerdyrkningsberetning (indtil Slutningen af Oktober Maaned) ... 577
Danmarks Smørexport 1901—1902 af Konsulent B. Bøggild ... 593

REGISTRE.

a) Æmner.

Side

Agerdyrkningsberetning 469. 577
Agrikulturkemisk Virksomhed 489
Andelsmælkerierne 249
Arealets Benyttelse 124
Avlsdyrpriser 230. 246
Avlstyre, Lov herom 554

Bokelmann, F. 394

Elektricitetens Anvendelse i Landbruget 413
Englands Indførsel af Smør 198. 599
England, Indkomstskat 411
England, Analyse af indførte Landbrugsprodukter 552
Esbjerg, Udførsel over — 15

Faareavlen 233
Foderstofpriser 6
Forsøgsvirksomhed, Statens — i Plantekultur 138
Frøkontrol, Dansk 141

Gjødningsstoffer 507

Handelsfoderstoffer 489
Hedeselskabet 140
Hesteavlen i 1901 234
Husdyrbruget i 1901 211
Husdyrloven 243
Høsttidens Begyndelse og Varighed 119
Høstudbytte 470. 576

Island, Hesten i Nordboens Tjeneste paa —. II 57

Jordlopper 379

Side

Kapitelstaxter 250. 296
Kartoffeldyrkning og Kartoffelstivelse 555
Kontrol med Korn og Foderstoffer i Frihavnen 204. 292
Kontrolforeninger 226
Kornpriser 4
Kreaturpriser 8. 535
Kvægavlen 222
Kvægavlsforeninger 225
Kvægmarkeder 220. 295. 543

Landbolove 521
Landbruget i 1901 1
Landbrugsredskaber og Maskiner, Udvalg for — 34. 297
Landhusholdningsselskabets Generalforsamling 18. 557
do. Maltbyg- og Hvedeudvalg 31
do. Bestyrelsesmøde 401

Margarinelovgivning, Nordamerikas — 550
Mælkeribruget i Danmark 1901 189

Noteringen paa Kjøbenhavns Kvægtorv 529

Omsætning af Landbrugsprodukter 333
Osteproduktion 199

Planteavlen 1901 105
Planteavlsudvalget 33

Radrensere for Roer 297
Realkredit og Livsforsikring 143
Revision af Driftsregnskaber 453
Rodfrugtpriser 121
Rusland, Afsætning af Avlsdyr til — 36

Smørexport, Danmarks 593
Smørmærkeforening 203
Smørpriser 5. 197. 268. 601
Storbritanniens Landbrug 551
Svineavl 332

Tyskland, Kreaturbestanden i — 552
Tysklands Toldpolitik 237
Tærskemaskiner 305

Uldmarked, Kjøbenhavns — 41. 49

Vejrforholdene 560
Vognprøver 312

Side

b) Forfattere.

Appel, A. Husdyrbruget 1901 med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget 211
Arup, J. Noteringen paa Kjøbenhavns Kvægtorv i Femaaret 1897—1901. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 529

Birk, C. V. Elektricitetens Anvendelse i Landbruget. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 413
Bokelmann, F. Om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 297
Bruun, D. Hesten i Nordboens Tjeneste paa Island, Færøerne og Grønland. II 57
Bøggild, B. Mælkeribruget i Danmark 1901 189
— Andelsmælkerierne i de forløbne 20 Aar. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 249
— Danmarks Smørexport 1901—1902 593

Christensen, N. C. og Fr. Reck. Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1901 333

Erichsen, Chr. Kjøbenhavns Uldmarked 49

Hansen, K. Planteavlen 1901 105
Hertel, H. Realkredit og Livsforsikring. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 143
— Den engelske Landmand og Indkomstskatten 411
— Boganmeldelse. Edvard Holm: Danmarks og Norges Historie (1766—1770) 518
— De forenede Stater i Nordamerikas ny Margarinelov .. 550
— Fra Udlandets Landbrugsstatistik 551
— Lov vedrørende Hold af Avlstyre 554
Høyer, J. Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn 294

Jensen, J. Hesteavlen i 1901 234
Jensen-Haarup, A. C. Jordlopperne, deres Livsforhold, økonomiske Betydning og Midlerne imod dem 379

Reck, Fr. og N. C. Christensen. Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1901 333

Schou, R. Landbruget i 1901 1
— Odense Kvægmarked 295
— Revision af Fællesforetagenders Driftsregnskaber. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 453
Stein, V. Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1901 489

Willaume-Jantzen, V. Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1901—1902 560
Wulff, H. Landbolove 521

Side

c) Tegninger.

Hesten paa Island (28 Afbildninger) ..... 57—102
Grafisk Fremstilling af Kraftforbruget for en Vogn med bredfælgede og smalfælgede Hjul 324
Jordlopper (16 Afbildninger) ..... 388—392
Grafisk Fremstilling af Prisnoteringen for Kvæg i Hamborg, London og Kjøbenhavn i Femaaret 1897—1901 ..... 536—537

Landbruget i 1901.

Af *Rudolf Schou.*

I et Landbrugs Udvikling er et Aar et saare kort Tidsrum og i Oversigten over det forløbne Aar er det altid vanskeligt at tegne et Billede af hvad der er passeret. Der fremkommer saa mange nye Tanker, som have øjeblikkelig Interesse, men om deres Varighed og virkelige Værdi kan man først senere dømme. Og ofte hænder det, at en særlig betydningsfuld ny Foranstaltning kommer helt ubemærket frem. Man kan saaledes minde om Andelsmejeriernes Opstaaen, som man efter en Snes Aars Forløb ikke kan angive bestemt Tidspunkt for og nu med Rette anser for en Hovedbegivenhed i dansk Landbrugs Udvikling.

Ved at følge Landbruget og efter Aarets Udløb gjennemgaa Optegnelser og Udklip og sigte og vrage samt gjenkalde i Erindringen, hvad der er passeret, kommer man til en skjønsmæssig Betragtning; til Raadighed findes der endnu ikke Talopgivelser om Ind- og Udførsel m. m. Man maa tage Prisoversigterne, egne Optegnelser og udenlandsk Indførselsstatistik og søge at danne sig et Billede.

Aaret 1901 begyndte med temmelig haard Kulde, som afløstes af Regn, Sne og Taage; Februar blev usædvanlig kold og en mærkværdig stærk Rim lagde sig over Landet. Den pludselige Frost af den stærkt vandfyldte

Jord og andre særlige klimatiske Forhold gav Landbruget i de hvededyrkende Egne et slemt Tab, idet Hveden gik bort. De hermed tilsaaede Arealer maatte erstattes af andre Afgrøder, hvilket kostede Arbejde og Saasæd, foruden at de gav betydelig mindre Salgsværdi. Rugen og Kløveren klarede sig derimod gjennemgaaende ganske godt.

Vinterfodringen var forsaavidt ejendommelig som Foderstofferne tildels erstattedes af hjemmeavlet Korn. Dog brugtes som sædvanlig store Mængder Oliekager, særlig Bomuldsfrøkager og Solsikkekager. En god Støtte havdes, hvor Rodfrugtbeholdningerne vare rigelige.

Foraaret kom usædvanlig sent og Saaningen sinkedes af Regn, men des hurtigere foregik Spiringen. I Juni stod Afgrøderne Landet over ganske usædvanlig lovende. Endnu i Juli havde man Grund til at vente en enestaaende rig Høst. Agerhøet var i Hus og i stor Mængde. Saa kom Varmen, den herligste Sommervarme, som af alle Landmændene hilstes velkommen. Men Varmen blev ved og Kornet modnedes for brat, Kjærnen blev mangelfuld udviklet og Straaet blev kort. Høsten endtes hurtigt og billigt, under de gunstigste Forhold, men det blev en kneben Middelhøst som Helhed, bl. a. fordi Rugen var mangelfuld kjærnesat og Hveden var gaaet bort. Rodfrugterne bleve normale, hvorimod den rigelige Græsavl i Forsommeren afløstes af Græsmangel sidst i Juli. Hen paa Eftersommeren blev der rigeligt Græs og Køerne holdtes usædvanlig længe ude, hvorved Halmfattigdommen og de høje Priser paa Foderstoffer opvejedes noget.

I Planteavlen ligger Landbrugets primaire Interesse, og der arbejdes stadigt paa dens Forbedring. Paa Sjælland er der paabegyndt Præmiering af hele Markbrug og den hensigtsmæssigste Anvendelse af Kunstgjødning er stadig Gjenstand for Forsøg og Udvexling af Meninger. I særlig Grad har man drøftet Anskaffelsen af Saahvede efter at Vinteren havde ødelagt næsten al vor Hvede; ligeledes har Bygdyrkningen ved Salgsforholdene faaet et

andet Præg — man lægger sig mere efter stort Udbytte end fin Maltvare. Interesse for Planteavlen findes selvfølgelig og det endda meget kraftig, men Vejrlig og Jordbundsforhold gjør Beregningerne usikre i Sammenligning med Husdyrbruget, og derfor er Fremgangen ikke saa synlig. Som saa ofte fremhævet er det Jordbehandlingen, som maa forbedres, og hertil vil Forsøgsstationer, Markforsøg, Midler til Udryddelse af Ukrudt samt Redskabsprøver hjælpe, og med disse Midler er der virket i 1901, trods noget tidligere Aar. Og om disse Midlers Anvendelse har der været Diskussion, ligeledes om Indkjøb af Gjødning, hvad man vel tør tage som sikkert Tegn paa, at Landbrugets Planteavl omfattes med varm Interesse.

Kornpriserne fremgaa af Tabel I. At Hvedeprisen har været højere, har danske Landmænd ikke haft Glæde af, og den lavere Pris for Maltbyg har været følelig, væsentlig for de samme Egne, som have mistet Udbyttet af Hvedemarkerne, hvortil kommer de enestaaende lave Sukkerpriser, som maaske næppe komme op før Sukkerpræmierne ophæves. Til Opnaaelse heraf er paabegyndt en Konference i Brüssel, som foreløbig synes at have Udsigt til at naa til Forstaaelse. Det er dog sikrest at regne med, at den vil ende med samme negative Resultat som tidligere Forhandlinger: Enighed om, at Sukkerudførselspræmierne ere forkastelige, men at det er umuligt at blive enige om at ophæve dem.

Husdyrbruget har haft et heldigere Aar end Planteavlen. Smørproduktionen er i stadig Stigning og Priserne have været i Fremgang, ikke alene selve Noteringen, men ogsaa de i Forhold til denne betalte Priser (Tabel II). En Pris af 1.7 Øre pr. Pd. mere end ifjor repræsenterer c. 2 Mill. Kroner. Udførslen af Flæsk er efter den engelske Statistik lidt mindre end i 1901, nemlig $107^1/_2$ Mill. Pd. imod 111 Mill. Pd.; Værdien er derimod gaaet frem med godt 3 Mill. Kroner = 3 Øre pr. Pd. slagtet. Medens Smørproduktionen ikke har mærket meget til højere Priser paa indkjøbte Foderstoffer, har Flæsketil-

Tabel I.

		Hvede	Rug	Byg	Havre
1898	1. Kvartal	702	483	536	548
	2. —	903	564	553	633
	3. —	706	505	525	625
	4. —	586	542	521	502
	Hele Aaret	724	524	534	577
1899	1. Kvartal	579	538	521	493
	2. —	568	545	501	498
	3. —	533	517	535	502
	4. —	514	530	532	512
	Hele Aaret	549	533	522	501
1900	1. Kvartal	509	505	536	498
	2. —	527	548	535	556
	3. —	545	525	525	546
	4. —	517	473	498	496
	Hele Aaret	525	513	524	524
1901	1. Kvartal	547	473	510	512
	2. —	622	484	545	548
	3. —	596	469	529	539
	4. —	588	481	519	541
	Hele Aaret	588	477	526	535

virkningen haft høje Majspriser imod sig (Tabel III), men næppe til Skade for Kvaliteten. Henimod Slutningen af Aaret erstattedes den amerikanske Majs for Størstedelen af Sortehavsmajs, som dog ikke kom hertil i lige god Kondition, mindende om den amerikanske Majs for nogle Aar siden. Sammenstillingen af Priser, som Andels- og Privatslagterier have betalt for Svin, er udeladt i Aar paa Grund af, at en saadan Sammenligning ikke kan blive paalidelig. Kvaliteten af Smørret er — trods de fra irsk Side fremkomne Paastande om Tilbage-

Tabel II.

		Kjøbenhavns Smørnotering	De samv. danske Landboforeningers Smørprisstatistik
1898	1. Kvartal	92.8	92.5
	2. —	79.1	79.0
	3. —	82.7	82.3
	4. —	101.1	101.0
	Hele Aaret	88.9	88.7
1899	1. Kvartal	95.5	95.7
	2. —	83.2	83.9
	3. —	99.5	97.2
	4. —	104.8	105.7
	Hele Aaret	95.7	95.6
1900	1. Kvartal	93.5	94.7
	2. —	88.9	88.4
	3. —	97.5	97.6
	4. —	104.1	103.1
	Hele Aaret	96.0	95.9
1901	1. Kvartal	100.6	101.7
	2. —	89.2	90.0
	3. —	95.3	94.4
	4. —	103.7	104.3
	Hele Aaret	97.2	97.6

gang — uforandret, og Beskaffenheden af Svinene sikkert i Fremgang, hvorom fremkomne Oplysninger bære Vidne. Kjødproduktionen er i Tilbagegang, ogsaa Exporten heraf, hvilket jo er meget rimeligt under de usikre Afsætningsforhold. Ret sandsynligt er det, at Hjemmeforbruget af Oxekjød er tiltaget, naar Flæskepriserne som i 1902 ere høje. Fjerkræavlen, navnlig Æggeexporten, har et godt Aar at se tilbage paa med stigende Udførsel og gode

Tabel III.

		Hvedeklid	Palmekager	Hørfrøkager	Rapskager	Bomuldsfrøkager	Solsikkekager	Majs
1898	1. Kvartal . . .	495	548	664	698	500	582	379
	2. — . . .	503	548	637	662	548	557	415
	3. — . . .	458	533	598	643	507	555	374
	4. — . . .	482	533	635	702	512	581	426
	Hele Aaret . .	485	541	634	676	517	569	399
1899	1. Kvartal . . .	506	560	629	710	512	550	408
	2. — . . .	500	560	594	700	495	505	395
	3. — . . .	503	556	606	690	524	550	404
	4. — . . .	500	561	662	615	571	569	402
	Hele Aaret . .	502	559	623	681	526	544	402
1900	1. Kvartal . . .	517	561	652	610	577	571	400
	2. — . . .	513	560	672	610	582	547	459
	3. — . . .	495	560	685	610	592	560	454
	4. — . . .	485	560	688	610	627	573	475
	Hele Aaret . .	503	560	674	610	595	563	447
1901	1. Kvartal . . .	489	560	676	585	578	572	422
	2. — . . .	497	560	648	567	551	567	448
	3. — . . .	466	560	660	598	567	571	484
	4. — . . .	498	560	685	596	583	592	544
	Hele Aaret . .	488	560	667	587	570	576	475

Priser. Derimod har Hesteafsætningen været noget vanskelig, vel nok begrundet paa en almindelig Stagnation i Byernes Erhverv, navnlig i Tyskland; at Tilbagegangen særlig skulde skyldes Indførslen af elektrisk Drift paa Sporveje, er ikke rimeligt, thi vore Heste bruges til Omnibus- og sværere Trækbrug, ikke meget til Sporvogne. Og i ingen større By afløses Omnibusserne af

Sporveje, idet disse sidste blive mere generende efterhaanden som Færdselen i Gaderne stiger. Og til Fragtkjørsel anvendes Automobilerne ikke, antagelig af den Grund, at de ikke som Heste ved Igangsætningen eller op ad Bakker i en ganske kort Tid kunne udfolde en overordentlig stor Kraft udover den normale. Betegnende er det, at en Automobil til hurtig Kjørsel skal have 50 HK. og til Godsbefordring c. 30 HK. De for Byerne »daarlige Tider« have saaledes kun været følelige paa en ubehagelig Maade for Landbruget ved Afsætningen af Heste, og de have medført den Behagelighed, at Arbejderforholdene ere mere rolige, idet Strømmen til Byerne er standset.

Selve Husdyravlens Ledelse her i Landet har været Gjenstand for en hidsig Kritik af Dyrlæge Stribold og ligeledes er Forsøgslaboratoriets Fodringsforsøg blevne skarpt kritiserede af Lektor Henriques. Efter hvad der foreligger til Bedømmelse af disse Angreb, er det rimeligt at antage, at de ikke ville sætte Spor som staa i Forhold til de stærke Ord, de have givet Anledning til. Man maa ikke tabe af Syne, at Avlens Grundregler ere skabte af Landbruget selv med Støtte af Videnskaben og at Fodringsforsøgene ere planlagte paa samme Maade og at de danske Landmænd næppe kunde siges at besidde nogen særlig høj Udvikling, hvis de virkelig gjennem Aartier skulde have praktiseret Fremgangsmaader, som ere saa gale, som det gives Udseende af. Og det kan da ogsaa paavises ganske uomstødeligt, at vor Husdyravl er gaaet mægtig frem og at Fodringen er blevet langt mere rationel end tidligere. Derimod turde det være umuligt at føre Beviset for, at større eller kun de samme Fremskridt vare naaede ad andre Veje. Hermed være ingenlunde sagt, at der ikke er Plads for nye, dygtige Mænd med nye Tanker; deres Bidrag til Belysningen af de store Opgaver, som stadig paahvile vort Landbrug, vil sikkert blive modtaget med den største Glæde og Tak, naar de ville arbejde med de mange, som staa i Arbejdet.

Afsætningsforholdene have i Aarets Løb ikke

Tabel IV.

	1898				
	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret
Tilført Kjøbenhavns Kvægtorv:					
Kreaturer ..... Tusind	20.7	16.7	16.3	18.4	72.1
Kalve ..... —	13.5	16.1	13.3	12.1	55.0
Kroner pr. 100 Pd. slagtet					
Bedste Stude	41.3	41.8	43.6	44.2	42.7
— Tyre	34.6	35.7	36.9	37.8	36.3
— Køer	34.5	35.3	36.5	36.3	35.7
— Sødmælkskalve	47.1	50.6	48.5	53.5	49.9
Odense Kvægmarked:					
Antal tilført ..... Tusind	3.7	2.5	3.2	2.7	12.1
Kroner pr. Stk.					
Unge Lødekøer	216	200	231	235	220
Ældre Køer	141	150	162	157	152
Kvier med Kalv	154	160	185	184	171
Aalborg Kreaturmarked:					
Antal tilført ..... Tusind	3.9	2.7	2.2	2.9	11.7
Esbjærg Fedekvægmarked:					
Antal tilført ..... Tusind	»	1.2	3.8	3.6	8.6
Kr. pr. 100 Pd. levende Vægt:					
1. Kl. Stude og Kvier	»	21	22	21	21
Gode do. - do.	»	20	20	19	20
Gode, svære Tyre	»	19	19	20	19.3
Ringere do.	»	16	16	18	16.7
Gode, unge Køer	»	19	17	18	18
Ældre do.	»	16	14	15	15
Antal slagtet til Export i Esbjærg ..... Tusind	0.3	2.6	1.5	3.0	7.4

1899					1900					1901				
1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret
18.5	16.7	15.6	20.4	71.2	19.7	17.1	15.9	18.9	71.6	20.0	16.7	13.9	17.1	67.7
13.5	16.3	13.2	13.0	56.0	14.4	17.8	14.7	13.5	60.4	14 8	17.7	14.5	12.4	59.4
40.5	43.4	40.5	42.2	41.6	43.1	45.1	47.1	47.2	45.6	44.3	45.2	46.1	46.4	45.5
36.0	37.8	36.1	35.9	36.5	36.7	36.4	38.1	38.1	37.3	35.8	36.4	40.0	38.9	37.8
35.3	34.7	34.9	35.8	35.2	38.1	38.2	41.1	41.4	39.7	39.0	38.5	40.1	38.3	39.0
51.5	51.5	47.1	54.0	51.0	51.4	53.3	51.0	53.9	52.4	51.2	53.0	50.5	52.9	51.9
2.2	1.7	0.7	2.0	6.6	2.0	2.2	1.6	1.1	6.9	1.4	1.0	0.7	1.8	4.9
207	220	228	214	217	199	213	220	227	215	224	223	224	233	226
155	160	163	155	158	131	137	142	160	142	160	147	165	171	161
167	162	170	158	165	141	138	150	157	147	162	143	160	158	156
3.8	3.3	2.2	4.2	13.5	4.0	3.1	2.4	4.3	13.8	5.2	3.7	2.9	4.6	16.4
7.4	6.8	5.9	7.1	27.2	10.1	5.8	4.7	4.7	25.3	10.3	8.2	3.8	3.2	25.5
21	23	22	22	22	22	23	22	23	22.5	22	23	24	23	23
19	20	20	19	19.5	19	20	19	20	19.5	20	20	21	21	20.5
21	21	21	21	21	21	22	23	23	22	22	22	22	22	22
19	19	19	18	19	19	19	20	20	19.5	19	19	19	19	19
18	19	20	19	19	19	20	19	19	19	19	20	20	19	19.5
15	17	16	16	16	16	17	16	16	16	16	16	17	17	16.5
4.8	3.4	2.1	3.4	13.7	5.2	4.2	2.9	2.7	15.0	7.0	3.8	2.0	2.4	15.2

været underkastede større Vanskeligheder. Den tyske Kjødkontrollov er endnu ikke traadt i Kraft; i den tyske Rigsdag er fremsat Forslag til en stærk protektionistisk Toldlov, som sikkert vil blive vedtaget og vil blive os til Skade, navnlig hvis Hesteafsætningen fremdeles holder sig treven. Forhøjelsen af Tolden paa Kjød vil næppe blive baaret af Udlandet inden det tyske Opdræt er stærkt forøget, og det vil tage Tid.

Engelske Avisartikler, navnlig i »Times«, som tage Ordet for Told paa Korn m. m., bør man næppe tillægge Betydning udover, at denne fra Diskussion tidligere næsten banlyste Tanke, nu kan drøftes i England.

Som omtalt ovenfor er vor Smørafsætning gaaet godt, og tiltrods for, at England stadig indfører mere Smør og Margarine. I 1901 indførtes c. 370 Mill. Pd. Smør og c. 96 Mill. Pd. Margarine imod henholdsvis c. 337 Mill. Pd. og c. 92 Mill. Pd. i 1900. Derimod er Indførslen af Fedtstoffer faldet. Det er navnlig Rusland, som har gjort et mægtigt Spring fremad ved omtrent at fordoble sin Indførsel til England (fra c. 21 Mill. Pd. i 1900 til c. 38 Mill. Pd. i 1901); ogsaa Kanada og De forenede Stater er gaaet stærkt frem, hvorimod Australien er gaaet tilbage. Indførslen af Æg til England er kun lidt større fra Rusland, mindre fra alle andre Lande undtagen fra Danmark.

Kjødpriserne have nærmest været lidt højere (se Tabel IV, Side 56—57). Udførslen til England og Tyskland er gaaet ned, men er vist steget ret betydeligt til Norge. Ved Bekjendtgjørelse af 15de Juli 1901 er Udførselsundersøgelsen af fersk og letsaltet Kjød samt Affald bragt ind i et bedre Spor, idet denne Undersøgelse hidtil kunde foretages af alle Dyrlæger og Exportøren selv kunde vælge sin Dyrlæge. Nu skulle Dyrlægerne autoriseres af Politimesteren, Udførselsmærkerne paasættes med Plomber og alle Forretninger indføres i en Protokol. Der er beskikket 72 Dyrlæger, hvoraf dog kun 25 have haft Kontrol af nævneværdigt Omfang, 22 have slet ikke kontrolleret endnu. Der haves allerede Erfaring for, at

denne Ordning har haft en heldig Virkning; endnu mangler dog Fællesforskrift for, hvorledes der vil være at forholde med det Kjød, som ikke kan godkjendes til Udførsel.

Pengeforholdene have voldet Vanskeligheder dels ved den høje Rente, men navnlig derved, at det er meget besværligt at faa opsagte 2den Prioriteter erstattede af nye. Ved Delegeretmøderne har dette Forhold været gjort til Gjenstand for Foredrag og Diskussion med den Opgave, at søge dannet en Laaneforening for 2den Prioriteter. Endvidere har Forslaget om Oprettelse af en Hypothekbank for Landbruget været under Debat. Et Værk er udkommet om danske Kreditforeninger, af hvilket man erfarer, af hvilken Betydning de have været og fremdeles ere.

Andelsbevægelsen breder sig. Efter hvad man véd, er der slagtet forholdsvis flere Svin paa Andelsslagterierne. »Andelsæggene« ere stegne fra c. $8^1/_2$ Mill. Pd. til c. 13 Mill. Pd. Paa Øerne er oprettet et Andelsindkjøb for Foderstoffer og Gjødningsindkjøbsforeningerne have arbejdet henimod en Sammenslutning. Fra meget kompetent Side er med særlig Styrke hævdet Nødvendigheden af at samle Reservefond, saaledes at Andelsforetagenderne efterhaanden komme til at eje sig selv, fritagende Andelshaverne for den Risiko, der nu er for at komme til at indløse deres Forpligtelser med rede Penge. Nogle Bedragerier ved Andelsmejerierne have vist Nødvendigheden af en mere betryggende Revision og Anbringelse af Pengene. Saa lille er dog Antallet og Omfanget af Bedragerier i Andelsforetagender, at de nærmest bevise en høj Grad af Redelighed, men paa den anden Side tillige, at det ikke er tilladeligt, at lade Muligheden for at blande egne og Andelspenge sammen, være til Stede.

Kampen imellem Andelsfolk og Kjøbmænd er ikke dæmpet og vil forhaabentlig blive holdt i Live. Thi det kan ikke nægtes, at der maa være Konkurrence for at

holde sig paa Højden. At Ordene ofte falde lidt drøjt og at Midlerne ikke altid ere lige blankt polerede, maa undskyldes. Vi skulle dog bemærke, at der til et Andelsforetagende maa stilles den Fordring, at det er lige saa godt ledet som det bedste Privatforetagende, og at det ikke er tilstrækkeligt at have den Bevidsthed, at man selv ejer Foretagendet. Det skal villig indrømmes, at mange Andelsforetagender ere fortrinligt ledede, men de ere ofte langsomme i Vendingen og kunne ikke gribe en ny Chance med samme Hurtighed som den enkelte, selvstændige Mand. Og jo mere Andelsforetagenderne sammenknyttes i større Sammenslutninger, afhængige af de enkelte Underbestyrelser, jo mindre bliver Bevægeligheden.

En anden Fare ved disse store Sammenslutninger er Vanskeligheden ved at finde Mænd, som egne sig til at staa i Spidsen; derfor bliver det ofte de samme Mænd, som maa overtage Ansvaret for mange Ting; og da det jo ikke er Skik her i Landet, at betale ordentligt for det som kaldes Hædersposter, kunne disse Mænd ikke, uden at skade deres egen Virksomhed, med al deres Energi og Dygtighed røgte de meget ansvarsfulde offentlige Hverv, som lægges paa dem. Danske Andelsselskaber omsætte for c. 180 Mill. Kroner, de have skabt sig selv, uden at have Forbilleder, og de have kjæmpet sig frem til en ganske overordentlig stærk Stilling, som de sikkert ville vide at bevare.

Landbrugets tekniske Vejledning har særlig én Begivenhed at vise tilbage paa, nemlig Oprettelse af Husholdningskursus rundt paa Landet. De have vundet megen Tilslutning og ere ordnede paa fuldstændig praktisk Basis med den Opgave at give Afvexling i den daglige Kost paa Landet og fremme Brugen af egne Produkter som Frugt og Grøntsager. Angaaende Oprettelsen af en Husmandsskole er nedsat en Kommission.

Et tilsyneladende mindre, men derfor lige interessant Resultat er frembragt af Piledyrkningsselskabet, som synes at have taget en Fremtidsopgave op og at gjennem-

føre den med heldig Haand. — Planer om Anlæg af nye Sukkerfabrikker med eller uden Forbindelse med de bestaaende have været oppe, men møde næppe megen Tilslutning med den nuværende Sukkerpris og Udlandets Exportpræmier. En anden Tanke, som — om end tillokkende — det vil tage lang Tid at realisere paa Grund af at der kræves Lovforanstaltninger, er at benytte Spiritus til teknisk Brug, navnlig til Belysning og Drivkraft. Ganske vist er Kulprisen faldet og Kulexporttolden er ikke meget følelig; Forsøg med Tørvefyring har ved Benyttelse af et dertil af Moseindustriforeningen konstrueret Ildsted givet opmuntrende Resultater, men der er stadig Anvendelse for et Brændstof til Afløsning af Petroleum til smaa Maskiner og til Belysning, og skulde det vise sig, at Spiritus kunde afløse den indførte Vare, synes her en Mulighed for at bruge en Mængde Sukkerroer og Kartofler.

Foreningslivet har gaaet sin rolige Gang. Ved det jydske Delegeretmøde er forsøgt en Deling i Sektioner, nødvendiggjort af den store Mængde Sager, som skulde behandles og fuldt berettiget, da der er saa mange Detailspørgsmaal, som ikke have lige stor Interesse for Alle. Paa Fyen bliver »Fyens Stifts patriotiske Selskab« afløst som Fællesforening af en ny Sammenslutning.

En Forening er dannet af en særlig Art, nemlig »Smørmærkeforeningen«, som har indregistreret her og i England et Varemærke for dansk Smør. Tilslutningen til denne Forening har været glædelig stor og er i stadig Vext. Man vil erindre den indgaaende Forhandling, denne Sag for nogle Aar siden underkastedes i Landhusholdningsselskabet og af hvilken et praktisk Resultat altsaa nu er fremgaaet.

En anden Forening, nemlig »Foreningen til Fremme af Landbrugets Udførsel«, er under Dannelse; dens første Opgave vil blive at fremme vor Udførsel af Avlsdyr til Rusland, som nu gjennem flere Aar har været bearbejdet ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning. Det vil nu vise sig, om de have Ret, som vente sig meget af

dette Marked; i hvert Fald kan man kun glæde sig over, at Foreningen vil søge at gjennemføre denne Sag. Om hvorledes den tænker sig at tage fat, foreligger der endnu ikke fyldig Oplysning, kun er det antydet, at den efterhaanden vil medtage alle andre Landbrugsprodukter. Alt hvad der kan gjøres for virkelig at fremme vor Udførsel, er det selvfølgelig ønskeligt at faa gjort, men Styrken turde ligge i Begrændsningen, saa meget mere som den nærmest foreliggende Opgave alene er ganske betydelig.

Lovgivningsarbejdet har væsentlig beskjæftiget sig med Husdyrloven og Skattelovene; den førstnævnte har fremkaldt adskillige Bemærkninger og Kritik, navnlig samlende sig om Avlscentertanken. Finanslovforslaget er ikke meget afvigende fra de senere Aars. Nye Bevillinger af særlig Betydning ere ikke foreslaaede. For vor Udførsel er der dog foreslaaet betydelige Forbedringer ved Esbjærg Havn, nemlig Overbygning af Kajen, Anskaffelse af mekaniske Indladningsapparater og en Sandpumper til yderligere Uddybning af Graadybsbarren. Forslag om Anlæg af et Kjølepakhus i Esbjærg, navnlig til Expedition af Smør, er endnu ikke fremkommet. Esbjærgs Betydning for Landbrugets Udførsel til England fremgaar af Tabellerne Side 15.

Den 24. Juli fratraadte Hofjægermester Fr. Friis som Landbrugsminister og i hans Sted udnævntes Landvæsenskommissær, Gaardejer Ole Hansen af Bringstrup. Hofjægermester Friis overtog atter Stillingen som Direktør for Landbohøjskolen og Forstander for Forsøgslaboratoriet.

Ved Døden er Landbruget berøvet mange gode Mænd af hvilke med Tak skulle mindes:

Generalkonsul Hendrik Pontoppidan;
Hofjægermester C. A. Neergaard til Løvenholm;
Forpagter Viggo Ulrich, Sofiendal;
Proprietær M. P. Zacho, Gammeleje;
Kammerraad H. F. Fenger;
Dyrlæge H. Sørensen, Odense;
Forstander R. Pedersen-Børup, Lyngby Landboskole.

	1898	1899	1900	1901
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Smør:				
Parkeston, Tirsdag	9.7	9.2	7.9	8.5
— Onsdag	3.8	3.9	3.4	2.9
— Lørdag	6.3	7.7	7.5	9.2
Ialt til Parkeston...	19.8	20.8	18.8	20.6
Grimsby, Tirsdag	3.0	2.2	2.6	3.1
— Fredag	10.3	14.8	18.1	22.7
Ialt til Grimsby...	13.3	17.0	20.7	25.8
Flæsk, saltet:				
Parkeston, Tirsdag	49.3	57.4	51.9	49.1
— Onsdag	4.7	5.3	5.2	5.9
— Lørdag	33.3	41.0	38.2	37.0
Ialt til Parkeston...	87.3	104.6	95.3	92.0
Grimsby, Tirsdag	0.4	0.4	0.4	0.4
— Fredag	2.0	2.2	2.7	3.1
Ialt til Grimsby...	2.4	2.6	3.1	3.5
Æg:	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese
Parkeston, Tirsdag	0.2	0.3	0.5	0.7
— Onsdag	0.2	0.2	0.2	0.3
— Lørdag	1.6	2.0	2.0	3.0
Ialt til Parkeston...	2.0	2.5	2.7	4.0
Grimsby, Tirsdag	0.1	0.2	0.3	0.5
— Fredag	0.5	1.0	1.3	1.8
Ialt til Grimsby...	0.6	1.2	1.6	2.3
Fersk Kjød af Hornkvæg:	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd
Parkeston, Tirsdag	1.5	1.7	2.1	1.7
— Onsdag	»	»	»	»
— Lørdag	1.9	3.0	2.7	2.2
Ialt til Parkeston...	3.4	4.7	4.8	3.9
Grimsby, Tirsdag	0.2	0.5	1.9	1.0
— Fredag	0.4	0.7	1.4	1.2
Ialt til Grimsby...	0.6	1.2	3.3	2.2

Alt taget i Betragtning tør man kalde Aaret 1901 for et ret godt Aar; der er arbejdet fremad, maaske dog mere teknisk end økonomisk.

Fremtiden er afhængig af saa mange Faktorer, som man ikke er Herre over, og derfor ikke kan have nogen Mening om. Men selv om der skulde komme nogen Modgang, knækker det ikke Ryggen paa de danske Landmænd, denne mærkelige sejge Befolkning, som kan taale baade onde og gode Dage.

Se vi paa vore Hovedartiklers Stilling i Udlandet, kan det ikke nægtes, at den er mægtig styrket i de senere Aar. Vort Smør indtager fremdeles en Førsterangs Stilling. Konkurrence bydes vel stadig fra nye Hold, navnlig er Sibirien kommet stærkt med, men Forbruget i England stiger, vist ikke mindst fordi Detailavancen er gaaet ned. En stor engelsk Forretningsmand har oplyst, at da han for en halv Snes Aar siden begyndte Detailsalg (han har nu 350 Udsalg), var Avancen 25 Øre pr. Pd. dansk Smør; han satte den strax ned til 8 Øre pr. Pd. og han er kommet udmærket fra det. Det gjør man kun med en virkelig god Artikel, som kan sælges i store Mængder.

Vore stemplede, garanterede friske Æg have et let Salg og til gode Priser. Den Anseelse, som vore Æg have, tages ikke let fra dem. Og selv om Indførslen af ringere Varer stiger, mærkes det ikke saa meget i Konkurrencen; disse ringere Varer gaa til en anden Klasse af Forbrugere end vore, Smørret vist for en Del fortrængende Margarinen, som paa Grund af høje Raastofpriser har været dyr, og Æggene til Bager- og saadant Husholdningsbrug, hvortil ringere Varer kunne anvendes.

Ogsaa vort Flæsk holder godt Stand imod Kanada, hvilket Land man for et Par Aar siden frygtede skulde blive en slem Konkurrent. Medens imidlertid Smør, Æg og andre Produkter kunne sælges som man vil, er Afsætningen af Flæsk til London i Hænderne paa Agenter, som danne en Ring; meget rimeligt er det, at der kunde bringes noget mere ud af denne Vare ved at bryde Ringen og

lave egen Notering i England, saaledes at man kunde optage Ordrer frit ombord ligesom for andre Varer. Men det er af de Ting, som der nok raades Bod paa.

Det mest usikre Punkt er vor Afsætning af levende Kvæg og Kjød; man maa haabe, at denne ikke møder for store Vanskeligheder. Skulde det blive for lidet lønnende, at udføre disse Varer, vil der vel nok kunne bruges mere herhjemme som Erstatning for det dyrere Flæsk, men det vil gaa langsomt saaledes at forandre den store Befolknings Levevis.

Heldigvis er der dog nu saa meget større Bevægelighed i vort Landbrug end tidligere, at Besværligheder, som dukke op, ikke ville ramme os saa haardt, som hvis vi stod paa et lavere Kulturtrin.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 17de December 1901.

Den ledende Præsident, Professor Segelcke, aabnede Generalforsamlingen med at byde de tilstedeværende Velkommen og udtalte sig derpaa saaledes:

Forinden vi gaa over til de paa Dagsordenen for Generalforsamlingen opførte Sager, skal jeg tillade mig i nogle faa Ord at mindes dem af Selskabets Medlemmer, som Døden har berøvet os siden Generalforsamlingen forrige Aar, og da blandt disse dem, hvem Selskabet særlig skylder en Tak for deres Virksomhed. Jeg skal da først nævne et Par Mænd, som vel ikke have taget aktiv Del i Selskabets Virksomhed, men hvis Livsgerning dog har været saaledes, at Landbruget saavel som andre af Landets Erhvervsgrene staa i stor Taknemmeligheds Gæld til dem, nemlig Generalkonsul Pontoppidan og Gehejmekonferensraad Tietgen.

Generalkonsul Pontoppidan har i Jylland ydet betydelige Bidrag til Landbrugets Fremme. Han har saaledes stiftet en Del Legater, som ere komne den jydske Fællesforening tilgode, og han har paa mange Maader støttet Hedeselskabets og mange andre lignende Virksomheder. Gamle Generalkonsul Pontoppidan var derhos et af Selskabets ældste Medlemmer, — han indtraadte i Selskabet i Juni 1861 — og der er kun ganske faa, der i længere Tid end han have været Medlemmer af Selskabet. Ogsaa maa det nævnes, at

en stor Del af Selskabets Medlemmer staar i Taknemmeligheds Gæld til denne Mand for den Støtte, de mødte hos ham, naar de passerede Hamborg paa Gennemrejse til Udlandet.

Blandt de øvrige afdøde Medlemmer skal jeg nævne Landstingsmand, Hofjægermester Neergaard til Løvenholm og Proprietær, Landstingsmand Breinholt af Vestervig. Begge disse Mænd have udført en nyttig Virksomhed i Landbrugets Tjeneste. Hofjægermester Neergaard var i en Aarrække Formand for det jydske Mejeriudvalg, og Landstingsmand Breinholt har Landhusholdningsselskabet Grund til at være særlig taknemmelig, idet han har deltaget i alle de Maskinprøver, der have fundet Sted dels ved Landmandsforsamlingerne og dels ved Maskinudvalget. Det er et stort Tab, Maskinudvalget har lidt ved hans Bortgang, thi han havde mange Egenskaber, der i høj Grad havde Betydning for Maskinudvalgets Virksomhed. Endnu skal jeg nævne Forpagter Ulrich, Sofiendal, og Forstander for Lyngby Landboskole Børup, som har holdt Foredrag i Selskabet. Jeg antager, at Forsamlingen vil slutte sig til mig, naar jeg udtaler, at alle disse Mænd bør mindes af Selskabet med Taknemmelighed. (Forsamlingen tilkendegav sin Tilslutning ved at rejse sig.)

Man gik derpaa over til Dagsordenen for Generalforsamlingen.

1. Udfaldet af de foretagne Valg.

Den i Bestyrelsesmødet umiddelbart forud for Generalforsamlingen foretagne Optælling af Stemmesedler havde givet følgende Resultat:

Til Præsident var genvalgt Professor Segelcke med 181 Stemmer.

Til Medlemmer af Bestyrelsesraadet vare genvalgte: Hofjægermester C. Bech med 202 St. og Forpagter Chr. Sonne med 201 St. og valgte: Forpagter O. Høffding med 177 St., Professor Westermann med 175 St., Hofjægermester, Baron Rosenkrantz, Rosenholm, med 128 St. og Forstander Jørgen Petersen med 124 St.

Til Revisor genvalgtes Bogholder Dahlberg med 179 Stemmer.

Til Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse« genvalgtes Inspektør Feilberg med 183 St.

Ifølge de af Landboforeninger foretagne Afstemninger vare til Medlemmer af Bestyrelsesraadet valgte:

for Hjørring	Amt:	Direktør M. Nielsen, Hjørring;
» Thisted	—	Forp. J. P. Hansen, Egebæksande;
» Aalborg	—	Godsejer M. Ahlmann, Langholt;
» Odense	—	Forpagter F. H. Skov, Tybrind;
» Holbæk	—	Forp. Fonnesbech-Wulff, Vesterbygaard;
» Frederiksborg	—	Proprietær G. E. Grüner, Hegnsholt;
» Sorø	—	Godsejer A. Bech, Krusesminde.

Dette sidste Valg er Suppleringsvalg for Aaret 1902, idet Kammerherre S. Barner har nedlagt sit Mandat.

Bestyrelsesraadet har valgt:

Til Medlemmer af Belønningsudvalget: Inspektør Leegaard og Proprietær Grüner. Den første er genvalgt, den sidste er valgt i Stedet for Etatsraad Nygaard, der er udtraadt af Bestyrelsen.

Til Medlem af Bogudvalget: Forpagter Bokelmann (genvalgt).

Til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen: Grossererne W. H. Smith og G. Hage samt Landbrugsministeriets Tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold, Landbrugskandidat R. Schou (Genvalg).

Præsidenten: Som de Herrer have hørt, har der denne Gang været 4 Pladser at besætte i Bestyrelsesraadet med ny Medlemmer, idet jeg var udtraadt, da jeg valgtes til Præsident, Kammerherre O. Scavenius har udmeldt sig af Selskabet, og de Herrer Kammerherre, Baron Wedell-Wedellsborg og Etatsraad Nygaard ikke have ønsket at modtage Genvalg. Kammerherre Wedell-Wedellsborg har været Medlem af Bestyrelsesraadet siden 80erne og om de to andre Herrer

end ikke have været Medlemmer deraf i fuld saa lang Tid, saa have de dog været det i en ikke ganske kort Aarrække. Alle have de taget meget livlig Del i Bestyrelsesraadets Møder, og vi paaskønne deres Virksomhed i Selskabets Tjeneste; de ville sikkert blive savnede. (De tilstedeværende rejste sig.) Men samtidig med at vi nu tage Afsked med de nævnte Herrer, skylde vi at byde de nyvalgte Medlemmer Velkommen, og det gør jeg her, idet jeg udtaler Haabet om, at de maa befinde sig vel i den Virksomhed, hvori de nu indgaa i Selskabets Tjeneste.

Det reviderede Regnskab for Regnskabsaaret 1900—1901 fremlagdes med tilhørende Bilag til Medlemmernes Gennemsyn. Regnskabet var fuldstændig i Orden og Bestyrelsesraadet havde i sit Møde forud for Generalforsamlingen givet Decharge.

Selskabets Medlemstal stillede sig saaledes:

Ved Begyndelsen af indeværende Aar havde Selskabet	770	Medl.
Optagne i Juni og December ere	42	—
	812	Medl.
Afgaaede ved Døden eller udmeldte inden d. 17. December 1901 ere	29	—
Derefter havde Selskabet d. 17. December 1901	783	Medl.

Præsidenten: Det vilde være ønskeligt, om Selskabets Medlemstal yderligere vilde stige, thi jo flere Medlemmer Selskabet faar, jo mere kan det udvide sin Virksomhed, og jeg skal derfor opfordre de Herrer til, at de, naar Lejlighed gives, virke for Tilgang af Medlemmer til Selskabet. Der er mange Mænd her i Landet, som kun behøve en venlig Opfordring til at indtræde i Selskabet. Det er noget, de ikke tidligere have tænkt paa, men de følge gerne Opfordringen.

Om Selskabets almindelige Virksomhed aflagdes følgende Beretning af

Sekretær Hertel: Naar jeg skal have den Ære at aflægge en Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed i det forløbne Aar, maa jeg begynde med at fremhæve, at

meget af denne maa lades uomtalt, da Tidens Knaphed forbyder at gøre nærmere Rede for den Mængde forskelligartede Sager, de tre Ord: »Selskabets almindelige Virksomhed« omfatte. Foruden Arbejdet paa Mælkeribrugets, Afsætningens, Maskinernes og Planteavlens Omraader, for hvilket de omdelte Bilag gøre Rede, omfatter den Tilsynet med Konsulentvirksomheden, en udførlig Korrespondance med Landbrugsministeriet, Institutioner, Foreninger og Private i Ind- og Udland. Den omfatter endvidere et betydeligt Oplysningsarbejde: Udgivelsen af Skrifter, Udsættelsen af Prisopgaver, Afholdelse af Foredrag, Uddeling af Bøger til Bogsamlinger og Afgivelsen af Betænkninger og Oplysninger til Ministeriet og mangfoldige. Under den almindelige Virksomhed falder fremdeles Lærlingeinstitutionen, Uddeling af Hædersbelønninger og Arbejdet for vore nordlige Frænders, Færingernes og Islændernes Land- og Havebrug, den agrikulturkemiske Virksomhed, Kontrollen med Korn og Foderstoffer i Frihavnen, Landbrugsmusæet o. s. v., o. s. v. Men foruden denne almindelige Virksomhed har Selskabet hvert Aar med mangt og meget at gøre, der ikke vender regelmæssigt tilbage. Som et Eksempel paa denne midlertidige Virksomhed i det forløbne Aar skal jeg blot nævne, at Selskabet beskæftigede sig ret indgaaende med den Olden-Christensenske Smørpræserveringssag, og det skyldes Selskabet, at Bedrageren saa hurtig blev afsløret.

Idet jeg, hvad den efterfølgende Redegørelse for den almindelige Virksomhed angaar, i det væsentlige holder mig til den sædvanlige Form for denne, vil jeg dog ikke omtale de Forhold, for hvilke der er gjort Rede i Aarsberetningen, idet jeg tør forudsætte, at Forsamlingen er kendt med denne. Dette gælder Forhold som: Foredragsvirksomheden, uddelte Hædersbelønninger, Virksomheden for Islands og Færøernes Land- og Havebrug o. s. v.

Landøkonomiske Skrifter. Af Krarups: »Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark« er 4de Bind, omhandlende Fyen med omliggende Øer, udkommet. Endnu staar Beskrivelsen af Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm tilbage. Selskabets Aarsberetning udkom i Midten af Juni Maaned, og i August Maaned udsendtes ved Selskabets For-

anstaltning den af Landbrugsministeriet bekostede 12te Beretning om den landøkonomiske Konsulentvirksomhed. I Efteraaret udsendtes et af Dyrlæge O. P. Pyndt i Viborg forfattet lille Skrift om »Hestens Beslag og Beskæring af Kvægets Klove«; det er trykt i et Oplag af 9000 Eksemplarer og er, foruden til Selskabets Medlemmer, gratis omdelt til alle Landets Sogneraad og Smede. Samtidig med denne Pjece udkom for Midler fra Jul. Skrikes Stiftelse et lille Skrift af Statskonsulent Mørkeberg: »Om Svineavlens Ledelse i Danmark«. Det er trykt i ikke mindre end 15500 Eksemplarer og er omsendt til Selskabets Medlemmer, Sogneraadene, Svineslagterierne (i 8500 Eksemplarer), Avlscentrerne og Assistenterne i Svineavlen, og det kan, som ogsaa Dyrlæge Pyndts Pjece, faas i Boghandelen til en meget billig Pris.

Af de Landboskrifter, Selskabet udgiver med Understøttelse af det Raben-Levetzauske Fond, er intet nyt Skrift udkommet i 1901. Man havde sikkert haabet at kunne udsende 2den forøgede Udgave af Hans Grams: »Praktisk Vejledning i Frugtavl«; paa Grund af forskellige Omstændigheder, over hvilke man har været magtesløs, er dette ikke lykkedes. Imidlertid haaber Selskabet i det kommende Aar at kunne udgive saavel dette Skrift som et Skrift om Faareavl af Statskonsulent A. Appel, saaledes at der i 1902 forhaabentlig vil udkomme 2 Bind af »Landboskrifterne«. I Begyndelsen af det nye Aar vil Selskabet formentlig ogsaa kunne udsende en kortfattet, populær Vejledning i Malkearbejdet, der udarbejdes af Dyrlæge, Konsulent Hegelund og udgives for Midler fra Julius Skrikes Stiftelse. Denne Stiftelse har ogsaa stillet Midler til Raadighed til Præmier for de 2 Prisopgaver, som Selskabet har udsat for derved at fremkalde kortfattede, populære Vejledninger i Dyrkningen af Asparges og i Frugtens Nedplukning, Opbevaring og Anvendelse. Asparges-Dyrkningen har fremkaldt ikke mindre end nogle og firsindstyve Besvarelser, den anden Opgave 7. De første bedømmes af et Udvalg, der bestaar af d'Hrr. Godsejer Bech, Kruusesminde, Justitsraad Deichmann, Handelsgartner D. T. Paulsen og Statskonsulent Riedel. Opgaven vedrørende Frugten bedømmes af d'Hrr. Gaardejer Jens

Jensen, Ellesø pr. Ejby, Overgartner Heise, Bregentved, og Slotsgartner Paludan, Rosenborg. Bedømmelsen af de indsendte Besvarelser er ikke endt, men efter private Udtalelser af nogle af Dommerne tør man sikkert haabe, at Hensigten med Prisopgavernes Udsættelse fuldstændig vil blive naaet.

Der vil i 1902 endnu udkomme et Skrift, til hvilket de væsentligste Forarbejder ere gjorte i det forløbne Aar. Det var paa Bestyrelsesmødet i Juni Maaned 1900, at der blev nedsat et Udvalg — bestaaende af Adjunkt Steenberg, Forpagter Bokelmann, Justitsraad Wulff og mig — til at udarbejde en ny Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbibliotheker. Udvalget har formaaet følgende Herrer til at udarbejde de enkelte Afsnit af Bogfortegnelsen: Biskop Fr. Nielsen, Dr. phil. Nørregaard, Kursusbestyrer Borup, Professor Dahlberg, Lektor Dr. phil. Rostrup, Professor Cl. Wilkens, Professor Erslev, Forstander Rosendahl, Højskolelærer Bjerge, Cand. mag. Appel, Professor C. Nyrop, Cand. mag. C. Bartholin og Sekretær Hertel. Til Udgivelsen er der paa indeværende Aars Finanslov bevilget et Beløb af 2000 Kr. mod, at Selskabet gratis overlader Staten 1500 Eksemplarer af Fortegnelsen. Til Hjælp ved Udgivelsen har Selskabet endvidere modtaget 2500 Kr. fra Jul. Skrikes Stiftelse. I et Brev, jeg i Dag modtog fra Udvalgets Formand, Hr. Adjunkt Steenberg, meddeler denne mig, at der kun mangler Manuskriptet til 2 Afsnit, saaledes at Fortegnelsen forhaabentlig vil kunne foreligge i Løbet af Foraaret 1902.

Forlade vi nu Selskabets omfattende literære Virksomhed og gaa over til dets Lærlingeinstitution, skal jeg tillade mig at oplyse, at der i Aar har meldt sig 5 Maj-Lærlinge, 12 November-Lærlinge og 1 Foderlærling. Under Selskabet tjene for Tiden 51 Landvæsenslærlinge paa større Gaarde og 6 Foderlærlinge mod henholdsvis 47 og 6 i Fjor. I Juni Maaned traadte den ny Bedømmelse med Karaktergivning i Kraft. De 4 Lærlinge, der havde udtjent den 1. Maj, fik alle 1ste Karakter, og af de 4 Lærlinge, der havde udtjent den 1. November, fik de 3 1ste Karakter og 1 2den Karakter. I 1899 og 1900 ere Dagbøgerne blevne bedømte af Sekretær Hoffmeyer, nu har Kasserer H. C. Larsen, — som i tid-

ligere Aar — atter overtaget Bedømmelsen. Selskabet har i Aar fra Jul. Skrikes Stiftelse for første Gang modtaget et Beløb paa 1000 Kr. til Videreuddannelse af dets vel udtjente Lærlinge. Der blev udstedt en Bekendtgørelse herom, og ved Ansøgningsfristens Udløb havde der meldt sig 7 Ansøgere, der alle modtog Understøttelse til at gennemgaa et Kursus paa Landbohøjskolen eller ved en Landbrugsskole efter frit Valg.

Som det vil erindres blev der paa Bestyrelsesmødet i December i Fjor nedsat et Udvalg med den Opgave at tilvejebringe Oplysninger om Landbrugets Forsikringsvæsen. Udvalget, der bestaar af d'Hrr. Landbrugsministeriets Tilsynshavende R. Schou, Direktør Speyer og Professor H. Westergaard*), har gennem Selskabet faaet indsamlet et meget stort Materiale, der synes at ville kunne give baade fyldige og gode Oplysninger. Udvalget er for Tiden i Gang med at bearbejde Materialet — et betydeligt Arbejde, hvad der vil fremgaa af, at der f. Eks. findes nogle og firsindstyve Brandassuranceselskaber, der saa godt som alle have indsendt Oplysninger, og op imod 1000 Kreaturforsikringsselskaber, fra hvilke der foreligge Oplysninger fra 725, nemlig 266 paa Lolland-Falster, Sjælland og Bornholm, 123 paa Fyen og 336 i Jylland.

Der er i det foregaaende nævnt forskellige nyttige Foranstaltninger, som Selskabet har kunnet iværksætte for de Midler, der af Julius Skrikes Stiftelse ere stillede til Raadighed for Landbruget. For indeværende Aar har dette Beløb haft en Størrelse af 5100 Kr., og der er i Aarsberetningen gjort udførlig Rede for Anvendelsen heraf**). Landhusholdningsselskabet maa sætte stor Pris ikke blot paa det betydelige Beløb, som aarlig tilflyder nyttige Landbrugsforanstaltninger fra Stiftelsen, men ogsaa for den forstaaende Imødekommen, der er udvist af Stiftelsens Administration over for Selskabets Indstillinger. Ogsaa for Fremtiden er Landhusholdningsselskabet fuldt forvisset om et godt Samarbejde med den ærede Administration.

---

*) Udvalget har desværre haft det Tab at miste sit ene Medlem, idet Direktør Speyer er afgaaet ved Døden.

**) Se Aarsberetningen 1900—1901, Side 206 fg.

Som jeg begyndte med at fremhæve, kan og maa Omtalen her paa Generalforsamlingen af Selskabets almindelige Virksomhed blive ufuldstændig og fragmentarisk. Til Belysning af Selskabets Arbejde skal jeg til Slutning endnu anføre, at der fra 1. December 1900 til 30. November 1901 er ekspederet mellem 21000 og 22000 Postforsendelser fra Selskabets Kontor eller over 70 om Dagen.

Med Hensyn til »Fond til Landmænds Uddannelse« aflagde Kasserer Larsen følgende Beretning om Fondens Virksomhed i det 32. Forretningsaar, 1901:

Angaaende de ledige Stipendier indkom der 21 Ansøgninger, som alle gik ud paa, at vedkommende var uformuende og ønskede Understøttelse til Studium ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole for derefter at søge Ansættelse som Lærer ved en Landbrugsskole, som Konsulent eller i en lignende Virksomhed.

Der blev tilstaaet 4 Ansøgere Understøttelser paa 15 Kr. maanedlig i 8 Maaneder og 2 Ansøgere 15 Kr. maanedlig i 12 Maaneder.

En af de sidstnævnte har imidlertid paa Grund af Sygdom ikke kunnet paabegynde Studiet ved Landbohøjskolen i Aar og har derfor maattet give Afkald paa Understøttelsen. Senere, naar der kan haves et paalideligt Skøn over Flid og Evner hos de øvrige Ansøgere, som for Tiden studere ved Skolen, vil den ledigblevne Portion blive tildelt en af disse.

Understøttelserne ville saaledes tilsammen udgøre 840 Kr., og da der var 843 Kr. 74 Øre til Raadighed, vil der blive et Overskud af 3 Kr. 74 Øre at overføre til næste Aars Regnskab.

Med Hensyn til Selskabets Virksomhed paa det agrikulturkemiske Omraade bemærkede

Præsidenten: Som de Herrer, der have deltaget i tidligere Generalforsamlinger her i Selskabet, ville erindre, har Professor Stein ved disse givet Meddelelse om Virksomheden paa det agrikulturkemiske Omraade i det forløbne Aar. Ved sidste Generalforsamling var Professoren imidlertid forhindret

i at gøre det, og som Følge deraf fremkom hans Beretning først senere og blev da trykt i »Tidsskrift for Landøkonomi«. Da der saaledes kun er hengaaet kort Tid fra denne Beretnings Udgivelse og til denne Generalforsamling, har Professor Stein anmodet om at maatte vente med at afgive Beretning til ind i det nye Aar. Denne Anmodning har Præsidiet taget til Følge, og Beretningen skal da, ligesom forrige Gang, blive offentliggjort i »Tidsskrift for Landøkonomi«, saa snart den foreligger.

Saafremt nogen af de tilstedeværende maatte ønske at stille Forespørgsler vedrørende den Virksomhedsgren, Professor Stein varetager, og som han varetager paa en Maade, der i høj Grad maa paaskønnes, har han erklæret sig villig til at besvare dem.

Professor Stein vilde, for at der ikke skulde være Misforstaaelse om Grunden til, at han havde anmodet Præsidiet om at maatte udsætte Afgivelsen af Beretningen om den agrikulturkemiske Virksomhed til noget ind i det nye Aar, give den Oplysning, at han ofte havde følt det uheldige i, naar Beretningen skulde afgives ved Generalforsamlingen, at maatte afslutte den allerede i Oktober Maaned, idet Beretningen da ikke kunde komme til at omfatte, hvad der for Aarets to sidste Maaneder kunde være af Interesse at give Oplysning om.

Landbrugskandidat R. Schou: Man ser jævnlig Meddelelser om Opfindelsen af en ny Fremgangsmaade med Hensyn til Fabrikationen af Margarine, ja i den sidste Tid er det endog kommet saa vidt, at man reklamerer for Margarine, der skal være lig ægte Smør. Taleren vilde spørge, om det var muligt at fremstille en Margarine, hvis Sammensætning det er umuligt eller i alt Fald vanskeligt at kontrollere.

Professor Stein: At der skulde kunne fremstilles en Margarine, som ikke ad kemisk Vej kan skelnes fra Smør, er umuligt. Det kan maaske være forbundet med større eller mindre Vanskelighed at skelne derimellem, men det er ikke umuligt. Der ses her vistnok snarere hen til den fysiske Beskaffenhed.

Landbrugskandidat R. Schou: Der staar: ad mikroskopisk Vej.

Professor Stein: Ad mikroskopisk Vej kan det maaske være umuligt, men ikke ad kemisk Vej.

Landbrugskandidat R. Schou vilde dernæst gøre en anden Bemærkning. Der skal være opfundet et Middel, ved Hjælp af hvilket man kan præservere Næringsmidler af enhver Slags, og det skal kunne gøres ad elektrisk Vej. Men ved at undersøge Kød, som efter 4 Maaneders Forløb saa ud som om det var aldeles friskt, har man fundet, at det indeholdt Svovlsyrling — det er konstateret i Municipalraadets Laboratorium i Paris — og Taleren vilde derfor spørge Professor Stein, om Svovlsyrling kan betragtes som sundhedsfarlig.

Professor Stein: Svovlsyrling er et virksomt Konserveringsmiddel; almindeligt benyttes svovlsyrlet Natron, og dette anvendes i stor Udstrækning af Slagterne. Svovlsyrling maa anses som sundhedsskadeligt, naar der er Tale om, at det kan blive nydt i større Mængder. Flere Steder i Udlandet er ogsaa Anvendelsen ud over en vis Grænse forbudt; her hjemme haves for faa Bestemmelser med Hensyn til Anvendelsen af dette og andre Konserveringsstoffer til Levnedsmidler. Ved Anvendelsen til Kød faar det med Hensyn til en sundhedsskadelig Indflydelse mindre Betydning, naar Svovlsyrling kun anvendes overfladisk, end naar den indbringes i Kødet.

Hofjægermester Bech: Ifjor stod der i Professor Steins Beretning, at, da Bomuldsfrøkager almindeligvis vare overordentlig haarde, saa at det var vanskeligt for Landmændene at benytte dem, var der Grund til at anvende Bomuldsfrømel. I Aar har der i det nordlige Jylland været foretaget nogle Undersøgelser, der have vist, at Bomuldsfrømelet ikke havde det Indhold, det skulde have, og det er naturligvis en Oplysning, der have gjort Folk bange for at indlade sig paa Anvendelsen af Melet. Imidlertid bliver der dog brugt en Del, idet der jo hertil er ankommet større Partier deraf. Taleren

vilde nu spørge Professor Stein, om der i de Prøver, han har undersøgt, har været et mindre Indhold, end der skulde være.

Professor Stein havde henledet Opmærksomheden paa, at det af Hensyn til Kagernes almindeligvis haarde Beskaffenhed kunde være bedre at anvende Bomuldsfrømel i Stedet for Kager. Naar der tilføres Landet mange Millioner Pund Kager, kan der naturligvis være forskellige Kvaliteter; der er ikke nogen Norm for, hvad man i den Henseende kan faa, og Varerne ere aldeles uensartede. Men naar Taleren havde anbefalet at forsøge Brugen af Bomuldsfrømel, tænkte han sig, at man skulde søge at faa en saa god Vare, som man overhovedet kunde faa. Efter de Erfaringer, der ere gjorte i Aar, maa Taleren imidlertid fraraade at benytte det Bomuldsfrømel, der er kommet frem her, thi det var noget af det sletteste, han havde set.

Hvad Bomuldsfrøkagerne angaar have nogle været gode, men det største Kvantum har været af en utilfredsstillende Kvalitet. For en Del Aar siden fik man smukke lyse, letbrydelige Kager, nu kan man ikke hamre dem itu, og Køerne kunne ikke tygge dem, men det Bomuldsfrømel, der er kommet i Stedet for dem, er meget uheldigt. Taleren har set, at man i Tyskland har udmærket smukt Bomuldsfrømel, og det skulde være underligt, om man ikke ogsaa kunde faa det her, hvis man vilde betale det. Skal der yderligere gøres Forsøg med Bomuldsfrømel, maa man faa de handlende til at skaffe saadanne Kvaliteter, som kunne være at foretrække for Bomuldsfrøkager, der i de senere Aar gennemgaaende have været af særlig tarvelig Beskaffenhed. Naar der blev raadet til at gaa over til Bomuldsfrømel, var det under Forudsætning af, at der vilde komme en ensartet god Vare herind, men det er langt fra, det har været Tilfældet. Taleren kunde nævne et Eksempel, hvor der i et Parti fandtes Sække med mørkere og lysere Mel. Det viste sig ved den mikroskopiske Undersøgelse, at det mørke Mel var overordentlig skalholdigt, det lyse mindre skalholdigt, og ved den kemiske Analyse fandtes der i det lyse Mel kun 4—5 pCt. Træstof, medens det mørke indeholdt mindst 20 pCt. Det betingede

en saa stor Værdiforskel, at naar det lyse Mel ansattes til Salgsprisen 575 Øre, var det mørke kun 395 Øre værd pr. Centner. Kan man ikke sikre sig en ensartet Vare i Bomuldsfrømel, maa man absolut raade fra at benytte det.

Præsidenten havde af et Medlem af en Agenturforretning i amerikanske Produkter hørt udtale en Beklagelse over, at det for dennes Firma ikke var muligt at føre Bomuldsfrøkager af en saadan Beskaffenhed, at Firmaet kunde anbefale Landmændene at købe dem, eftersom man ikke vilde betale den fornødne Pris. Af den Grund fandtes der her i Handelen kun den allersimpleste Vare, medens der til England og Tyskland kom udmærkede Bomuldsfrøkager, thi der var man villig til at betale en højere Pris for dem. De gode Varer gik saaledes den Vej, og de slette kom hertil. Det er nok muligt, det forholder sig saaledes, thi Folk ere tilbøjelige til at se for meget paa Prisen og ikke erkyndige sig om Varens Kvalitet. Man erindrer jo, hvorledes det gik med Rapskagerne; man købte de sletteste Kager, men Kreaturerne bleve jo ogsaa i flere Tilfælde forgiftede dermed.

Hofjægermester Bech takkede for de givne Oplysninger; han troede, det ikke vilde være af Vejen, at der kom en lille Meddelelse gennem Landbrugspressen om, hvorledes Forholdet egentlig er; det er vistnok de færreste, der ere kendte med de Oplysninger, som her ere givne.

Professor Stein: Meddelelsen vil komme i den Beretning, der skal afgives.

Hofjægermester Bech: Det vilde være heldigt, om Meddelelsen kom meget snart.

Præsidenten: Der kan jo komme en foreløbig Meddelelse, og det ville maaske d'Hrr. Redaktører af Landbrugsbladene sørge for.

Om Virksomheden paa Mælkeribrugets Omraade forelaa der en Beretning*) fra Konsulent Bøggild. Denne

*) Denne og de efterfølgende Beretninger blive optagne in extenso i Selskabets Aarsberetning.

gik i sine Hovedtræk ud paa, at Konsulenten har været paa Rejse i 126 Dage, har holdt en Mængde Foredrag, har fungeret som Dommer ved Forsøgslaboratoriets sammenhængende Rækker af Smørudstillinger, ved forskellige Mejeriudstillinger i Odense og flere andre Steder samt ved Osteudstillingen i Odense. Endvidere har Konsulenten efter Indbydelse deltaget i forskellige Delegeretmøder, modtaget og besvaret Forespørgsler, givet mundtlige Oplysninger til Folk, der have søgt ham, samt haft en stor Korrespondance, skrevet en Del Artikler — Mælkeribruget vedrørende — i forskellige Landbrugsblade og udgivet en kortfattet Vejledning i Staldorden og Mælkens Behandling hos Andelshaverne.

Som et nyt Arbejde, der er tilkommet i Aarets Løb, kan nævnes, at Konsulenten er bleven Medlem af Dommerudvalget, der er nedsat paa Fyen, hvor der i Overensstemmelse med Konkurrencer mellem hele Kvæghold er iværksat en Konkurrence mellem Mælkerier. Der har til Konkurrencen meldt sig 12 Mælkerier, som skulle tilses 2 Gange aarlig.

Statsunderstøttelsen til Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse har i Aar ligesom forrige Aar været 18000 Kr.: der indkom 309 Ansøgninger og der blev uddelt 110 Portioner til Rejser og Skolebesøg. Da der imidlertid er Trang til flere Penge, har Landhusholdningsselskabet paa Konsulentens Forestilling søgt at faa Bevillingen forhøjet fra 18000 Kr. til 20000 Kr., hvoraf de 8000 Kr. alene skulle anvendes til Betaling for Ophold paa Mælkeriskoler.

Med Mejerist Grønfeldt paa Island har Konsulenten haft en Del Brevveksling. Hr. Grønfeldt søger undertiden Raad hernede, og i Aar har han blandt andet sendt nogle Smørprøver herned for at faa det Spørgsmaal belyst, om det er tilraadeligt at anvende den tilstedeværende Faaremælk til Smørproduktionen sammen med Komælk.

Maltbyg- og Hvedeudvalgets Virksomhed i 1901 er i det væsentlige en Fortsættelse af de foregaaende Aars Virksomhed.

For Bygdyrkningsforsøgenes Vedkommende meddeles, at disse have paa de 5 faste Forsøgsstationer omfattet

en sammenlignende Dyrkning af 34 forskellige Sorter og Stammer af 2-radet Byg. Bygget blev som sædvanlig radsaaet med en Saamængde af 175 Pund pr. Td. Land, og paa hver Station i 4 Fællesparceller, saaledes at Forsøgene med den enkelte Sort omfattede ialt 20 Forsøgsparceller. Endvidere omfattede Forsøgene 4 Sorter og Stammer af 6-radet Byg, der udsaaedes 3 Gange med 14 Dages Mellemrum. Endelig gjordes der Forsøg med 6 Prøver af Lyngby Prenticebyg, dels præpareret, dels upræpareret. Præparationen foretoges af Udvalgets Medlem, Direktør J. L. Jensen, og Forsøget var anlagt som Dobbeltforsøg. I det hele omfattede Bygdyrkningsforsøgene 860 Forsøgsparceller, hver enkelt af $^1/_{100}$ Td. Lands Størrelse.

Efter Anmodning af Planteavlsudvalget for Lolland-Falsters Stift har Udvalget igen i Aar medvirket ved Etableringen af Dyrkningsforsøg paa Baadesgaard og Næsgaard med de samme 34 Sorter og Stammer af 2-radet Byg, hvormed der gøres Forsøg paa Udvalgets faste Forsøgsstationer.

Samtlige Resultater af Forsøgene underkastedes Bedømmelse, for Lolland-Falsters Stifts Vedkommende ved en i Nykjøbing afholdt Planteavlsudstilling, og for Udvalgets Vedkommende — ved en Udstilling i Kjøbenhavn — af d'Hrr. Grosserer S. Plum, Lektor W. Johannsen og Købmand C. Thousig. Sidstnævnte Bedømmelse omfattede tillige Prøver fra et stort Antal Jordbrug, hvortil Udvalget havde leveret Saasæd af Lyngby Prenticebyg i Portioner à 50 Pund. Ialt var der 400 Jordbrug, der fik leveret Saasæd paa de sædvanlige Betingelser.

Hvededyrkningsforsøgene have været indstallerede dels paa de samme 5 Gaarde som Bygdyrkningsforsøgene, dels spredte over et stort Antal Jordbrug. Prøverne omfattede 36 forskellige Hvedesorter og Stammer — hvoraf 24 forskellige Squareheadstammer — samt 2 Sorter Vinterbyg. Saamængden var 250 Pund pr. Td. Land. Den ugunstige Vinter anrettede imidlertid en betydelig Ødelæggelse i Forsøgene, idet Flertallet af Sorterne var gaaet fuldstændig bort ved Foraarets Komme. 50 Jordbrugere fik hver 2 forskellige Sorter — 65 Pund af hver Sort — til dermed at gøre For-

søg paa de sædvanlige Betingelser. Men ogsaa disse spredte Forsøg vare for Størstedelen mislykkede.

Udvalget har deltaget i Bryggeriudstillingen i London med et større Antal Prøver af de bedste indenlandske Maltbygproduktioner. 2 af Prøverne erholdt hædrende Omtale og der tilkendtes Konsulent Harald Faber Udstillingens Sølvmedaille for fortrinligt Arrangement af den danske Udstillingsafdeling.

En nærmere Redegørelse for Forsøgene vil som sædvanlig fremkomme i »Tidsskrift for Landbrugets Planteavl«. Udvalget har haft 8000 Kr. af Staten og 1000 Kr. af Landhusholdningsselskabet.

Planteavlsudvalgets Virksomhed er fortsat væsentlig i samme Spor som i det foregaaende Aar. Bevillingen, der forrige Aar var 63415 Kr., er i indeværende Aar 66425 Kr. Forøgelsen af c. 3000 Kr. vedrører Forsøgsstationerne i Askov og ved Lyngby; paa denne sidste skal der saaledes anvendes 600 Kr. til Forsøg med Bekæmpelse af Bygsygdomme.

Udvalget har paa Ministeriets Opfordring gennem Landhusholdningsselskabet fremsat Forslag om Fordelingen af det til lokale Markforsøg og Forevisningsmarker bevilgede Beløb, 10000 Kr.

Endvidere har Udvalget paa en fra Landbrugsministeriet til det gennem Landhusholdningsselskabet rettet Anmodning forhandlet Spørgsmaalet om den heldigste Beliggenhed af en Forsøgsstation for Plantekultur paa Fyen med Fyens Stifts patriotiske Selskab. Efterat Udvalget havde foreslaaet Fyens Stifts patriotiske Selskab at delegere Mænd til i Forening med Udvalget at foretage en Undersøgelse af de af det nævnte Selskab udpegede Ejendomme, fik det Meddelelse om, at Selskabet havde valgt 7 Delegerede, og at der var 10 Ejendomme at undersøge. Det besluttedes da efter Forhandling med Fyens Stifts patriotiske Selskab at nedsætte et Underudvalg bestaaende af 4 Medlemmer, som skulde foretage den forberedende Undersøgelse af de 10 Ejendomme og derefter afgive en Erklæring, og efter endt Forhandling besluttedes det at foreslaa, at den projekterede Forsøgsstation

burde lægges paa Gaardejer J. Christiansens Lod i Aarslev.

Udvalget har ogsaa fra Landhusholdningsselskabet modtaget til Erklæring et til Landbrugsministeriet gennem Foreningen af jydske Landboforeninger indsendt Andragende fra 4 jydske Landboforeninger om Støtte til Oprettelsen af en fast Forsøgsstation for Planteavl i Midtjylland i Omegnen af Herning. Udvalget fandt, at der var Grunde nok som talte for Anlæget af en fast Forsøgsstation i den paagældende Egn og for at fremskynde Anlæget saa meget som muligt. Med Hensyn til Beliggenheden maatte der findes en Plads, der frembyder gode Betingelser for Løsningen af denne Stations særlige Opgaver, der kunne bestemmes som Forsøg med Dyrkning af Grøngødningsplanter passende for Midtjyllands lette Hedesandjord samt Dyrkningsforsøg paa Hede- og Engmose.

Om en Række af Sager, indsendte af Landhusholdningsselskabet, har Udvalget afgivet Betænkning samt indsendt til Landhusholdningsselskabet Regnskab over Benyttelsen af Bevillingen i 1900—1901 og Forslag til Budget for 1901—1902.

Beretning om Forsøgene i 1900 med 34 indenlandske Rodfrugtstammer af Barres findes i 8. Binds 2det Hefte af »Tidsskrift for Landbrugets Planteavl«.

Fra Julius Skrikes Stiftelse har Udvalget modtaget 600 Kr. til Iværksættelse af Undersøgelser vedrørende Ordning og Bearbejdelse af Dyrkningsforsøg med Landbrugsplanter. Forsøgene ere foretagne paa Rudbjerggaard, hvorefter Talmaterialet fra disse Forsøg er afgivet til Professor Vestergaard, som har paataget sig at lede den statistiske Undersøgelse. — Der er i det forløbne Halvaar afholdt 4 Udvalgsmøder.

Angaaende Prøver med Landbrugsredskaber og Maskiner meddeler Maskinudvalget, at det i det forløbne Aar særlig har haft sit Arbejde koncentreret paa 2 større Prøver, nemlig en Prøve med Radrensere ved Vemb og en Prøve med smaa selvrensende Tærskeværker til Hestekraft, hvilken Prøve foretoges paa Ragnesminde ved Glostrup.

Ved nogle forberedende Undersøgelser kom Udvalget nemlig til det Resultat, at der virkelig var foretaget saadanne Forbedringer ved de smaa selvrensende Tærskeværker til Hestekraft, at deres Benyttelse kunde have Betydning for det lille Landbrug, og Udvalget foretog derfor en større Prøve med saadanne, dog med den Begrænsning, at Maskinerne ikke maatte behøve større Trækkekraft end 2 à 3 Heste, eftersom det kun er under den Forudsætning, at disse Maskiner kunne have Betydning for det lille Landbrug. Ved Prøven konstateredes det, at de bedste af disse Hestetærskemaskiner kunne hvad Rentærskning og Renrystning angaar præstere et Arbejde, der kan staa ved Siden af — hvad Renrystningen angaar endog overgaa — Damptærskeværkernes.

Hvad Radrenseprøven angaar, da havde Udvalget væsentlig tænkt sig gennem en Demonstration at anskueliggøre for de vestjydske Landmænd, hvorledes de forskellige Radrensere arbejde, men det viste sig her, at Forholdene, hvorunder Roedyrkningen finder Sted i Vestjylland ere væsentlig forskellige fra, hvad der kendes i andre Dele af Jylland, og at Fordringerne til Redskaberne vare meget forskellige. — I Forbindelse med denne Prøve foretoges tillige en Prøve med Saamaskiner, og det viste sig her, at Fabrikant Buchtrup i Randers havde frembragt noget særlig godt, idet han paa Skæret af sin Maskine havde anbragt en lille skævt siddende roterende Skive, der hjalp Maskinen mærkværdig godt over de værste Forhindringer. — Endelig er der i Aarets Løb foretaget forskellige Prøver med Vogne i Tilslutning til de dermed tidligere foretagne Prøver, men disse Prøver ere endnu ikke afsluttede.

Redegørelse for alle disse Prøver vil komme til at foreligge i »Tidsskrift for Landøkonomi« samt derefter være at faa i Boghandelen.

Endelig skal det meddeles, at Maskinudvalget har forhandlet med det angaaende Oprettelsen af et Landbrugsmusæum nedsatte Udvalg for at faa indrettet permanente Redskabs- og Maskinudstillinger i Forbindelse med Landbrugsmusæet.

Med Hensyn til Afsætningen af danske Avlsdyr i Rusland meddeler Justitsraad Friis i den af ham til Selskabet indsendte Beretning om hans Virksomhed paa dette Omraade i det forløbne Aar, at han har været 136 Dage paa Rejse i Rusland og 32 Dage paa Rejse herhjemme, samt at han har haft en Del Korrespondance for at forberede Sommerens Arbejde. Til Dyrskuet i Moskou medbragte han 1 Tyr, 4 Køer og Kvier, 13 Væddere, Faar og Lam samt 11 Orner og Søer, og der tilkendtes disse Dyr en stor og 3 smaa Sølvmedailler, 3 Broncemedailler og 2 »Hæderlig Omtale«, og som et første Forsøg betaltes Dyrene godt. Hos Autoriteterne i St. Petersborg sporedes der en stærk Stemning for at gaa over til at benytte den danske Hest. En eventuel Oprettelse af et Avlscenter eller Depot for danske Avlsdyr forhandledes, og den russiske Landbrugsminister udtalte, at en saadan Foranstaltning utvivlsomt vilde blive til Gavn saavel for Rusland som for Danmark. I det hele tror Justitsraad Friis at kunne udtale, at Danmarks Position aldrig har været fastere og fordelagtigere end i Øjeblikket, og at man ønsker at træde i Forbindelse med Danmark vil bl. a. fremgaa af, at Justitsraad Friis er anmodet om at planlægge og til Sommer at lede en Fællesrejse for Landbrugere fra Central- og Sydrusland. Det gælder derfor om at benytte de virkelig gode Chancer, Danmark i Øjeblikket har.

Ved Justitsraad Friis's Assistance er der i Aar til Rusland eksporteret 3 Hingste, 10 Tyre, 60 Køer og ikælvede Kvier, 9 Aarskalve, 13 Væddere, Faar og Lam samt 12 Orner og Søer, ialt 104 Stk. til en Værdi af 23,970 Kr.

Dels ved Handlende og dels ved direkte Køb af Russere er der i Aarets Løb, saavidt Justitsraaden har kunnet bringe i Erfaring, eksporteret 129 Stk. Hornkvæg, 6 Faar og Væddere samt 4 Orner og Søer eller ialt 139 Stk. til en Værdi af c. 31,000 Kr.

I de sidste 3 Aar er der ialt eksporteret 728 Dyr til en Indkøbsværdi af 188,470 Kr.

Præsidenten kunde meddele, at der her i København var afholdt et Møde af Opdrættere for at drøfte Muligheden

for at oprette en Forening for Afsætning af Kvæg til Rusland, og der er stor Sandsynlighed for, at en saadan Forening kommer til at træde i Virksomhed. Der vil altsaa paa den Maade komme et Udslag af Justitsraad Friis's Virksomhed i Rusland, som mulig vil faa stor Betydning for det danske Husdyrbrug.

Godsejer Spandet syntes ikke, at man skulde være virksom for at sende vore Avlsdyr til Udlandet; han troede ikke, vi have saa mange at undvære. De, der bevæge sig i det praktiske Landbrug, maa indrømme, at der er meget faa Landmænd, der have Avlsdyr at undvære, men at der er mange, der ville have saadanne, og at der derfor, hvis der er mange Avlsdyr at faa, vil være Afsætning for dem herhjemme. Og ser man hen til de Priser, der ere opnaaede i Rusland, syntes Taleren ikke, at de kom paa Højde med de Priser, der opnaas herhjemme for gode Avlsdyr. Der staar ganske vist ikke specificeret i Beretningen, hvilke Priser der ere opnaaede i hvert enkelt Tilfælde, men regner man efter, vil man finde, at Priserne herhjemme ere højere end i Rusland, og Taleren troede ikke, at man i Rusland vilde betale saadanne Priser. Mod den Virksomhed, der er i Gang, skulde Taleren ikke gøre Indsigelse, men han vilde spørge, om det ikke kunde ordnes saaledes, at der her i Landet oprettedes et Salgskontor, hvor de, der havde virkelig gode Avlsdyr at undvære, og de, der ønskede at købe saadanne, kunde henvende sig, og hvis det da viste sig, at der mældte sig flere, der ønskede at sælge Avlsdyr end der ønskede at købe, kunde det overskydende Antal Avlsdyr jo sælges til Rusland. Kommer Russerne først herover og købe, vil det tilskynde Opdrætterne herhjemme til at lægge mere til end nu, men de vil næppe naa nogen videre Fordel ved de Priser, som Russerne betale.

Forpagter Johannessen havde det undret, at Landhusholdningsselskabet havde støttet denne Sag, thi han troede ikke, at man her i Danmark havde for mange gode Køer, saa der kunde undværes nogen; havde Justitsraad Friis der-

imod kunnet finde en Afsætningsvej for Udsættere, havde han udrettet noget nyttigt.

Godsejer Spandet: For Handyrenes Vedkommende vil der snarere kunne være Tale om Afsætning end for Hundyrenes. Efter Kontrolforeningernes Fremkomst er Forholdet hvad Avlsdyr angaar blevet endnu værre end tidligere.

Proprietær Saxtorph havde helst undgaaet at tage Ordet, da han straks skulde forlade Generalforsamlingen for at naa at komme hjem med Jernbanetoget, men han kunde dog ikke undlade i de faa Minutter, han endnu kunde blive tilstede, at bemærke, at man vistnok var bekendt med, at han var Formand for det Udvalg, der har med Sagen at gøre, i den nydannede Forening til Fremme af Landbrugets Eksport, og han maatte sige, at han ikke kunde dele de Anskuelser, der vare fremkomne fra de ærede Talere. Naar Hr. Spandet antog, at det maatte være Folk, der ikke vare kendte med Udviklingen i det praktiske Landbrug, der vilde have med denne Sag at gøre, saa var det en fejl Anskuelse. Taleren troede netop, at de Folk, der have med denne Sag at gøre, fuldt ud ere paa det rene med, hvorledes Kvægholdet og Kvægbruget staar til i Danmark, og det var Talerens fulde Overbevisning, at naar Foreningen søger at danne et Marked — hvad den vil — udad til, vil det bidrage til at oparbejde Udviklingen i vort Kvægbrug herhjemme. Der vil blive et større Tillæg og som Følge deraf et større Udvalg af Avlsdyr for Landet selv.

Det ligger i Sagens Natur, at naar man vil blive ved at sige, at vi herhjemme ikke ere komne saa vidt, at vi kunne sælge af vor Produktion, komme vi aldrig videre. Fuldkommenheden, det højeste Punkt af Udviklingen, naa vi aldrig, men vi arbejde stadig fremad, og der er da altid noget, som kan undværes, og som andre med Fordel kunne modtage. Hr. Spandet sagde, at det var en anden Sag, naar vi kunde faa Afsætning for Tyre, men i enhver Avlsretning kommer Hundyret først, og naar man saa er kommen fremad i Udviklingen, kommer Handyret; vi maa derfor ikke

søge at faa Indpas nogensteds med Handyr, før vi have naaet at faa Indpas med Hundyr.

Taleren vilde takke Præsidiet for det Arbejde, det havde udrettet denne Sag vedrørende, idet det jo havde foretaget de forberedende Skridt til Indførsel af Kvæg til Rusland. Det er langt fra, at Foreningen -- dens Dannelse blev før omtalt af den ærede Præsident — udelukkende tænker paa at rette Blikket mod Rusland; efter Talerens Mening bør det være rettet paa enhver sund, fornuftig og praktisk Eksport af vor Hjemmeproduktion ikke alene paa Husdyrbrugets Omraade, men mulig ogsaa af Korn og Frø. Det er Foreningens Haab og absolutte Ønske, at den kan bidrage til at drage Penge fra Udlandet og til vort lille Danmark. Eksportforeningen holder et Møde i Januar, og Taleren vilde anmode d'Hrr., baade dem, der ere for og dem, der ere imod Sagen, at komme tilstede og gennem Diskussion faa Klarhed i Sagen.

Præsidenten: Angeln er kun en lille Landsdel, men den har gennem en Menneskealder kunnet sende Kvæg til Danmark og ogsaa til Rusland og har haft en udmærket Indtægt deraf, og Taleren vidste ikke noget om, at Kvægavlen eller Landbruget i Angeln egentlig havde lidt noget derved. Men i øvrigt maa Stedet for Drøftelsen af dette Spørgsmaal fremtidig nærmest være den Forening, der har sat sig det Formaal at virke for Eksporten, saa at man nu her paa Generalforsamlingen kan blive staaende ved de Udtalelser, der allerede ere fremkomne om denne Sag.

Godsejer Spandet fastholdt, at Danmark ikke havde noget at undvære af gode Avlsdyr, uden at Landet vilde komme til at lide derunder.

Forpagter Johannessen udtalte, at foruden at Danmark vil komme af med sine gode Dyr, skaber Landet sig desuden en Konkurrent til; thi jo mere Russerne kunne producere, jo fyldigere ville de fremtræde paa det engelske Marked. Og er det nu rigtigt at skabe sig en saadan Konkurrent?

Godsejer Spandet: Ved at se hen til Justitsraad Friis's Opgivelser faar man ud, at der ikke i Rusland er opnaaet saadanne Priser, som der opnaas herhjemme.

Præsidenten troede, at Godsejer Spandet ikke var kendt med de Oplysninger, der desangaaende vare fremkomne andetsteds. Var Proprietær Saxtorph bleven tilstede, vilde han have kunnet oplyse, at man i Hillerød Egnen har fundet sig overordentlig vel tjent ved Salg til Rusland, som netop er sket gennem Justitsraad Friis. I øvrigt gaar Justitsraad Friis's Virksomhed nærmest ud paa at bane Vej for Sagen, saa kunne andre følge efter og drage Nytte deraf. Det er et stort Arbejde, Justitsraad Friis allerede har udført, og det er at haabe, at han maa faa Lejlighed til at fortsætte det. Der er ikke Tvivl om, at Landbruget vil komme til at høste Nytte deraf. Taleren henviste før til Angeln, og han vilde gentage, at han troede ikke, at Angeln havde lidt noget ved sin Udførsel af Kvæg. Der kan ogsaa henvises til England, som endnu den Dag i Dag sender Avlsdyr af alle Arter til Udlandet, og det er maaske denne Omstændighed, der fremfor noget andet holder det engelske Landbrug oppe. Det er imidlertid bedst at forlade dette Spørgsmaal og overlade den nærmere Drøftelse og Behandling deraf til den Forening, der er dannet for at tage denne Sag op.

Meddelelser fra Præsidiet.

Landbrugsmusæets fremtidige Stilling og Etablering af permanente Redskabs- og Maskinudstillinger.

Præsidenten: Som de Herrer vistnok ville vide, har der været nedsat et Udvalg for at drøfte Landbrugsmusæets fremtidige Stilling, og paa Pladserne vil man finde omdelt den Betænkning, som Udvalget har afgivet derom samt om de Redskabs- og Maskinudstillinger, som tænkes foranstaltede i Forbindelse dermed. I Betænkningen findes derhos optaget de af Udvalget fremsatte Forslag vedrørende baade Musæet og Udstillingerne. Landhusholdningsselskabet har gjort de fremsatte Forslag til sine og indsendt dem til Landbrugs-

ministeriet med Anmodning om, at det vil fremme Sagen. Ministeriet har imidlertid ikke ment i Aar at kunne fremme denne Sag, og der er som Følge deraf ikke optaget noget dertil sigtende Forslag til Bevilling paa det for Rigsdagen foreliggende Finanslovforslag. Dermed er imidlertid ikke udelukket, at der under Finanslovforslagets senere Behandling i Folketinget kan fremkomme Forslag derom; sker det ikke, maa man vente, at Sagen næste Aar bliver tagen op, og det er da ikke uden Betydning, at der baade i Folketinget og Landstinget er Medlemmer, der interessere sig for Landbrugsmusæets Stilling. I al Korthed kan det meddeles, at de af Udvalget fremsatte Forslag gaa ud paa, at der bliver et Musæum (Hovedmusæet) i Lyngby og Filialer deraf i Odense og Aarhus, saa at de forskellige Landsdele ere interesserede i Sagen.

Københavns Uldmarkeds Ophør.

Præsidenten: I København blev der i 1853 oprettet et Uldmarked. Dette havde tidligere været i Kallundborg og ovre i Jylland, men nogle Schæferiejere ønskede det etableret i København, og der blev da valgt en Bestyrelse for det der. I Begyndelsen stod Uldmarkedet under Grosserersocietetets Tilsyn, men fra 1853 blev det en selvstændig Institution, der havde en Bestyrelse bestaaende af 3 Medlemmer. En Tidlang var Deltagelsen i dette Marked ret livlig. Der indsendtes til og solgtes paa Markedet større Kvanta; det var i den Tid, man holdt Merinosfaar. Men efterhaanden svandt Faareholdet ind, og som Følge deraf aftog Tilførselen af Uld til Markedet, hvorfor det flere Gange har været Genstand for Drøftelse, om Uldmarkedet ikke burde ophøre. Der gennemførtes imidlertid ikke nogen Bestemmelse i den Retning, eftersom der var enkelte større Producenter, der holdt paa Markedets Bestaaen. I Aaret 1900 svandt det, der indsendtes til Markedet, ind til et eneste Parti, og det foranledigede Markedets Bestyrelse til at beslutte Markedets Ophør. Fra denne Institutions Virksomhed var der en lille Kapital — 485 Kr. — tilovers, som altsaa herefter ikke kunde faa Anvendelse i

den tidligere Retning, og Markedets Bestyrelse spurgte da Landhusholdningsselskabet, om det vilde modtage Pengene, hvad det selvfølgelig ikke havde noget imod. Den eneste Forpligtelse, Selskabet overtog ved at modtage Pengene, var, at det skulde sørge for, at det blev kundgjort, at der nu ikke mere vilde blive holdt Uldmarked i København. Denne Kundgørelse vil komme i et af de nærmeste Hefter af »Tidsskrift for Landøkonomi« samtidig med en lille historisk Oversigt over Uldmarkedet, hvilken Oversigt er forfattet af et af Bestyrelsens Medlemmer, nemlig Grosserer Chr. Erichsen.

Den fortsatte Udgivelse af »Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark«.

Præsidenten: Som tidligere meddelt i Sekretærens Beretning angaaende Selskabets almindelige Virksomhed er der nu udkommet 4 Bind af Krarups Bog; tilbage staar da 2 Bind. Det ene skal omfatte Sjælland med omliggende Øer, det andet skal omfatte Lolland-Falsters Stift og Bornholm. Efter Krarups Død blev nuværende Folketingsmand Bing anmodet om at fortsætte Arbejdet, og han har besørget Udgivelsen af 3. og 4. Bind, hvortil Manuskriptet i Hovedsagen forelaa fra Krarups Haand, idet kun enkelte Afsnit krævede nogen Bearbejdelse. Det var nu Meningen, at Hr. Bing skulde have fortsat og afsluttet Værket, men efter at han er bleven Folketingsmand og derhos tillige er Redaktør af Ugeskrift for Landmænd, har han meddelt Landhusholdningsselskabet, at han ikke længere ser sig i Stand til at fortsætte Udgivelsen og anmoder derfor om at blive fritagen derfor. Det er nu Ministeriet, der bestemmer, hvem der skal forfatte Beskrivelse, men Landhusholdningsselskabet har Indstillingsret, og da der nu maatte søges en ny Udgiver af det følgende Bind, har man henvendt sig til Forstander for Malling Landboskole, Landbrugskandidat Tuxen, som den 1. April forlader sin Stilling ved Skolen, om at overtage Udgivelsen heraf. Hr. Tuxen er gaaet ind derpaa, hvorefter der er indgaaet Indstilling til Landbrugsministeriet om, at Hr. Tuxen besørger Udgivelsen.

Uddeling af en Portion af Godsejer Chr. Schmidt til Vibygaards Legat.

Præsidenten: Den ledige Portion af Legatet er tildelt forhenværende Folketingsmand og Ejer af Høgholt, Fr. Tutein.

Forslag fra Præsidiet.

Virksomhedsplan for Aaret 1902—1903.

Præsidenten: Virksomhedsplanen indeholder Hovedpunkterne for Selskabets Virksomhed. Den er ligelydende med de tidligere Planer; den har været forelagt Bestyrelsesraadet i Mødet i Juni Maaned og er godkendt af dette. Dens endelige Vedtagelse ligger imidlertid hos Generalforsamlingen.

Sekretæren oplæste Virksomhedsplanen.

Forstander Søndergaard vilde i Anledning af Punkt 6 i Virksomhedsplanen, der lyder saaledes:

»Ved at virke for, at rationelle Principer bringes i Anvendelse ved Husdyravlen og Fodringen«,

rette et Spørgsmaal til det ærede Selskab. Der er udgivet et Skrift, som sigter til dette Punkt i Virksomhedsplanen, nemlig Statskonsulent Mørkebergs Skrift om Svineavlens Ledelse i Danmark, og Spørgsmaalet er da det: Hvad er Grunden til, at den største, langt den største Del af Landmændene ikke vil være med til at følge de nye Principer i Svineavlen, som det offentlige Landbrug synes at ville have indført? Taleren savnede Mørkebergs Tilstedeværelse.

Præsidenten var bange for, at Hr. Søndergaard kom til at vente til en anden Lejlighed med at faa det Spørgsmaal besvaret; det vilde blive altfor vidtløftigt, hvis man her paa Generalforsamlingen skulde komme ind derpaa. Statskonsulent Mørkeberg, som jo er nærmest til at besvare det fremsatte Spørgsmaal, er, som der er sagt, ikke tilstede, og det er tvivlsomt om nogen anden vil indlade sig derpaa.

Der vil vel ogsaa andetsteds blive Lejlighed for Hr. Søndergaard til at komme ind paa det Spørgsmaal og faa det besvaret.

Forstander Søndergaard vilde ærlig tilstaa, at han saa ikke rettere, end at Stedet for dette Spørgsmaals Drøftelse egentlig maatte være der, hvor man havde taget Initiativet til Sagen, og Taleren kunde derfor ikke rigtig forstaa, at han blev henvist til andre Steder for at faa Spørgsmaalet besvaret. Taleren vilde nu gerne have Lov til at komme med en lille Kritik af hele dette Forhold. Der blev før sagt bag ved Taleren i Anledning af en anden Sag, at det var godt at høre forskellige Meninger, og det har jo egentlig altid ogsaa, naar man gaar tilbage i Selskabets Historie, ser tilbage paa Selskabets Arbejde, været saaledes, at man, naar der har været Tvivl om en Ting, har brugt den Fremgangsmaade at indbyde til Konkurrence. Sidste Aar blev der paa Generalforsamlingen meddelt, at der vilde blive udgivet en Bog om Svineavl, og Taleren havde forstaaet det saaledes, at der skulde indbydes til Konkurrence, hvad han ogsaa fandt var heldigt. Han maa nemlig tilstaa, at naar man staar overfor et Spørgsmaal af saa vidtrækkende Betydning, og naar Landmændene ikke ville gaa med til det, som det offentlige Landbrug vil have indført, maa det betragtes som heldigt, om man kan faa Sagen drøftet indgaaende, drøftet Aarsagen til, at Landmændene ikke ville følge med. Taleren vilde derfor spørge: Vil det ærede Landhusholdningsselskab ikke søge at faa oplyst, hvad Grunden er til, at den langt største Del af Landmændene ikke ville være med til de ny Svineavlsprincipper? Jo før det Spørgsmaal bliver klaret, jo bedre.

Folketingsmand Bing vilde spørge Forstander Søndergaard, om han har holdt Mandtal, og om nogen Autoritet kan sige, at Landmændene ikke ville følge de Principer, der ere fremsatte som dem, der bør følges? Det er en Sag for sig, om Landhusholdningsselskabet har baaret sig rigtig eller ikke rigtig ad ved ikke at udskrive en Konkurrence, men i Stedet for har henvendt sig til den, som med saa megen

Dygtighed og Interesse gennem en Række af Aar har arbejdet paa Svinespørgsmaalet, og herpaa skulde Taleren ikke komme ind.

Forpagter Thomsen vilde have sagt noget lignende som det Folketingsmand Bing udtalte. Det er noget frit af Hr. Søndergaard at sige, at det praktiske Landbrug ikke vil følge de Principer i Svineavlen, som Statskonsulent Mørkeberg har arbejdet for at fremme. Taleren troede, at man i stor Udstrækning var gaaet ind paa at følge Hr. Mørkebergs Principer, og at Hr. Søndergaard var lidt bagefter i dette Punkt. Hvis Hr. Søndergaard vil undersøge, hvorledes det i Landboforeningerne stiller sig med den Sag, vil det nok vise sig, at i en Række af Landboforeninger og en stor Mængde Svineslagterier udrettes et Arbejde, der netop gaar i den Retning, som Statskonsulent Mørkeberg har anvist. Det er en stærk Udtalelse af Hr. Søndergaard, naar han siger, at Landbruget ikke vil gaa den Vej.

Folketingsmand Bing vilde fremkomme med en Oplysning, hvis den mulig ikke skulde være præsent for en Del af de Herrer, der vare tilstede ved de samvirkende sjællandske Landboforeningers Delegeretmøde ifjor Efteraar. Der blev paa dette Møde afgivet Beretning om, at der var afholdt et Møde af Formændene og Direktørerne for de sjællandske og lolland-falsterske Svineslagterier med Statskonsulent Mørkeberg, og med Undtagelse af en enkelt af de tilstedeværende vare alle enige om, at de Principer, for hvilke Statskonsulenten havde gjort sig til Talsmand, vare fuldstændig rigtige efter de praktiske Erfaringer, der vare gjorte, og at de ansaa det af Hensyn til vort Produkts Succes paa det engelske Marked for meget skæbnesvangert for Landet at forlade dem.

Forstander Tuxen vilde slutte sig til den ærede Præsidents Udtalelse, at en indgaaende Drøftelse af det Spørgsmaal ikke hører hjemme her ved Generalforsamlingen. Hr. Søndergaard har savnet Drøftelse deraf, men Spørgsmaalet har jo været draget frem ved Delegeretmøder og ved andre Møder hele Landet over.

Præsidenten: Der vil muligvis blive Lejlighed til Drøftelse af dette Spørgsmaal i Selskabet under gunstigere Forhold end her.

Forstander Søndergaard skulde tillade sig at gøre et ganske kort Tilsvar. Der oplyses i Hr. Mørkebergs Beretning, hvorledes Sagen staar. Der vil man kunne se det, og Taleren kunde derfor ikke forstaa, at man kunde bebrejde ham noget. Det er Oplysninger, man kan søge hos Statskonsulenten selv. Forøvrigt havde Taleren ikke sagt »hele det danske Landbrug«, men »Størstedelen« deraf. Det fremgaar af Hr. Mørkebergs Beretning, og det vil Taleren fastholde. Maatte Taleren i Anledning af Henvisningen til Mødet ifjor Efteraar, paa hvilket Slagteridirektørerne skulde have været enige, sige, at det er noget for sig, men man skulde spørge Landmændene. Til Forstander Tuxen vilde Taleren sige, at han selv havde været med til at drøfte Spørgsmaalet paa Delegeretmøder, og at han var fuldt berettiget til at sige, at der, hvor man havde taget Initiativet til en Sag, hører Drøftelsen hjemme, om man med Hensyn til Spørgsmaalets Løsning er paa den rette eller den forkerte Vej. Det undrede derfor Taleren at høre Forstander Tuxen fremsætte sin Bemærkning.

Forpagter Sonne kunde ikke i Øjeblikket mindes, hvad der stod i Mørkebergs Bog om, hvor mange der er »for eller imod«, men det maa vel Hr. Søndergaard kunne sige.

Forstander Søndergaard maatte svare, at han ikke kunde huske Tallene, men han skulde komme frem med dem senere, hvis man tvivlede om, at hvad han sagde var sandt, Forøvrigt vilde han erindre Forpagter Sonne om, hvad Hostrup har sagt: Vi have vore Bøger i Bogreolen og vort Brænde i Brændekælderen.« Taleren har Tallene hjemme, men ikke her.

Forpagter Sonne: Naar man vil slaa sig til Ridder paa dem, der ikke kunne huske Tallene, skal man selv kunne huske dem.

Hermed var Diskussionen om Virksomhedsplanen afsluttet. Den vedtoges.

Budgettet for Aaret 1902—1903:

Præsidenten bemærkede, at paa Udgiftssiden var Konto 25 forøget med 300 Kr., eftersom Postforsendelserne ere tiltagne i Antal i betydelig Grad; ellers var Budgettet overensstemmende med, hvad der tidligere var bevilget. Hvad Selskabets Status angaar, da vil man finde den opført i Aarsberetningen. For en Del Aar siden havde Selskabet paadraget sig en betydelig Gæld. Den Formue, Selskabet har, staar nemlig fast, og da de aarlige Udgifter havde oversteget de aarlige Indtægter, havde man maattet ty til at gøre Laan. Ved Afbetaling ere disse nu bragte betydeligt ned, og der er Udsigt til, at Selskabet i den nærmeste Fremtid vil være helt befriet for Gæld. Budgettet har været forelagt Bestyrelsesraadet, og er godkendt af dette.

Da ingen ønskede at udtale sig om de enkelte Poster paa Budgettet eller om Budgettet i dets Helhed, ansaas det som vedtaget.

Generalforsamlingen hævedes.

Budget for Regnskabsaaret 1. April 1902—31. Marts 1903.

	Specialsum		Hovedsum	
I. Løbende Indtægter og Udgifter *vedrørende Selskabets ordinære Virksomhed.* Konto.	Indtægt	Udgift	Indtægt	Udgift
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Medlemskontingenter	15800	»		
2. Renter og Depositogebyr	10600	140		
3. Statens Tilskud til Selskabets alm. Virksomhed	3200	»		
4. Bidrag fra det Classenske Fideikommis	1600	»		
5. do. fra den Raben-Lewetzauske Fond	1000	»		
6. do. fra Etatsraad Schou og Hustrus Stiftelse	200	»		
7. Plantekulturen (fra Staten 8000 Kr.)	8000	9000		
8. Husdyrbruget	»	400		
9. Mælkeribruget (fra Staten 3000 Kr.)	3000	4100		
10. Agrikulturkemisk Virksomhed	»	200		
11. Udarbejdelse og Trykning af landøkon. Skrifter	800	4000		
12. Anskaffelse og Uddeling af Skrifter	»	6000		
13. Selskabets Foredrags- og Diskussionsmøder	»	600		
14. Selskabets Bestyrelses- og Udvalgsmøder	»	200		
15. Undersøgelsesrejser m. m.	»	600		
16. Selskabets Lærlinger	»	200		
17. Hædersbelønninger for Landboflid	»	400		
18. Landbrugets Binæringer	»	100		
19. De nordlige Bilande	»	500		
20. Lønninger og Enkeunderstøttelser	»	10010		
21. Husleje og Inventarium (fra Staten 2000 Kr.)	2200	2200		
22. Regnskabernes Revision	»	120		
23. Bekendtgørelser	»	150		
24. Fragt og Porto	»	1400		
25. Kontoret	»	2500		
26. Forskelligt	200	200		
27. Ledelsen af den landøkonomiske Konsulentvirksomhed (f. Staten 6000 Kr.)	6000	6000		
28. Kontrol med Lagre af dansk Korn og Foderstoffer i Frihavnen	3000	3000		
29. Udgivelsen af Tidsskrift for Landøkonomi	2400	2400		
			58000	54420
II. Kapital-Indtægter og -Udgifter *vedrørende Selskabets selvstændige Formue.*				
Forventet Kassebeholdning 1/4 1902	167	»		
Indfriet Laan	»	8000		
Nyt Laan	4420	»	4587	8000
Ialt			62587	62420
Forventet Kassebeholdning 31/3 1903			»	167
Balance			62587	62587

Københavns Uldmarked,

dets Oprindelse 1853 og dets Ophør 1900.

Af *Chr. Erichsen.*

I Lighed med, hvad der endnu findes i Berlin, Lübeck, Posen, Warschau etc., havde vi her i Landet for Østifterne indtil 1853 Uldmarkeder saavel i Kalundborg som i København. Man fandt imidlertid, at det var mindre heldigt at sprede Interessen paa to Steder, og sidst paa Aaret 1852 traadte nogle Schäferiejere og andre Uldproducenter sammen paa et Møde i Hotel d'Angleterre for at forhandle om Sagen. Det bestemtes da, at begge disse Markeder skulde slaas sammen til et, der skulde have sit Sæde i Hovedstaden. Markedets Afholdelse skulde strække sig over to Dage, og i de forløbne Aar have Markederne været afholdte mellem den 15. og 20. Juni. Den første Komite bestod af Mægler Fr. Hoskiær (som Formand), Konsul H. C. Hellesen, Godsejer Tesdorpf, Ourupgaard, Forpagter Mertens, Egholm, og Propr. Barner, Kalundborg Ladegaard. Den afsluttende Komite dannedes af Hofjægermester Tesdorpf, Ourupgaard, Forstander A. la Cour, Næsgaard, og Grosserer Chr. Erichsen. I Mellemtiden har der i Komiteen været skiftende Navne, og alene det, saavel af Faareavlen som af alt andet paa Landbrugets Omraade, højt fortjente Navn Tesdorpf har fulgt Markedet igennem de forløbne 48 Aar. Mægler Hoskiær var i 12 Aar Markedets Forretningsfører, Grosserer H. C. Hellesen i 12 Aar, Grosserer Wilh. O. Peter-

sen i 10 Aar og Grosserer Chr. Erichsen i 14 Aar. I de første Aar havde man faaet Tilladelse til gratis at benytte Sø-Etatens Proviantgaard, hvor tre store »Gevelfter« stilledes til Uldmarkedets Disposition, og man takkede Hr. Justitsraad Nyland meget, »fordi han overlod til Restauratøren et Værelse, og fordi han forresten ydede al mulig Hjælp til at bringe Markedslokalet i den gode og bekvemme Stand, der syntes at behage alle de Besøgende«.

Men efter 1861 havde man i flere Aar svært ved at finde passende Lokaler til de ret store Kvantiteter Uld, der indbragtes, og der foreligger Ansøgninger til Ministerier og andre Autoriteter om Tilladelse til Afbenyttelse af Reberbane, Ridehus etc., hvilket saa godt som aldrig nægtedes, men i 1866 kneb det dog saa stærkt med at finde Plads, at man maatte henvende sig til det kgl. Landhusholdningsselskab om Assistance. I de senere Aar, da Tilgangen blev ringere, har Pladsspørgsmaalet ingen Vanskeligheder voldt. Det første Aar afkrævede man 3 ℔ pr. 100 Pd. Brutto, men allerede det andet Aar nedsattes Taxten til 2 ℔ og 1858 til 24 ß. Senere afkrævedes der 60 Øre og til sidst 75 Øre pr. 100 Pd. Brutto. For denne Afgift besørgedes Ulden fra Skib eller Lager til Markedsstedet, og Pladsleje, Vejningsomkostninger og Assurance dækkedes derved. I Aaret 1867 var Markedets Formue paa det højeste, idet man den Gang ejede c. 600 Rdl., men efter den Tid tæredes der paa Kapitalen saaledes, at da Markedet opløstes indestod der Kr. 484.67, som gik over i det kgl. Landhusholdningsselskabs Kasse. For Assistance ved Markedets Afholdelse betaltes der i en Del Aar 80 Rdl., der senere nedgik til 70 Kr. for i 1893 at nedgaa til 20 Kr. og efter 1895 ganske at ophøre. I Begyndelsen averteredes der om Markedets Afholdelse saa vel i danske som i svenske og tyske Aviser, men efterhaanden som udenlandske Kjøbere udeblev, ophørte de udenlandske Annoncer. Allerede i 1872 var der en Bevægelse oppe om Ophævelse af Markedet, og Komiteen averterede i tre Maaneder saavel i Hovedstadens Aviser som i Provinsaviser for at opfordre Uldproducen-

terne til at give Møde for at forhandle om »Markedets Bestaaen eller fremtidige Afholdelse«. Der mødte imidlertid kun to Uldproducenter, og man enedes derefter om at fortsætte Markedet som hidtil. I Aaret 1891 henstillede Grosserer Chr. Erichsen til rette vedkommende, om det ikke vilde være rigtigst at ophæve Uldmarkedet og sluttede Henstillingen med: »Min ærbødige Forespørgsel er derfor, om det ikke burde tilraades at ophæve Københavns Uldmarked, saa meget mere som der hvert Aar fortæres af den Kapital, Markedet i de gode Aar har samlet sig, og som nu for Tiden er c. Kr. 580.« Svaret lød, at efter at det kgl. Landhusholdningsselskab havde forhørt sig hos Uldproducenterne, havde disse erklæret, at de som Regel havde været vel tjente med Markedet og til Dels havde opnaaet højere Priser, end de vilde have kunnet faa andetsteds. Flertallet udtalte ogsaa, at det vilde være vanskeligt for dem at finde Købere for deres Uld andetsteds, og at det i det hele vilde have en uheldig Indflydelse paa Uldhandelen, hvis dette Marked ophævedes. Københavns Uldmarked burde derfor fortsættes som hidtil. — Imidlertid fortsattes Nedgangen, og da Aaret 1900 kun bragte 1 Mærke (Fladsaa) paa Markedet, bestemtes det i 1901, at ingen flere Markeder skulde afholdes.

I 1853 solgtes hele det indbragte Kvantum til sjællandske, fyenske og jydske Fabrikanter, og Markederne vare i flere Aar godt besøgte af saavel danske som svenske og tyske Købere, men senere hen meldte Reflektanter sig kun sparsomt, og i de sidste Aar har der undertiden kun været en eneste Køber, men han tog da ogsaa alt, hvad der var. De første Aar bragtes der hovedsagelig fin Merinos-Uld frem, men som Aarene gik, klagedes der stadig over, at Finheden gik tilbage. Da vore Foraarsmaaneder ofte ere meget fugtige og regnfulde, har dette Forhold selvfølgelig haft Indflydelse paa den Tilstand, hvori Ulden fremkom, og det viser sig, at Vasken i 27 Aar har været god, i 19 mindre god og slet i 2 Aar. Efterstaaende Liste viser Markedets Fysiognomi i de forløbne 48 Aar.

Indgaaet paa Uldmarkedet 1853—1900.

Aar	Partier	Vægt	Højeste og laveste Pris	Faar og Lam Antal paa Øerne	Aar	Partier	Vægt	Højeste og laveste Pris	Faar og Lam Antal paa Øerne
				1837:					
1853	59	91550	6 11 ß 3 3 ß	647951	1877	65	88138	1.50 Kr. 1.25	
54	67	98800	5 3 ß		78	60	83664	1.55 1.15	
55	68	107000	5 8 ß 4 12 ß		79	60	86930	1.55 0.80	
56	72	98615	5 14 ß 3 13 ß		80	55	77391	1.55 1.15	
57	67	87000	5 14 ß 5 2 ß		81	47	66435	1.56 1.15	459548
58	73	92000	5 12 ß 4 12 ß		82	48	58259	1.56 1.15	
59	86	115150	5 6 ß 3 4 ß		83	39	49354	1.55 1.15	
60	83	115170	6 4 ß 4		84	45	61061	1.56 1.00	
61	90	119000	6 8 ß 4	680060	85	44	49640	1.38 0.80	
62	107	146000	5 10 ß 3 8 ß		86	41	44920	1.36 0.75	
63	98	130342	5 12 ß 4		87	34	37475	1.40 1.05	
64	96	139027	5 8 ß 4 6 ß		88	29	40402	1.40 1.00	327039
65	86	119918	5 6 ß 4 2 ß		89	23	27941	1.45 1.20	
66	92	141900	5 6 ß 4 6 ß	672648	90	16	24941	1.40 1.15	
67	104	154550	5 7 ß 4 4 ß		91	21	24831	1.30 1.10	
68	105	151571	5 2 ß 3 10 ß		92	15	19750	1.21 1.05	
69	101	158012	4 2 14 ß		93	18	21135	1.16 0.90	312106
70	85	129796	4 4 ß 3 8 ß		94	18	19961	0.97 0.80	
71	74	113814	4 11 ß 3 10 ß	626049	95	14	15608	1.00 0.91	
72	63	88900	5 14 ß 4 2 ß		96	14	14112	1.00 0.91	
73	63	92160	5 13 ß 4 10 ß		97	7	8107	0.92 0.85	
74	74	106981	5 11 ß 4		98	5	5470	1.00 0.85	254636
75	79	110683	1.79 Kr. 1.25		99	6	3832	1.10 0.71	
76	72	97833	1.60 1.25	536045	1900	1	847	1.10	

Siden 1861 foretages der hvert femte Aar i Juli Maaned Kreaturtællinger, og for Jyllands Vedkommende viser disse ogsaa en Nedgang i Bestanden saaledes:

1837.....	997,016	1876.....	1,183,204
1861.....	1,068,835	1881.....	1,089,065
1866.....	1,202,406	1888.....	898,157
1871.....	1,216,432	1893.....	934,446
		1898.....	819,777

Tallene tale tydeligt nok for den trufne Bestemmelses Rigtighed. Som Exempler kan nævnes, at Mærket Lerchenborg Aar 1853 mødte med 11,602 Pd. fin Merinos, medens der 1897 kun tilførtes 1882 Pd. og Mærket Ourupgaard 6717 Pd. og 2017 til de samme Tider. Af jydsk Uld er der næppe nogen Sinde kommet noget nævneværdigt Kvantum paa Københavns Marked, da Randers længe har haft og endnu har Uldmarkeder først i Juni og sidst i Oktober, men de have liden eller ingen Betydning, ingen fremmede Købere, og Tilførslerne indskrænke sig til nogle faa Tusinde Pund. Det har altsaa vist sig, at vor Uldproduktion her i Landet længe har været i jævn og stadig Tilbagegang, saavel i Henseende til Kvantitet som til Kvalitet, og at de fleste store Faarehold enten ere helt nedlagte eller til Dels reducerede, hvilket formentlig har sin Grund i, at vort fugtige og til Tider ret barske Klima ikke har egnet sig for den spanske Faarerace — Merinos —, der, som bekendt, bærer den fineste Uld, som ikke beskytter Dyret mod Vinterens Kulde, saaledes som Tilfældet er med den grovere. Da Markedet blev oprettet, fandtes her i de saakaldte Schäferier store Flokke Merinos-Faar, og Avlen dreves paa rationel Maade, hovedsagelig med Uldproduktion for Øje. Senere har man fundet det fordelagtigere at lægge sig efter Kødfaar, der som Regel bærer grovere Uld, men hvis større Kødmængde og finere Kødkvalitet — især hvad Lammene angaar — mere end opvejer Prisforskellen mellem den fine og grovere Uld, især nu da Priserne paa den grove Uld, foranlediget ved de senere Aars store Uldsendinger

fra Australien, ere nedgaaede betydeligt, saa at disse grovere Uldsorter, der tidligere af herværende og af svenske Fabrikanter betaltes med 1.20 Kr. pr. Pd., nu kun betales med 80 Øre pr. Pd. for gode, velvaskede Varer. Ligesom man allerede længe har forstaaet at omlægge Køernes Kælvetid til den for Mælkerierne tjenligste Periode, saaledes bestræber man sig nu for at faa Faarene — hvis naturlige Yngletid er i April—Maj — til at læmme i Begyndelsen eller i Slutningen af Aaret, paa hvilken Tid Lammekød betales med særlig høje Priser. Lammene slagtes som ganske unge, inden de kunne præstere Uld, hvilket selvfølgelig i høj Grad paavirker saavel Landets Faarehold som dets Uldproduktion. De Tal, Markedslisten frembyder, ere selvfølgelig ingenlunde nogen Norm for den samlede Uldproduktion, da det, der indkom paa Markedet, kun hidrørte fra en Del af Foraarsklipningen, medens Efteraarsklipningen og meget af den tidligere Klipning fremkom spredt og uden noget samlet Salg, der kunde kontrolleres.

Faareavlen har hovedsagelig været drevet paa saadanne Steder og i de Egne, hvor Jordens Bonitet var saa ringe, at den ikke egnede sig for de i Henseende til Ernæringen mere fordringsfulde Husdyr. Ligesom Storkene forsvinde fra de Landsdele, hvor Moserne opdyrkes, saaledes gaar det — om end paa Grund af andre Faktorer — med Faarene: de forsvinde, efterhaanden som Jorderne opdyrkes og forbedres til Frembringelse af Sæd og andre Afgrøder. Saaledes er det gaaet paa Øerne, saaledes er det til Dels gaaet i Jylland og i Tyskland. Ogsaa i Polen synes Markedernes Tilførsel af Uld at være vigende, sandsynligvis af de samme Grunde. Efterspørgslen efter grov Uld til vore Fabriker bliver mindre og mindre og Fordringerne til Finhed større og større, hvorfor vor Indførsel af fremmed Uld er ganske betydelig.

Fra meget anset og særlig kyndig Side foreligger en Udtalelse om disse Forhold saalydende: Hvad angaar Faareavlens Tilbagegang — altsaa navnlig paa Øerne — da tror jeg, man væsentligst maa søge Grunden i de

forandrede Konjunkturer og i de deraf følgende forandrede Driftsmaader. Merinosfaarene — og det er jo dem, det særlig drejer sig om paa Øerne — aftog, fordi de ikke kunde betale sig mod det opblomstrende Kvæghold og den nymodens Drift. Klimaet har nok kunnet gaa an for Merinos, men passer i hvert Fald godt for Kjødfaar. Mon ikke vor Merinosulds Kvalitet er bleven mindre anerkendt, fordi den Uld, der er kommen frem fra oversøiske Steder, er bedre, da der er gjort meget for Racernes Forædling, og er Grunden navnlig ikke den, at Ulden her hjemme faktisk blev grovere paa Grund af bedre Fodring, særligt da Merinos meget ofte fededes? Dernæst mener jeg, at den tidlige Læmning og det tidlige Salg af Lam næppe endnu i det hele taget kan have gjort sin Indflydelse gældende og derfor næppe synderligt kan have paavirket Uldproduktionen. Ganske vist er det rigtigt, at Produktionen af Lam gennemgaaende mere og mere bliver Formaalet for Faareholdet og det indvirker jo ogsaa paa Uldproduktionen, men Sommersalget har meget mere Betydning end tidligt Salg og maa jo dog give nogen Uld, om denne end ikke mærkes i den egentlige Handel.

— Paa Grund af den statistiske Ordning er det ikke muligt blot nogenlunde nøjagtigt at fastslaa Indførslen af oversøisk Uld, men sandsynligvis er det saadan noget som et Par Millioner Pund. Regeringen, som tidligere optraadte som stor Køber af vore Mærker paa Uldmarkedet, har i mange Aar sendt sine Agenter til Schlesien for at foretage de nødvendige Indkøb af en passende Vare; fra Kap, Australien og fornemlig fra Buenos Aires tilføres der os betydelige Kvantiter af fineste Uld, og da denne passer bedre end vor egen til det for Haanden værende Behov, ligger det ganske nær, at vor egen Produktion tilsidesættes for den fremmede Vare, der bedre egner sig for Tilvirkningen af de Klædevarer, der nu til Dags benyttes af selv de bredere Lag af Befolkningen her til Lands.

Et kongeligt Reskript af 17. April 1837 beordrede

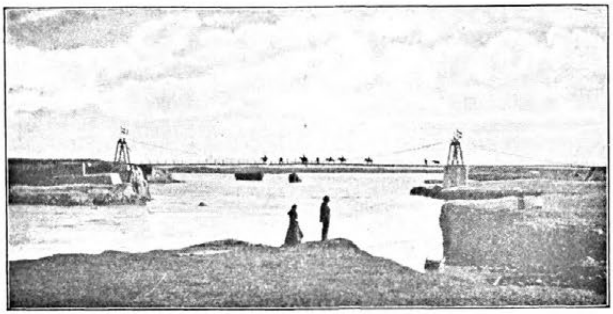
Grosserer-Societetets Komite til at have Tilsyn med det daværende Uldmarked, men Reskriptet blev sat ud af Kraft efter Ansøgning af den i Aaret 1853 valgte Komite for Københavns Uldmarked.

Det har ikke været mig muligt at udfinde noget om de kalundborgske Forhold, men i København har Tilgangen ifølge en gammel Mæglerprotokol været i 1839: 29,144 Pd., 1840: 27,431 Pd., 1841: 24,344 Pd., 1842: 23,748 Pd., 1843: 28,061 Pd., 1844: 40,943 Pd., 1845: 26,892 Pd., 1846: 30,378 Pd., 1847: 32,514 Pd., 1848: 37,776 Pd., 1849: 59,529 Pd., 1850: 64,348 Pd., 1851: 63,091 Pd., 1852: 55,407 Pd., hvilket, sammenholdt med foranstaaende Tabel, viser, at det Tilskud af Uld, Kalundborg bragte til Københavns Uldmarked adskillige Aar efter 1853, har været forholdsvis betydeligt.

Efter at ovenstaaende var skrevet, fik jeg fra Kalundborg, hvor jeg havde søgt at skaffe Oplysninger frem om Forholdene før 1853, følgende Meddelelse: »Det er ikke lykkedes mig at faa noget at vide om Uldmarkedet i Arkivet eller i det hele taget at finde noget skriftligt herom. Derimod har jeg ved Samtale med gamle Folk, der have levet paa den Tid og til Dels have været interesserede i Uldhandelen, erfaret, at der paa de omliggende Gaarde, hvis Uld kom her til Markedet, var en Besætning af omtrent 13,000 Faar. Regnes hvert Faar til 3 Pd. Uld, blev det i alt en Omsætning af 39,000 Pd., men dette bliver aabenbart for lidt, idet selvfølgelig en Del af Bønderne ogsaa producerede Uld. Hvor meget har det været mig umuligt blot tilnærmelsesvis at faa oplyst.

En stor Del af Ulden blev opkøbt af Møller Koch, Greisdalen, der i Begyndelsen gik op til 9 à 12 ℔ pr. Pd., men senere dalede til 6 à 7 ℔ og sidst blev der solgt til 4 à 5 ℔ pr. Pd. En af mine Hjemmelsmænd mener, at det kalundborgske Uldmarked kun varede 3—4 Aar.«

Jeg har søgt i det store kgl. Bibliotek efter Kalundborgaviser fra den Tid, men der fandtes ingen.

Hængebroen over Ølvesaa.

Hesten i Nordboernes Tjeneste paa Island,

Færøerne og Grønland.

En kulturhistorisk Studie af *Daniel Bruun.*

II.

Hestehold i Oldtiden.

Den islandske Hest spillede sikkerlig i Sagatiden om mulig en endnu større Rolle end nu til Dags, eftersom Samfærdselsmidlerne den Gang vare endnu daarligere end i vore Dage. Den medførtes, da Landnamsmændene kom til Landet i deres aabne Vikingeskibe tillige med andre Husdyr, dog næppe i stort Antal. Siden blev der ogsaa indført en Del fra Britannien. Racen vedblev dog i Hovedsagen at være norsk. I senere Tider er der af og til ligeledes indført fremmed Blod, dog kun i ringe Mængde. Men medens Islænderne i senere Tider ikke lagde særlig Vægt paa Opdrætning, var Forholdet anderledes i Sagatiden; den Gang holdt man paa Gaardene Stod (stóð), idet

man efter Sagaernes Fortællinger kan se, at én Hingst som Regel havde en 3—4 Hopper, stundom mange flere, indtil 12. Undertiden var det ligefrem en Levevej at opdrætte og sælge Heste; selv Folk, som ikke havde fast Bo, ejede undertiden et Stod. Hestens Behandling var i det Hele taget rationel, og Racen har sikkert været ypperlig. I Begyndelsen havde man ingen Overflod paa Heste, men snart steg Antallet, og 150 paa en Gaard var intet Særsyn, medens dog Antallet gennemgaaende var betydeligt mindre. Hesten anvendtes til det samme Brug som nu om Stunder, og særlig ypperlige og hurtige Rideheste vare i høj Pris. Navnlig paa de aarlige lange Rejser til Althinget gjaldt det om at kunne møde op med Heste, der kunde strække ud og som tillige kunde gjøre deres Ejere Ære. Vædderidt var en yndet Sport, og Heste, som hurtigt kunde tilbagelægge de øde Veje gennem det Indre, vare meget søgte. Hesten var i det Hele taget i saa høj Anseelse, som det vistnok ikke har været Tilfældet noget andet Sted — det skulde da være blandt Araberne —, derom vidne de Lovbestemmelser, som Islands ældste skrevne Love, »Graagaasen« og »Jonsbogen«, indeholde. Intet andet Folkeslag har paa et saa tidligt Kulturstadium haft saa glimrende Love, og næppe noget Sted finder man en saadan Hensyntagen til Rytteren og hans Hest. De vare i det Hele og Store fredhellige, og i de allerfleste Tilfælde blev den Mand landsforvist eller endog fredløs, som forsyndede sig mod en Rytters Hest. Ja selv naar man f. Eks. paa Rejse mødte en Hest, som af sig selv fulgte efter En, skulde man gjøre sit Yderste for paa de nærmeste Gaarde at faa den optaget og bragt hjem til Ejeren, hvis man ikke vilde risikere det værste. Dersom Rytteren f. Ex. havde ladet den følge sig forbi den tredie Gaard, uden at have bedt Folk om at optage den, paadrog han sig Landsforvisning. Det samme var Tilfældet, om han havde ladet Hesten følge sig ud af Bygden over saadanne Fjælde, hvorfra Elve flød til begge Sider. Men der var mange andre Tilfælde, i hvilke man paadrog sig samme Straf: »Binder man Halen af en

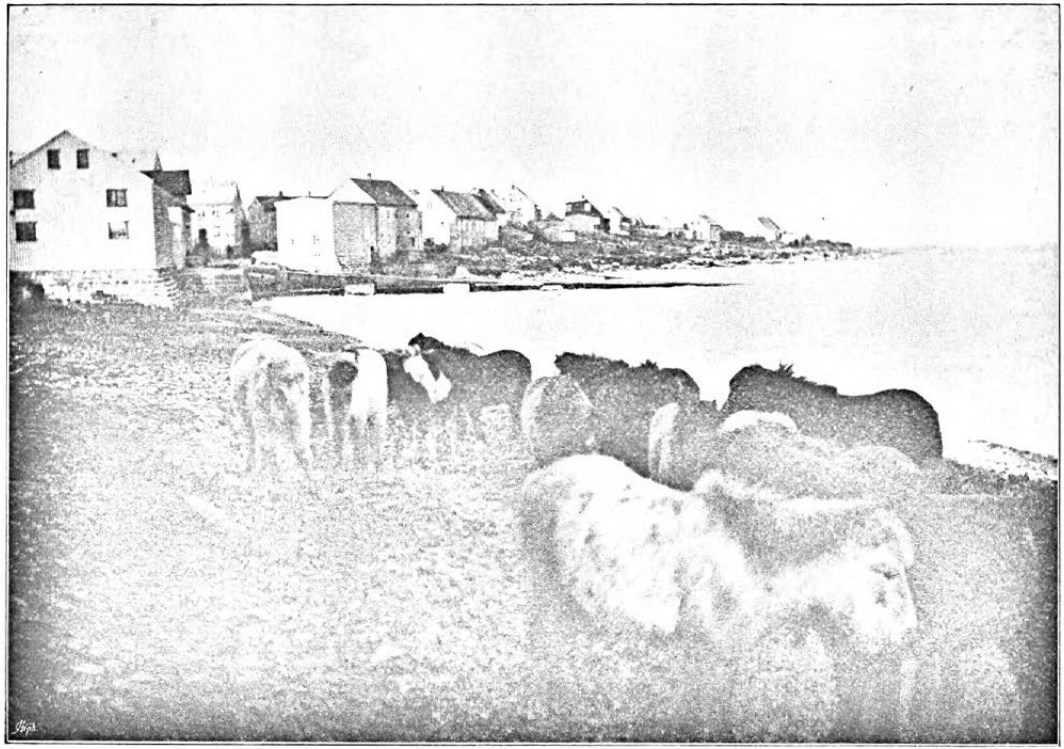

Fig. 30. Udgangsheste paa Stranden ved Reykjavik.

Mands Hest i Munden paa den, er Straffen Landsforvisning.« Det samme var Tilfældet »dersom man paa Bedestederne skralder med Hesteskralden ad en Mands Heste, der ere paa Thingrejse, saa de blive sky«. — »Dersom man skærer Halen af en Mands Stodhingst, er Straffen Landsforvisning.« — »Skærer man Halen af en Mands Thinghest eller af en Mands Hest, der er paa Rejse til Bryllup, er Straffen Landsforvisning.« — »Dersom man jager efter en Hest, hvorpaa en Mand sidder, saa at denne falder af, eller hvis man jager efter Pakheste eller gør Kreaturer sky eller paa hvilken som helst anden Maade bevirker, at en Rytter falder af Hesten, straffes det med Landsforvisning, dersom han kommer ned paa Fødderne.« — »Dersom en Mand springer op paa Ryggen af en andens Hest uden Tilladelse, paadrager han sig sex Øres Uhjemmelsbøder; rider han frem fra Stedet, paadrager han sig Straffebøder af 3 Mark« — — — men rider han »saa langt, at der er 3 Gaarde paa hans ene Side og han rider forbi«, da er han fredløs.

Af disse Eksempler vil man se, at der var gjort alt for at beskytte ikke blot Ejendomsretten til Hesten, men ogsaa Ejeren mod, at hans uundværlige Ledsager kom noget til. Vi skulle ikke yderligere give Uddrag af de detaillerede Bestemmelser om alle de Forhold, hvori man kunde komme m. H. t. Heste, men kun til Slutning anføre en Bestemmelse, som klart viser, hvilken Grad af Sundhed man ansaa for uomgængelig nødvendig for at kunne færdes paa Island. Ingen Mand kunde saaledes hidkaldes til Thinget som Medlem af »Kviden«, som ikke var dygtig til Thingsrejse, og: »dygtig til Thingsrejse anses en Mand for, naar han kan ride fulde Dagsrejser og paa Bedesteder er i Stand til at fange sin Hest, forsynet med Fodbaand, og gaa alene henad sin Vej paa Steder, der ere ham bekendte«.

I Almindelighed gik Hestene, som berørt, ude hele Aaret med Undtagelse af enkelte Rideheste, der fodredes paa Stald. Saaledes omtales, at en Mand, plejede at plage dem, der vare afhængige af ham, ved at drage

mandsstærk rundt til dem paa Gæsteri. Men de toge Hævn, og 30 i Tal indfandt de sig siden hos ham paa Gæsteri paa deres velfodrede Heste, som de erklærede »vare deres høfodrede Stodhingste, som de vare ømme over«. Resultatet blev, at Hingstene paa over en Uge opaad hele den store Gaards Høbeholdning. En oftere forekommende List var det iøvrigt, at en Mand tog simple, magre Heste med, naar han drog gennem Landet, for at faa dem godt fodrede, hvor han kom hen.

Oldtidens Hestekampe.

Ligesom Spanierne have deres Tyrefægtninger, havde Islænderne deres Hestekampe. Og ligesom Sydlændingenes hæftige Lidenskaber stedse blusse op, naar Spændingen under Kampene stiger til det højeste, saaledes gav ogsaa i Oldtiden paa Island Hestekampene Anledning til, at Nordboernes Vildhed og Ustyrlighed brød frem, saaledes at Slagsmaal, Kamp, Blodudgydelser, Drab og Mord blev Følgen — ja stundom gik det ikke blot ud over den enkelte, men hele Slægter maatte undgælde for de haarde Ord, Slag eller Dødshug, der faldt i Kampens Hede paa de saakaldte »Hestething« (hesta-þing, hesta-at eller hesta-víg).

Thi ligesom de tyske Studenter og Officerer nu til Dags ofte føle deres Ære fornærmet ved de ubetydeligste Ting, og derfor gribe til Vaaben for i Duel at aftvætte Fornærmelsen, saaledes havde Islænderne et Æresbegreb, der paabød dem at hævne enhver Krænkelse, enten paa Fornærmeren eller dennes Slægt.

Hestekampene vare for Islænderne en af de største Forlystelser. Naar de smukke Hingste æggedes til Kamp mod hinanden, idet de gaaende oprejst paa Bagbenene med funklende Øjne og udspilede Næsebor førtes mod hinanden, var den rundt om paa Smaabakker og Højder forsamlede Mængde i aandeløs Spænding for, hvad Udfaldet vilde blive, thi enhver vidste, at der let kom til at

flyde Menneskeblod efter en saadan Kamp. Æren af at besidde den stærkeste Kamphingst var ofte dyrekøbt.

Hestene ledtes frem til Kampen og understøttedes under denne hver af sin Mand — ofte Ejeren selv —, der med den saakaldte Hestestav (hestastafr) drev dem frem om det behøvedes eller skilte dem ad, naar de vare ved at ødelægge hinanden. Den Iver, hvormed disse Mænd søgte at stille deres Hest gunstigt under Kampen overfor Modstanderen, bevirkede ofte, at de kom i indbyrdes Kamp eller i det mindste med Staven slog Modpartens Hest for at faa den til at vige eller afstaa fra et alt for hidsigt Angreb. Paa disse Folk beroede i tvivlsomme Tilfælde det hele Udfald. En Understøtning af Ryggen hist, et Slag paa Bagen her kunde ofte blive afgørende. Til Hestekampene opfødte man Hingste, som havde store og skarpe Fortænder (vígtennr — Kamptænder).

Kamppladsen var i Reglen en Slette, omgiven af Højder, hvorfra især Kvinderne kunde følge Kampens Gang, medens Mændene dannede Kredse om de kæmpende Dyr.

Disse bleve som Regel førte parvis frem, og for at ophidse dem og gøre dem kamplysne havde man stundom nogle Hopper bundne i Nærheden. Hingstene sloges ofte længe og voldsomt, undertiden saa længe, at den ene laa død paa Kamppladsen.

Vi anføre et Par Exempler efter Sagaerne, saaledes efter Nials Saga Fortællingen om den Hestekamp, i hvilken den berømte Gunnar paa Hlidarende deltog:

»Folk rede nu til Hestekampen, og der havde samlet sig en Mængde Mennesker. Gunnar og hans Brødre og Sigfussønnerne og Nial og alle hans Sønner vare tilstede; ligesaa Starkad og hans Sønner og Egil med sine Sønner. De spurgte Gunnar, om det nu ikke var bedst at slippe Hestene mod hinanden; han bad dem raade. Skarphedin sagde:

»Vil du, at jeg skal drive din Hest, Gunnar Frænde?«

»Nej, det vil jeg ikke«, sagde Gunnar.

»Det vilde dog passe bedst«, sagde Skarphedin, »thi da var der hidsige Karle paa begge Sider«.

»I vilde ikke have sagt eller gjort meget før der blev Ufred; med mig vil det ikke gaa saa let, skønt Enden bliver den samme«, bemærkede Gunnar.

Hestene bleve nu slupne mod hinanden. Gunnar gjorde sig færdig til at ægge sin, og Skarphedin ledte den frem. Gunnar var i rød Kjortel, havde et bredt Sølvbælte om Livet og en stor Hestestav i Haanden. Nu løb Hestene imod hinanden og bedes længe, saa at ingen havde nødig at ægge dem, og det var til stor Morskab. Da overlagde Thorgeir og Kol med hinanden, at de vilde støde til deres Hest, naar Hestene rendte mod hinanden, for at se mulig at faa Gunnar kastet over Ende. Hestene gik nu mod hinanden, og Thorgeir og Kol rendte da mod Lænden paa deres Hest og stødte til den saa stærkt de kunde, men Gunnar stødte strax sin Hest imod, og der blev et saa haardt Sammenstød, at Thorgeir og Kol faldt bag over og Hesten oven paa dem. De var dog strax paa Benene igen og for løs paa Gunnar, men han kastede sig til Siden, greb Kol og slyngede ham til Jorden, saa han laa sansesløs. Thorgeir Starkadsen slog til Gunnars Hest, saa at den mistede det ene Øje. Gunnar gav da Thorgeir et Slag med sin Stav, saa han ligeledes faldt om og tabte Bevidstheden. Derefter gik Gunnar hen til sin Hest og sagde til Kolskeg:

»Slaa Hesten ned, den skal ikke leve lemlæstet.«

Kolskeg huggede Hovedet af Hesten. Da var Thorgeir kommen paa Benene og tog sine Vaaben og vilde fare løs paa Gunnar, men Folk lagde sig imellem, og der blev stor Trængsel.

»Jeg er led ved dette Spektakel«, sagde Skarphedin, »det er meget bedre, at Mænd slaas med Vaaben.«

Gunnar var saa rolig, at én Mand holdt ham, og han sagde ikke et ondt Ord.

Nial søgte at faa Forlig eller Fred vedtaget. Thorgeir sagde, at han hverken vilde give eller tage Fred, men hellere se Gunnar død for det Hug, han havde givet ham.

»Gunnar har staaet for fast«, sagde Kolskeg, »til at

han skulde falde for Ord alene, og saadan vil det ogsaa fremdeles gaa.«

Nu red alle Folk hjem fra Hestethinget, og de foretoge intet Anfald mod Gunnar. Saa led den Vinter.«

Ved et senere Overfald paa Gunnar faldt Kol; Thorgeir Starkadsen derimod deltog i den store Kamp paa Hlidarende, der kostede Gunnar Livet, men dræbtes selv kort efter af hans Hævnere.

Ved en anden Hestekamp holdt, ifølge Grettes Saga, den bekjendte fredløse »Grette den stærke« Hesten. Med den ene Haand greb han fast i Halen, og Hestestaven

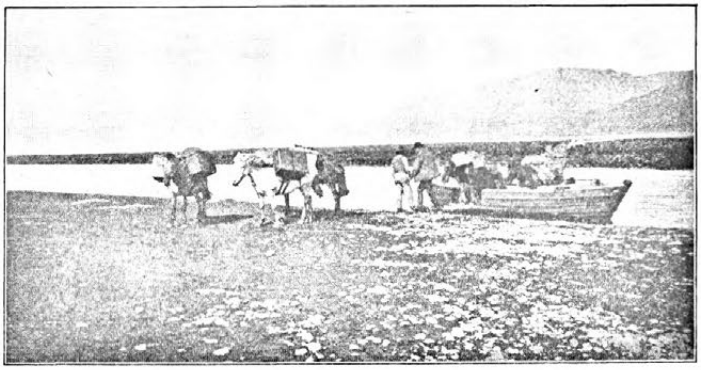

Fig. 31. Færge i Skagefjordsdalen.

holdt han i den anden, medens Føreren af Modstanderens Hest stod saa langt fremme, at der var Grund til at frygte, at han vilde drive Grettes Hest bort, naar den fik fat. Da Hesten i Kampen kom ned mod en Aa, slog han virkelig Grette saa voldsomt paa Skulderbladet med sin Stav, at en Del af Kødet reves løs. Grette ventede, til hans Hest rejste sig, løb derpaa frem under den og gav sin Modstander et saadant Slag med Hestestaven, at denne knækkede tre Ribben, hvorpaa baade han og hans Hest faldt ud i den omtalte Aa. Kamp blev vel ogsaa i dette Tilfælde forhindret for Øjeblikket, men de op-

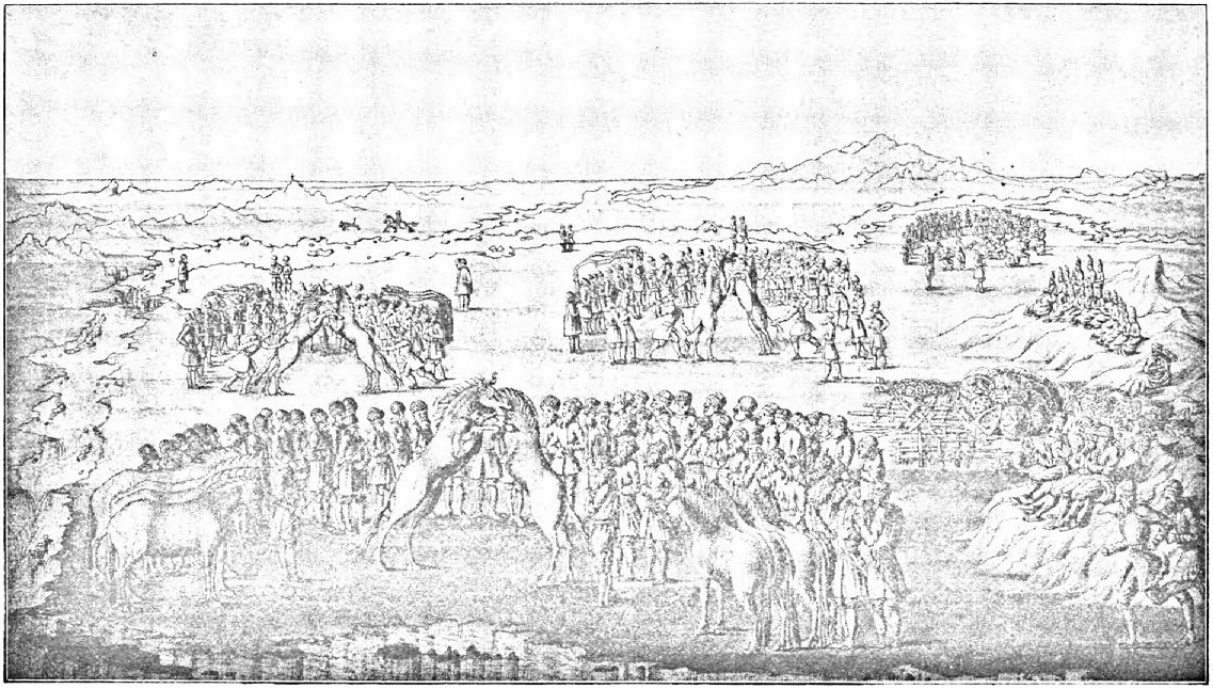

Fig 33. Hestekamp. (Efter en gammel Tegning i Landsbiblioteket i Reykjavik).

bragte Modstandere fandt snart Lejlighed til at begynde den et andet Sted.

Det var ikke blot enkelte Mænd, som førte deres Heste frem mod hinanden, men stundom enedes Mændene i en Egn med en andens om at lade deres Hingste kæmpe mod hverandre samtidigt.

I Víga Glúms Saga haves et Exempel herpaa. Der var ved den Lejlighed udvalgt en Mand fra hver Side til at afgøre, hvem der havde sejret. Disse kunde imidlertid ikke enes om Udfaldet. Den ene Dommer paastod, at begge Parters Hingste havde klaret sig lige godt, den anden

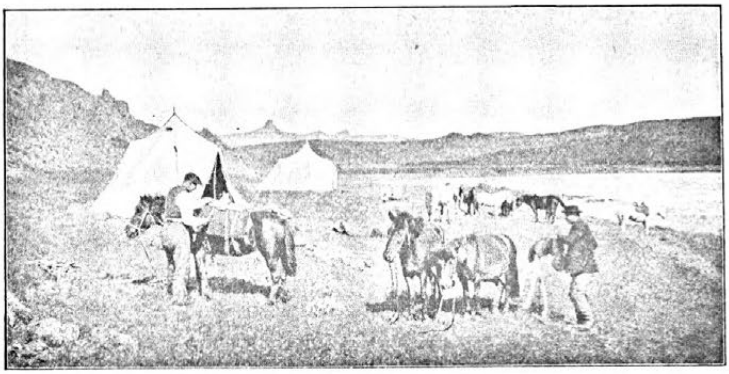

Fig. 32. Opbrud fra Telllejren.

gjorde gældende, at hans Parti endnu havde en Hest, der skulde prøves, inden Sagen kunde betragtes som afgjort. Herover kom de i saa heftig en Strid, at den ene blandt andet sagde til den anden, at »han nok oftere havde været i Spisekammeret med sin Moder for at lave Mad, end han var kommen til Hestething; derpaa tydede ogsaa hans Skæg«. Disse Fornærmelser oppustede gammelt Fjendskab, og Sagen endte med Fornærmerens Drab.

Ved en Hestekamp, hvor den ene af Førerne har slaaet den anden, ytrer en tilstedeværende træffende: »Lad os ikke lægge Vægt herpaa, saaledes ender jo her ethvert Hestething.«

Ved denne Lejlighed kæmpede to Heste, der allerede én Gang før havde prøvet Kræfter, men da vare de blevne skilte ad, saa snart man kunde se, hvem der vilde sejre. Nu havde den tabendes Ejer forlangt Kampen genoptagen og ført til Ende. Da hans Hest atter maatte ligge under, slog han den anden Hest under Øret, saa den daanede, og da hans Hest desuagtet blev erklæret for overvunden, slog han selve Føreren. Der stiftedes vel Fred for Øjeblikket, men kort efter kostede denne Sag dog Fornærmeren Livet.

Hestene søgte i Reglen at angribe hinanden med Bid;

Fig. 34. En islandsk Bondegaard.

men man har ogsaa Exempel paa, at en Hingst, der kæmpede med en anden, som var berygtet for sine farlige Hjørnetænder, vendte Bagen imod og med Bagbenene slog Tænderne ind i Munden paa Modstanderen, for siden at bide den ihjel.

Der opstod nu en ligefrem Kamp med Vaaben, ved hvilken der faldt tre Mand. Den faldne Hests Ejere vilde en Tid derefter en Nat drive det Stod bort, hvortil den sejrende Hingst hørte; men denne forsvarede det saa kraftigt, at de ikke kunde. Opbragte herover vilde de dræbe Hingsten, men denne værgede sig saa godt med Tænderne, at det meste af Natten gik, uden at de fik tilføjet den nogen Skade; endelig fik de den dog dræbt ved

Spydstik. Ogsaa denne Begivenhed var kun et Led i de mange Stridigheder, der endte med Ophavsmændenes Drab.

Selvfølgelig endte ikke alle Hestekampe med Vold og Mord; og man maa erindre, at netop de Kampe, der fik et blodigt Udfald, ere blevne erindrede og genfortalte; men ved dem alle tør man antage, at Iveren og Spændingen har været stor. Den mindste Anledning kunde jo fremkalde Drab og Fornærmelser, og efter Datidens Brug kunde saadanne kun afvaskes med Blod.

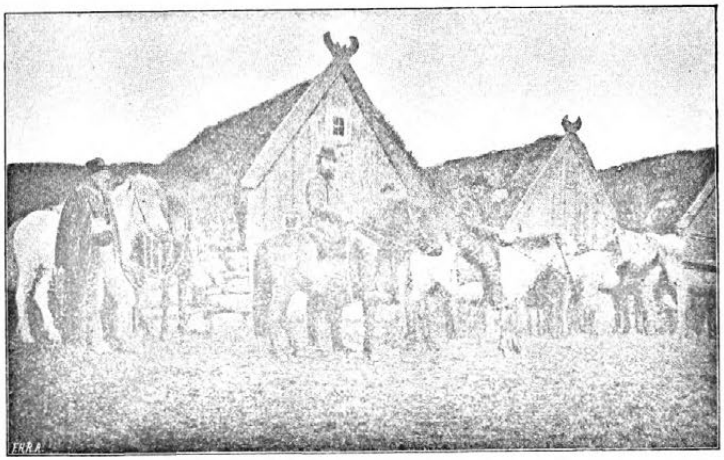

Fig. 35. Foran en islandsk Bondegaard.

Man har dog Exempel paa, at en Mand ikke har ladet sig forlede til Hævn.

Hestekampene paa Island hørte til de største Fornøjelser man havde; de vedvarede selv efter at Landet var blevet kristnet, ja helt ned til det 17. Aarhundrede skal slige Skuespil være blevne opførte. Den sidste vides at være bleven afholdt i Aaret 1623 i Fnjóskárdal paa Nordlandet i Nærheden af Øfjord.

Paa Landsbiblioteket i Reykjavik findes en gammel Tegning, som forestiller et Hestething. Tegningen er sik-

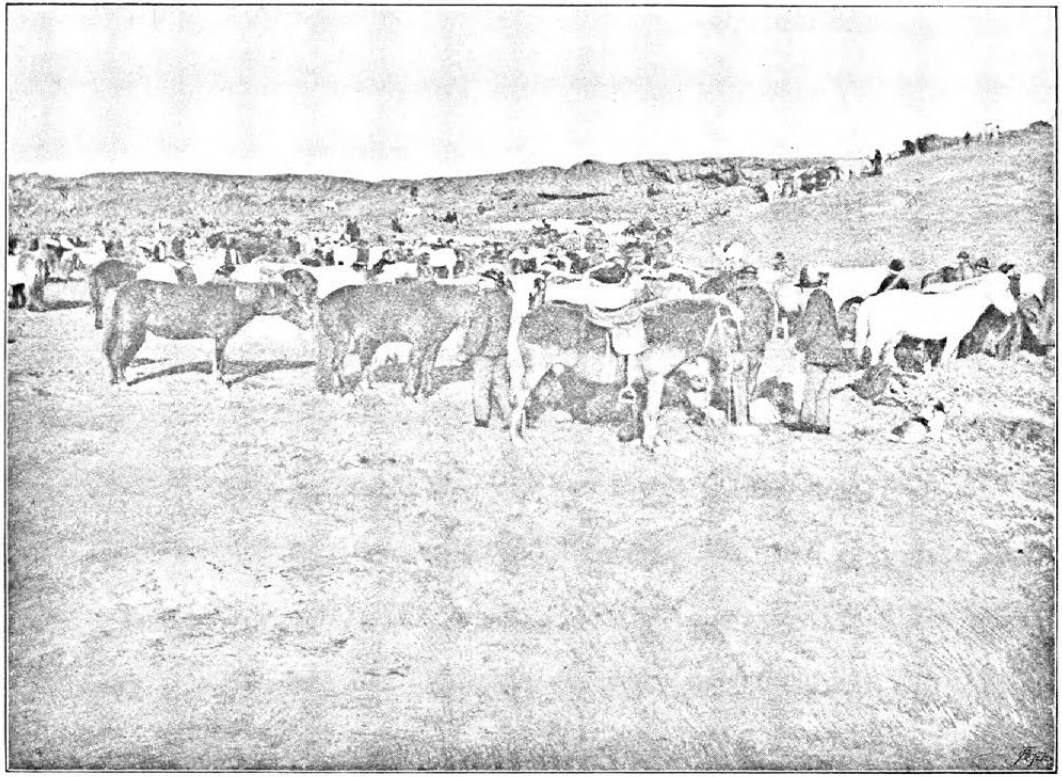

Fig. 36. Ved et offentligt Stævne. — Hestene vente.

kert udført efter at disse Thing vare gaaede af Brug; men den viser os en Islænders vistnok korrekte Opfattelse af, hvorledes det gik til. Vi have foran gengivet Tegningen, der næppe behøver at forklares.

Hesten som Offerdyr.

Ifølge vore hedenske Forfædres Gudetro tænkte man sig det tilkommende Liv efter Døden som en Slags Fortsættelse af Jordelivet med Kamp og Strid, navnlig for den, der ikke døde Straadøden, og med de Glæder og Adspredelser som Vedkommende havde sat Pris paa her nede paa Jorden. Den døde vedblev at leve i sin Gravhøj og intet var da naturligere, end at man forsynede ham med Midlerne til at kunne fortsætte den foryngede Tilværelse.

Høvdinger og Storbønder nedlagdes saaledes i Høje — stundom i Norge i deres Skib — med prægtige Vaaben, iført deres smukkeste Dragter og med de Redskaber og Værktøj, som havde været dem nyttige i Livet.

Men ikke nok hermed. Man har Exempler paa, at Vedkommendes Yndlingsdyr som Hunde, Falke og Heste bleve dræbte ved den Højtid, som holdtes inden Graven tilkastedes, for at nedlægges i denne med Sadel og Ridetøj. Dette fremgaar af Sagaerne og de gjorte Fund i Gravene paa Island.

I Egils Saga hedder det saaledes: »Egil lod gøre en Høj paa Pynten af Halvøen. Der blev Skallagrim begravet med Hest og Vaaben og Smedeværktøj«. Ganske tilsvarende læses i »Egils Saga ok Ásmundar«: »Asmund lod gøre en Gravhøj (over sin Fostbroder Aran) og lagde ved Siden af ham hans Hest, Sadel og Ridetøj, Banneret og samtlige Vaaben, Falke og Hund. Aran sad paa en Stol i fuld Rustning — — — da blev Gravhøjen lukket.«

Kun kort var den Periode, i hvilken Islænderne begravedes paa hedensk Vis, alt ialt kun 126 Aar; thi da Kristendommen Aar 1000 ved en Parlamentsbeslutning var bleven vedtaget paa Althinget, og »den hvide Krist« var traadt i Stedet for de gamle »vrede Guder«, blev ingen mere højlagt i sit fulde Skrud med Kostbarheder, Smykker, Vaaben, Heste og Hunde. Der »blotedes« da kun i Smug et og andet Sted, og sjældent ofredes der Dyr til Thor, Frey eller andre Guder; Kirkerne traadte i Stedet for Gudehovene, og Klokkerne ringede til Messe, hvor forhen Offerdyrenes Brøl gave Genlyd i Fjældene. Dr. phil. Kaalund har i sin Artikel »Islands Fortidslevninger« (i Aarb. f. nord. Oldk. o. Hist. 1882) gjort Rede for de indtil dengang fremdragne Oldtidsfund paa Island. I Musæet i Reykjavik fandtes dengang kun nogle faa større Gravfund fra hedensk Tid. Af hans Bemærkninger fremgik det, at Hesten i 12 Tilfælde havde fulgt sin Herre i Graven, dog saaledes, at for to Gravlægningers Vedkommende havde den haft en særegen kredsrund Dysse. Med Hesten var i det mindste i tre Tilfælde Hunde tillige fulgt, og i to Grave fandtes alene Menneske- og Hundeben. Resten af Gravene, c. 20, indesluttede alene Menneskeben. Hertil kommer nogle af Forfatteren fremdragne nye Fund fra de sidste Aaringer.

Jeg havde i 1898 i Bardastrands Syssel foretaget Undersøgelse af en Del Smaagrave, der alle bestod af nogle aflange firkantede Huller i Jorden, afpassede efter Ligenes Længde og til en Dybde af nogle Fod. I de fleste af disse »Fattigmandsgrave« fandtes intet videre Gravgods, kun Jærnstumper og Perler. Det interessanteste var, at der tæt ved Siden af en af disse Grave fandtes en anden 3 Fod lang og 2 Fod 4" bred Grav, i hvilken der kun laa en Del Hestetænder af ét Individ i en Dybde af et Par Fod. Nogen hel Hest havde aabenbart ikke kunnet faa Plads her, derimod vel et Hestehoved.

Lignende Tilfælde ere kendte fra Norge. Afdøde Professor O. Rygh fremhæver nemlig (i sin Afh. om den yngre Jærnalder i Norge i Aarb. f. n. Old. o. Hist. 1877),

at i mange Tilfælde synes kun enkelte Dele af Dyr (f. Ex. Hovedet af en Hest) at være nedlagt i Graven. Sligt var ifølge Kaalund ogsaa tidligere iagttaget paa Island.

Ved de i Sommeren 1901 foretagne Undersøgelser paa Islands Østland fik jeg ved et lykkeligt Tilfælde Lejlighed til at fremdrage to store Fund fra hedensk Tid, og i

Fig. 37. Trendsemundbid fra Sagatiden. (Musæet i Reykjavik).

begge Tilfælde var Hesten fulgt med sin Herre i Graven — og hvad der, efter Gravgodset at dømme, var det mærkeligste, i begge Grave var rimeligvis nedlagt en fornem Kvinde. Det ene Fund gjordes i Norder Mule Syssel ved Bredderne af Jøkelsaa paa Bro (Brú) i Nærheden af denne Gaard. Her var tidligere fundet Knogler af en Hest

og umiddelbart Syd for disse laa et Skelet, ved hvilket der fandtes Rester af Klæder og Kvindesmykker, saaledes et skaalformet Spænde af irsk Stilart og en Del Glasperler, endelig en Del forrustede Jærndele, maaske af Ridetøj, — i alle Tilfælde fandtes et Buggjordsspænde.

Det andet Fund gjordes ved Thorgerdarstad (porgerðarstaðir) i Norder Mule Syssel. Ogsaa her havde Sandflugten blottet Graven, som laa paa temmelig fladt Land og nær ved en Elv, ligesom der ogsaa her fandtes en Hest begravet umiddelbart Nord for Menneskegraven. Denne sidste var ca. 6 Fod lang og halv saa bred, medens Hestens var 15 Fod lang og bred. Denne dannede næsten en Cirkel. Blandt de forrustede Jærnsager fandtes et Trendsemundbid og forskjellige Beslag som til en Sadel. Der skelnedes ejheller her hverken Sværd eller Skjoldbule, derimod en større Glasperle.

Det var første Gang, at Knogler af en Oldtidshest bleve fremdragne paa Island saa vel bevarede, at man kunde foretage Maalinger paa dem til Bestemmelse af Hestens Størrelse.

For at faa et Begreb om den fundne Hests Dimensioner i Forhold til andre Hesteracers, henvendte jeg mig til Hr. Viceinspektor H. Winge paa Zoologisk Musæum, der ved denne som ved saa mange tidligere Lejligheder godhedsfuldt har undersøgt de af mig hjembragte Fund. Der forefandtes Knogler af omtrent alle Dele af Hestens Skelet, og det fremgik af dem, at den havde været af en lille Race, omtrent som Nutidshesten paa Island.

Desuden sammenlignedes Knoglerne med lignende, der vare fundne i Nydam Mose i Slesvig fra den store Folkevandringstid i det 4.—5. Aarhundrede e. K. eller med andre Ord fra den ældre Jærnalder. Det viste sig, at f. Ex. et Mellemfodsben af Islandshesten var af omtrent samme Størrelse som Jærnaldershestens. Andre Knogler viste det samme Forhold. I Musæet findes et omtrent fuldstændigt Skelet af en af Jærnalderhestene. Dette viste en Skulderhøjde af 50 Tommer (1,25 Meter) medens Hestehovedets Længde var 18″ (47 Cm.).

Dernæst sammenholdtes Knoglerne med nogle, der stammede fra Solutré i Sydfrankrig, hvor der i den ældre Stenalder levede et Folk, som jagede og til Dels ernærede sig af vilde Heste. Efter de for Haanden værende Knogler af disse viste det sig, at Solutréhesten maa have været lidt større end Jærnalderhesten. Et Mellemfodsben var f. Eks. 1 Cm. længere og noget sværere. De her gjorte Iagttagelser ere af betydelig Interesse. De vise, at i alle Tilfælde det her fremdragne Individ ikke har været væsentlig større end Nutidshesten paa Island, der gennemsnitlig i levende Tilstand maaler 45 à 50". Hvis man endvidere efter Sammenligning med de omtalte enkelte endnu langt ældre Exemplarer af Hesteracen skulde udtale noget, maatte det være, at Hesten er bleven lidt mindre paa sin Vej med Kulturstrømmen til Island. Nutidens store Hesteracer i Danmark og sydligere Lande har rimeligvis udviklet sig paa et langt senere Kulturstandpunkt.

Den Antagelse har tidligere været fremsat, at den islandske Hests uforholdsmæssigt store Hoved rimeligvis var en Reminiscens fra en Periode, da Hesten som Helhed var betydelig større. En saadan Antagelse er i det hele og store sikkert rigtig, dog er der næppe siden Islands Opdagelse sket nogen videre Forandring i saa Henseende.

Den Skik at medgive den døde en Hest i Graven, var iøvrigt netop for de senere kristne Folk et Tegn paa argt Hedenskab. I Flatøbogen siges saaledes om en Mand, at han begravedes »som en skændig Hedning med Hund og Hest efter hedensk Skik.«

Var Veneration for de afdøde og Troen paa, at vedkommende skulde føre et fortsat Liv i Valhal en af Grundene til, at de højlagdes med deres Vaaben og Gods, var der paa den anden Side ogsaa, efter Schoenfelds Mening, blandet nogen Frygt for dem i Begravelsesskikkene. De afdøde levede jo efter Hedningernes Mening endnu, de gik igen og kunde blive ubehagelige for de efterlevende, som ængstedes for dem, navnlig i Drømme. En af Grundene til de rige Ofringer var sikkerlig Ønsket om at afværge den dødes Vrede og forhindre, at han skadede.

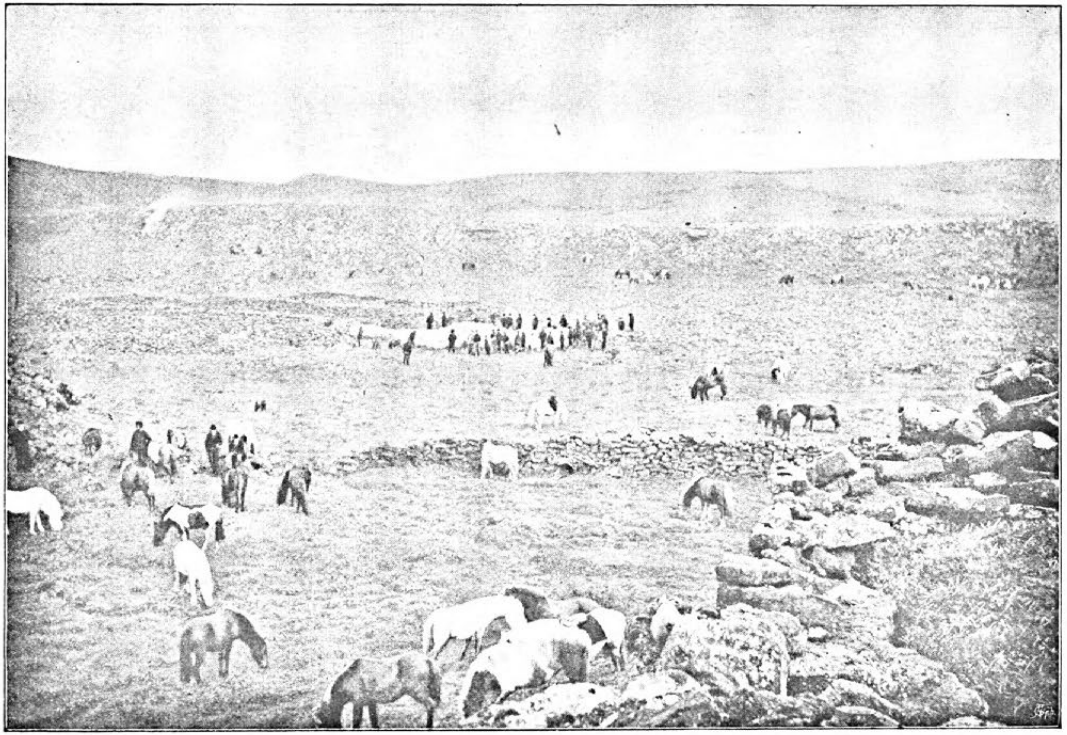

Fig. 38. Ridehestene græsse medens Faarene drives sammen.

Det var dog ikke blot foran den aabne Grav, at Hesten ofredes, ogsaa ved de store Offerfester (blót), som holdtes i Gudehovet (Hof) maatte den holde for.

Skikken at ofre Heste til Guderne var rimeligvis af ældgammel Oprindelse. Guder og Gudinder tænktes jo i Besiddelse af Heste (Slejpner var f. Ex. Odins), undtagen Thor, der vandrede til Fods eller kørte i sin med Gedebukke forspændte Vogn. At Folk ofrede Heste til Guderne var derfor let forstaaeligt. Dette skete ved de store

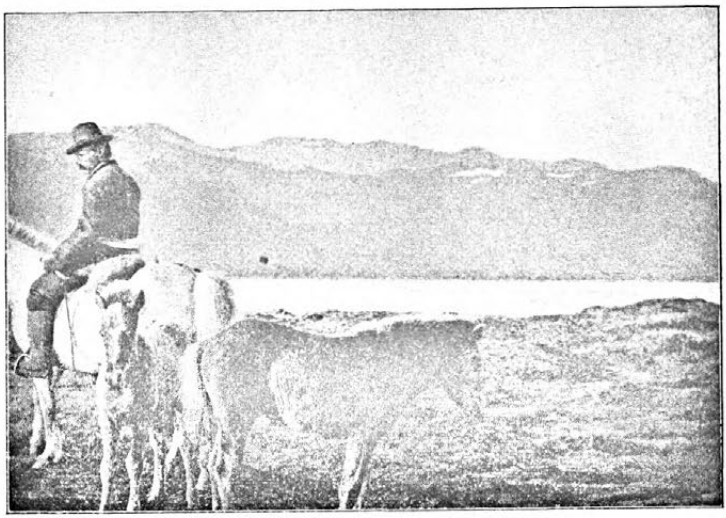

Fig. 39. Ridehoppe med Føl.

Offerfester. Ved Gudehovene samledes Nordboerne aarlig til 3 store Hovedblot, af hvilke det ene fejredes ved Midvinters Tid, noget efter Vintersolhverv, naar Solen var ved at vende tilbage. Det var Julen, Nordboernes store Højtid, da de — uden Tvivl fordi det nye Aar stod for Døren — ofrede for et i alle Henseender lykkeligt Aar. — Den anden Offerfest holdtes ved Sommerens Begyndelse, den tredie om Efteraaret, den var, som det synes, en Takkefest for den høstede Afgrøde.

Af de aarlige Blot blev Midvintersblotet i det øvrige

Norden med et bestemt Antal Aars Mellemrum fejret med særlig Højtidelighed ved de store Gudehov.

Der blotedes kun blodigt Offer, i Reglen Dyr, men stundom ogsaa Mennesker (Fanger og Trælle), som rimeligvis slagtedes enten i selve Templerne for Foden af Gudebillederne eller i Lunden.. Blodet opsamledes i Offerkedlen og strøges af Goden, det verdslige og gejstlige Overhoved, paa Arnen og den hellige Ring samt paa

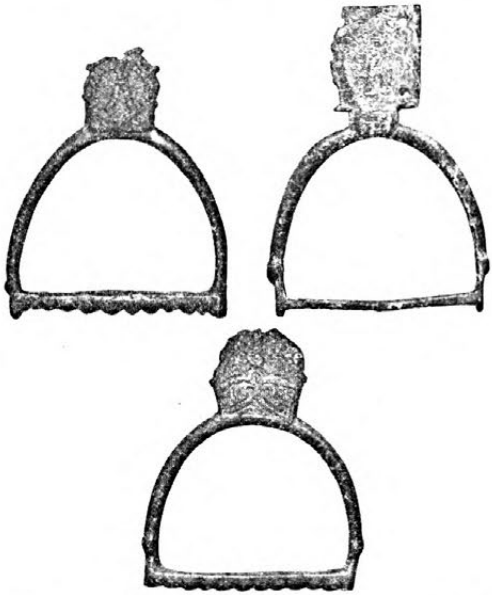

Fig. 40, Broncestigbøjler fra Sagatiden. (Musæet i Reykjavik).

Husets Vægge, foruden at det stænkedes ud over de tilstedeværende. Derefter holdtes Gilde, idet man bad Guderne om, hvad man havde paa Hjærte, god Høst, Held og Lykke paa Langfart og Vikingetog osv. Ikke blot Hovet eller selve Gudehuset, men ogsaa den nærliggende hellige Lund vare fredlyste Steder.

I Lunden bleve de ofrede Dyr og Menneskers Kroppe ophængte, idet for Hestens Vedkommende vistnok kun de ædlere Dele, som Hjærte, Lever, Tunge tilhørte Guderne,

medens Kødet, Fedtet og Suppen fortæredes paa Stedet, saa at formentlig kun Hoved og Hud bleve ophængte.

Adam af Bremen beretter om Hovet i Upsala, at der her hvert niende Aar fejredes en Offerfest fælles for alle Sveriges Landskaber. Ved den Lejlighed ofredes af hver Slags levende Væsener, af Hankøn, 9 Stykker, med hvis Blod man mente at forsone Guderne. Kroppene ophængtes i Lunden i Træer, der vare saa hellige i Hedningernes Øjne, at hvert af dem regnedes for guddommeligt, paa Grund af de ofredes Blod. »Der ser man Hunde og Heste hænge ved Siden af Mennesker; ja en kristen Mand har meddelt mig, at Tallet af de Kroppe, han har set hænge der rundt om i Træerne, har været 72.«

Ogsaa fra Island haves Exempler paa Hesteofringer i Gudshovene. I 1880 fandt Sigurður Vigfússon saaledes Hestetænder i Aske i Ruinerne af et Blothus fra Þyrill i Hvalfjord, en Arm af Faxefjord.

Forf. udgravede i 1894 Thorgeir Godes Hov paa Ljosavatn og her var det samme Tilfældet.

Der kan saaledes næppe være Tvivl om, at man her i den hedenske Tid har foretaget lignende Hesteofringer som i det øvrige Norden.

Men ikke blot paa denne Maade bragtes der Guderne et Offer. Hestene kunde ogsaa, i Lighed med, hvad der var Skik hos Germaner og Slaver, være viede til Guderne længe forinden.

Saxo fortæller os, at der ved Svantevits Tempel i Arcona holdtes 300 Heste foruden en hvid Livhest til Gudens Ære.

Paa Islands Østland i Ravnkelsdalen paa Gaarden Adalbol holdtes endvidere en Hest, der var viet til Frey. En hel Saga (Ravnkel Freysgodes Saga) handler om denne Hest. Det fortælles os, hvorledes en Dreng blev dræbt af sin Husbond (Ravnkel), fordi han havde redet paa den hellige Hest. Denne blev til sidst nedstyrtet fra en Klippe. Stedet paavistes endnu Forf. i 1901.

Fra Norge kendes et lignende Forhold. Da Olaf Tryggvason ved Nidaros gik til Freys Tempel for at øde-

lægge Gudebillederne, mødte han Heste, som sagdes at tilhøre Guden.

Det var imidlertid ikke blot ved Offerhøjtiderne, at Islænderne spiste Hestekød; tværtimod ses det, at dette var et almindeligt Næringsmiddel, der endog var saa yndet, at da Kristendommen blev vedtaget paa Althinget, forbeholdt man sig Ret til fremdeles at spise Hestekød (og udsætte Børn). Senere blev det forbudt af Kirken; men endnu langt ned i Tiden spiste man det. Eggert Olafsson beretter saaledes, at da der i det 18. Aarhundrede var Hungersnød, spiste Bønderne Hestekød, men Gejstligheden »forbød alle og enhver at æde dette urene Dyr«, og tilføjer han: »det er og forbudt under strænge Straffe i de endnu brugelige Kirkelove fra de papistiske Tider. Det, som ellers forøgede Skylden, var, at de fattige gjorde det hemmeligen.«

Denne Fordom mod Hestekød, som Kristendommen havde medført, har man jo Eksempler paa fra den første kristne Tid i Norge. Kong Hakon Adelstensfostre havde saaledes Fortrædeligheder med sine hedenske Undersaatter Thrønderne i den Anledning, og selv Kong Olaf den hellige undgik ikke det samme, fordi Bønderne ved deres Drikkegilde ved Vinterens Begyndelse ifølge gammel Skik og Brug drak et Mindebæger for Aserne samtidig med, at de besprængte det hedenske Alter med Hesteblod til Trods for, at de forlængst havde indvilget i at gøre Korsets Tegn, »det skulde hjælpe til at bringe et frugtbart Aar«.

Saa fast sad Skikken.

Efter Schoenfeld troede Germanerne, at onde Aander kunde klæde sig i Hesteskikkelse, og paa den anden Side mente man, at man ved at benytte Dele af Heste, navnlig f. Ex. Hovedet kunde frembringe overnaturlige Virkninger. Deraf muligvis Skikken paa Island at medgive de døde et Hestehoved. Et saadant ophængtes stundom i Nærheden af Templet, og man tænkte sig, at Hestens Klogskab vedblev at leve i det.

Et afskaaret Hestehoved sat paa en Stang og med Mulen vendt i Retning af et Hus antoges paa den anden

Side at bevirke Ulykke for dette. Var Mulen spærret op ved Hjælp af en Pind var dette saa meget værre. Dette kaldtes en Nidstang.

At Islænderne har haft lignende Anskuelser endog langt ned i Tiden vedrørende Hestens aandelige Egenskaber erfares gennem Eggert Olafsson, da han taler om Borgarfjordshestene: »Man holder sig for, at Heste ere skygne eller synske, det er, at de kunne se i Mørke Spøgelser og onde Aander. Det er ogsaa sandt nok (som vi selv nogle Gange have erfaret), at de undertiden faa Indfald i Mørke, idet de, endog under fuld Galop, standse pludseligen, rejse dem op paa Bagbenene, fnyse, og ville ikke, hvor meget de end slaas, gaa videre frem.«

Hestepriser.

En god Pasgænger koster nu til Dags indtil 300 Kr. en første Klasses Travløber sjældent mere end 100 à 150 Kr., medens almindelige Last- og Pakheste sælges for gennemsnitlig 50—60 Kr. Den højeste Pris, som en Hest i vore Dage vides at have naaet paa Island, er 600 Kr.; det var en lille rød Pasgænger fra Skagefjorden, der senere blev solgt til England for 1000 Kr. I tidligere Tider var den almindelige Pris for en Hest 2—4 Kr. Biskop Jón Vídalin paa Skálholt ejede ved Aar 1700 den dyreste Hest paa Island. Den kostede 12 Rigsdaler (= 12 Specier = 48 Kroner) og blev derefter kaldt »Tólf-dala-Brúnn«.

Eggert Olafsson anfører for Kiosar Syssels Vedkommende følgende Priser: En Hoppe uden Lyde 2 Rigsdaler og en dygtig Pakhest 3 Rdlr. De i »Jonsbogen« fastsatte Priser vare omtrent de samme som dengang (18. Aarhundrede), siger han, hvilket er ganske mærkeligt. Han lægger dog til, at i andre Egne af Island, hvor der findes bedre Heste, var Prisen noget højere.

Medens Priserne for Luxushestene i Sagatiden ikke var fastsat i »Graagaasen«, men rettede sig efter Godhed og

Efterspørgsel, var derimod Omsætningstaxterne for Arbejdsheste bestemte i denne Lov (§ 246).

En Hest (hestr), 4 til 10 Vintre gammel, sund og lydesløs, regnedes i Værdi = 1 Ko. En Hoppe (merr), 4 til 10 Vintre, gold, sund og lydesløs, = $^3/_4$ Ko. En 3 Vintre gammel Hingst (hestr) = en Hoppe = $^3/_4$ Ko. En 3 Vintre gammel Hoppe (merr) = $^2/_3$ Ko. To Heste (hross), 2 Vintre gamle (den ene en Hingst eller Vallak, den anden en Hoppe) = 1 Ko. Tre vintergamle Heste (hvoraf 1 Hingst eller Vallak) = 1 Ko. De anførte Heste eller Hopper skulde være af Middelhøjde.

En Ko var dengang ifølge Schoenfeld = $2^1/_2$ Øre rent Sølv, med andre Ord = 10 Kr. Da Sølvets Værdi dengang omtrent var 10 Gange saa stor som nu, maa en fejlfri Arbejdshest paa 4—10 Aar altsaa i Sagatiden have haft en Handelsværdi af ca. 100 Kr. i vore Penge. En Stodhingst (stóð hestr) var imidlertid af større Værdi, naar den var brugelig som Kamphest; en Vallak (geldr hestr), der var brugelig som Ridehest, og en Hoppe med Føl (fyl merr) ligeledes. De maatte særlig vurderes.

Den Farve, man i Sagatiden ansaa for den fineste, var den hvide. Den samme Smag har tildels holdt sig helt ned i Tiden i det øvrige Norden. Vi behøve blot at minde om de kongelige hvidfødte Spand fra Frederiksborgstutteriet.

Sadler og Ridetøj.

Islænderne have fra Oldtiden af sat Pris paa ikke blot at have udmærkede Rideheste, men ogsaa smukt og pynteligt Ridetøj. Endnu for c. 50 Aar siden var Sadel (söðull) og Ridetøj (reiðtygi) kunstfærdigt og meget smukt udstyrede, og saavel Mænd som Kvinder kappedes om at kunne vise sig til Hest i fuldt Skrud. Medens man i den ældre Middelalder i det øvrige Norden fulgte Udviklingen fra Syd, hvor Riddervæsenet blomstrede med Turneringer

og Kampe i »Jærn og Plade«, var man paa Island saa at sige ganske uberørt heraf, nærmest fordi her ingen Kongemagt fandtes, i Ly af hvilken saadant kunde opblomste. Turneringer har aldrig fundet Sted her, og naar man fejdede, kæmpede man saa at sige altid til Fods. Hestene var og blev altid et Transportmiddel, og kun ved Hestekampene anvendtes de som Kampdyr. De i »Kongespejlet« fra

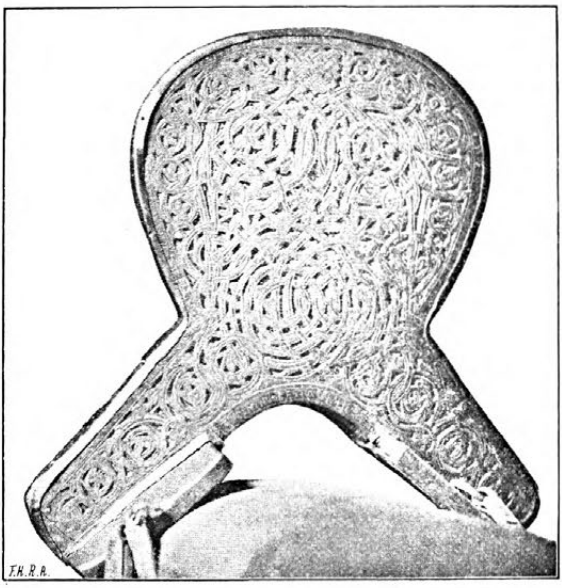

Fig. 41. Forreste Bom til en Mandssadel fra c. 1600. (Nationalmusæet)

Norge givne Regler for Ridderes Kampe til Hest gjaldt derfor ikke for Islands Vedkommende.

Mandssadlerne (hnakkur), som de bruges nu, ligne ganske vore engelske Sadler, kun ere de mindre af Hensyn til Hestens Lidenhed. For et halvthundrede Aar siden brugtes endnu Sadler med en temmelig høj Bom (söðulvirki, -bogi) fortil (Forsvidsler), hvilke da vare prydede med Metal- eller Messingbeslag (Fig. 42, II) lige som iøvrigt ogsaa Kvindesadlerne. I endnu ældre Tid var denne forreste Bom meget højere, og længst tilbage brugtes sandsynligvis

baade høj For- og Bagbom. I Nationalmusæet findes en saadan ganske overordentlig smuk gammel islandsk Sadel (Fig. 41). Den er af Træ, betrukket med Læder, og har

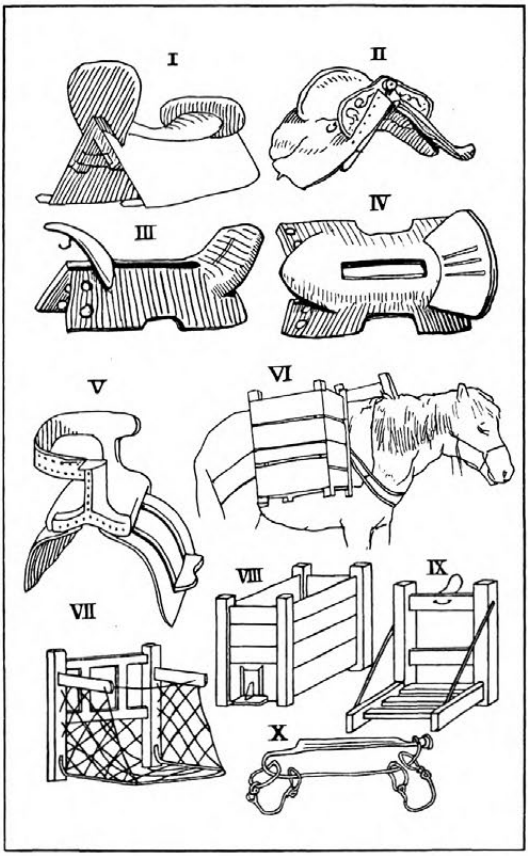

Fig. 42. Forsk. Sadler, Baarer og Redskaber til Kløvsadler.

I. Isl. Sadel fra c. 1500. — II. Gammel isl. Sadel. — III—IV. Norsk malet Træsadel (Bergens Mus.). — V. Norsk Kvindesadel fra 1786 (Bergens Mus.). — VI. Færøisk Hest med Kløvsadel og leypar. — VII, VIII og IX. Forsk. isl. Redskaber til Anbringelse paa Kløvsadler (VII. til Hø (heymeis), VIII. til Gødning (kláfur) og IX til Sten). — X. Norsk Fodlænke (Heste-heller) fra Vikingetiden (isl. hnapp-helda). (Mus. i Christiania).

baade for- og bagtil Bomme, dog er den forreste højest. Denne er paa Forsiden helt forsynet med udhuggede og graverede Beslag af Messing: Plantesnirkler og Indskrifter,

dels i almindelige latinske Bogstaver, dels i udhugne Bogstaver af det bekendte gammeldags islandske Alfabet (höfðaletur). Alle Bogstaverne forbindes indbyrdes ved to graverede Baand. Bagsiden af bagerste Bom er ligeledes forsynet med to Planteornamenter og to Medailloner. Selv paa Sædet er udhuggede Messingornamenter og en Indskrift, der ikke er læst. Indskrifterne paa forreste Bom lyder i Oversættelse: »Gud Fader, Søn og Aanden ren, du evige Treenighed blid, dog er du treenig og tillige én og det til evig Tid.« Det er Strofer af en Salme, som tillægges Præsten Jón Þorsteinsson, kaldet »píslarvottur« (ɔ: Martyr), fordi han blev slaaet ihjel af Tyrkerne eller de algierkse Sørøvere, som i Aaret 1627 brandskattede paa Vestmannøerne. Sadlen er derfor ifølge Rektor Jón Þorkelssons Tydning ikke ældre end ca. Aar 1600. Slige Indskrifter paa Sadler vare ret almindelige.

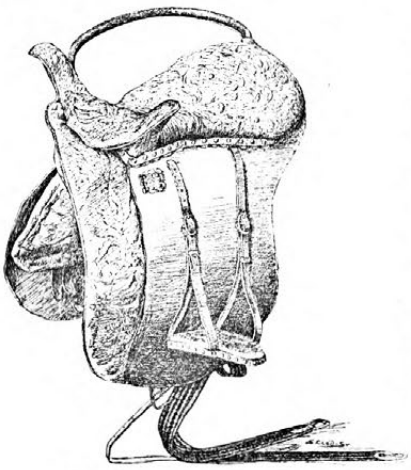

Fig. 43. Nutids-Kvindesaddel.

Olavius omtaler en Sadel fra Slutningen af det 15. eller Begyndelsen af det 16. Aarhundrede med lignende gudelig Indskrift og Ornamenter (Fig. 42, I). Den forreste Bom er her langt højere end den bageste. Iøvrigt angiver han følgende Maal paa Sadlen: 18" lang og 14" bred foran, 13" bred bagtil, bageste Bom 17" bred og forreste Bom 10" høj.

Eggert Olafsson anfører, at naar Mændene paa hans Tid (18. Aarh.) rede til Kirke, benyttede de »en Sadel, som i Skikkelse ligner vore almindelige Sadler, undtagen at de er stærkere, med sort Læder overtrukken og beslagen med udpukled Messing for og bag, samt Bredderne (ɔ: Randen) rundt omkring besatte med Messing Bradser eller Knapper.«

De anbragtes oven paa den saakaldte »Þófi« (Fig. 46), en af sammenvalkede Uldlag dannet Undersaddel eller Dækken, som nedenfor skal beskrives.

Angaaende de finere Sadler meddeler samme: »Til Sadler og andet Hestetøj bruges Oxelæder, som først bliver raat udspilet og tørret; derpaa smøres det med Tran, bankes smaat og tidt med en Kæp og trampes siden med Fødderne til det bliver smidigt; derpaa farves Læderet, undertiden sort med Lyng-Saft, eller rødagtigt med Jern-Rust og Birkebark. Beredningen paa Faare- og Kalveskind sker omtrent paa samme Maade«.

Fig. 44 Ældre Kvindesadel med Bagtøj.

Af Olafssons ovenanførte Meddelelse fremgaar det, at de Mandssadler, som benyttedes til Kirkeridt og Fest aabenbart var af en finere Art end dem der benyttedes til daglig. Foruden de finere Sadler fandtes nemlig paa Island i gamle Dage andre, der udelukkende vare af Træ, ofte med udskaarne Ornamenter. De vare ogsaa forsynede med Bomme for og bag og havde en Aabning i Sadelen langs Hestens Ryg, saaledes som det kendes fra Norge.

Eggert Olafsson omtaler en saadan: »Liena kaldes en Træsadel, som ikke trækkes over med Skind, men gøres ellers glat og trofast. Ordet er ældgammelt og allevegne gaaet af Brug. Saadanne Sadler bruges heller ingensteds uden paa Østlandet, hvor Bønderne selv forfærdige dem.«

Disse Træsadler vare rimeligvis malede, i det mindste i Norge og rimeligvis ogsaa paa Island. Et Exemplar har jeg set i Bergens Musæum (Fig. 42, III og IV). Over slige

Sadler har maaske været lagt et Faareskind (Gæruskinn) eller Sadelpude (hnakkdýna). Begge de omtalte Sadelformer ere antagelig af meget gammel Oprindelse, og vi tage næppe fejl, naar vi mene, at Sagatidens Mandssadler have set omtrent saaledes ud. Der omtales i Sagaerne en Trugsadel (trogsöðull), hvis Form efter Benævnelsen at dømme har været med to Bomme.

Den saakaldte »steindrsöðull« var efter Kaalunds Mening en malet Sadel, og derfor antager jeg den for en Træsadel.

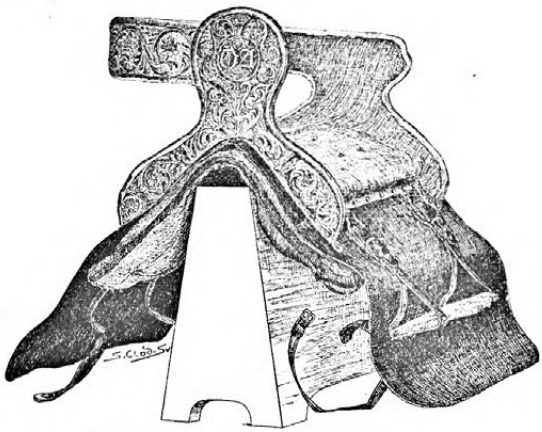

Fig. 45. Ældre Kvindesadel med Messingbeslag.

Om en »standsöðull« siges det i Sturlunge Saga, at den ikke var god at bruge, naar man skulde over Elvene, fordi man ikke i en Fart kunde komme af den. Den har derfor rimeligvis haft to høje Bomme. Endvidere omtales en »smeltrsöðull«, der efter Kaalund var prydet med Metal, stundom Guld og Sølv; den svarer derfor efter min Mening snarest til de senere messingbeslaaede Sadler, endelig er der nævnet en »skozkrsöðull« (skotsk Sadel).

Modsætningerne mellem de smukke og mindre smukke Sadler træder imidlertid tydeligt frem i Eyrbyggja, hvor der omtales, at nogle Folk landede i Hornefjord paa Sydlandet og derfra fortsatte Rejsen ind i Landet:

»Da Bredefjordsmændene forlode Skibet og lavede sig til Landrejsen, lagde man strax Mærke til en stor Forskel paa Snorres og Thorleif Kimbs Udrustning. Thorleif havde den bedste Hest han kunde faa. Han havde og en glimrende og malet Sadel (»steindan söðull allglæsiligan«), et smukt Sværd og et sølvbeslaaet Spyd, et mørkeblaat Skjold med megen Forgyldning, en herlig fuldstændig Klædning; han havde og anvendt dertil det meste af sine Rejsepenge. Snorre havde derimod en sort Kappe og red paa en sort men dygtig Hoppe. Han havde en gammel Trugsadel (trogsöðull) og hans Vaaben vare aldeles ikke skinnende.« Snorre blev derfor Genstand for Folks Latter.

Mændene anvende nu, naar de ride, oftest meget lange Læderstøvler for at kunne passere Elvene uden at blive vaade. Stundom benytte de lange strikkede Overstrømper af tæt Uld (reiðsokkar) (Fig. 1 og 54) eller endog Skindstrømper (skinnsokkar), lavede af Faareskind. Dertil have de som oftest en tyk Rem spændt fast om Livet (Fig. 1) for ikke at faa Underlivet rystet for meget under Ridtet. I Haanden holde de stedse en Pisk (svipa) (Fig. 19) med et kort, sølvbeslaaet Haandtag af Træ, i hvis yderste Ende er fastgjort en lang Læderrem (svipuól) til en Øsken. Sporer kjendes nu ikke.

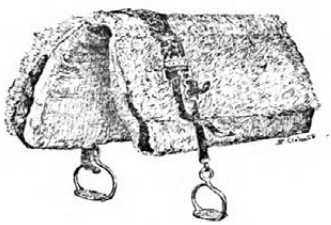

Fig. 46.
Kvindesadel til Hjemmebrug (þófareiði).

Kvindesadlerne (söðull, kvensöðull), ere nu moderniserede, men indtil for faa Aar siden benyttedes de middelalderlige, ældgamle Sadler, som kendes fra hele Norden (Fig. 42 V). De vare af Stolform og havde et halvrundt Rygstød, mod hvilket Lænden hvilede; Fødderne vare anbragte paa et af to Remme fastholdt Brædt. Under Ridtet havde Ryttersken ofte den højre Haand paa Rygstødet for ikke at løftes for højt i Sadlen ved Hestens Bevægelse. Stolformen er tildels bibeholdt i Nutiden og dertil er føjet et Horn (Fig. 43).

Disse Kvindesadler vare ofte smukt prydede og forsynede med Messingbeslag i drevet Arbejde, saaledes som det ses paa foranstaaende Afbildninger (Fig. 44 og 45). De vidne i høj Grad om Metalarbejdernes store Dygtighed i gamle Dage. Det var navnlig Ornamenter af Blade, Dyr, Fugle o. l., som anvendtes.

En særegen Sadel (þófareiði) bruges navnlig af unge Piger, men ogsaa stundom af Mænd paa kortere Ture hjemme paa Gaarden, f. Ex. naar de føre Hestekara-

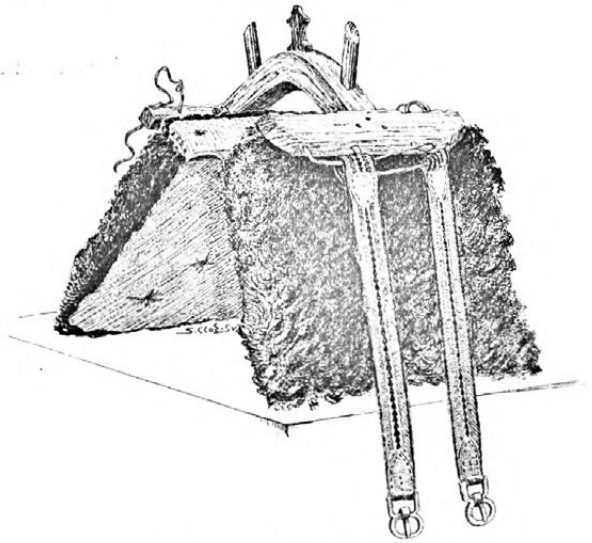

Fig. 47. Islandsk Paksadel.

vaner hjem fra Udmarken med Hø. Da sidde ogsaa Pigerne som Mænd med et Ben til hver Side. Sadlen dannes af valkede og sammenfoldede Lag af Uld (þófi), over hvilke der ofte endnu lægges et Faareskind (Fig. 46). Over Sadlen eller rettere Sadelpuden spændes en Gjord (þófaól), hvis nederste Ende til begge Sider er spaltet i Remme, saaledes at et Par anvendtes som Gjord, et andet til Anbringelse af Stigbøjler. Disse ere stundom udskaarne af Hestehove (Fig. 49) eller bestaa kun af et lille Træbrædt, der hænger i Snore (Fig. 10). Paa det Sted, hvor Remmene skilles, ere

de stukne gennem et Metalspænde (sylgjur). Disse Sadler ere nu næsten gaaede af Brug; men de have sikkert været benyttede siden Oldtiden.

Over de finere Kvindesadler lagdes som oftest smukt vævede Sadeltæpper (söðulábreiða), saaledes at de dækkede over Rygstødet for at lune (Fig. 18). Nu nøjes man med stundom at anbringe en Pude (sessa) eller et Faareskind paa Sadlen. Den islandske Kvindes Ridedragt er ogsaa moderniseret. Hun bruger sjældent til Hest den lille Hue med Kvast, men enten Hat, Kasket eller en større

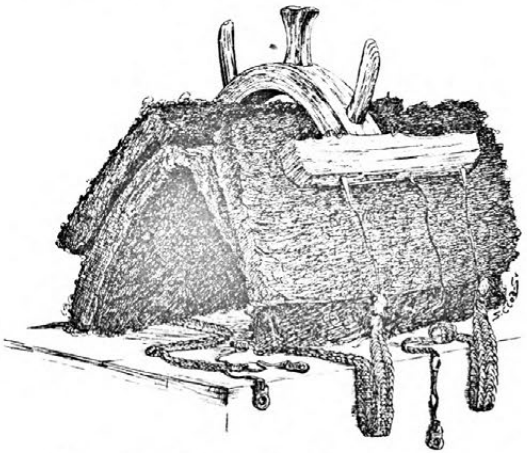

Fig. 48. Paksadel med Græstørvsunderlag.

Hue, og kun undtagelsesvis ser man Kvinderne ride i deres Højtidsdragt med det høje »Skøjt«. Dertil er Vejret for lunefuldt. I ældre Tid, da »Skøjtet« var mere lodret, blev det under Ridtet gemt i en høj Hat med Skygge foran til og med en til Hatten fastgjort Kyse.

De anvendte ogsaa en smuk Ridekaabe (hempa), stundom forsynet med Fløjelsbaand eller Plyds, som de selv forarbejdede, desuden med Søljer eller forgyldte Spænder, og Skørterne samledes forneden sammen med et broderet Baand (Fig. 16 og 18). Kvindens Ridedragt fuldendes ved en sølvbeslaaet Pisk med lang Læderrem af samme Slags som Mændenes, men mindre.

At Kvinden stundom sad sammen med Manden paa samme Hest, erfares af Olafsson, der beretter: »Naar man rider til Kirke, sidder gærne en Mands- og en Kvinde-Person paa én Hest, Mandspersonen foran og styrer Hesten, men Fruentimmeret bagved, paa tværs, vendende sig gærne til den venstre Side.«

Til Sadlerne høre selvfølgelig Stigremme (hnakkól) med Spænder (hnakkhringja) (Fig. 55) og Stigbøjler (ístöð), hvilke sidste navnlig i Sagatiden vare meget smukt

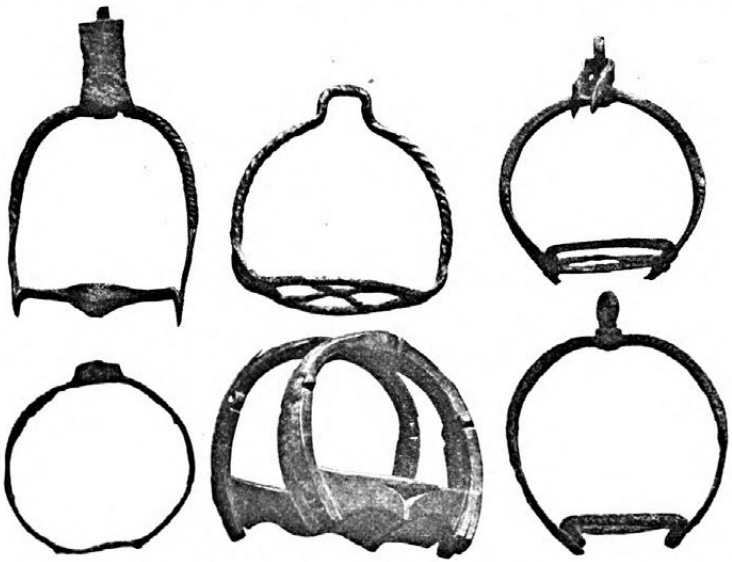

Fig. 49. Gammeldags Stigbøjler, nederst i Midten et Stigbøjlepar formet af Hestehove. (Musæet i Reykjavik).

ornamenterede paa samme Vis som i det øvrige Norden under Vikingetiden (Fig. 40). I senere Tider er benyttet forskellige andre Former (Fig. 49). Under tarveligere Forhold er endelig, som berørt, anvendt smaa Brædter af Træ anbragte i Reb (Fig. 10), ligesom Stigbøjler, forarbejdede af Hestehove ogsaa kendes (Fig. 49).

Endvidere skal nævnes Sadelgjorde (-gjörð) med smukke Spænder. Fra Sadlens bageste Del til Hestens Halerod var ofte i ældre Tid anbragt et »Bagtøj« (söðul-,

hnakkreiði) for at hindre Sadlen i at glide frem. »Fortøj« anvendtes ogsaa, dog nærmest paa Kvindesadler.

Baade For- og Bagtøjets brede Læderremme vare smukt prydede med Beslag af Metal (Kobber) eller Messing, ligesom der paa Bagtøjet stundom var anbragt andre Remme, de hængte ned paa Siden af Hestene til

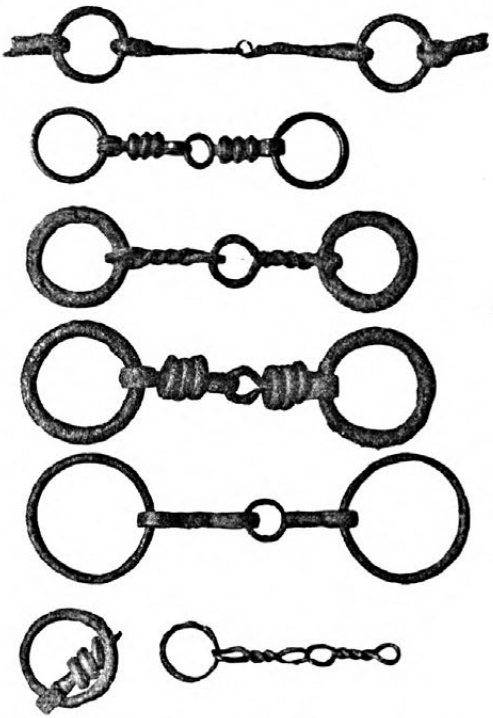

Fig. 50. Gamle Trendsemundbid fra Sagatiden og ældre Middelalder. De fleste af Jærn, et enkelt af Bronce. (Musæet i Reykjavik.)

Pryd. De vare altid forsynede med Beslag, »udpuklede Bradser« o. l. Ridedækken benyttedes sjældnere.

Ridehestens Hovedlag (beizli) var ligeledes forsynet med Beslag og som Regel af Læder (höfuðleður), sjældnere af Uld, hvilket sidste bruges til Pakhestens. Nu er Hovedlaget af moderne Art ligesom hos os. Mund-

biddet (járnmél) er dog et bevægeligt Stangbid (beizlisstengur) med Kindkæde (beizliskeðja) og af særlig islandsk Tilsnit. De nederste Ender af Stangarmene ere nemlig forsynede med en Gennemboring, i hvilken en bevægelig Øsken (sigurnagli) kan dreje sig. Til denne fastgjøres Tøjleenderne, saaledes at Tøjlen, naar Hesten græsser, og denne slæber paa Jorden, frit kan bevæge sig rundt (Fig. 11, 15 og 22). — Islænderne have stedse kun brugt et Sæt Tøjler (taumr, beizlistaumr), i ældre Tid, fastgjorte til et Trendsebid (Fig. 37 og 50), senere til et Stangbid (Fig. 15, 22 og 55), saaledes som det ses af de talrige Exemplarer, der ere afbildede. De ældre ligne ganske de norske fra samme Periode.

Fig. 51. Brudstykke af en Fodlænke fra Sagatiden. (Sml. Fig. 42 X). (Musæet i Reykjavik).

Sporer (sporar) anvendes nu ikke, men i Sagatiden benyttedes de, hvilket fremgaar af Exemplarer i Reykjavik Musæet.

Med Hensyn til Beslaget (hestajárn) kan bemærkes, at Ridehestene altid ere skoede paa alle fire Ben. Arbejdshestene derimod som Regel kun paa Forbenene, undtagen naar de sendes ud paa meget lange Rejser eller i meget slemt Terræn (Fig. 10).

Hestesko og Søm (skeifa med nöglum) maa altid medføres paa Rejser paa Island, ligesom lidt Smedeværktøj paa lange Rejser og i afsides Egne. I ældre Tid havde man altid en Smedie paa de islandske Bøndergaarde, men nu til Dags, da den saakaldte skotske Le er indført, hvilken paasættes uden Ophedning, ere Smedierne ikke mere en Nødvendighed. Beslaget fordrer ej heller

en Smedie. I Sagatiden brugtes ogsaa Beslag af lignende Art som nu.

Endvidere kan anføres, at Islænderne anvende Brodder (skafl) om Vinteren; endelig at de, som tidligere berørt, knytte (hefta) Forbenene sammen med Reb o. l. for at Hesten ikke skal fjerne sig for langt bort. I Oldtiden brugte man i Norge til denne Sammenbinding en dobbelt Jærnstang med to bevægelige Bøjler, en til hvert

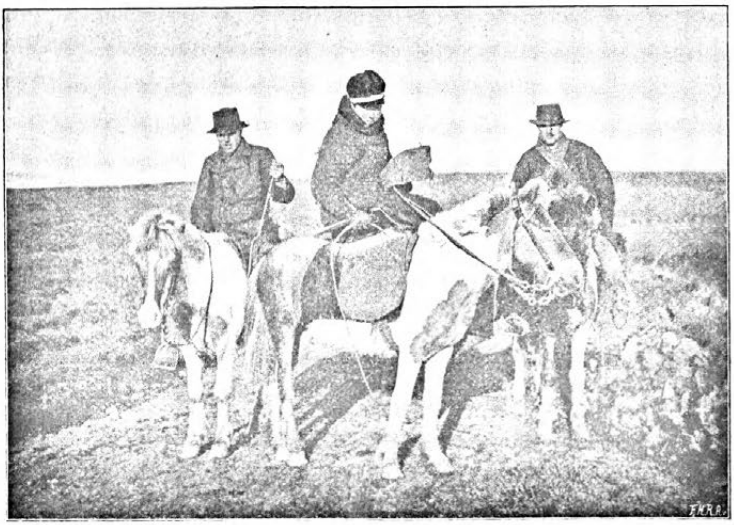

Fig. 52. Ryttere paa Landevejen ved Reykjavik.

Forben (heste-heller, af at »helle« en Hest (isl. hefta)) (Fig. 42 X). At saadanne ogsaa have været brugte paa Island i Sagatiden, ses af et enkelt Fund paa Musæet i Reykjavik (Fig. 51).

Naar Hesten bruges som Pakhest, lægger man paa dens Ryg en Kløftsaddel (klyfsöðull), hvilken Benævnelse kommer af, at man tilstræber at fordele (klyfja) Vægten af Byrden, der iøvrigt hviler paa et Underlag (þófi). Dette er enten to Puder, en til hver Side, stoppet af Hø eller Hestehaar (búkhár ell. hrosshár) (Fig. 47) eller

ogsaa — hvad der er det almindeligste — af Græstørv (reiðingur) (Fig. 48); thi Formuldingen er saa langsom paa Island, at Græstørven bliver fast nok. Navnlig paa Steder, hvor det saakaldte Reidingagræs vokser, er Grønsværet særdeles egnet hertil, ligesaa hvor det er gennemgroet med Rødder o. l.

Selve Kløvsadlen (klyfberi) er af Træ, af Form som vist paa Fig. 47 og 48. Paa de to til Siderne anbragte Trætappe anbringes Byrderne. Er det Høbundter, fastsurres de med Reb, er det Uldsække, ligeledes. Andre Ting anbringes i Kasser, én paa hver Side, ligesom man har særlige Baarer til Transport af Sten, til Tørv og selv til Hø, saaledes som det ses paa Fig. 42.

I Sagatiden var Kløvsadlens Indretning sikkerlig den samme som nu til Dags.

Buggjorde og Hovedtøj til Arbejdsheste (bandbeizli) og Reb (reipi) til at omvikle Høbundter med o. l. gøres paa Island af grovt Uld eller Hestehaar og laves af Mændene. De forarbejde ligeledes de omtalte Sadelpuder (þófi), ligesom de af lange Hestehaar fra Manke og Hale (tagl) knytte de Remme, Ride- og Kløvsadelgjorde, som bruges til Hestene.

I gamle Dage beredte de ligeledes selv Skind og Huder til Sadler og Ridetøj samt Reb, som brugtes til at fastbinde Byrderne paa Hestene. Enkelte Steder brugtes i sin Tid Sælhundeskind til Forfærdigelse af saadanne Seler og Tov.

Endnu skal anføres, at man til Fastbinding af Hestens Forben anvender Reb af Uld, Hestehaar eller sjældnere Vidier. Som berørt, benyttedes i Sagatiden hertil ogsaa et særegent Redskab af Jærn (hnapphelda).

For at skræmme Heste bort fra Græsgangene paa Hjemmemarken benyttes stundom en saakaldt Hesteskralde (hrossabrestur), hvilken allerede omtaltes i »Graagaasen« og som ganske ligner en af dem Skraldemændene bruge hos os.

At Islænderne i Sagatiden vare omhyggelige med deres Ridehestes Exteriør, er vistnok udenfor al Tvivl.

Manke (fax, gl. mön), Pandelok (ennistoppr, toppr) og Hale (tagl) klippedes med en stor Saks, som der er fundet Eksemplarer af i Grave, og de strigledes med store Kamme. Nu til Dags renholdes de ogsaa, men det er sjældent at se en Hest, hvis Man eller Hale er klippet. Sadeltøjet ophænges i særlige Rum eller Huse (reiðtygjaskemma, söðulabúr), Arbejdstøjet dog stundom i andre Udhuse (hjallur).

Den færøiske Hest.

Paa Færøerne, hvortil Hestnn indførtes paa samme Tid og under lignende Forhold som til Island, dels fra Norge og dels Syd fra, ernæredes ifølge Kvægtællingen i 1893 99,657 Faar, 3896 Stkr. Hornkvæg og kun 631 Heste, i 1898 106,465 Faar, 4516 Stkr. Hornkvæg og 706 Heste, altsaa i de fem Aar en betydelig Fremgang i det hele taget.

Paa de stejle, utilgængelige Norderøer findes slet ingen Heste; paa Østerø og Suderø kun faa, paa Vaagø og Sandø nogle flere; medens de fleste findes paa Strømø.

Hesten (almindelig kaldet ross, Hoppe = ryssa, (mer er nedsættende), Hingst = hestur, Føl = fyl, Fole eller ung Hest = foli, Vallak = geldur hestur geldingur, avledygtig, Hingst = graður hestur) er af en lille Race med tykt og hængende Hoved. Den almindelige Farve er den fuxrøde. Den har lange Haar ikke alene paa Manken (mon, hestafax, framfax) og Halen (halafax), men særlig om Vinteren tillige paa Kroppen. Den kommer aldrig, selv ikke om Vinteren, under Tag og faar i det hele taget en temmelig haard Behandling. Tidligere maatte den Uger igennem vandre med Gødning og Tang ud paa Marken, og fra Fjældene med Tørv hjem til Husene. Naar Gødningen bæres af Heste, lægges først et Faareskind paa sammes Ryg, derover en stor Maatte af spundne Høbaand

og der ovenpaa anbringes Kløft-Sadlen (klybbari, klyv) af Træ, fastbunden med Uldbaand om Bringe og Hale.

Paa Sadlen hænger to Kurve (leypar) (Fig. 42, VI). Naar disse skulle aflæsses, løsnes den ene Side af Bunden, som er fæstnet ved en Pind, og Gødningen falder ud.

Især tidligere saa man i Sommertiden en eller flere Heste under Pasning af en Karl (rossadrongur) i Færd med denne Transport. I den største Del af Aaret gaar

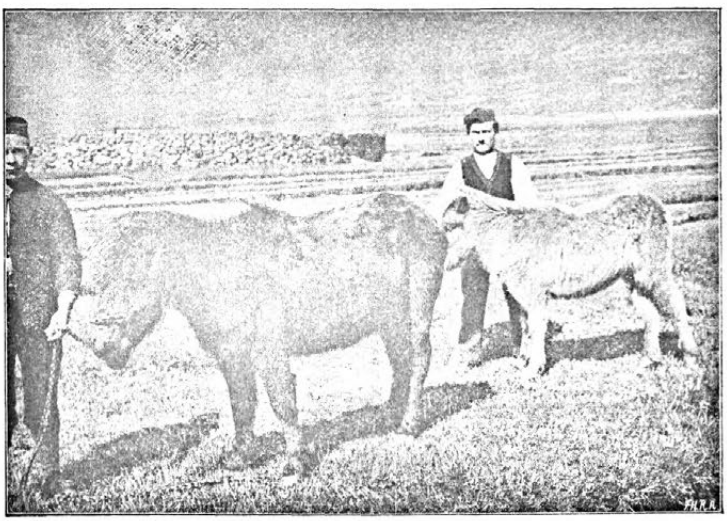

Fig. 53. Udgangsheste paa Færøerne ved Foraarets Komme.

Hesten for Lud og koldt Vand i Flok i Udmarkene og maa mangen Gang skrabe Sneen bort med Hovene for at finde sig lidt Føde. Bliver der en sjælden Gang Brug for den til Transport eller Ridebrug, maa den opsøges og drives hjem. Som Regel holdes den nu kun for at sælges til England, hvor den anvendes i Kulminerne.

Da Hestene paa Færøerne saaledes kun yderst sjældent blive anvendte til andet end Transport af Gødning og Tørv m. m., ere de ikke vante til at blive redne og vise sig derfor gærne vanskelige at vænne til Bidsel.

Ofte ville de ikke gaa frem, undtagen der gaar en Mand foran eller de blive ledte. Medens de ere vante til den almindelige Grime (gríma) vægre de sig ofte for at tage Mile (meil) i Munden. Sadler ere sjældne. I Reglen nøjes man med et sammenlagt Tæppe, naar man vil ride. Paa Norderøerne findes, som ovenfor berørt, slet ingen Heste. Iøvrigt er Antallet af Heste indskrænket, eftersom der paa hver Hagepart (Del af Udmarken) kun maa holdes et bestemt Antal, af Hensyn til den Skade, de forvolde paa Græsgangene. Af Bestemmelserne fra 1659 ser man, ifølge N. Andersen, at ingen den Gang maatte holde ross i Hushagen.

Hestene færdes sikkert og dristigt i Fjældene, men paa sumpede og lave Steder ere de yderst forsigtige. De skoes ikke og lide derfor ofte af ømme Fødder. Man og Hale klippes en Gang aarlig, og Haarene anvendes til Reb eller Knapper o. l. For at fremme Hesteavlen har man til forskellige Tider indført norske Heste, særlig Hingste. Flere Steder, som f. Ex. paa Sydstrømø, er Racen halvnorsk. Den oprindelige færøiske Race kendes øjeblikkelig fra den halvnorske derved, at den bærer Hovedet lavt og Halsen ligger ganske i Linie med Ryggen, hvorimod den halvnorske Race har langt mere Rejsning. Enkelte Steder, som f. Eks. i Nordre Gøte, den eneste Bygd paa Østerø, hvor der overhovedet holdes Heste, er Racen endnu ren færøisk. Det samme menes at være Tilfældet i Kvalbø paa Suderø.

For at fremme Hesteavlen paa Færøerne er det ved Lov (af 30. Marts 1892) bestemt, at der paa Grandestævnerne vælges Mænd, som afgøre, hvilke Hingste i Distriktet, der egne sig til Avl. De Hingste, som Synsmændene anse for uskikkede dertil, skulle kastreres eller holdes strængt afspærrede i Tidsrummet fra 14. April til 1. Septbr.

Skønt Klimaet paa Færøerne er meget ustadigt, er det paa den anden Side saa forholdsvis mildt, at Faar og Heste kunne gaa ude hele Aaret rundt, hvorimod Køerne komme paa Stald om Vinteren. Vi finde paa de færøiske Gaarde og i Bygderne derfor ikke nogen som

helst Stalde til Brug for Heste og Faar. Allerhøjst træffes paa Udmarken aabne Folde eller i meget sjældne Tilfælde Hytter, hvor Faarene kunne søge Ly. Den samme Lod har Hestene, der Sommer og Vinter gaa løse i Hagen for at opledes og hentes hjem, naar der er Brug for dem. Føden maa Dyrene skaffe sig selv. — Ved Foraarstid ere Hestene derfor i slet Kondition, laadne og udmagrede; men de rette sig snart i Sommerens Løb.

Hesten spiller, som vi have erfaret, saaledes ikke nogen større Rolle paa Færøerne; men der er dog ingen Tvivl om, at en Forbedring af Racen vil blive af Betydning for Befolkningen.

Hesten paa Grønland.

Island var ikke den yderste Grænse, til hvilken Nordboerne førte Hesten med sig. Da ved Aar 983 Erik den Røde for begaaet Drab blev erklæret fredløs, drog han med sit Skib mod Sydvest rundt Kap Farvel og udforskede Fjordene paa Grønlands Sydvestkyst. Siden sejlede han hjem til Island igen for at hente Nybyggere, og i Aaret 986 kom han tilbage til Grønland i Følge med en Del Landsmænd. Erik nedsatte sig i den saakaldte »Østerbygd« i det nuværende Julianehaabs Distrikt paa Gaarden »Brattelid«, medens andre af Nybyggerne toge Land i Nabofjordene, saaledes at der i Nordbokoloniernes seneste Tider her endog fandtes 190 Gaarde. Andre Islændere nedsatte sig nordligere paa Kysten i det nuværende Godthaabs Distrikt, hvor den saakaldte »Vesterbygd« opstod. Den havde til Slutning 90 Gaarde.

At Kolonisterne fra første Færd medførte Heste, Kvæg, Faar og Geder ligesom i sin Tid til Island er udenfor al Tvivl. Sagaerne sige det ikke udtrykkelig, men femten Aar efter Bebyggelsen, altsaa ved Aar 1000, erfare vi, at Erik i alle Tilfælde havde Heste paa Brattelid.

Ifølge Erik den rødes Saga havde Eriks Søn Lejf købt Skib og hvervet Folk, saa at de vare ialt 35 Mand,

og det var nu Lejfs Mening at opsøge det Land, som tidligere var set mod Sydvest af Bjarne Herjulfsen.

»Lejf bad sin Fader Erik, at han vilde være Anfører paa Rejsen, men Erik undskyldte sig og gav til Grund, at han var temmelig til Aars og ikke som tidligere kunde udholde alle Rejsens Besværligheder. Lejf sagde, at han vilde være den af Frænderne, hvem Lykken nærmest vilde følge; Erik gav da efter for Lejfs Bøn og red hjemmefra, saa snart de vare færdige. Da der kun var et kort Stykke Vej til Skibet, snublede Hesten, som Erik red paa; han faldt af og fik Foden forslaaet. Da sagde Erik: »Ej er det mig bestemt at opdage flere Lande end dette som vi nu bebo, og vi skulle nu ikke følges længere alle.« Erik drog hjem til Brattelid, men Lejf begav sig til Skibet med sine Stalbrødre, 35 Mand.«

De sejlede nu ud og opdagede det saakaldte »Vinland« i det nuværende Nordamerika ved Boston.

Ikke blot i Østerbygden, men ogsaa i Vesterbygden havde man Heste. Dette ses af et andet Sted i Erik den rødes Saga. Der fortælles, at Thorsten, en anden af Erik den rødes Sønner, begav sig paa Vej med sit Skib og 25 Mand for at sejle til Vinland, hvorfra han vilde hente sin Broder Thorvalds Lig hjem. Men de dreve om paa Søen hele Sommeren og vidste til Slutning, da Vinterens første Uge var forløben, ikke, hvor de vare. Imidlertid landede de i Lysefjord i Vesterbygden paa Grønland, hvor Thorsten skaffede Herberg til alle sine Folk. Han selv og hans Hustru bleve dog foreløbig paa Skibet, da de intet passende Herberg kunde finde. Da var Kristendommen endnu ny paa Grønland. En Morgen kom nogle Folk til deres Telt, og blandt dem Thorstein Svarte, som indbød dem til sig. Tilbudet blev modtaget. »Da vil jeg komme efter eder med Heste (með eyki, ɔ: Køre- eller Slædeheste), thi jeg fattes intet til at herberge eder begge; men det er meget kedsomt at være hos mig, thi vi ere ene to, jeg og min Hustru.« Næste Morgen kom han med Heste og rimeligvis Slæde.

Den nordiske Koloni i Grønland bestod i 4—500 Aar,

da den gik under, rimeligvis for Skrællingernes eller Eskimoernes Indfald, saaledes som det fremgaar af den sidste Efterretning man har fra Forstanderen paa Biskopsgaarden Ivar Bardsen:

»Nu haffuer Skrellinge all Vesterbygden ud; daa er der noch Heste, Geder, Nöd, Faar, alt villdt och ingen Folck, christenn eller hedenn.

Item dette alt, som forsagt er, sagde oss Iffver Bardsen Grønlænder, som var Forstander paa Bischobsgarden i Gardum paa Grønland

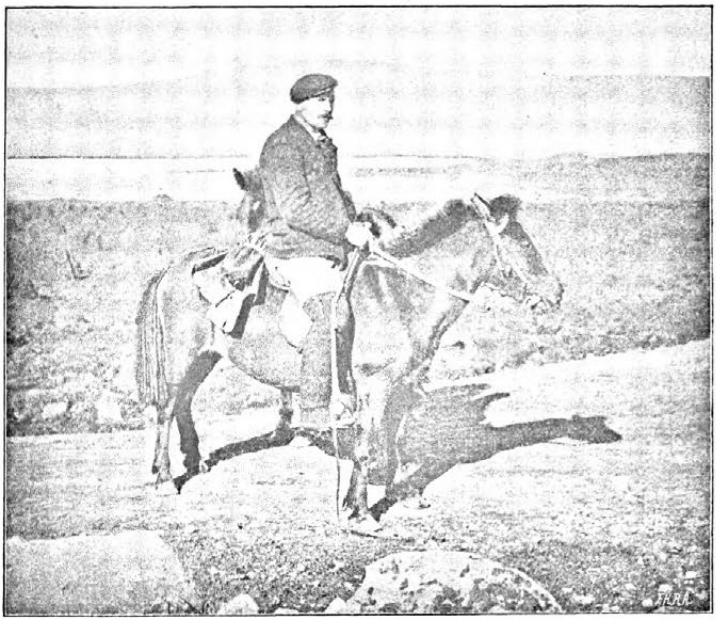

Fig. 54. Islandsk Rytter.

udi mange Aar, at hand haffde alt dette seett, och hand var en aff dennem, som var udneffender aff Lagmanden, at fare till Vesterbygden emod de Skrelinge, att uddriffve de Schrellinge udaff Vesterbygd; och da de komme didt, da funde de ingen Mand, endten christenn eller heden, uden noget villdt Fæ og Faaer, och bespissede sig aff det villtt Fæ, och toge saa meget som Schivene kunde berre, och zeylede saa dermed hjemb, och forschreffne Iffver var der med.«

Siden kom Turen til Østerbygden og der blev Stilhed om Kolonien i Grønland. Nordboerne laa under i Kam-

pen for Eskimoerne, og da man genfandt Grønland, var der ingen Nordboer mere i Live.

Skønt Forholdene som oftest, efter hvad man kan skønne, ikke gjorde et større Antal Heste nødvendige, fordi man kunde benytte Vandvejene, var der dog ogsaa mange Egne i Grønland, hvor Samkvemmet betydelig lettedes ved Heste, saaledes i de græs- og vandrige Egne mellem Tunugdliarfik (Einarsfjord) og Sermilik (Isfjord) og i Egnen mellem Igalikko (Eriksfjord) og Agdluitsok. Ved Udgravninger, som Forfatteren foretog i flere af Rui-

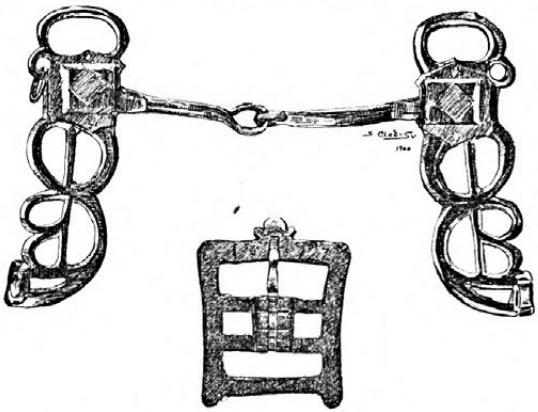

Fig. 55. Gammelt Stangtøj og Buggjordsspænde, sidstnævnte fra 1622. (Musæet i Reykjavik).

nerne i disse Egne under sit Ophold i Julianehaabs Distrikt i 1894 fandtes en Del Knogler af Heste, dels i de udenfor Beboelseshusene liggende Køkkenmøddinger, dels i selve Husene. — Affaldsdyngernes Hovedindhold var iøvrigt, efter Viceinspektør Winges Bestemmelse, Knogler af Sæler, derefter kom Knogler af Oxer og Geder — med andre Ord: de gamle Nordboer i Grønland ernærede sig fuldt saa meget ved Sælfangst som ved Kvægavl. Iøvrigt fandtes der Knogler af Faar, Hest og Hund — Menneskets trofaste Følgesvende næsten overalt i Verden.

Mærker af Knive og Gnav af Hunde fandtes ofte paa Knoglerne til Bevis for, at de tilsvarende Dyr havde afgivet Maaltid.

Efter Winges Udtalelser tydede de fundne Knogler paa en lille Race, hvad man jo efter det om de islandske Heste oplyste kunde vente. Hvorledes Forholdene for Hesten har været i Grønland er ikke vanskelig at sige. I de grønlandske Ruiner af Gaarde findes foruden Beboelseshusene en Mængde Udhuse, der øjensyntig hovedsagelig have været benyttede til Køer og Faar samt Hø, men flere Steder synes det, som ogsaa Heste have været satte i Stald, men en stor Del af Aaret have de sikkerlig ligesom paa Island maattet gaa ude for at finde Føden. Om Sommeren var de vel stundom med paa Sæterne og vedligeholdt Samkvemmet mellem disse og Hovedgaardene, ligesom de til Stadighed benyttedes mellem Landingsstederne og Gaardene, saaledes som det ovenfor ses af Erik den rødes Saga.

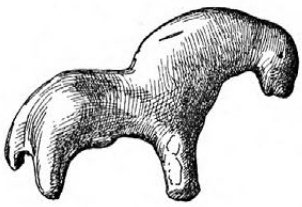

Fig. 56.
Broncehest ($1^5/_6$″ = c. 5 cm. lang), fundet ved Sukkertoppen. (Nationalmusæet.)

Om Vinteren maatte der være en udmærket Lejlighed for Slædefart paa de grønlandske Fjorde, der for en stor Del vare tillagte. Udtrykket i Erik den Rødes Saga tyder ogsaa paa, at man har brugt Heste som Trækdyr (for Slæde). Yderligere Vidnesbyrd om Hesteholdet paa Grønland haves i en lille Broncehest, der formentlig har været Legetøj. Den er funden ved Sukkertoppen (Fig. 56).

Først langt ned i Tiden fandt man Rede i Ruinerne af deres Gaarde. Den første, der ad theoretisk Vej paapegede »Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed« var i 1792 H. P. v. Eggers i et af det kgl. Landhusholdningsselskab med en Guldmedaille belønnet Prisskrift.

I 1728 fik Grønland for første og sidste Gang en Guvernør i Major Claus Enevold Paars. Han sejlede med en Del Officerer og menige Soldater over til Grønland, hvor de skulde overvintre. Desuden fragtedes to Skibe, af hvilke det ene bl. a. havde Heste om Bord, paa hvilke Guvernøren og hans Folk skulde forsøge at

ride tværs over Indlandsisen for saaledes at komme tillands til Østerbygden, som man dengang fejlagtig mente laa paa Østkysten. Men af elleve Heste døde fem paa Overrejsen, og de øvrige omkom efterhaanden af Vanrøgt i Grønland, inden der blev noget af dette Opdagelsesridt.

Tidlig om Foraaret 1729 rejste Guvernøren tilligemed flere andre fra Godthaab ind i Ameralikfjorden og tog derfra op til Indlandsisen, hvor han sikkerlig snart har fundet tilstrækkelig Grund til at trøste sig over, at de Heste vare kreperede, paa hvilke han og hans Følge skulde have redet over til Østerbygden.

Siden da er Hesten ikke bleven indført paany paa Grønlands Græsgange, hvor den i gamle Dage tumlede sig; men det er jo ogsaa nu kun de aller yderste Punkter i Skærgaardene, hvor der til Stadighed bor Danske. Eskimoerne har faaet overleveret de Egne, som en Gang genlød af Faarebræg, Oxenes Brøl og Hingstenes Vrinsken. Et og andet Sted holder Eskimoerne Køer, derimod ikke Heste.

Da Fridtjof Nansen drog ud paa sin Skifærd over Grønlands Indlandsis medtog han en Hest fra Island, hvilken han haabede kunde hjælpe ved Bagagens og Baadens Transport over Isen ind til Kysten og maaske i Land, men som i al Fald vilde kunne give en værdifuld Forøgelse af Proviantbeholdningen, hvis den skulde have vist sig ubrugelig dertil. Denne Hest blev man dog nødsaget til at slagte om Bord i »Jason«, der skulde føre Expeditionen længst mulig ind mod Østgrønlands Kyst, fordi man intetsteds kunde komme Landet tilstrækkelig nær og fordi Foderet var opspist.

Paa Spitsbergen har Mr. Conway, paa Frans Josefsland Mr. Jackson og nu Mr. Baldwin under lignende Forhold anvendt engelske Ponnyer til at bære Bagagen op til Isranden, ligesom Peary forskellige Gange har anvendt Muldyr i samme Øjemed i Nordgrønland.

Nu findes der ingen Heste mere i Grønland, kun faa paa Færøerne, medens Hesten endnu paa Island er et uundværligt Samfærdselsmiddel og den vil sikkerlig vedblive at være det, navnlig i Landets Indre.

Kilder.

Afhandlingen er hovedsagelig grundet paa Forfatterens egne Iagttagelser og Studier; desuden er benyttet: Forskellige islandske Sagaer. — »Grønlands historiske Mindesmærker I—III« (Kbh. 1838—1845). — »Grágás«, Islændernes Lovbog i Fristatstiden, udg. af V. Finsen, I—IV (Kbh. 1852 og 1870). — Horrebow: Tilforladelige Efterretninger om Island (Kbh. 1752) — Eggert Olafssons og Bjarne Povelsens Rejse gennem Island, I—II (Sorø 1772). — Olaus Olavius: Økonomisk Rejse gennem de nordvestlige, nordlige og nordøstlige Kanter af Island, I—II (Kbh. 1780). — Frederik Thaarup: Udførlig Vejledning i det danske Monarkis Statistik, 6. B. (Kbh. 1819). — A. T. Bergsøe: Den danske Stats Statistik, 4. Bd. (Kbh. 1853). — Kalkar: Islands Hestehold og Hestekampe i Oldtiden (i «Fra alle Lande« 1868). — Dr. phil. E. Dagobert Schoenfeld: Das Pferd im Dienste des Isländers zur Saga-Zeit (Jena 1900). — Olafur Sv. Benediktsson: Hesteavl paa Island (omdelt af det kgl. Landhusholdningsselskab 1896 til Medlemmerne). — Gunnar Olafsson: Um tamningu hesta (i «Búnaðarrit«, 11. Aargang, Reykjavik 1897). — Finnur Jónsson: Ymislegt um hesta (i do.). — Dr. phil. Th. Thoroddsen: Artiklen »Island« i Salmonsens Konversationsleksikon. — Do.: Lýsing Islands (Kbh. 1900). — Dr. phil. Kr. Kaalund: Islands Fortidslevninger (i «Aarb. f. n. Oldk. o. Hist., 1882). — Afh. af P. Feilberg i »Tidsskr. f. Landøkonomi«. — R. C. Effersøe: Landbruget og Husdurbruget paa Færøerne (udg. af Justitsministeriet 1886). — N. Andersen: Færøerne 1600—1709 (Kbh. 1895) — o. Fl. a.

Billedstoffet er hovedsagelig tilvejebragt ved Fotografering og Tegning paa Forfatterens Rejser paa Island, navnlig har Maler Joh. Klein, der ledsagede Forf. 1898, udført en stor Del; andre Fotografier ere udførte af islandske Fotografer som Sigfús Eymundsson, Árni Thorsteinson, samt af Amatørfotografer som Grosserer Lefolii, Grosserer Arthur Sørensen, Kaptajn Castonier o. fl. a. Endvidere har Hr. Clod Svendsen tegnet nogle Sadler efter Originaler, der vare paa Pariserudstillingen 1900. Endelig skylder Forf. en særlig Tak til Inspektør ved Musæet i Reykjavik Jón Jakobsson samt Adjunkt Pálmi Pálsson sammesteds for den Redebonhed, hvormed D'hrr. bistod ved Undersøgelserne af de i Musæet værende Ridetøjer o. l.

Planteavlen 1901.

Af Statskonsulent *K. Hansen.*

Statens statistiske Bureau anslaar i sin foreløbige Redegjørelse for Høstens Udfald i 1901 Landets Høst som Helhed til en Middelhøst. Saadanne Gjennemsnitsudtryk fremkommer jo imidlertid som oftest ved Sammenlægning af meget uensartede Enkeltheder. Dette gjælder da ogsaa i høj Grad i dette Tilfælde. Hvad i den Henseende de forskjellige Afgrøder angaar, gav Hveden ren Misvæxt i saa godt som alle hvededyrkende Egne; at den i Indberetningerne fra et Par Amter har faaet Karakteren »godt« er uden Betydning, da der i de paagjældende Amter (Frederiksborg og Thisted) næsten ingen Hvede dyrkes. Mest Hvede i Forhold til det hermed besaaede Areal avledes vistnok i Randers og Aarhus Amter, mindst paa de sydlige Øer og Sjælland. Rugen synes at have givet en jævnt tarvelig Afgrøde hele Landet over, gjennemgaaende maaske lidt bedre i Jylland end paa Øerne. Bygget blev i de fleste af Øernes gode Bygegne meget utilfredsstillende og skuffede i høj Grad Forventningerne, medens det for en stor Del faldt noget bedre ud i Jylland. Havren tegnede fra Foraaret af næsten overalt meget daarligt, blev vel mange Steder noget bedre, end man var forberedt paa, men var dog som Helhed taget alt andet end rosværdig; navnlig i Jylland med de vidtstrakte Havrearealer stod den de fleste Steder kjendeligt tilbage for Bygget.

Af de øvrige Afgrøder gave Foderroerne kun faa Steder tilfredsstillende Afgrøder, vistnok gjennemgaaende bedst paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, ringest paa Fyen og i en stor Del af Jylland. Sukkerroerne gav kun en lille Middelafgrøde, ringest i Vest- og Nordfyen. Kartoflerne skuffede vistnok de allerfleste Steder Forventningerne, om de end overalt vare taalelig gode. Høet var egentlig den eneste af Aarets betydelige Afgrøder, der gav en rig Høst, der tillige for største Delen blev godt indbjerget. Sommergræsningen var meget vexlende, de fleste Steder dog snarere knap end rigelig.

Hvad de enkelte Afgrøders Vilkaar og Forhold nærmere angaar, gik, som bekjendt, den ganske overvejende Del af Hveden bort i Vinterens Løb. Dette kan vel ingenlunde betegnes som nogen Landeulykke, idet Hvedehøsten i et normalt Aar kun udgjør ca. 3 pCt. af hele Høstens Værdi eller ca. 5 pCt. af Kornhøstens Pengeværdi, og de mislykkede Hvedemarker bleve selvfølgelig som Regel besaaede med en anden Afgrøde. Men for de paagjældende Egne og Landbrug forløb denne Sag dog ikke uden følelige Tab.

Der er ikke Tvivl om, at Aarsagen til Hvedens Ødelæggelse helt og holdent er at søge i Vinterhalvaarets Vejrforhold, idet der ingen som helst Sandsynlighed er for, at man her staar overfor Sygdomsangreb af nogen Art.*) Mellem Landmændene er der imidlertid

*) Der er bleven anket over, at vore Forsøgsstationer ikke have foretaget Undersøgelser over denne Sag, medens man baade i Tyskland og Sverige havde søgt at skaffe Klarhed herover. Hertil skal bemærkes, at Forfatteren af disse Linier i Vinterens og Foraarets Løb foretog talrige Undersøgelser i Marken herover uden dog at komme til Resultater, som der skjønnedes at være Anledning til at meddele Offentligheden. Saa vidt vides, er der heller ikke ved de i Tyskland og Sverige herover foretagne Undersøgelser fremkommen Resultater af væsentlig praktisk Værdi, ikke en Gang en plausibel Forklaring af Aarsagen til Fænomenet. I Tyskland og tildels ogsaa i Sverige har man navnlig haft Opmærksomheden stærkt henvendt paa Sorts- og Stamme-Ejen-

meget delte Meninger om, i hvilke særlige Vejrforhold Aarsagen skal søges, og det synes, som om det ikke er den samme Aarsag, der har gjort sig gjældende i forskjellige Egne. Paa et herom udsendt Spørgsmaal er der indkommet ca. 100 Besvarelser. Af disse gaa ca. 70 ud paa, at Hvedens Ødelæggelse vistnok helt eller delvis er at søge i det usædvanlig stærke Rimfald med Barfrost, der fandt Sted fra 10. til 17. Januar. Men desuden opstilles forskjellige andre Formodninger.

Af de indkomne Besvarelser hidsættes et lille Uddrag, dog med Udeladelse af de mange enslydende Meddelelser om Rimfrosten. — Fra Nordjylland skrives: »Stærk Barfrost svækkede Hveden. I Marts indtraf en stærk Frostperiode med klart Solskin om Dagen, der snart borttøede et tyndt Snelag. Langt hen i Foraaret var Hveden tilsyneladende endnu ikke helt udgaaet, men Planterne vare dog for svage til at tage Grøde.« Grenaa-Egnen: »Snelæg paa ufrossen Jord, derefter stærk Tø, pludselig afløst af stærk, vedvarende Frost med skarp Blæst.«

Fyen: »Barfrost med stærk Blæst fra Nord først i Januar. De Hvedemarker, der laa i Læ for Nordenvinden af Skov og Bakker, stode sig bedst.« »Indtil Nytaar stod Hveden i frodig Vækst ved ualmindelig mildt Vejr; Bladene vare stærkt saftfyldte, men Nytaars-

---

dommeligheder. Det turde dog være meget betænkeligt at søge at fastslaa noget i denne Retning, og derved maaske foranledige, at nogle spredte, usikre Iagttagelser i et enkelt, ganske abnormt Aar kom til at blive bestemmende for, hvilke Hvedeformer man fremtidig burde dyrke. Dr. Hj. Nilsson i Svalöf, der har undersøgt Sagen indgaaende og haft et stort Undersøgelsesmateriale til Raadighed, udtaler som sin Opfattelse af Aarsagen til, at Hveden gik bort, at det ikke i og for sig var Kulden, der dræbte Planterne, men Udtørring i Frostperioden, en Forklaring, der falder sammen med den blandt Botanikere almindelige Opfattelse af Aarsagen til mange Planters »Bortfrysning«. — Det skal iøvrigt bemærkes, at Hvedeforsøg og Hvedespørgsmaalet overhovedet kun i meget ringe Omfang er taget op ved Statens Forsøgsstationer, da denne Virksomhed, som bekjendt, varetages fra anden Side.

nat indtraadte en pludselig stærk Frost med fejende Blæst. Det er min Opfattelse, at denne Nat og de tre følgende Dage have gjort det af med Hveden, idet alle Celler ere sprængte ved Frosten, fordi den kom aldeles uforberedt paa de geilt voxende Planter.« »Efter at Jorden var frossen til en Dybde af ca. 6 Tommer, indtraf Tøvejr. Jorden blev nu optøet indtil en Dybde af omtrent 4 Tm., hvorefter der atter indtraf Frost. Antagelig har da den sidste Frost revet Planterødderne over, idet det nederste Frostlag endnu holdt paa dem.« »I Almindelighed har den anvendte Sæd ikke været tilstrækkelig akklimatiseret til at udholde den strænge Vinter.« »Stærk Barfrost med Rim i Januar Maaned ødelagde den kraftige Hvede. Svagere Hvede taalte denne Barfrost bedre, men led senere af vexlende Frost og Tø.« »Hveden gik sandsynligvis bort i anden Frostperiode, da Jorden efter den første Frost endnu ikke var optøet.« »Nattefrost og Solvarme om Dagen i Slutningen af Marts Maaned.« »Frost med skarpe Østenvinde omkring den 18. til den 29. Marts antages her at være Grunden. Hvor Marken skraanede mod Nord, gik Hveden bort; et Par Steder her i Sognet, hvor Markerne hældede mod Syd og laa i Læ, holdt den udmærket.« Langeland: »Efteraaret og den første Del af Vinteren var usædvanlig mild, saaledes at Hveden stod i fuld Grøde, da Vinteren indtraf ved Nytaarstid. Overgangen til den da indtrædende haarde og langvarige Barfrost var for brat. Var Hveden bleven standset i Væxten tidligere paa Aaret, tror jeg ikke, den nævnte Barfrost havde dræbt den. At det var paa dette Tidspunkt og ikke senere hen mod Foraaret, at den tog Skade, er jeg overbevist om.« Vestsjælland: »Hveden var i Vækst til December Maaneds Udgang; Maaneden endte med stærk Regn, efterfulgt af pludselig Frost med Storm; derefter fulgte stærk Rim, der laa paa Bladene i lang Tid samtidig med at Barfrosten vedvarede.« »Da Frosten kom, laa der ingen Sne paa Jorden; denne var mættet med Fugtighed paa Grund af betydelig Nedbør, ligesom man sjældent har set en saa vedholdende Rimfrost, saa Hveden i længere

Tid var fuldstændig dækket af Rim. Begge Aarsager synes at have været medvirkende, men det er umuligt at skjønne, hvilken af dem der her paa Egnen har været mest ødelæggende. Enkelte Steder holdt Hveden sig ret tilfredsstillende, uden at man kan udtale sig om Grunden hertil.« — Midtsjælland: »For den tidligt saaede og stærkt udviklede Hvedes Vedkommende var det kjendeligt, at den ualmindelig stærke Rimfrost nogle Dage i Januar virkede i høj Grad skadeligt, medens den sent saaede Hvede syntes at lide mindre den Gang; denne fik utvivlsomt Dødsstødet ved den hen imod Foraaret flere Gange gjentagne bratte Afvexling mellem Tø og Frost.« »En Gaade, som ingen kan gjætte.« Østsjælland: »Et Snelag, der faldt i Februar medens Jorden var optøet, og som ved den strax efter inntrædende Frost dannede en tæt og haard Skorpe.« »Al min Hvede, 130 Tdr. Ld., gik fuldstændig bort. For denne Egns Vedkommende tror jeg, at Skaden skete ved den første haarde Barfrost ved Nytaarstid; efter stærk Regn slog det pludselig om til 8^0 Frost; jeg antager endvidere, at den vandfyldte Jordskorpe er hævet ved Frosten og har sprængt Rødderne. Den lange Rimfrost har mulig medvirket; men jeg tror ikke, at dette er Grunden til det enestaaende Tilfælde i Aar.« Sydsjælland: »Aarsagen var sikkert den rigelige Vandmængde i Jorden ved Januar Maaneds Begyndelse med pludselig haard Barfrost, hvorved Rødderne sprængtes. Her paa Egnen holdt Hveden sig, idet den den Gang var dækket af et 3—4 Tommer tykt Snelag.« Lolland: »Maaske til Dels den megen Rimfrost i Januars første Halvdel, men vistnok særlig den Afvexling af Frost og Tø, som fandt Sted i Januars sidste og Februars første Halvdel. Jorden var da frossen i Bunden og oveni vandfyldt.« »Efter en Frostperiode først i Januar indtraf et Par Dages Tø, hvorved Jorden tøede $^3/_4$—1 Tomme ned; derefter fulgte atter pludselig stærkere Frost, hvorved formentlig Rødderne sprængtes.« De mange fra Lolland og Falster modtagne Meddelelser gaa iøvrigt næsten enstemmigt ud paa at give Rimfrosten Skylden. En enkelt øvet Iagt-

tager beskriver Situationen saaledes: »Aarsagen er den langvarige Rimfrost i Januar! Paa Grund af stærk Forkjølelse holdt jeg mig inde i 4—5 Dage, netop i de Dage, da vi havde den stærke Rimfrost. Indtil da stod min Hvedemark normalt med kraftig Farve og Bladvæxt. Da jeg første Gang atter gik ud efter de 4—5 Dages Forløb, gik jeg med min Forvalter ud til Hvedemarken og mindes tydeligt, at jeg — da jeg fik Øje paa Hveden — udbrød: men hvad er dog det? Hveden er jo redningsløst fortabt!« Bornholm: »Jorden var frossen 4 Tommer; heraf tøede de 2 Tommer, derefter atter Frost.« »Paa lavtliggende, snedækkede Steder holdt Hveden sig bedst.« »Dels Svampeangreb, dels et Snelag, under hvilket Jorden ikke var tilstrækkeligt frossen.« Fra Ærø og Avernakø meddeles, at Hveden holdt sig godt, hvilket man tilskriver disse Øers mildere Vinter.

Den Forklaring, der hyppigst kommer til Orde, nemlig den bratte Overgang fra December Maaneds usædvanlig milde Vejr til Januar Maaneds stærke Barfrost, er utvivlsomt i de fleste Tilfælde den rigtige. Hvorvidt selve Rimfaldet har nogen Andel i Ødelæggelsen, er maaske tvivlsomt*).

De forskjellige Sorter og Stammer af Hvede synes efter de herom indsamlede Oplysninger at have forholdt sig omtrent ens, idet næsten alt gik bort. Der er dog nogle Antydninger af, at jo længere Hveden har været dyrket paa samme Gaard eller Egn, desto bedre har den overvintret. Der kan heller ikke paavises nogen sikker Indflydelse af Dyrkningsvilkaarene. I forholdsvis mange Tilfælde synes den dog at have holdt sig, hvor den er saaet sent, og hvor den i det hele har været svagt udviklet i Efteraaret. Gjødningen, Saamængden og Saa-

*) Man skal dog i Slesvig og Holsten have gjort den Iagttagelse, at hvor Rimen tilfældig var bleven slæbt af Hveden, f. Ex. ved at kjøre over denne med et Læs Ris, der slæbte bagud af Vognen, holdt Hveden sig bedre end paa den omgivende Del af Marken.

maaden kan næppe paavises at have øvet Indflydelse paa Overvintringen.

Naar der alligevel hist og her overvintrede en Hvedemark mer eller mindre godt, da synes dette i de fleste Tilfælde nærmest at skyldes saadanne tilfældige Omstændigheder som et beskyttende Snedække, Beliggenhed i Læ eller paa en heldig Skraaning o. l., foruden, som ovenfor antydet, maaske i en Del Tilfælde sen Saaning. I hvor mange Tilfælde en for den paagjældende Hvede ejendommelig Modstandsevne mod Vinterkulden kan have været en medvirkende Aarsag, lader sig selvfølgelig ikke afgjøre. Der vil dog vistnok i de fleste Tilfælde ingen Grund være til at bringe Ofre for at komme i Besiddelse af Afgrøden efter saadan overvintret Hvede, med mindre den bevislig er af særlig værdifuld Afstamning. Under alle Omstændigheder bør den ikke kjøbes ubesét til Saasæd, da der er Grund til at antage, at den Udtynding, som den næsten i alle Tilfælde led, kan være sket paa Bekostning af de værdifuldeste Typer.

Paa den anden Side synes det misligt for en væsentlig Del at basere vor fremtidige Hvedeavl paa en ny Indførsel af Saahvede fra England og Skotland, saaledes som der afvigte Sommer kunde spores nogen Tilbøjelighed til. Der foreligger, saa vidt vides, intet Bevis for, at nyindført Square head Hvede fra England eller Skotland skulde overgaa vore gode, renholdte og typiske Stammer i Ydeevne, Kvalitet eller i andre Retninger; og det er dog vel sandsynligt, at Square head Hvede, der har været dyrket her i Landet i en Aarrække, vil egne sig noget bedre for vore Forhold end Hvede, der nu indføres fra England.

Størst Betydning for den fremtidige Hvedeavl vilde sidste Vinters Uheld formentlig faa, naar man benyttede Materialet fra saadanne Hvedemarker, hvis Overvintring maa antages at skyldes en særlig stærkt udviklet Haardførhed, som Grundlag for omhyggeligt Udvalg af gode Square head-Typer.

Den ompløjede Hvedejord besaaedes dels med Rod-

frugter, dels og fortrinsvis med Vaarsæd; heraf udgjorde vistnok Byg største Parten; i en Del Tilfælde saaedes der Blandsæd; nogle Steder blev der saaet Vaarhvede, der i ikke faa Tilfælde synes at have givet tilfredsstillende Udbytte. For det Tilfælde, at man paa en Del Gaarde agter at fortsætte med Vaarhvede, er der Grund til at erindre om, at denne ofte bliver ganske overordentlig stærkt angrebet af Brand, hvorfor det indtrængende maa anbefales at afsvampe Sædekornet heraf.

Rugen frøs vel ikke bort, og ompløjede Rugmarker forekom kun rent undtagelsesvis. Dog havde denne Afgrøde ingenlunde blide Kaar. Ligesom Hvéden voxede den meget kraftigt til i det lange, milde Efteraar, og hvor den var bleven særlig kraftig, led den under Januar Maaneds Frost. Det bekræftede sig dog, at den egentlige Vinterfrost taaler Rugen bedre end Hveden. I Foraaret og Forsommeren voxede den usædvanlig stærkt til og formaaede paa bedre Jorder næppe at holde sig oppe, indtil Skridningen var overstaaet. For en stor Del gik den i Leje inden Drætiden, og da der i denne kritiske Periode tilmed indtraf Regnvejr over største Delen af Landet, maa det antages, at Bestøvningen er foregaaet mer eller mindre mangelfuldt. Paa Grund af stærk Lejesæd paa de fleste Marker paa bedre Jorder blev Kjærneudviklingen tillige temmelig ufuldkommen. Fra adskillige Steder med Middeljorder angives Udbyttet til 7—8 Fold.

Siden Statens Planteavlsudvalg for 3 Aar siden udsendte en foreløbig Meddelelse om de ved Forsøgsstationerne indvundne Resultater ved Saaning af Rug til forskjellig Tid, har der tydeligt kunnet spores Tilbøjelighed til at komme ind paa en noget tidligere Saaning af Rugen. Navnlig i det sidste Aar har man dog stundom kunnet høre udtalt Tvivl om, hvor vidt dette egentlig var rigtigt, og adskillige synes at have været tilbøjelige til at anse den ovennævnte Meddelelse for at være forhastet. Nu er det meget muligt, at en endelig Opgjørelse af en længere Aarrækkes Forsøg over dette Spørgsmaal vil give et noget andet Resultat. Der er dog ingen

Sandsynlighed for, at dette vil blive væsentligt afvigende fra den foreløbige Meddelelse, og denne er i Virkeligheden ganske god at faa Forstand af. Hovedresultatet deraf er, at hvor der paa en Jordbund, der nogenlunde svarer til Øernes Middeljorder (Forsøgsmarken ved Lyngby), ikke gives Staldgjødning til Rugen efter Halvbrak, gjør man rettest i at saa i September Maaneds første Tidøgn, efter al Sandsynlighed desto tidligere, jo lettere eller jo mindre gjødningskraftig Jorden er. Giver man lignende Jorder et godt Lag Staldgjødning til Renbrak, vil det selvfølgelig være voveligt at saa Rugen saa tidligt; det vil da sandsynligvis svare bedre Regning at saa i Løbet af 2det eller endog 3die Tidøgn (paa gode, lermuldede Jorder). Herpaa tyde ogsaa Resultaterne fra Lermarken ved Askov, hvor der helbrakkes og gives 21 Læs Staldgjødning til Rug. Det vil altsaa sige: paa lermuldet Jord gaar det ikke an baade at helbrakke, give rigelig Staldgjødning og saa' meget tidligt. Paa let og tør Sandjord derimod, som paa Sandmarkerne ved Askov og Vesterhassing, taaler Rugen særdeles godt en meget tidlig Saaning i Forbindelse med Brak og Staldgjødning. For hver Tidøgn, man der fjerner sig fra 1. September, gaar Afgrøden stærkt ned — trods Gjødningen. Man har endog fundet Anledning til paa de jydske Forsøgsstationers lette Jorder fra og med 1901 at foretage den Udvidelse af Planen for Saatidsforsøgene med Rug, at man begynder at saa allerede den 20. August i Stedet for som hidtil den 1. September.

De nu foreliggende Erfaringer i denne Sag berettige til en vis Grad til at anstille følgende Betragtning: Man kan paa gode Jorder i ordentlig Gjødningskraft gaa to Veje for at sikre sig en efter Omstændighederne god Rugafgrøde; man kan enten kjøre et godt Lag Staldgjødning ud til Rugen, og man kan forstærke Virkningen ved en god Brakbehandling, og samtidig saa' sent, eller man kan spare Gjødningen og i Stedet saa' sin Rug tidligt — i Løbet af September Maaneds første Halvdel. Afgrøden vil uden Tvivl i særdeles mange Tilfælde blive

omtrent ens, ofte bedre ved det sidste Middel end ved det første; og der er ikke Tvivl om, at det sidste er det billigste. Men man bør være varsom med at anvende begge Midler. Paa lette Sandjorder maa man ubetinget anvende det sidstnævnte Middel: den tidlige Saaning; der formaar Staldgjødningen ikke at opveje Tabet ved sen Saaning. Det er overordentlig store Tab, der paa de bedre Jorder næsten hvert Aar foraarsages af Lejesæd paa Rugmarkerne, et dobbelt Tab, idet ikke alene Kjærneudbyttet formindskes, ofte med adskillige Fold, og Halmen forringes, men Høstarbejdet besværliggjøres, forsinkes og fordyres ofte i en ganske følelig Grad. At dette i Flertallet af Tilfælde skyldes Misbrug af Staldgjødning og forholdsvis sjældent en for tidlig Saaning, er der vistnok ikke Tvivl om. Det vilde utvivlsomt betegne et stort Fremskridt, om man efterhaanden kunde iværksætte en stærk Indskrænkning i Anvendelsen af Staldgjødning til Rugen til Fordel for Rodfrugterne, Kartoflerne og Udlægsmarkerne. Der er noget bagvendt i først at anstrænge sig for at producere rigelig og god Gjødning, maaske fodre stærkt af Hensyn hertil, bygge Møddinghuse o. s. v., og derefter anvende en væsentlig Del af denne Gjødning til en af de Afgrøder, der daarligst er i Stand til at betale den, og som ikke sjældent ligefrem forringes deraf.

Af de Rugsorter, der dyrkes her i Landet, er der for Tiden næppe andre, der vinder forøget Udbredelse, end den saakaldte »Bretagne-Rug«, og det synes, at man overalt er godt tilfreds med den. Der saaes dog allerede nu megen Rug under dette Navn, som helt savner Bretagne-Rugens karakteristiske Udseende. Dyrkning af en typisk Rugsort i større Udstrækning er betinget af Rendyrkning af Saasæd paa isolerede Avlssteder. Vore talrige Smaaøer frembyde saa gunstige Betingelser for Sædavl — ikke alene af Rug, men for Renavl af Sædevarer overhovedet —, som man vanskelig finder Mage til noget Sted. Mærkelig nok har man endnu — bortset fra et enkelt Tilfælde — ikke taget disse fra Naturens

Side saa fortrinligt tilrettelagte Forhold i Brug, medens vort Land ved en ret Udnyttelse deraf maaske deri kunde have en anselig Rigdomskilde.

Bygget blev for en meget stor Del, navnlig paa de gode Bygjorder, saaet for sent. April Maaneds store Regnmængde og usædvanlig mange Regnvejrsdage forsinkede Saaningen i høj Grad, og hertil kom, at i Hvedeegnene var det Areal, der skulde tilsaaes i Foraaret, forøget med de ompløjede Hvedemarker, hvad der gav et anseligt Tillæg til Foraarsarbejdet. Takket være det gode Grødevejr i Maj og Juni voxede Bygget imidlertid meget frodigt til, og man ventede sig en rig Byghøst. Den sædvanlige Erfaring bekræftede sig dog, at sent saaet Byg sjældent giver en tilfredsstillende Høst. Bygget blev vistnok de fleste Steder, særlig paa de gode Jorder, den af alle Afgrøder, der skuffede mest. De uheldige Følger af den sene Saaning forstærkedes betydeligt ved Juli Maaneds usædvanlige Varme, der fremkaldte en for tidlig og brat Modning, saaledes at Voxetiden blev beskaaret i begge Ender og derved i særdeles mange Tilfælde indskrænket til et Tidsrum af mindre end 90 Dage fra Spiringen til Modningen, hvilket vistnok ikke kan give en tilfredsstillende Afgrøde af toradet Byg.

Man kunde med Grund have ventet, at disse uheldige Forhold særlig vilde have gaaet ud over Prentice-Bygget, der jo hører til de Former af toradet Byg, der plejer at kræve den længste Voxetid. Ved Bygudvalgets af Forpagter Sonne offentliggjorte Forsøg med Byg i Sommeren 1901 har dog Prentice-Bygget som sædvanlig hævdet sin Plads som Nr. 1, idet Prentice-Bygget i Gjennemsnit for Udvalgets 5 Forsøgssteder har givet 27 Cnt. Kjærne, medens alle de øvrige Sorter kun har givet fra 22 til 24 Cnt. pr. Td. Ld.

Det sidste Aars Tid har iøvrigt frembudt adskillige Tegn paa, at vor Bygavl, for saa vidt den er baseret paa Bryggeribrug, er i Færd med at indtræde i en ny Fase, idet Overprisen for fint Maltbyg efterhaanden er bleven ganske ubetydelig. I Henhold hertil kunde den

Mand, der rettelig er at nævne som Lederen af vor Bygavl, Hr. Forpagter Sonne, i Efteraaret fremkomme med den for mange vistnok kjærkomne Meddelelse, at Maltbygspørgsmaalet i dets hidtidige Skikkelse ikke mere existerer, at det næppe herefter vil være lønnende at holde paa de fine, men lidet produktive Maltbygsorter, men at vi formentlig mere end hidtil »ved Valget af Bygsorter maa lade os lede af Hensynet til Opnaaelsen af det størst mulige Centnerudbytte pr. Td. Ld. Og i saa Henseende hævder vedblivende Prentice-Bygget og de deraf afledede Stammer vedblivende Pladsen paa højre Fløj«.

Havren havde i større eller mindre Grad følgende alvorlige Vanskeligheder at kæmpe med: sildig Saaning, deraf følgende Angreb af Fritfluelarver, usædvanlig stærke Rustangreb, stærke Angreb af Nematoder, rigelig Brand samt en for brat Afslutning af Væxten paa Grund af Juli Maaneds Varme. Resultatet blev en knap Havrehøst. Bedst blev den paa Sjælland, hvor den vel ingenlunde gav nogen rig Høst, men dog i mange Tilfælde blev noget bedre, end man tidligt paa Sommeren havde ventet. I det Hele havde Øerne gjennemgaaende en forholdsvis noget bedre Havrehøst end Jylland, i hvilken Landsdel henved de tre Fjerdedele af hele Landets Havreareal er beliggende.

Havren er vistnok i Almindelighed en af de Afgrøder, paa hvilken Sygdomsangreb gjør den største Skade, og i afvigte Aar synes Angrebene at have været i høj Grad ondartede. Ganske særlig fra Jylland klages der i de stærkeste Udtryk over Rustens Ødelæggelser. Det er, som bekjendt, fortrinsvis den graa Havre, der ødelægges af Rust. Denne Havresort har rimeligvis en berettiget Plads mange Steder i Jylland paa Grund af dens Modstandsevne mod Tørke og Kulde. Der er dog ikke Tvivl om, at dens Dyrkningsomraade burde indskrænkes betydeligt. Den af Statens Planteavlsudvalg udsendte foreløbige Meddelelse om Resultater af Dyrkningsforsøg med Havre ved Forsøgsstationerne taler ikke til Fordel for den graa Havre. At denne ved Forsøgsstationerne

ved Lyngby og Tystofte staar 4 Centner Kjærne under Dansk Havre, har mindre Interesse, da man dog ikke vil dyrke den paa Øerne. Men ogsaa paa Lermarken ved Askov har den givet betydelig mindre Kjærneafgrøde end Dansk Havre, og paa Askov Sandmark staa de lige højt i Kjærneafgrøde; den graa Havre har derimod givet noget mere Halm. Iøvrigt vilde der formentlig være megen Anledning til ved lokale Forsøg paa en stor Mængde Steder at faa foretaget en indgaaende Sammenligning mellem Dansk Havre og Graa Havre. I Jylland dyrkedes ved Arealopgjørelsen i 1896 ikke mindre end 200,900 Tdr. Ld. med Graa Havre mod 362,900 med »hvid Havre«, et Forhold, der dog rimeligvis nu er noget ændret paa den graa Havres Bekostning.

Det synes i ganske overvejende Grad at være »Sortrust« (Berberisrust), der hjemsøger Havren, saavel i Jylland som paa Øerne, ligesom det jo for en væsentlig Del er denne Rust, der angriber Rugen. Men skjøndt det ofte nok er paapeget, at man efter al Sandsynlighed vilde kunne faa Bugt med denne Plage ved Udryddelse af Berberisbuskene, faa disse dog stadig Lov til uhindret at blive staaende rundt om saavel i private Haver som i offentlige Anlæg. Dette Forhold ændres rimeligvis ikke, før der ad Lovgivningens Vej udstedes almindeligt Forbud mod Berberisbuskens Plantning overalt — maaske med Undtagelse af saadanne Anlæg ved Læreanstalter o. l., der rettelig kunne komme ind under Begrebet »Botaniske Haver« — og bliver sat en Præmie paa Udryddelsen af de alt existerende Buske. Et herhen hørende Lovforslag, der dog efter manges Mening ikke var tilstrækkeligt vidtgaaende, forelagdes, som bekjendt, for Rigsdagen i sidste Samling, men blev ikke vedtaget. Selvfølgelig kunde Landboforeningerne ogsaa udrette meget i denne Sag, og der foreligger da ogsaa i alt Fald ét Exempel paa, at en Landboforening har taget sig virksomt deraf.

Det er en bekjendt Sag, at man i tidlig Saaning af Havren har et meget virksomt Middel mod flere af dennes værste Plager, saasom Rust, Fritfluelarver og,

som det synes, ogsaa imod Brand. Der er selvfølgelig en Grænse for, hvor tidligt det gaar an at saa; dels har man en ofte vel begrundet Frygt for Ugræssets Overhaandtagen efter for tidlig Saaning, og dels tør man i Reglen ikke saa, før Jorden er passende bekvem. Mange Iagttagelser tyde dog paa, at man i sidstnævnte Henseende ikke behøver at være altfor ængstelig, blot Jorden er nogenlunde ren og i det Hele i ordentlig Kultur. Et enkelt Exempel fra sidste Sommer, der dog selvfølgelig meddeles med alt Forbehold, kan illustrere dette. Forsøgsvis saaedes Havre den 3. April i meget vaad og kold og yderst ubekvem, lermuldet Jord, hvori Havren bogstavelig blev æltet ned. Paa samme Mark og under ganske samme Forhold, men i bekvem Jord, saaedes derefter hver 10. Dag indtil den 15. Maj. Afgrøden, beregnet for 1 Td. Ld., blev for Saatiderne 3., 15. og 25. April og 5. og 15. Maj henholdsvis ca. 32, 29, 27, 20 og 16 Centner Kjærne af jævnt aftagende Kvalitet. Straaet var omtrent rustfrit efter de to første Saatider, hvorefter Rustangrebet tiltog meget stærkt. Angrebet af Fritfluelarver forholdt sig paa tilsvarende Maade.

Den forholdsvis sene Saaning af Vaarsæden i Forbindelse med Juni Maaneds kjølige og regnfulde Vejr gav Udsigt til en sildig Høst. Juli Maaneds stærke Varme og Tørke fremskyndede imidlertid Kornafgrødernes Modning saa stærkt, at Høsten indtraadte ved almindelig Tid. Hosstaaende Tabel (Side 119) giver en Oversigt over Høsttidens Indtræden og Varighed i de forskjellige større Landomraader.

Høhøsten blev den bedste Del af Aarets Høst, og saavel Mængden som Kvaliteten var gjennemgaaende særdeles godt baade paa Ager og Eng. Andet Aars Markerne, der vare udlagte i Foraaret 1899, led vel endnu en Del af Følgerne af dette Aars Tørke, men bleve dog bedre, end man skulde have ventet, idet den tynde Græsbestand bredte sig stærkt ved Hjælp af April Maaneds rigelige Nedbør og Maj Maaneds Sommervarme. Men navnlig var første Aars Kløver fortrinlig, hvor man havde været

Høsttidens Begyndelse og Varighed i 1901.

Efter Opgivelser fra 180 forskjellige Egne.

Landsdel	Rug-høsten		Hvede-høsten		Byghøsten 6-rd.		Byghøsten 2-rd.		Havre-høsten		Høhøsten paa Ager		Høhøsten paa Eng		Bog-hvede-høsten		Ærte-høsten		Høstens Varighed Dage *)
	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	
Nordjylland	28/7	12/8	6/8	11/8	7/8	21/8	9/8	24/8	12/8	3/9	20/6	9/7	3/7	31/7	—	—	1/8	30/8	39
Vestjylland	30/7	10/8	3/8	20/8	9/8	23/8	13/8	28/8	16/8	6/9	23/6	5/7	6/7	30/7	25/8	3/9	8/8	24/8	39
Midtjylland	30/7	8/8	—	—	12/8	23/8	11/8	22/8	14/8	1/9	22/6	6/7	7/7	26/7	23/8	1/9	15/8	24/8	34
Østjylland	29/7	10/8	11/8	20/8	5/8	16/8	11/8	26/8	13/8	31/8	20/6	5/7	7/7	25/7	—	—	8/8	14/8	34
Fyen, Langeland, Ærø	30/7	6/8	5/8	16/8	5/8	16/8	8/8	21/8	11/8	25/8	20/6	11/7	5/7	21/7	4/9	27/9	17/8	26/8	28
Sjælland, Samsø	29/7	11/8	7/8	17/8	2/8	18/8	9/8	28/8	11/8	31/8	19/6	10/7	3/7	22/7	—	—	21/8	31/8	34
Lolland, Falster, Møen	30/7	9/8	5/8	21/8	31/7	13/8	5/8	27/8	10/8	30/8	20/6	6/7	14/7	29/7	—	—	4/8	15/8	31
Bornholm	2/8	9/8	7/8	14/8	8/8	19/8	13/8	25/8	16/8	28/8	20/6	20/7	13/7	25/7	—	—	15/8	20/8	24
Hele Landet	30/7	9/8	6/8	17/8	6/8	19/8	10/8	25/8	13/8	31/8	20/6	9/7	7/7	26/7	28/8	10/9	11/8	23/8	35

*) For de 4 Kornarter (Rug, Hvede, Byg og Havre).

heldig med Kløverfrøindkjøbet, og hvor der ikke var anvendt større Mængder af Italiensk Rajgræs, idet dette for Størstedelen gik bort i Vintertiden, antagelig af samme Aarsag som Hveden. Kløver fra de gode, sikre Avlssteder overvintrede fuldkommen tilfredsstillende. Nord- og mellemeuropæisk samt russisk Rødkløver gik saaledes uskadt igjennem Vinteren, ligesom ogsaa amerikansk Rødkløver som sædvanlig holdt sig godt, medens derimod Kløver fra vestlige og sydlige Lande som England, Holland, Belgien, Frankrig o. s. v. tyndedes meget stærkt ud og gav fornyede Vink om Avlsstedets afgjørende Betydning for Kløverens Værdi.

For Rodfrugterne var Sommeren ikke gunstig, og Udbyttet af Roemarkerne gik i de fleste Tilfælde under en Middelafgrøde, sjældent over. Største Parten af Roemarkerne bleve tilsaaede i Maj Maaneds første Uge. Den 8.—10. Maj faldt der omtrent hele Landet over stærk Regn, de fleste Steder 20—30, endog op til 50 Mm. Herved pidskedes Jorden stærkt sammen over det nysaaede Frø; i de varme Solskinsdage, som fulgte umiddelbart efter, dannedes der, navnlig paa alle mer eller mindre bindende Jorder, en haard Skorpe, der hæmmede Spiringen i høj Grad. En let Overharvning af Marken gjorde dog i en Del Tilfælde god Nytte; men de fleste vare vistnok betænkelige ved at sætte Harven paa en spirende Roemark; og ganske farefrit er Experimentet næppe, om end Erfaring tyder paa, at der ikke løbes nogen stor Risiko derved. Resten af Maj bragte særdeles gunstigt Vejr for Roerne; men Juni blev for vaad og kold og de 3 følgende Maaneder — Juli—September — bleve de fleste Steder for tørre. Mange Steder gik Roerne fra Grøden i August, uden senere at faa rigtigt fat, og gav da kun halve Afgrøder. Hvor de beholdt Bladene nogenlunde, groede de forholdsvis meget stærkt til i September og Oktober, og under saadanne Forhold, og naar de tillige fik Lov til at blive staaende til hen imod November, blev Afgrøden nogenlunde tilfredsstillende.

Betalte Priser for Rodfrugtfrø Foraar 1901.

Efter ca. 450 Opgivelser.

Pris pr. Pund	Frø af indenlandsk Avl				Alm. Handelsfrø af ubekjendt Afstamning				Udenlandsk Frø			
	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder
30—40	7	....	....	....	8	....	....	....	1	....	....	....
40—50	27	....	....	....	16	....	....	....	5	....	....	...
50—60	36	2	2	....	17	....	....	....	2	....	....	....
60—70	25	2	1	....	11	....	1	....	1	....	3	....
70—80	14	2	2	1	2	....	2	....	....	....	....	....
80—90	1	2	1	1	1	1	1	....	....	....	1	....
90—100	....	3	3	....	....	3	3	....	....	1	....	....
100—110	....	3	6	....	....	6	5	1	....	2	3	....
110—120	....	3	6	1	....	4	4	1	....	1	1	....
120—130	....	7	12	2	....	8	6	3	....	1	1	1
130—140	....	4	9	1	....	2	4	2	....	....	1	....
140—150	....	9	4	2	....	2	4	....	....	1	1	....
150—160	....	6	3	6	....	3	3	3	....	....	....	1
160—170	....	1	1	3	....	....	1	2	....	....	....	3
170—180	....	....	1	2	....	....	....	4	....	....	....	....
180—190	....	....	1	3	....	....	....	2	....	....	....	....
190—200	....	....	1	1	....	....	3	....	....	....	....	....
200—210	....	....	5	19	....	....	....	6	....	....	....	....
210—240	....	....	1	7	....	....	....	1	....	....	....	....
240—270	....	....	1	5	....	....	....	1	....	....	....	....
270—300	....	....	1	4	....	....	....	1	....	....	....	....

Sukkerroerne bleve gjennemgaaende forholdsvis endnu tarveligere end Foderroerne; særlig paa Fyen bleve de for en stor Del meget utilfredsstillende. Da tilmed Roepriserne vare lave, Hveden frosset bort og Bygget alt andet end rosværdigt, blev det i det Hele taget et meget knapt Aar for Sukkerroeegnene.

Af Kartoflerne havde man ventet en anselig Afgrøde, da de hele Sommeren saa forholdsvis godt ud. Men ved Optagningen bragte de vistnok Skuffelser de allerfleste Steder, og Kartoffelavlen naaede kun at svare til en Middelhøst, hvorhos de vistnok gjennemgaaende, hvor man ikke havde hyppet stærkt, gav flere Syge end man havde ventet.

Medens det nu er almindelig erkjendt, at indenlandske Rodfrugtstammer af bekjendt Oprindelse staar over almindeligt Handelsfrø af ubekjendt eller udenlandsk Afstamning, ofte i meget betydelig Grad, lade mange sig endnu afholde fra at kjøbe det indenlandske Frø af Frygt for, at dette vil stille sig betydeligt dyrere. For at tilvejebringe et Bidrag til Belysning af dette Forhold, indsamledes Oplysninger om, hvilke Priser der i afvigte Foraar betaltes for henholdsvis indenlandsk, ubekjendt og vitterlig udenlandsk Frø af Runkelroer, Kaalroer, Turnips og Gulerødder. Det indkomne Materiale er sammenstillet i hosstaaende Tabel (Side 121), hvis forreste Rubrik angive Priserne pr. Pd. Frø, medens Tallene i de øvrige Rubrikker angive det Antal Tilfælde, hvor de tilsvarende Priser vides at være betalte (af Forbrugerne). Det vil ses, at Prisen paa det meste Runkelroefrø har ligget imellem 40 og 70 Øre, og at dette meget nær er ens for indenlandsk og tilfældigt Handelsfrø. Kaalroefrøet er for største Delen betalt med Priser fra 1 Kr. til 1.60 Kr., ligeledes omtrent ens for de to Grupper. Priserne paa Turnipsfrø har stillet sig paa lignende Maade; i begge Grupper gaa Priserne dog her noget højere op; de forholdsvis faa Opgivelser om meget høje Priser gjælde indenlandsk Frø. Hovedmassen af Gulerodfrø synes at være betalt med Priser fra 1.50 til 2.00 Kr., en mindre Mængde op til 3.00 Kr., og heller ikke her er der nogen synderlig Forskjel paa Priserne i de to Grupper. De faa Opgivelser vedrørende udenlandsk Frø tyde paa, at dette har stillet sig lidt billigere. I det store Hele tyder Materialet ikke paa, at der har været nogen nævneværdig Besparelse ved Kjøb af »tilfældigt« Frø.

Der er udkommet Meddelelser om Forandringer i Arealets Benyttelse i det sidste Aar fra omtrent 200 forskjellige Egne. Et Sammendrag af disse Opgivelser findes i vedføjede Tabel (Side 124). Tallene angive det indkomne Antal Opgivelser af, at Dyrkningen af de respektive Afgrøder er undergaaet henholdsvis Udvidelse, Indskrænkning eller har holdt sig uforandret. Det ses heraf, at Hvededyrkningen overalt er indskrænket; kun paa Sjælland lyde nogle faa Opgivelser paa Udvidelse. I den tilsvarende Oversigt for 1900 kunde der spores nogen Tilbøjelighed til Formindskelse i Rugarealet, særlig i visse Egne af Jylland; det ser ud til, at denne Indskrænkning fortsættes. Paa Fyen og Sjælland gaar Udviklingen nærmest i modsat Retning, vel hovedsagelig paa Hvedens Bekostning. Bygarealet synes at have holdt sig nogenlunde uforandret, idet Udvidelser og Indskrænkninger omtrent opveje hinanden. Mange Steder synes man dog at gaa bort fra 6-radet Byg, om dette end har traadt stærkere frem i de nærmest foregaaende Aar. Havredyrkningen er heller ikke undergaaet synderlige Forandringer, men synes dog i det Hele at være udvidet lidt næsten hele Landet over. Blandsæd synes for hvert Aar at indtage et kjendeligt større Areal. Om Staldfoderet lyde det langt overvejende Antal Opgivelser paa Udvidelse, og det fra saa godt som alle Landsdele. Ikke en eneste af de 200 Meddelere mener at have sporet Indskrænkning. Bælgsæddyrkning staar som sædvanlig stille. Nogle Steder har man yderligere beskaaret det ubetydelige Areal med Ærter; enkelte Steder har man til Gjengjæld begyndt saa smaat med Hestebønner, og adskillige have været veltilfredse med Udfaldet. Der er dog stadig trange Udsigter til en udstrakt Bælgsæddyrkning; den almindelige Indvending er disse Afgrøders store Usikkerhed. Vi maa imidlertid efterhaanden nødvendigvis ind paa at benytte Bælgplanter i større Udstrækning — baade af Hensyn til Jorderne og til Fodringen. I Staldfodermarkerne — hvor saadanne findes — vinder Indblanding af større Mængder Ærter

Forskydninger i Arealets Benyttelse 1901.

Efter Opgivelser fra ca. 200 Egne.

Afgrøde		Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Hvede	udvidet	—	1	—	1	—	6	—	—	8
	uforandret	3	4	10	16	24	27	15	—	99
	indskrænket	1	3	1	2	14	13	3	3	40
Rug	udvidet	—	4	4	—	8	10	—	1	27
	uforandret	7	12	16	14	24	29	15	2	119
	indskrænket	—	6	8	6	4	7	—	—	31
2-rd. Byg	udvidet	—	2	1	1	11	6	1	—	22
	uforandret	6	11	21	15	21	34	15	3	126
	indskrænket	1	4	4	5	3	6	1	—	24
6-rd. Byg	udvidet	2	1	—	3	7	9	—	—	22
	uforandret	4	12	19	13	21	24	16	2	111
	indskrænket	2	9	8	1	8	12	—	1	41
Havre	udvidet	1	8	6	5	5	10	2	—	37
	uforandret	5	12	18	13	27	32	14	3	124
	indskrænket	2	2	5	3	3	3	1	—	19
Blandsæd	udvidet	6	13	19	10	11	10	3	3	75
	uforandret	2	5	11	10	21	34	13	—	96
	indskrænket	—	5	—	1	5	2	—	—	13
Staldfoder	udvidet	5	18	24	13	24	25	7	2	118
	uforandret	2	4	9	10	14	23	10	1	73
	indskrænket	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ærter	udvidet	—	3	2	1	2	—	1	—	9
	uforandret	4	13	21	12	21	23	10	1	105
	indskrænket	—	3	3	3	7	16	3	1	36
Hestebønner	udvidet	—	3	—	4	6	1	—	—	14
	uforandret	2	6	16	11	19	23	11	1	89
	indskrænket	—	—	—	—	—	4	1	1	6
Rodfrugter	udvidet	8	24	29	17	30	34	13	2	157
	uforandret	—	—	4	4	8	16	6	1	39
	indskrænket	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Kartofler	udvidet	—	14	10	3	3	3	1	1	35
	uforandret	6	8	20	15	30	39	15	2	135
	indskrænket	—	—	—	3	4	4	—	—	11
Græsfrø	udvidet	—	2	4	3	3	3	1	1	17
	uforandret	5	12	20	13	25	32	11	2	120
	indskrænket	—	—	—	—	5	4	2	—	11
Rodfrugtfrø	udvidet	1	5	5	10	22	20	10	2	75
	uforandret	3	8	17	12	10	22	7	1	80
	indskrænket	—	—	—	—	4	1	—	—	5

og Vikker utvivlsomt Fremgang. Men ogsaa Dyrkning af moden Bælgsæd burde prøves i større Udstrækning. Tør man ikke saa rene Ærter eller Hestebønner, saa er det en Erfaringssag, at man i en passende Blanding af Ærter, Hestebønner, Vikker og Havre, maaske tillige lidt Byg, har en meget sikker Afgrøde, der kan give en stor Mængde fortrinligt Kjærnefoder. Dyrket i Blanding falder Modningstiden af disse ganske godt sammen. Jorden dækkes tidligt og stærkt, og faa Afgrøder egne sig bedre til at holde Ugræsset nede.

Om Rodfrugterne lyde de allerfleste Meddelelser som sædvanligt paa Udvidelser, ingen paa Tilbagegang. Kartoffelavlen synes at have holdt sig omtrent uforandret, naar undtages Midt- og særlig Vestjylland, hvor der er tydelig Fremgang, noget, som den store, nye Kartoffelmelsfabrik ved Holstebro uden Tvivl har nogen Andel i. Avlen af Rodfrugtfrø synes, ligesom tidligere, at være i Tiltagen.

Ligesom for 1900 kan der ogsaa for 1901 konstateres ikke ringe Forandringer i de enkelte Rodfrugtarters Dyrkningsomraade. De herom indkomne Opgivelser ere sammenstillede i hosstaaende Tabel (Side 127) og tyde paa, at Runkelroerne vinde forøget Terræn i alle Landets Egne, sparsomst i Nordjylland, og at de kun rent undtagelsesvis ere Gjenstand for Indskrænkning. Kaalroerne ses at vinde stærkt forøget Indgang i Jylland, utvivlsomt væsentlig paa Turnipsens Bekostning. Naar Tallene tyde paa Tilbagegang paa Øerne, da finder denne uden Tvivl hovedsagelig Sted til Fordel for Runkelroer. Turnips er i afgjort Tilbagegang over hele Landet. Gulerødderne ere i stærk Tilbagegang paa Øerne, medens de i nogle Egne af Jylland synes at vinde mere Udbredelse.

Hvor stort et Antal Tønder Land hver af disse Opgivelser svarer til, kan man selvfølgelig ingen Anelse have om. Der er dog ikke Tvivl om, at Opgivelserne i det store Hele er et paalideligt Udtryk for den Retning, hvori Udviklingen gaar. Og denne Udvikling betyder

atter i sin store Almindelighed et umiskjendeligt Fremskridt, idet den gaar i Retning fra de mindre værdifulde henimod de mere værdifulde Hovedformer af Rodfrugter. Der er ikke Tvivl om, at vi mere og mere nærmer os det Tidspunkt, da hver enkelt Lokalitet har den Rodfrugtart, som passer bedst.

At Roemarkerne i stigende Udstrækning besaaes med Frø af indenlandsk Avl, der gjennemsnitlig tør forudsættes at betinge en betydelig værdifuldere Afgrøde end udenlandsk Roefrø, fremgaar delvis deraf, at Hjemmeavlen af Roefrø er i stadig Stigen. Men det fremgaar endvidere af de indkomne Besvarelser paa følgende udsendte Spørgsmaal: »Lægges der paa Deres Egn forøget Vægt paa at erholde Rodfrugtfrø af gode indenlandske Stammer?« En Del af Besvarelserne har selvfølgelig været noget usikre og ubestemte. Men følgende Antal temmelig afgjorte »Ja« og »Nej« foreligge:

Fra	Nordjylland	7	Ja og	1	Nej,
»	Vestjylland.	15	» »	6	»
»	Midtjylland	21	» »	10	»
»	Østjylland	16	» »	6	»
»	Fyen, Langeland, Ærø	32	» »	3	»
»	Sjælland og Samsø. . .	43	» »	6	»
»	Lolland, Falster, Møen	17	» »	0	»
»	Bornholm	4	» »	0	»
	Hele Landet . . .	155	Ja og	32	Nej.

Af Foranstaltninger til Fremme af Planteavlen har i det forløbne Aar et stort Antal Landboforeninger fortsat de tidligere paabegyndte Arbejder, der, som bekjendt, fortrinsvis bestaa i Udførelsen af lokale Gjødningsforsøg og Benyttelse af Forevisningsmarker. Gjødningsforsøgene have paa Sjælland og Fyen været udførte i lignende Omfang som i de nærmest foregaaende Aar, i Jylland samt paa Lolland og Falster i noget større Udstrækning. Paa Fyen er der

Forandringer i de forskjellige Rodfrugtarters Dyrkningsomraade 1901.

Rodfrugtart		Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Runkelroer	udvidet	3	21	21	16	26	26	3	2	118
	indskrænket	1	—	—	3	—	—	—	—	4
Kaalroer	udvidet	4	21	18	15	1	5	—	—	64
	indskrænket	1	1	1	4	11	10	1	1	30
Turnips	udvidet	2	4	6	5	5	4	—	—	26
	indskrænket	3	18	17	14	13	10	1	2	78
Gulerødder	udvidet	3	6	12	6	1	2	—	—	30
	indskrænket	—	7	2	7	17	20	2	2	57

ved Fyens Stifts patriotiske Selskab anlagt 4 Forevisningsmarker — ved Dalum, Skaarup og Odense Landbrugsskoler samt ved Nørre Aaby Station — efter samme Plan som de paa Sjælland bestaaende Forevisningsmarker. Paa Sjælland har de samvirkende Landboforeninger paabegyndt Præmiering af hele Markbrug samt foranlediget dannet en Forening for Dyrkning og Salg af Havesager, der dog endnu ikke er traadt i Virksomhed.

For yderligere at komme til Kundskab om, hvilke af saadanne og beslægtede Foranstaltninger man i forskjellige Egne af Landet vilde finde det ønskeligt at faa iværksatte, udsendtes følgende Spørgsmaal: »Hvilke Foranstaltninger til Fremme af Planteavlen vilde De anse for særlig nyttige paa Deres Egn?« Et Uddrag af de indkomne Besvarelser skal hidsættes.

Fra Nordjylland: 14 Dages Kursus for Landmænd, som begyndt af Landboforeningen. — Forsøg med Frø og Gjødning. — Forsøg med forskjellige Rodfrugtsorter, som allerede begyndt. — Hjemmeavl af al Slags Mark- og Rodfrugtfrø, som kan avles i vort Klima og paa vore Jorder, men saaledes, at den enkelte Mand kun

dyrker en eller højst to Slags. Dyrkningen af flere Slags Frøafgrøder kræver for megen Tid og Opmærksomhed; hver Frøafgrøde har sine Ejendommeligheder, og Faren for Sammenblanding bliver for stor. Der maatte saa være en Rensningsanstalt med fornødne Maskiner og en øvet og paalidelig Formand, hvor Rensning og Sortering kunde foregaa. — Markforsøg i forskjellige Retninger under Landboforeningens Ledelse. — Gjødningsforsøg og Forevisningsmarker. — Lokale Gjødningsforsøg som hidtil.

Fra Vestjylland: Forsøg med Kunstgjødning (Jorderne lette og Staldgjødningen utilstrækkelig). Saatidsforsøg med Rodfrugtfrø. — Her trænges i høj Grad til en Bekæmpelse af Ukrudtet, og enhver Foranstaltning (f. Ex. ved Foreninger med Præmiesystem), der kunde medføre dettes Formindskelse, anser jeg for yderst nyttig for denne Egn. Vore Vaarsæd- og Roemarkers Tilstand — ikke at tale om Græsmarkernes — anser jeg for en stor Skandale. Her er i mange Aar gjort en Del for Husdyrbruget, men saa godt som intet for Planteavlen. — Vore Fjord-Enge (mest gamle Marsk-Enge) gaa Aar for Aar stærkt tilbage; de trænge til en Undersøgelse og til Gjødningsforsøg. — Lokale Kunstgjødningsforsøg i langt større Udstrækning end hidtil, da der her trænges meget haardt til Vejledning. — Lettere Adgang og bedre Kjendskab til de bedste Kornsorter, Roestammer m. m. — Iværksættelse af Hjemmeavl af Frø af gode Stammer, der bedst taale Egnens Klima. — Præmieringssystemets Indførelse i Planteavlen. — Fortsættelse af de begyndte Varietetsforsøg med Roer og Markfrø fra forskjellige Handlende. Men som særlig nyttig for denne Egns Landmænd maa dog nævnes en Forsøgsmark med baade Sand- og Lerjord, f. Ex. i Omegnen af Struer; den vilde da være let tilgjængelig for Beboerne fra Thy, Mors, Salling og den nordlige Del af Ringkjøbing Amt. — Gjødningsforsøg samt Fællesindkjøb af Græs- og Rodfrugtfrø. — Gjødningsforsøg og Sædforædling. — Gjødningsforsøg samt Forsøg med Undergrundspløjning. — En fast For-

søgsstation, særlig for Gjødnings- og Varietetsforsøg i Forbindelse med lokale Forsøg med Kunstgjødning (Lemvig-Egnen). — Fortsættelse af de hidtil iværksatte Foretagender, nemlig Fællesindkjøb af anerkjendte Roestammer; Sædskifteforsøg paa Sandjord (en 10 Marks Drift med 2 Kartoffel- og 2 Grøngjødningsafgrøder); Saatidsforsøg med Rug; Gjødningsforsøg paa vedvarende Græsmarker, der blive Gjenstand for nogen Bearbejdning, Kalkning og Mærgling og tillige Nybesaaning med gode Græsser. Endvidere: at Landboforeningerne bleve satte i Stand til ved deres Landbomøder, hvor der holdes Foredrag om Planteavlen, at illustrere disse ved Samlinger af vore Kulturplanter, navnlig Græsserne, for derigjennem at udbrede almindelig Kjendskab til disses Udseende, Værdi og Levevilkaar. Desuden vilde det være heldigt, om der i saadanne Samlinger tillige kunde medtages de mest almindelige Ukrudtsplanter.

Fra Midtjylland: Dannelsen af en Forening for Avl af Markfrø, helst med lidt Tilskud fra Landboforeningen. — Fortsatte Forsøg med Kunstgjødning samt Vejledning i Avl af Græs- og Rodfrugtfrø. — Tilskud til Opførelse af Møddinghuse. — Forsøg paa forskjellige Jorder baade med Korn, Rodfrugter, Græs, Frøafgrøder m. m. efter forskjellige Gjødninger. — Midler mod Rust paa den graa Havre. — Forsøg med Runkelroer og Hestebønner. — Lokale Gjødningsforsøg. — Gode Forevisningsmarker i Forbindelse med en fast Forsøgsstation (Skive-Egnen). — Flere Forsøgsstationer (Stoholm-Egnen). — Præmiering af rene Marker. — Fællesrejser til nærmeste Forsøgsstation. Udbredelse af Forsøgsstationernes Resultater — saaledes som paabegyndt — om passende Sædetid, de forskjellige Varieteters Ydeevne og Indhold og om passende Redskaber til Jordens Bearbejdning (f. Ex. Harver til Brug mod Frøukrudt). — Planteavlsudstillinger med Paavisning af, hvilken Betydning godt Frø og Sædekorn har. Præmiering af rene Marker. Lokale Gjødningsforsøg. — Lokale Markforsøg med gul og graa Havre. Forsøg med Ærtedyrkning, særlig for at faa undersøgt

Betydningen af Ærternes kvælstofsamlende Evne for den følgende Afgrøde. Sammenligning mellem gode Rodfrugtstammer og almindeligt Handelsfrø. Forsøg over, om Savsmuld af frisk Gran øver skadelig Virkning paa Afgrøden, saaledes som af mange antaget. — Fællesindkjøb af Kunstgjødning og Frø. — Engene trænge stærkt til Forbedring her paa Egnen. — At den her nylig oprettede Frøavlerforening sættes i Stand til at arbejde med gode, solide Stammer; denne vil da sikkert blive til megen Gavn for Egnen, da det stadig viser sig, at det gode stedvante Frø giver det bedste Udbytte. — Omfattende og paalidelige Forsøg med Kunstgjødning, da vi ved Brugen af denne gaa alt for meget i Blinde. — Forsøg af forskjellig Art og Udstilling af det ved Forsøgene frembragte Materiale. — Varietetsforsøg med vore almindelige Sædarter, idet Egnen her er meget afvigende fra det øvrige Jylland, navnlig hvad Nattefrosten angaar Foraar og Sommer (Troldhede-Egnen).

Fra Østjylland: Et Avlscenter for Roefrø (hos en Husmand). — Lokale Forsøg i Planteavl. — Gjødningsforsøg. — Præmiering for ypperligt dyrkede større og mindre Marker. — Forsøg, der gaa ud paa at vise gode Stammers Betydning. Paavisning af, i hvilken Grad Ukrudtet forringer Udbyttet. Lovbefalet Slaaning af Grøfter og Mærgelgrave. — Fællesrejser, navnlig til Forsøgsmarker. — Fortsættelse af Præmiering af rene Marker, men særlig Roemarker. — Først og fremmest Benyttelse af bedre Sædevarer og Frø. — Fortsættelse af Kunstgjødningsforsøgene. — Lokale Gjødningsforsøg og forskjellige Planteavlsforsøg. — Fællesindkjøb af Frø. Stadige Foredrag om Planteavl. Uddeling af Smaaskrifter, hver især omhandlende en enkelt Kulturplantes Dyrkning, Egenskaber og Værdi og forsynet med Fællesforeningens Stempel for at agtes. — Fortsættelse af de paabegyndte Planteavlsudstillinger og den ligeledes paabegyndte Præmiering af rene og veldyrkede Marker. Ved sidstnævnte Foranstaltning bør der tages ganske særligt Hensyn til Markernes Renhed. Bedømmelsen af Roemarkerne maa ske paa

Grundlag af Prøvevejninger og Tørstofbestemmelser, paalideligt udførte. I denne Egn er der megen Interesse for at iværksætte Foranstaltninger til Fremme af Planteavlen; men alle Forslag strande paa den uheldige Bestemmelse, at Landboforeningerne selv skal yde et lige saa stort Tilskud til Dyrskuerne, som de modtage af Staten; stort (eget) Tilskud til Dyrskuerne give stort Statstilskud; men derved kommer man til at mangle Penge til andre Foretagender. — En Forsøgsstation, hvor der bl. a. blev gjort Forsøg med forskjellige Sædarter og tillige Gjødningsforsøg (Havndal-Egnen).

Fra Fyen: Dyrkningsforsøg med forskjellge Kornsorter. — Forevisningsmarker! Der burde være saadanne i hvert Sogn under Tilsyn af Statskonsulenter. Sædekorn og Frø kunde leveres fra Førsøgsmarkerne. — Der burde lægges mere Vægt paa Præmiering af hele Landbrug, særlig godt drevne Marker, og Præmieringen maatte ogsaa strække sig til større Ejendomme. Endvidere Iværksættelse af Landmandsrejser i Lighed med Husmandsrejserne. — Centralt beliggende Forevisningsmarker. — Vejledning i Frøavl i sin Helhed og Roefrøavl i Særdeleshed gjennem Forsøgsstationerne og ved Foredrag. — Arbejder som de af Fyens Stifts patriotiske Selskab hidtil iværksatte med særlig Udvikling af Præmieringssystemet. — Udgiftsfrie Forsøg med forskjellige Kunstgjødninger og Ajle til Korn, Roer og Græsmarker. Lovbestemmelser om Udryddelse af Ukrudtsplanter ved alle offentlige Veje, Markhegn o. a. St. — Fortsættelse af de hidtil udførte lokale Forsøg samt Oprettelse af en Forsøgsstation paa Fyen. — Lokale Markforsøg med Ukrudtets Bekæmpelse, Præmiering af velholdte Roemarker samt Fællesindkjøb af Markfrø. Endvidere vilde Oprettelsen af en Forsøgsstation her paa Fyen utvivlsomt blive af væsentlig Betydning. — Foruden først og fremmest Oprettelsen af en Forsøgsstation paa Fyen anser jeg Fortsættelsen af lokale Forsøg med Kunstgjødning, Sædvarieteter og Dybdekultur samt Udbredelse af gode Sæd- og Rodfrugtstammer for gavnlige. — Fore-

visningsmarker og Gjødningsforsøg i større Udstrækning. — Her paa Egnen burde der lægges mere Vægt paa Indsamling af Oldenborrelarver. — Forsøg med Mærgling og Kalkning. Det er nu 40 Aar siden der blev mærglet. Selv paa gjødningskraftige Jorder folder Kornet ikke som forhen.

Fra Sjælland: Forevisningsmarker i de Egne, hvor saadanne endnu ikke findes. — Bestemte Paabud ved Lov, at alle Grøfter, Gjærder, Vejkanter og lignende Avlssteder for Ukrudtsfrø — ogsaa private — skulde afslaas, inden Ukrudtsplanterne kastede Frø, samt at der blev foretaget offentligt Syn i Lighed med Vandløbssyn for at sikre Overholdelsen. — Der burde gjøres noget for at fremme Hjemmeavlen af Kløverfrø, der antagelig vilde blive af større Værdi end meget af det indførte, hvis Avlssted ofte er usikkert. — Videre Udvikling af Foredrag om Planteavl. — Midler til Bekæmpelse af Ukrudt. Foranstaltninger for at sikre bedre Kløverfrø. — Stærk Udvidelse af Forsøgene med Kunstgjødning. — De stedlige Landboforeninger bør iværksætte Dyrkningsforsøg hos interesserede Landmænd. — Den herværende Landboforening har hidtil absolut intet gjort til Fremme af Planteavlen. Indenfor Bestyrelsen har været drøftet to Forslag med dette Maal for Øje. Det ene gik ud paa sammenhængende Rækker af Foredrag om Planteavl. Det andet gjaldt Præmiering af visse Grene af Markbruget, f. Ex. velholdte Roemarker. De lokale Landboforeninger maa tage saadanne Opgaver op; Samvirksomheden magter paa Grund af det store Omraade ikke Opgaven tilfredsstillende. — Oprettelse af en Forsøgsstation i hvert Amt, hvor der saavel gjøres Forsøg med de forskjellige Kulturplanter, Gjødninger o. s. v. som foretages Analyser af indsendte Prøver. — Lokale Gjødningsforsøg og Bistand ved Anskaffelsen af Saasæd af anerkjendte Stammer. — Hjælp ved Bekæmpelse af de værste Ukrudtsplanter. — Præmiering af hele Markbrug som paabegyndt. — Udvidelse af Gjødningsforsøgene. Forsøg eller Demonstrationer af Midler til Ukrudtets Bekæmpelse og Til-

kultivering af Mosearealer. — Uddeling af Sædekorn og Frø til Forsøg og Demonstration. — Præmiering af hele Landbrug i Lighed med Præmiering af Husmandsbrug. Illustration af Gjødningsforsøg ved alle Dyrskuer samt Udbredelse af Kjendskab til Planteavlen gjennem Dagbladene. — Adgang til bedre og renere Saasæd af gode Stammer. Udbredelse af Kjendskab til Brug af Kunstgjødning og til rette Saatid o. l. Der mangler i det Hele baade Kjendskab til og Interesse for Planteavlen i Sammenligning med Husdyrbruget. Denne Mangel skal afhjælpes ved mere direkte Paavirkning fra Statens, Landboforeningernes og Konsulenternes Side. Det maa Gang efter Gang slaaes fast, at Planteavlen er Nr. 1, Husdyrbruget Nr. 2. I Stedet for Forevisningsmarker maa vi have Forevisningsgaarde.

Fra Lolland og Falster: Planteavlsudstillinger. Præmiering af rene Marker. — Fortsættelse af lokale Gjødningsforsøg. Virksom Bekæmpelse af Ukrudtet. Præmiering af hele Markbrug med særligt Hensyn til Jordens Renholdelse. — Forsøg med Sommerhvede, da Erfaring jo viser, at Vinterhvede er usikker. — Prøvedyrkning af Lucerne rundt om i Stiftet. Lokale Gjødningsforsøg, særlig med Fiskeguano til Hvede, for derved muligen at faa paavist, at den kan nøjes med mindre Staldgjødning til Fordel for Roerne. — Gjødningsforsøg samt Forsøg med Jordens dybere Bearbejdning til Roer. — Gjødningsforsøg i stor Udstrækning. Det lollandske Landbrug anvender gjennemgaaende betydelige Kvantiteter af Kunstgjødning, -bl. a. foranlediget ved Sukkerroedyrkningen. Men om det gjennemgaaende betaler sig, turde være tvivlsomt.

Fra Bornholm: Det vilde være af uberegnelig Værdi at faa oprettet Stammeavl af hver enkelt Sædsort saavel som af Rodfrugter, Kløver og Græs. — Der burde virkes mere for Anvendelsen af bedre Saasæd.

Ligesom tidligere udsendtes i indeværende Vinter et saalydende Spørgsmaal: »Har der i det sidste Aar været

prøvet nye eller særlige Midler til Ukrudtets Bekæmpelse, og da hvilke og med hvilket Udfald?« I det følgende anføres et Uddrag af de indkomne Besvarelser.

Fra Nordjylland: Harvning af den opløbne Sæd er brugt med god Virkning, naar Harven kommer i Tide, d. e. kort efter at Sæden er kommen op samt i tørt Vejr; en jævn Dug er allerede for megen Fugtighed. — I Almindelighed anvendes kun Skrællepløjning, der ogsaa kan gjøre god Virkning, naar den udføres i Tide. Enkelte Steder Tophugning af Tidsler, da man kan svække disse noget, naar der bagefter kommer lidt Regn, hvorved de hule Stængler fyldes med Vand og raadner. Vinterkarse — der breder sig i Græsmarkerne — fjærnes nogle Steder ved Lugning, den eneste Maade, hvorpaa den kan udryddes.

Fra Vestjylland: Mod Agerkaal har Harvning med en let og fintandet Harve 1 à 2 Gange, naar Kornet var begyndt at spire eller efter at det var kommet op, vist sig meget heldig. Mod Tidsler og Følfod har Pløjning til 4 Tom. Dybde to Gange om Foraaret i flere Tilfælde vist særdeles gode Resultater. Én Pløjning hæmmer nok Rodukrudtet noget, men fremmer i langt større Grad Frøukrudtet, saa at dette meget let tager Overhaand. — Enkelte Steder har man harvet Vaarsædmarkerne, efter at Kornet var kommet op, dog med vexlende Held. Ligeledes har man prøvet Radsaaning med 8 Tom. Afstand mellem Rækkerne og Hakning, men med mindre godt Resultat, da Agerkaalen bliver staaende i Kornrækkerne. — Nedpløjning af Sæden med efterfølgende Harvning vinder stærk Fremgang med godt Resultat, især hvor Harvningen bliver udsat saa længe som det nogenlunde kan gaa an før Kornet spirer; kommer man for tidlig med Harven, bliver der for lidt Ukrudt ødelagt. — Let Overharvning noget efter Saaningen er anvendt med godt Resultat. — Jeg pløjer Sæden ned og ringtromler strax efter. I Aar harvede jeg lige før Sæden kom op, men kunde ikke se, at det gjorde anden Virkning, end at Sæden blev udtyndet en Del. — Man har indført den

saakaldte Ukrudtsharve. Anvendelsen af den har vel af og til gjort kjendelig Nytte, men Resultaterne, der ere opnaaede, ere ikke store.

Fra Midtjylland: Jeg har gjort den Erfaring, at Frøukrudtet tager stærkt af, naar man til Vaarsæd ikke bruger Staldgjødning, men Kunstgjødning. — Overharvning af Sæden før Spiringen er prøvet, men med ringe Virkning paa Grund af Harvernes mindre gode Konstruktion. Man har ligeledes med vexlende Udfald prøvet Afhugning af Toppen, Anvendelse af Chilisalpeter paa de mest urene Steder samt Lugning. Sidstnævnte Middel er det virksomste, men er uoverkommeligt. — Jeg overharvede, ligesom i Fjor, baade Vaarsædsmarkerne (undtagen selvfølgelig Udlægshavren) og Runkelroerne, og er fremdeles meget glad for dette simple, billige, let overkommelige Middel til Frøukrudtets Bekæmpelse. Men en Nabo, der vilde efterligne mig, pløjede sin Sæd for dybt ned (6 Tom.) og overharvede sine Runkelroer med en spidstandet Ukrudtsharve efter at de vare komne op; det gik ikke. Harven gik for dybt. Der er jo Maade med alt. — Harvning af Vaarsæden, efter at denne er kommet op, er foretaget med godt Resultat.

Fra Østjylland: Enkelte have harvet Roemarken (flad Jord) med en let Harve til stor Nytte. — Høibyes Lugemaskine til Agerkaal er i Aar benyttet med større Fordel end tidligere paa Grund af Havrens langsomme Vext. Desuden Afhugning af Tidselhovederne paa et passende Stadium samt gjennemført Skrællepløjning af Stubben saa tidligt som muligt med paafølgende Harvning og Ringtromling. — Harvning af Sæden med forskjelligt Udfald. Stubbens Harvning mod Agerkaal foretrækkes for Skrællepløjning. Lugemaskiner forsøgt, men udretter for lidt. Enkelte Steder Overharvning en Tid efter Saaningen. — Harvning efter Sædens Lægning har i Aar været meget anvendt og med godt Resultat. Man har faaet Bekræftelse paa, at Harvningen som Regel kan paabegyndes faa Dage efter Saaningen, men at særlig Havren daarligt taaler at harves efter at den er løbet op. —

Harvning af den spirede Vaarsæd er jeg bange for; den er her prøvet for flere Aar siden; men Sæden tog Skade.

Fra Fyen: Skrællepløjning og enkelte Steder Harvning kort før Sædens Gjennembrydning. — Jord, der er stærkt befængt med Agerkaal, er behandlet paa følgende Maade: Bearbejdes tidligst muligt og slæbes derefter til; ligger derefter urørt hen, saa Frøet faar Lov til at spire; besaaes ikke for tidligt og gives ikke mere Behandling end højst nødvendigt for det fremspirede Ukrudts Ødelæggelse og Saaningen, for ikke at bringe nyt Frø op. Resultatet i mange Tilfælde særdeles godt. — Let Harvning af saavel Vaarsæd som Vintersæd nogle Dage efter Saaningen. — Dyb Radsaaning og Overharvning strax efter at Sæden er spiret har vist sig ret virksom og benyttes mere og mere. For Rodukrudtets Vedkommende benyttes flittigere Skrællepløjning om Efteraaret. — Radsaaning af Vaarsæden og Overharvning lige umiddelbart før Kornspirerne bryde igjennem Jordskorpen udbredes mere og mere. Dog lykkedes det ikke saa godt sidste Aar som tidligere, fordi Ukrudtet spirede for langsomt, først efter Harvningen. — Overbrusning med Jernvitriol og med Chilisalpeter har virket godt mod Agersennep, hvorimod Overharvning af Vaarsæden ikke var saa virksom som Aaret forud, formentlig paa Grund af Kornets hurtige Spiring. Fladsaaede Runkelroemarker ere overharvede med god Virkning og uden Forstyrrelse af Rækkerne. — Man lægger mere Vægt paa Skrællepløjning og paa dyb og hyppig Pløjning i Brakmarken. — Man søger at komme ind paa en omhyggeligere Behandling af Brakmarken. — Ukrudtsharven anvendt paa den lige spirede Vaarsæd er et aldeles fortrinligt Middel mod Agerkaal, absolut det bedste, der til Dato findes. — Man mente en Tid, at Skrællepløjning skulde være særlig probat, men man har tabt en Del af Troen derpaa, da Ukrudtet florerer værre end nogensinde. Enkelte nødes til at gaa tilbage til Helbrak, hvad der næppe er nogen Ulykke med ordentlige Hvedepriser. — Her prøves intet. Ikke en Gang Ukrudtets Slaaning ved Grøfter, Diger og

Veje gjennemføres. — Her foretrækker man at lade Ukrudtet gro.

Fra Sjælland: Sæden skrællepløjedes ned og letharvedes efter nogle Dages Forløb, hvilket hæmmede Ukrudtet betydeligt. — Enkelte have begyndt at afhugge Agertidslens Hoveder paa det Tidspunkt, da den rager op over Sæden; dette synes at svække Tidslen ganske betydeligt. — Harvning af radsaaet Byg mod Agerkaal med ganske godt Resultat. — Overharvning af Vaarsæden prøvedes efter at denne var kommet op, men uden videre Virkning. — Let Harvning 5 à 6 Dage efter Saaningen har her vist et glimrende Resultat til Bekæmpelse af alt Ukrudt, undtagen Tidsler og Følfod. — Foraarspløjning mod Tidsler. Harvning efter at Vaarsæden er kommet op og før Agerkaalen har skiftet Frøbladene. Begge Dele med godt Resultat, dog særlig Foraarspløjningen. — Efter mit Skjøn er Ukrudtet her paa Egnen indskrænket betydeligt i de sidste 2 Aar. Grunden er formentlig den tiltagende Brug af Oliverploven med Forplov. — Harvning efter Saaningen saavel af Vaarsæd som Roer med udmærket Resultat.

Fra Lolland-Falster: Gjentagne Harvninger af Vaarsæden paa passende Tidspunkter have vist udmærket Virkning. — Her paa Gaarden blev kort før Høst slaaet ca. 50 Tdr. Ld. af 1ste Aars Græsmark, hvor vild Gulerod aldeles havde taget Magten, og Afgrøden kjørt hjem i en særlig Kompostmødding af Frygt for Frøkastning. — Tidlig Skrællepløjning af saa mange Marker som muligt samt Harvning og Tromling anser jeg for noget af det bedste, samt en solid Pasning af Roemarken. — Harvning af Vaarsæden med nogenlunde godt Resultat, hvor Arbejdet blev foretaget i rette Tid, inden Sæden var kommet op, og senere endnu en Gang, efter at den var kommet op. — Da jeg hovedsagelig lider af Frøukrudt, bruger jeg to Gange Overharvning af alle Foraarsmarkerne, første Gang lige ved Sædens Gjennembrud og anden Gang ca. 8 Dage senere, og Udfaldet heraf har været godt. Men jeg tror dog, at første Overharvning

skal komme 2—3 Dage før der kan ses Spirer af Sæden, og anden Gang 5—6 Dage senere. Det er muligt, at man nogle Dage derefter bør harve endnu en Gang. Jeg prøvede ogsaa at overharve en Sukkerroemark først en Gang paa langs og strax efter en Gang paa tværs paa det Tidspunkt, da enkelte Roespirer vare synlige i Raderne. Denne Behandling hjalp utroligt, uden at Roerne led det mindste derved, men jeg havde ogsaa saaet lidt tykkere end sædvanligt, da jeg vidste, at der vilde blive fuldt af Agerkaal og havde bestemt Harvningen i Forvejen. Jeg udførte Arbejdet med en 12 Fods Letharve, et ualmindelig godt Redskab til dette Brug. Jeg mener at have gjort den Erfaring, at det i høj Grad gjælder om at komme paa Marken netop den rette Dag. — Harvning har været anvendt mod Agerkaal med meget god Virkning; ligeledes Overbrusning med Jernvitriol. — Overbrusning med Jernvitriol har været anvendt med afgjort Held, ligeledes Harvning, mens Agerkaalen er ganske lille.

Foruden de her anførte udførligere Udtalelser, gaa mange Meddelelser kortelig ud paa, at »Harvning af Vaarsæden er prøvet med Held«, »Skrælleplejning af Stubben anvendes« o. s. v.

Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur er fortsat i det gamle Spor. Det vil erindres, at Statens Planteavlsudvalg har søgt at faa denne Virksomhed stærkt udvidet. Udvalget foranledigede saaledes paa Forslag til Finanslov for 1901—1902 opført en Bevilling til Oprettelse af en ny Forsøgsstation paa Fyen og til et Laboratorium for plantefysiologiske og plantepathologiske Undersøgelser. Forslagene herom forkastedes imidlertid og ere ikke gjenoptagne paa Finanslovforslaget for 1902—1903. Nogen synderlig Udvidelse af Virksomheden har saaledes ikke fundet Sted. Af Forsøgsrækker, der ere afsluttede i 1901, skal nævnes Forsøg med forskjellige Saatider og Saamængder af Rug, hvorom der allerede for et Par Aar siden gaves en foreløbig Meddelelse. Dette Forsøg fortsættes dog fremdeles, men efter en noget

ændret Plan. Ved Askov er afsluttet et Forsøg med Anvendelse af forskjellige Mængder af Staldgjødning, delvis med Tilskud af Kunstgjødning. Da omtrent alle de hidtidige Forsøg har maattet fortsættes, har der kun i meget ringe Udstrækning kunnet optages nye Arbejder. Enkelte nye Forsøgsrækker ere dog paabegyndte, saasom Udtynding af Rodfrugter til forskjellig Tid, forskjellig Sommerbehandling af Rodfrugt- og af Kartoffelmarken, ligesom Moseforsøgene ved de jydske Stationer er udviklet videre. Af større Arbejder, der paatænkes iværksatte i den nærmeste Fremtid, skal nævnes Forsøg over Staldgjødningens Opbevaring og Anvendelse.

Iøvrigt er der i de seneste Aar bl. a. foregaaet den ikke uvæsentlige Ændring indenfor Forsøgsvirksomheden, at denne nu let kan følges af Publikum, idet der nu forud for hvert nyt Arbejdsaar udarbejdes og offentliggjøres en udførlig Plan for det kommende Aars Forsøg med Angivelse saavel af Forsøgsrækkerne som af de enkelte Momenter, der indgaa i hvert Forsøg, Antal Forsøgsstykker, disses Størrelse, Tidsrummet, som Forsøgets Udførelse antages at ville kræve, Tidspunktet, da Afslutning og Offentliggjørelse af hvert Forsøg kan ventes at finde Sted, Fordelingen af Arbejdet mellem de enkelte Stationer o. s. v. Endvidere afgiver hver enkelt af Forsøgsstationerne nu en kort Aarsberetning med Redegjørelse for de i det sidste Aar foretagne Arbejder.

Det vil erindres, at der i P. Nielsens Tid fra det praktiske Landbrugs Side stundom ankedes over, at der kom saa lidt frem for Offentligheden af de gjennem Forsøgene indvundne Erfaringer, og man længtes med Rette efter at faa Adgang til de rige Beholdninger af Forsøgsresultater, som man vidste, der vare ophobede i Aarenes Løb. Da Forsøgsvirksomhedens Overledelse efter P. Nielsens Død gik over paa andre Hænder, nærede man sikkert fra mange Sider Forventninger om snarlig Offentliggjørelse af det efterladte Materiale. Dette blev ogsaa strax fordelt mellem Forsøgsstationernes Bestyrere til Bearbejdelse. Det viste sig imidlertid i de fleste Tilfælde

nødvendigt, at Forsøgene fortsattes i nogle faa Aar, før de betragtedes som afsluttede. En saadan Afslutning har nu fundet Sted for enkelte Forsøgsrækkers Vedkommende, og i Henhold hertil har i det forløbne Aar 2 Beretninger kunnet offentliggjøres, nemlig om Forsøg med forskjellige Arter og Sorter af Rodfrugter, bearbejdet af Redaktør L. Helweg, og Forsøg med forskjellige Kartoffelsorter, bearbejdet af Forsøgsbestyrer A. J. Hansen. Bearbejdet og færdig til Trykning er endvidere bl. a. Resultaterne af Forsøg med forskjellige Havresorter og med Kløver fra forskjellige Avlssteder. Iøvrigt fremgaar det af Forsøgsplanerne, at Forsøgene fremtidig ville blive offentliggjorte med noget kortere Mellemrum end hidtil. Det synes da i det Hele, at man paa dette Omraade er kommen ind paa en mere regelmæssig Arbejdsmaade, end det var muligt, mens hele dette store Arbejde væsentlig hvilede paa P. Nielsens Skuldre.

Det danske Hedeselskabs Arbejde vedrørende Mosedyrkningen har ligeledes i det væsentlige været som i de foregaaende Aar. Antallet af »Mosestationer« er ligesom forrige Aar indskrænket noget, idet der i 1901 er afsluttet 42 og anlagt 25. Foruden disse findes 100 i Virksomhed. De 125 nu bestaaende »Stationer« findes paa 5 nær alle i Jylland. I det forløbne Aar har Selskabet afsluttet en ikke ubetydelig Gren af sin Virksomhed, nemlig dets Levering af Kunstgjødning. Da Interessen for Mosedyrkningen omkring 1890 kom frem herhjemme, viste det sig snart, at der maatte gives Mosedyrkerne Adgang til rationelle Gjødningsmidler til saa lave Priser som muligt. Hedeselskabet paatog sig Indkjøb af større Partier, væsentlig Thomasmel og Kainit. Der er ikke Tvivl om, at denne Foranstaltning har en betydelig Andel i de anselige Fremskridt, som Mosedyrkningen har gjort i de sidste 10 Aar. Ikke mindre end $16^1/_2$ Mill. Pd. Kunstgjødning, deraf ca. 10 Mill. Pd. Kainit og $6^1/_2$ Mill. Pd. Thomasmel, er der ved Selskabets Mellemkomst gaaet ud til Forbrugerne i denne Aarrække.

Og da Varerne i Henhold til, hvad Selskabet meddeler nu ved Virksomhedens Afslutning, altid har svaret til de stillede Garantier, er det sandsynligt, at denne Virksomhed ogsaa har gavnet Landbruget indirekte ved at vække Sansen for rationelle Gjødningsindkjøb.

Aarsagen til, at Selskabet har inddraget denne Virksomhed, er dels de forandrede Forhold, der i de senere Aar ere indtraadte i Gjødningshandelen — særlig Monopolhandelen med Kaligjødninger —, dels den Sammenslutning mellem danske Gjødningsindkjøbsforeninger, der ved Aarets Slutning blev dannet under Navn af Dansk Andelsgjødningsforretning. Forhaabentlig vil denne Sammenslutning bl. a. kunne bidrage til at fortrænge de mange Blandingsgjødninger, der stadig sælges i betydelige Mængder til Priser, der i Reglen er adskillige Gange højere end Varernes virkelige Værdi.

Dansk Frøkontrol har i det forløbne Aar udført omtrent det samme Antal Analyser, som i de nærmest foregaaende Aar. Beskaffenheden af de fra Landmænd til Efterundersøgelse indsendte Prøver tyder paa Fremgang med Hensyn til Overholdelse af de stillede Garantier. Det fremgaar af Frøkontrollens Aarsberetning, at af de 40 modtagne Prøver af Hundegræs, om hvilke Avlsstedet har været opgivet, stammede de 30 fra Australien. Dette bekræfter, at den overvejende Del af vor Forsyning med Hundegræs skriver sig fra Australien, hvad der sikkert betyder et ganske anseligt aarligt Tab i Høudbyttet af Landets Kløver- og Græsmarker. Et tilsvarende Tab lides vistnok ved Indførslen af Alsikekløver fra Amerika; fra denne Verdensdel hidrørte samtlige af Frøkontrollen undersøgte Alsikeprøver, om hvilke Hjemstedet var opgivet. Af Frøkontrollens øvrige Arbejder skal nævnes Fortsættelse af Undersøgelse over Spireevnen af Frø, der i længere Tid har været nedgravet i Jorden. — De siden 1892 gjældende Regler for Dansk Frøkontrols Frøundersøgelser ere i afvigte Aar underkastede en indgaaende Revision. Ændringerne gaa

dels ud paa at simplificere de hidtil gjældende Regler, dels at præcisere forskjellige Punkter nærmere. Af reelle Ændringer skal kun anføres, at Listen over »ondartet Ukrudtsfrø« er bleven afkortet, idet Ager-Sennep, Ager-Kaal, Ager-Tidsel, Lugtløs Kamille og Ager-Svinemælk ere gaaede ud af denne Liste, medens Vild Gulerod er sat ind paa Listen. Klinte, Hejre, Takkeklap og Kiddike, der tidligere uden Forbehold henregnedes til »ondartet Ukrudt«, skal nu kun anses som saadant, for saa vidt de forekomme i Kornvarer.

Realkredit og Livsforsikring.

Foredrag i det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 12. Februar 1902 af Sekretær *H. Hertel.*

I December Maaned i Fjor fejrede de danske Kreditforeninger deres 50-Aars Jubilæum, idet Statuterne for »Kreditforeningen af jydske Landejendomsbesiddere« stadfæstedes den 1. December 1851 og for »Østifternes Kreditforening« den 6. December s. A. Bredt og udmærket var det Grundlag, der med Loven af 20. Juni 1850 blev lagt for Oprettelsen af Kreditforeninger i Danmark, og saa udstrakt er efterhaanden disses Virksomhed bleven, saa indgribende for det danske Landbrug, saa betydningsfuld for Landets hele Økonomi, at Jubilæet med Rette fejredes paa festlig Maade og Kreditforeningerne med Hæder gaa ind i det 20. Aarhundrede.

Da man for altsaa 50 Aar siden fik oprettet de første danske Kreditforeninger, var der gaaet adskillige bristede Forsøg forud, af hvilke flere laa over en Menneskealder tilbage i Tiden. Thi forlængst var Kreditforeningstanken realiseret i Evropa, før den slog Rod i Danmark. Jeg skal tillade mig kort at genkalde i den ærede Forsamlings Erindring, hvorledes det forholder sig med de første landøkonomiske Kreditforeningers Oprettelse.

Tyskland er deres Moderland. Efter Syvaarskrigen befandt de schlesiske Godsbesiddere sig i en saare mislig økonomisk Situation, de havde været nødsagede til at optage betydelige Laan til mindst 10 pCt. p. a. foruden et Par pCt. til Mæglere og Mellemmænd. For at

komme Landmændene til Hjælp i deres Kreditnød fremkom en ukendt berlinsk Købmand — Büring var hans Navn — med den første Plan om Oprettelsen af Kreditforeninger, og Frederik II førte hans Plan ud i Livet. Den første Kreditforening, »Die Schlesische Landschaft«, erholdt kgl. Stadfæstelse 1769 og dens Reglement blev udfærdiget 1770. Den virkede straks godt — Frederik II forsikrede, at over 400 ansete Familier ved dens Hjælp reddedes fra økonomisk Ruin — og fandt hurtigt Efterfølgere. I Aarene 1777—88 oprettedes der endnu 4 Kreditforeninger, »Landschaften«, i Preussen; i 1802 stiftedes der Kreditforeninger i Reval og Riga, 1811 oprettedes Kreditforeningen for Slesvig og Holsten o. s. v., medens der i den første Trediedel af det 19. Aarhundrede oprettedes en Del Hypothekbanker i Frankrig (1824), Belgien og andre romanske Lande.

Foruden ved Laan hos Stiftelser, Sparekasser, Private o. s. v. tilfredsstiller nu det evropæiske Landbrug sin Trang til Realkredit væsentligt paa følgende 5 Maader*):

1) Gennem den kooperative Kreditindretning. Eksempler paa denne ere de tydske »Landskaber« og de danske Kreditforeninger.

2) Den offentlige Hypothekbank, oprettet paa Initiativ af Stat eller Kommune, der garanterer dens Forpligtelser og fremskaffer dens Grundfond. Den arbejder i nogle Lande med, i andre uden Forretningsmonopol, den kender ikke til Aktiekapital eller Dividendeudbetaling. (Norge, Sverrig, flere tydske Stater o. s. v.)

3) Gennem den halvt-offentlige Aktie-Hypothekbank, hvis Grundfond er tilvejebragt ved privat Tegning; den har undertiden Statsgaranti og nyder godt af et Forretningsmonopol, men til Gjengjæld for disse Begunstigelser maa den finde sig i, at Staten i en eller anden Form deltager i Administrationen. (Frankrig, Spanien, Portugal, Italien.)

---

*) Jvnfr. Bull-Tornøe og E. Hertzberg: »Det evropæiske Landbosamvirke.« Kristiania 1900, Side 24 ff.

4) Gennem den rent private Aktie-Hypothekbank, der uafhængig af Staten driver sine Forretninger. (Belgien, Schweitz, Østerrig, Ungarn, flere tydske Stater.)

5) Endelig udlaaner ogsaa almindelige Banker, hvis Hovedopgave ligger paa andre Omraader, en Del af deres Midler ud imod Pant i faste Ejendomme. (England, Skotland.) Undertiden lade de Hypothekbankforretningerne bestyre under en særlig Afdeling (Eksempel: »Den danske Landmandsbank« med dens særskilte Hypothekafdeling).

Danmark kom, som fremhævet, sent med i Bevægelsen for at skaffe Landbruget en hensigtsmæssig Realkredit. Det var, foruden selve Landbrugets Udvikling, der lagde Beslag paa forøget Kapital, væsentligst Bestræbelserne for at fremme Selvejendoms Indførelse, som krævede Kapital for at tilvejebringe Kjøbesummerne, der endelig gav Stødet til Kreditforeningernes Oprettelse. Men da først Skridtet var gjort, gik det forholdsvis hurtigt med Dannelsen af Foreninger i de forskellige Landsdele. Statuterne for Kreditforeningen af jydske Landejendomsbesiddere og for Østifternes Kreditforening stadfæstedes, som sagt, 1851, for Kreditforeningen for Grundejere i Fyens Stift og for Den vest- og sønderjydske Kreditforening i 1860, for Kreditkassen for Landejendomme i Østifterne 1866 og for de 2 Husmandskreditforeninger i 1880. Disse 7 Foreninger (af hvilke Østifternes og den fynske Kreditforening omfatte saa vel Ejendomme paa Landet som i Byerne) havde ved Udgangen af Regnskabsaaret 1899—1900 et Udlaan af over 640 Mill. Kr.

De Fordele, de forskellige Realkredit-Institutioner have medført saa vel for Kapitalen som for Landbruget, ere vel kendte; fra Kapitalanbringelsens Standpunkt have de vist sig sikre og paalidelige, og de have skaffet Landbruget, der har maattet konkurrere stærkt med Industri og Handel om de nødvendige Pengemidler, rigelig Kapitaltilførsel, og i det store og hele have de ved at yde billige, uopsigelige og amortisable Laan ledet Landbrugets Prioritetsforhold ind i de rette Baner.

Men netop de Fordele, som Hypothekarkreditens moderne Ordning med Hensyn til billige Renter og lempelige Amortisationsvilkaar byder Landbruget, have utvivlsomt fristet dette til at optage store Laan i Ejendommene. Der er ingen Tvivl om, at Evropas Jord nu er pantsat for en langt større Del af sin Værdi end i det 19. Aarhundredes Midte. Vanskeligheden ved at laane Penge og de dyre Renter indeholdt den Gang den stærkeste Advarsel mod en letsindig Optagelse af Laan, og de endnu mange Steder bestaaende lensretlige Grundbyrder hindrede Jordens Pantsættelse. Hvor meget Gælden imidlertid er voxet i Nutiden, er umuligt at angive, thi de forskellige Landes Statistik skelner ikke mellem Laan paa Landejendomme og Laan paa Købstadejendomme eller mellem løbende og afløste, men i Panteregistrene endnu ikke udslettede Behæftelser. Men hvad der foreligger, godtgør, som sagt, tilfulde, at Gælden er vokset, og det er enorme Summer, der ere laante af Landbruget. I Følge en tysk Forfatter, Dr. F. Hecht, udgjorde ved Slutningen af Aaret 1897 det samlede Beløb af de i Evropa, indbefattet den ikke-evropæiske Del af Rusland, cirkulerende Kreditforenings- og Hypothekbank-Obligationer over 19 Milliarder Mark. Deraf falder paa Tyskland ca. $8^3/_4$ Milliard, Frankrig $1^3/_4$ Milliard, Østerrig-Ungarn 2 Milliarder, Rusland $3^1/_2$ Milliard, Holland 279 Millioner, Belgien 75 Millioner, Sverrig og Norge 580 Millioner, Schweitz 481 Millioner, Spanien 75 Millioner, Italien 250 Millioner og Danmark 768 Millioner*).

Hvor stor det danske Landbrugs samlede Prioritetsgæld er, lader sig heller ikke nøjagtigt angive, men Gælden er vokset i Nutiden, ikke blot absolut, men ogsaa forholdsvis, d. v. s. i Forhold til Landejendomspriserne. Dette fremgaar af vore Kreditforeningers samlede Udlaan, og det belyses i de af Statens statistiske Bureau foretagne Opgørelser over Salg af Landejendomme og disses Behæftelser.

---

*) »De danske Kreditforeninger 1850—1900,« S. 2.

I Følge den sidste af disse Opgørelser*) var i Femaaret 1895—99 af 100 af de ved Salg i fri Handel — Tvangssalg altsaa udeladte — afhændede Huse og Gaarde behæftede:

Huse med	Gaarde med				Samtlige Gaarde
1/4—1 Td. Hrtk.	1—2 Tdr. Hrtk.	2—4 Tdr. Hrtk.	4—12 Tdr. Hrtk.	12 Tdr. H. og derover	
pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
71.9	82.7	87.3	92.1	94.3	86.7

Det største Antal gældfri Ejendomme findes altsaa blandt Husene, og jo større Gaardene blive, desto større bliver Antallet af prioriterede Ejendomme. Medens mellem 1/4 og 1/3 af Husene ere uden Prioriteter, er det, hvad Landets Storgaarde angaar, kun yderst sjældent, at de ikke ere prioriterede.

Den gennemsnitlige Behæftelsessum pr. Tønde Hartkorn var i Forhold til Salgsbeløbet — i dette indbefattet Salgsprisen for Besætning og Inventar — i Gennemsnit af 1885—94 og 1895—99:

	1885—94:	1895—99:
for Huse med 1/4—1 Td. Hrtk.	? pCt.	38.6 pCt.
— Gaarde med 1—2 Tdr. Hrtk.....	45.4 —	45.7 —
— — — 2—4 — —	47.6 —	50.1 —
— — — 4—12 — —	54.8 —	58.3 —
— — — 12 Tdr. og derover.....	71.2 —	70.0 —
Samtlige Gaarde.....	53.9 —	55.0 —

Behæftelsesprocenten er saaledes i Stigning fra Gruppe til Gruppe. — Fra 1885—94 til 1895—99 har der som Helhed altsaa kun fundet en ringe Tilvækst Sted, nemlig fra 54 til 55 pCt.; dette hidrører fra, at Behæftelsesprocenten omtrent er uforandret for de mindste Gaarde

*) »Salg af Landejendomme 1895—99,« Side 32—36. (Kjøbenhavn 1901.)

og endogsaa synes lidt i Tilbagegang for de største, hvor jo ogsaa en gennemsnitlig Behæftelse af omkring 70 pCt. er tilstrækkelig betydelig. Derimod er Prioritetsbyrden aabenbart i Stigning for Mellemgaardene.

Ved Undersøgelsen af Salgsforholdene for Tidsrummet 1870—84 fandt Statistisk Bureau i sin Tid for Gaardenes Vedkommende en Behæftelsesprocent af 41.3. Det vil altsaa sige, at Behæftelsesprocenten i Tiden fra 1870'erne til 1890'erne er vokset med 13.7, den er nu nøjagtig $^1/_3$ større i det sidste end i det første Tidsrum. Denne stærke Stigning skyldes dels, at Gaardene ere faldne i Pris, dels og især, at selve Gælden er vokset.

I den parlamentariske Skattekommissions Betænkning meddeles følgende Tabel over:

Indtegnede ÷ udslettede Prioritetsbehæftelser i Landdistrikterne:

I Aarene	I Alt Mill. Kr.	Gennemsnitlig Mill. Kr.
1866—70	128	25.6
71—80	412	41.2
81—90	386	38.6
91—98	306	38.3
1866—98	1.232	37.3

Forøgelsen i Prioritetsbehæftelserne for Landdistrikterne skulde altsaa være 1.232 Mill. Kr. i 33 Aar!*) Men heraf falder store Beløb paa Københavns Nabokommuner, paa de ny Købstæder, paa Handelspladser og paa forskellige købstadlignende Landkommuner.

*) Ved Pantsætninger, der under ét omfatte Ejendomme, beliggende i flere Retskredse, vil Behæftelsen blive tinglæst og dens Beløb indført i Opgørelsen fra hver enkelt Retskreds, og det vil som Regel være umuligt ved Bearbejdelsen at udelukke visse Dobbeltberegninger af det samlede Prioritetsbeløb. — En fejlagtig Tilvækst i Behæftelserne vil ogsaa fremkomme ved, at Afdrag paa Gæld i mange Tilfælde ikke medfører Udslettelser, før den hele Obligation er indfriet.

Tilvæksten i Prioritetsbyrden er altsaa ikke saa stor, som her angivet.

Som Tallene vise, var Stigningen i Landbrugsprioriteterne størst i Halvfjerdserne.

Skattekommissionen anslaar den samlede Prioritetsbehæftelse i Landdistrikterne i Aaret 1900 til 1500 à 1550 Mill. Kr.; heraf antages 1200—1300 Mill. Kr. at være Prioriteter alene i Landbrugsejendomme paa $^1/_4$ Td. Hartkorn og derover. Værdien for Ejendomme paa $^1/_4$ Td. Hartkorn og derover er anslaaet til 1950 Mill. Kr. uden Besætning og til 2500 Mill. Kr. med Besætning.

Behæftelsen bliver altsaa i Gennemsnit omtrent $^2/_3$ og $^1/_2$ af Værdien, henholdsvis uden og med Besætning.

— Den stærke Tilvækst i Landbrugets Prioritetsgæld er utvivlsomt et af de økonomiske Forhold, der i de forskellige Lande har vakt størst Bekymring i Nutiden. Man har gjort gældende, at i langt det overvejende Antal Tilfælde ere Hypotheklaanene optagne enten paa Grund af uheldige Tidsforhold, navnlig fremkaldte af den transatlantiske Konkurrence, eller som Købegæld eller for at udløse Medarvingerne*), altsaa til Anskaffelse af et Landbrug, hvorimod de kun i de færreste Tilfælde skulle komme Landejendommen eller Bedriften tilgode ved at Kapitalen anvendes til Jordforbedringer, til Indkøb af Maskiner og Redskaber og Besætningens Forbedring o. s. v. Hypotheklaanet — siges der — er som Regel Anlægslaan, og Obligationsejerne blive i en vis Forstand Medejere i Landejendommen, ligesom Aktieejerne ere det i en industriel Bedrift, kun at hine ere gunstigere stillede end disse, der dog løbe Risikoen med og maa nøjes med et mindre eller slet intet Udbytte, naar Tiderne ere daarlige, medens Obligationsejerne paa Forhaand have sikret sig en fast aarlig Rente og overladt den hele Risiko ved Bedriften til Jordbrugeren og til ham alene.

Det er, paastaas der videre, den stadig voksende Prioritetsgæld og den dermed følgende Risiko, der er

*) »Prioritetsgælden er en Arvesynd.«

den væsentligste Aarsag til den Landbrugskrise, der hjemsøger de evropæiske Landbrug og der undergraver deres Sundhed. Det er unægtelig frygtindjagende Skræmmebilleder, man undertiden ser oprullede! Tankegangen er denne: Formelt og juridisk sidde Landmændene vel som Ejere af Gaardene, men faktisk lade de umærkeligt gennem Pantebrevene deres Ejendomme Stykke for Stykke glide over i Hænderne paa Obligationernes Ejere, fornemlig Byernes Kapitalister. Vedbliver Udviklingen som hidtil, vil man sandsynligvis om 20—30 Aar, i hvert Fald om 50—100 Aar, staa over for den Kendsgerning, at den evropæiske Bondestand ikke eksisterer mere. Man staar da med andre Ord over for en Udvikling, der vil drage skæbnesvangre Følger efter sig baade økonomisk og socialt. Tidligere var Landejendommen fast og inderlig knyttet til Familien, nu er den draget med ind i de moderne økonomiske Forholds Hvirvel. Tilbøjeligheden til at gøre den i Jorden stikkende Værdi cirkulerende i Form af Pante- eller Hypothekbankobligationer er nu saa stærk og saa udbredt, at den maa regnes som en Kendsgerning, der praktisk talt er uadskillelig fra al Jordejendom. Men Jordværdiernes Mobilisering truer Selvejet, den individuelle Ejendomsret og derved ogsaa den fremtidige Udvikling. Thi da Landbruget i langt højere Grad end Industrien maa og bør tage en fjærnere Fremtid med i Beregningen — nyplantede Træer yde jo først den kommende Slægt Frugter og Skygge, Jordforbedringer komme som Regel først senere til fuld Nytte, medens en intensiv Rovdrift for lange Tider kan drage sine skadelige Følger efter sig — saa er det klart, at et Driftssystem, der skal føres med Samfundets Interesser for Øje, kun er at vente af den Landmand, der arbejder i det Haab, at hvad han saar, skal han selv høste, hvad han planter, skal engang bære Frugt og skygge for ham eller hans Slægt. Derimod vil den Landmand, der maa afgive Frugterne af den Jord, han dyrker, til andre, umuligt kunne tænke paa en Forbedring af Ejendommen, paa at gaa over til en mere rationel Drift, og den, der ikke føler sig sikker

paa Ejendommen, men ængstes for om kortere eller længere Tid at fortrænges fra den, vil fristes til at slaa ind paa en for Samfundet skadelig Rovdrift for derved at forskaffe sig Penge. Derfor maa denne moderne, halvt om halvt tilslørede og derfor dobbelt farlige Mobilisering af Landejendommene modarbejdes af yderste Evne. For at virke herfor ere flere Midler foreslaaede, men intet radikalere end det Middel, man virkelig for Alvor har drøftet i Tyskland og som gaar ud paa, at man ved Statens Hjælp skulde søge at faa den i Tyskland som Regel opsigelige og uamortisable Prioritetsgjæld afløst af en uopsigelig og amortisabel Gjæld, og naar da denne i Tidernes Løb forsvandt, skulde man sørge for, at Jorden ikke paany blev behæftet!

Der er sikkert i de her gengivne Paastande, som ogsaa ere fremsatte herhjemme, meget helt urigtigt og meget overdrevent. Naar man saaledes har rettet stærke Angreb paa Kreditforeningslaanene og særlig har anket over, at Renten af dem var uforanderlig og ikke gik ned, naar Konjunkturerne vare nedadgaaende, saa er denne Kritik i høj Grad ensidig. Kreditforeningerne have sikkert været til stor Gavn for Landmændene ved at skaffe dem de nødvendige Laan paa forholdsvis lette og gode Vilkaar, og Laanene ere, hvad der ikke kan paaregnes ved private Laan, uopsigelige, saa længe de indgaaede Forpligtelser opfyldes. Betydningen heraf behøver ikke at paavises. Ganske vist er Renten af Kreditforeningslaan som Regel uforanderlig og gaar ikke ned, naar Konjunkturerne forværre sig, men det maa da paa den anden Side ogsaa erindres, at Renten ikke stiger, naar Konjunkturerne gaa op eller Pengemarkedet strammes. Under Pengekrisen 1857 maatte mange af vore Sparekasser dels opsige en Del af deres Midler, der vare anbragte i Prioriteter i Landejendomme, og dels senere paa Grund af de vanskelige Pengeforhold forhøje Udlaansrenten saa vel for ældre som for nye Prioritetslaan. Kreditforeningernes Interessenter vare ikke udsatte herfor, deres Laan vare uopsigelige og Renten kunde ikke

forhøjes. Noget lignende fandt Sted under den Pengekrise, der herskede i Aarene 1877 og 1878, og noget lignende har ogsaa fundet Sted i Nutiden, hvor den af Banker, Sparekasser og private fordrede Rente af 1. Prioritetslaan som Regel vist nu er oppe paa 4 à $4^1/_2$ pCt. Og hvad de danske Kreditforeninger angaar, have de i Virkeligheden paa forskellig Maade søgt at imødekomme den tilstedeværende Trang til Lettelser for Landmændene i deres Prioritetsydelser. Saaledes ved Nedsættelser i den aarlige Amortisationsydelse og saaledes ved de i 1880'erne og i 1895 stedfundne Konverteringer. Ved den sidste blev Renten nedsat med $^1/_2$ pCt. for et Obligationsbeløb paa ca. 300 Mill. Kr.

Urigtigt er det ogsaa at paastaa, at Gældens Tilvækst i og for sig altid er betænkelig. Den er det ikke, saafremt de optagne Laan ere anvendte i produktivt Øjemed, til virkelige Forbedringer af Ejendommene. Dette har sikkert for en Del været Tilfældet med danske Landejendomme.

Dernæst kan der vel tvistes om Rigtigheden af den Spaadom, at om 20—30 Aar eller senest om 50—100 Aar vil, hvis Udviklingen fortsættes, Kreditforeninger, Banker, Sparekasser og Storstædernes Kapitalister sidde inde med Ejendommene, medens Bondestanden kun vil beholde Landevejene tilbage. Thi Pantsættelsesfriheden behøver ikke at lede til en Overforgældelse af Bondejorden. Langsomt, men ihærdigt og udholdende, har Bondestanden efterhaanden erobret den Jord tilbage, som Kongen, Kirken og Adelen fratog den i Middelalderen. Vel tilhører en Del af Jorden nu Kapitalen, men mon Bondestanden virkelig skulde være til Sinds efterhaanden at lade Jorden helt glide over i dennes Besiddelse? Med en Kærlighed, der er bundfældet fra Slægt til Slægt, hænger Bonden ved sin Jord, og oplyst, dygtig og selvstændig som Bondestanden nu er, har den nu langt bedre og flere Betingelser end i gamle Dage for i det lange Tag at staa sig i Kampen mod Kapitalen og drage Nytte af Samfundets Fremskridt. Jeg behøver blot her at minde om den økono-

miske Nytte, Sammenslutningen, Cooperationen, har bragt den danske Landbostand, men der ligger utvivlsomt endnu et stort Arbejdsomraade aabent for Andelsbevægelsen.

Imidlertid formaar ingen at hæve Sløret for Fremtiden, og man kan være uenig i sine Formodninger om, hvorledes den vil stille sig. Men sikkert er det, at Realkrediten under de nuværende Forhold har været Landbruget til Gavn og ikke uden Tab og Skade kan tænkes helt afskaffet. Uden den havde det været umuligt at forbedre Avlsbygningerne, at skabe Besætninger med dobbelt eller tredobbelt Ydeevne, at dræne Jorden og udføre de mangfoldige andre Kulturarbejder, der ere gennemførte, og at foretage de Systemforandringer, der hidtil have holdt det intensive Landbrug nogenlunde oppe. Hvorledes skal da Fremtidens Landbrug kunne nøjes alene med en Personalkredit? Den Pengemasse, Landbruget derved vil komme til at arbejde med, vil blive meget mindre end nu. Men deraf bliver den rimelige Følge Stagnation og Tilbagegang over hele Linien. Og maa et Forbud mod at behæfte Jorden med Gæld eller Forholdsregler, der tage Sigte herimod, ikke straks forringe Jordens Værdi, saa vist som en Genstands Værdi i Handel og Vandel for en væsentlig Del beror paa dens Letomsættelighed. For Jordens Vedkommende staar Liebhavernes Mængde vistnok i ligefremt Forhold til denne; jo større Udbetaling, desto færre er der, der kunne købe, og med Konkurrencen om Genstanden falder dens Pris.

Men fordi man vil Brugen, kan man jo godt søge at forhindre Misbrugen, fordi man vil Realkrediten, kan man godt søge at holde den indenfor sunde Grænser og modvirke, at Prioritetsgælden kommer til at ligge paa Landbruget som en Byrde, der tynger paa Slægt efter Slægt. Thi selvfølgelig kan Krediten misbruges, og selvfølgelig kan det siges, at der ofte er en Tendens til at overbebyrde Ejendommene. Der er vel ingen Tvivl om, at den lette Adgang til Prioriteter fristede mange Landmænd til i de opadgaaende Tider at behæfte deres Ejen-

domme stærkt, og da Priserne paa Landbrugsprodukterne faldt, kom de eller deres Arvinger under et haardt Tryk. Og naar vi igen engang faar opadgaaende Konjunkturer, vil Fristelsen atter være der, thi det synes netop at være i de gode Tider, at Prioritetsgælden vokser saa stærkt. Utvivlsomt er det vel ogsaa, at den ved den lette Adgang til Realkredit fremkaldte Letomsættelighed af Landejendomme ofte har medført en skadelig Spekulationslyst med disse. Den fremkaldte Haab om at tjene en stor Gevinst ved den blotte Forskel paa Købe- og Salgssummen, man spekulerede i, at Ejendomspriserne skulde stige eller i ved en Rovdrift af Jorden at vinde Rigdom, uden at man ydede Ejendommen den nødvendige Omsorg. Gevinsten blev fortæret, Ejendommen blev forringet i Værdi, men Prisen skruede man i Vejret, og ofte fandt man en Køber, der overtog Ejendommen i det Haab at pine endnu mere ud af den. Heller ikke kan det vel nægtes, at i alt Fald visse Klasser af Ejendomme ere saa stærkt prioriterede, at der derved lægges et overordentlig stærkt Tryk paa Ejerne, og Jordbrugets Udvikling i høj Grad hæmmes derved. Og sikkert kan der ogsaa rettes en Kritik mod den Maade, paa hvilken Laanenes Amortisation sædvanligvis er ordnet, at Renter og Afdrag sættes til et lige stort aarligt Beløb, saaledes at der i Begyndelsen af Amortisationstiden kun betales meget smaa Afdrag. Thi Følgen heraf bliver jo den, at der brydes med den Regel, som helst burde være ubrydelig, naar Talen er om privat Gæld, at enhver Generation saa vidt muligt selv bør afbetale den Gæld, den har stiftet. Ved den nuværende sædvanlige Ordning af Amortisationen lægger Laantageren den væsentligste Del af Tilbagebetalingspligten over paa sine Efterkommere, hvad der økonomisk og kulturelt er til Skade for disse og for Landbruget.

Ikke faa Forslag ere fremsatte for at raade Bod paa de uheldige Følger, der kan flyde af den bekvemme og billige Adgang til Realkredit, der nu staar Landbruget aabent. Ved de fleste af disse Forslag vil imidlertid Be-

nyttelsen af det uvurderlige Gode, som Realkrediten er for Landbruget, besværliggøres og fordyres, og Landbruget ved deres Gennemførelse snarest komme fra Dynen og i Halmen.

Blandt de fremkomne Forslag er der imidlertid ét, der synes overordentlig tiltalende, fordi det, uden paa noget Punkt at beklippe det for Landbruget formaalstjenlige ved den nuværende Ordning af Realkrediten, tager direkte Sigte paa at bortfjerne den Hovedanke, der kan rettes mod den, nemlig at langt det overvejende Antal Laan bliver en Slags staaende Gældsbyrde, der gaar i Arv fra Generation til Generation, og der har en Tendens til at vokse med Aarene, — navnlig efterhaanden som Arveforholdene udvikles mere og mere paa Grund af den stigende Befolkningstilvækst, — saaledes at den sluger mere og mere af Jordværdien. Forslaget, der er fremkommet i Tyskland, gaar ud paa at forene Optagelsen af et Hypotheklaan med Tegningen af en Livsforsikring. Det er navnlig en enkelt Forfatter, Dr. Felix Hect, der har gjort sig til Talsmand for denne Tanke, som han blandt andet har udviklet i et i 1899 udkommet lille Skrift: »Die Entschuldung des Ländlichen Grundbesitzes (die Hypothekentilgungs-Versicherung)«*). I Tyskland synes Skriftet at have vakt stor Interesse, ligesom det ogsaa herhjemme har vakt Opmærksomhed hos dets dog vist ikke meget talrige Læsere. Blandt disse tælles Landhusholdningsselskabets Præsidium, og det var Hr. Kammerherre Sehested, der umiddelbart efter at jeg havde tiltraadt Stillingen som Selskabets Sekretær, henledede min Opmærksomhed paa dets Indhold, som Kammerherren mente burde tages under nøje Overvejelse.

Pjecens Indhold er, kort gengivet, følgende:

Hypothekkredit-Institutionerne have utvivlsomt været Landbruget til megen Gavn. Det er udmærket, at Land-

*) Mannheim. Hofbuchdruckerei Max Hahn & Co. 1899.

bruget kan faa uopsigelige Laan, der, gennem Amortisationen, umærkeligt blive tilbagebetalte, og det er udmærket, at Skyldneren ved Annuitetssystemet — ɔ: et System ved hvilket der udbetales en Række lige store Summer med lige lange Mellemrum — skal udrede ganske bestemte Ydelser, der bestaa af Rente og Amortisationsbidrag, thi det er meget uheldigt for Landmanden, hvis han skal svare foranderlige Ydelser. Dertil kommer, at der i Annuitetssystemet findes en opdragende Kraft — enhver der indgaar en Skyldnerforpligtelse, bør dog gøre sig selv Regnskab over, hvorledes han kan tilbagebetale sin Gæld — og det er endelig en Slags Form for Tvangsopsparing.

Realkredit-Instituterne have ledet Landbrugets Gæld i de rigtige Baner. Derimod have de kun i ringe Grad tjent til at frigøre Landejendommene for Gæld, thi Annuitetssystemet er ikke et virksomt Middel hertil: Amortisationstiden er — og maa vel delvis ogsaa være — for lang til, at dette kan lykkes.

Dette fremgaar ved en Sammenligning mellem Dødelighedstabellerne og Annuitetstabellerne: Tænke vi os, at 100 Personer, der hver er i en Alder af 20 Aar, optage et Annuitetslaan, og gaar man ud fra en Rentefod af $3^1/_2$ pCt. og $^1/_2$ pCt. i Amortisation, vil Laanet være indfriet om 60 Aar. Men kun 11 af de 100 Laantagere ville opnaa dette Tidspunkt. Gaar man ud fra en Rentefod af 3 pCt. og $^1/_2$ pCt. i Amortisation, er Laanet amortiseret i Løbet af 65 Aar, men dette opleve kun 4 Debitorer. Og ere Laantagerne ikke 20, men 31 Aar gamle, naar de optage Laanet, da vil næppe en eneste en af dem opleve at se det amortiseret.

Naar man paa den ene Side erindrer, at den lave Amortisationsprocent saa godt som altid er den overvejende ved Laan i Landbruget, paa den anden Side, at Alderen for dem, der optage et Amortisationslaan, som Regel ikke er under 35 Aar, saa følger deraf, at Annuitetssystemet, som det nu sædvanlig praktiseres, ikke er

noget Middel, eller i alt Fald kun et højst ufuldkomment Middel, til at faa Landejendommene frigjorte for Gæld.

Vilde man søge at naa hen til, at Annuitetssystemet kan blive et Middel hertil, saa maatte man i hvert Tilfælde paalægge Debitor en hurtigere Amortisation. Ved højere Amortisationsprocenter var, naar disse grundedes paa Dødelighedstabellerne, i det mindste Muligheden for Gældsfrigørelsen til Stede. Men rigtignok rejser der sig straks her en Betænkelighed. Hvis nemlig Laantageren, der vælger den højere Amortisationsprocent, dør før Laanet er udslettet, saa have hans Arvinger den Forpligtelse fremdeles at svare denne. Muligheden for at Laantageren dør, før Laanet er tilbagebetalt, er altid til Stede, selv om Amortisationsprocenten sættes nok saa høj.

Ofte er den Grundsætning opstillet, der utvivlsom er rigtig, naar Talen er om Optagelse af Laan i Landejendomme: Enhver Generation bør tilbagebetale den Gæld, den selv stifter.

Men denne Grundsætning kan ikke fuldt ud ske Fyldest ved Hjælp af Annuitetssystemet. Ganske anderledes vil det stille sig, naar man kombinerer Livsforsikring med Hypotheklaan og disses Afbetaling.

Livsforsikringens økonomiske Betydning kan kort angives saaledes: Det menneskelige Liv repræsenterer en Kapital. Omsorgen for denne er i hvert Fald ikke mindre nødvendig end den Omsorg, man viser andre Værdier, der forsikres i Foreninger mod Ildsvaade, Brandskade, smitsomme Sygdomme o. s. v. Naar en Familiefader ved Forsikring beskytter sig mod Hændelser, der muligvis kunne, men som ikke pleje at indtræffe, bør han dog ogsaa beskytte sig og sine mod de økonomiske Følger af en Begivenhed, der sikkert vil indtræffe.

Døden tilintetgør Menneskets fysiske Eksistens. Men Livsforsikringen byder os et Middel, der sikrer den fysiske Eksistens' Kapitalværdi efter Døden. Vi bør naa til, at vi alle betragte det som en moralsk Forpligtelse at tegne en Livsforsikring, og vi bør stræbe hen til, at enhver Landmand lader sig livsforsikre. Mange Landmænd

have en vis Ulyst hertil, fordi de frygte for at paalægge sig den regelmæssige Tvang, der følger af Præmiernes Betaling, frygte for, at daarlige Tider, Sygdom ell. lign. skal forhindre dem i at betale de aarlige Præmier. Kan man ikke det, hvad saa? Ja, saa kan man faa en saakaldt »præmiefri Police«, d. v. s. der kan, selvfølgelig mod en passende Nedsættelse af den oprindelige Forsikringssum, blive udstedt en ny Police, der beregnes efter de hidtil betalte Præmier, uden at der skal betales nye Præmier. Eller der kan i Stedet for en saadan præmiefri Police blive givet en »Affærdigelsessum«; den forsikrede opsiger sin Forsikring og faar en Del af den indbetalte Kapital udbetalt som »Affærdigelse«.

Forpligtelsen til Livsforsikrings-Præmiernes Betaling er ensbetydende med Forpligtelsen til en Slags Tvangsopsparing. Forsikrings-Præmiernes Betaling er i Virkeligheden ikke en Udgift, men en foreløbig Henlæggelse, der straks bliver forrentet. Og fra det Øjeblik af, at den første Præmie er indbetalt, kan Landmanden træffe testamentariske Bestemmelser over den forsikrede Kapital, han kan beskikke sit Hus. Den større Ro, med hvilken han derved kan se Fremtiden i Møde, vil forhøje hans Virkelyst.

Man ledes herved hen paa Muligheden af en organisk Forbindelse mellem Landbrugets Hypothekgæld og Livsforsikring, saaledes at man ved Hjælp af bestemte Forsikringsformer, der frembyder sig indenfor Livsforsikringen, kan opnaa at faa Ejendommene befriede for Gæld. Livsforsikringen er da ikke her et Maal for sig. Ved den Forsikredes Død skal Forsikringssummen ikke være disponibel til fri Raadighed, men kun anvendes til Udslettelsen af en forhaandenværende Prioritetsgæld.

Der er her navnlig 2 Former af Livsforsikring, der kan blive Tale om at anvende: Den livsvarige Livsforsikring (die einfache Lebensversicherung), ved hvilken Præmiebetalingen først ophører og Kapitalen først udbetales ved Dødens Indtræden. Landmanden kan her bestemme, at Kapitalen skal anvendes til at udbetale den

hele (eller en Del af den) paa Ejendommen hvilende Gæld. Eller Livsforsikring med Udbetaling (die abgekürzte Lebensversicherung), d. v. s. den Forsikrede forpligter sig til at betale Præmier i et bestemt Antal Aar. Dør han, før Aarrækken er udløben, er den forsikrede Sum straks forfalden, men lever han, faar han den udbetalt, naar det fastsatte Antal Aar er forbi.

Det er jo meget almindeligt, at en Landmand, der har naaet en vis Alder, overlader Ejendommen til ét af sine Børn, og der finder da som Regel en Opgørelse Sted mellem den, der overtager Ejendommen, og hans Søskende, men en Affindelse ved Udbetaling af rede Penge kan kun sjældent finde Sted, og Afregningen mellem den ny Ejer og hans Søskende nødvendiggør derfor som Regel Optagelse af et nyt Laan i Ejendommen. I dette Tilfælde frembyder Livsforsikring med Udbetaling den Fordel, at den forsikrede Kapital kan beregnes at skulle forfalde til Udbetaling til den Tid, paa hvilken det er at forudse, at Ejendommen vil overgaa til Efterfølgeren. Ved Opgørelsen mellem Børnene vil man derved kunne undgaa at optage et nyt Laan i Ejendommen, eller den paa Ejendommen hvilende Gæld kan nedbringes eller helt udbetales — og herved træder den rigtige Grundsætning i Kraft, at enhver Generation skal afbetale sin egen Gæld.

Efter at Forfatteren kort har skitseret forskellige Maader, paa hvilke efter hans Anskuelse Livsforsikring kan combineres med Annuitetslaan, fremhæver han, at der muligvis kunde oprettes en Collektivforsikring, saaledes at samtlige Hypothekskyldnere i en Kommune eller et større Distrikt indtraadte med deres samlede Laan i en Forsikringsanstalt for Udslettelse af Hypotheklaan (Hypothekentilgungsversicherung). Eller et Flertal af en Kreditforenings Interessenter kunde forandre deres Annuitetslaan til Hypothekudslettelseslaan med Forsikring af den til enhver Tid resterende Del af Laanet. Der lader sig, efter Forfatterens Mening, ved en saadan Collektivforsikring opstille Tarifer, der ikke har Lægeunder-

søgelse til Forudsætning. Disse Tarifer ville maaske særlig være egnede til at vinde Udbredelse i mange Egne paa Landet, men selvfølgelig maa en saadan Collektivforsikring medføre noget højere Præmier, og der maa søges Garantier imod, at kun svagelige Mennesker træde ind i den, medens de sunde tegne anden Forsikring.

Baade ved den enkelte Forsikring og ved Collektivforsikringen vil der mange Steder være en Mulighed for, at Omkostningerne ved Inkassation og Agentur, til hvilke der jo er taget Hensyn ved Fastsættelsen af Forsikringsselskabernes Bruttopræmier, kunne formindskes eller helt forsvinde, naar Talen er om Forsikring for Udslettelse af Hypothekslaan, hvorved altsaa Præmierne ville blive billigere.

Ved Hypothekudslettelseslaanet er det altid en Laaneoperation, der combineres med en Forsikringsoperation. Det simpleste vil vel være, at begge Operationer forenes paa én Haand, dog er dette ikke nødvendigt.

Til sidst behandler Forfatteren det unægtelig meget væsentlige Spørgsmaal: Kunne Landmændene udrede de med en Forsikring af Udslettelse af Hypotheklaan forbundne Udgifter? Mange Landmænd, mener han, ville kunne det, thi de øjne nu et Maal, det er mere værd at stræbe efter end det, der kan naas ved Hjælp af Annuitetssystemet. Hvor der er et Maal, er der ogsaa en Vej! Der er ingen Tvivl om, at der i alle Kredse og Samfundsklasser kan spares mere, end der nu gøres. For blot at nævne et Eksempel: Forbruget af Alkohol i dens forskellige Former — Vin, Øl, Brændevin, Likør o. s. v. — vil kunne trænges mægtigt tilbage. Der er ingen Tvivl om, at i mange Familier vil en Formindskelse af Alkoholforbruget være tilstrækkeligt til, at Udgifterne ved det her omtalte Forsikringssystem kunne dækkes derved.

Endelig mener Forfatteren, at der vel ogsaa maa kunne findes Midler, ved Hjælp af hvilke den Sparsommelighedssans, der viser sig ved Tegningen af et Hypothekudslettelseslaan, vil kunne belønnes.

Saa vidt Dr. Hecht.

Det forekommer mig, som alt sagt, at der er meget tiltalende ved den tyske Forfatters her skitserede Plan, og kan man komme over den økonomiske Side af Sagen, synes Planens Gennemførelse at maatte blive ensbetydende med et betydeligt Fremskridt.

Blandt de af Forfatteren omtalte forskellige Former for Forsikring synes Livsforsikring med Udbetaling at være den, der baade er mest formaalstjenlig og den, der vil vise sig billigst.

Tegner en Landmand en saadan Forsikring vil den ganske vist medføre en aarlig Udgift, Præmiebetalingen, men samtidig vil den ogsaa kunne spare ham for forskellige Udgifter. Thi tegner han en saadan Forsikring med den Forpligtelse, at Forsikringssummen ved hans Død eller naar det fastsatte Antal Aar er udløbet skal anvendes til Udslettelse af det samtidig optagne Kreditforeningslaan, da vil og bør han jo blive fritaget for at amortisere Laanet.

Lad os opstille et lille Regnestykke. Tegner en Landmand, der er 28 Aar gammel, en »Livsforsikring med Udbetaling« paa 10.000 Kr., at udbetale en Gang for alle ved hans Død eller senest naar han fylder 70 Aar, da vil han efter »Statsanstalten for Livsforsikring«s Tariffer i helaarlig Præmie komme til at betale ca. 200 Kr.*). Forpligter han sig nu til, at Forsikringssummen ved hans Død eller naar den udbetales ham ved 70 Aars Alderen skal anvendes til Indløsning af et samtidig optaget Kreditforeningslaan paa 10.000 Kr., da vil han spare det Beløb, han ellers maatte betale i Amortisation af dette. Skal Laanet forrentes med $3^1/_2$ pCt., maatte Landmanden, hvis han skulde have amortiseret Laanet i Løbet af 42 Aar, yde i Afdrag $1^1/_4$ pCt. p. a. af Gældens oprindelige Værdi, det er 125 Kr. om Aaret. Nu sparer han dette Beløb. Skal Laanet forrentes med 4 pCt., vilde der være krævet ca. 1 pCt. aarlig i Amortisation af Gældens op-

*) Paa Grund af Bonusudbetalingen vil Udgiften i Virkeligheden blive ca. 20 pCt. mindre.

rindelige Beløb, det er ca. 100 Kr. aarlig. — Den aarlige Merudgift ved Livsforsikringen er herved formindsket med over 50 pCt. Men den kan sikkert nedbringes yderligere, thi der vil være andre Udgifter, som Landmanden vil kunne spares for.

Jeg skal her først pege paa Muligheden af at formindske hans Forpligtelse til at svare Bidrag til Kreditforeningens Reservefond. Det er i og for sig naturligt, at Kreditforeningsmedlemmerne have denne Forpligtelse; Bidraget til Reservefonden skal jo tjene til Dækning af mulig indtrædende Tab, det er en Risikopræmie*). Nu beregnes i Forsikringsvæsenet Præmien af hver enkelt Forsikring saa nøje som muligt i Forhold til den Risiko, den frembyder, Forsikringen med den lille Risiko betaler en lille Præmie og omvendt. Dette er selvfølgelig det eneste rationelle Princip. Men dette Princip er ikke gennemført i Kreditforeningerne; disse opkræve en ensartet »Risikopræmie«, det vil sige samme Bidrag til Reservefonden af det Laan, der kun naar til $^1/_5$ af Pantets Værdi, som af det Laan, der naar op til $^3/_5$ af Værdien, samme Bidrag »af et Laan f. Eks. paa 10.000 Kr., hvad enten det har første Prioritets Panteret eller det har sekundær Prioritet næstefter 20.000 Kr. i den samme Ejendom. Den ensartede Risikopræmie, Kreditforeningerne paa denne Maade opkræve . . . . er nødvendigvis enten for høj for de gode Panter eller for lav for de mindre gode, og i hvert Fald er den uretfærdig . . . . Kreditforenings-Medlemmernes Reservefondsbidrag bør lempes og modificeres i Forhold til den Risiko, de paaføre Fællesforeningen, ligesom Præmien i andre indbyrdes Forsikringer lempes og modificeres i Forhold til den Risiko, de paaføre Fællesforeningen. Reservefonds-Bidraget bør altsaa være forholdsvis mindre, jo mindre den med det paagældende Laan forbundne Risiko er, større jo større denne Risiko er.«**)

*) Jvnfr. A. Hein: Kollektiv-Laan. Kjøbenhavn 1893.
**) l. c. S. 16—17.

At denne af vore Kreditforeninger hidtil fulgte Praksis kan afløses af en Praksis, der kræver et Bidrag til Reservefonden i Forhold til den forskellige Sikkerhed, er der nu delvis aabnet en Mulighed for ved Loven af 24. April 1896, hvis § 1 bestemmer:

»Indenrigsministeren bemyndiges til at stadfæste følgende Ændringer i de bestaaende Kreditforeningers Statuter:

1) at Foreningen fremtidig kan give Laan, der helt eller delvis ikke amortiseres, dog saaledes, at det ikke amortisable Laan eller den ikke amortisable Del af Laanet ikke maa overstige en Tredjedel af Vurderingssummen; den øvrige Del af Laanet skal amortiseres ved halvaarlige Afdrag, stigende eller lige store, i højst 60 Aar. Det halvaarlige Bidrag til Reserve- og Administrationsfond, saa vel som det Bidrag, som hvert Medlem har at tilsvare ved Optagelsen i Foreningen, kan fastsættes til et passende Beløb, forskelligt for hver af de ovennævnte Dele af Laanet.«

Hvad der ligger til Grund for Lovens Bestemmelse om, at et Laan eventuelt ikke behøver at amortiseres tilbunds, er selvfølgelig den Betragtning, at der under alle Forhold er en Værdi, som en Ejendom altid vil bevare som Laaneobjekt, og at det derfor vil være urimeligt at afdrage et Laan helt, da det kun vilde medføre Bekostning at faa Forholdet retableret. Nu har i alt Fald én Kreditforening, nemlig Østifternes, i Henhold til Loven fastsat forskellige Bidrag til Reservefonden for den amortisable Del og den ikke-amortisable — den sikreste — Del af et Laan, baade et mindre Indskud og et mindre aarligt Bidrag for den sidste Del af Laanet.*)

Da nu Laan, der combineres med »Livsforsikring med Udbetaling«, utvivlsomt byde den fineste Sikkerhed,

*) Jvnfr. »De danske Kreditforeninger 1850—1900«, S. 53—54. Indskudet til Seriens Reservefond var tidligere altid 2 pCt. ved et Laans Berigtigelse, for den uamortisable Del er det nu nedsat til 1 pCt., ligesom Bidraget til Reserve- og Administrationsfonden for uamortisable Laan er nedsat til 6 Øre aarlig pr. 100 Kr. Hovedstol.

maa sikkert deres Bidrag til Dækning af de eventuelt indtrædende Tab, det er deres Bidrag til Reservefonden, kunne nedsættes i Forhold til de almindelige Laan.

Men der vil vel være endnu mere at indvinde for den Landmand, der stifter et saadant combineret Laan.

Uagtet de ved Kreditforeningsobligationerne ydede Collektivlaan faktisk borttager enhver Risiko for Laangiverne og byde fuldstændig Sikkerhed baade for Kapital og Rente*), svarer deres Kurs ikke fuldt ud til den gældende Rentefod, og den er og har altid været lavere end Statsobligationernes. Medens de $3^1/_2$ pCt.s af disse staa i en Kurs af ca. 98, er Kursen paa de almindelige Kreditforeningsobligationer for Tiden omtremt saaledes:

3 pCt.	Obligationer	ca. 78
$3^1/_2$ -	—	- 85
4 -	—	- 93
$4^1/_2$ -	—	- 100

Grunden til dette Forhold maa, mærkværdig nok, søges i den endnu tilstedeværende Tvivl om Kreditforeningsobligationernes ubetingede Sikkerhed. Men den Omstændighed, at Kursen er lavere end hvad der svarer til den gældende Rente, lavere end den efter Papirets ubetingede Sikkerhed burde være, er ensbetydende med, at Kreditforeningslaanet bliver dyrere for Landmanden, end det burde være. Skal Kreditforeningsobligationen opnaa den passende Kurs, da maa den tilstedeværende Tvivl om dens ubetingede Soliditet hæves,**) og en Combination af Kreditforeningslaan og Livsforsikring synes unægtelig at være et Middel hertil. En ny Kreditforening eller en Afdeling i en af de bestaaende Foreninger paa Grundlag af denne Combination maa vel for dens Obligationer

*) I de 50 Aar, Østifternes Kreditforening har bestaaet, har den udlaant 395.698.000 Kr. til 32.339 Medlemmer. Herpaa er kun tabt ca. 150.000 Kr.!

**) Den Indvirkning Tilliden har paa Kursen viser sig ved Husmandskreditforeningernes Obligationer, hvis Rente garanteres af Staten og som derfor altid er i højere Kurs end de almindelige Kreditforeningsobligationer.

vinde den ubetingede Tillid paa Børsen og blandt Kapitalister, der skaber den højeste Kurs, det vil sige de for Laantagerne billigste Laan. Det vil altsaa blive en ny Fordel for de Landmænd, der stifte det combinerede Laan.

Der vil muligvis være endnu flere Fordele at opnaa ved Hypotheklaan i Forening med Livsforsikring med Udbetaling, men de her paapegede synes i hvert Fald tilstrækkelige til at begrunde Haabet om, at man kan komme over Udgiftsspørgsmaalet.

Jeg skal tillade mig endnu kort at omtale en for Landbruget heldig Følge, som muligvis kan resultere af Oprettelsen af saadanne combinerede Laan.

Som bekendt er i Loven af 20. Juni 1850 den for Kreditforeningernes Udlaan i Ejendomme fastsatte Laanegrænse bestemt til $^3/_5$ (60 pCt.) af deres Værdi. Saa vidt mig bekendt gaar imidlertid ingen Forening saa højt op, men laaner kun ud indtil Halvdelen af Ejendommens Taksationsværdi. Vil en Landmand laane mere i Ejendommen end ca. Halvdelen af dens Værdi, maa han for dette overskydende optage et sekundært Laan, som han maa søge ad privat Vej, hos en Kapitalist eller Stiftelse, hos Slægt eller Venner. Disse Laan ere jo som Regel vanskelige at faa, de ere og maa være dyrere end Kreditforeningslaanene, de ere opsigelige, Debitor staar Ansigt til Ansigt med Kapitalisten — med andre Ord: de uheldige Sider ved Laanet, der udslettes ved Kreditforeningsinstitutionen, findes her. Det er derfor forstaaeligt, at Landbruget ønsker oprettet en Hypotheklaaneforening for sekundære Prioriteter, i Lighed med hvad der findes for Købstadejendomme.*) Spørgsmaalet om Oprettelsen af saadanne Kreditforeninger for 2. Prioritetslaan var, som det vil erindres, til Forhand-

*) Der findes for Tiden Hypotheklaaneforeninger for sekundære Laan i Aalborg, Aarhus, Odense og Randers; Foreningerne i de 2 sidst nævnte Byer omfatte hhlvs. alle Byer i Østifterne og Jylland.

ling paa Efteraarets Delegeretmøder, hvor det blev gunstigt modtaget.

Hvad der gør de sekundære Laan dyre, er deres større Risiko. Til Laansøgeren har man vel ofte Tillid, man stoler maaske paa hans Flid og personlige Dygtighed, men man frygter for sin Kapital, hvis han skulde dø, første Prioritetshaveren kan da tage Ejendommen, medens den sekundære Prioritetshaver kommer til at sidde tilbage med Tabet. Men hvis man forener første Prioritetslaan med Livsforsikring, vil denne Risiko falde bort, og det forekommer mig derfor, at Systemet maa blive til stor Nytte for de paatænkte Foreninger for sekundære Laan, og at saadanne sikrere og billigere maa kunne combineres med Hypothekudslettelses-Systemet, end hvis de skulle virke alene.

— Forinden jeg nu slutter, skal jeg lige berøre, at flere fremmede Forfattere have gjort sig til Talsmænd for at forbinde Hypotheklaan ogsaa med andre Forsikringsformer end Livsforsikring. Saaledes har en Dr. Müller*) foreslaaet Oprettelsen af en Hypothek-Amortisations-Forsikring, det vil sige Oprettelsen af et Forsikringsselskab, der imod en aarlig Præmie, der betales af Laantageren, ved dennes Død overtager Forpligtelsen for hans Arvinger til at udrede den tilbagestaaende Amortisation, d. v. s. træde ind i Debitors Forpligtelse for Restgældens Beløb. Han begrunder sit Forslag med, at ved de sædvanlige Amortisationslaan gaar Afbetalingen i Begyndelsen meget langsommere for sig end senere — ved et 6 pCt.s Laan (5 pCt. Rente og 1 pCt. Amortisation) vil saaledes den første Halvdel af Kapitalen først være amortiseret om 25 Aar, den anden Halvdel derimod i 11 Aar —, men Følgen heraf bliver, at de færreste Laantagere opleve at tilbagebetale Laanet, og naar da Ejendommen skifter Ejer ved Dødsfald, kan den vedvarende Amortisation af den af Forgængeren stiftede Gæld blive skæbnesvanger for Efterfølgeren. Dette Forslag har sik-

*) i Schmollers's Jahrbüchern, 1887, S. 637 ff.

kert ogsaa sin Interesse, uden at jeg dog skal komme nærmere ind paa det eller andre Forslag, der sigte mod Hypothekgældens Afvikling.

Det er, som fremhævet, i Tyskland, at Tanken om at combinere Livsforsikring med Optagelse af Hypotheklaan er opstaaet, men saa vidt mig bekendt er der endnu ikke truffet Foranstaltninger til at gennemføre den i Praksis, prøve den i Livet. Det er, om man vil, kun en Theori, der her er slaaet til Lyd for, men en Theori, der paa Forhaand synes overordentlig tiltalende, og paa hvilken Goethes Ord om, at »grau, theurer Freund ist alle Theorie« ikke synes at passe. Dog om dens Gennemførlighed i Praksis maa de i Kredit- og Livsforsikringsspørgsmaal sagkyndige have et afgørende Ord. Hvis Tanken vinder Bifald her i Selskabet, vilde det næste Skridt da vel blive, at Landhusholdningsselskabet nedsætter et Udvalg af Kreditforeningsmænd, Livsforsikringsmænd og Landmænd til at drøfte dens Gennemførlighed og eventuelt fremkomme med Forslag til Selskabet om Veje og Midler, der kunne føre til det attraaede Maal, at hver Generation saa vidt muligt selv afbetaler sin Gæld. Lykkes det at paavise farbar Vej her, da vil den Hovedanke der rettes mod den nuværende Ordning af Landbrugets Realkreditforhold — at den vel giver Landmændene en let, bekvem og billig Adgang til at optage Laan i Ejendommene, men derimod ikke til atter at befri disse for Gælden — derved bortfalde eller i hvert Fald svækkes betydeligt. Og da vil der være gennemført en Foranstaltning, hvis gavnlige Følger sikkert ville kunne ligestilles med Følgerne af Kreditforeningernes Oprettelse for et halvt Hundred Aar siden. Man gav den Gang Landbruget en let og formaalstjenlig Adgang til at stifte Hypothekgæld. Man giver det nu en let og formaalstjenlig Adgang til atter at befri sig for den.

Hertil knyttede sig følgende Diskussion:

Direktør Dr. phil. Gram havde det i høj Grad interesseret at høre Sekretær Hertels Foredrag, som berørte et ganske overordenlig vigtigt Spørgsmaal, tilmed et Spørgsmaal, som er i høj Grad aktuelt, og derhos maatte det naturligt siges, at det maa tiltale Livsforsikringvæsenet. Der er her et Spørgsmaal, som kan og bør tages op af Landbruget. Sekretær Hertel fremførte saa mange forskellige Ting, at det var ganske umuligt at samle dem straks efter at have hørt Foredraget, og Taleren skulde derfor holde sig til ganske enkelte Hovedpunkter, hvad jo ogsaa vilde være mest passende ved denne Behandling af Sagen. Der blev flere Gange fremført, at den nuværende Generation skulde stræbe hen til at betale sin Gæld, hvad jo maa siges at være et rigtigt Princip. Men Spørgsmaalet er: Evner den nuværende Generation at gøre det? Og i dette Tilfælde er det af særlig Betydning at faa at vide, om den Generation af Landbrugere, som stifter Gælden, virkelig er i Stand til at betale den, og om den ikke maa overdrage til Efterkommerne en væsentlig Del af Gælden. Vore Kreditforeninger have gjort stor Nytte, idet de have gjort det forholdsvis let for Landmændene at faa Laan — og det gode Laan — til forholdsvis billig Rente og paa saadanne Vilkaar, at de i alle Henseender kunde være tjente dermed. Det er Lyssiden ved Sagen, men den har ogsaa Skyggesider, om end de ere mindre fremtrædende. Det kan jo ikke nægtes, at Kreditforeningsinstitutionen har medført, at Landmændene have været fristede til at optage Laan i Tilfælde, hvor de ikke burde have gjort det. Den lette Adgang til at faa Laan har fristet Folk til at gøre noget af deres faste Ejendom flydende, at omsætte den i disponibel Kapital, som jo kan bruges til enten at forbedre Ejendommen med — hvad jo maa siges at være udmærket — eller til andre Formaal, til dermed at udbetale Arv eller hvad det nu kan være. Alt dette er nu i og for sig godt, men det medfører som sagt ogsaa den Fare, at man optager Laan, selv om det strengt taget ikke behøves. De Førsteprioritetslaan, som Kreditfor-

eningerne yderst sjældent har maattet overtage Ejendomme. Men værre er det selvfølgelig, naar der er Tale om Laan paa 2den eller yderligere Prioritet. Det kan nemlig ikke nægtes, at der i mange Tilfælde er gaaet for yderligt med Laan, og Grunden dertil er sikkert den, at Folk ere tilbøjelige til at overvurdere deres Ejendommes Værdi eller med andre Ord til at sætte Ejendommens Værdi for højt op. Taleren sigtede ikke her til de lovformelige Taksationer, men til den Værdi, som man Mand og Mand imellem sætter paa en Ejendom og tillægger en vis Betydning. Der er forskellige Momenter til Stede, som gøre, at der altid vil være en Tendens til at overdrive. Taleren skulde imidlertid ikke komme nærmere ind paa disse Forhold, men kun sige, at i de gode Tider fristes Folk til at taksere en Ejendom efter den Indtægt, der haves deraf, medens man i de daarlige Tider, nemlig naar Rentefoden er lav, er tilbøjelig til at sige: Nu er Rentefoden kun det og det, og der kan derfor godt optages et Laan af den og den Størrelse, thi Udgiften bliver ikke større. Der ligger heri uvilkaarlig en ny Vurdering af Ejendommen. Kort sagt, man er tilbøjelig til at tillægge Ejendommen en højere Værdi, end man vil gøre i enhver anden Bedrift, som giver det samme Udbytte.

Naar man nu vil spørge, hvilke Foranstaltninger, der kunne træffes for at den Gæld, der saaledes er kommen til Stede, kan afvikles, er det jo selvfølgelig af største Betydning at faa Klarhed over, hvilke Byrder en Ejendom kan bære, og her staar man ved et Spørgsmaal, som er overordenlig vanskelig at besvare. Det vil være umuligt at faa bestemt Oplysning derom. Det kræver meget udførlige Regnskaber fra Aar til Aar over Indtægt og Udgift, over Ejerens personlige Forbrug osv., ja, kort sagt, et meget detailleret Regnskab; thi Landbrug er en overordenlig sammensat Bedrift, ikke enkel saaledes som f. Eks. Fabriksdrift. Der spiller i Landbruget flere Momenter ind, som gør det vanskeligt at komme til Bunds i Sagen. Om man nu kan faa disse Oplysninger frem, vidste Talnren ikke, men det, der i hvert Tilfælde skulde gøres, var at faa optaget en nøjagtig Undersøgelse af, hvilket Nettoudbytte en Ejendom giver, thi det

har en overordentlig stor Betydning m. H. t. det her paa Tale bragte Spørgsmaal.

Livsforsikringsselskaberne have allerede for længe siden haft Opmærksomheden henvendt paa det af Sekretær Hertel fremdragne Spørgsmaal. Taleren mindes saaledes at i de første Aar, han havde med Livsforsikringssagen at gøre, var det meget paa Tale i Hafnia, hvorledes man skulde indrette Forsikringsvæsenet, for at det kunde finde Indgang hos Landbruget. Man tænkte særlig paa, at der skulde tegnes Forsikringer med Hensyn til Afløsning af Aftægt og ogsaa med Hensyn til Afløsning af Laan, kort sagt, med Hensyn til alle de Ting, Landmanden kan bruge Penge til paa sine gamle Dage. Ogsaa paa selve Livsforsikringen blandt Landbrugere havde man Opmærksomheden henvendt, og det kan jo ikke nægtes, at der tegnes ikke saa lidt i den Retning, men ses paa hele Resultatet under et, er det dog overmaade tarveligt, naar man vil se hen til et af Formaalene med Livsforsikringen, nemlig Landbrugernes Forsikringssummer til dermed at afbetale Gæld, og naar man har fremhævet det Moment og anbefalet Landmændene at tegne en Livsforsikring netop med det Formaal for Øje, har man altid faaet det Svar, at dertil har man ikke Raad. De Forsikringer, som ere tegnede, ere i Sammenligning med de optagne Laan altid af forholdsvis ringe Betydning. Det er ikke godt at sige noget rigtigt i saa Henseende, men hvis man vil spørge Landmændene om, hvor stor deres Livsforsikring er i Forhold til deres Laan, vil det vistnok kun blive som 1: 4 eller som 1: 5.

Hvis der kun er Tale om Første Prioritetslaan, er Taleren tilbøjelig til at tro, at Forholdet nok kunde ordnes, men her kommer det Spørgsmaal frem, som Taleren før nævnte: Hvad kan Landbruget yde? Med Hensyn hertil vilde Taleren opstille et lille Regnestykke. For at tage runde Tal vilde han f. Eks. tage en Ejendom til Værdi af 100,000 Kr., paa hvilken der hvilede en 1ste Prioritet af 50,000 Kr., som bliver forrentet med 4 pCt. Hvis Ejeren af Ejendommen er 30 Aar gammel, og tegnes Forsikringen saaledes, at Forsikringssummen skal udbetales ved hans Død eller naar han er 60 Aar gammel — thi den Alder maa sættes, hvis den nuværende

Generation skal være færdig med Afbetaling af sin Gæld, før den næste Generation træder til —, vil denne Mand altsaa have at svare i Rente 2,000 Kr. og i Præmie for Forsikring 1,500 Kr. eller i Alt 3,500 Kr. aarlig, hvilket vil sige, at han er lige saa stærkt engageret, som om han foruden at have en 1ste Prioritet paa 50,000 Kr. ogsaa har en anden Prioritet paa 30,000 Kr. til 5 pCt. Om Ejendommen kunde bære en saadan Udgift, kunde Taleren ikke sige, men efter hvad han har hørt gentagne Gange, giver Ejendommene ikke noget stort Udbytte i Forhold til Værdien. Fordringen om at afdrage det fulde Laan er imidlertid temmelig stræng, og kan man ikke afdrage det, kan man dog i det mindste afdrage en Del deraf, og der er ogsaa god Grund til at sige, at Kreditforeningslaanene heller ikke behøve at afdrages med det fulde Beløb. Man maa kunne regne, at indtil 25 pCt. af Ejendommens Værdi kan blive indestaaende som en fast uforanderlig Prioritet i Ejendommen og altsaa kunne nøjes med at afdrage en Del af Kapitalen, og det vil da være utvivlsomt, at Landbruget i det hele og store vil være fuldt i Stand til at bære Byrden. Derved vilde der opnaas store Fordele. Altsaa for 1ste Prioritets Vedkommende vil det øjensynlig være nok, at en vis Del af Gælden afdrages og med Hensyn hertil vil ogsaa en Livsforsikring være overmaade nyttig, tilmed da der for Livsforsikringsvæsenets Vedkommende ikke i teknisk Henseende stiller sig nogen Hindring i Vejen. Tekniken er, hvad Livsforsikringsvæsenet angaar, saaledes, at Livsforsikringsforholdene kunne tilpasses til alle de Fordringer, der kunne stilles, ja, ogsaa for de kollektive Forsikringers Vedkommende. Saadanne Forsikringer ville meget vel kunne tegnes, men det vil næppe være praktisk, thi man vil være nødsaget til at forlange, at hver enkelt Person bliver underkastet den sædvanlige Lægeundersøgelse, der kræves som Bevis for, at vedkommende er levedygtig.

Der blev ogsaa af den ærede Foredragsholder sagt, at Kreditforeningsobligationerne ved at blive kombinerede med Livsforsikring vilde vinde i Sikkerhed. Ja, det er muligt. Men det forekom Taleren, at Kreditforeningsobligationerne nu til Dags af alle, som indlade sig paa at købe dem, betragtes

som havende en saa fin Sikkerhed, i det mindste herhjemme, at Kursens Forhøjelse maa afhænge af Udlandet, og det er et Spørgsmaal, om man ved at kombinere Obligationerne med en Livsforsikring, kan bringe Kursen noget i Vejret. Der kommer her mange andre Faktorer til, som ogsaa maa tages i Betragtning, saa at det er overmaade vanskeligt at udtale sig om dette Spørgsmaal. Fra Livsforsikringsselskabernes Side er der som sagt ikke noget i Vejen for at komme ind paa Spørgsmaalet i det hele taget. Vanskeligheden fremkommer ved Spørgsmaalet om, hvorvidt Landmændene have Raad til at komme ind paa denne Amortisationsmaade eller ikke. Man kan jo gøre en Prøve og spørge, om Landmændene have Lyst til at stifte Kreditforeningslaan med Amortisation, f. Eks. 30 Aar. Taleren vidste ikke, om det Forsøg var gjort, men han tvivlede om, at der vilde fremkomme et godt Resultat. Det er imidlertid heller ikke sagt, at det, fordi der er Stemning derfor, vil være rigtigt at gaa frem paa den Maade. Men det er godt at Øjnene op for, at det er rigtigt, at hver Generation betaler sin Gæld. Man skal ikke paadrage sig Gæld og anse det for tilstrækkeligt, at man betaler Renterne og saa lade Efterkommerne om Resten. Den, der stifter Gæld, paadrager sig et Ansvar, ikke blot over for sig selv, men ogsaa overfor sine Efterkommere, og derfor har han den Pligt at blive af med Gælden. Det var godt om denne Erkendelse vilde gaa op for Landmændene, og Taleren fandt derfor, at man skyldte Landhusholdningsselskabet Tak for, at denne Sag var draget frem.

Hvad angaar det af Sekretær Hertel fremdragne Spørgsmaal om Nedsættelsen af et Udvalg til at drøfte Sagen videre, da kan det i og for sig være meget fortræffeligt, men det rummer forskellige Vanskeligheder, og i sidste Instans viser det hele Spørgsmaal hen til at indføre Sparsommelighed. Man maa opfordre Landmændene til ikke at laane, men at spare for saa vidt muligt at blive af med den Gæld, de sidde inde med, og endelig maa der, hvis der skal laanes, ikke spørges om, hvor høje Laan, der kan faas, men om, hvor lidt der kan nøjes med.

Direktør Tetens vilde tillade sig at gøre nogle faa korte Bemærkninger. Det havde i høj Grad interesseret ham at høre Foredraget, og han kunde forøvrigt slutte sig til de Udtalelser, som Direktør Gram var kommen med. Hvad Tegning af Livsforsikring angaar, da ser man jo paa Landet stor Ulyst til at gaa dertil, idet Landmændene ikke, hvad der jo vilde være heldigt for dem, gennem en Livsforsikring skaffe sig af med Aftægten, saaledes at de gamle havde nok at leve af og ikke behøvede at ligge de unge til Byrde. Den ærede Foredragsholder bemærkede, at afdøde Direktør Hein gjorde gældende, at Risikoen var ulige, og at det skulde tages i Betragtning ved Fastsættelsen af Bidraget til Reservefonden. Det er vistnok meget rigtigt, men Taleren kunde sige, at praktisk set er det jo saaledes, at Folk tage saa store Laan, som de kunne faa, altsaa indtil $^3/_5$ af Vurderingen, og Bidraget, de skulde yde til Reservefonden, bliver regnet saa nøjagtig ud som muligt. Naar dette nu skal bæres baade af den fine og den tunge Ende, bliver det tilsidst Hip som Hap, enten Bidraget stilles ens over det hele eller fordeles med et højere Beløb paa den sidste Del af Laanet og med en mindre Del paa den første Del. Der er ganske vist enkelte, der optager saa smaa Laan, at der kunde være Anledning til at nøjes med et mindre Bidrag, men der er her Tale om rene Undtagelser. Det, der opnaas ved at kombinere Livsforsikring med et Hypoteklaan, skulde være det, at der skulde være et mindre Amortisationsbidrag, men det troede Taleren ikke kunde lade sig gøre, med mindre Laanene, som skulde afdrages ved en Livsforsikring, bleve adskilligt mindre end $^3/_5$ af Ejendommens virkelige Værdi. Dernæst skulde det andet Moment være det, at man ved at kombinere Obligationerne med en Livsforsikring skulde opnaa en højere Kurs paa dem. Men hvad dette angaar maatte Taleren være enig med Direktør Gram i, at vore Kreditforeningspapirer ere saa fine, at selv en Statsgaranti, om man fik den, vilde gøre dem mindre fine. Det vilde, troede Taleren, sætte en Plet paa dem i alt Fald her hjemme. Der har i den senere Tid været paatænkt at faa Kreditforeningsobligationernes Kurs hævet ved Hjælp

af en Hypotekbank, men videre end til Tanken er man ikke kommen.

Gehejmeetatsraad Bramsen havde hverken med Livsforsikring eller Kreditforeningssager at gøre, men han havde med Interesse fulgt Sekretær Hertels Foredrag og de interessante Udtalelser, der vare faldne efter Foredraget. Det var hans Mening, at naar der var Tale om Livsforsikring, saa maatte denne betragtes som en af det forrige Aarhundredes største Opfindelser, og alle burde interessere sig derfor. Han havde, da han fik Indbydelse til at komme til Stede ved dette Møde, været nysgerrig efter at erfare, hvorledes man tænkte at bringe Livsforsikring i Forbindelse med Spørgsmaalet om Realkrediten. Herpaa havde han nu faaet Forklaring. Denne Kombination af Livsforsikring og Kreditforhold var fremsat i vort Naboland, fra hvilket der jo kom saa mange frugtbare, men ogsaa enkelte mindre frugtbare Tanker frem, Tanker, som under alle Omstændigheder gav Anledning til Eftertanke og Diskussion og vakte Interesse for Sagerne, saa at der mulig tilsidst kunde komme et Resultat tilveje.

Hvad der ligger til Grund for den ærede Foredragholders Udtalelser, er først og fremmest dette, at enhver Generation bør betale sin Gæld, og det vilde være ganske fortræffeligt, om det kunde finde Sted. Taleren var imidlertid af den Mening, at det ikke vilde finde Sted. Men det vilde være korrekt, at den skulde betale Forskellen mellem den Gæld, den havde arvet, og den, den selv havde stiftet. Om det nu kunde gøres ved Hjælp af Livsforsikring som Supplement til Realkrediten var efter Talerens Anskuelse noget tvivlsomt. Han troede ikke, han tog meget fejl, naar han sagde, at Afslutning af Livsforsikring tilnærmelsesvis kunde analogiseres med Stiftelse af en Prioritetsgæld, af et eller andet Laan, som var stiftet mod Sikkerhed. Det er en ret udbredt Mening blandt Folk, at naar man har en Livsforsikringspolice, kan man laane paa den, og uagtet der her i denne Forsamling næppe er nogen, der er i Tvivl om, hvorledes Forholdet stiller sig, vilde Taleren dog gøre opmærksom paa, at en Livsforsikringspolice kun er et Papir der statuerer, at

man har paadraget sig en stor Forpligtelse, som ikke giver noget Udbytte. Policen er kun et Papir, der gennem en Række af Aar ikke har nogensomhelst Værdi. Naar man derfor vil drage Analogi med Hensyn til de her omhandlede Spørgsmaal, hvad den ærede Foredragsholder har villet gøre, maa det ikke overses, at der ikke er nogen Sikkerhed for, at en saadan Livsforsikringsforpligtelse virkelig vil blive opfyldt efter Gældens Stiftelse, med andre Ord, Taleren forstaar ikke, hvorledes en Kreditforening paa det Grundlag, at Debitor stifter en ny Gæld, der hedder Livsforsikring, der ikke giver nogensomhelst endog blot tilnærmelsesvis Sikkerhed for, at han vil indfri sin Gæld — og det er den Sikkerhed, Kreditforeningen vil have — skulde kunne indrømme virkelig Lettelse med Hensyn til Amortisation eller forlange en mindre Indbetaling til Reservefonden, ja, overhovedet give Laantageren nogensomhelst Lettelse i de Betingelser, der ellers stilles. Ganske bortset fra det overordenlig vigtige Spørgsmaal, som ogsaa er fremdraget her, nemlig hvorvidt Landbruget har Raad til at betale Præmien for en saadan Livsforsikring ved Siden af Gælden til Prioritetshaveren — man maa jo nemlig erindre, at man her vil paalægge Landbruget en ny Skat paa samme Tid, som saa mange Kræfter ere i Bevægelse for at lette de Byrder, der nu hvile paa Landbruget — er det et Spørgsmaal, om det, hvis man gik til en saadan Foranstaltning, da tilnærmelsesvis vilde føre til et Resultat, der var heldigere, end om der blev betalt et Par Procent mere til Kreditforeningerne, og der saa opnaas en hurtigere Amortisation. Der er ganske vist den Forskel, at naar vedkommende dør, forfalder Livsforsikringssummen straks til Udbetaling, men Taleren kunde ikke se, at man kunde give Debitor Lettelse, fordi han har tegnet en Livsforsikring, og hvis man skulde kunne gøre det, hvad han dog ikke troede, vil man kun kunne gøre det, naar der blev Tale om tvungen Forsikringsforpligtelse. Der kan altsaa her kun være Tale om en Kreditforening, for hvilken der maatte gælde særegne Regler, og da bl. a. den, at alle Debitorer, der ere interesserede i den, skulde være forsikrede. Taleren troede imidlertid, at naar det hele blev sat i Scene, vilde Debitorerne komme til

at betale det samme til Kreditforeningen, som nu er Tilfældet. Taleren kunde ikke noksom anbefale Livsforsikring i det Omfang, som enhver kan overkomme, men derom er der jo ikke speciel Tale her. Han vilde hvad den foreliggende Sag angaar, udtale, at det vilde være fortræffeligt, om den blev nærmere undersøgt, men han vilde tillige bemærke, at han vilde forholde sig noget reserveret med Hensyn til at udtale noget om, hvilke positive Resultater, der vilde fremkomme.

Direktør Gamborg: Det, som her ligger for, er egentlig ikke nogen ny Sag herhjemme for Livsforsikringsselskaberne. Om Tanken egenlig stammer fra vore Nabolande, saaledes som Gehejmeetatsraad Bramsen udtalte, er tvivlsomt, i hvert Fald har der herhjemme været arbejdet meget i denne Sag, og det kan paavises, at man overfor Landboerne har fremhævet, at Prioritetsforholdene kunde lettes ved Hjælp af Livsforsikring. Der har i det Selskab, Taleren repræsenterer, været anstillet Undersøgelse, om man ikke kunde faa lavet noget i den Retning, her er omtalt. Men fra Landbrugets Side har denne Sag hidtil kun mødt Lunkenhed i højeste Grad. Det Beløb, Gaardmændene i Reglen forsikre sig for, er 3—4—5000 Kr. eller vel i Gennemsnit ca. 3000 Kr. Direktør Tetens bemærkede før, at Landmændene ere uvillige til at forsikre sig, saaledes at de kunne faa Aftægten afløst ved en Livsforsikring. Det bliver derfor vistnok saaledes, at den Generation, der nu lever, vil komme til at bære Aftægten for to Generationer, idet den ikke alene skal betale for de gamle, men ogsaa for sig selv. Hovedsagen ved dette Møde er vistnok, at denne Sag bliver optagen fra en saa udmærket Side, som Tilfældet er. Det vil hjælpe betydeligt til, at Livsforsikringsvirksomheden vil komme til at gaa noget fremad. Hidtil er det Livsforsikringsselskaberne alene, der have virket i denne Sag og med et forholdsvis ringe Resultat. Men naar nu Landbrugets Institutioner ogsaa ville tage fat og arbejde, kan der maaske komme noget ud deraf; det er denne Støtte, der hidtil har været savnet. Taleren kunde ikke indse, hvorfor der ikke skulde kunne gøres noget i den af Sekretær Hertel omtalte Retning. Han var kun lidet be-

vandret paa det kombinerede Omraade, der her er Tale om; men hvorfor skulde Kreditforeningerne ikke kunne forlange, at Laansøgerne deponere deres Livsforsikringspolicer hos dem? Livsforsikringssummen vil vel kun dække en Del af Laanet, men selv om det kun er Halvdelen eller Trediedelen deraf, vil der dog være vundet uhyre meget derved. Kreditforeningerne maa opkræve Forsikringspræmien sammen med Renten, saaledes at de derigennem ere sikre paa, at Forsikringsdokumentet holdes i Kraft. Gehejmeetatsraad Bramsen siger, at derved kan der ikke opnaas nogen Lettelse for den vedkommende, og det er forsaavidt ogsaa rigtigt, idet han ikke kan blive fri for Bidragene til Amortisationsfonden, der vel har den Betydning indenfor Kreditforeningerne, at de deri tilstedeværende Midler skulle kunne dække eventuel Forringelse af Panterne, og alene af den Grund kunne disse Bidrag ikke undværes. Men nogen Lettelse maatte kunne skaffes til Veje i den Retning, thi naar en Police har været tilstrækkelig længe i Kraft, har den en vis Værdi, og den vil eventuelt kunne ombyttes med en Police, der er fri for Præmiebetaling, men hvis paalydende Sum da naturligvis vil blive mindre, nemlig saaledes, at Summens Størrelse staar i et vist Forhold til de indbetalte Præmier.

Folketingsmand Bing: Da den ærede Indleder sluttede sit Foredrag, appellerede han til de særlig sagkyndige, der vare til Stede, men naar Gehejmeetatsraad Bramsen ikke en Gang tør kalde sig særlig sagkyndig, kunde Taleren det endnu mindre, idet han hverken var Livsforsikringsmand eller Forsikringsmand overhovedet. Naar han derfor tog Ordet, var det kun som gammelt Medlem af Selskabet, og han gjorde det for at takke saavel den ærede Indleder, som jo har faaet megen Anerkendelse af de Herrer, der have haft Ordet, som Selskabets Præsidium, paa hvis Initiativ denne Sag var rejst. At det er sket, gør et af Selskabets gamle Medlemmer godt, netop fordi de, der som Taleren have været Medlemmer af Selskabet i 30 Aar, have oplevet Tider, da Selskabet ikke gav Adgang til at faa Sager frem, der ikke vare saa afklarede, ikke vare saa pure, at Selskabets Værdighed tillod

det at tage dem op til Undersøgelse. Forholdet synes nu at være blevet et andet, og det vidner om, at der er kommet nye Kræfter, nyt Liv ind i det gamle Selskab.

Hvad selve Spørgsmaalet angaar, da er det rimeligt, at der kan siges baade pro et contra. Men det glædede Taleren, at han havde faaet Ret i visse Tanker, som ere opstaaede i hans stille Sind, nemlig med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt det ene Slægtled skal have betalt sin Gæld, inden det næste kommer. Hvad angaar den personlige Kredit, da er det rimeligt, at den fyldestgøres af vedkommende selv; hvad derimod Realkrediten angaar, synes det urimeligt at tænke sig, at man skulde kunne opnaa, at den danske Jord skulde blive fri for Gæld (Gehejmeetatsraad Bramsen: Bluhme har jo stillet Forslag i saa Henseende!). Ja, men det er ikke sagt, at det Forslag er gennemførligt. Hvad Taleren kunde ønske at fremføre her, er, at der jo selvfølgelig, selv om Sagen er smuk og anbefalelsesværdig, dog vil være meget at overveje og drøfte.

Det gaar vel de tilstedeværende som Taleren, at naar man hører et Foredrag og hører nye Planer komme frem, overfører man det hørte paa kendte Forhold, og medens Sekretær Hertel udviklede Forsikringstanken, vendte Taleren i sit stille Sind tilbage til den Ejendom, han havde forladt, og som han havde siddet ved i mange Aar, og han kom da til at erindre, at i de 60 Aar, der ere gaaede siden Gaarden blev oprettet, var ingen af Ejerne — der havde været 6 eller 7 — døde, medens de endnu ejede Gaarden, og der vilde saaledes ikke være falden nogen effektiv Livsforsikring ved Gaarden. Spørgsmaalet blev da: Vil den ny Ejer kunne gaa ind i den gamle Ejers Forhold til Livsforsikringen? Sæt Alderen ikke falder sammen med den tidligere Ejers Alder, det vil sige den, der har tegnet Policen. Sæt hans Helbredstilstand og alt sligt ikke er saaledes, at han lige kan overtage Forpligtelsen med Hensyn til Livsforsikringen, som den tidligere Ejer havde! Hvad saa? Naar der her tales om Forpligtelse, glædede Taleren sig over, at han ikke var livsforsikret, thi efter Gehejmeetatsraad Bramsens Udtalelser synes det, som om det udelukkende er en Forpligtelse, man

har paataget sig, naar man har forsikret sig, og ikke andet. Hvorom al Ting er: det forekom Taleren, og det synes ogsaa at være de Herrers Mening, der have talt, at denne Sag bør drøftes, og det er derfor at haabe, at Præsidiet vil gøre Alvor af at tage Sagen op og overgive den til et Udvalg af sagkyndige og Landmænd, saaledes at der kan komme til at foreligge et Resultat, og forhaabentlig da et saadant Resultat, at det kan blive til Nytte for Landbruget, saaledes at det uden at forøge dets Byrder letter dets Forpligtelser overfor Samfundet. Med disse Ord vilde Taleren anbefale Præsidiet at tage denne Sag op til Behandling.

Kontorchef Jerichau-Christensen: Der er flere Gange nævnt Ordet Generation og ogsaa Spørgsmaalet om kollektiv Forsikring, dette har bragt Taleren paa den Tanke, hvorvidt det er rigtigt at tale om Generation, Slægtled og kollektiv Forsikring af Mennesker. Er man ikke her henvist til at holde sig til Individer? Direktør Gram sagde, hvad der noget overraskede Taleren, at Livsforsikringstanken er udviklet til at løse enhver Opgave, der kan rettes til den, altsaa ogsaa naar den angaar kollektiv Forsikring. Hvad nu denne Forsikringsmaade angaar, da har Taleren ikke tidligere haft Lejlighed til at tænke over, hvorvidt den lader sig ordne lige overfor Landbruget. Men han har set andre Forhold vedrørende den kollektive Forsikring og har da set, at man har maattet opgive at forsikre en Flerhed under ét, og Direktør Gram udtalte ogsaa noget i den Retning, idet han nævnte, at ved den kollektive Forsikring var en Lægeundersøgelse nødvendig for hver enkelt Person. Der er Tale om, at enhver Generation skal betale sin Gæld, men Generation er et abstrakt Begreb. Menneskene dø enkeltvis, og den ene Generation flyder over i den anden. Naar der tales om Generation, bringer det Taleren til at tænke paa Forsikringssummens Størrelse i Forhold til Laanene. Ser man hen til den enkelte Mand, kan det ikke blive hans Pligt, naar han har optaget et Laan paa Realkreditens Grundlag, at betale dette Laan tilbage, inden han gaar bort, thi det er klart, at hvis Laanet er anvendt til Forbedring af Ejendommen, skal

det ikke tilbagebetales før den Tid, Laanet ikke mere yder Fordel for Ejendommen, og skal en Mand forsikre sig for det fulde Laanebeløb, paalægger man ham, saaledes forekom det i alt Fald Taleren, en for stor Byrde. Man kan her tage et Eksempel: En Mand har en gældfri Ejendom til et Beløb af 100,000 Kr. og optager deri et Laan paa 50,000 Kr., som han anvender i produktive Øjemed. Det er da klart, at idet Manden samtidig forsikrer sig for det fulde Laanebeløb, altsaa for 50,000 Kr., vil han være langt ude over den Forsikring, der behøves med Hensyn til Amortisation af dette Laan, og der vil være god Grund for ham til ikke at tegne en saa stor Forsikring. Naturligvis vil det i høj Grad nedbringe de Fordringer, der stilles til ham, men paa den anden Side ville Omkostningerne, han skal udrede, blive overordentlig store, naar han baade skal betale Rente af Laanet, f. Eks. 4% og Præmie for Livsforsikringspolicen. Man stiller det for byrdefuldt for denne Mand. Tænker man sig, at han har anvendt Pengene til Forbedring af Driften, til Bygninger paa Ejendommen osv., giver det jo en Indtægt, og der er ikke Grund til i det Øjeblik, Manden dør efter faa Aars Forløb, at forlange at hele Gældsbeløbet skal være til Stede, thi Arvtageren faar i Virkeligheden meget mere, nemlig baade det, der er anskaffet for Pengene og selve Pengebeløbet. Der er derfor efter Talerens Mening Grund til, hvis denne Sag kommer til yderligere Forhandling under Selskabets Auspicier, at disse Punkter drages frem.

Direktør Gram gjorde en kort Bemærkning overfor den sidste Taler og bemærkede navnlig med Hensyn til den kollektive Forsikring, at han var vis paa, at Livsforsikringsselskaberne kunde klare de Spørgsmaal, der her fremstillede sig, men han ansaa det ikke for praktisk at komme ind paa denne Forsikringsmaade.

Sekretær Hertel: Folketingsmand Bing sagde, at i 60 Aar var ingen af de Mænd, der havde besiddet den Gaard, han en Gang havde ejet, død som Ejer af Gaarden, og spurgte saa, hvorledes Systemet kunde finde Anvendelse der. Her-

paa kan svares, at dette vel er et eksceptionelt Tilfælde. Paa Hovedmassen af Landets Gaarde, Selvejerbøndergaardene, sidder Slægt efter Slægt, følger Sønnen Faderen, og det af den ærede Folketingsmand fremdragne Forhold vil ikke gælde for disses Vedkommende. Men der kan selvfølgelig være mange Tilfælde, i hvilke Systemet ikke kan passe. Svagelige og syge Landmænd kunne saaledes næppe høste Gavn af det. Men fordi Systemet ikke kan omfatte alle Landmænd, kan det dog bringe store Klasser indenfor Landbruget Gavn. Hvorledes saadanne Tilfælde, i hvilke der skiftes Ejer flere Gange, skulle ordnes, maa med mange andre Spørgsmaal undersøges i et eventuelt Udvalg. Forøvrigt troede Taleren ikke, at der vilde være noget i Vejen for en Kombination, en Forening, af Livsforsikring og Prioritetslaan. De Præmier, Vedkommende har indbetalt, tilkommer den »sammensatte« Institution, som eventuelt maa kunne anvende dem til at amortisere Laanene. De principielle Indvendinger, som Gehejmeetatsraad Bramsen fremkom med, kunde Taleren ikke tiltræde, men da de alt vare imødegaaede af Direktør Gamborg, skulde han ikke komme nærmere ind paa dem. Direktør Tetens mente ikke, der kunde spares noget ved de forskellige Kombinationer, Taleren havde henledet Opmærksomheden paa. Det er jo muligt, at Taleren har Uret, men det, der imidlertid har bragt ham paa den Tanke at fremsætte dem, er, at ser man hen til Husmandskreditforeningens Obligationer, da garanterer Staten jo Renten, og de staa derfor højere i Kurs end de andre Kreditforeningsobligationer, og den eneste Grund, dette kan tilskrives, er efter Talerens Mening, at Laangiverne tænke sig, at disse Obligationer netop derfor ere mere sikre. Der er derfor næppe noget ulogisk i at ræsonnere, at naar de nye Obligationer blive sikrede paa den her nævnte Maade, vil deres Kurs kunne hæves. Naar Taleren endvidere har tænkt sig, at der kunde spares noget ved at yde et mindre Bidrag til Reservefonden, var han ledet dertil ved at se, at en Kreditforening, nemlig den, for hvilken Hr. Tetens selv er Direktør, havde nedsat Bidraget til Reservefonden af den uamortisable Del — den sikreste Del — af Laanet (Tetens: Af en Trediedel!). Ja, der tages altsaa Hensyn til, om det er den

fineste Del af Pantet eller ikke. Direktør Gram rejste det Spørgsmaal, om Landmændene have Raad til at gaa til en saadan Foranstaltning, men det er netop det, der skal undersøges i et eventuelt Udvalg.

Efter en løselig Beregning, som Taleren havde foretaget under sin Syslen med Sagen, og som han vilde bede modtaget med al Forbehold, da den var foretaget af en Lægmand, stillede Forholdet sig saaledes, idet der ikke er taget Hensyn til Rentes Rente:

En 28-aarig Landmand optager et Laan paa 10000 Kr., at amortisere i Løbet af 42 Aar, altsaa til han er 70 Aar.

Ved Laan uden Livsforsikring bliver Ydelsen:

	Aarlig:	Ialt i 42 Aar:
Rente: $3^1/_2$ pCt. p. a. af 10000 Kr.....	Kr. 350	Kr. 14700
Amortisation: $1^1/_4$ pCt. p. a. af 10000 Kr.	— 125	— 5250
Indskud til Reservef.: 2 pCt. af 10000 Kr. ca.	— 5	— 200
Bidrag til Reserve- og Administrationsfonden: 16 Øre aarlig pr. 100 Kr. Hovedstol	— 16	— 672
Ialt...	Kr. 496	Kr. 20822

Tegner Landmanden samtidig med Laanets Optagelse en »Livsforsikring med Udbetaling« paa 10000 Kr., at udbetale én Gang for alle ved hans Død eller senest, naar han fylder 70 Aar, vil Udgiften til Amortisation af Laanet kunne spares samt Indskuddet til Reservefonden og Bidraget til Reserve- og Administrationsfonden kunne nedsættes.

Hertil kommer, at det maa forudsættes, at de $3^1/_2$ pCt.s Kreditforeningsobligationer ved Kombinationen med Livsforsikring opnaa samme Kurs som de garanterede Husmandskreditforeningers, d. v. s. opnaa en Kurs, der er ca. 5 pCt. højere end nu.

Gaa vi ud fra, at Indskuddet til Reservefonden nedsættes til 1 pCt. og Bidraget til Reserve- og Administrationsfonden nedsættes til 6 Øre aarlig pr. 100 Kr. Hovedstol — det er de Nedsættelser, Østifternes Kreditforening har foretaget for de uamortisable Laans Vedkommende — da finde vi:

Ved Laan med Livsforsikring bliver Ydelsen:

	Aarlig:	Ialt i 42 Aar:
Rente af Laanet: $3^1/_2$ pCt. p. a. af 10000 Kr.	Kr. 350	Kr. 14700
Indskud til Reservef.: 1 pCt. af 10000 Kr. ca.	— $2^1/_2$	— 100
Bidrag til Reserve- og Administrationsfonden: 6 Øre aarlig pr. 100 Kr. Hovedstol.	— 6	— 252
Forsikringspræmie iflg. Statsanstaltens Tariffer	— 203	— 8526
	Kr. $561^1/_2$	Kr. 23578
Fragaar Bonus: 20 pCt. af de aarlige Præmiebeløb	— 41	— 1722
	Kr. $520^1/_2$	Kr. 21856
Fragaar Kursavance ved Laanets Stiftelse: 5 pCt. af 10000 Kr. ca.	— 12	— 500
Ialt...	Kr. $508^1/_2$	Kr. 21356

Laantageren vil efter denne løselige Beregning altsaa, naar han kombinerer Optagelsen af et Pantelaan med Tegningen af en Livsforsikring, selv om han lever, til Forsikringskapitalen forfalder til Udbetaling, ikke komme til at yde mere end 12 à 13 Kr. aarlig ekstra. Dør han tidligere, vil Forsikringssummen straks være disponibel til at afbetale Hypothekgælden med.

Man forbavses over, hvor billigt Systemets Anvendelse synes at være. Taleren havde set en tysk Beregning, som gik ud paa, at den her omhandlede Kombination endog var billigere end de sædvanlige Laan, og ved en ædruelig Beregning med danske Forhold for Øje, var han altsaa kommen til at antage, at Systemet ikke er slet saa dyrt, som mange synes at tro. Men for at gentage det, hvad der her er fremsat, er en usagkyndigs Beregninger, der fremtræde uden Pretention, og for dette Hovedpunkts Vedkommende: hvad vil det koste, kan de teknisk sagkyndiges værdifulde Bistand ikke undværes.

Gehejmeetatsraad Bramsen troede at turde sige, at hvis denne Beregning ikke kunde staa sin Prøve, vilde det i ikke ringe Grad netop være begrundet i, at den ærede Foredragsholder tillægger Livsforsikringspolicen en Betydning, som det

ikke er sikkert, den har. Det er jo nemlig saadan, at naar en Livsforsikring tegnes, er det kun en Gældsforpligtelse og ikke en Rettighed, og derhos er det jo saaledes i flere Aar, at den ikke har 4 danske Skillings Værdi, og den Mand, for hvem en saadan Police skal have Betydning med Hensyn til Sikkerhed for Laan, er ikke nogen god Kreditforeningsdebitor. Der er i Beregningen forudsat, at man efter 42 Aars Forløb er helt fri for Gæld. Der er imidlertid det at se hen til, at naar den paagældende Mand ikke betaler Rente af Laanet, tager man hans Ejendom, men betaler han ikke Præmien har man ikke nogen Ret overfor ham. (Kammerherre Sehested: Hvorfor ikke tage Ejendommen?) Jo, forsaavidt det er lovligt at pantsætte en Ejendom flere Gange; ved Løsøre er det kriminelt at pantsætte flere Gange, og vel ogsaa, naar det drejer sig om fast Ejendom? Naar den ærede Foredragsholder siger, at de indbetalte Præmier tilhøre Kreditforeningen, maa der dog gøres opmærksom paa, at hvis det skal være Tilfældet, saa faar jo Livsforsikringsselskabet ikke noget. (En Stemme: Det er jo en og samme Institution!) Men man maa være paa det rene med, at de udbetalte Præmier kan man ikke faa fat i; der kan kun være Tale om Policen; de indbetalte Præmier kunne ikke være Udgangspunktet; kun Policen, der er stillet til Sikkerhed, kan Kreditforeningen holde sig til, og Policens Værdi er først negativ, saa lig Nul og saa endelig stigende i Værdi. Taleren havde ikke nogen Mistro til Livsforsikring; han havde kun til Forklaring af Udtalelserne om, at naar en Mand, f. Eks. i Gaar, har tegnet en Livsforsikring og henvender sig til en Kreditforening med Anmodning om Laan og samtidig overgiver sin Forsikringspolice med det Maal at blive fri for at betale til Administrationsfonden, villet hævde, at Svaret maa blive: Policen er ikke noget værd, der kan ikke gives noget for den.

Direktør Gamborg: Den Police, der tegnes, har naturligvis ikke nogen Værdi, hvis der ikke haves nogen Garanti for, at Præmien betales; men Kreditforeningen kan jo fordre at faa Policen i Hænde, og at Præmien skal betales samtidig

med Renterne. Den Aarrække, i hvilken en Police ikke har nogen Værdi, er ikke lang, og derefter, siger Gehejmeetatsraad Bramsen, stiger den kun langsomt. Men det er ikke saa ganske rigtigt; dens Værdi vokser endogsaa, naar den først er kommen saavidt, at Værdien gaar opad, meget hurtigt (Gehejmeetatsraad Bramsen: Ja, det blev der jo gjort opmærksom paa!). Ja, og forsaavidt ser det ikke saa sort ud, som der blev skildret. Men der skal naturligvis være Sikkerhed for, at Præmien betales.

Gehejmeetatsraad Bramsen: Hvis Præmien blev betalt forud for Forsikringens hele Løbetid, var Policen sikker nok, men naar Præmien betales enten fjerdingaarlig, halvaarlig eller aarlig, er Policen til at begynde med ikke noget værd. Mellem disse to Yderpunkter ligger Sikkerheden.

Direktør Tetens: Tanken maa være, at en Laaneinstitution yder et Laan f. Eks. 10,000 Kr., og samtidig maa der stilles en Police til Sikkerhed, og saavel Renten som Præmien maa betales til Laaneinstitutionen, som derefter afvikler med Livsforsikringsselskabet. Der vil da blive en Mellemregning mellem disse to Institutioner, som vil give dem mere at bestille end ellers, hvilket kræver Omkostninger og altsaa ikke gør det hele billigere. Laaneinstitutionen ser paa den reale Sikkerhed og regner efter Talerens Mening ikke Policen for noget. Det kunde jo tænkes, at der kunde laves en Anstalt, hvor en Kombination som den her omhandlede kunde finde Sted; men hvilket frygteligt Baand vilde der ikke hvile paa Ejendommens Ejer! Han vilde ikke kunne afhænde Ejendommen til andre, da Policen ikke kan gaa over paa nogen anden, og en Mand vil aldrig bindes til en Ejendom, han ikke kan komme fra. Hans Police har ingen Værdi for Laaneinstitutionen, da den ikke kan overføres paa andre.

Direktør Gram vilde lige over for Direktør Tetens bemærke, at i Livsforsikringspræmien er der nogen Amortisation. Tog man f. Eks. det nys opstillede Regnskab for sig, ser man at der staar: Forsikringspræmie ifølge Statsanstaltens Tarif 203 Kr., og af disse 203 Kr. bruges en Del netop til

Amortisation, nemlig til at opsamle den Kapital, som ved Mandens Død skal være til Stede for at dække Laanet. Det er akkurat det samme som naar Kreditforeningerne henlægge Amortisationen til en særlig Konto; der er med andre Ord i selve Forsikringspræmien et Bidrag til Amortisation, og derfor er der Mulighed for, at Kreditforeningerne i Virkeligheden tager Policen som en vis Sikkerhed. Men Forsikringspræmien maa betales samtidig med Renterne, og naar man saa ikke kan betale det samlede Beløb, og Ejendommen overtages af Kreditforeningen, følger deraf tillige, at Policen ophæves med det samme, idet den ikke kan overføres paa nogen anden. Forsikringsselskabet, der saa har Policen, kan da give en vis Godtgørelse, og den vil blive brugt til delvis Amortisation. Saaledes maa det opfattes. Hvad angaar Spørgsmaalet, om Kreditforeningerne ville kunne give Nedsættelse i Omkostningerne, da maa dertil svares, at det kan gøres. Ganske vist bliver Arbejdet større, idet Kreditforeningerne ikke alene maa opkræve Renten men ogsaa Forsikringspræmien. Men Opkrævningen sker paa en Gang, og da der i Forsikringspræmien indeholdes tilstrækkeligt til dermed at dække Omkostningerne ved Opkrævningen, maa der kunne ske en Nedsættelse. Altsaa helt hen i Vejret er det ikke, at Omkostningerne blive aftagende. Her er nu opstillet et Regnestykke, der skal vise de gunstige Resultater ved en saadan Kombination, som er foreslaaet af Foredragsholderen. Uden Livsforsikring vilde ifølge Regnestykket, der er opstillet af Sekretær Hertel, Ydelsen blive for et Aar 496 Kr., og kombineret med Livsforsikring 508 Kr.; der vil altsaa kun blive en Forskel af 12 Kr., og man har derhos den Fordel, at hvis Manden, om jeg saa maa sige, er saa heldig at dø, faar hans Arvinger Pengene kontant. Men det er en underlig Maade at gaa frem paa, og i Virkeligheden bliver den Forskel, der fremkommer, ikke 12—13 Kr. men 75 Kr. eller Forskellen mellem Præmien og Amortisationen. Der er i dette Regnestykke opstillet Kursavance, Bonus osv., altsammen noget, der er usikkert. Der er forøvrigt hertil at sige, at naar der skal være Mening i det hele, maa det være saaledes, at Laanet kan være afdraget, naar Ejendommen ordenligvis skifter Ejer, og man maa lægge

Mærke til, at her er ikke Tale om andre Ejendomme end dem, der gaa i Arv fra Fader til Søn. For disse gælder det, at Faderen kan spare til Sønnen, saaledes at der, naar denne faar Ejendommen, er Penge til Stede. Der maa være en kort Amortisationstid, 35 maaske 40 Aar, mere kan det ikke være, og her vil Regnestykket ikke slaa til. Ogsaa maa der tages Hensyn til Rentes Rente, og i det hele taget vil Regnestykket, naar det skal gøres fuldtud, ikke komme til at se saa simpel ud som her er angivet.

Forhenv. Forpagter Winkel: For de Ejendommes Vedkommende, der nu er bebyrdede med en ringe Gæld f. Eks. $^1/_3$ af Værdien, har Foranstaltningen ikke nogen videre Betydning. Anderledes stiller det sig derimod for de Ejendomme, der ere stærkt bebyrdede med Prioritetshæftelser. Det er dem, der sidde haardest i det, og det er dem, der burde tages Sigte paa. Direktør Gram nævnte som Eksempel en Ejendom til 100,000 Kr.s Værdi, i hvilken der optoges et Laan paa 50,000 Kr., som skulde forrentes samtidig med, at der skulde betales Præmie for en Livsforsikring, og at Udgiften her i Alt vilde andrage 3,500 Kr. Hvis det var tilstrækkeligt, var det ikke nogen stor Sum at udrede for en saadan Gaard, der efter en Middelpris som den angivne maa staa for ca. 17 Tdr. Hartkorn. For Livsforsikringens Vedkommende vil der som sagt kræves en Præmie af 1500 Kr., hvilket vil andrage ca. 20 Kr. pr. Td. Ld., og det skulde en saadan god Ejendom kunne svare, forsaavidt Ejeren ikke skylder mere i Ejendommen end de 50,000 Kr. Men saaledes er det ikke altid. Der er i alt Fald mange Ejendomme, i hvilke man med Hensyn til Behæftelser er gaaet over Stregen.

Præsidenten (Kammerherre K. Sehested) vilde paa Præsidiets Vegne udtale dettes Paaskønnelse af det store Arbejde, Sekretær Hertel har udført for at bringe denne Sag frem, for den fortræffelige Maade, hvorpaa han har lagt den frem, og for den store Klarhed, hvormed han har gjort Rede for Sagen. Endvidere vilde Taleren rette en Tak til de

Herrer, der have ydet Bidrag til Sagens Belysning, og ikke mindst vilde han rette en Tak til dem, der have fremsat den skarpeste Kritik over for det, som her er bragt frem. Taleren vilde haabe, at det maatte være sandt, hvad der blev sagt under Foredraget, nemlig at hvor der er et Maal, findes der ogsaa en Vej. I alt Fald tyde de Udtalelser, der ere faldne, paa, at der er et Maal at naa, som er attraaværdigt, og naar det er Tilfældet, findes ogsaa nok Vejen.

Mælkeribruget i Danmark 1901.

Af Konsulent *B. Bøggild.*

Aaret 1901 blev et godt Aar for det danske Mælkeribrug; thi der blev forholdsvis megen og god Mælk at arbejde med, og Priserne paa Smør og Svin vare særdeles gode; men Aaret bragte ogsaa Skuffelser og Vanskeligheder, som det er bedst at tage Lære af for Fremtiden.

Sommeren 1900 havde kun givet lidt Kløverhø og en tarvelig Græsning; men Udbyttet af Korn og Rodfrugter blev noget over en Middelhøst, saaledes at Køerne bleve bundne ind ved Siden af ganske gode Beholdninger for Vinteren. Af indkjøbte Foderstoffer anvendtes der fortrinsvis Oliekager som Tilskud til de mange hjemmeavlede Rodfrugter. Overskudsindførselen af Oliekager ses at være i stadig Stigning, og den er nu næsten 9 Gange saa stor som 1880—85. Brugen af Klid er derimod aftagende. Der var en Tid, da Klid og Rapskager betragtedes som nødvendige for Produktionen af fint Vintersmør. Nu er det de mest kvælstofrige Kager, der foretrækkes. Mest anvendes Bomuldsfrøkager, men dernæst ogsaa Solsikkekager, Hampefrøkager, Sesamkager o. s. v. — Af Majs indførtes 635 Millioner Pund i Sammenligning med 935 Mill. Pd. i 1899—1900, og Prisen var i Løbet af Aaret saa høj, at der næppe blev meget heraf anvendt til Køerne.

Danmarks Overskuds-Indførsel af:

Landbrugsaaret	Kornvarer uformalede og formalede	Oliekager	Klid
	1000 Pd.	1000 Pd.	1000 Pd.
1898—99	1,208,180	289,180	127,147
1899—1900	1,249,677	412,896	98,593
1901—1902	999,599	431,587	67,340

Vinteren var ingenlunde særlig streng, men der indtraf gjentagne Gange Dage, paa hvilke det var vanskeligt at færdes og faa Mælken frem til de mange store Andelsmælkerier, saaledes at Andelshaverne maatte hjælpe til, idet Mælkekuskene ikke med egne Heste kunde overkomme Arbejdet. Og Vinteren bragte flere Gange stærke og pludselige Omslag fra mildt Vejr til streng Frost og omvendt, — Omslag med en Forandring af indtil 10—15° C. i Luftens Temperatur i Løbet af et Par Dage, — hvilke Omslag uden Tvivl i mange Mælkerier vare uheldige for Smørrets Kvalitet og Ensartethed, idet de foraarsagede Uregelmæssigheder og Vanskeligheder ved Syrningen, Kjærningen og Smørrets Behandling. — I saadanne Tilfælde faar det Betydning, at Bestyreren har stedlig Erfaring, ikke overlader Arbejdet til en ung Mejerske, men selv hurtig træffer de nødvendige Forholdsregler for, at Syren kan bevares, og at Fløden kan blive jævn til sædvanlig Tid.

Der blev Is nok til at fylde alle Ishuse; men i Sommerens Løb viste det sig, at mange af disse ere meget for smaa i Forhold til den Mængde Fløde og Smør, der nu er at arbejde med.

Ligesom Hveden gik bort, saaledes tog ogsaa Kløveren og det italienske Rajgræs mange Steder Skade, men Foraaret begyndte tidlig, saaledes at der dog blev saa meget Græs, at Køerne kunde komme ud, inden Foderbeholdningerne vare helt udtømte. — Maj og Juni

vare regnfulde og kolde, saaledes at Opholdet paa Marken, særlig om Natten, kun var lidet behageligt for Køerne; men derefter indtraadte der en forbausende Forandring i Vejret. Det blev varmt, og der blev temmelig pludselig en saa stor Rigdom paa Græs, at Køerne umulig kunde fortære det. Der blev Lejlighed til at bjærge en stor Mængde Agerhø, og Solen vedblev Dag efter Dag at skinne, saaledes at Høet hurtig kom i Hus og i Stak, og det blev altsammen af fortrinlig Kvalitet.

Snart blev Solskinnet og Varmen for stærk for Køerne, og omhyggelige Folk lode dem nu være inde midt om Dagen, men lode dem blive ude om Natten. Den rigelige Græsning gav en stor Mængde Mælk, men i den stærke Varme var det mange Steder svært at faa Mælken i frisk Tilstand til Mælkeriet, endvidere at faa Fløden kølet godt af, at faa Smørret kjærnet tilstrækkelig fast, at forhindre Skimmeldannelse paa Steder, hvor der var bleven for fugtigt i Regnperioden, og endelig at faa Smørret godt afkølet i Kølerummene eller i de gamle Smørkjældere, som man endnu nogle Steder nøjes med. Følgelig blev ganske naturligt Smørret fra nogle Mælkerier ikke saa fint, fast og holdbart, som det burde have været, — og Pasteuriseringsloven fik Skylden, — den er endnu Syndebuk, og det er jo lettere at give den Skylden end at paavise Fejlene, at faa dem indrømmede og at faa dem rettede.

I Sommeren 1900 fik Pasteuriseringsloven Skyld for at foranledige et stort Mælkeforbrug til et Pund Smør, i Sommeren 1901 blev det derimod sagt, at den var Skyld i, at Mælken ikke kunde taale Opvarmningen, at Smørret blev løst og blødt, og at Isen slap for tidlig op. — Større Omhu og Renlighed med Spandene og hurtigere Afkøling af den nymalkede Mælk ere selvfølgelig de Midler, der skal anvendes for at holde Mælken frisk, og større og bedre vedligeholdte Ishuse ere nødvendige for at have Is nok til Raadighed i en varm Sommer og et varmt Efteraar. — Varmen var saa stærk og saa vedholdende, at Mælkerier med Kølemaskine havde Vanske-

lighed ved at faa Vandet i Kuldebeholderen ned under 8—10° C., Luften i Kølerummet kunde iagttages at være over 12° C., og Fløden, der ikke kunde taale Opvarmningen til 85° C., havde næppe heller kunnet give fint Smør, om den kun var bleven opvarmet til 70° C. eller slet ikke var bleven pasteuriseret, saa at Aarsagen til Manglerne ved Smørret lige saa lidt bør søges i Pasteuriseringsloven, som Aarsagen til de mange pustede Ost, der kunde ses paa adskillige Mælkerier. — Nej! Sandheden er, at en høj og vedvarende Varme kræver for Fremstillingen af gode, fejlfrie Mælkeriprodukter en stor Paapasselighed, gode Lokaler, stor Renlighed, rigeligt Vand og helst megen Is, — og skorter det omend kun i en af disse Henseender, bliver Resultatet let utilfredsstillende.

Den stærke og vedvarende Varme i Juli og August var i de fleste Egne af Landet ledsaget af en vedholdende Tørke, saaledes at Græsset ikke kom igjen, hvor det blev aftøjret. Værst var det paa Fyn, hvor mange Køer bleve tagne paa Stald i August og ikke senere kom ud. I nogle Egne faldt der vel en Del gode Byger, men de forslog ikke meget, saaledes at Efteraarsgræsningen gjennemgaaende blev mangelfuld, og det var kun i de bedste Græsegne af Vest- og Nordjylland, at Køerne i September og Oktober fandt nogenlunde tilstrækkelig Næring ude paa Markerne og i Engene. — For Flertallet af de danske Landmænd blev Efteraaret 1901 saa græsfattigt, at det var aldeles nødvendigt at give Køerne baade Hø og Kraftfoder i ret betydelig Mængde, hvis man vilde forhindre stærk Nedgang i Mælkeudbyttet.

Vil man søge Aarets Karakteristik belyst ved nogle enkelte Mælkeriers Aarsregnskaber, kan det anføres, at det samme sjællandske Andelsmælkeri, om hvilket der for Aaret 1899—1900 blev meddelt, at der fra 767 Køer blev indvejet 3,862,251 Pd. Mælk, og hvor Mælkeforbruget til et Pd. Smør var 25.10, Gjennemsnitsprisen for et Pd. Smør 96.10 Øre pr. Pd. og Driftsudgifterne med Renter

og Afdrag 411.5 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, der har Forholdene i Aaret 1900—1901 været, at der er indvejet 4,029,535 Pd. Mælk fra 726 Køer, medens Mælkeforbruget til et Pd. Smør har været 24.89 Pd. Mælk, Salgsprisen for et Pd. Smør 97.12 Øre og Driftsudgifterne med Kjørsel, Renter og Afdrag 392 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, saaledes at der kan siges at have været mere Mælk, federe Mælk, bedre Smørpris og mindre Driftsudgifter i 1901 end i det foregaaende Aar. — Resultatet er, at medens Andelshaverne i 1899—1900 fik Smørret i et Pd. Mælk betalt med en Nettopris af 3.42 Øre samt 95 pCt. Skummetmælk og Kjærnemælk gratis tilbage, have de i Aaret 1900—1901 faaet 3.53 Øre Netto for Smørret i et Pd. Mælk samt 95 pCt. Skummetmælk og Kjærnemælk gratis tilbage, — eller, hvis den tilbageleverede Mælk sættes til 1 Øre pr. Pd., have de faaet gjennemsnitlig 17.92 Øre fuldstændig Netto pr. Kande Sødmælk hjemme ved deres Stalddør.

Fra det samme mønsterværdige jydske Andelsmælkeri, der omtaltes i Beretningerne for 1898, 1899 og 1900, foreligger omstaaende Regnskab for Tiden $^{2}/_{11}$ 1900 til $^{1}/_{11}$ 1901. — Der er modtaget 6,141,200 Pd. Mælk, medens der i 1900 blev indvejet 5,822,391 Pd. — Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør, der i 1900 var 26.34, har i 1901 været 26.0. — Salgsprisen pr. Pd. Smør, der i 1900 var 96.77 Øre, har i 1901 været 98.78 Øre, og Driftsudgiften, der i 1900 var 442 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, har i 1901 været 413 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, — altsaa ogsaa for dette Mælkeri har Aaret 1901 i Sammenligning med 1900 givet mere Mælk, federe Mælk, bedre Smørpris og mindre Driftsudgifter. — Dette Andelsmælkeri har tilvirket c. 56,000 Pd. Gouda og Edamost samt over 100,000 Pd. Ost af $^{1}/_{4}$ Sødmælk og $^{3}/_{4}$ Skummetmælk og Kjærnemælk. — Nettoprisen, hvortil hele Mælkemængden er udbragt, der forrige Aar var 4.422 Øre pr. Pd., er for Aaret 1901 endog 4.516 Øre pr. Pd., altsaa 18.064 Øre pr. Kande, —

Udgifter

paa et jydsk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kjørsel af Mælk	6,444.61	104.93
Lønninger	4,820.38	78.50
Kul og Tørv	2,819.79	45.91
Is	137.00	2.23
Smørtræer og Pergament	732.85	11.93
Olie	143.60	2.33
Salt, Farve, Løbe, Soda, Kalk m. m.	967.48	15.75
Vedligeholdelse af Bygninger	674.54	10.98
Vedligeholdelse af Inventar	2,787.91	45.40
Renter og Afdrag paa Laan	4,483.63	73.00
Andre Udgifter	1,350.57	21.96
Ialt...	25,362.36	412.92

Indtægter

paa et jydsk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

209,796½ Pd. Smør à 98.78 Øre	207,234.11 Kr.
157,551 Pd. Ost	52,362.66 —
Skummetmælk og Kjærnemælk	37,369.28 —
Sødmælk og Fløde	1,214.74 —
Valle	4,166.35 —
Andre Indtægter	379.20 —
Ialt...	302,726.34 Kr.

Der er ialt indvejet 6,141,200 Pd. Mælk, altsaa er Mælken udbragt i ..... 4.929 Øre pr. Pd.
Der er udbetalt for Mælk 224,958 Kr. 92 Øre, altsaa 3.663 — - —

Difference..... 1.266 Øre pr. Pd.
Driftsudgift ... 0.413 — - —

Overskud ..... 0.853 Øre pr. Pd.

trods det at Afsætningen af Ost er gaaet mindre livlig i 1901 end i de nærmest foregaaende Aar.

For et vestjydsk Andelsmælkeri stille Forholdene sig saaledes, som det fremgaar af efterfølgende Regnskab, der omfatter Tiden $^{1}/_{11}$ 1900—$^{31}/_{10}$ 1901. — Der ses at være indvejet 8,133,081 Pd. Sødmælk imod 7,852,093 Pd. i det foregaaende Aar, og Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør har været 26.60 Pd. imod 26.67 Pd. Aaret før. — Dette Mælkeri ejes af c. 330 Andelshavere, der for største Delen have Jord af tarvelig Beskaffenhed og Kjørselen af Mælk ses at koste over 15,000 Kr., omend alle Egnens Folk nu ere med i Mælkeriet. Det er her ordnet saaledes med Ostelavningen, at hver Andelshaver kan faa en vis Mængde Mælk lavet i Ost daglig i Sommermaanederne mod at betale 1 Øre pr. Pd. Ost, medens Vallen udleveres gratis, og Mælken, som laves i Ost, bogføres til samme Pris, nemlig $^{1}/_{2}$ Øre pr. Pd., som den Skummetmælk og Kjærnemælk, der sendes hjem.

At Udgiften til Vedligeholdelse af Inventar er saa stor, som anført, skyldes, at der er anskaffet en ny Dampkjedel, og at Smørprisen ikke er bleven højere, hidrører fra, at Mælkemængden var størst i Sommermaanederne. Hvert Pd. Mælk er her udbragt i 3.462 + 0.269 = 3.731 Øre, men Skummetmælken er saa kun bogført til $^{1}/_{2}$ Øre pr. Pd. — Regnes Skummetmælk og Kjærnemælk til 1 Øre pr. Pd., hvilken Værdi den uden Tvivl har i de mange smaa Husholdninger, bliver Sødmælken udbragt til 4,206 Øre pr. Pd. eller 16.8 Øre Netto pr. Kande, hvilket maa siges at være en meget tilfredsstillende Pris for de mange smaa Landbrug i den temmelig tyndt befolkede Egn. — Tilfredsheden med Udbyttet af Mælkeriet belyses ogsaa ved, at Andelshavernes Antal i Løbet af 12 Aar er steget jævnt fra 149 til nu at være c. 330, idet alle Egnens Landmænd efterhaanden have sluttet sig til som Andelshavere.

Begge disse jydske Mælkerier have for en Del anvendt Tørv som Brændsel. Besparelsen herved er vel

Udgifter
paa et vestjydsk Andelsmælkeri.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kjørsel af Mælk	15,089.72	185.5
Kjørsel af Kul og Smør	261.17	3.2
Lønninger	4,524.64	55.6
Brændsel	2,697.71	33.2
Is	142.50	1.8
Smørtræer m. m.	4,767.62	58.6
Olie	85.48	1.0
Salt, Farve og Løbe	557.85	6.8
Vedligeholdelse af Bygninger og Vej	668.86	8.2
Vedligeholdelse af Inventar	3,661.33	45.0
Renter og Afdrag	2,605.38	32.0
Andre Udgifter	987.15	12.2
Ialt...	36,049.41	443.1

Indtægter
paa et vestjydsk Andelsmælkeri.

305,531 Pd. Smør à 97.5 Øre pr. Pd.	297,799.02	Kr.
7,777,865 — Skummetmælk og Kjærnem. à ½ Ø. pr. Pd.	38,889.30	—
42,045 — — - — à 1 - —	420.45	—
14,172 — Ost à 1 Øre pr. Pd.	141.72	—
Affald	675.55	—
Andre Indtægter	1,563.42	—
Ialt...	339,489.46	Kr.

Der er ialt indvejet 8,133,081 Pd. Mælk, altsaa er
Mælken udbragt i ... 4.174 Øre pr. Pd.
Der er udbetalt for Mælk 281,557 Kr. 10 Øre, altsaa 3.462 — - —

Difference ..... 0.712 Øre pr. Pd.
Driftsudgift ... 0.443 — - —

Overskud ..... 0.269 Øre pr. Pd.

ikke meget stor, men man opnaar, at nogle Penge blive paa Egnen i Stedet for at gaa over til England for Kul.

Grosserersocietetets Topnotering.

Gjennemsnitspris i Øre pr. Pd.

	1895-96	1896-97	1897-98	1898-99	1899-1900	1900-1901
November ..	98.5	98.0	97.3	99.0	101.0	104.6
December...	96.0	100.0	96.8	104.0	104.0	106.8
Januar	97.0	98.5	92.5	96.0	98.0	105.4
Februar	97.8	93.8	94.0	95.0	94.0	99.3
Marts	92.8	89.0	92.0	95.6	89 6	96.0
April	81.0	83.4	84.8	87.5	88.0	91.8
Maj	76.4	79.5	77.5	81.3	87.2	88.0
Juni.....	79.5	79.5	76.0	81.4	92.0	88.0
Juli	83.6	82.0	74.3	87.5	92.0	88.5
August	98.0	88.3	80.0	100.2	100.8	95.2
September ..	96.5	96.0	91.6	110.5	99.0	102.3
Oktober	103.8	93.0	99.5	110.3	100.8	107.2
Gjennemsnit for hele Aaret	91.6	90.1	88.1	95.65	95.5	98.0

Smørprisen har i det forløbne Aar været forholdsvis særdeles god, idet man skal tilbage til før 1894 for at finde tilsvarende Priser. Gjennemsnittet af Grosserersocietetets ugentlige Topnoteringer ses af hosstaaende Tabel at have været 98 Øre pr. Pd., hvortil kommer, at et ret betydeligt Antal Mælkerier have faaet $^1/_2$—1 Øre pr. Pd. over Noteringen. — Denne begyndte i November med at være 105, ved Nytaarstid var den 109, og indtil anden Uge i Februar vedblev den at være over 100. Derefter gik den langsomt ned, indtil den sidste Uge i April blev 88, og derved blev den staaende i 13 Uger, altsaa et helt Fjerdingaar. — I Slutningen af Juli begyndte den at stige og første Uge af September naaede

den igjen 100, hvorefter den fremdeles steg, indtil den midt i Oktober blev 110.

Grosserersocietetets Notering sættes for Tiden af Repræsentanter for følgende Firmaer: H. Klitgaard & Co., Chr. Christensen, G. Noack, N. Nielsen, Paul Rützau, Harald Helsted, Theodor Lund & Petersen, T. & S. Plum samt Mægler E. I. Endorph, hvortil kommer Formanden Grosserer Adolf, som ikke er Smørhandler, og 2 Repræsentanter for Landbruget. Disse ere for Tiden Kaptajn Dons og Forpagter Holm (Rosenlund), og deres Suppleanter ere Forpagter Plenge (Hardenberg) og Forpagter Schumacher (Thurebylille).

Englands Indførsel af Smør i Cwts.

(101.6 Pd. dansk.)

Fra	1898	1899	1900	1901
Rusland	.....	.....	209,738	378,452
Sverrig	294,962	245,509	196,041	180,212
Danmark	1,465,030	1,430,052	1,486,342	1,597,186
Tyskland	41,231	36,953	36,042	26,983
Holland	209,324	384,810	282,805	293,912
Frankrig	416,821	353,942	322,048	311,601
N. S. Wales	34,391	43,561	81,436	59,597
Victoria	124,223	211,744	264,603	186,141
New-Zealand	69,949	111,639	163,871	167,343
Kanada	156,865	250,083	138,313	215,588
Forenede Stater	66,712	159,137	56,046	150,126
Andre Lande	269,585	262,331	141,231	130,669
Ialt...	3,209,093	3,389,851	3,378,516	3,702,810

Idet der iøvrigt angaaende Smørhandelen og Smørexporten maa henvises til Afhandlingen om »Danmarks Smørexport 1900—1901« i Tidsskriftets 11te Hæfte for 1901 (S. 515—24), skal her kun omtales hosstaaende

Tabel over Englands Indførsel af Smør i Kalenderaarene 1898—1901. — Her ser man, at Rusland møder med et forholdsvis meget større Tal for det sidste Aar, og denne Stigning skyldes alene Sibirien, idet Smørmængden fra Finland og Østersøprovinserne temmelig sikkert er aftagende og ikke tiltagende. — Indførselen fra Sverrig, Tyskland, Frankrig, N. S. Wales og Victoria ses at have været aftagende i det sidste Aar, medens Tilførselen fra Kanada og de nordamerikanske Fristater har været stigende. — Tabellen viser i det Hele taget, at de gamle Mælkerilande her i Evropa gjennemgaaende trække sig tilbage fra Konkurrencen paa det engelske Marked; men at Sibirien, Australien og Amerika til Gjengjæld sende Smør i anselig Mængde, der fylder Markedet, og derfor generer Afsætningen af den stadig stigende Smørmængde fra Danmark.

Glædeligt for os Danske er det at kunne notere, at Smørpriserne have været gode i Aaret 1901, trods det at Tilførslen til England saavel her fra Danmark som fra alle Lande tilsammen har været større end nogensinde tidligere.

Osteproducenterne have haft et vanskeligt Aar i 1901. — Allerede i Aarets første Maaneder blev Afsætningen slæbende, idet flere store Andelsmælkerier ere slaaede stærkt ind paa Produktionen af saavel Hollandsk Ost som Ost af forskjellige Blandinger af Centrifugemælk og Sødmælk, saaledes at Produktionen var bleven temmelig stor til Efterspørgslen; men endnu værre blev det, da Ostelagrene overalt vare blevne temmelig fyldte i Løbet af Maj og Juni Maaneder, og saa Varmen kom i Juli og vedblev at holde sig lige stærk i August. — Temperaturen steg i Ostelagrene, og mange Oste fik et sørgeligt Udseende. Hvem der kunde anvende kunstig Afkøling, klarede sig nogenlunde; men adskillige, endog gamle erfarne Osteproducenter vare Fortvivlelsen nær. — Lagrene vare saa fulde, at man daarlig kunde faa

Plads til de friske Oste, — ingen Kjøbere vilde tage ordentlig fra, selv om Prisen var lav, og flere og flere Oste toge Skade, bleve Pustere, revnede og fik alle mulige Fejl, — og her kunde man end ikke trøste sig med, at det var Pasteuriseringsloven, som var Skyld i Fejlene. — Ved mange Mælkerier maatte man fortryde, at Osteproduktionen ikke tidlig paa Aaret var bleven indskrænket, idet man med de høje Svinepriser utvivlsomt med større Fordel vilde kunne have fodret en Del mere Mælk op.

Efter Forlydende skal en enkelt Ostehandler have anbragt nogle smaa Partier firkantede Blandingsoste i Sverrig; men Forsøg paa at afsætte ganske gode Goudaoste paa flere forskjellige Steder i England fik et højst ynkeligt og økonomisk ruinerende Resultat. — Under de her skildrede Forhold vare Ostehandlerne ogsaa ganske naturlig noget tilbageholdende med at indføre Ost fra Udlandet. Statistiken oplyser, at Overskudsindførselen, der i 1899 var lidt over $2^1/_4$ Million Pund og i 1900 2,110,827 Pd., i Aaret $^1/_{10}$ 1900—$^{30}/_9$ 1901 kun har været 1,873,151 Pd., idet der er bleven indført 2,034,485 Pd. og udført 161,334 Pd.

Som en Nyhed kan det meddeles, at et i Sommeren 1900 begyndt Forsøg paa Fremstillingen af Emmenthalerost paa Kragerupgaard er bleven fortsat og udvidet i Sommeren 1901 med et særdeles godt Resultat, idet Produktet blev meget smukt og fandt villig Afsætning.

Angaaende de særlige Rørelser og Begivenheder, der i Aarets Løb ere foregaaede indenfor det danske Mælkeribrug, skal her endvidere omtales, at der i forøget Grad er fortsat med Malkekursus og det ikke blot paa Landbrugsskolerne Ladelund, Dalum, Skaarup og Tune, men ogsaa omkring i flere Landboforeninger, hvor der er antaget en Malkelærer, som drager omkring i Landsbyerne, hvor hans Nærværelse ønskes en Uge ad Gangen, og hvor der saa holdes Malkekursus i en af Gaardmændenes

Stalde. Unge Gaardmandskoner, Gaardmandssønner, Døtre og Tjenestepiger møde med lige stor Iver og Lyst ved Undervisningen, og mange af dem skulle nok vide hurtig at faa Forholdene i Hjemmet forbedrede, saaledes at Malkningen bliver bedre udført dersteds, samtidig med at Stalden bliver kalket og forsynet med større Vinduer, saaledes at Mælken bliver mere ren og velbehandlet end hidtil.

Den bedre Malkning og Virksomheden i de talrige Kontrolforeninger rundt om i Landet har foranlediget, at der i stigende Grad er bleven Interesse for Mælkens Betaling efter Flødeprocent, og ved mange Mælkerier er det glædeligt at kunne konstatere et Par Pund Nedgang i Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør i Løbet af den Tid Mælkeriet har været i Virksomhed. Noget skyldes denne Nedgang vel en bedre Renskumning og bedre Syrning og Kjærning; men den største Del af Nedgangen maa dog skyldes, at den til Mælkeriet leverede Mælk efterhaanden er bleven federe, og dette maa man vel have Lov at antage særlig skyldes, at Mælken er bleven betalt efter Flødeprocent.

Det vakte en Del Opsigt, at der i Aarets Løb fra et privat Laboratorium i Aarhus blev gjort den Paastand gjældende, at Mælkeforfalskninger skulde være ret almindelige omkring paa Landets Andelsmælkerier og oftest gaa upaatalte hen; men fra de jydske Mejeriforeningers Side blev det paavist, at Paastanden hvilede paa et meget løst Grundlag og maatte betragtes som ret uvederhæftig. — Mere Betænkelighed vakte tre, heldigvis hidtil ret enestaaende Tilfælde af Bedragerier ved Andelsmælkerier paa Lolland og i det sydlige Jylland, hvor ret store Besvigelser viste sig at være begaaede gjennem længere Tid af Formænd, der havde benyttet sig af, at de selv disponerede over Kassen, og at Revisionen kun var lidet virksom. — Mange og forskjellige vare de Betragtninger, der bleve fremsatte omkring i Landets Blade i Anledning af disse ganske vist ret sørgelige Tilfælde; men den simpleste Forholdsregel for at forebygge slige Besvigelser i Frem-

tiden er uden Tvivl at fordele Hvervene som Formand, Kasserer og Regnskabsfører til tre forskjellige Personer samt at sørge for, at den aarlige eller helst maanedlige Revision udstrækkes til et grundigt og kritisk Eftersyn af saavel Regnskabet med Bilag som Kassebeholdningen og Bankbøgerne.

At Interessen for Regnskabsføringen er begyndt at blive mere almindelig end hidtil, fremgaar iøvrigt af, at den saakaldte Mejeri-Drifts-Statistik vinder forøget Tilslutning. Arbejdet varetages af et særligt Udvalg, nedsat af Mejeriforeningerne og Landhusholdningsselskabet, og den aarlige, af Konsulent Nissen Dall udarbejdede, Beretning tilstilles samtlige Andelsmælkerier her i Landet for at tjene til Oplysning og Vejledning for de Bestyrelser, der ønske at tage imod Belæring i saa Henseende. Beretningen har i de fire forløbne Aar omhandlet Regnskaberne fra henholdsvis 156, 195, 235 og 291 Mælkerier.

Som et nyt Arbejde til Mælkeribrugets Fremme, der er begyndt paa Fyn, maa her omtales Konkurrencen mellem Mælkerier i Fyns Stift. Konkurrencens Formaal er at fremhæve de Mælkerier, der opnaa det bedste økonomiske Udbytte af Mælken, samtidig med at Bygninger og Inventar vedligeholdes i en i enhver Henseende forsvarlig Tilstand, idet dog Udgifterne til Lønninger, Kjørsel, Renter og Afdrag holdes udenfor Bedømmelsen. Dernæst tilstræbes Indførelsen af en formaalstjenlig Regnskabsføring efter Dommerudvalgets Anvisning, hvorhos der tilsigtes at yde dygtige Bestyrere Støtte i deres Gjerning og Anerkjendelse for deres udførte Arbejde. — Det er patriotisk Selskab og Fyns Mejeriforening, der har iværksat Sagen, og Udvalgets Formand er Forpagter Hempel Syberg. Der har meldt sig 12 Mælkerier til en treaarig Konkurrence, og Dommerhvervet udføres af Gaardejer Jens Jensen, Nordskov, som Formand, Sekretær Hans Appel og Konsulent Bøggild, der to Gange aarlig skulle tilse Mælkerierne, hvorhos disse maanedlig skulle indsende Regnskabsopgjørelser til Kontoret i Odense.

Som en Foranstaltning af forhaabentlig stor Betyd-

ning maa det dernæst omtales, at det i Aarets Løb er lykkedes at iværksætte en Mærkning af det danske Smør med et fælles Varemærke, efter at der i flere Aar har været arbejdet for Iscenesættelsen af denne Sag. »Danske Mejeriers Smørmærkeforening« traadte i Virksomhed 1901, efter at der i England var indregistreret et Varemærke, 4 sammenslyngede Lurer med Ordene Danish Butter, som anbringes paa langs af en Stave i hver Drittel. Foreningen havde allerede i November Maaned 1901 en Tilslutning af 625 Mælkerier. Den forsyner sine Medlemmer med de nødvendige Mærkestaver, og da disse alle ere færdig tildannede, af samme Længde, vil Foreningen ventelig i væsentlig Grad bidrage til, at alle de paagjældende Mælkerier komme til at benytte Dritler af samme Størrelse. — Og i Forbindelse hermed kan det nævnes, at saavel Dansk Mejeristforening som de forskjellige Mejeriforeninger i Aarets Løb paa forskjellig Maade have søgt at henlede Producenternes Opmærksomhed paa Ønskeligheden af, at alt Smørret forhandles efter Nettovægt med et engelsk Centner i hver Drittel.

Endelig maa det til Slutning anføres, at der i Aarets Løb er bleven indført elektrisk Belysning paa flere Mælkerier i Landets forskjellige Egne, samt at Professor la Cour i Oktober 1901 afholdt det første Kursus i Elektricitet for Møllere og Mejerister paa Forsøgsmøllen i Askov. Kursuset varede i 6 Dage og forløb til gjensidig Tilfredshed for Professoren og Deltagerne. Foreløbig er det Bestemmelsen, at der saavel Foraar som Efteraar skal fortsættes med lignende Kursus, hvortil der ventelig vil blive god Tilslutning.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol
med
Korn- og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn.

Beretning om Virksomheden i 1901

af Inspektør *James Høyer.*

I det Kontrollen herved fremlægger Beretningen om Virksomheden i Aaret 1901, skal den tillade sig at ledsage samme med følgende Bemærkninger.

Kontrollens Arbejde har i Aarets Løb været meget betydeligt og ogsaa ret vanskeligt, særlig med Hensyn til Majs og Bomuldsfrøkager. Det vil ses af nedenstaaende Tal, at det Kvantum Majs, der er kontrolleret, er gaaet ned i paafaldende Grad i Modsætning til forrige Aar; men dette skyldes dog udelukkende kun den mindre Import hertil af denne Vare, som særlig fra Efteraaret gjorde sig gjældende, og de deraf følgende højere Priser toge saa at sige ganske Vejret fra Konsumenterne og tvang disse ind paa Forbruget af andre Foderstoffer. Dette kom i særlig Grad Bomuldsfrøkager tilgode, og det vil ogsaa bemærkes af nedenstaaende Tal, at Kontrollen af disse Kager har været ganske usædvanlig stor, større end nogensinde før. Af Donau- og Sortehavs-Majs begyndte Importen hen paa Efteraaret, og da denne Majs allerede da viste en vanskelig Kvalitet, er der heraf kontrolleret en Del.

Kontrollering af Bomuldsfrømel har været en Del mindre end forrige Aar, hvilket er en naturlig Følge af

den mindre Import af denne Vare. Forbruget heraf synes iøvrigt at gaa tilbage, hvilket maaske skyldes, at det fra meget kompetent Side er fraraadet at fodre med dette Foderstof, formentlig fordi Indholdet ikke svarer til Forventningerne; i alt Fald var der ifjor Tegn til forøget Forbrug.

Af Hampefrøkager fra Rusland er der kontrolleret en Del, og Kvaliteten er kommen ganske godt frem, hvilket antagelig maa tilskrives, at Kagerne virkelig ere slaaede af tørret Frø.

Den samlede Kontrol i 1901 viser følgende Tal:

Russisk Rug	2,594,000	Pund,
Sortehavs Byg	5,585,540	—
Amerikansk Hvede	3,224,830	—
Dansk Havre	11,160	—
Amerikansk / Sortehavs / Donau Majs	50,322,618	—
Amerikanske Bomuldsfrøkager	46,228,274	—
do. Bomuldsfrømel	653,282	—
Fremmede Rapskager	1,427,481	—
Russiske Solsikkekager	11,938,726	—
Liverpool Palmekager	184,943	—
Fremmede Hvedeklid	3,425,954	—
Russiske Hampefrøkager	692,484	—
Dansk Strømel	23,003	—
Tilsammen	126,312,295	Pund

eller ca. 36 pCt. mere end foregaaende Aar.

I disse Tal er der for Majs, Bomuldsfrøkager, Bomuldsfrømel, Solsikkekager, Hampefrøkager og Klid includeret det Kvantum, hvoraf der — i betydelig Grad — foruden Kontrol ogsaa er udtaget Prøver til Brug ved Arbitrage i Udlandet.

Af Certifikater er der i Aarets Løb udstedt 4336 og de enkelte Forretningers Antal har været 5776, altsaa henholdsvis 14 og 19 pr. Dag, Aaret regnet til 300 Ar-

bejdsdage. Ved Sammenligning med Kontrollens Beretning ifjor vil det ses, at saavel Antallet paa Certifikater som Antallet paa de enkelte Forretninger er noget større for 1901's Vedkommende. Til Vurdering af Kontrollens Arbejde skal her bemærkes, at Hovedparten af de anførte enkelte Forretninger omfatter Kontrol af smaa Poster, som, fordelte paa Frihavnens store Terræn, nødvendigvis skal give et stort Arbejde.

Paa Aarets enkelte Maaneder fordele de kontrollerede Varer sig saaledes (se Tabel I, Side 208—209).

Ligesom tidligere Aar har Kontrollen ogsaa i 1901 været nødsaget til at kassere en Del af de til Modtagelse anviste Varer; dette gjaldt navnlig Majs og Bomuldsfrøkager, men særlig sidstnævnte. I de fleste Tilfælde er Uoverensstemmelsen ordnet uden Arbitrage; men i Tilfælde, hvor Arbitragens Kjendelse er forlangt af Varens Sælger, er Kjendelsen som oftest gaaet Kontrollen imod, idet paagjældende Vare er kjendt kontraktlig. Hvor vidt Kontrollen i disse Tilfælde har dømt for skarpt, skal her ikke nærmere berøres. Eet ønskes imidlertid fastslaaet her, nemlig, at Kontrollen kun kan og kun bør dømme efter sin egen Overbevisning og paa Grundlag af sin egen Opfattelse af Varens Beskaffenhed i Forbindelse med den foreliggende Kontrakt. Naar en Kontrakt saaledes i et af de nævnte Tilfælde, hvor Kjendelsen gik imod Kontrollens Dom, lød paa »prima afskallede Bomuldsfrøkager«, men ellers uden nogen som helst Reservation i Retning af Varens mulige særlige Egenskaber, saa kunde Kontrollen følgelig ikke anerkjende en Kage, der absolut maatte siges at indeholde flere Skaller end almindeligt. Om Ordet »afskallet« eller rettere om den concise Forstaaelse af dette Ord burde ingen forskjellig Opfattelse kunne gjøre sig gjældende. En Kage ganske uden Skaller findes selvfølgelig ikke, men en Kage, som indeholder flere Skaller end der erfaringsmæssig bør være i en afskallet Kage, maa Kontrollen nødvendigvis kassere. Arbitragen kjendte imidlertid Kagen for kontraktlig, og vedkommende Kjøber maatte finde sig i ikke alene at

maatte modtage en mindre god Vare, som han netop lod kontrollere for at sikre sig den Vare, han mente at have kjøbt, men han maatte ogsaa finde sig i at betale Arbitrage-Omkostningerne. Dette er saa vist ikke morsomt, hverken for Kjøberen eller for Kontrollen, men Kontrollen havde dog den Opmuntring, at Kjøberen her anerkjendte Kontrollens Handlemaade.

Af andre Vanskeligheder, som Kontrollen har haft at kjæmpe med, skal nævnes, at Hvede fra Baltimore kom frem inficeret af en Art Ukrudtsfrø, smaa Løg, der meddele Hveden en gjennemtrængende Løglugt og derfor er en Skræk for Møllerne, idet denne Lugt ved Formalingen forplanter sig til Melet og gjør dette uanvendelig til Bagning. Da disse Løg ere meget smaa og i høj Grad kan ligne Hvede-Avnerne, ere de som oftest meget vanskelige at opdage i Hveden. Hertil kommer, at Lugten særlig fremkommer, naar Løg blive knuste, og spores derfor kun hist og her i Ladningen.

Enkelte Klager ere indgaaede til Kontrollen angaaende **uren** Majs. Kontrollen griber i denne Anledning Lejligheden til atter at pointere, at Majs aldrig sælges som velrensede Varer. I det Hele synes den Opfattelse at være raadende hos mange af d'Hrr., som benytte Kontrollens Assistance, at naar en Vare kontrolleres, saa bør den ogsaa kun modtages som fin-fin. Dette er en ganske fejlagtig Opfattelse; thi lige saa vist som en Vare kan være ganske særlig fin, lige saa vist kan den ogsaa være mindre fin og dog være god. Men Kontrollen kan kun forlange en Vare, som maa anses for kontraktlig, og det vil ses af foranførte, at Arbitragen som Regel vel maa siges at se med mildere Øjne, end Kontrollen, paa hvad der i Almindelighed bør forstaaes ved kontraktlig Vare.

Kontrollen skrev i sin Beretning ifjor meget udførligt om denne Side af Virksomheden, og tillader sig derfor yderligere at henvise til nævnte Beretning.

Siden Kontrollen begyndte sin Virksomhed ere følgende Varer passerede Kontrollen (se Tabel II, Side 208—209).

Tabel I. **Oversigt over kontrollered**

1901	Russisk Rug	Sortehavs Byg	Amerikansk Hvede	Dansk Havre	Majs	Amerikanske Bomuldsfrøkager
Januar	.....	.....	.....	.....	3,523,000	1,778,054
Februar	.....	.....	.....	.....	2,014,516	878,380
Marts	.....	.....	.....	.....	6,399,565	6,223,162
April	.....	20,160	.....	.....	4.121,563	4,379,342
Maj	1,200,000	.....	.....	.....	3,714,639	898,883
Juni.....	.....	400,000	.....	.....	4,266,800	4,859,953
Juli	44,000	204,500	710.000	.....	6,186,400	1,166,149
August	10,000	.....	5.000	11,160	4,944,400	5,608,710
September	.....	.....	210,000	.....	2,386,000	4,137,795
Oktober	.....	3,819,740	1,089,000	.....	2.900,497	2,095,554
November	400,000	119,860	527,830	.....	2,359,562	3,593,204
December	940,000	1.021,280	683.000	.....	7,505,676	10,609,088
Ialt...	2,594,000	5,585,540	3,224,830	11,160	50,322,618	46,228,274

Tabel II. **Oversigt over kontrollerede Varer i Aaren**

Aar	Amerikansk Hvede	Fremmed Rug	Amerikansk Hvedemel	Majs		Sortehavs Byg	Dansk Havre
				prima	secunda		
1896	.....	.....	.....	2,981,600	.....	.....	.....
1897	.....	.....	.....	69,695,430	6,714,550	4,000	.....
1898	138,081	210,000	.....	31,760,529	5,299,501	1,367,504	.....
1899	.....	24,000	140,000	91,302,178	.....	515,867	.....
1900	35,000	1,610,774	.....	74,627,620	.....	98,980	100,000
1901	3,224,830	2,594,000	.....	50,322,618	.....	5,585,540	11,160
Ialt...	3,397,911	4,438,774	140,000	320,689,975	12,014,051	7,571,891	111,160

Ialt **457,522,539 Pun**

arer i Aaret 1901 (anført i Pund).

Amerikansk Bomuldsfrømel	Fremmede Rapskager	Russiske Solsikkekager	Liverpool Palmekager	Fremmede Hvedeklid	Russiske Hampefrøkager	Dansk Strømel
68,655	484,285	1,486,679	3,048	28,176	249,063	.....
2,619	45,337	281,600	15,931	9,959	.....	.....
2,064	239,666	401,764	9,468	372,589	204,049	.....
30,035	63,500	551,408	6,138	.....	.....	.....
.....	23,025	158,000	2,144	2,040	.....	.....
50,091	.....	1,207,500	.....	.....	.....	.....
10,080	15,037	251,251	27,227	105,201	.....	.....
227,949	10,025	1,233,190	.....	520,762	.....	.....
72,143	157,561	5,082,212	70,535	1,071,223	.....	.....
.....	165,609	474,400	18,168	308,907	.....	3,003
19,434	161,959	332,722	23,705	279,881	.....	20,000
170,212	61,477	478,000	8,579	727,216	239,372	.....
653,282	1,427,481	11,938,726	184,943	3,425,954	692,484	23,003

896—1901, begge Aar inclusive (anført i Pund).

Amerikanske Bomuldsfrokager	Amerikansk Bomuldsfrømel	Fremmede Rapskager	Russiske Solsikkekager	Liverpool Palmekager	Fremmede Hvedeklid	Fremmede Vikker	Russiske Hampefrøkager	Dansk Strømel
230,241	.....	.....	90,500	.....	.....	.....	.....	.....
495,438	.....	12,000	67,000	.....	62,443	.....	.....	.....
6,691,518	.....	212,502	269,500	61,027	1,256,534	.....	.....	.....
13,782,885	275,268	1,353,520	648,781	105,021	2,783,602	.....	.....	.....
5,419,310	1,047,704	1,428,254	4,672,239	111,811	3,497,532	10,000	.....	.....
46,228,274	653,282	1,427,481	11,938,726	184,943	3,425,954	.....	692,484	23,003
72,847,666	1,976,254	4,433,757	17,686,746	462,802	11,026,065	10,000	692,484	23,003

ller **4,575,225.39 Centner.**

Det vil heraf ses, at Virksomheden er i stadig Fremgang. At enkelte Klager ikke kan undgaaes ved et saa stort og vanskeligt Arbejde, vil sikkert ikke forundre. Kontrollen udfører sit Arbejde, nu som hidtil, saa omhyggeligt som paa nogen Maade muligt, men maa samtidig udtale, at noget materielt Ansvar ikke kan gjøres gjældende mod Kontrollen.

Husdyrbruget i 1901

med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget.

Af Statskonsulent *Axel Appel.*

Vi ere færdige med 1901. Det første Aar i det ny Aarhundrede ligger bag os. Begyndelsen er ganske god. Vel har 1901 ikke holdt, hvad det til en Tid lovede, men det har alligevel i væsentlige Henseender været et godt Aar.

Der er to Produkter, der veje tungt til paa Landbrugets Vægtskaal, det er Smørret og Flæsket. Paa begge have Priserne været gode; Flæskeprisen har endogsaa været udmærket god, et Forhold, der øver den allerstørste Indflydelse paa hele vort Landbrugs økonomiske Fysiognomi. Prisstigningen for Smørrets Vedkommende er fulgt af en glædelig Fremgang i Overskudsudførslen, medens der er en ikke ringe Nedgang i Flæskeexporten, til Dels en Følge af, at Størrelsen af vort Svinehold er for store Svingninger underkastet i Henhold til de øjeblikkelige Konjunkturer.

Om Ernæringsforholdene for Kvæget gjennem hele Sommerhalvaaret samt Vækstbetingelserne for Markens Afgrøder i det Hele taget vare blevne saadanne, som de tegnede til i Forsommeren, da vilde vi have faaet et gyldent Aar. Men heri skuffedes vi ikke lidt! Thi Sommeren og Efteraaret bleve for tørre! Og Sommerens og Efteraarets Smørproduktion blev i ikke ringe Grad fordyret derved, at man i grumme mange Kvæghold blev nødsaget til at bøde paa Mangel af Græs ved en ret ud-

strakt Anvendelse af Kraftfoder for derigjennem nogenlunde at holde Mælkeydelsen oppe. Og for adskillige Kvægholds Vedkommende mærkes det i indeværende Vinter, at der er taget et godt Hul i Høbeholdningerne og tildels Roebeholdningerne, inden den egentlige Vinterfodring begyndte. Men 1901 var alligevel et godt Mælkeriaar!

Angaaende Afsætningsvilkaarene for vore Landbrugsprodukter har det forløbne Aar ingen Mærkværdigheder budt paa. Kjødexporten til Norge har taget et yderligere Opsving, hvorimod Exporten af magre Kreaturer over Hvidding nu er uden synderlig Betydning.

Det var med gode Kort paa Haanden, at man gik til Vinterfodringen i Efteraaret 1900. Enkelte Egne undtaget — f. Ex. paa Falster — havde Roeavlen gjennemgaaende været god, adskillige Steder endogsaa fortrinlig, et Moment af den allerstørste Betydning for en billig og rationel Vinterfodring af vore Malkekøer og vort Ungkvæg. Ligeledes var der gode Halmbeholdninger, medens Høhøsten, særlig for Agerhøets Vedkommende, nærmest maatte kaldes lille. Men der blev god Brug for saavel Roer som Fyldefoder. Vinteren var mild til Jul. Kaalrabi og Turnips fik det ofte for varmt. November Maaneds Middeltemperatur var ogsaa $1^1/_2{}^0$ over Normalen og med ringe Afvigelser fra Dag til Dag. December var endnu mildere med 3^0 over Normalen. Efter Jul blev Vinteren ret streng, og den holdt længe ud.

Forbruget af Kraftfoder i Vinteren 1900—1901 har været ret normalt, det vil sige, nærmest som i de senere Aar, men her gjør sig selvfølgelig en betydelig Forskjel gjældende for de forskjellige Egne af Landet, alt efter som Avlen, særlig af Roer, havde været. For de Landmænds Vedkommende, der ere komne ind paa en mere udstrakt Brug af Kraftfoder, er dettes Mængde jo ikke store Svingninger underkastet fra Aar til andet under nogenlunde normale Høstforhold. Men der er jo en Del Besætninger endnu, der kun faa meget lidt Kraftfoder. I det nordligste Jylland saa jeg saaledes en Besætning i

Januar, hvis Malkekøer endnu intet Kraftfoder havde faaet i Vinter, men da Roerne paa dette Tidspunkt vare slupne op, saa fik Køerne nu noget Korn som Erstatning. Der gives jo ligeledes en Del Kvæghold, hvor Kraftfoderforbruget næsten udelukkende bestaar i Korn.

Ellers er Forbruget af Oliekager stigende, hvilket i Forbindelse med en betydelig Tilvæxt i det med Roer dyrkede Areal peger hen paa en fornuftig Sammensætning af Foderet.

Overskudsindførslen af Handelsfoderstoffer var:

	Oliekager. Mill. Pd.	Klid. Mill. Pd.	Ialt. Mill. Pd.
I 1898	286.9	101.5	388.4
- 1899	339.6	115.0	454.6
- 1900	388.4	98.7	487.1
- 1901	457.2	81.0	538.2

Af uformalet Korn var Overskudsindførslen i Mill. Pd.:

1898	1899	1900	1901
1134.2	1181.3	1085.55	1031.2
	Heraf var Majs:		
(813.6)	(922.3)	827.20	592.3

Dette er en Nedgang i Overskudsindførslen af Korn af godt 50 Mill. Pd., og heraf er den for Majsens Vedkommende 235 Mill. Pd. — Af Oliekager er Overskudsindførslen steget med ca. 70 Mill. Pd., for Kliddene aftaget med ca. 18 Mill. Pd.

Til Belysning af det indbyrdes Mængdeforhold mellem opfodret Kraftfoder af forskjellige Slags, skal her, som i de sidst foregaaende Aar, anføres Forbruget i Vejen og Omegns Kontrolforening.

I Regnskabsaaret $^1/_5$ 1900—$^{30}/_4$ 1901 er der til Malkekøerne anvendt 729,787 Pd. Kraftfoder eller 1447 Pd. pr. Ko. (I 1899—1900 1476 Pd.)

Heraf var:			1899-00.	1898-99.	1897-98
Oliekager	494,697 Pd.	= 67.8 pCt.	64.6 pCt.	59.7 pCt.	55.4 pCt.
Korn	92,679 —	= 12.7 —	12.6 —	15.7 —	10.3 —
Majs	44,371 —	= 6.1 —	10.6 —	2.8 —	8.2 —
Klid	49,508 —	= 6.7 —	8.9 —	13.5 —	15.3 —
Melasse og Maltspirer	48,532 —	= 6.7 —	3.3 —	8.3 —	10.8 —

Oliekagerne have i 1900—01 udgjort over de $^2/_3$ Dele af det samlede Kraftfoderforbrug. Forbruget af Klid er stadig og jævnt nedadgaaende. Majsforbruget er taget meget af, og en Opgjørelse for Kalenderaaret vilde have vist en endnu stærkere Nedgang. Af Melasse og Maltspirer er der brugt noget mere end forrige Aar.

Forbruget af Oliekager fordeler sig paa følgende Maade:

			1899-00.	1898-99.	1897-98.
Bomuldsfrøkager	184,445 Pd.	= 37.3 pCt.	49.8 pCt.	57.00 pCt.	47.0 pCt.
Solsikkekager	285,905 —	= 57.8 —	45.3 —	36.10 —	48.8 —
Hampefrøkager	11,527 —	= 2.3 —	4.1 —	3.60 —	2.9 —
Raps-, Palme- og Hørfrøkager	12,820 —	= 2.6 —	0.8 —	3.30 —	1.3 —

Solsikke- og Bomuldsfrøkager have saaledes i de sidste 4 Aar udgjort over de $^9/_{10}$ Dele af de anvendte Oliekager.

Disse Oplysninger fra Vejen og Omegns Kontrolforening staa i god Samklang med Beretningerne fra Landets forskjellige Egne, naar Hensyn tages til det Tidsrum Regnskabet omfatter. Iøvrigt have Priserne paa Bomuldsfrøkager i Gjennemsnit været lidt lavere i 1901 end i 1900; det omvendte har været Tilfældet for Solsikkekagernes Vedkommende. Ingen af Kagerne have været billige i og for sig, men sammenlignet med Korn og Majs have de været fordelagtige at anvende. Der har lydt mange Klager over de haarde Bomuldsfrøkager, som Køerne nødig ville æde. Majsforbruget er gaaet meget stærkt tilbage. I Aarets første Halvdel brugtes der en Del, men i den sidste Halvdel var Majsen absolut for dyr, sammenlignet med Priserne paa Byg, og den er i dette Tidsrum kun blevet lidt anvendt som Foder. Der

er opfodret en Del Blodmelasse her og der. Dommen over dette Foderstof lyder meget forskellig. Fra Falster meddeles, at man der har prøvet en Del ny Fodringsstoffer, der ere bragte i Handelen, saaledes Majs-Glutenmel, Bibbys Foderkager og Bibbys Flødeækvivalent til Kalve. Priserne paa disse Ting ere i hvert Tilfælde høje nok, siger Meddeleren. For Oliekagernes Vedkommende vil den kemiske Analyse alene næppe afgive nogen afgjørende Garanti for Kagernes Foderværdi; den »ydre« Tilstand, i hvilken de fremtræde, spiller en meget stor Rolle, og dette Forhold burde sikkert nærmere undersøges. Der er forsøgt Anvendelse af Oliekagemel, men denne Vare er fremkommen i tildels meget slette Kvaliteter.

Mælkeudbyttet i Vinteren 1900—1901 var gjennemgaaende godt. Korrespondenten for Aalborg-Egnen mener dog, at Mælkeudbyttet Aaret igjennem har været under Middel for hans Egn.

Om Sommerens Mælkeudbytte lyde Beretningerne mere afvigende, og dette staar jo i ganske nøje Overensstemmelse med de mere eller mindre gode Ernæringsforhold i Sommerhalvaaret. Alle ere dog enige om at have haft et fortrinligt Mælkeudbytte i den første Del af Sommeren. Længere hen paa Sommeren og i Efteraarstiden vare Græsningsforholdene ikke saa lidt forskjellige, men som Helhed kan Foraar og Sommer siges at have været meget abnorme. Foraar og Forsommer vare fugtige og tildels kolde, Sommeren meget varm og tør og Efteraaret meget tørt og mildt.

Det blev sent Foraar, og det blev sent, inden Køerne kom paa Græs. Udbindingen fandt i Almindelighed først Sted i den sidste Trediedel af Maj. Der var da kommen stærk Grøde i Plantevæxten, saa der blev meget rigeligt med Græs, men Vejret var fugtigt og tildels koldt, saa at Køerne ligefrem stod og frøs paa Marken i Juni Maaned, og laa de ude om Natten, var det selvfølgelig saa meget værre.

Endelig kom Varmen, og nu bugnede Jorden af Af-

grøder! Det tegnede til en glimrende Høst. Og Varmen vedblev, men Regnen udeblev! Enkelte Egne fraregnet, hvor Vejret var som efter Ønske, blev det derfor meget tørt; Græsset visnede hen, og særlig stærke Klager løde fra Nordjylland og Fredericia-Egnen. Ifølge Statistisk Bureaus Beretning om Høstens Udfald i 1901 fik Græsmarkerne Gjennemsnitskarakteren g?, g. regnes for Middelhøst. Men for de enkelte Amters Vedkommende var Forholdet dette, at Hjørring Amt fik »maadelig« for Sommergræsning, Vejle, Thisted og Ribe »temmelig godt«, Bornholm tg. +, Maribo, Odense, Aarhus og Aalborg »godt?«, Holbæk, Sorø, Præstø, Svendborg og Randers »godt«, Kjøbenhavns, Viborg og Ringkjøbing Amter g. + og kun Frederiksborg Amt »meget godt«.

Sommeren 1901 mindede os saaledes atter paa en ubehagelig Maade om vore Græsmarkers bristende Evne til, under ugunstige Nedbørsforhold, saaledes som vi netop ofte have dem, at afgive en tilstrækkelig god Ernæring for vort Kvæg Sommeren igjennem. I adskillige Egne af Jylland, paa Fyen og Lolland-Falster, bleve Besætningerne delvis bundne ind i Midten af August Maaned, fordi der bogstaveligt intet Græs var paa Markerne, og Indbindingen af Resten af Besætningerne fandt ofte Sted midt i September, medens der var givet Tilskud af Kraftfoder til Græsset. Selvfølgelig har dette Forhold bevirket, at Produktionen fordyredes i ikke ringe Grad. At man mere og mere bekvemmer sig til at træffe slige Forholdsregler, i Steden for at lade Køerne sulte paa Marken, er et stort Fremskridt! Det er en glædelig Kjendsgjerning, at Flere og Flere komme ind paa at hæve det Misforhold, der har raadet mellem Vinter- og Sommerernæringen af vore Malkekøer, og som altid har et daarligt Aarsresultat til Følge og en Svækkelse af Køernes Malkeevne. Men der er endnu langt frem, inden dette Fremskridt naar ud i de mange Kvæghold. Theoretisk anerkjende vi Nødvendigheden af den jævne, ensartede Ernæring, som en Forudsætning for Økonomi i Kvægholdet. I Praxis vises endnu i de fleste Tilfælde noget helt andet.

At Staldfodring saaledes er bleven meget benyttet sidste Sommer skyldes, at det blev en absolut Nødvendighed. Men for mange Egne af Landet er jo iøvrigt den delvise Sommerstaldfodring i Fremgang, særlig i de mindre Kvæghold, og særlig paa de mere frugtbare Egne, hvorimod adskillige af de jydske Jorders Bonitet og Beliggenhedsforhold gjør Staldfodringen mindre anvendelig. Fra Bornholm meddeles, at Sommerstaldfodringen snart hører op paa Grund af de høje Arbejdspriser. Dette gjælder dog formentlig kun de større Gaarde.

Lucerne er i de senere Aar dyrket meget paa Langeland som Staldfodringsplante, og den roses derovre fra for sit store og gode Udbytte.

Den gjennemførte eller hel Sommerstaldfodring er vel snarest i Aftagende, og den vil næppe faa megen Udbredelse i Kvæghold, der vedligeholdes ved Selvtillæg.

Atter i Aar meldes der om en udvidet Roedyrkning, ligesom at det er kjendeligt, at Roemarkerne passes langt bedre end for Aar tilbage. Arbejdet med Roernes Renholdelse udføres stedse mere rationelt og derfor ogsaa billigere. Der er slet ingen Tvivl om, at i adskillige Egne vilde Roedyrkningen tage endnu stærkere Fart, om den fornødne gode Arbejdskraft kunde skaffes til Veje; men med denne kniber det ikke saa sjældent. Roefoderets store Betydning, som et uundværligt billigt Foder i Køernes Vinterernæring, er nu saa almindelig anerkjendt, at Bestræbelserne for at forøge Roeafgrøderne røre sig kraftigt. Faa ere kun de, men der er dog fremdeles nogle, der mene, at som Foder til Malkekøer ere Roerne langt fra noget særlig attraaværdigt Foder, og derfor af denne Grund kun dyrke et lille Areal med Roer. Nogle have af Ligegyldighed eller Magelighed eller begge Dele i Forening endnu slet ikke begyndt at dyrke Roer. Fra Lolland meldes om en Udvidelse af Roedyrkningen, idet man foruden Dyrkning af Sukkerroer, der er Hovedsagen, dyrker Foderroer ved Siden af, idet Affaldet fra Sukkerroerne ikke slaar til. Dertil behøves $^1/_4$ eller $^1/_5$ af hele Arealet, mens der i Reglen kun dyrkes $^1/_6$ eller

$^1/_8$ med Sukkerroer. Foderroerne fodres der saa med strax efter Indbindingen.

Paa ikke faa Steder, hvor man tidligere kun dyrkede Turnips, er man — og med Held — delvis gaaet over til Dyrkning af Kaalrabi og Runkelroer, ligesom der gjør sig en stærk Bestræbelse gjældende i Retning af at lægge Vægt paa at faa Frø fra gode, yderige Roestammer med stort Tørstofindhold. Det meget milde Vejr i Vinter har vanskeliggjort Roernes Opbevaring. Med Hensyn til dette Forhold have vi endnu grumme meget at lære, inden vi kunne siges at være dygtige. Det er jo nemlig et Spørgsmaal af den allerstørste Betydning. Thi det er kun de Roer, der naa at passere Dyrene, der kunne godskrives Jorden. Det nytter intet, at vi kunne avle 400 Tdr. pr. Td. Land, naar de 100 Tdr. gaa tabt inden Opfodringen. Paa dette Omraade vilde rationelt udførte Forsøg sikkert kunne komme til at stifte megen Nytte i Retning af at anvise gode Opbevaringsmaader. De nu mange Steder indrettede frostfrie Roekjældere med anbragte Luftkanaler ere vist meget anbefalelige.

For indeværende Vinters Fodring vare Udsigterne i Efteraaret gjennemgaaende ganske gode. Roeafgrøderne bleve ganske vist de fleste Steder alt for smaa, hvilket fornemmelig skyldtes Tørken, men dog ogsaa Angreb af Larver, Lopper og Kaalbroksvampen, men Kvaliteten vil formentlig vise sig bedre end ventet. Efter Statistisk Bureau var den over Middelhøst, nemlig »g. +«, medens Kvantiteten var under Middel, nemlig kun »g. ?«.

Den mindre Roeafgrøde mærkes jo føleligt, og hertil kommer yderligere, at der blev brugt en Del Roer inden den egentlige Indbinding fandt Sted.

Høhøsten i 1901 var særdeles god, baade for Agerhøets og Enghøets Vedkommende, og baade hvad Mængde og Godhed angaar. Det blev bjerget under meget gunstige Vejrforhold. Ribe Amt har dog imidlertid kun en Middelkarakter for Agerhø af »tg.« og Vejle og Ringkjøbing Amter af »godt«. Middelkarakteren for hele Landet er »mg. ?« for Kvantitet og »mg.« for Kvalitet for

saavel Ager- som Enghø. Men ogsaa — og maaske særlig — for Høets Vedkommende gjælder det, at der er taget et godt Hul i det ved Fodringen af Køerne, inden den egentlige Indbinding fandt Sted.

Dette er i og for sig en god Udnyttelse af Høet, der taber en hel Del under Opbevaringen, men man vil vel nok adskillige Steder af den Grund nu blive nødt til at spare mere paa Høet end ønskeligt. Af Halm var der som Regel middelstore Beholdninger. I visse jydske Egne vil dog en god Økonomi med Halmen være højst nødvendig (Hjørring- og Skjern-Egnen, og i Askov-Egnen kan der kun gives 5—6 Pd. Halm daglig pr. Ko). Under saadanne Forhold forstaar man, at Halmen er noget værd som Foder, og at det derfor bør føres Køerne til Udgift, saavel som Hø og andet grovere Foder.

Trods den mindre gunstige Græsningssæson var Overskudsudførslen af Smør dog større i 1901 end nogensinde tidligere. Hertil ere Grundene sandsynligvis flere. For det første er Margarineforbruget tiltaget efter en stor Maalestok, hvorved der er frigjort en større Del Smør til Export. Men dernæst kan en væsentlig Grund søges i et bedre Arbejde i vore Stalde, i en omhyggeligere Røgt og Pleje af Køerne og i en mere rationel og samvittighedsfuld udført Malkning. Gjennemsnitsprisen for Smør har været højere end i 1900, og hertil kommer yderligere det Forhold, at et større Antal Mejerier end tidligere har faaet over Top. Aaret maa derfor som Mælkeriaar betegnes som meget godt og vilde have været fortrinligt, om der havde været rigeligt af »saftigt« Foder om Sommeren. Hertil kommer, at Smørpriserne have været særdeles gode, og da Svineholdet staar i nøje Forbindelse med Mælkeribruget, har dette Forhold yderligere forstærket Stillingen.

Paa Kreaturexportens Omraade ere Forholdene i det Hele og Store uforandrede. Exporten af levende Kreaturer til Tyskland har været omtrent som i 1900, men i Udførslen af Kjød er der Nedgang. For Faarenes Ved

kommende have vi atter haft Overskudsindførsel. Den i min Artikel i Fjor omtalte tyske Kjødkontrollov er endnu ikke traadt i Kraft. For Kjødexportens Vedkommende er der bl. a. sket dette, at Undersøgelsen af fersk og letsaltet Kjød og af Affald til Udførsel kun kan foretages af særlige dertil autoriserede Dyrlæger, og denne Ordning vil formentlig vise sig heldbringende.

Til Esbjerg Fedekvægmarked er der i 1901 tilført ialt 25,500 Stkr. imod 25,300 i 1900. — Af disse ere godt 15,000 Stkr. slagtede i Esbjerg til Export.

Aalborg Kreaturmarked har i 1900 været tilført 16,400 Stkr. imod 13,800 i 1900.

Den samlede Overskudsudførsel af Kjød har været mindre end i 1900.

	1901. Mill. Pd.	1900. Mill. Pd.	1899. Mill. Pd.	1898. Mill. Pd.
Kjød af Hornkvæg, fersk	22.67	26.60	31.34	23.46
— - — saltet og røget	0.10	0.30	1.12	0.35
— - Faar, fersk	0.73	0.70	0.90	0.45
— - — saltet og røget.....	0.57	0.60	0.90	0.64
— - andre Dyr, Pølser, Indvolde	8.46	10.10	11.75	9.75

Priserne paa Kjød have omtrent været som i 1900, maaske en Kjende bedre, særlig nu og da til Hjemmeforbrug. Iøvrigt har Fedningen svaret sig mindre godt, dels fordi magre Kreaturer vare dyre i Efteraaret 1900, dels fordi Oliekagerne have været i høj Pris. Fedningen af malkende Køer har heller ikke været saa lønnende paa Grund af den høje Pris, som Kælvekøer have betinget. En stor og meget dygtig Feder i Kjøbenhavns-Egnen har dog opnaaet 28 Øre pr. Pd. levende Vægt for prima Varer: unge, velfedede Korthornskrydsninger paa 1000 Pd. levende Vægt, og Samme har i 1901 solgt malkende Fedekøer til 24 Øre, vejede i Kjøbenhavn, hvilket dog var 65 Kr. mere pr. Stk. end vedkommende Kreaturer havde kostet i Indkjøb. I et enkelt Tilfælde er der opnaaet indtil 30 Øre for prima Fedekvæg og op til 26 Øre for prima store Tyre, ellers 24—26 Øre for 1. Kl. unge Varer, 18—20 Øre for Køer og 20—22 Øre for Tyre.

Paa Kjøbenhavns Kvægtorv, der har været tilført 67,700 Stkr. Kreaturer og 59,400 Kalve, har den noterede Gjennemsnitspris for 1. Kl.s Kjød (bedste Stude og Kvier) været:

1901	45.04	Kroner	pr.	100	Pd.	slagtet	Vægt,
1900	45.60	—	-	100	-	—	—
1899	42.00	—	-	100	-	—	—
1898	42.80	—	-	100	-	—	—
1897	43.80	—	-	100	-	—	—

Den højeste maanedlige Gjennemsnitspris faldt paa Oktober med 47.60 Kroner (den samme Maaned i Fjor 50.00), den laveste paa Februar med 43.50 (41.5 i Fjor i Januar). Svingninger i Maanedspriserne have ikke været saa store som i 1900.

Hamburgs Kjødmarked har følgende Gjennemsnitspris for 1. Klasses Varer i Kroner pr. 100 Pd. slagtet Vægt:

	Kvæg.	Faar.
1901	57.90	56.90
1900	58.20	55.40
1899	57.50	»

For 1901 er den højeste maanedlige Gjennemsnitspris 60.50 Kroner i Juli, lavest i December med 56.70 Kroner.

Esbjerg Fedekvægmarked har en Gjennemsnitsnotering for 1. Kl. Stude og Kvier i Kroner pr. 100 Pd. levende Vægt af:

1901	23.30
1900	22.50
1899	22.30

Kælvekøer have i en Aarrække været dyre, og i 1901 have Priserne været yderligere høje og Handelen meget livlig med stort Begjær efter gode Varer. Fra Odense Kvægmarked er der som oftest noteret Priser fra 180—240 Kroner, og i Efteraaret 1901 ere Priserne enkeltvis gaaede meget højere op. Paa Brønderslev Marked

(Vendsyssel) betaltes der i September fra 240—250 Kr. for gode jydske Kælvekøer, og paa Markedet i Ribe er der betalt 300 Kroner og derover for gode Korthornskøer eller Krydsninger.

Med magert Kvæg har Handelen været bedre end i 1900. Gode Stude have kostet 400 Kr. Parret, hvilket er ca. 50 Kr. mere, end der blev betalt for lignende Varer i 1900.

Overskudsudførslen af levende Hornkvæg (Oxer og Køer) har været lidt større end i 1900, saaledes som anført i nedenstaaende Oversigt. — Den var:

	1901	1900	1899	1898
Af stort Hornkvæg	40,163 Stkr.	38,861 Stkr.	36,608 Stkr.	35,671 Stkr.
- Kalve	÷ 26 —	÷ 170 —	÷ 2 —	260 —
- Faar	÷ 732 —	348 —	985 —	2,635 —

Udførslen af Hornkvæg (stort Hornkvæg og Kalve) i 1901, ialt 41,318 Stkr., gik til:

Hamburg	med	22,865 Stkr.
Hertugdømmerne	—	13,801 —
Lybæk	—	3,175 —
Øvrige Tyskland	—	1,321 —
Rusland	—	111 —
Sverrig	—	31 —
Norge	—	8 —
Nordlige Bilande	—	6 —

Af Æg har Overskudsudførslen i 1901 været 17 Mill. Snese imod 14.8 og 13.8 Mill. Snese i 1900 og 1899.

Kvægavlen. Det er en Kjendsgjerning, der ikke lader sig omstøde, at der i de sidste 20 Aar, og særlig efter Husdyrloven af 1. April 1887, ere meget store Fremskridt at konstatere i Udviklingen af vore to hjemlige Kvægracer, den jydske og den røde danske Race, til ud-

præget Malkekvæg, og at ikke mindst den sidste Halvdel af Halvfemserne har vist, at de raadende Principer i Avlen have været i Stand til paa en fortrinlig Maade at fremme saavel Ydelsen som Malkepræget og Ensartetheden. Overfor Spørgsmaalet om Valg af Tillægsdyr har der i de senere Aar været foretaget et stedse mere omfattende Arbejde for, ved Siden af Hensynet til Bygning, Malkepræg og Malketegn, at kunne stille Ydelsen — Mælke- og Smørydelsen — i det rette Forhold hertil, hvilket Arbejde har givet sig kraftige Udtryk dels i de foranstaltede Konkurrencer mellem hele Kvæghold, gjennem hvilke for de vedkommende Besætningers Vedkommende »Kortene ere lagte paa Bordet«, dels i Oprettelsen af talrige Kontrolforeninger. At Hensynet til Ydelsen, der tidligere kun har kunnet tages gjennem et Skøn, nu kan ske Fyldest paa Grundlag af nøjagtige Opgjørelser, gjennem Kontrol, betegner derfor et ikke ringe Fremskridt. — Med dette Plus i vor Viden, vi derigjennem beriges med, ville vi kunne paaregne en fortsat og forøget Fremgang i Avlen gjennem Udvalg af Tillægsdyr, rent bortset fra den Betydning, som hele Kontrollen faar for den økonomiske Udnyttelse af Brugsdyrene gjennem Regnskab over, hvad Køerne nyde og yde.

Det er ligeledes en Kjendsgjerning, at det mere end nogensinde tidligere har givet sig kraftige Udslag, hvilken Betydning gode Kvægstammer have for Fremgangen i den almindelige Avl. Om den Indflydelse, som gode og kjendte Stammer have øvet paa Landets Kvægbestand, véd enhver, der kjender Forholdene og virkelig har fulgt med i Udviklingen, god Besked.

Derfor har ogsaa Arbejdet i den sidste halve Snes Aar delvis gaaet ud paa at lette og fremme Stammedannelsen og at slaa til Lyd for Betydningen af denne, ikke for at sætte Skjel mellem Opdrætterne, ikke for at »monopolisere Avlen«, som det hedder, men for at skabe de bedst mulige Betingelser for Fremme af den samlede Avl, for at de mange — de flest mulige — som det gjælder om at faa med i Fremskridtene, kunne komme

til at benytte Avlsdyr til Forbedring af deres Besætninger, der i højere Grad end de almindelig anvendte og i nogen Maade i det Hele, helst i fortrinlig Grad, besidde de Egenskaber, der attraaes.

Hvorledes Foranstaltninger, der sigte til Fremme af slige Formaal, kunne, af adskillige ærede Samtidige, siges at træde hindrende i Vejen for de »almindelige Opdrættere«, for »dem, der skulle leve af det Udbytte, som deres Køer give«, er vanskeligt at forstaa, og for mig synes dette at være en Selvmodsigelse.

Der er sikkert ingen Uenighed om, at vi have Brug for mange flere gode Avlsdyr, end der for Tiden tilbydes. I Forstaaelsen af de gode, de fortrinlige Avlsdyrs Værdi er der en kjendelig Vækst. Derfor er der Offervillighed til Stede, naar der blot kan skaffes noget virkelig godt til Veje.

Alle ere sikkert ogsaa enige i, at der er Opdrættere, der i Dygtighed rage langt op over Flertallet — Beviserne herfor foreligge jo — og at det Avlsmateriale, der foreligger, væsentlig i Henhold hertil, er meget forskjelligt i Godhed. Der synes derfor intet at kunne indvendes imod, at man just maatte ønske at stille Sagerne saaledes, at den Dygtighed, som visse Opdrættere sidde inde med, og at det gode Avlsmateriale, der findes, blev stillet under saadanne Forhold, at der derigjennem, for saa vidt saadant kan ske gjennem Indgreb fra det Offentliges Side, skabtes de bedst mulige Betingelser for Frembringelsen af gode og helst fortrinlige Avlsdyr i saa stort Antal som muligt, netop til Gavn for den almindelige Avl. Det gjælder om at yde Støtten, hvor denne kan vise sig mest virksom! Erindres bør det, at den værdifulde Haandsrækning, som Staten yder Husdyravlen her i Landet, ikke er en Understøttelse, given efter Trang, den har ikke haft og skal ikke have Karakteren af en saadan, men en Anerkjendelse for dygtigt udført Arbejde og som en Opmuntring og en Hjælp til dettes gode Fortsættelse.

Gjennem Dannelsen af »Opdrætterforeninger« for

Kvæg har man ment at kunne skabe gode Betingelser for Frembringelsen af flere gode Avlsdyr, end der nu tilbydes, til Gavn for de almindelige Kvægavlsforeninger, og til Konkurrence med Avlscentrenes Dyr. — En foreslaaet Bevilling til Støtte af dette Arbejde er foreløbig udstemt af det forelagte Forslag til en ny Husdyrlov. Herved har man vanskeliggjort Udførelsen af et virkelig rationelt Arbejde for Udviklingen af fortrinlige Stammer i de smaa Besætninger, og dette er vel næppe til Gavn for Avlen.

Kvægavlsforeningerne ville efter den ny Lov faa et betydeligt højere Tilskud end hidtil, og dette er meget glædeligt. At disse have virket meget til Fremme af vor Kvægavl, er jo en Kjendsgjerning, men det er ikke mindre en Kjendsgjerning, at Kvægavlsforeningerne vilde have kunnet stifte adskillig mere Nytte, om de af disse benyttede Tyre havde været af en større Godhed. Intet Steds viser Mangelen af gode, fortrinlige Avlsdyr i Kvægavlen sig stærkere, end naar vi staa overfor dette: Forsyningen af Kvægavlsforeningerne med gode Tyre. Her var det, at Opdrætterforeningerne skulde være med at bedre Forholdene. — Det er rigtigt, at Kvægavlsforeningerne ved et rigeligere Statstilskud sættes i Stand til at røgte deres Opgave paa bedst mulig Maade, men det er noget af en Selvmodsigelse samtidig at vanskeliggjøre en Udvikling, der formentlig vilde medføre et større og bedre Udvalg af de til Brug i Kvægavlsforeningerne anvendelige Tyre. Om Kvægavlsforeningernes Medlemmer, samtidig med Anskaffelsen af en virkelig god Tyr af god Afstamning, lagde større Vægt paa en god Pleje af Opdrættet og en mere rationel Brug af Koens Malkeevne gjennem en hensigtsmæssig Fodring Vinter og Sommer, da vilde Fremskridtene have været endnu større. Det er forholdsvis endnu kun en lille Part af Landets Køer, der bedækkes ved Foreningstyre, for Jyllands Vedkommende kun hver 14de Ko.

Antallet af Kvægavlsforeninger har for Jyllands Vedkommende været opadgaaende i de senere Aar, og denne

Opgang falder væsentlig paa Amterne Hjørring, Aalborg, Ringkjøbing, Thisted og Vejle. Paa Øerne er i sin Helhed Forholdet omtrent uforandret. Sjælland har ingensinde haft flere end i 1901, og det er her særlig Holbæk Amt, der har taget sig sammen. Fyen staar paa samme Standpunkt som i de senere Aar; paa Lolland-Falster er der nogen Fremgang. Bornholm har et stort Antal Foreninger i Forhold til Kvægholdets Størrelse.

Indtil 1. Septbr. havde følgende Antal Foreninger ansøgt om Statstilskud:

N.-Jylland med Samsø ..	432	Foreninger	med	482	Tyre,
Sjælland	165	—	—	178	—
Bornholm	23	—	—	29	—
Fyen	51	—	—	57	—
Langeland	4	—			
Lolland-Falster	47	—			
Ialt...	722	Foreninger.			

Til Lolland-Falster er der i de senere Aar indført en Del Avlstyre fra fyenske Stammer. Lolland-Falster er ikke stærkt tillæggende og kan ikke forsyne sig selv af den Grund. Der er ligeledes kjøbt en Del Køer og Kvier til Stiftet. Af det samlede Antal Avlsforeningstyre paa Sjælland og Bornholm opgiver Forbundet af sjællandske Kvægavlsforeninger til Delegeretmødet paa Sjælland 1901, at ca. 68 pCt. kan regnes at henhøre til fyenske Stammer, særlig til Holev og Hellerup. Kommer hertil, at det røde Kvæg i Jylland for Avlsforeningstyrenes Vedkommende næsten udelukkende er repræsenteret af det fyenske, forstaaes det, hvilken stor Betydning de fyenske Stammer have eller ville faa paa Udviklingen af det røde danske Malkekvæg.

Gaa vi herefter over til at betragte Kontrolforeningerne, da lægge vi Mærke til, at den rivende Fart, der var i Udviklingen, særlig i 1898, men ogsaa i 1899 og 1900, er sagtnet noget i 1901. Vel er der Fremgang, men denne andrager, efter Oplysninger i »Lommebog for Mejerister 1902«, kun 20 Foreninger for hele Landet

mod 47 og 95 for de forudliggende Aar. 25 Foreninger ere nydannede, hvoraf 10 i N.-Jylland, 7 paa Fyen, 7 paa Sjælland med Møen og Bornholm og 1 paa Lolland-Falster; 5 Foreninger ere døde i 1901, nemlig 2 i N.-Jylland, 2 paa Fyen og 1 paa Sjælland.

Naar der saaledes er mindre Fart i Udviklingen af Kontrolforeningssagen, hvis fremtidige gode og solide Iværksættelse vil være af den allerstørste Betydning for vor Kvægavls og vort Kvægholds økonomiske Ledelse, da ere Grundene hertil flere. Der er for det første den, at Adskillige ere blevne skuffede, fordi man ventede sig større Resultater af Virksomheden, end Virkeligheden viste sig at kunne svare til. Man mente ved Hjælp af Kontrollen med de enkelte Køers Mælke- og Smørudbytte i en Haandevending at kunne reformere hele Kvægholdet, mens man iøvrigt ellers lod alt gaa i den gamle Skure. Men store Fremskridt i Avlen lade sig ad denne Vej alene ikke fremtvinge i Løbet af ganske faa Aar, om end vi skulle fremad ogsaa ad denne Vej. Vort saglige Udvalg hjemme i vore Stalde maa underbygges af et grundigt Kjendskab til Ydelsen.

Adskillige af de utaalmodige og uforstaaende Medlemmer ere kjørte trætte. Ved at blive Medlem af en Kontrolforening skulde jo tillige Sansen for en bedre Røgt og Pleje udvikles og styrkes, og der skulde bringes en Kontrol i Stand over Foder og Udbytte. Gjennem Virksomheden i Kontrolforeningerne skulde de forskjellige Forhold lægges mere frem i Dagslyset end tidligere, og Vedkommende derved vinde i Erkjendelse af, hvorledes et godt og dygtigt Arbejde i Kostalden udføres! Men dette er ikke nær blevet Tilfældet alle Vegne, og hvorfor? Fordi Forstaaelsen har været for lille og Interessen for ringe. Fordi man har ment, at naar man gik ind som Medlem af en Kontrolforening, og Assistenten kom og udførte sine Arbejder, saa havde man gjort sin Pligt. Men dette er en Misforstaaelse! Det er kun gjennem Ejernes interesserede Samarbejde med Kontrolassistenten, at der kan opbygges et Driftsregnskab, der faar virkelig

belærende Betydning for Brugeren til Bedømmelse af hans og hans Køers mere eller mindre gode Arbejde.

At tage Sigte paa at oplyse Forholdene indenfor den enkelte Mands egen Bedrift, er først og fremmest Kjærnepunktet i Kontrolforeningernes Arbejde. Men Ejeren har, som Medlem af en Kontrolforening, et Arbejde at udføre udover, hvad han har haft hidtil, for saa vidt han ikke tidligere førte Regnskab over sit Kvægholds Fodring og Udbytte.

For Assistenternes Vedkommende er Forholdet naturligvis ogsaa dette, at der blandt disse findes mindre vel egnede Personer til Udførelse af Assistenthvervet, der ingenlunde er saa let, og som foruden tekniske Kvalifikationer ogsaa for dets gode Udøvelse kræver Evne til at fremme Interessen for og Forstaaelsen af Betydningen af nøjagtige Oplysninger om Fodringen, Køernes Røgt og Pleje og af en rationel udført Malkning. At Assistenten paa den anden Side ofte sløves ved at møde Ligegyldighed og Mangel paa Interesse fra Ejerens Side overfor hans Arbejde, er en ganske naturlig Ting, og i adskillige Tilfælde ville eventuelle Klager over Assistenterne med Rette kunne føres tilbage til Ejerne eller Medlemmerne.

I Lector Henriques' skarpe Kritik af »Foderenheden«, hvis Anvendelse i Kontrolforeningernes Regnskab han mener gjør mere Skade end Gavn, har Lectoren kun gjentaget, hvad vi i Forvejen vidste om de svage Sider ved denne Beregning, medens han ikke har evnet at anvise os et bedre, praktisk anvendeligt og paalideligere Maal for Forholdet mellem Ydelse og Foderforbrug.

I den ny Husdyrlov er det minimale Antal Køer i Kontrolforeninger, der tilstaaes Statsstøtte, nedsat fra 250 til 200 Køer. Dette er et Fremskridt! Det kan nemlig ikke noksom betones, at det er af største Betydning, at de forskjellige Arbejder i Kontrolforeningerne ikke altfor meget blive Hastværksarbejder, og at Nytten af Kontrolforeningsarbejdet ingenlunde kan sættes i ligefremt Forhold til Antallet af de Medlemmer, der, indenfor den enkelte Forening, delagtiggjøres i dette. Det gjælder om,

at Arbejdet bliver godt udført. Skal det desuden blive til Alvor — hvad det gjerne skulde —, at Kontrolforeningerne efterhaanden ogsaa komme til at omfatte Ungkvæget og Svineholdet og ligeledes optage saa megen almindelig Driftsstatistik med Hensyn til Jordens Udnyttelse, at der derigjennem kan udøves en Kontrol med, hvorledes Udbyttet og Udnyttelsen af det hjemmeavlede Foder har været, noget der ligger overordentlig nær og som er af største Betydning, da maa Fordringerne til det Antal Køer, der kræves, ikke være for høje.

Samvirksomheden mellem Kontrol- og Kvægavlsforeningerne er fortsat og udvidet i det forløbne Aar. Foruden det i min Artikel i Fjor nævnte Samarbejde, der fandt Sted paa Fyen, Lolland-Falster og i Koldingkredsen, er der i Aarets Løb iværksat en lignende Virksomhed mellem Landboforeninger, Kvægavls- og Kontrolforeninger i Ringkjøbing Amt. Denne Samvirksomhed vil kunne blive af meget væsentlig Betydning for Avlen, bl. a. gjennem en med grundige Oplysninger om Ydeevnen underbygget Stambogsføring. — For Sjællands, Fyens, Lolland-Falsters og Koldingkredsens Vedkommende er foretaget en Bearbejdelse og Sammenstilling af Materialet fra de indenfor Distrikterne værende Kontrolforeninger, der er publiceret og er af megen Interesse. Af Redegjørelsen for Kontrolforeningerne i Maribo Amt — ved Konsulent Nielsen — er der gjort opmærksom paa det Forhold, at det er de smaa Besætninger, der have den fedeste Mælk, og at Fedmen aftager i samme Grad, som Besætningens Størrelse forøges. At Plejen og Malkningen her kunde spille en Rolle til Fordel for de smaa Besætninger antydes og næppe med Urette. Spørgsmaalet har Krav paa videre Undersøgelse.

Dyrskuerne kunne fremdeles samle et stort, ja stigende, interesseret Publikum, og gjøre deres store Nytte saavel for de Udstillende og de egentlige Opdrættere, som for det store Flertal af de Besøgende, og der indledes mangen en Handel paa disse. Aarets Høst maa gjennemgaaes og sigtes! Foreningen af jydske Landbofor-

eninger afholdt i Hjørring sit 5. Fællesskue for unge Dyr, stort og vellykket i enhver Henseende. — Den praktiske Ordning af den livlige Foredragsvirksomhed, der fandt Sted under Skuet, og den store Tilslutning til Foredragene stod i stærk Modsætning til, hvad der var Tilfældet ved Landmandsforsamlingen i Odense 1900. De jydske Skuer bære i stigende Grad Vidne om, at det er Malkekvæget, der giver Tonen an. Paa Statsskuerne i Ringkjøbing og Viborg Amter have de sidste Aars Fremstilling af Tyre klargjort dette i iøjnefaldende Grad. Det Tidspunkt er nu vist indtruffet, da det »tætte Kvæg«, ligesom i sin Tid de »lette Heste«, burde forsvinde som Gjenstand for en Præmiering ved vore Statstyreskuer. Vedligeholdelsen af den Type, som det tætte Kvæg repræsenterer, fortjener næppe offentlig Anerkjendelse. Paa samtlige jydske Statstyreskuer var der i 1900 kun fremstillet 13 Tyre af det »mere tætte Slag«.

Fyens Stifts patriotiske Selskab har i 1901 afholdt et stort og vellykket Fællesskue samtidig med Statsskuerne i 2. Distrikt.

Priserne i 1901 paa Avlsdyr have ikke været synderlig forskjellige fra Aaret forud. Beretningerne i »Jydsk Husdyravl« om Omsætningen af Avlsdyr give selvfølgelig ikke et fuldstændig troværdigt Udtryk for Priserne, da ikke alle Kjøb og Salg komme med, men de give dog højst brugelige Oplysninger. Herefter kostede 56 Tyre af jydsk Malkerace gjennemsnitlig 700 Kroner, iberegnet Vilkaarspenge (i 1901 692), uden Vilkaar 543 Kroner (i Fjor 535). Prisforskjellen har saaledes været meget ringe, naar Gjennemsnitstal bruges.

For 37 Tyre af rød dansk Malkerace har Gjennemsnitsprisen efter samme Blad været ca. 900 Kroner og 713 Kroner mod 877 og 750 i 1901, altsaa ogsaa omtrent det samme, men gjennemgaaende betydelig højere end for Tyre af jydsk Malkerace. Medens kun 6 af 56 Tyre af jydsk Malkerace eller knap $^1/_9$ opnaaede en kontant Pris af 1000 Kroner og derover, var der 9 af 37 røde

Tyre, altsaa omtrent $^1/_4$, der naaede denne Pris, og medens af de jydske Tyre 26 Stkr., eller omtrent Halvdelen af det opgivne Antal solgte, ikke naaede en kontant Pris af 500 Kr. pr. Stk, var der kun 6 af de røde, eller kun $^1/_6$, der ikke naaede 500 Kroner og derover. For de allerbedste Dyr ere Priserne omtrent de samme indenfor de to Racer. Men af Jyderne have vi endnu et forholdsvis mindre Udvalg. For Kvier og Køer af jydsk Malkerace fra vore anerkjendte Besætninger er der betalt 4—500 Kr. pr. Stk.

Ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning blev der i Foraaret 1901 ved Statskonsulenten for det jydske Kvæg, kjøbt en $1^1/_2$ Aar gammel, smuk men lille, sortbroget Tyr, der efter Anmodning blev sendt Færingerne til Fremme af deres Kvægavl. Tyren var tillagt hos J. Rasmussen, Skibby, Brabrand. Ligesom i de foregaaende Aar er der exporteret en Del Avlsdyr til Rusland, men endnu spiller denne Udførsel kun en ringe Rolle for vort Land. Der er i 1901 dannet en Forening til Fremme af Landbrugets Udførsel med det Formaal at fremme vor Export af Heste, Kvæg, Svin og Faar samt eventuelt andre Landbrugsprodukter, og det er at haabe, at den paa dette Feld maa komme til at udrette et godt Arbejde. Men dertil kræves Tilslutning.

Efterspørgslen efter virkelig gode, 1. Klasses Tyre overstiger alle Vegne Tilbudet, det samme er for Jyllands Vedkommende ogsaa Tilfældet overfor jævnt gode Dyr, medens Øerne, særlig Fyen, mener at kunne undvære en Del af disse. Køer og Kvier af god Afstamning have været stærkt efterspurgte overalt og til gode Priser.

I N. Jylland blev der i Efteraaret afholdt tre store Avlsdyrauktioner: paa S. Elkjær, Borupgaard og Langholt, der overvejende forløb med godt Salg.

I Efteraaret 1901 (31. Oktober) afsluttedes de i 1899 paabegyndte toaarige Konkurrencer for hele Malkekvægsbesætninger af rød dansk og jydsk Malkerace, der vare arrangerede af Fællesforeningerne i Jylland, paa Sjælland, Fyen og Lolland-Falster samt af

Bornholms landøkonomiske Selskab. I Løbet af Sommeren 1902 ville de af lokale Udvalg indstillede Besætninger blive gjorte til Gjenstand for Undersøgelse af Avlscenterudvalgene. Denne særdeles gavnlige Foranstaltning til Kvægavlens Fremme vil efter den ny Husdyrlov formentlig gaa ind i andre Facer. Medens Udgifterne ved disse Foranstaltningers Udførelse hidtil ere afholdte af Statskassen, er der nu foreslaaet, at Udgifterne ved Konkurrencen mellem hele Kvæghold afholdes med $^2/_3$ af Statskassen og $^1/_3$ af de vedkommende Foreninger, ved hvis Foranstaltning Konkurrencen er iværksat, i Forbindelse med de i Konkurrencerne deltagende Medlemmer, og om nogen Pengepræmiering af de ypperste Besætninger bliver der fremdeles ikke Tale. Tiden vil vise hvorledes disse Ændringer ville paavirke hele denne Side af Arbejdet for at skabe Fremskridt.

At de Principper, der, med saa gode Resultaler, have været lagte til Grund for Kvægavlens Ledelse her i Landet i en lang Aarrække, i 1901 have været underkastet en meget skarp Kritik af Dyrlæge V. Stribolt, skal her blot nævnes. Tiden vil vise, om denne Kritik overhovedet faar nogen Betydning! At den har vakt en vis Opmærksomhed er efter hele dens Anlæg og Form ikke mærkelig! Ej heller er det noget nyt, at en Kritik, selv af en saa negativ Art, som denne i dette Tilfælde er, finder Tilslutning hos Adskillige.

Arbejdet til Fremme af en rationel udført Malkning er fortsat med stigende Energi. og der er fra Landmændenes Side vist megen Forstaaelse af, hvilken Betydning det har for det økonomiske Udbytte af hele vort Kvæghold, at vi faa malkede vore Køer godt. De mange forskjellige Malkekursus, dels afholdte paa vore Landbrugsskoler, dels vandrende Kursus ude omkring i Landsbyerne, have været særdeles godt besøgte, ligesom Kravet om Foredrag af den til Malkningssagens Fremme ansatte Konsulent har været meget stort, større end Vedkommende har kunnet fyldestgjøre.

For **Faareavlens** Vedkommende har der ogsaa i 1901 vist sig Tegn paa, at man anser en Forbedring af vort Faarehold i Retning af Anvendelse af bedre Avlsmateriale, bedre Røgt og Pleje for en særdeles tidssvarende, økonomisk Foranstaltning, paa hvis Gjennemførelse der snarest bør tages fat. Særlig for N.-Jyllands Vedkommende spiller Faareholdet en ret betydelig Rolle. Der var i 1898 — sidste Kreaturtælling — 3 jydske Amter, hvor Antallet af Faar og Lam var større end Antallet af Kvæghøveder. Pr. 100 Kvæghøveder var der for Jyllands Vedkommende 83 Stkr. Faar og Lam, for Øernes kun 33. — Det jydske Udvalg til Fremme af Faareavlen har i det forløbne Aar ladet afholde 11 Møder i Jylland om Betydningen af et forbedret Faarehold. Møderne have været godt besøgte. At der, saa saare vi faar den ny Husdyrlov i Virksomhed, vil blive oprettet en hel Del Faareavlsforeninger, er der næppe Tvivl om.

Sundhedstilstanden blandt vort Kvæg har som Helhed været god! Som sædvanlig har vi haft et Udbrud af Mund- og Klovsyge paa Lolland, ellers ingen smitsomme Sygdomme af Betydning.

I Aarets Løb er af landøkonomisk Literatur, der i større eller mindre Grad vedrører Kvægavlen og Kvægbruget, udkommen: IX. Bind af Stambog over Tyre af jydsk Malkerace samt IV. og V. Bind af Stambog over Tyre af rød dansk Malkerace, VI. Udgave af A. Svendsens Fodringslære, Den ny Malkemethode af Chr. Søndergaard og Landøkonomisk Aarbog 1901.

Hesteavlen i 1901.

Af Statskonsulent *J. Jensen.*

Det er sikkert sjældent, at to Tidsafsnit skille sig saa skarpt fra hinanden, som det gamle og det ny Aarhundrede, sete fra et Hestehandels-Standpunkt; thi Aaret 1900 sluttede som et af de bedste, om ikke det bedste, vi nogensinde have kjendt, idet Udførselen var 20,450 — eller kun 300 lavere end Maximum, der naaedes 1897 — og Prisen var fuldt saa høj, som vi have kjendt den siden de gyldne Tider i 70'erne. 1901 begyndte med Flovhed, og allerede det store Hamborgmarked i første Halvdel af Januar viste udpræget Tendens til Nedgang, der siden er fortsat, og er bleven særlig følelig fra Efteraaret. Mærkværdigt nok have de trykkede Forhold ikke givet sig tilsvarende Udslag i formindsket Udførsel, idet denne vel er dalet, men dog langt fra saa meget, som man kunde have Grund til at antage.

Der er nemlig udført c. 16,900 Heste og c. 900 Føl, ialt 17,800 i 1901, medens Gjennemsnittet for 1896—1900 var 18,682, for 5-Aaret 1891—95: 13,350, 1886—1890: 16,100 og 1875—1879: 9,200.

Udførselen for de enkelte Aar var ialt:

1900	20,450	Stkr.
1899	19,882	—
1898	15,358	—
1897	20,800	—
1896	16,922	—

Efter Tallene at dømme er der ingen Grund til Ængstelse, og det er vanskeligt at forstaa, at en For-

mindskelse i Udførselen paa kun 800 mod det forudgaaende 5-aarige Gjennemsnit overhovedet kan spores, hvor det drejer sig om en Hestestyrke paa 450,000 Stkr. Gjennemgaar man Tallene for de enkelte Kvartaler 1901 og sammenligner dem med 1900, viser der sig vel en Formindskelse fra 8,961 til 7,045 i Januar Kvartal, men til Gjengjæld en Forøgelse af 400 i April Kvartal. Føludførselen har været omtrent ens begge Aar.

Men selv om nu Tallene ikke se ængstende ud, saa synes alligevel Tilliden at have faaet et Knæk. Vi have nu i 30 Aar kun kjendt gode og stabile Forhold for Hestene, medens Korn, Fedekvæg, Svin, ja selv Smør har varieret stærkt i Pris og i Forhold til Hestene gjennemgaaende staar lavere end i 1870—1875. Hvad er nu Grunden til denne triste Kjendsgjerning? For det første er jo Arbejdshesten ligesom Arbejderen paa det nøjeste knyttet til Forretningslivet i det hele, og det er en sørgelig Kjendsgjerning, at Handel og Industri virke under trykkede Vilkaar saavel i Tyskland som herhjemme. Naar Hesteafsætningen trods Elektriciteten, Motorvogne, Cykler, Udvidelse af Jernbanenettet og den amerikanske Import er tiltaget saa stærkt i de senere Aar, skyldes det alene Udviklingen i Forretningslivet, der især har været stor i Tyskland, vort Hovedmarked. Tilbagegangen giver sig tilkjende ved, at der til Tyskland i 1900 kun er indført 100,000 Heste mod 111,000 Aaret forud, og den rammer særlig Østerrig-Ungarn, Danmark og Amerika, i mindre Grad Belgien og slet ikke Rusland.

At den pludselige Forandring skulde skyldes den elektriske Sporvejsdrift, er der ingen Grund til at tro, idet denne jo lidt efter lidt er udviklet gjennem flere Aar; men for Kjøbenhavns Vedkommende er der rigtignok sket en betydelig Forandring, idet der navnlig i Efteraaret realiseredes 600 overflødige Sporvogns- og Omnibusheste, der yderligere bidroge til at forringe Handelen herhjemme. Endelig har den tørre Sommer utvivlsomt gjort sit, idet der har været delvis Misvæxt i Nord- og Mellemtyskland, hvortil vi udføre vore Heste.

For det andet ere Heste en ukurant Vare, naar Handelen standser, og der ikke er Brug for dem i Bedriften, og nægtes kan det ikke, at vi have forceret Hestetillæget stærkt i flere Aar, især og naturligt det daarlige Tillæg, der selv i gode Aar giver Tab, saa at Staldene overalt ere fulde af en i Reglen ikke meget lovende Ungdom.

Den amerikanske Konkurrence mærkes næsten slet ikke. Overproduktionen i Amerika synes helt standset, i det mindste foreløbig, men Oversvømmelsen af det europæiske Marked hænger stadig som en truende Sky over os, idet man nu atter for Alvor begynder at kaste sig over det igjen i nogle Aar lønnende Hestetillæg.

En Faktor, der vel ikke er let at beregne, men som i det sidste Par Aar utvivlsomt have spillet en Rolle i Hesteverdenen, er den sydafrikanske Krig, der indtil Aarets Slutning har slugt over 100,000 Heste aarlig eller ialt 217,000. Heraf stammer 60,000 fra Storbrittanien og Irland, 24,000(?) fra Østerrig-Ungarn, 77,000 fra De nordamerikanske Fristater og 11,000 fra Canada. Selv om disse Heste nu væsentlig ere lette, med hvilke vore næsten ikke mere konkurrere, har Krigen dog utvivlsomt haft sin Betydning for hele det europæiske Hestemarked.

Englands Indførsel var:

	1899. Stkr.	1900. Stkr.	1901. Stkr.
Fra De nordamerikanske Fristater	25,167	30,380	19,360
— Canada	4,792	2,976	1,500
— andre Lande	13,938	18,430	19,996

Tallene udvise, at man drager flere Heste til sig fra Europa, hvilket blandt andet giver sig Udtryk for os ved, at der her fra Landet er gaaet 700 Heste til England 1901.

Udførselen var:

1899	33,701	Stkr.
1900	30,308	—
1901	27,661	—

Heraf gaar over Halvdelen til Belgien, c. 7,000 til Holland og nogle faa Tusinde til Frankrig. Efter Opgjørelserne er det mest billige Heste (Slagteheste), der udføres til Nabolandene.

Den væsentlig truende Fare for vor Hesteafsætning er den tyske Toldpolitik, og der er desværre Udsigt til, at Faren er overhængende. Tyskland er ikke alene vort Hoved-, men næsten vort eneste Marked, thi det Par Stykker, der udføres til Norge (34) og Sverrig (206) er for intet at regne. For Tiden svares der en Told af 18 Kr. (20 Mrk.) foruden et Extragebyr for hver fuldvoxen Hest og det halve for et Føl. Det er vanskeligt at indse, hvad Meningen egentlig har været hermed, thi 20 Kr. kunne da ikke virke føleligt beskyttende, og som Finanstold fylde de 2 Millioner Kroner, som hele Hestetolden indbringer, sikkert kun lidt i den tyske Statskasse. Hvad Fremtidsudsigterne angaa, da tyde de paa, at man vil gjøre Alvor af Beskyttelsen. Det moderateste Forslag, der er vedtaget af Forbundsraadet, gaar ud paa en Værditold efter følgende Skala:

Under 300 Mrk.	30 Mrk.	Told,
300—1000 Mrk.	75 —	— *
1000—2500 Mrk.	150 —	—
over 2500 Mrk.	300 —	—
Patteføl	30 —	—

(* Forslag til Toldudvalget 90 i Stedet for 75 Mrk.)

medens Agrarernes Forslag lød paa 60, 190, 250 og 375 Mark. Af vore Heste vilde der for største Delen blive at svare 75 Mark. Det vil blive af Interesse for os, hvordan Taxationen foretages, da vore gode Heste i Værdi herhjemme jo bevæge sig om 1000 Mrk. (900 Kr.).

Hvem kommer nu til at betale Tolden? Efter Agrarernes Mening maa det blive de tyske Forbrugere, thi ellers hjælper jo Tolden intet. Hensigten dermed er at gjøre den tyske Hesteavl saa fordelagtig, at den kan dække Landets Behov, hvilket, som anført, er mindst 100,000 Stkr. aarlig, men af hvilke de fleste rigtignok ere saa billige Heste, at man ikke kan forudsætte, at Tyskerne

kunne have Fordel af at producere dem selv. Luxus- og Militærheste har Tyskland i Overflod, det er Trækheste man mangler, og det i stedse højere Grad jo stærkere Industrien udvikles. De hentes fra Belgien, Frankrig, England, Amerika og Danmark, men især fra Belgien og Danmark. Trods god Villie tager det Tid at etablere en god, svær Avl, — 100 Aar er ikke nogen lang Tid til dette Arbejde. Altsaa vil Tyskland vedblive at staa i Afhængighedsforhold til sine Naboer paa dette Felt, og Prisen dér vil vel blive Verdensprisen (+ Tolden i Tyskland). Men her vil det alligevel mærkes, som om vi kvitterede Toldens Beløb, idet den danske Hest i Sydjylland altid vil være lige saa meget billigere, end i Nordslesvig.

Med disse problematiske Udsigter for Øje var der jo Rimelighed for at se sig om efter andre Markeder. Frankrig have vi mistet, dér er Tolden endnu større end den foreslaaede i Tyskland, og Sverrig-Norge har 50 Kr. Told, medens England og Rusland ere toldfrie. Hvad det første Land angaar, da passer det ikke os som Afsætningssted. Saadanne Mellemheste som vore, der netop skattes af Tyskerne, ere ikke i Kurs i England, hvor de kun betales med 5—800 Kr. Til det engelske Marked passer egentlig kun 1ste Kl. Varer og da fornemlig svære Trækheste og højtgaaende Kjøreheste. Hvad Rusland angaar, da er det bugnende fuldt af Heste, der kunne kjøbes for »Ingenting«. Ligesom Kulturen skrider frem, bliver der vel Brug for bedre og sværere Heste, men samtidig forbedres Tillæget ved Hjælp af Krydsning med de store vesteuropæiske Kulturracer.

Hvorhen vi end vende Blikket, saa er der ingen gode Udsigter. Vi maa som de smaa vel finde os i vor Skjæbne og søge at bringe det bedst mulige ud af Produktionen, men heldigvis er der paa dette Omraade endnu meget at gjøre. Saa kunde der blive Tale om Repressalier, og navnlig om at omgjorde os med en Toldmur som vore Naboer. For at kunne bedømme Betimeligheden heraf, maa man bl. a. kjende Ud- og

Indførselsforholdene nøje. Vi have hidtil sikkert alene for Fordelens Skyld udvidet vort Hestetillæg, saa det kunde imødegaa Markedets stigende Krav, og vi have ogsaa bortsolgt saa mange Handelsheste som muligt. Som delvis Erstatning have vi indført billige Heste fra Udlandet, akkurat paa samme Maade som vi frigjør »det gode danske Smør« ved at indføre til Forbrug det billigere russiske eller ved at spise Margarine.

Vor Hesteudførsel har i 1901 udgjort 6,363 Stkr., hvilket er en Ubetydelighed mere end Aaret forud. Paa nogle faa Hundrede Remonter og Luxusheste nær fra Tyskland og England bestaar Indførselen af billige svenske Heste og Ponier især fra Rusland, men ogsaa enkelte fra Island og Norge. Da vi faa en Mængde »Russere« over Tyskland, blive de opførte som tyske Heste, saa vi altsaa, kjedeligt nok, intet vide om, hvor mange af de Heste, vi faa, der have hhv. Tyskland og Rusland til Fødested. Ved at lægge Told paa Heste gjorde vi Gjengjæld mod Nordmænd og Svenskere, og den kunde blive følelig nok for disse, da vi, skjøndt i aftagende Maalestok, faa Heste derfra og ere deres eneste Kjøbere. Tolden paa det Par tyske Luxusheste, vi bruge, kan næppe genere Tyskerne. Det blev »Russerne«, Tolden faldt paa, eller rettere Kjøberne, der for største Delen ere Husmænd i Hedeegnene. Endnu har det jo ikke været nødvendigt at gribe til Beskyttelsestold for vor Hesteavl; men Forholdene kunde jo komme til at stille sig saaledes, at Hensynet til 10,000 Hedebønder maatte underordnes det hele Landbrugs Vel.

Hvad vore hjemlige Forhold angaa, da er der kun lidt at bemærke derom; fra Aar til Aar foregaar der jo sjældent store Ting. Vi have været fri for Sygdomme og Ulemper, thi selv den usle Græsvæxt i Sommer generede ikke Hestene føleligt. Tillæget synes i stadig Tilvæxt, rimeligvis ud over økonomisk rigtige Grænser. Vi ere paa alle Produktionsomraader indenfor Landbruget inde paa Masseproduktion, og vi brillere unægtelig med store Tal, men — Nettoen! For Hestenes Vedkommende

staa vi os aabenbart ved kun at lægge til efter og paa det bedste og saa ikke at have mere Opdræt, end at det kunde undgaa at sulte. En Gaardmand maatte sikkert hellere holde én god Hoppe, hvis Afkom gav Overskud, end to, der begge bringe Tab. De fleste føre jo ikke Regnskab, og mange have desværre ikke fin Næse nok til at skjønne, hvad der giver Tab. I det store og hele staar det endnu langtfra godt til med Hesteavlen her i Landet, og især paa Øerne er den sikkert gjennemgaaende ufordelagtig.

Den svære Hesteavl synes stadig at vinde Terræn, som naturligt er i et rent agerdyrkende Land. Det er ogsaa nærmest Bevis paa manglende Regnskabsførelse eller paa Evne til at dyrke Luxus, at saa mange drive let Hesteavl, men naturligvis er god let Avl mere lønnende end daarlig svær. Paa Sjælland synes Tilbøjeligheden stigende til fremmed Trækhesteavl, og det bliver ventelig den belgiske Hest, der gaar af med Sejren, dels fordi den maaske er bedst af Kvalitet og dels fordi de indførte belgiske Hingste have været af bedre Beskaffenhed end de engelske. Det er for tidlig at udtale noget bestemt endnu om denne Krydsning, men der vil allerede om nogle faa Aar foreligge Resultater, dog tør man sikkert udtale, at de ofte ville bringe Skuffelser, hvor Hingsten er mindre god og Hoppen er en tarvelig sjællandsk Blanding. At Krydsning mellem en god Belgier og ordentlige jydske Hopper ikke mislykkes i første Led, er ikke til at forundre sig over, det véd man.

Fra et jydsk Avlsstandpunkt kan den sjællandske Forsøgsavl kun være ønskelig, da det, uden at den jydske Race bliver blandet, som naar Jyderne selv experimenterede, var tænkeligt, at de med Tiden kunde se deres Fordel ved at kjøbe det, der har staaet sin Prøve paa Sjælland. Det er jo umuligt at vide, hvad Fremtiden vil bringe, om Markedet ikke vil kræve en endnu sværere Hest, end den jydske er for Øjeblikket.

Arbejdet for Forbedring af den jydske Hest er gaaet som hidtil. I første Række blandt Midlerne, der tjene

til Avlens Fremme, staa Dyrskuerne, der jo i de senere Aar have faaet en saa dominerende Betydning, at der er al mulig Anledning til at tage hele denne Sag op til grundig Overvejelse. Thi er der noget forkert derved, var det jo ingenlunde udelukket, at de kunde gjøre Skade i Stedet for Gavn. Dyrskuernes Opgave er at drage Avlsdyr frem til Beskuelse og Sammenligning og dertil anvendes som Lokkemiddel Pengepræmier, der uddeles af Dommerne til de bedste, selvfølgelig de formentlig bedste Avlsdyr og ikke til de efter Dommernes Skjøn pæneste eller mest fejlfrie eller som Individer kostbareste Heste. Naar Dyrskuerne skulle gjøre fuld Nytte, maa Dommerne først se paa det væsentlige, og det bliver det beviste gode Afkom, eller for det unge Dyrs Vedkommende de Egenskaber, som efter Erfaringen love det bedste for Avlen, og hertil hører Bygning, Præg og Afstamning. Men uagtet Hesteskuer have bestaaet her i Landet i over 100 Aar, er det endnu ikke altid, at Bedømmelsen foregaar ud fra disse Hovedbetragtninger. Publikum forlanger, at et Præmiedyr skal være et pænt, fejlfrit Individ, m. a. O. man opfatter Dyrskuerne som »Skjønhedskonkurrencer«, ja, naar Valget er imellem et godt Avlsdyr eller et »Dyrskueindivid«, er det næsten altid Tilfældet, at Publikum vælger det sidste. Bliver en Foreningshingst kasseret ved et Dyrskue, selv om den staar med meget godt Afkom, vil den vanskeligt kunne bevare Søgningen.

Dyrskueinstitutionen er, som nævnt, bleven en Stormagt, og den kræver en betydelig Dygtighed hos Dommerne, hvis den skal gjøre fuld Nytte. Men Publikums Opfattelse maa tillige forandres, hvilket tager Tid, ellers staa Dommerne magtesløse. Med Hensyn til Forstaaelse af Bygning og Præg er man godt med, men endnu er der næppe nok taget fat paa Afstamningen, og det Arbejde, der er gjort for at bedømme Afkommet, kan kun kaldes forberedende. Saa er der hele Spørgsmaalet om Brugsværdien, som der heller ikke er bragt noget

rigtigt ud af. Der er en stor Arv at løfte for den unge Slægt.

Der afholdtos i Juli Maaned Fællesskue for 2- og 3-aarige Hingste og Hopper i Hjørring, og navnlig af Hingste var der, ligesom Aaret forud i Odense, mødt alle de gode indenfor Racen. Trods de forskjellige Dommerudvalg og deres forskjellige Opfattelse, indtraf dog det mærkelige Tilfælde, at de bedste 2- og 3-aarige Hingste, saavel 1900 som 1901, nedstammede fra Kongepræmiehingsten Aldrup-Munkedal i Horsens. Denne Hingst udmærker sig ved en temmelig enestaaende Artningsevne i god Retning, saa den giver vor Hingstebestand et betydeligt Stød fremad, ligesom den forhaabentlig i tilsvarende Grad vil bidrage til Racens Forbedring. Efterhaanden kommer hele den jydske Race til at nedstamme fra en enkelt Hingst, Gl. Valdemar (280) i Toustrup, født 1870, og utænkeligt var det ikke, at dens Sønnesøns Sønnesøn, Aldrup-Munkedal, i Løbet af den næste Menneskealder ogsaa bliver Stamfader til hele Racen. Hingsten er selvfølgelig en Berømthed, der bedækker en uhyre Masse Hopper, indtil over 200 aarlig, men kun for Foreningens Medlemmer. Ifjor blev der forsøgt kunstig Befrugtning ved den paa adskillige Hopper, hvoraf nogle skulle være drægtige.

Ved enhver god Sag klæber der jo Ulemper, saaledes ogsaa ved Avlsforeningsinstitutionen, og blandt andet er der det at notere, at en saa fremragende Hingst som Aldrup-Munkedal ikke gjør Hesteavlen fuld Gavn, fordi den bedækker et Flertal af daarlige Hopper, tilhørende Foreningens Medlemmer, medens Landets bedste Hopper maa søge til ringere Hingste.

Den lette Hesteavl frembyder heller intet nyt af Interesse. Efterhaanden falde Sindene ventelig til Ro, saa det bliver muligt for Folk af forskjellige hippologiske Anskuelser at leve i Fred ved Siden af hverandre. Man synes endelig at faa Øjnene op for, at Frederiksborghestens Fremtidsmaal maa være en mindre Kjørehest med høj Gang og nærmest af Type som den engelske

Hackney. For at fremskynde dette Resultat, blev der til Bedækningstiden kjøbt en 3-Aars Hackney-Hingst fra den engelske Konges Hackney-Stutteri af en Forening her paa Sjælland. Og Hingsten, der var lovende, syntes at falde i Publikums Smag. Østpreusserne høre aabenbart ikke til den Type, man ynder paa Sjælland; men alligevel skulle flere af Hingstene levere værdifuldt Afkom. Remontefabrikationen er et brændende Spørgsmaal, ja næsten et Stridsspørgsmaal, idet Remontekommissionens Chef, Hr. Oberstløjtnant Egede-Lund, kun vil nøjes med Fuldblodshingste, af hvilke han har kjøbt 2 for Statens Regning i nævnte Øjemed, medens Hesteavlens Ledelse og vel ogsaa de mere forstaaende Opdrættere modsatte sig dette Krydsningsforsøg. I det hele er Remonteringsspørgsmaalet langt fra løst endnu, idet Principerne synes at vexle, eftersom Cheferne for Remontekommissionen vexle, og paa en saa vexlende Grundvold kan der ikke forlanges opbygget noget stabilt. Opdrætterne maa først vide, hvad Militæret forlanger, og det ikke i Øjeblikket, men ventelig for en længere Tid, samt dernæst, hvor mange Heste der vil blive Brug for. Den bebudede Forsvarskommission vil forhaabentlig ogsaa tage dette Spørgsmaal op til Besvarelse.

Af Sager, som i Aarets Løb have fængslet det hesteinteresserede Publikum, maa først og fremmest nævnes Husdyrloven, der har foreligget paa andet Aar. Den er for Hestens Vedkommende egentlig ikke væsentlig forskjellig fra den nugjældende, uagtet der næres store Forventninger til dens Virkninger. Naar dette overhovedet skal have noget paa sig, maa det nærmest skyldes Haabet om, at den nye Lov paa adskillige Omraader vil foranledige Systemskifte. Der er allerede foran antydet noget i den Retning, og der er heller ingen Tvivl om, at den forandrede Valgmaade for Dommere ved Statsskuerne vil bringe nyt Blod, Tiden vil vise, om det bliver bedre Blod.

Det ser i Grunden ret løjerligt ud, at Amtsraadet vælger »Amtsdommerne«, ligesom det forekommer os

mærkeligt, at Amtmændene i Frederik VI's Tid vare fødte Formænd i Hingsteskuekommissionerne; men Sagen forklares ved, at der tidligere har manglet Kræfter til at overtage Ledelsen; derimod er der nu Landboforeninger, baade lokale og sammensluttede, der befatte sig med alle mulige Spørgsmaal vedrørende Landbruget, og endelig er der Specialforeninger, Hesteavlsforeninger, ligeledes saavel lokale som sammensluttede, og af hvilke alene den jydske Fællesforening (Samvirkende jydske Hesteavlsforeninger) repræsenterer ca. 12,000 Medlemmer. Mærkværdigt nok har den ny Husdyrlov aldeles set bort fra denne Faginstitution og, ligesom Tilfældet er nu, lagt hele Ledelsen og Magten i andre Hænder end Opdrætternes egne. Hovedinteressen ved Lovforslaget har knyttet sig til Paragrafen om Tilskud til Avlscentre for Heste, hvilken aabenbart fra Begyndelsen af havde Stemningen i Folkethinget imod sig, og nægtes kan det heller ikke, at den var det svage Punkt i det ellers gode Lovforslag. Alligevel gjorde den Virkning, idet den øjeblikkelig foranledigede Dannelsen af forskjellige saakaldte Opdrætterforeninger i Jylland. Der startedes nemlig i Begyndelsen af Aaret 3 i det sydøstlige Jylland, der hver indkjøbte en Del Hopper til hidtil ukjendte høje Priser. Hopperne bleve udstationerede og førtes til de bedste Hingste, ligesom de fødte Føl senere bleve udstationerede. Hensigten var at afhjælpe den tilstedeværende Mangel paa 1ste Kl. Hingste ved en saakaldet rationel Parring; men her møder strax den Hindring, at Foreningerne, der eje »Hingstefædrene«, kunne lukke for Tilgang (hvilket er praktiseret af Horsens Omegns Hesteavlsforening), hvorved Avlscenter-Hopperne henvises til uprøvede Hingste. Da Hopperne tillige væsentlig ere udvalgte efter Exteriør alene, bliver Foranstaltningen aabenbart let en usikker Forretning, der kræver stort Tilskud. Hver af Foreningerne har holdt sig til 10 Hopper som Maximum, og disse 10 Hopper give efter al Sandsynlighed 5 levende 3-Aars Plage, hvoraf Halvdelen er Hopper. I 2 Aar falder der altsaa 5 Hingste, hvoraf forhaabentlig

én 1ste Klasses. Lavere Kvalitet er ikke kurant Handelsvare, og Handelsheste kan det jo ikke lønne sig at opdrætte paa den Vis. Forretningen er finansielt set ret pekrær, og den bliver det yderligere ved, at Udsigten til et større Statstilskud blev betydelig forringet ved Lovens Vedtagelse i Folkethinget. I dette Tilfælde ser det ud, som om vore bedste Folk ere gaaede for rask paa. Startningen af saadanne risikable Foretagender kræver absolut indgaaende Sagkundskab. Det vides jo nok, at der er enkelte »Hingstefædre«, som i heldige Tilfælde kunne levere 1ste Kl. Hingste, og af saadanne har ingen hidtil naaet Aldrup-Munkedal, saa dens Assistance altsaa var en nødvendig Betingelse; men ligesaa sikkert kræves der til Hingstefabrikation »Hingstemødre«. Paa dette Omraade staar man endnu lidt usikker. Det er klart, at det gode Afkom fornemlig falder efter de bedste Individer, men disse skulle saa igjen høre til bestemte gode Familier. For at faa Klarhed i dette Spørgsmaal, er der af »Samvirkende jydske Hesteavlsforeninger« begyndt Undersøgelse af Hoppefamilier for, naar Resultaterne foreligge, at udpege de bedste, i Lighed med hvad Tilfældet har været for Kvægets Vedkommende ved Avlscentrene, der jo som Regel nedstamme fra et enkelt eller ganske faa Moderdyr.

Samme Fællesforening har formaaet Forsøgslaboratoriet til at foretage Fodringsforsøg med Heste, og efter at det første foreløbige Forsøg er afsluttet, skal der være Haab om, at der kan naas Resultater ad denne Vej.

Stambogsførelsen er for den jydske Races Vedkommende fortsat i det hidtil fulgte Spor, medens der atter er foretaget en Forandring — forhaabentlig til det bedre — med Stambogsførelsen over de lette Heste. Man har paa Sjælland paa dette Omraade fulgt sine egne Veje, der vel vare originale, men ikke altid i samme Grad heldige. Nu er man fornuftigvis begyndt fra den rette Ende, idet man har vedtaget at opføre hver Race

for sig. Frederiksborghesten skal saaledes ikke mere blandes sammen med det øvrige blandede Halvblod.

Handelen og Udførselen deler sig naturligt i Forretningen med Avlsdyr og med Handelsheste. Hvad de første angaa, da er der jo herhjemme skabt et lille, men lønnende Marked, delvis ad kunstig Vej, nemlig gjennem Konkurrencen mellem Hesteavlsforeningerne, der faa Statstilskud til Indkjøb. Fra Begyndelsen var dette en Spore til at danne Foreninger, der have slaaet saa godt og stærkt an. Nu spiller det mindre Rolle, idet Prisen bestemmes gjennem Efterspørgsel contra Tilbud, og da dette er ringe, og Interessen er levende for at faa det bedste, stiger Prisen til en svimlende Højde, og Kapløbet derefter fører med sig, at der baade kjøbes Plage og Føl. Denne »Hingstenød« udbyttes paa bedste Maade af Spekulanter, hvoraf et Interessentskab har givet Sagen et Stød fremad. Der trængtes aabenbart til en Organisation blandt Kjøberne som Modvægt mod Sælgerne, men den er vanskelig eller umulig at organisere. Faren ved Stillingen for Øjeblikket er, dels at Fortjenesten ved Hestetillæg, især i sløje Tider, bliver forringet ved de høje Bedækningspenge, og dels at Kjøberne fristes til at søge Udlandet. Vort hjemlige Guld kan dog ogsaa kjøbes for dyrt! Patteføl betales med indtil 3—4000 Kr. kontant + en Mængde Tusinder paa Vilkaar, og de bedste $1^1/_2$-Aars Hingstplage med en Avance derpaa af mindst 10,000 Kr. Det er de bedste »Aldrup-Sønner«, der opnaa denne Topnotering. Til Foreningsbrug kjøbes der aarlig ca. 20 af de bedste jydske Hingste til Priser fra ca. 5000 Kr. kontant (+ Vilkaar), men der bliver af hver Aargang mindst 30 kaarede Hingste usolgte tilbage, foruden en Masse, der ikke opnaa at blive kaarede. Hele denne Overflødighed er næsten ikke sælgelig, da privat Hingstehold ikke mere er en Forretning, efter at Hesteavlsforeningerne have taget Magten. Samtidig med Hingstenøden have vi altsaa faktisk Overproduktion af Hingste — kun hver af sin Slags! Hvad er der nu derved at gjøre? Ja, de bedste kunne vi jo

godt selv behøve til at erstatte de ringere, der praktisere; men det giver ikke Opdrætterne Penge — i alt Fald ikke nogen samlet Sum. Det er derfor naturligt at tænke paa Udførsel. Tidspunktet for Udførsel er, naar man faar Overproduktion og har en Vare, der kan afsættes i Udlandet til lønnende Pris. Hidtil har vor Overflod ikke været rigtig »exportfähig« og vore Priser for opskruede; men vi begynde nu at kunne være med, og det er derfor i sin Orden, at vi tænke paa Udførsel. Men hvorhen? Ja, da Tyskland er vor Nabo og har været vor gode Kunde vel i 1,000 Aar, er det selvfølgeligt, at vi først rette Blikket derhen, saa meget mere som man dér med Kraft lægger sig efter svær Hesteavl. Hidtil har man foretrukket engelske og belgiske Hingste. Man prøver sig frem; de sidste have faaet fast Fod i Vesttyskland, men efter al Rimelighed ville de ikke gjøre Lykke længere Øst paa til Blanding med de forædlede Hopper. Saa kommer maaske vor Tid. Naar Tiden og Varen passer, gjælder det om at slaa til, men heller ikke før.

Der kjøbes af en enkelt Handlende nogle billige Hingste til Priser fra 1—2000 Kr., og det forlyder, at vi kunne vente Besøg af Opkjøbere til Hingstedepoter i Saxen. Ligesom Opmærksomheden har været henvendt paa Rusland som Afsætningssted for rødt Kvæg, have de med denne Udførsel beskjæftigede ogsaa troet at kunne skabe et Marked dér for Afsætning af jydske Hingste; men hidtil har Sagen staaet i Stampe. 1901 udførtes der 3 Heste til Rusland, alle Hingste, der sendtes derover for dansk Regning, medens vi dog afsatte 13 danske Heste dertil i 1900. Hvordan de ere afsatte, forlyder der intet om. Efter vor Afsendings Udtalelser er der lysere Fremtidsudsigter. Der har været foreslaaet at oprette et Depot i Rusland for Salg af danske Avlsdyr, men Sagen har ikke vundet Bifald, og et er sikkert, at man ikke faar mange jydske Opdrættere til at sende deres Hingste for egen Regning til Rusland for Udsigt til Salg til beskedne Priser. Handelen maa foregaa paa den Maade, at Hingstene kjøbes herhjemme, enten af Forbrugerne selv eller

af Handelsmænd. Nu er der jo dannet en Exportforening, der nok med den Kapital og Indsigt, den raader over, vil kunne lede Sagen ind i det rette Spor til Fordel for alle Parter. Vi kunne jo glæde os ved i Rusland at indtage en misundelsesværdig Favoritstilling lige over for andre Nationer, hvilken Særstilling hidtil ikke er kommen Landet til Gode, men sikkert i Fremtiden maa kunne benyttes med Fordel.

Handelen med Hopper er begrændset til Landet selv. Prisen paa 1ste Kl. Følhopper. Hoppeplage og Føl har været stigende, om end Afsætningen har været begrændset. I Marts indkjøbtes der henved 30 Hopper til de 3 nævnte Foreninger, og den indbyrdes Konkurrence mellem disse bragte Prisen helt op til 3—4000 Kr. Men siden vides der ikke at være solgt nogen Hoppe til lignende Priser. 1ste Kl. Patteføl ere oppe paa 500—1000 Kr. foruden Vilkaar, medens almindelig gode Føl i Efteraaret sank ned under 150 Kr. I det hele taget har Prisen paa Føl og Plage været meget sløj hele Efteraaret. Kun gode, salgbare Heste have nogenlunde holdt Pris; men paa almindelig Vare kan Nedgangen i Aarets Løb sættes til ca. 100 Kr.

Til Slutning maa noteres som en Begivenhed indenfor den jydske Hesteavl, at Hr. Etatsraad Mourier-Petersen har trukket sig tilbage som Formand for Hingsteskuekommissionen i Randers og Aarhus Amter, efter at have virket som saadan i ca. 35 Aar. Som Hingstedommer indtog han en fortjent Autoritetstilling, og navnlig er man ham Tak skyldig for, at han, skjøndt Godsejer og Ven af den ædle Hest, støttede den jydske Hest paa et Tidspunkt, da den var i Fare. Hvad Prosch udrettede for den med Mund og Pen, udførte Etatsraad Mourier-Petersen i Gjerning paa Dyrskuepladsen.

Andelsmælkerierne i de forløbne 20 Aar.

En historisk Redegjørelse.

Foredrag af Konsulent *B. Bøggild*, holdt 22. Januar 1902.

Indledning.

Nu tør man vel nok sige, uden at skulle behøve at vente megen Modsigelse, at Andelsmælkerierne allerede have været og fremdeles ere af stor økonomisk Betydning for den største Del af de danske Landmænd, samt at denne Betydning i sin Helhed kan betegnes som et stort Gode. Og da Forholdene have stillet sig saaledes, at Andelsmælkeriernes Udvikling netop er foregaaet i den Tid, jeg har arbejdet i det danske Mælkeribrugs Tjeneste, hvorved jeg forholdsvis tidlig*) kom til personlig at medvirke i Sagen, er det mig derfor en Glæde og Tilfredsstillelse at efterkomme det høje Præsidiums Opfordring til her at søge at fremkomme med en historisk Redegjørelse om Andelsmælkerierne i de forløbne 20 Aar.

Først maa der mindes om, hvorledes Forholdene vare omkring ved 1880. — Indtil den Tid havde Korn været det danske Landbrugs vigtigste Produkt, og selv hvor Kornsalget ikke var stort, var det hyppigere Salg af Heste, Stude og Opdræt end Smør og Flæsk, der havde

*) Nemlig i 1886, se »Andelsmælkerier«, Meddelelser, samlede og bearbejdede af Bernhard Boggild, Philipsens Forlag, 1887. — Første Foredrag, i Lading Januar 1884.

givet Velstand saavel i de større som i de mindre Gaarde. Kornet havde i mange Aar staaet i god Pris i Sammenligning med Smørret, saa at man mente, at det ikke kunde betale sig at fodre Kœrne med Sæd, hvorhos Rodfrugtdyrkning og Fodring med Klid og Oliekager vel nok var kjendt paa Herregaardene, men endnu ikke havde faaet megen praktisk Betydning.

Nu var der imidlertid kommen Usikkerhed og Tvivl om, hvorledes man skulde forholde sig. Kornpriserne havde, som det ses af Tabellen over Kapitelstaxterne, vel

Tabel I.

Gjennemsnit af Kapitelstaxter i Kroner og Øre.

(Femaarsvis 1846 til 1895, aarsvis 1896 til 1900.)

	Rug pr. Td.	Byg pr. Td.	Havre pr. Td.	Hvede pr. Td.	Smør pr. Pd.	Flæsk pr. Pd.	Honning pr. Pot
1846—50....	8.75	6.63	4.51	13.47	0.38	0.27	0.44
1851—55....	14.62	9.86	6.49	19.01	0.50	0.34	0.44
1856—60....	11.18	9.66	6.36	15.88	0.60	0.37	0.49
1861—65....	11.51	8.59	5.84	15.36	0.59	0.38	0.56
1866—70....	14.13	11.52	7.60	19.51	0.70	0.48	0.59
1871—75....	14.32	12.48	8.24	20.07	0.83	0.52	0.63
1876—80....	13.21	11.88	7.85	17.88	0.85	0.53	0.70
1881—85....	11.86	10.56	7.52	14.85	0.90	0.55	0.77
1886—90....	9.88	9.56	6.88	12.63	0.89	0.47	0.79
1891—95....	10.11	9.30	7.11	11.37	0.94	0.48	0.90
1896.....	8.74	8.95	6.72	11.83	0.93	0.38	0.87
1897.....	9.88	9.17	7.10	13.11	0.91	0.45	0.90
1898.....	10.38	9.54	6.95	12.08	0.93	0.44	0.96
1899.....	10.74	10.12	7.01	10.83	0.99	0.40	0.92
1900.....	9.88	9.28	6.84	10.48	1.00	0.51	0.95

været stigende indtil Aarene 1871—75, men Smørpriserne vare forholdsvis stegne meget mere. Vil man sammenligne Priserne paa f. Ex. Smør og Rug, skulde der i

Aarene 1846—50 23 Pd. Smør, 1871—75 derimod kun 17.3 Pd. til for at erstatte Værdien af 1 Td. Rug, idet det dog maa erindres, at Kapitelstaxterne ikke ere Gjennemsnittet af alle Aarets Ugepriser, men Gjennemsnittet af Priserne i nogle Efteraars- og Vintermaaneder, den Tid af Aaret, paa hvilken Tienden skal erlægges, og for Smørrets Vedkommende saaledes, at de som Regel forholdsvis lave Sommerpriser er ladet ude af Betragtning.

Erindres maa det dernæst, at det gode Smør blev betalt langt over Kapitelstaxten, hvilket var en væsentlig Aarsag til, at man paa mange Herregaarde ved Siden af Kornsalget havde udvidet og forbedret Smørproduktionen, men hos det store Flertal af de mindre Landbrugere gik Udviklingen kun langsomt. — Professor Segelcke havde reformeret Forholdene paa de fleste Herregaarde og havde angivet Arbejdsmaader, der kunde føre til Fremskridt, hvor som helst de bragtes i Anvendelse; men det gik kun smaat med at faa Fremskridtene almindelig indførte hos den store Bondestand. Fru Hanne Nielsen paa Havarthigaard og mange af hendes Elever afgave Exempler paa, at der meget vel kunde fremstilles fint Smør omkring paa Bøndergaardene, men det store Flertal kunde ikke komme med. De kunde ikke opnaa Herregaardssmørrets Pris, og Fordringerne til Lokaler, Redskaber og faglig Dygtighed vare forholdsvis vanskelige at fyldestgjøre i de smaa Hjem.

I Landboforeningerne søgte man ved Professor Segelckes Hjælp gjennem Mælkeriassistenter at udbrede Kjendskab til saavel Køernes Fodring som Mælkens Behandling, idet man var klar over, at der burde tilstræbes et større Udbytte af Mælken for at faa Kvæghold mere rentabelt, men det var vanskeligt at faa de smaa Smørproduktioner til at betale sig godt og give Vederlag for Arbejdet. — Det blev først ved Centrifugens Evne til at renskumme transporteret Mælk, at det blev muligt for alle de smaa Jordbrugere at naa et godt økonomisk Udbytte af en forøget Mælkeproduktion.

Smørpakningsforretninger eller Fællesmælkerier.

Allerede i Foraaret 1863 var der bleven oprettet et Fællesmælkeri i Marslev, en Mil Øst for Odense, hvor Mælken betaltes med $5^1/_2$ Skilling pr. Kande, og ved Landmandsmødet i Odense 1863, hvor denne Meddelelse fremkom, oplyste Etatsraad Valentiner, at man i Kjøbenhavns Amt var ved at oprette tre forskjellige Fællesmælkerier og endog bød 6 Skilling pr. Kande, hvorimod Etatsraad Tesdorph fra Ourupgaard paa Falster meddelte, at han forgjæves havde søgt at sætte Sagen i Gang i sin Egn, fordi Bønderne mente ikke at kunne undvære Affaldet.

Saa længe Fællesmælkerierne arbejdede alene med Bøtter eller Mælkekjærning, fik de kun ringe Betydning, og Forholdene forandrede sig ikke meget, selv om enkelte Fællesmælkerier i Aaret 1868 og de følgende Aar indrettedes efter Vand- og senere efter Issystemet. Væsentlig Forandring indtraadte først efter 1878, da Centrifugerne begyndte at finde Anvendelse ved Mælkens Skumning.

I Januar 1881 anvendtes der allerede her i Landet 45 Maglekilde, 36 de Lavals og 9 Lefeldts Centrifuger, og i de følgende Aar opstilledes der et stort Antal forskjellige Centrifuger, dels paa Herregaarde, hvor man i mange Tilfælde kjøbte Mælk fra Omegnen, og dels paa Fællesmælkerierne. Saadanne oprettedes hist og her i Bøndergaarde, undertiden i lejede Lokaler, men ogsaa ofte ved Alfarvej, hvor der opførtes en Bygning med Beboelse og de nødvendigste Mælkerilokaler samt et Svinehus. — Som Regel blev al Skummetmælken benyttet til Ost, men efterhaanden som der blev Overproduktion af de daarlige Centrifugeoste, maatte mere og mere Mælk fodres op.

Hvor Fællesmælkeriet var støttet til et Landbrug, og hvor den fornødne faglige og merkantile Dygtighed var til Stede, kunde det gaa jævnt godt, men det var dog kun i faa Tilfælde, at der i Længden blev tjent Penge.

De fleste Fællesmælkerier gik det snart daarligt med, — ja saa daarligt, at man med en vis Berettigelse kan sige, at den største Nytte, de gjorde, var at belære Folk om, hvilke Misgreb og Vanskeligheder man burde søge at undgaa.

Nogle af Fællesmælkerierne bleve uheldig stillede allerede ved Anlægget, der kunde være meget mangelfuldt. Undertiden var der for lidt eller daarligt Vand, og ofte kom Gulve og Afløb hurtig i en ynkelig Tilstand. Nogle Steder var der for lidt Mælk til at bære Driftsudgifterne, eller Mælken maatte samles fra fjærnt boende Leverandører, idet der gjennem samme Landsby kunde komme Vogne fra flere konkurrerende Mælkerier, saaledes at Transportomkostningerne bleve urimelig store. — Mange Steder var der for faa eller saa smaa Centrifuger, at Skumningen varede den største Del af Døgnet, saa at der ikke blev Tid nok til Rengjøringen, og Mælken blev sur, inden den kunde blive skummet og komme i Ostekarret.

Mejeristen kom i mange Tilfælde hurtig til at mangle Driftskapital. Ostesalget gav kun lille Indtægt, Svinene bleve syge og utrivelige formedelst daarlig Plads, ensidig Fodring og Mangel paa Strøelse, og Mælkeforbruget til et Pund Smør blev mange Steder større og større, fordi den fedeste Mælk blev holdt hjemme til Husholdningsbrug, eller der blev taget »lidt til Kaffe« oven af Spandene, eller disse bleve ikke helt tømte for Skyllevandet, inden Mælken kom i dem. Og naar Mejeristen ikke punktlig kunde betale for Mælken, maatte han finde sig i at modtage den i mere og mere daarlig Tilstand, — eller han maatte helt standse Virksomheden efter at have sat sin Kapital til eller efter at have paaført Slægt, Venner og Leverandører ret betydelige Tab.

Fællesmælkerierne bleve derfor i mange Egne af Landet betragtede som »et Onde«, man skulde undgaa; men derfor var man alligevel i Tvivl om, hvorledes man skulde indrette sig. De dalende Kornpriser og de høje Priser paa Herregaardssmør opfordrede til at forøge Koholdet, men de mindre Landbrugere opnaaede kun sjæl-

dent en høj Pris, selv om deres Smør var nok saa fint, fordi det ikke kunde exporteres i den uensartede Tilstand, hvori de mange smaa Produktioner fremkom.

Interessante Meddelelser om de mange Drøftelser i saa Henseende findes blandt andre Steder i Beretningerne om de jydske Landboforeningers Delegeretmøder. I 1883 fremsatte Bølling-Nørre Herreders Landboforening det Spørgsmaal: »Vil det være heldigt, at Smørpakningsforretninger træde i Stedet for Fællesmælkerier?« — og henstillede: »om der ikke maatte være Anledning for Foreningen til at anvende nogle af de til dens Raadighed staaende Midler til Præmier for de bedst anlagte og bedst drevne Smørpakningsforretninger i Jylland?«

Der fremkom meget forskjellige Udtalelser. — Fællesmælkerierne sagdes at være til Skade for Befolkningen; man mente, at Folk selv skulde behandle Mælken, og at Pakningen af Smørret burde foregaa paa Landet, i hver Landsby, hvorved der kunde opnaas finere Smør, end naar Pakningen foregik hos Kjøbmændene i Byerne. — Der blev talt om, at Mælken skulde sendes til London, og en Taler meddelte, at man i hans Egn tænkte paa at oprette et Centrifugemælkeri, hvor Fløden kunde skilles fra Mælken, hvorefter begge Dele skulde tilbageleveres Producenterne til Forarbejdning hjemme.

Resultatet af Drøftelsen blev, at Sagen henvistes til Mælkeriudvalget, og dette foranledigede, at der ved næste Delegeretmøde (1884) kom til at foreligge en Beretning fra Assistent M. C. Pedersen, hvem det var bleven overdraget ved en Rundrejse nærmere at undersøge Forholdene ved Pakkerierne og samtidig at gjøre sig bekjendt med Fælles- og Andelsmælkeriernes Virksomhed, og ved denne Beretning henledtes første Gang den almindelige Opmærksomhed paa Andelsmælkeriernes Fortrin.

Sortering, Omæltning og Pakning af Smør var i mange Aar bleven foretaget omkring hos Provinskjøb-

mændene for at bringe det Smør, som Bønderne producerede udover Egnens og Kjøbstadens Forbrug, i en saadan Skikkelse og Emballage, at det kunde afsættes i Udlandet, hvor de mange smaa uensartede og for største Delen simple Smørklumper fra de mindre Kohold ellers vare usælgelige. Kjøbmanden eller Exportøren maatte underkaste Smørret en Bearbejdning; han maatte have Udgifter paa det, og han maatte have Svind paa det. Følgelig fik Producenten en tilsvarende lavere Netto-Pris hjem, og særlig blev dette Forhold fremtrædende, da Fordringen blev, at alt Smør skulde bringes paa Markedet i frisk Tilstand. Tidligere havde Fordringerne ikke været saa strænge, og en stor Del af Aaret havde Gaarde med 15 Køer eller mere slaaet Smør i Fjerdinger og faaet en god Pris for det; men denne Fremgangsmaade blev mindre fordelagtig, efterhaanden som Friskhed blev en nødvendig Egenskab, for at Smørret kunde opnaa en god Pris.

Selv den enkelte Fjerding eller Drittel, der kunde leveres en Gang om Ugen eller hver fjortende Dag fra en Gaard med Vand- eller Ismælkeri, var uéns i øverste og nederste Lag og betaltes kun daarligt, og de mindre Producenter vare saaledes næsten tvungne til at overlade Handelsstanden det Arbejde, at bringe Smørret i en saadan Skikkelse og Emballage, at det blev passende Exportvare. — Handelsstanden maatte selvfølgelig have nogen Fortjeneste paa dette besværlige og risikable Arbejde; og Landmændene fik en forholdsvis lille Pris, hvor godt deres Produkt end var. De bedre Producenter kunde opnaa hele Aaret igjennem at faa anden Klasses laveste Notering, medens der altid var meget Smør, der gik ned i tredie, fjerde og femte Klasse.

Det var en Kjendsgjerning, at ikke alle Bønderkoner lavede Smør af bedste Slags, og omend de tidligere ved at tage Varer for Smørret havde kunnet faa Kjøbmændene til at afregne omtrent samme Pris for næsten alt Smørret, saa vare Pakkerierne nu nødsagede til at gjøre stor Forskjel paa Prisen i Forhold til Smørrets Kvalitet. Anden

Klasses laveste Notering, som de bedre Producenter kunde faa, var efter Aarstiderne og Svingningerne i Priserne 7—20 Kroner under højeste Notering, men Herregaardene og de enkelte allerede oprettede Andelsmælkerier fik 2—4 Kr. over højeste Notering, saaledes at Forskjellen i Prisen varierede fra 9—24 Kr. pr. 100 Pd. — Men det vil sige, at Andelsmælkerierne gjennemsnitlig Aaret rundt fik 16—17 Øre mere for hvert Pund Smør, end Pakkerierne almindelig betalte de dygtigste Bønderkoner, og disse fik igjen 15—30 Øre mere for hvert Pund Smør end deres mindre dygtige Naboersker.

Enhver maatte indrømme, at veldrevne Centrifugemælkerier kunde indbringe en betydelig højere Pris pr. Pd. Smør, og der var vel heller ingen, der benægtede, at Smørudbyttet blev større ved Centrifugering end ved Skumning efter Bøtte- eller Vandsystemet; men man talte med Rædsel om Centrifugemælkeriernes meget store Driftsudgifter og dyre Mælkekjørsel, medens man mente ikke at kunne spare nævneværdige Udgifter i Hjemmene ved at blive fritaget for Mælkens Behandling, — og det blev fremhævet, at det vilde være vanskeligt at skaffe Anlægskapitalen, vel 20,000 Kr. til hvert Mælkeri, og at denne Kapital vilde være anbragt med megen Risiko.

De mest ansete Mælkerimænd turde ikke udtale sig bestemt om, hvilken Ordning af Forholdene man skulde give Fortrinet. Man havde særlig Betænkeligheder ved, at Kvinderne omkring paa Landet ikke fremdeles skulde have Mælken at arbejde med, og mange af disse følte sig ogsaa krænkede ved, at man kunde tvivle om deres Dygtighed og Sparsommelighed i Retning af at faa det mest mulige ud af Mælken. — Pakkerierne bleve vel ikke tilkjendt nogen Præmie, og Pakkerier paa Landet fik aldrig blivende Betydning, men de betragtedes af mange med stor Sympathi og unægtelig maa det fremhæves til deres Anerkjendelse, at de engelske Importører roste Pakkeriernes Produkt og erklærede det bedre end Smørret fra de svenske Flødemælkerier, hvis Virksomhed bestod i at modtage til Kjærning og videre

Behandling den Fløde, som de mindre Landbrugere, hyppigst med smaa Vandmælkerier, selv kunde faa Mælken til at afsætte. — Saadanne Flødemælkerier anlagdes enkelte Steder i Randers og Viborg Amter og forhalede i nogle Aar Udviklingen i de paagjældende Egne. Fløden blev kjøbt efter Rumfang og maaltes »i Tommer« paa Siden af Spandene, idet en Karl fra Mælkeriet hver Dag kjørte rundt for at paase Skumningen omkring i Leverandørernes Vandbassiner og samle Fløden.

Det første Andelsmælkeri,

der fik nogen Betydning som Mønster for mange andre, oprettedes, efter hvad der hidtil har kunnet oplyses i saa Henseende, i Hjedding i Ølgod Sogn ved Varde. Her arbejdede i Vinteren 1881—82 nogle af Bønderne paa at faa en Sammenslutning af de smaa Hjemmemælkerier i Stand. De henvendte sig til den den Gang kun $23^1/_2$ Aar gamle Vesterjyde Stilling Andersen med Tilbud om en fastlønnet Plads. Han skulde paa en Maade være omvandrende Mejerist, gaa fra den ene til den anden og undervise i Flødens Syrning, Kjærning, Smørrets Behandling m. m. Hans Bopæl skulde være paa et centralt Sted, hvorhen alt Smørret daglig skulde bringes, og han skulde sortere Smørret henholdsvis i første, anden og tredie Klasse, og hver Klasse skulde afregnes med en bestemt Pris i Forhold til Noteringen.

Stilling Andersen*), der var Elev fra Tune Landboskole, syntes først godt om Tilbudet, men blev dog be-

*) Jakob Henrik Ferdinand Mikael Stilling Andersen, Søn af Landsthingsmand, Gaardejer J. M. Bollerup Andersen, er født i Gammelgaard i Ølgod Sogn $^{24}/_6$ 1858. — Han var Elev paa Tune Landbrugsskole Novbr. 1880—Aug. 1881, lærte derefter Mælkeri sammesteds indtil Decbr. 1881, og var derefter paa forskjellige Mælkerier i Svendborg Amt. Bestyrer i Hjedding indtil Foraaret 1885. Bestyrer i Nørre Nebel Maj 1885—Novbr. 1889. Konsulent for den sjællandske Exportforening Novbr. 1889 til Foraaret 1897 og derefter Grosserer i Kjøbenhavn.

tænkelig ved Tanken om, at alle Leverandørerne vare ham personlig bekjendte, og at næppe nogen vilde holde af at faa Smørret i tredie Klasse, medens Naboerne kom i første Klasse. Hvorhos det kunde blive vanskeligt at faa hver enkelt Leverandør til at bekoste de nødvendige Redskaber (Æltebræt m. m.) samt indrette et særskilt og godt Lokale udelukkende til Mælkens og Flødens Behandling. — Det var en Egn med gode Enge, hvor Kvæghold et længe havde været Hovedsagen, men Køerne vare Korthornskrydsninger og kun faa af dem vare gode Malkere. Flødeafsætningen var hidtil foregaaet i Lerfade i daarlig indrettede Mælkestuer eller paa Hylder under Loftet i Stuen eller Sovekammeret, Flødetønden sattes ind til Kakkelovnen i Sovekammeret for at staa dér Natten over til Syrning, og kun ganske enkelte Steder havde man indført den Forbedring, at kjærne al Mælken, hvorved man fik baade mere og bedre Smør. — Tilbudet blev derfor ikke modtaget af Stilling-Andersen; men noget vilde man have gjort, og Idealet var at komme paa Højde med Herregaardene. Stilling-Andersen foreslog derfor, at Mælken skulde bringes ham i sød Tilstand, saaledes at han kunde blive Herre over Behandlingen, — saa vilde han overtage Pladsen som Bestyrer af Mælkeriet mod en aarlig Løn af 500 Kr. og fri Station.

Der blev holdt mange Møder om Sagen, førend der blev truffen nogen Afgjørelse; men omsider blev dog Stilling-Andersens Forslag taget til Følge, omend kun med det Forbehold, at dersom der ikke kunde samles Mælk af 400 Køer, saa skulde den Ordning opgives. — Der blev hurtig tegnet 300 Køer, men de sidste 100 Køers Mælk kunde kun faas, naar Mælken blev kjøbt. Ejerne vilde ikke gaa med i noget Interessentskab, — de sagde »Fælle er sælle«. — Ung og begejstret, som Stilling-Andersen var for Sagen, tilbød han da at kjøbe Mælken og gaa med i Mælkeriet som Leverandør af disse 100 Køers Mælk.

Saaledes blev Andelsselskabet stiftet. — Den første Formand var Gaardejer Niels Christensen, Peders-

borg*). Lovene bleve udarbejdede, og at de bleve saa formaalstjenlige, som Tilfældet var, skyldtes særlig en fremstaaende Mand i Kredsen, Gaardejer Niels H. Uhd, Ekknud. De tjente senere til Grundlag for mange andre Mælkeriers Love. — Stilling-Andersen sørgede for Plan til Bygning og Forslag til Anskaffelse af Inventar, idet det var vedtaget, at hele Mælkeriet ikke maatte koste over 6000 Kr. — Inden det blev færdigt, kostede det dog over 8000 Kr., — og allerede 10de Juni 1882 blev Smørproduktionen begyndt i den ny Bygning i Hjedding med Stilling-Andersen som Bestyrer og største Andelshaver.

Han havde faaet oprettet Kontrakt med de Leverandører, der kun vilde gaa med paa Betingelse af, at de kunde sælge deres Mælk; men disse havde i Kontrakten faaet indsat den Bestemmelse, at naar det første Aar var gaaet, skulde de kunne indmelde sig som Andelshavere imod at betale til Stilling-Andersen, hvad han i det forløbne Aar havde bidraget til Gjældens Afbetaling, og denne Bestemmelse benyttede de sig af i stor Udstrækning, da de mærkede, at Mælkeriet kom til at gaa godt. De fleste meldte sig ind som Andelshavere efter ét Aars Forløb, og da to Aar vare gaaede, vare alle Leverandører blevne Andelshavere.

Allerede næste Sommer kom der 3 Mælkerier i Gang i Egnen omkring Varde, nemlig i Strelluf, i Skovlund i Ansager Sogn og i Jandrup; og i de nærmest følgende Aar blev der oprettet mange Andelsmælkerier, ikke alene i Vestjylland, men hele Landet over. Det kan f. Ex. nævnes, at Frejlev-Kjettinge Andelsmælkeri helt ovre ved Nysted paa Lolland blev opført i Sommeren 1884 af 48 Andelshavere og var i fuld Virksomhed i Oktober Maaned samme Aar.

Alle disse første Andelsmælkerier, hvert i sin Egn, var ligesom det i Hjedding smaa og billige Anlæg, der alene skulde modtage Andelshavernes Sødmælk, skumme

*) Se »Ribe Amts-Tidende« Nr. 252 og 254 for 1901 og »Husvennen« for Søndag den 14de Septbr. 1901.

den og fremstille Smørret færdig til Export, medens Skummetmælk og Kjærnemælk altsammen hver Dag blev sendt tilbage til Andelshaverne. Et lille Dampanlæg, en Centrifuge, en Kjærne, en Decimalvægt og en Vandpumpe samt nogle Beboelsesrum paa Loftet var omtrent alt, hvad man dristede sig til at faa anskaffet for den laante Kapital, hvis Afbetaling man strax tog fat paa i det første Regnskabsaar, og som i nogle Tilfælde endog var tilendebragt paa 3—4 Aar.

Lokalerne vare ofte mangelfulde. Gulvene vare det særlig galt med, fordi de som Regel kun vare af Cement og hurtig bleve tagne i Brug uden at have faaet Tid til at blive tørre. — Kloaker manglede undertiden ganske, og mange Steder viste Vandforsyningen sig snart at være aldeles utilstrækkelig.

Der er i Aarenes Løb gjort mange kritiske Bemærkninger mod de første Andelsmælkeriers lave Centrifugerum og smaa Smørkjældere; men det er oftest bleven overset, at Lokalerne bleve smaa og uhensigtsmæssige, fordi der, efter at Mælkeriet var kommen i Virksomhed, kom stor Tilgang af Andelshavere, og at denne Forøgelse af Mælkemængden alene skyldtes den Omstændighed, at Mælkeriet strax var i Stand til at udbringe Mælken i en tilfredsstillende Pris, netop fordi Anlægget havde været billigt.

De i de samme Aar anlagte store og smukt udstyrede Smør- og Ostefabrikker i Holland kom til at staa som afskrækkende Exempler, der længe bleve en Hindring for andre Centrifugemælkeriers Fremkomst dersteds, fordi de ikke kunde give en god Pris for Mælken, hvorimod de smaa, billige danske Anlæg hurtig fik saa stor Tilslutning, at der blev Raad til at rette og udvide, hvad der viste sig mangelfuldt og derhos anskaffe forbedrede Maskiner af forskjellig Slags, lige saa hurtig de fremkom og viste sig formaalstjenlige. — I Sandhed, saaledes blev den vestjydske Sparsommelighed et fortrinligt, sundt Grundlag for den hurtige Udvikling og de forbavsende Fremskridt, der foregik i faa Aar hele Landet over. Men

interessant er det nu at tænke paa, med hvilken Sparsommelighed der blev begyndt, og som et betegnende Exempel i saa Henseende kan jeg nævne, at da jeg i Foraaret 1887 paa et den Gang to Aar gammelt Andelsmælkeri i Vardeegnen, hvor jeg var tilkaldt for at rette Smørfejl, paatalte, at der manglede Ventiler, og at Vinduerne burde kunne lukkes op, fik jeg det Svar af den fem Mand stærke Bestyrelse, at da der var Døre til begge Sider, maatte det vel være nok; thi det vilde koste to Kroner at faa Hængsler og Kroge til hvert Vindue; men iøvrigt var det smedede Søm, de vare fæstede med, saa de kunde lukkes op, om det skulde være.

Andelsmælkeriernes Udbredelse

til alle Landets Egne foregik mærkværdig hurtig, men der mangler desværre Oplysninger om, hvor mange Andelsmælkerier der have været i Virksomhed f. Ex. ved Begyndelsen af hvert Aar. Vanskelighederne ved at faa nøjagtige Oplysninger frem i saa Henseende, skyldes i væsentlig Grad, at nogle Mennesker ikke skjelne mellem Andelsmælkerier, Fællesmælkerier og Aktiemælkerier, og dernæst, at det for nogle Mælkeriers Vedkommende kun er en Skjønssag, om de maa kaldes Andelsmælkerier eller kan siges at være Fællesmælkerier, hvis Forhold kun i visse Henseender ere blevne ændrede eller paavirkede af Sammenslutninger eller Andelstanker indenfor Leverandørernes Kreds. — Nogle Andelsmælkerier ere opstaaede ligefrem ved Overtagelse af ældre Fællesmælkerier, og i de senere Aar ere endelig enkelte Andelsmælkerier overgaaede til en Driftsform, der foranlediger, at de undertiden kaldes Fællesmælkerier, idet de ere »bortforpagtede«, medens Interessentskabet lige fuldt bestaar, og samtlige Andelshavere have beholdt den karakteristiske Leveringspligt, saaledes at Forpagteren er sikker paa at beholde al Mælken, saa længe han opfylder sine Forpligtelser.

Særlig blev der bygget mange Andelsmælkerier i Aarene 1887—89. Af hosstaaende Tabel II over Anlægsaarene for de ved Industritællingen i 1897 i Virksomhed værende Mælkerier fremgaar det, at Bevægelsen med Oprettelsen af Dampcentrifugemælkerier begyndte at brede sig 1884, kulminerede 1888, var stærkt aftagende 1891, men dog senere er vedbleven at have en ret kjendelig

Tabel II.

Anlægsaar for Mælkerierne i Landdistrikterne.

Anlægsaar	Antal Mælkerier	Procent
1897 (5 Maaneder)	12	1.1
1896	40	3.5
1895	27	2.4
1894	41	3.6
1893	69	6.1
1892	56	4.9
1891	28	2.5
1890	79	7.0
1889	103	9.1
1888	251	22.1
1887	168	14.8
1886	83	7.3
1885	55	4.9
1884	41	3.6
1883	24	2.1
1882	15	1.3
1881	8	1.0
1880	3	
Før 1880	30	2.7
	1133	100.0
Uangivet	12	
Ialt	1145	

Betydning. — Her i denne Tabel er der imidlertid ikke sondret mellem Fælles- og Andelsmælkerier, men, hvem der er kjendt med Forholdene, vil vide, at det Landet over har været almindeligt, at Fællesmælkerier ere gaaede til Grunde, medens Andelsmælkerierne have faaet forøget Tilslutning. Og særlig i de senere Aar ere mange smaa Fællesmælkerier og Herregaardsmælkerier blevne nedlagte, saaledes at det samlede Antal af Mælkerier her i Landet har været nedadgaaende, samtidig med at Mælkeribruget og ikke mindst Smørproduktionen har været i stadig Fremgang.

I tredie Udgave af »Dansk Mejeristforening«s Mælkerifortegnelse, der er sluttet 1ste Juli 1898, angives Navn og Adresse paa 1013 Andelsmælkerier, 260 Fællesmælkerier og 271 Herregaardsmælkerier; i fjerde Udgave af samme Fortegnelse, der er sluttet 1ste Oktober 1901, er der derimod 1057 Andelsmælkerier, 209 Fællesmælkerier og 140 Herregaardsmælkerier. Herefter skulde der altsaa nu være 13—1400 Mælkerier her i Landet, men Indberetningen til Landbrugsministeriet om Kontrollen med Mælkens Pasteurisering for Finansaaret 1900—1901 omfatter nu kun 1229 Mælkerier, og da der vel næppe kan være noget af de 1057 Andelsmælkerier, som er fri for Kontrollen, hvorhos nogle af Herregaardsmælkerierne vides at blive kontrollerede, er der saaledes sandsynligvis ikke fuldt 170 Fællesmælkerier, som ere underkastede Kontrollen, og de øvrige maa følgelig enten kun existere af Navn eller være ganske smaa. Der kan saaledes nu siges at være højst 170 Fællesmælkerier ved Siden af de 1057 Andelsmælkerier.

I Almindelighed gik det forholdsvis let med at skaffe de nødvendige Penge til Bygninger og Maskiner. Enkelte Steder indbetaltes et vist Beløb pr. Ko, men hyppigst ere Pengene laante i en Bank eller Sparekasse, idet »Andelshaverne garanterede en for alle og alle for en«. — Ved mange Mælkerier ere nu de oprindelige Laan forlængst afbetalte, hvorefter der er optaget nye Laan, hvilke Penge ere fordelte mellem de ældre Andels-

havere, medens samtlige Andelshavere skulle være med at forrente og afdrage Laanet, idet Pengene simpelthen hver Termin tages forlods af Overskuddet, forinden dette fordeles.

Hvor stor en Kapital, der ialt er anbragt i de nu bestaaende Andelsmælkerier, kan ikke nøjagtig angives; men antagelig er det noget over 25 Millioner Kroner. — J. B. Krarup har 1894 søgt Oplysninger om 457 Mælkerier i Jylland, den Landsdel, der først var omtrent fuldstændig forsynet med Anlæg, og han kom til det Resultat, at det nævnte Antal jydske Mælkerier stod i omtrent 8 Millioner Kroner. — Han angiver, at Sydvestjylland har anlagt sine Mælkerier billigst, idet Beløbet i Ringkjøbing Amt endog kun er 22.10 Kr. pr. Ko, i Viborg Amt 26.60 Kr. og i Ribe Amt 28.00 Kr. pr. Ko, medens Anlægene i Nordjylland have kostet 29.50 Kr. og i det sydøstlige Jylland 32.60 Kr. pr. Ko.

Paa Øerne ere Mælkerierne byggede gjennemgaaende noget dyrere end i Jylland, og særlig ere Mælkerier med stor Osteproduktion som Regel noget kostbarere end Gjennemsnittet; men for Landet i sin Helhed kan det næppe være meget fejl at angive, at Mælkerierne gjennemsnitlig have kostet omtrent 30 Kr. og i nogle Egne henimod 40 Kr. pr. Ko. — Som Regel er naturligvis de større Anlæg forholdsvis billigere pr. Ko end de mindre og særlig end de helt smaa. Det er kun ganske enkelte Mælkerier, der ere paa under 100 Køer, Flertallet er paa 5—800 Køer, og nogle hist og her i Landet modtage Mælken af endog 12—1500 Køer eller endnu flere. — De fleste Mælkeriers Koantal har været stærkt stigende. Mange ere begyndte med 3—400 Køer og have nu omtrent 1000 Køer, hvorhos det aarlige Udbytte af en Ko i de fleste Tilfælde er voxet stærkt, baade fordi Fodringen er bleven bedre, og fordi Køerne ere blevne mere udprægede Malkedyr.

Koantallet er imidlertid en noget unøjagtig Maalestok at anvende. Bedre bedømmes et Mælkeris Trivsel ved at se efter den aarlige Mælkemængde. Som Exempler

i saa Henseende er her anført nogle Tal fra to Mælkerier, henholdsvis i Ribe og Ringkjøbing Amter. Begge Tabeller (III og IV) vise, at Medlemmernes Antal har været bestandig tiltagende, og at Mælkemængden i de forløbne Aar er meget mere end fordoblet. Tallene vidne saaledes om en solid Udvikling, og særlig glædelig er det at betragte Tallene i den sidste Talrække, hvoraf det fremgaar, at Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør i de forløbne Aar har været betydelig nedadgaaende. For en Del skyldes dette utvivlsomt Forbedringer ved Centrifugerne, men mere maa det dog skyldes, at Mælken er bleven federe. —

Tabel III.

Tal fra et Andelsmælkeri i Ribe Amt.

(Smørproduktionen begyndt $^{21}/_{5}$ 1884.)

Aar	Antal Interessenter	Aarlig Mælkemængde i 1000 Pd.	Aarets Mælkeforbrug til 1 Pd. Smør
1884	51		
1885	54	1,388	28.9 Pund
1886	61	1,527	28.1 —
1887	70	2,105	28.9 —
1888	89	2,669	27.8 —
1889	102	2,732	27.6 —
1890	127	3,148	27.2 —
1891	135	3,188	26.8 —
1892	140	3,272	27.0 —
1893	147	3,655	26.6 —
1894	148	4,087	26.5 —
1895	152	4,357	26.5 —
1896	155	4,300	26.9 —
1897	176	5,015	26.8 —
1898	196	5,700	26.3 —
1899	205	5,823	26.2 —
1900	214	5,822	26.3 —
1901	226	6,141	26.0 —

Tabel IV.

Tal fra et Andelsmælkeri i Ringkjøbing Amt.

(Smørproduktionen begyndt $^{18}/_{10}$ 1887.)

Aar	Antal Interessenter	Aarlig Mælkemængde i 1000 Pd.	Aarets Mælkeforbrug til 1 Pd. Smør
$^{18}/_{10}$ 1887—$^{30}/_{4}$ 1888	149	1,300	29.9 Pund
$^{1}/_{5}$ 1888—$^{30}/_{4}$ 1889	156	2,982	28.8 —
$^{1}/_{5}$ 1889—$^{30}/_{4}$ 1890	157	3,019	29.5 —
$^{1}/_{5}$ 1890—$^{30}/_{4}$ 1891	158	3,123	28.3 —
$^{1}/_{5}$ 1891—$^{30}/_{4}$ 1892	161	2,809	28.8 —
$^{1}/_{5}$ 1892—$^{30}/_{4}$ 1893	191	3,118	28.3 —
$^{1}/_{5}$ 1893—$^{30}/_{4}$ 1894	228	3,444	27.5 —
$^{1}/_{5}$ 1894—$^{30}/_{4}$ 1895	237	4,483	27.6 —
$^{1}/_{5}$ 1895—$^{30}/_{4}$ 1896	247	4,688	27.1 —
$^{1}/_{5}$ 1896—$^{30}/_{4}$ 1897	270	5,163	26.9 —
$^{1}/_{5}$ 1897—$^{30}/_{4}$ 1898	294	6,189	26.8 —
$^{1}/_{5}$ 1898—$^{31}/_{10}$ 1898	308	3,769	26.1 — Sommer-halvaar
$^{1}/_{11}$ 1898—$^{31}/_{10}$ 1899	318	7,509	26.7 —
$^{1}/_{11}$ 1899—$^{31}/_{10}$ 1900	323	7,852	26.7 —
$^{1}/_{11}$ 1900—$^{31}/_{10}$ 1901	330	8,133	26.6 —

Mælkeriet i Ribe Amt har betalt Mælken efter Flødeprocent siden 1886, og det i Ringkjøbing Amt indførte strax fra Begyndelsen af denne Afregningsmaade, saaledes at hver enkelt Andelshaver bestandig har haft Fordel af at sende federe og federe Mælk til Mælkeriet.

Smørexporten og Smørrets Kvalitet

er i de sidste 20 Aar gaaet ganske overordentlig stærkt fremad, og dette skyldes i meget væsentlig Grad Andelsmælkerierne. — Tidligere var Smørret fra de mange smaa Landbrug for uensartet og simpelt til at exporteres i den Tilstand og Emballage, hvori det forlod Producenternes Hænder. Andelsmælkeriernes Smør blev strax paa Produktionsstedet slaaet i Dritler og hver Uge sendt

til Exportøren, der kjøbte hele Produktionen, udover hvad der blev brugt hjemme blandt Andelshaverne. Mængden af »Bøndersmør« aftog snart i betydelig Grad. Torvehandel med Smør hørte næsten ganske op, og Høkere og særlige Smørbutikker forsynede sig i væsentlig Grad med billigere Smør fra Sverrig, Finland, Rusland eller Sibirien, hvorhos Forbruget af Margarine blev almindeligt saa vel i Byerne som paa Landet, om end ikke alle Steder i lige stor Udstrækning.

Tabel V.

Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i Mill. Pund.

Aar	Indførsel	Udførsel	Overskuds-Udførsel
1865—69 gjennemsnitlig	1.06	9.85	8.79
1870—74 —	3.66	20.71	17.05
1875—79 —	4.94	26.32	21.38
1880—84 —	6.91	29.14	22.23
1885—89 —	10.79	50.65	39.86
1890—94 —	25.27	97.48	72.21
1895—99 —	33.32	132.00	98.68
1900	42.37	153.10	110.73
1901	48.56	170.52	121.96

Af hosstaaende Tabel V ses, i hvilken Grad saa vel Indførselen som Udførselen af Smør er stegen. I Vand- og Ismælkeriernes Tid var der en betydelig Vækst i Overskudsudførselen, der bestod af Herregaardssmør ved Siden af noget ompakket Bøndersmør. Derefter var der kun ringe Stigning, nærmest Stilstand, i Centrifugernes første Aar (1880—84), men saa begyndte Andelsmælkerierne at komme frem, og derefter steg Overskudsudførselen i Løbet af 10 Aar til mere end det tredobbelte og i 16 Aar til det femdobbelte, idet den fremdeles er i stærk Stigning.

Det skyldes Andelsmælkerierne, hvortil alle de smaa Landbrugere sluttede sig, at Smørret af Mælken fra de

mange smaa Kohold blev en ensartet og god Exportvare. Og Andelsmælkerierne ere derfor i meget væsentlig Grad blevne Aarsag til, saa vel at Margarineforbruget er steget til nu at være over 40 Millioner Pund om Aaret, som at Importen af billigt Smør er bleven en betydelig Indtægtskilde for mange Handelsfolk. Nu kan det nemlig betale sig for de danske Producenter at lade det danske Smør strax blive exporteret i frisk Tilstand og selv bruge Margarine eller billigere Smør.

Vil man søge at faa Rede paa, hvilken Indflydelse Andelsmælkerierne have haft paa Smørprisen, maa det strax bemærkes, at det er umuligt at have nogen begrundet Mening om, hvorledes Prisen vilde have været paa f. Ex. det bedste danske Exportsmør, hvis Andelsmælkerierne ikke havde været. Men det kan være af Interesse at se, hvorledes Prisforholdet har forandret sig mellem Herregaardssmør og Smørret af Mælken fra de mange smaa Kohold. — Det maa erindres, at Idealet ved Oprettelsen af det første Andelsmælkeri var at komme paa Højde med Herregaardene.

Som paalideligt Materiale til Bedømmelse af Prisen paa Herregaardssmør kan det anføres, at Kaptajn Schroll ved det fynske Delegeretmøde 14. Novbr. 1896 meddelte Oplysninger fra et Antal fynske Herregaarde om, hvad Priserne havde været paa de forskjellige Produkter i Aarene 1881—96, og derved viste det sig, at der for 100 Pd. Smør var opnaaet:

Tabel VI.

1881—85	1886—90	1891—95	1894—95	1895—96
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
108.38	94.66	94.05	84.35	85.38

Efter disse Tal at dømme finder man ved Sammenligning af 1881—85 med 1895—96 en Nedgang i Smørprisen af 21.2 pCt., medens det tilsvarende Tal for Hvede

var 39, for Rug 37, for Byg 26 og for Havre 25; men bemærkes maa det strax, at 1881—85 opnaaede Herregaardene de højeste betalte Priser, hvorimod de ingenlunde naaede de højeste Priser i 1895—96; thi da fik mange Andelsmælkerier 90—91 Øre, altsaa 5—6 Øre mere end Herregaardenes Gjennemsnitspris.

Ser man dernæst hen til, hvad de smaa Mælkeproducenter fik for deres Smør i 1881—85, finder man, ifølge »Ugeskrift for Landmænd«s aarlige Oversigter, som vist i hosstaaende Tabel VII, at medens Gjennemsnittet af Ugeskriftets ugentlige Noteringer i dette Tidsrum for Exportsmør var 112, var den for ordinært Smør kun $81^3/_5$, medens Priserne paa sjællandsk Prangersmør vare endnu 10—20 Kr. lavere. — Hvad Ugeskriftet kalder »Exportsmør« var nærmest »Herregaardssmør«, og hvad der kaldes »ordinært Smør« var almindeligt »Bøndersmør«, som var den Vare, der brugtes i de fleste Kjøbstadhusholdninger.

Tabel VII.

Ugeskriftets Gjennemsnitspriser for Smør.

Kr. pr. 100 Pd.

	1881	1882	1883	1884	1885	1881—85
Exportsmør.....	120	$118^1/_2$	112	109	$100^1/_2$	112
Ordinært Smør...	88	$88^1/_5$	80	80	72	$81^3/_5$

At Ugeskriftets Gjennemsnitspris bliver 112, medens Gjennemsnittet for de fynske Herregaarde er 108.38, kan hidrøre fra, at i Ugeskriftet gjælder Aarets 52 Uger lige meget, medens Herregaardene havde mindre Smør, naar det var dyrest, og mere i Foraars- og Sommermaanederne. — De anførte Tal er formentlig nok til at godtgjøre, at medens Herregaardssmør, som af Kaptajn Schroll paavist, er dalet 21.2 pCt. i Salgsprisen, saa er det lykkedes for Hovedmængden af det danske Smørs

Vedkommende at indføre en saadan Kvalitetsforbedring, at der endog kan blive Tale om en Prisstigning af en halv Snes pCt. i det omhandlede Tidsrum, 1881—96.

Og hvad endelig Aarene efter 1896 angaar, saa er Andelsmælkeriernes Smør kommen til at staa endnu gunstigere i Sammenligning med Herregaardenes. De bedste af disse kan vel altid hævde deres Plads, men flere have haft ondt ved at opnaa en god Smørpris, dels fordi det er forholdsvis smaa Produktioner, og dels fordi Kvaliteten ikke tilfredsstiller Nutidens Fordringer i Retning af Finhed og Ensartethed, hvorimod det store Flertal af Andelsmælkerier nu efterhaanden er naaet frem til at levere et ensartet og fint Produkt, der Aaret rundt opnaar højeste Pris. — Man har derfor, særlig i de senere Aar, set mange Herregaardsmælkerier blive nedlagte, og de, der vedblivende holdes i Drift, kan formentlig som Regel opnaa bedre Priser for deres Smør ved at sælge det til Forbrug her hjemme end ved at sælge det til Export.

Andelsmælkerierne have ikke alene foranlediget en overraskende Stigning i Smørexporten, saaledes at denne er bleven femdoblet i de forløbne 20 Aar, men det er ogsaa opnaaet ved dem, at den største Del af det danske Smør er bleven af en saa ensartet og fin Kvalitet, at det nu regelmæssig betales med de højeste Priser paa det engelske Marked. Og det er just disse forholdsvis gode Smørpriser, der fortrinsvis have foranlediget, at hele den danske Bondestand i Løbet af de sidste 20 Aar har forøget Mælkeproduktionen og i udpræget Grad er gaaet over til Produktionen af Smør og Flæsk.

Indtil 1883—84 havde Danmark haft Overskudsudførsel af Kornvarer, men med Antallet af Andelsmælkerier steg Forbruget af Korn, Klid og Oliekager hurtig; thi nu kunde det betale sig for enhver Bonde at fodre baade Køer og Svin godt hele Aaret rundt. Efterhaanden blev det sjældnere at se sultfodret Kvæg her i Landet. Den

forøgede Gjødningsmængde har hjulpen godt paa Dyrkningen af Rodfrugter og andre Foderafgrøder, og derved er atter Benyttelsen af de dyre Oliekager bleven forholdsvis mere fordelagtig.

Det er Andelsmælkerierne, der ere den væsentligste Aarsag til, at særlig de mange Husmænd i alle Landets Egne have kunnet komme økonomisk fremad. Hvor det i Kornsalgets Tid var vanskeligt at skaffe de rede Penge til Skatter og Renter, og hvor det kun ved stor Sparsommelighed var Konen muligt at sælge maaske for et halvt Hundrede Kroner Smør af Mælken fra et Par kummerligt ernærede Køer, dér modtages nu 6—800 Kr. om Aaret fra Mælkeriet foruden en betydelig Mængde Skummetmælk og Kjærnemælk. Nu holdes der flere Køer og disse ernæres godt. Nu sælges der 6—8 eller maaske 10—12 Slagterisvin aarlig, og Lodden er kommen i saadan Gjødningskraft, at den giver et tilfredsstillende Udbytte for det personlige Arbejde ved den mere intensive Drift.

For Landet i sin Helhed er Antallet af Køer steget fra 1881 at være under 900,000 til nu at være over en Million. Køerne ere blevne bedre Malkedyr, og det store Flertal af Landboere har faaet Tillid til Sammenslutningernes Betydning, saaledes at der nu kan udrettes et stort og solidt Arbejde gjennem Svineslagterier, Kvægavlsforeninger, Kontrolforeninger og lignende Sammenslutninger paa Omraader, hvor den enkelte Mand ikke alene kan løse den Opgave, der ligger for, og det er f. Ex. ogsaa kun gjennem Andelsmælkerierne, at der er bleven Mulighed for at faa alt dansk Smør mærket med et fælles Varemærke.

Andelsmælkeriernes Love og indre Forhold.

Vil man dernæst se paa Andelsmælkeriernes indre Forhold, vil man finde, at disse ere blevne ledede efter Love, der i de fleste Henseender ligne hinanden fra Sted til Sted.

Selskabet angives som Regel at være stiftet med det Formaal at skaffe det størst mulige Udbytte ud af Mælken, og i Overensstemmelse dermed har man gjennemgaaende bestræbt sig for ikke alene at fremstille godt Smør og god Ost, men ogsaa særlig for at levere god Skummetmælk hjem til Husholdningsbrug. Og dette sidste viste sig snart i Praxis at være en meget vigtig Sag. Er man sikker paa at faa god Mælk hjem, leverer man nemlig al den nymalkede Mælk til Mælkeriet, Vognene faa mere Mælk at kjøre med, al Mælken udnyttes ved Centrifugeringen og Husmoderen spares for Ulejligheden med at behandle en Del Mælk hjemme. — Hensigtsmæssig Ordning af Kjørselen, saaledes at Mælken hurtigst mulig kan komme tilbage til Andelshaverne, høj Pasteurisering paa Mælkeriet og Tilvejebringelsen af bedre Transportspande have vist sig at være de mest betydningsfulde Foranstaltninger i saa Henseende.

Bestyrelsen bestaar nogle Steder af 5, andre Steder af 7 eller 9, ja lige indtil 17 Mænd, der som Regel vælges for 2 Aar ad Gangen, idet Halvdelen afgaar hvert Aar. Arbejdet gaar som Regel lettest, hvor Bestyrelsen er mindst talrig, men ihvorvel dette indrømmes, vedbliver man dog mange Steder at vælge et Bestyrelsesmedlem for hver lille By eller Kreds i Distriktet. — Ofte er det saaledes, at samme Mand er baade Formand og Kasserer, undertiden tillige Regnskabsfører; men det er af flere Grunde meget at tilraade, at disse Hverv fordeles til 3 forskjellige Mænd. Ret almindelig er Regnskabsføreren lønnet, men desværre er der endnu Formænd og Kasserere, der ere ulønnede.

Bestyrelsen vælges af Generalforsamlingen. Denne afholdes ordinært en eller to Gange om Aaret, og den angives i Lovene at have den højeste Myndighed. Som Regel træffes alle Afgjørelser ved simpel Stemmeflerhed, uanset Koantal eller Mælkemængde. I nogle Mælkeriers Love er det udtrykkelig sagt, at Generalforsamlingens Afgjørelser ikke kunne indankes for nogen juridisk Domstol, — og at dette tydelig maa angives, hvis man vil

have, at det skal være saaledes, er bleven fastslaaet ved en Højesteretsdom af 24. Oktbr. 1901. — I dette Tilfælde blev et Andelsmælkeri dømt til atter at optage en Interessent, som Generalforsamlingen havde exkluderet formedelst en Beskyldning for Mælkeforfalskning.

Anlægskapitalen er, som allerede foran omtalt, de fleste Steder bleven laant under fælles Garanti, og dette Forhold har i Almindelighed ikke foranlediget nogen som helst Vanskelighed. — Byggegrundene kunde maaske nok nogle Steder have været valgte med større Omsigt. Særlig har det i adskillige Tilfælde været vanskeligt at skaffe godt Vand i rigelig Mængde, og ikke faa Steder har man set sig nødsaget til med forholdsvis stor Bekostning senere at kjøbe 1—2 Skpr. Land, fordi man til at begynde med kun har skaffet sig et meget begrænset Areal til Raadighed. I Aarenes Løb har det bekræftet sig, at til et stort Andelsmælkeri er det bedst at have en Byggegrund paa 6—8 Skpr. Land.

Som en af de allervigtigste Bestemmelser maa det nævnes, at samtlige Interessenter ikke alene hæfte for Selskabets Laan og Forpligtelser, men at hver enkelt har Leveringspligt for al sin Mælk i de 10 eller 15 Aar, paa hvilke Selskabet er stiftet. — Udover Detailsalg til Smaafolk, der mig bekjendt aldrig har været forbudt ved noget Andelsmælkeri her i Landet, maa ingen Interessent sælge Mælk, Smør eller Ost. Al den Mælk, der ikke bruges i egen Husholdning, skal hver Dag leveres til Mælkeriet, og kun ved Død eller Ejendomssalg kan dette Forhold forandres. — Leveringspligten var det nødvendigt at gjennemføre for at sikkre Mælkerierne Mælken. I Begyndelsen var mange, særlig blandt de større Landmænd, meget betænkelige i saa Henseende; men efter at første Periode er udløben, har det gjennemgaaende Landet over vist sig, at samtlige Interessenter atter binde sig for 10 eller 15 Aar.

Mælkens Produktion hos Andelshaverne angives i Lovene i Reglen at kunne kontrolleres af Bestyrelsen, der til enhver Tid har Ret til at efterse Staldene,

Foderbeholdningerne, Spandenes Rengjøring, Malkningen, Mælkens Afkøling o. s. v. — I Begyndelsen var der tillige i Lovene anført forskjellige Forskrifter angaaende hvorledes Køerne skulde fodres, samt hvilke Foderstoffer der slet ikke eller kun i begrænset Mængde maatte anvendes til Malkekøerne, og sligt var vel nok nødvendigt, forinden Kjendskabet til Brugen af Rodfrugter og Oliekager til Malkekøer var bleven almindelig, men snart vakte det Misfornøjelse, at man ikke maatte fodre Køerne, som enhver selv fandt fordelagtigst, og efterhaanden som man paa de forskjellige Egne i Landet erfaringsmæssig har lært at undgaa Misbrug og ensidig Fodring, er det bleven almindeligt, at enhver har Lov at fodre sine Køer, som han selv vil, naar han blot sørger for, at Mælken leveres ren og velsmagende til Mælkeriet. — Nu ved det store Flertal af danske Landmænd, at det er i deres egen velforstaaede Interesse, at give Køerne et vel sammensat Foder og en saa omhyggelig Røgt, at de kunne befinde sig bedst muligt.

Særlig i Begyndelsen var der mange Vanskeligheder ved at faa Spandene gjort godt rene og at faa Mælken frisk til Mælkeriet. Der var en besynderlig Lyst blandt Andelshaverne til at gjemme baade Spandene og den nymalkede Mælk i Spisekamre og andre indelukkede Rum; men efterhaanden som Spandene have faaet en bedre Façon, og Kalken er bleven bragt i Anvendelse ved Rengjøringen, samt Befolkningen har lært Betydningen at kjende af hurtig Udluftning og Afkøling af Mælken strax efter Malkningen, ere Forholdene blevne betydeligt forbedrede, ihvorvel de endnu hist og her fra Tid til anden endnu kunne lade en Del tilbage at ønske.

Mælken betales efter Vægt. Vejningen foretages ved Modtagelsen paa Mælkeriet, og det maa betegnes som et godt Fremskridt, at det nu er bleven almindeligt kun at veje selve Mælken, i Modsætning til, at man tidligere satte alle de mange Spande paa Vægten og derefter skulde fradrage Spandenes Thara. — Forfalsket Mælk, som mange Fællesmælkerier havde lidt Tab ved, blev der

ogsaa talt en Del om i Andelsmælkeriernes første Dage, men snart blev det almindeligt jævnlig at kontrollere Mælken efter Docent Fjords Anvisning, og allerede 1886 begyndte nogle Mælkerier at anvende Differensberegningen og betale Mælken med en forskjellig Pris pr. Pund eller Kande i Forhold til dens Flødeprocent. — Særlig i Jylland og Fyn blev denne Afregningsmaade meget almindelig indført i Aarene 1888—90; men f. Ex. paa Lolland-Falster er den ikke bleven benyttet. Dér har man ikke bekymret sig meget om Mælkens Fedme, førend Interessen i saa Henseende nu omsider er bleven vakt ved Arbejdet med Kontrolleringen af enkelte Køers Mælk igjennem Kontrolforeningerne.

Driftsudgifterne dækkes i Reglen ved at beregne Skummetmælk og Kjærnemælk, som tilbageleveres, til 1 eller $^3/_4$ Øre pr. Pd., og hvad der heraf opspares i Aarets Løb udbetales ved Aarets Slutning under Navn af »Overskud« til Andelshaverne i Forhold til den leverede Mælkemængde. — Nogle Steder forhøjes dette Overskud ret betydeligt derved, at ikke alle Smørpengene fordeles ved de maanedlige Udbetalinger, men noget tilbageholdes, idet man fejlagtig gaar ud fra, at der er brugt f. Ex. 28 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør, medens der i Virkeligheden bruges nogle Pund mindre.

Det nødvendige Mælkeripersonale skaffede man sig i Begyndelsen paa den Maade, at Formanden eller Bestyrelsen antog en Mejerske, en Fyrbøder, en Elev o. s. v. og dernæst en Husholderske, der skulde forestaa Husholdningen for Interessentskabets Regning. Men denne Ordning viste sig hurtig uhensigtsmæssig, og det blev snart almindeligt, at Bestyrelsen kun antog én Person, en Mejerist eller Mejerske, der som Entreprenør paatog sig at besørge hele Arbejdet og selv at skaffe den fornødne Medhjælp. — I de første Aar var det vanskeligt at skaffe tilstrækkelig fagkyndig Personale. De paa Herregaardene uddannede Mejersker vare som Regel ukjendte med Maskinerne, og passende Fyrbødere og Mejerister fandtes kun i meget ringe Antal. Men snart gik Mænd

fra mange andre Erhverv over til Mælkeriet. Man kunde mellem Ansøgerne til de nye Bestyrerstillinger træffe Sømænd, Maskinister, forhenværende Høkere o. l., og det blev anset for særlig gode Betingelser for at kunne bestride Pladsen at have været Fodermester eller Underforvalter paa en Herregaard eller at være gift med en gammel Mejerske.

Forholdsvis hurtig kom det imidlertid til at gaa mærkværdig godt med at faa Arbejdet udført paa Mælkerierne, og der har i de senere Aar ingenlunde været Mangel paa Mejerister, samtidig med at den faglige Dygtighed er gaaet betydelig fremad. Mere end nogen anden skyldes dette gode Resultat Forstander Pedersen, Ladelund Mælkeriskole, der i de første Aar var meget virksom med at bistaa ved Anlægene af et stort Antal Andelsmælkerier, hvorhos han hele Tiden har haft en Mængde Lærlinge under Uddannelse, dels i det praktiske Arbejde i Mælkeriet og dels paa Mælkeriskolen; men fremhæves maa det dernæst, at de mange forskjellige Højskoler og Landbrugsskoler hele Landet rundt har bidraget meget til at dygtiggjøre unge, fremadstræbende Bønderkarle, saaledes at de ofte i Løbet af faa Aar ere komne til at gjøre særdeles god Fyldest, dels som Mejerister og dels som Bestyrelsesmedlemmer eller Formænd for Mælkerierne.

Hestehold har der som Regel ikke været at finde paa noget Andelsmælkeri, idet Kjørselen oftest liciteres bort for hele Selskabets Regning, eller Interessenterne bringe selv Mælken. — Kun ganske enkelte Mælkerier have haft noget Svinehold. Som Regel sælges alle Mælkerester o. l. ved Auktion for nogle Maaneder ad Gangen, eller alt Affaldet fordeles ligesom Vallen efter bedste Skjøn til Interessenterne.

Regnskabsførelsen er vel nok den Del af Arbejdet paa Mælkerierne, der hidtil har ladet mest tilbage at ønske. — Det kunde tidlig paavises, at enkelte Mælkerier kunde komme ned til 9 Øre i samlet Driftsudgift pr. Pd. Smør (Kjørsel og Renter iberegnet), samtidig med

at enkelte andre kom over 20 Øre; men de fleste Steder har man i beklagelig Grad savnet Erkjendelsen af Betydningen af et nøjagtigt og oplysende Regnskab. — Der har vel altid hos Bestyrelserne været en alvorlig Bestræbelse for at faa den størst mulige Værdi ud af Mælken, men dette har fortrinsvis været søgt opnaaet alene ved høje Salgspriser, medens man ikke altid har haft Øje for, at det er af lige saa stor Betydning at opnaa det fulde tekniske Udbytte, for hvilket Renskumning, vellykket Syrning og Kjærning, Undgaaelse af Tab, Spild og Ødelæggelse af Maskiner og daarlig Vedligeholdelse af alle Ejendele — altsammen er af væsentlig Betydning.

Vil man have Rede paa, om der opnaas det bedst mulige Udbytte af Mælken, og om hvor vidt der er Mulighed for at formindske Driftsudgifterne, er det nødvendigt baade at føre et grundigt teknisk Regnskab over hele Mælkemængdens Behandling og Produktionen af Smør og Ost og at føre Pengeregnskabet saa detailleret, at der foreligger fuld Klarhed over saa vel Indtægterne ved de forskjellige Salg m. m. som Udgifterne paa de forskjellige Poster, Kjørsel, Arbejdsløn, Brændsel, Olie, Smørtræer, Vedligeholdelse af Bygninger, Vedligeholdelse af Inventar, Renter og Afdrag, Nyanskaffelser o. s. v. — Først naar man kan faa et Overblik over hvert enkelt Forhold for et Aar eller helst for flere Aar efter hinanden, kan man faa nogen solid begrundet Mening om, hvor vidt de forhaandenværende Forhold bør findes tilfredsstillende efter de stedlige Betingelser og i Sammenligning med Forholdene paa andre Mælkerier, eller i hvilke Henseender der maaske er Fejl i Retning af for smaa Indtægter eller for store Udgifter, der maa søges rettede.

I Aarenes Løb har lokale Foreninger i flere forskjellige Egne søgt at vække Interesse for en bedre Regnskabsføring, og siden 1898 har et særligt Udvalg, nedsat af Mejeriforeningerne og Landhusholdningsselskabet, arbejdet for den saakaldte Mejeri-Drifts-Statistik, idet der ved Hjælp af en Statsbevilling, først paa 4000 og

senere paa 6000 Kr., indsamledes Regnskaber, der bearbejdes af Konsulent Nissen-Dall for at tjene til Oplysning og Vejledning for de Mælkerier og Andelshavere, der ønske at tage imod Belæring i saa Henseende. — Den aarlige Beretning sendes gratis til alle Landets Andelsmælkerier, og at Sagen har vundet Fremgang, kan heldigvis allerede konstateres med Tal, idet Beretningen i de fire forløbne Aar har omhandlet Regnskaberne fra henholdsvis 156, 195, 235 og 291 Mælkerier.

Slutningsbemærkninger.

I sin Helhed maa Andelsmælkerierne i de hidtil forløbne Aar siges overordentlig godt at have svaret til de Forventninger, som fra Begyndelsen af næredes til dem af de Mænd, der gik i Spidsen for deres Oprettelse i Landets forskjellige Egne, og som ofte havde meget Bryderi med at faa Interesse og Forstaaelse vakt for deres Forehavende. — Idealet, der tilstræbtes, var jo, som allerede foran nævnt, at komme paa Højde med Herregaardene, eller som der almindelig blev sagt, at Husmandens Mælk skulde kunne udnyttes til en lige saa god Pris som Mælken paa Herregaardene.

Netop da dette var Maalet, var det ret forstaaeligt, at de fleste Herregaardsfolk lige i Begyndelsen holdt sig tilbage fra Andelsbevægelsen; thi man troede ikke, at der kunde fremstilles saa fint Smør af den uensartede Mælk fra de mange smaa Landbrug som af Mælken fra en Herregaard, hvor alle Køerne bleve fodrede ens. Og endnu 1888 blev det betragtet som en Mærkværdighed, at ét Andelsmælkeri blandt 62 ved den store Smørudstilling her i Kjøbenhavn naaede at faa en af de 16 Sølvmedailler for Exportsmør, medens de 15 andre alle tilfaldt gamle, velkjendte Præmietagere blandt de 92 Herregaarde, som deltoge i Udstillingen, og 33 Fællesmælkerier end ikke opnaaede en eneste Broncemedaille.

Men derefter gik Andelsmælkerierne jo hurtigt frem, uden at Herregaardene derfor i Almindelighed sluttede

sig til dem. — Grunden til, at Herregaardene mange Steder holdt sig tilbage fra Andelsmælkerierne og enten med forholdsvis store Bekostninger selv indrettede Dampcentrifugemælkerier eller solgte Mælken til Fællesmælkerier eller endelig oprettede særlige Herregaards-Andelsmælkerier have vel været meget forskjellige; men nu bagefter kan det formentlig være rigtigt at paapege, at de Herregaarde, der gik med som almindelige Andelshavere, som Regel ikke have haft Grund tll at fortryde, at de have gjort dette Skridt.

I Forbindelse hermed maa det paapeges, at blandt de Størrelser af Mælkerier, der hidtil have været almindelige her i Landet, have de større gjernemgaaende givet et bedre Resultat end de mindre. — Der er vel ingen, der vil nægte, at det f. Ex. er billigere at bygge et Mælkeri til 6 Mill. Pd. Mælk aarlig end tre forholdsvis lige saa vel udstyrede Mælkerier, hvert til 2 Mill. Pd. aarlig; der nægtes heller ikke, at den større Smørproduktion kan opnaa en højere Salgspris end de tre mindre Smørproduktioner, eller at det ene større Mælkeri har billigere ved at lønne en dygtig Bestyrer, end de tre mindre Mælkerier har ved at lønne tre forholdsvis lige saa erfarne Bestyrere; men desuagtet vedbliver der mange Steder at være en underlig Forkjærlighed for smaa Mælkerier, ikke alene saaledes, at man opretholder dem, hvor de nu en Gang findes, men endogsaa saaledes, at man deler store Mælkerier, eller man skiller sig ud fra et større Interessentskab, fordi der er et eller andet, man er utilfreds med. — Naar det er politiske eller religiøse Grunde, der ere de afgjørende, kan man jo sige, at det bliver de Vedkommendes egen Sag at afgjøre, om de ville se bort fra de økonomiske Hensyn; men naar det anføres, at de smaa Mælkerier foretrækkes, fordi man ved saadanne kan nøjes med smaa Driftsudgifter og særlig faa en billigere Mælketransport, saa maa der protesteres; thi dette er ingenlunde givet, og det strider endog mod de fleste foreliggende Erfaringer.

Hvad først Udgiften til Mælkekjørsel angaar, saa har

det i Aarenes Løb stadig mere og mere vist sig, at denne betinges langt mindre af Afstanden, Mælken skal transporteres, end af Vejenes Beskaffenhed, og hvor vidt der let kan faas et passende Læs at kjøre med, samt af, om der er flere Mænd paa Egnen, der have Lyst til at paatage sig Kjørselen. — Der er store Mælkerier, saa vel i gode som i magre Egne, med meget smaa Transportudgifter pr. 1000 Pd. Mælk, og der kan nævnes Exempler paa smaa Mælkerier, endog i gode Egne, hvor Mælkekjørselen er dyr, fordi der ikke kan blive passende Router til at faa ordentlige Læs at kjøre med, saaledes at ingen af den Grund har Lyst til at have med det Arbejde at gjøre, med mindre der ydes en høj Betaling pr. 100 Pd. Mælk.

Og ses der bort fra Kjørselen for at undersøge, hvorledes de øvrige Driftsudgifter stille sig, vil man snart finde, at f. Ex. baade Lønninger og Brændsel hyppigst vil være større Udgiftsposter pr. 1000 Pd. Mælk i de smaa end i de store Mælkerier. Dette belyses ogsaa godt ved hosstaaende Tabel VIII, der hidrører fra Drifts-Statistiken, hvor Konsulent Nissen-Dall deler samtlige Mælkerier i tre Afdelinger, store Mælkerier med over 4 Millioner Pd. Mælk aarlig, middelstore Mælkerier med 2—4 Mill. Pd. og smaa Mælkerier med under 2 Millioner Pund Mælk aarlig, og derefter kommer til de

Tabel VIII.

Driftsudgifter (uden Kjørsler og Renter) pr. 1000 Pd. Mælk.

Regnskaber afsluttede i	Store Mælkerier		Middelstore Mælkerier		Smaa Mælkerier	
	Antal	Øre	Antal	Øre	Antal	Øre
1898.....	65	249.0	108	282.4	21	325.5
1899.....	105	234.9	108	285.7	21	312.1
1900.....	130	250.5	129	286.6	31	307.9

Tal, der ere sammenstillede i Tabellen. Det fremgaar af denne, at de større Mælkerier gjennemgaaende arbejde billigere end de mindre, og at dette gjentager sig Aar efter Aar.

Som en Sag af stor praktisk Betydning maa der dernæst peges paa, at det uden Tvivl er gaaet meget lettere med i de senere Aar at gjennemføre alle Fremskridt, saasom bedre Renskumning, højere Pasteurisering, Syreforplantning, Benyttelse af Kølerum, og at drage Nytte af Forsøgslaboratoriet, Konsulentinstitutionen, Statsunderstøttelse til Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse og lignende Foranstaltninger gjennem de bestaaende forholdsvis faa og store Andelsmælkerier, end om vi f. Ex. havde haft Landet forsynet med henimod 10 Gange saa mange Mælkerier, hvert kun med Mælk af 100 Køer, altsaa af den Gjennemsnitsstørrelse, som Herregaardsmælkerierne tidligere havde. — Ihvorvel det her ikke er Opgaven at skildre Dansk Mejeristforenings og Mejeriforeningernes Historie, maa der peges paa, at naar disse Sammenslutninger allerede have opnaaet saa stor Indflydelse og gjort saa megen Nytte som Tilfældet er, skyldes dette i meget væsentlig Grad den heldige Omstændighed, at Landet temmelig hurtig blev forsynet med forholdsvis faa og store Mælkerier i Stedet for de mange Tusinde smaa Hjemmemælkerier. Dansk Mejeristforening tæller blandt sine Medlemmer meget nær Bestyrerne paa alle Landets Mælkerier. — Mejeriernes Ulykkesforsikkring omfatter 1113 Mælkerier, altsaa meget nær alle Landets Mælkerier, og Danske Mejeriers Smørmærkeforening, der først er traadt i Virksomhed i Sommeren 1901, omfatter allerede 6—700 Mælkerier, saaledes at over Halvdelen af det danske Smør allerede forsynes med Foreningens Varemærke.

Til Slutning skal det endnu omtales, at der enkelte Steder i Landet i de senere Aar er bleven bortforpagtet nogle faa Andelsmælkerier omtrent under samme Vilkaar,

som der tidligere blev bortforpagtet Herregaardsmælkerier, og den Mening er bleven udtalt, at derved er Vejen vist, ad hvilken Udviklingen fremtidig vil gaa, idet man betragter det som usandsynligt, at Andelsmælkeriernes typiske og hidtil almindelige Driftsform i Længden skal kunne bevares og holde Interesserne samlede. Men hertil maa bemærkes, at ihvorvel den personlige Arbejdslyst og Virksomhedstrang maaske nok i nogle Tilfælde kan udvikle sig bedre, hvor en Mand arbejder for egen Regning, end hvor han arbejder som Bestyrer, saa har dog den for Andelsmælkerierne typiske Driftsform hidtil gjort saa god Fyldest og fremskaffet saa uventede og overordentlig gode Resultater, baade hvad Produkternes Godhed og det økonomiske Udbytte angaar, i Sammenligning med de forhaandenværende Erfaringer fra Fællesmælkerierne, at man bør være meget betænkelig og forsigtig med at skride til nogen Forandring.

Det kan maaske være meget godt og økonomisk ganske sundt, at der hist og her i Landet bortforpagtes nogle faa Andelsmælkerier, saaledes at dette Forpagtningssystem kan blive prøvet i Praxis og komme til at vise sin Konkurrencedygtighed; men man maa være betænkelig i Retning af Mælkeriernes forsvarlige Vedligeholdelse samt Opretholdelsen af Mælkens Kvalitet og Fremskridt i denne for hele Mælkeribrugets Trivsel ganske overordentlig vigtige Sag. Og hertil kommer, at der er en Fare for hele Mælkeribrugets og Smørexportens Udvikling i Fremtiden, dersom Ansvaret for, at alt gaar, som det bør, i mindste Maade tages bort fra den enkelte Andelshaver, samtidig med at en Forpagter til en vis Grad fortrinsvis maa se paa den øjeblikkelige Fordel. — Her skal blot peges paa noget saadant som, at man med Beklagelse maa se paa, at dansk Smør exporteres i gamle finske og russiske Smørtræer af ret uensartet Størrelse og lidet tiltalende Udseende. — Og endelig maa det paapeges som en almindelig indrømmet Kjendsgjerning, at i Schweiz, hvor man i et Par Menneskealdre har haft talrige Andelsosterier, drevne under forskjellige Former,

dér har man som Regel haft mindre Tilfredshed og i Længden et mindre godt økonomisk Resultat, hvor man har forpagtet Mælkerierne ud, end hvor man har holdt fast ved den typiske Andelsdrift.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Godsejer Larsen (Gaardbogaard) vilde spørge Konsulent Bøggild, om der var nogen Statistik over, hvor mange Mejerier der er, som afregne efter Fedtprocenten, og hvor mange der ikke gjøre det.

Konsulent Bøggild: Desværre foreligger der ikke bestemte Oplysninger i saa Henseende, og at forsøge paa at uddrage Oplysninger derom af den foreliggende Driftsstatistik vilde kun give et aldeles fejlt Billede af Forholdet, idet Driftsstatistiken væsentlig hører hjemme i visse Egne af Jylland, i visse Egne af Fyen og i visse Egne af Sjælland, men kun rent undtagelsesvis paa Lolland-Falster; der er man endnu ikke kommen med i saa Henseende. Der foreligger altsaa ikke noget Materiale, som nøjagtig kan belyse noget derom. Hvad Taleren havde meddelt, var kun et rent personligt Skjøn, og for ham stod det saaledes, at det var særlig de Mejerier, der vare stiftede i Tiden fra 1887 til 1890 og særlig i Jylland og Fyen, der strax havde indført Afregning efter Mælkens Fedtindhold. Efter 1890 stillede Forholdet sig mindre gunstigt i saa Henseende, og det er først i den sidste Tid, at der er kommet forøget Interesse desangaaende, vistnok fremkaldt ved, at Folk ere blevne opmærksomme paa de Resultater, som hyppig blive meddelte af Kontrolforeningerne. I 1895 holdt Taleren Foredrag i Hjørring; det overværedes af Repræsentanter for nogle og tredsindstyve Mejerier, og alle disse Mejerier betalte efter Flødens Fedtindhold, men det var maaske tilfældigt; der var maaske den Gang ogsaa i Hjørring Amt Mejerier, der ikke gjorde det. Nu synes denne Fremgangsmaade atter at vinde Udbredelse, og man maa ønske, at det virkelig forholder sig saaledes,

men vel at mærke kun paa Steder, hvor Befolkningen interesserer sig for Sagen, ellers ikke.

Professor Segelcke: Det var vistnok gaaet de fleste som Taleren, at Konsulent Bøggilds Udvikling af Andelsmejeridriftens Fremgang her i Landet var hørt med stor Interesse, og man kan være enig med Konsulent Bøggild i, at det er næsten overraskende, at det er gaaet saa godt som det er. Taleren havde oplevet denne Virksomhed lige fra dens Begyndelse og vidste, hvor tvivlende mange stillede sig, den Gang Andelsdriften kom op, idet man syntes, det skortede baade paa Erfaring og paa Personligheder til at lede Driften, men det er gaaet vidunderlig godt, og takket være det Samarbejde, der har fundet Sted paa alle Kanter, hvad ogsaa Konsulent Bøggild gjorde opmærksom paa; han har jo selv været en vigtig Faktor i det Samarbejde, der har fundet Sted, og fra mange andre Sider er der arbejdet fremad i saa Henseende. Skal man nævne nogen særlig, maa det være Mejeristerne, som have gjort betydelig Fremgang i deres Fag, have haft en vidunderlig Evne til at dygtiggjøre sig i Arbejdet og lagt en betydelig Iver for Dagen i at benytte de Veje, der have staaet dem aabne til at skaffe sig de Kundskaber, de havde fornødne. Alt dette er noget, der staar i Modsætning til de Erfaringer, der desværre ere gjorte paa andre Omraader; thi hvis man der havde udøvet den samme Iver, som Mejeristerne paa deres Omraade, vilde man sikkert herhjemme have naaet videre paa disse Omraader, end man er.

Gjennem Andelsdriften ere vi herhjemme komne meget vidt, men der er naturligvis Mulighed for yderligere Fremgang. Konsulent Bøggild har henvist til det danske Smørs Ensartethed, og det er jo ogsaa saa, at det er i Udlandet blevet en Trosartikkel, at alt det danske Smør er fuldstændig ensartet, hvad der jo er til Held for det danske Landbrug, men de, der kjende det danske Smør vide dog, at der endnu er Mulighed for Fremgang, og man kan sige heldigvis, thi det aabner Udsigt til, at selv om vore Konkurrenter gaa os alt for nær paa Livet, er der dog Mulighed for at kunne

distancere dem. Konsulent Bøggild antydede nogle Veje, der i saa Henseende kunde følges, og Taleren vilde anse det for meget heldigt, om Konsulent Bøggild vilde gaa lidt nærmere ind derpaa og antyde, ad hvilke Veje Fremgangen navnlig efter hans Skjøn skal ske i den nærmeste Fremtid, om det skal ske gjennem Personaleis Stilling til Mejeridriften eller paa anden Maade. Der er et Spørgsmaal, som ofte har været fremme, nemlig Maaden, hvorpaa Mejeristerne lønnes. Hidtil er det gaaet godt, uden at Mejeristerne have været interesserede i Mejeridriften, men der har ofte været slaaet paa, at der maatte gjøres noget for at komme til en anden Lønningsmaade end den, der nu anvendes. Den Lønningsmaade, der nu anvendes mange Steder, har nemlig flere Ulemper og da bl. a. den, at der oplæres mange flere Mejerister, end der haves Brug for her i Landet.

Forpagter Thomsen: Konsulent Bøggild nævnede, at man flere Steder var gaaet over til at betale Mælken efter dens Fedtindhold, og at det navnlig var Kontrolforeningerne, som havde foranlediget det. Dette er sikkert rigtigt, og det er et stort Fremskridt, der herved er gjort. Der er gjennem Kontrolforeningerne bleven mere Forstaaelse af, hvad det vil sige at have virkelig fed Mælk at arbejde med. Men Taleren vilde nu gjerne vide, om det er rigtigt, hvad der siges, at det er vanskeligt at holde god Forstaaelse mellem de forskjellige Mælkeleverandører, naar der holdes Afregning efter Mælkens Fedtindhold.

Konsulent Bøggild: Hvad Vejene til Fremgang i vor Smørproduktion angaar, da kunne de selvfølgelig være forskjellige, og selv om man synes, at de føre fremad, er det dog tvivlsomt, hvilke af dem der i Praxis ville vise sig at være de bedste. Naar Professor Segelcke mente, at der for Tiden uddannes for mange Mejerister, og at der burde ske en Indskrænkning i saa Henseende, da kunde Taleren ikke tiltræde det. I visse Egne klages der endogsaa over, at man har vanskelig ved at finde unge Mennesker, der ville gaa i Lære. Mejerierne faa deres unge Personaler fortrinsvis fra

de Samfundslag, i hvilke Ungdommen ellers maa gaa ud og blive Daglejere. Det er den mest intelligente Del af den uformuende Landbostand, der gaar til Mejerivæsenet; de dygtigste heraf gaa frem til at blive Bestyrere, medens de mindre dygtige maa nøjes med de mindre gode Pladser, som dog altid ere bedre end almindeligt Daglejerarbejde.

Hvad Lønningsforholdene angaa, vilde det være ønskeligt, om Bestyrerne bleve personlig interesserede i Driften, og den sikreste Vej — en Vej, der ogsaa følges flere Steder — vilde være, at Bestyrerne selv blive Andelshavere og faa som Løn et vist Antal Pund Mælk i Forhold til hvert 1000 Pund Mælk, der forarbejdes; det ligger da i Bestyrerens Magt at gjøre sin Dygtighed gjældende. De dygtige Bestyrere ville utvivlsomt helst have Lønningen fastsat saaledes, men der synes ikke at være nogen særlig Iver hos Mejerierne for at gaa den Vej. Dansk Mejeriforening henledede for flere Aar siden Opmærksomheden paa, at det vilde være ønskeligt, om Lønningsforholdene kunde komme ind under en fast Form, saaledes at man kunde komme bort fra Licitationssystemet, men endnu er det ikke lykkedes. Man ser jo endnu ret ofte, naar en Plads bekjendtgjøres ledig, at de søgende skulle opgive, hvilken Løn de ville nøjes med, men det maa haabes, at dette Forhold herefter bliver sjældnere.

Hvad Vejene til at forbedre Smørrets Kvalitet iøvrigt angaar, da skulde Taleren antyde, hvad han i Øjeblikket ansaa mest ønskeligt i saa Henseende. Hvad først angaar Mælkens Kvalitet ved Ankomsten til Mejeriet, da lader den til visse Tider af Aaret meget tilbage at ønske, og det burde rettes. Dernæst burde Anvendelsen af Kalk til Rengjøring blive mere almindelig paa Mejerierne end Tilfældet er for Tiden, navnlig for at Andelshaverne kunne lære at anvende dette Stof; særlig ønskede Taleren Kalk anvendt til Kalkning af Porte, Hestestalde, Vognremiser, ja overhovedet anvendt til Kalkning af alt Mur- og Træværk paa Mejerierne; det er jo navnlig de Dele, Andelshaverne faa at se, naar de komme til Mejeriet, medens de ikke faa at se, om Karrene gjøres rene med Kalk eller Sæbe. Se de Kalken paa Portene, faa de at vide, at det ikke er noget dyrt Materiale at anvende. Dernæst er

det ønskeligt at faa en bedre Belysning indført i Mejerierne end der nu haves, og heldigvis er der Erfaring for, at elektrisk Lys ikke alene er godt, men ogsaa billigt at anvende, naar det installeres godt. I de store Mejerier er det gjennemgaaende saaledes, at der i adskillige Maaneder af Aaret udføres en betydelig Del Arbejde inden Dagslyset kommer, og det er da heldigt at have en saa god Belysning som vel muligt. Dampen er til Raadighed som Trækkraft; der er altsaa Betingelser til Stede for at skaffe det elektriske Lys tilveje, og det synes ogsaa, som om det skal vinde Indgang.

Dernæst er der et Forhold, som man kan sige er ret beklageligt, og det er, at der er Mejerier, som ikke have Vand, der er saa godt som ønskeligt kunde være. De store Mejerier have gjort meget herfor, og det er ogsaa mange Steder lykkedes at skaffe godt Vand, men ikke altid i rigelig Mængde; undertiden maa der benyttes mindre godt Vand, og det foraarsager Ulemper i flere Henseender. Det er et ømt Punkt, der her er Tale om, men et Punkt, som Flertallet af Mejeriernes Bestyrelser have haft en overordentlig god Forstaaelse af. De ere imidlertid ikke Herrer derover, og det kan ofte være en meget bekostelig Sag at skaffe godt Vand tilveje.

Hvad specielt Bestyrernes faglige Dygtighed angaar, da kan man selvfølgelig ønske den yderligere fremmet, og den fremmes ogsaa ad de Veje, der staa aabne i saa Henseende: gjennem Mejeriskoler og Statsunderstøttelse til Videreuddannelse, Veje, der blive benyttede i et glædeligt Omfang. I den Henseende er det en stor Fornøjelse at staa som Mejerikonsulent nu i Modsætning til tidligere. Det store Flertal af Mejerister forstod da ikke, hvad der blev sagt, idet der da ikke var faglig Dygtighed til Stede. Nu er det derimod saaledes, at adskillige Mejerister have arbejdet 6, 8 à 10 Aar i et Mejeri, inden de blive Bestyrere, og det gjør, at der bliver Forstaaelse af Virksomheden og at de komme i Besiddelse af faglig Dygtighed.

Hvad det af Forpagter Thomsen fremhævede Spørgsmaal angaar, at der undertiden kan opstaa Uenighed, hvor Mælken betales efter Fedtindhold, da er det utvivlsomt rigtigt,

at det forholder sig saaledes. De Steder derimod, hvor man har Forstaaelse af Sagen, gaar det godt. Der kan nævnes Egne i Jylland, hvor man er af den Mening, at det kunde være fornuftigt at søge bort fra det System og gaa over til det gamle, men det kommer af, at Folk endnu ikke have Forstaaelsen af, hvad det drejer sig om. Et andet Forhold, der hyppigt er Grund til Misfornøjelse, er den Maade, hvorpaa Afregningen sker efter Mælkens Fedtindhold. Kontrolassistenter, der ikke have været Mejerister og ikke have Kjendskab til Arbejdet i Mejerier, kunne her mod deres Villie komme til at gjøre Skade. Hvad det gjælder om er, at de Mænd, der paa en Egn interesserer sig for Sagen, ville virke for, at de andre faa Rede paa, hvorledes det egentlig forholder sig; med andre Ord, det er Oplysning om rent faglige Forhold, som der trænges til, og hvor denne Oplysning skaffes tilveje, er der ikke Fare for, at Systemets Anvendelse skal fremkalde Uenighed. Hvor Beboerne derimod ikke have Forstaaelse af Sagen, stiller det sig naturligvis anderledes.

Forpagter Thomsen: Ældre Mejerister ville nødig gaa over til Afregning efter Fedtprocent.

Regjeringskonsulent R. Schou havde i norske Blade set offentliggjort en Beretning fra Mælkekonservefabrikken i Hamar og i denne Beretning stod, at der derfra var forsendt 9 Mill. Liter Mælk, altsaa c. $17^1/_2$ Mill. Pund, der var blevet betalt med 11 Øre pr. Liter. Kunde det ikke tænkes — og det var et Spørgsmaal Taleren vilde rette til Konsulent Bøggild — at Danmark i den Retning kunde komme til at konkurrere med andre Lande. Spørgsmaalet har været fremme tidligere, og Taleren erindrede ogsaa, at han havde talt med Konsulent Bøggild derom, men der var ikke blevet gjort noget videre Forsøg i den Retning herhjemme, i alt Fald kun et mislykket Forsøg, og dermed var Sagen standset. Taleren havde nok hørt af fagkyndige Folk, at vor Mælks Sammensætning ikke skulde være saa god som Alpemælken, men skulde det

virkelig være nogen Hindring for herhjemme at komme ind paa en Kondensering af Mælk?

Et andet Spørgsmaal, som Taleren vilde rette til Konsulent Bøggild, og det falder vel ogsaa inden for Rammen af det, der her er Tale om, var, om den nye svenske Opfindelse, som der har været skrevet saa meget om i Bladene, nemlig Fremstilling af Mælkepulver, skulde være noget, der havde en Fremtid for sig inden for det danske Mejerivæsen. Med andre Ord: Er der ikke nye Veje, ad hvilke man kan komme ind paa at benytte Mælken herhjemme?

Konsulent Bøggild: Det kan godt være, at nogle ældre Mejerister, som Forpagter Thomsen sagde, ikke ville paatage sig det Arbejde at holde Afregning efter Mælkens Fedtindhold, da det ofte vil skaffe dem Ubehageligheder og ikke noget tilsvarende Vederlag i en bedre Lønning, men vist er det, at en stor Del Mejerier i Jylland og Fyen betaler efter Flødeprocenten, og der er paa de Steder Mejerister, som have været der i en halv Snes Aar.

Hvad Beretningen om Forholdene paa Hamars Mælkekonserveringsanstalt angaar, da udviser den jo, at der er opnaaet meget gode Resultater — for 9 Mill. Liter Mælk skal der være opnaaet 11 Øre pr. Liter — men det er vistnok en Beretning, der hidrører fra selve Kogeriet. Taler man nemlig med Landmændene, se de noget anderledes paa Forholdene. Taleren havde været i Hamar og havde der set, at Beboerne havde bygget et Mejeri til et Par Hundrede Tusinde Kroner, og de havde gjort det for at have ligesom en knyttet Næve at stille lige over for Kogeriet, naar det skulde vise sig umedgjørligt. Det forholder sig nemlig med Hensyn til den Mælk, der skal leveres til Kogeriet, saaledes, at der opstilles meget skarpe Fordringer i Retning af hvorledes der skal fodres, hvorledes Mælken skal behandles osv., og dernæst er der den slemme Hage ved det hele, at Kogeriet kun modtager $^{11}/_{14}$ af Ugens Mælk, og hvad skulle Landmændene saa gjøre med de $^{3}/_{14}$? Den Mælk, der produceres Lørdag Aften og Søndag Morgen og Aften vil Kogeriet ikke have noget med at gjøre, og for dem, der producere megen

Mælk, er det en meget mislig Sag at skulle staa tilbage med $^{3}/_{14}$ af Ugens Mælkeproduktion; det reducerer Indtægten pr. Liter betydeligt. Endelig er der det Forhold, at Kogeriet undertiden standser sin Virksomhed og ikke vil modtage nogen Mælk i en hel Maaned eller saa. Taleren var derovre, vistnok i 1892, og da var Kogeriet standset hele Sommeren. Folk kunde da gjøre med deres Mælk, hvad de vilde, og det meste deraf gik da til Mejeriet, som Landmændene selv havde bygget, men som de ikke kunde faa til at gaa godt.

Hvad Produktionen af det svenske Mælkepulver angaar, da er det en Sag, som stiller sig meget problematisk for Taleren, og det samme havde han hørt udtale af den svenske Statsagronom. Saa længe man kun faar alt fremstillet i det bedste Lys og ikke faar Rede paa, efter hvilke Principer, der arbejdes, maa man stille sig tvivlende over for Sagen, og dertil kommer det Spørgsmaal, hvorledes det vil gaa med Afsætningen af Varen. I Norge er der sat flere Millioner Kroner over Styr ved Mælkekondensering, og ser man hen til Schweiz, da er der til Dato endnu kun to Firmaer, der have tjent noget derved, medens nogle og tredsindstyve Firmaer enten ere gaaede fallit eller føre en kummerlig Tilværelse. Det er altid kun de gode Resultater, der komme offentlig frem; de Foretagender, paa hvilke der er sat Penge over Styr, faar man ikke meget at vide om. Taleren troede ikke, at denne Virksomhed vilde finde Indgang her i Landet. Saa længe engelske Kapitalister ikke vilde ofre Penge derpaa, saa længe vilde Taleren i hvert Fald ikke bidrage til, at man optog den Virksomhed her i Landet.

Præsidenten (Kammerherre K. Sehested) vilde paa Præsidiets Vegne takke Konsulent Bøggild for hans særdeles interessante Foredrag, som har vist, hvilken forbavsende, ja man kan sige eventyrlige Udvikling det danske Mejerivæsen har haft i den sidste Snes Aar her i Landet, og hvilken forbavsende Stigning der er sket i Produktionsmængden, i Skabelsen af Værdier fra Landbrugets Side. Der blev nævnt forskjellige Veje, ad hvilke man maaske yderligere kan for-

bedre vor Smørproduktion, og Taleren kunde have Lyst til i Forbindelse hermed at nævne en Ting, og det var, at det maatte lykkes at mage det saa, at det danske Landbrug fik en noget højere Procentandel i Udbyttet af de overordentlig store Værdier, som der Aar for Aar skabes.

Taleren vendte sig derpaa til Hs. Excellense Landbrugsministeren, som overværede Mødet, og udtalte sig saaledes:

Det er første Gang Deres Excellense beærer et af Selskabets Møder med Deres Nærværelse, efter at De er bleven Minister; tillad derfor Selskabets Præsidium at udtale en Tak — og jeg vil anmode de tilstedeværende om at slutte sig dertil — fordi De er kommen til Stede, og jeg tør vel udtale det Haab, at det interessante Foredrag, som vi nys have hørt, maa have givet Deres Excellense Lyst til, naar Tid og Lejlighed maatte tillade det, at komme oftere til Stede i Selskabets Møder. (Samtlige Tilstedeværende tilkjendegav deres Tilslutning til denne Udtalelse ved at rejse sig.)

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol
med
Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn.

Da Kjøbenhavns Frihavn aabnedes i Efteraaret 1894, traadte samtidig Kontrollen med Korn og Foderstoffer, i Henhold til en Overenskomst mellem Frihavns-Aktieselskabet og Landhusholdningsselskabet, i Virksomhed i Frihavnen. Kontrollens Benyttelse tog dog først sin Begyndelse i 1896, men i de siden da forløbne Aar har dens Virksomhed været meget betydelig, og den har utvivlsomt vundet voxende Tillid hos Kjøbmænd og Landmænd. Den samlede Kontrol i 1901 omfattede over 126 Mill. Pd. eller ca. 36 pCt. mere end i det foregaaende Aar. Men selvfølgelig kan det ved en saa stor Virksomhed ikke undgaas, at der undertiden fremkommer Klager, og disse gaa da i Reglen ud paa, at Kontrollen ikke har kasseret Varer, som den formentlig burde have kasseret enten paa Grund af deres Indhold eller deres ydre Renhedstilstand. Uagtet Klagernes Antal er overordentlig ringe i Forhold til Expeditionernes Omfang, og uagtet Klagerne som Regel ere baserede paa en urigtig Opfattelse af, hvad der paahviler Kontrollen, kunne de selvfølgelig bidrage til, at Nytten af dens Virksomhed bliver mindre end ønskelig. Da dette utvivlsomt vilde blive til Landbrugets Skade, ønsker Landhusholdningsselskabet at fremkomme med den efterfølgende Redegjørelse dels for Kontrollens Formaal og Betydning, dels for Rækkevidden af den Sikkerhed, den byder Landmændene.

Kontrollens Formaal og Betydning er, sagt med faa Ord, at yde Landmændene Garanti for Leveringen af kontraktlige Varer. Kontrollen vaager over — for saa vidt det overhovedet lader sig gjøre —, at Landmændene kun modtager gode sunde Varer. Som Regel vil en Landmand kjøbe Varerne frit paa Bane i Kjøbenhavn, og vil han gjøre Indsigelse mod et Parti Varer som ikke værende en reel Handelsvare, da maa Indsigelsen allerede fremsættes ved Modtagelsen paa Bane i Kjøbenhavn, og Landmanden maa da have en Stedfortræder til paa hans Vegne at anerkjende eller tilbagevise Varen — men dette er ofte forbundet med Vanskelighed og altid dyrt. Her er det da, at Kontrollen træder til som Landmandens Stedfortræder, den vaager over, at han kun modtager Varer, saaledes som de til enhver Tid gaa i Handelen som reelle Handelsvarer.

Hermed er i Virkeligheden samtidigt antydet Rækkevidden af den Sikkerhed, Kontrollen byder. Undertiden stille Landmændene imidlertid større Fordringer til Kontrollen, end denne kan og skal opfylde.

Saaledes hersker der undertiden en fejlagtig Opfattelse af, hvad man kan forlange med Hensyn til en kontrolleret Vares Renhedstilstand.

Kontrollens Certificat er vel altid en Garanti for, at den modtagne Vare ikke er saa uren, at den derved bliver ukontraktlig, ligesom Landmændene have Garanti for, at Varer, der have passeret Kontrollen, ikke ere mugne, vaade eller sammenbrændte. Men derimod maa der ikke ventes en absolut Garanti for, at Varen er velrenset, saaledes som dette Ord sædvanlig opfattes af Landmændene. Thi naar det ikke udtrykkelig betinges ved Kjøbet, at Majs eller fremmed Korn skal være en velrenset Vare, kan Kontrollen ikke nægte at modtage en Vare, der indenfor rimelige Grænser indeholder fremmede Bestanddele som Avner, Majskolber, Støv osv., men som dog, uagtet disse Urenligheder, maa kaldes en god reel Handelsvare, som ikke staar i Strid med Slutsedlen.

Vil Landmanden sikre sig herimod, altsaa sikre sig en absolut Garanti med Hensyn til Renheden, da maa han udtrykkelig fordre af sin Kjøbmand en velrenset Vare og samtidig underrette Kontrollen herom. Der kan da øves den skarpest mulige Kontrol ved Varens Modtagelse, men det er en Selvfølge, at Landmanden maa betale mere for en saadan Vare.

Undertiden hersker der ogsaa overdrevne Forestillinger om den Undersøgelse af en Vares Indhold, der paahviler Kontrollen. Dennes Virksomhed omfatter alene en Undersøgelse, der kan udføres ved Hjælp af Lugt, Smag og Syn, hvorimod den ikke kan paatage sig at undersøge Forhold, der kun kan afgjøres ad kemisk eller mikroskopisk Vej. Dette gjælder saaledes Konstateringen af en Vares indre Beskaffenhed, der kræver Analyser og mikroskopiske Undersøgelser, med hvilke Kontrollen selvfølgelig ikke kan give sig af. Vil Landmanden sikre sig Garanti for Varens indre Beskaffenhed, da maa han ved Kjøbet forlange Garantidokument i Henhold til Gjødnings- og Foderstofloven af 26. Marts 1898 og eventuelt lade en Prøve af Varen undersøge i et af de af Ministeriet anerkjendte kemiske Laboratorier. Kontrollens Bestyrer, Hr. James Høyer, fik i Fjor Bemyndigelse af Grosserer-Societetets Komité til at udtage saadanne Prøver med Gyldighed efter Loven af 26. Marts 1898.

Hensigten med denne Artikel har været at tydeliggjøre Kontrollens Virksomhed for Landmændene for at bidrage til at styrke Tilliden til Kontrollen og forhindre, at man i god Tro stiller Fordringer til den, som den hverken kan eller skal opfylde. Ved at byde en Garanti for Leveringen af kontraktlige Varer, byder Kontrollen i Virkeligheden Landbruget et betydeligt Gode, som man maa haabe, det i stigende Grad vil gjøre Brug af.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Odense Kvægmarked.

I Afhandlingen om »Landbruget i Danmark 1901« har der indsneget sig en beklagelig Fejl med Hensyn til Tilførslerne til Odense Kvægmarked. De for dette angivne Tal vare:

1898	12100	Stkr.
1899	6600	—
1900	6900	—
1901	4900	—

Efter hvad der meddeles Redaktionen vare Tilførslerne efter Politiets Journaler:

1899	16972	Stkr.
1900	15397	—
1901	14314	—

Den virkelige Omsætning kan ansættes noget højere, nemlig c. 2600 Stkr. aarlig over de af Politiet opgivne Tal, idet der i Staldene omsættes c. 50 Kreaturer om Ugen ud over det af Politiet opgivne Tal for Tilførslen til selve Markedet.

Rudolf Schou.

Kapitelstaxter for Aaret 1901.

	Rug pr. Td.		Byg pr. Td.		Havre pr. Td.		Hvede pr. Td.		Hvide Ærter pr. Td.		Graa Ærter pr. Td.		Bog-hvede pr. Td.		Boghve-degryn pr. Td.		Smør		Flæsk pr. Pd.		Honning pr. Pot	
	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.	Kr.	ø.
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	9	69	9	38	7	22																
Møen	...	...	...	...	...	...	11	70	13	35	12	30					pr.	Pd.				
Bornholm	9	79	9	40	6	91	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0	91				
Fyens Stift	9	99	9	75	7	13																
Lolland-Falsters Stift:																						
forrige Halsted Amt	9	83	9	56	6	84	11	92	11	47	10	79										
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amter	10	12	9	54	6	90	12	08	12	02	11	24										
forrige Nykjøbing Amt	10	03	9	55	7	04	12	00	12	30	11	61										
Aalborg Stift:																						
Vendsyssel og Han-Herrederne	10	24	9	44	7	15																
Thy og Morso	10	06	9	22	7	04																
Viborg Stift	10	07	9	24	6	95																
Aarhus Stift	9	75	9	54	7	20	...	...	...	...	...	...	...	..	21	58	pr. 224	Td.* 00				
Ribe Stift:																	pr.	Pd.				
Ribe Amt	10	63	9	83	7	74	...	...	...	...	...	...	9	89	...	...	1	01	0	53	0	95
Vejle Amt	10	18	9	88	7	59	...	...	...	...	...	...	9	82	...	...	1	02	0	55	0	95
Ringkjøbing Amt	10	65	9	51	7	67	...	...	...	...	...	...	10	22	...	...	0	99	0	51	0	83
Gjennemsnit for 1901	10	08	9	53	7	18	11	92	12	28	11	48	9	98	21	58	0	99	0	53	0	91
— - de sidste 10 Aar	9	60	9	18	6	86	11	15	11	82	11	12	9	20	20	30	0	95	0	46	0	92

*) 1 Td. Smør à 224 Pd.

Om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver.

Foredrag af Forpagter *Bokelmann*
i det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Møde den 2. April 1902.

Ved Bedømmelsen af Redskaber og Maskiner ved Landmandsforsamlingen i Odense udtalte Forpagter Willemoes, Skjærum Mølle, der var Medlem af Dommerkomiteen, at det sikkert ikke vilde have ringe Betydning, om man i det vestlige Jylland kunde faa afholdt Prøver med Renseapparater til Roer, og fremhævede den Betydning Rodfrugtdyrkningen havde for denne Egn.

En saadan Opfordring fra en Mand, der er saa nøje kjendt med Forholdene, og en senere Opfordring fra Landboforeningens Formand kunde kun være Maskinudvalget kjærkommen; var der en Trang at afhjælpe, var det os naturligvis kjært at naa ud til disse Egne med vore Prøver, og der var intet til Hinder for at foretage saadanne med en bestemt Del af Landet for Øje.

Statskonsulent Birk, senere afdøde Landsthingsmand Breinholt og jeg foretog saa en Rejse derover i Egnen omkring Vemb og Hjærm i Juli 1900 for at gjøre os bekjendte med Forholdene paa en Tid, hvor Roerne de fleste Steder vare rensede, og det maa sikkert have været heldige Vejrforhold baade under Saaningen og Rensningen, thi Roerne stode i Almindelighed ganske godt, selv paa meget tarvelig Jord.

Det er jo meget let at se, at Roerne spille en overmaade stor Rolle for disse Egne, og sammenholder man Udbyttet, der faaes af dem og Udbyttet af Korn, er der vist næppe noget Sted i Landet, hvor Roerne give et forholdsmæssigt større Udbytte.

Jeg mener, at flere af de Beregninger man har set opstillede mellem Udbyttet af Roer og Korn, ikke ere rigtige, det lader sig ikke gjøre kun at regne Kjærnen, men man skal absolut tage Halmen med.

Ej heller er jeg af den Mening, at man i Praxis i Almindelighed har opnaaet at faa Roerne udbragt til den Værdi, som Fodringsforsøgene have vist, men det behøves heller ikke for at konstatere, at Rodfrugterne for disse Egnes Vedkommende er den mest lønnende Afgrøde, som kan avles.

At dette er saa godt som den almindelige Mening, derom vidner ogsaa den overordentlige Udbredelse, Rodfrugtdyrkningen har taget der.

I Ringkjøbing Amt var der i

1871	214	Tdr.	Land	med	Roer,
1881	1268	—	—	—	—
1888	5000	—	—	—	—
1896	11240	—	—	—	—

I de 3 nærmeste Sogne ved det Sted, hvor Prøverne afholdtes, nemlig:

	Madum:	Ulfsborg:	Raasted:				
var der 1871.....	»	4	»	Tdr.	Land	med	Roer,
— 1881.....	1	19	1	—	—	—	—
— 1888.....	7	68	12	—	—	—	—
— 1896.....	19	140	16	—	—	—	—

Forøgelsen af Roearealet vil sikkert stige mere endnu; hvor Grændsen bliver at sætte, vil stærkt bero paa den tilstedeværende Arbejdskraft. De mest begejstrede Forkjæmpere for Roedyrkningen have ofte udtalt, at naar man først gav sig til at dyrke Roer, kom Arbejdskraften af sig selv; det kan være, at det tidligere har været Til-

fældet, men det gjælder ikke mere nu til Dags, der er sikkert mange, der have gjort den Erfaring, og ofte har det bibragt Folk den Anskuelse, at Arbejdet var ganske uoverkommeligt. Manglen paa Haandkraft og selvfølgelig ogsaa dens store Kostbarhed er absolut en Hindring for Roearealets Forøgelse, men her gjælder det, om man ikke ved Hjælp af gode Radrensere kan gjøre Haandarbejdet saa ringe som muligt, eller om man paa andre Maader kan indskrænke Haandarbejdet til det mindst mulige, selv om man ikke derved naaer det størst mulige Udbytte pr. Td. Land.

Staar det nu klart for En, at der ved Rodfrugtdyrkningen er meget at vinde, bliver man ogsaa snart paa det rene med, at der ikke er faa Vanskeligheder at overvinde, og naar man i de Egne har gjort saa betydelige Fremskridt med Hensyn til Rodfrugtdyrkningen, saa skyldes det den Ihærdighed, som er egen for Vestjyderne, og som vi fra Landets andre Egne ofte have bøjet os for.

Af disse Vanskeligheder er der, foruden Mangel paa Haandkraft, at nævne, et umildt Klima og rundt omkring megen simpel, uren Jord.

Det var med alt det nævnte for Øje, at vi havde ment at burde arbejde, og naar vi Aaret forud for Prøven saa Roemarkerne grundigt igjennem, var det let at se, at de paa Steder skortede paa Haandkraft, samt at Grunden til større Spring i Roebestanden skyldtes Fejl ved Saaningen.

Vi mente derfor, at det var værd at se denne nøjere efter, og mødte saa i Foraaret i Maj Maaned, hvor vi dels saa Arbejdet udført af de i Egnen almindeligt brugte Maskiner og dels udførte nogle Saaningsforsøg med nogle af vore bedste Saamaskiner. Saaningen foretoges hos Forpagter Burgaard paa Nørre Vosborg og hos Forpagter Willemoes, Skjærum Mølle.

Ved Saaning af Kaalrabi og Turnips, de 2 Rodfrugtsorter, der dyrkes mest der, stilles der saa meget smaa Fordringer til Saamaskinerne, saaledes var vor Mening ovre fra Øerne, men det fik man et andet Syn paa der,

thi det var en meget uren Jord, der blev saaet Roer i paa N. Vosborg.

Det staar naturligvis klart for En, at det absolut ikke gaar an, hverken for Udtørringens eller paa Steder for Sandflugtens Skyld at arbejde Jorden altfor stærkt igjennem, men der er dog en Grændse for, hvad der er tilraadeligt at byde en Saamaskine, og det er sikkert til Gavn for Roens hele Levetid, om Jorden er noget bedre lavet til end Tilfældet var her. Men vi vare meget tilfredse med at arbejde i saadan Jord, thi dels viste den os, under hvilke Forhold Saamaskinerne kunne komme til at arbejde og dels egnede den sig fortrinligt til Prøven. Det er nemlig saaledes, at vi ved de Arbejdsprøver, vi have afholdt, altid have søgt at komme til at arbejde under noget vanskelige Forhold, fordi det kun er ved disse, at der fremkommer større Udslag, og hvor Forskjelligheder ved de enkelte Maskiner og Redskaber vise sig tydeligt nok.

Har man med ren Jord at gjøre, da kunne de Maskiner, som vi have set der i Egnen, som ogsaa dem, vi havde med, gjøre Fyldest, er Jorden derimod uren, da fremkommer der let Spring i Rækken, fordi der stadigt slæber sig noget sammen ved Skjæret, Apparatet skal da løftes op for at fries for det sammenslæbte.

Ved nogle Saamaskiner har man anbragt 2 Rulleskiver foran Skjæret, som skulde skyde — ligesom pløje — Ukrudtet til Side, men er der meget deraf, og navnlig Kvik, da stopper det let og Nytten er tvivlsom.

Paa en Maskine (»Perfect«) til Kamme fra Fabrikant Buchtrup i Randers er der anbragt en skjævtsiddende Skive foran Skjæret, som arbejder omtrent som en Skive paa Tallerkenharven. Den udfører et fortrinligt Arbejde, og det synes som om man her har fundet noget af virkelig Værdi til Saaning paa uren Jord. Denne Skive formaar at fjerne Ukrudtet, saa at Skjæret gaar frit.

En fortrinlig Maskine til at saa paa Kamme har man i P. Nielsens »Hillerød«. En Maskine, der saaer 2 Rækker, er »Kejseren« fra Fabrikant Buchtrup i Randers,

som ogsaa kan omdannes til Radrenser. Den har vundet en Del Udbredelse omkring i Landet. Skjærene og Saaapparatet ere gode, men det kniber for den at kamme godt nok op, naar Jorden er knoldet eller der er meget Ukrudt. Kammen vil gjerne blive noget hul i Midten, hvor saa Knoldene og Ukrudtet samler sig sammen, uheldigvis netop der, hvor Frøet falder; der bødes dog noget herpaa ved at den har Trykruller, der følge i Sporet af Skjæret.

Naar man saaer paa Kamme, er det af Vigtighed at disse faa den rette afrundede Form, saa at Tromlen paa Saamaskinen kan spænde over dem, men det er ikke saa let at naa dette, hvor der er lang Gjødning eller meget Ukrudt i Jorden, naar man, som almindelig Skik er der, lader den nærmere Hest gaa i Furen ved Opkamningen, der vil Plovens Landside let slæbe noget sammen og forstyrre Kammens Form. Lader man fjærmer Hesten gaa i Furen, da berører Ploven jo slet ikke den forud dannede Kam. Men dette kan paa uren Jord desuden faa en større Betydning.

Den almindelige Skik der paa Egnen er at tage Roer efter Rugen; Stubben pløjes da om Efteraaret, der gjødes i Løbet af Vinteren og saa pløjes, harves og tromles der forud for Saaningen. Foruden det meget store Arbejde herved, er man desuden udsat for stærkt at udtørre Jorden, og der er derfor intet naturligere end simpelthen at kamme op paa den gjødede Jord. Gjødningen bliver da samlet paa Kammen umiddelbart under Planten, og bedre Forhold kan der næppe gives denne. En Fordel er det saa ogsaa, at man kan saa i noget fugtigere Jord end hvor man har arbejdet Jorden stærkt igjennem før Saaningen.

I flere Egne i Vestjylland bliver saavel Kaalrabi som Turnips angrebne af Kaalbroksvamp, som aldeles kan tilintetgjøre Planterne, og her har man set sig nødsaget til at opgive Dyrkningen af disse Rodfrugter og er gaaet over til Dyrkning af Runkelroer.

Ifølge de Forsøg Hr. Redaktør Helweg har udført i

det vestlige Jylland, synes jo Runkelroerne at kunne give et meget godt Udbytte, men der kan sikkert nok være en Del Vanskeligheder at overvinde ved Dyrkning af dem paa de meget lette Jorder.

For det første kan det skorte paa Haandkraft; det er jo saa, at Kaalrabi og Turnips langt bedre kunne taale en senere Udtynding end Runkelroerne, der skulle udtyndes, naar Tiden er kommen, særligt hvor man har Agerkaal, der er en ren Gift for Runkelroeplanten.

At man ogsaa er bange for den stærke Blæst er forstaaeligt, for denne staar Kaalrabi og Turnips sig langt bedre end Runkelroer, de kunne gro, naar blot en enkelt lille Rod har fat i Jorden, medens den svage Runkelroe lettere giver slip, og hvor man frygter for, at Sandet skal dække Planterne, er Runkelroen ogsaa den svageste, den taaler kun at være dækket en kort Tid.

Alt dette har bragt Tanken frem, om det ikke under saa vanskelige Forhold kunde lade sig gjøre at plante Runkelroerne, og selv om man end ikke naaede et saa stort Udbytte som ved Saaningen, er der dog saa mange Fordele derved, at man skulde mene, at det nok var alvorlige Forsøg værd.

En af Fordelene ved Plantningen er den, at man kan give Jorden en fuldstændig Brakbehandling, ved gjentagne Pløjninger og Harvninger fri den for en Mængde Ukrudt, som sikkert nok vil komme den efterfølgende Sæd tilgode; det maa især passe for dem, som ville have Roerne efter Grønjord, hvor man da kan faa en ganske anderledes bekvem Jord til Plantning end til Saaning.

Har man først udført Plantningen, da er Haandarbejdet indskrænket til det mindst mulige, og et Spørgsmaal bliver det saa, om man ved Plantningen ikke kan have et langt større Areal med Roer, især naar man kan faa Planterne saa godt frem, at Arbejdet kan falde paa en Tid, hvor man ikke har stort andet at bestille.

Plantningen har, da Roedyrkningen begyndte her i Landet, været anvendt en Del, jeg har selv i flere Aar været med dertil. Hvad det i Særdeleshed beror paa

ved denne, er at skaffe store og gode Planter frem, og man følger nutildags en Fremgangsmaade for at skaffe saadanne tilveje, som jeg i alt Fald ikke har kjendt tidligere.

Medens man forhen tog Planterne lige fra Plantebedet til Udplantning, bruger man nu først at sætte dem ned i godt gjennemgravet Jord, lade dem staa her en 8 à 10 Dages Tid og saa vande dem meget rigeligt. Efter den Tids Forløb have Planterne skudt en Mængde fine, hvide Rødder, og der er nu en langt større Sikkerhed for at de slaa an, end naar de ikke ere saaledes »præparerede«.

Denne Methode brugtes tidligere almindeligt paa Amager, og det er fra Forpagter Westergaard paa Petersdal, der jo har saa stort Kjendskab til Rodfrugtdyrkning, at jeg har min Kundskab.

Plantningen kan nu foregaa efter Plov eller efter Pind. Plantningen efter Plov gaar meget hurtigere end efter Pind og den frembyder tillige den Fordel, som vistnok har stor Betydning paa mager Jord, at man kan klatgjøde, sprede Gjødningen i den Fure, hvor Planten sættes. Planterne sættes saa i hver 3die Fure og man tager 2 Agre for ad Gangen, saa at Folkene, som plante, stadigt have Arbejde. Forpagter Westergaard opgiver, at man med 3 Plove og 5 Plantere kan tilplante 2 Tdr. Land paa en Eftermiddag.

Det er under Overvejelse i Maskinudvalget, om man ikke, saafremt den behørige Assistance kan skaffes, skal foretage nogle Plantningsforsøg i de Egne, især da Forevisningen af Plantningen ved vor Prøve i Sommer blev umulig paa Grund af en stærk Regn hele Dagen.

Det samme var desværre ogsaa Tilfældet med Forevisningen af Radrenserne i Arbejde. Vi havde faaet de fleste af de ved Landmandsforsamlingen anerkjendte Radrensere derover, havde indstillet og arbejdet med dem i 3 Dage og vare nu parate til at vise dem i Arbejde, hvorom Bekjendtgjørelse var udsendt til alle Egnes Blade. Om Morgenen paa Forevisningsdagen var Vejret nogen-

lunde, men allerede Kl. 9 begyndte det at regne stærkt og det vedblev dermed hele Dagen, saa det var aldeles umuligt at arbejde. Der var samlet en stor Del Folk og der var nu ikke andet at gjøre end kjøre Redskaberne hjem i en Lade hos Forpagter Willemoes, hvor der saa blev holdt et Foredrag, hvori der gjordes Rede for de forskjellige Redskabers Konstruktion og Arbejde, samt de Resultater, man mente at være kommen til ved Arbejdet overhovedet.

De fremstillede Radrensere vare dels til enkelte og dels til 2 Rækker og de møde i Almindelighed med mange og forskjelligt formede Skjær, beregnede baade til fast og løs, ren og uren Jord. Skjærene vare ved de først brugte Radrensere nærmest som et Slags Skuffejern, knivformede Skrabere, anbragte paa den bageste Del af Radrenseren og deraf var der mødt et Exemplar der fra Egnen. Disse Skjær er man efterhaanden kommet bort fra, da Ukrudtet ikke bliver taget godt nok op med Roden. Arbejdet ser godt nok ud strax det er udført, men efter nogle Dages Forløb kommer Ukrudtet stærkt frem igjen.

Her at komme ind paa enkelte Radrenseres Konstruktion og Arbejde vil føre for vidt, jeg skal kun omtale nogle enkelte, og der er da først »Kejseren« fra Buchtrup i Randers, som har vundet en stor Udbredelse. Den er forsynet med 2 tallerkenformede Skiver, der dels virke som Beskyttelsesruller og dels give Apparatet en udmærket støt Gang. De kunne gaa meget nær ind paa Roerækken og pløjer en lille fin Fure bort fra Rækken. Disse Skiver gaa til forskjellig Dybde efter Jordens Beskaffenhed. Der ankes over, at denne Radrenser ofte fører for meget Jord ind i Midten mellem Rækkerne og at den ikke der rykker Ukrudtet op med Rod, men disse Fejl kan let rettes ved Anbringelse af passende Skjær.

Er Jorden saa uren, som den vi arbejdede i paa Nørre Vosborg, og det blev udtalt af Flere, at saadan Jord fandtes der mange Steder i Vestjylland, da er »Kejseren« paa Grund af sine Skiver, hvorpaa Fabri-

kanten forøvrigt har Patent, den, som gjør Arbejdet bedst.

Af Radrensere til 1 Række har man et fortrinligt Redskab i den amerikanske »Planet«; den kan indstilles til at den passer allevegne, den gjør et fortrinligt Arbejde, særligt ved sidste Rensning, hvor den hypper Jord op om Planterne uden at dække dem.

Buchtrup, Randers, havde fremstillet en efterlavet »Planet«, hvor han har forandret Indstillingen baade til Dybde- og Breddeforandringen paa en meget simpel Maade, der er fuld saa god som paa den amerikanske. Den koster 12 Kroner mindre og saavel Skjærene som Muldpladerne ere originale amerikanske.

De bekjendte gode Radrensere fra Sukkerroeegnene kunne ikke bruges der, de ere ikke belavede paa at arbejde under saa vanskelige Forhold.

Og nu til Slutning et Par Ord om den manglende Haandkraft til Roernes Rensning. Der mener jeg, at der ikke er andet at gjøre end — ligesom paa Lolland-Falster — at indkalde fremmed Arbejdskraft, og det er jo allerede begyndt. Hr. Olufsen, Kristrup, der dyrker et større Areal med Roer, havde en polsk Arbejdsstyrke. Paa flere Gaarde har man meget store Engarealer, og da man avler meget Hø, gjælder det sikkert om at avle saa mange Roer, som kan passe til Opfodringen af Høet, og da over $^1/_3$ af hele Jyllands Engarealer findes i de vestlige Amter, Ribe og Ringkjøbing Amter, vil en udstrakt Rodfrugtdyrkning være af en overordentlig Betydning her.

Prøver med selvrensende Hestetærskemaskiner for 2 à 3 Heste.

I Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad blev der ifjor engang fremsat Ønsket om at underkaste smaa selvrensende Hestetærskemaskiner en Prøve. Af disse er der i de senere Aar fremkommet nogle, som have vundet nogen Indgang paa Bøndergaardene, og der blev fremhævet den store Betydning saadanne Maskiner, naar de

formaaede at gjøre et godt Arbejde, havde for det mindre Landbrug.

Dette har i den senere Tid meget benyttet Damptærskemaskinerne, men man er sikkert fuldt paa det Rene med, at det er kostbart for det mindre Landbrug, foruden at man heller ikke har let ved at opbevare Halm, Smaafoder og Avner uden at det tabe i Værdi. I de Egne af Landet, hvor man sælger det meste af Afgrøden, er denne forcerede Tærskning absolut uheldig. Paa Bøndergaardene har man sjældent Plads til at lægge Sæden op, og den kjøres da direkte fra Maskinen til Kjøbmanden. Der kastes saa en Mængde Korn paa Markedet, ofte saa tidligt, at der endnu ikke er nogen Efterspørgsel, og det kan kun bidrage til at trykke Priserne. Ved denne forcerede Tærskning bliver Folkekraften meget knap og kostbar, og naar der saa er udtærsket, er der saa lidt at bestille hele Vinteren igjennem, at det kniber med at skaffe Folk Arbejde.

Man klager i Almindelighed ikke over, at Hestetærskemaskinerne udrette for lidt, eller over, at Arbejdet ikke gjøres godt nok, men det, der klages over, er, at man efter endt Tærskning næsten har lige saa meget Arbejde igjen med at faa Kornet renset. Denne Klage er nu ganske vist tildels begrundet i, at man mange Steder arbejder med meget slette Kastemaskiner, men selv om man har en god Kastemaskine, passer det kun faa Steder at have denne i Gang sammen med Tærskemaskinen, da man kun sjældent har saa mange Folk, som dertil fordres. Sjældent har man et større Rum ved Siden af Tærskemaskinen at henlægge det ukastede i og maa derfor alt for hyppigt afbryde Tærskningen for at give sig til at kaste, rense og føre Kornet bort.

Langt snildere vilde Arbejdet jo gaa, naar man havde Tærskemaskiner, som kunne rense Kornet med det samme, og der er i Tidernes Løb gjort en Del for at naa dette Maal, men de Maskiner, der ere komne frem, have alle, saavidt mig bekjendt, været beregnede til større Landbrug end vore almindelige Bøndergaarde, hvor man i

Almindelighed skal have Maskiner, der kunne trækkes af 2 à 3 Heste.

Af saadanne selvrensende Hestetærskemaskiner var der allerede i 1878 ved Landmandsmødet i Svendborg fremstillet 4, 2 fra Allerup, Odense, 1 fra Rasmussen, Stubbekjøbing, og 1 fra Bergedorfer Eisenwerk (Udstiller: H. C. Petersen, Kjøbenhavn), men disse vare alle beregnede til en større Hestekraft end den nævnte. Maskinerne udførte godt Arbejde.

I de senere Aar er der fra Petersen, Holbæk, Nielsen, Hillerød, Petersen, Præstø, og Lunge, Sorø, udbudt selvrensende Hestetærskemaskiner til 2 à 3 Heste, og det var disse Maskiners Arbejde, man ønskede at undersøge. Før end man imidlertid lagde Planen for Prøven, rejste man omkring i Landet for at se dem i Arbejde. De Maskiner, man traf paa i Jylland, vare større end til 2 à 3 Heste, medens man paa Sjælland og Lolland saa de mindre Maskiner i Arbejde. Prøven blev derefter bestemt til Afholdelse i sidste Efteraar, og man fik ved Hr. Lawaetz Velvillie overladt en Lade paa Ragnesminde, hvor Lokalerne vare aldeles fortrinlige til dette Brug. Om de Foranstaltninger, der blev foretagne for at iværksætte Prøven, samt om Enkelthederne ved Afholdelsen af denne, skal jeg henvise til Beretningen, da Tiden her ikke tillader at komme nærmere ind herpaa.

Den Opgave, vi havde stillet os ved denne Prøve, var:

1) At undersøge, om Maskinerne kunne trækkes af 2 à 3 Heste uden at overanstrenges, naar der lagdes saaledes i, at der tærskedes ca. 3 Tdr. Korn i Timen.
2) At undersøge Rentærskningen, Rystningen og Kastningen.
3) Kornets Renhedstilstand.
4) I Byg Kørningen.
5) Om der fandtes beskadigede Korn.

Ved Tærskemaskinprøven i Svendborg foretoges Kraftprøven med Forspand af Folk, men da det er noget omstændeligt at faa Folk spændt for en Hestegang, blev det forud for Prøven undersøgt, om man kunde foretage

Kraftprøven med Heste, hvor man kun behøvede 2 Heste forspændte med en Bom; det lykkedes udmærket godt og man gjentog Prøven paa Ragnesminde, før man begyndte det egentlige Arbejde. For Sammenligningens Skyld tog man ogsaa en Prøve med Folk, og det viste sig da her, at Diagrammerne vare lige saa gode ved Hestekraft som ved Folkekraft og at Kraftforbruget var ens. Det er nu imidlertid ikke sikkert, at dette altid vil lykkes; her vare vi saa heldige at have faaet et Par Heste for, der gik usædvanlig støt og stadigt.

At der, for at faa smukke Resultater frem af Kraftmaalinger ved Tærskningen, udkræves en nøjagtig Ilægning, er indlysende, og det lykkedes os at faa den afvejede Sæd nøjagtig ført igjennem Maskinen i en given Tid, som ogsaa en nøjagtig Hastighed paa Maskinen. Som det vil ses af Tabellen over Kraftforbruget (Side 324) er dette ikke større, end at 2 à 3 Heste kunne trække Maskinen uden at overanstrænges.

Princípet i de nævnte 4 Maskiners Bygning er noget forskjellig, men alle have det tilfælles, at alt hvad der kommer fra Maskinen og Halmrysteren falder ned paa et Skraaplan, der er befæstet under Halmrysteren og bevæges sammen med denne.

Ved Petersen, Holbæk, føres Godset, ɔ: den ukastede Masse, ved Hjælp af et Kastehjul, som for Byggets Vedkommende tillige tjener som en Kørner, op i en Kaste-Rensemaskine, der er anbragt ved Siden af Tærskemaskinen, medens Nielsen, Hillerød, og Lunge først fører Godset paa en Kaste-Rensemaskine, der ligger under Tærskemaskinen, og derpaa fører det rensede Korn ved Hjælp af et Kastehjul op til Sækken. Petersen, Præstø (Gaardejer Chr. Christensens, Smidstrup, Patent), fører Godset ved en Kop-Elevator op i en Kastemaskine, som er anbragt oppe paa den bageste Del af Halmrysteren.

Ved Byg, som ofte kan være vanskelig at bearbejde for Kastemaskinen, er det vistnok en Fordel at kørne alt Godset før det kommer paa denne, saaledes som det sker ved Holbæk-Maskinen, og da den kan levere en

Priserne for Tærskemaskinerne:

Holbæk ..... 450 Kr., Hestegangen 250 Kr.
Hillerød ..... 450 - — 200—285 Kr.
Sorø ..... 350 - — 185 Kr.
Præstø ..... 250 - for Halmrysteren uden Tærskemaskine.

Kraftforbruget:

Maskinen	Tomgang Pd.	2-rd. Byg Pd.	Rug Pd.
Præsto	86	210	204
Hillerød	133	320	280
Holbæk	150	langsomKørning 275 hurtig Kørning 340	230
Soro	218	410	345

Cylinder alene ..... 75 Pund.
Cylinder og Blæser ..... 95 —
Cylinder, Blæser og Elevator ..... 110 —
Alle Apparater med langsom Kørning ..... 120 —
Alle Apparater med hurtig Kørning ..... 150 —

---

fuldstændig kørnet Vare, mangler Kornet ved denne Maskine kun en Blæsning for at være en færdig Handelsvare. Ved anden Sæd end Byg er Kastehjulets væsentligste Arbejde at føre Godset op i Kastemaskinen, og gaar saa med en mindre Hastighed, end naar det tillige kørner; dette opnaaes ved, at der haves 2 Remskiver af forskjellig Størrelse at paasætte Kastehjulets Axel. At Maskinen gaar hurtigere ved den større Hastighed paa Kastehjulet, er selvfølgeligt, men det er en saa stor Vinding at faa Kornet kørnet, at det ingen Betydning faar, og Holbæk-Maskinen er den eneste af de 4 Maskiner, der kan kørne Bygget godt nok. Maskinen er godt forarbejdet og koster 450 Kroner.

Nielsen, Hillerød, leverer en godt renset Vare, men Bygget er ikke kørnet saa godt, at det er Handelsvare. Cylinderen havde under Prøven en vel stor Hastighed, men det var opgivet os, at Hestene skulde gaa 3 Omgange i Minuttet i Stedet for $2^1/_2$, og Kraftbruget vil ved den Hastighed nok være noget mindre. Maskinen er godt forarbejdet og koster 450 Kroner.

Lunge, Sorø, er i Anlæget omtrent som Nielsens, Hillerød, men Kastehjulet tjener her kun til at bringe Kornet op i Sækken, og ikke som Kørner. Maskinen gik i Forhold til de andre meget tungt, hvilket skyldtes Maskinens mindre gode Udførelse, noget man iøvrigt ikke er vant til at se fra denne Fabrikant.

Petersen, Præstø, (Christensens Patent, Smidstrup) er, som nævnt, ret forskjellig i sit Anlæg fra de andre Maskiner, idet han anbringer sin Kastemaskine oppe paa Halmrysterens bageste Del, tværs over denne, og fører Godset derop ved en Kop-Elevator. Halmrysteren med underliggende Skraaplan og Elevator og Kastemaskine er samlet i Et og kan sættes til enhver lille Tærskemaskine, hvor der saa paa Overføringsaxlen til Stjernehjulet paasættes en Remskive, der driver Apparatet. Maskinen gaar ualmindelig let, men er uden Kørner.

Som den var fremstillet ved Prøven havde den en

temmelig væsentlig Fejl, idet den lader Afskumningen fra Kastemaskinen falde ned paa Halmrysteren, som ikke formaar at ryste Haserne og medfølgende Kjærner igjennem Tremmerne, men fører dem med sig.

Maskinen burde underkastes et grundigt Eftersyn for at faa denne Fejl rettet; der er meget der taler for, at den kan rettes uden store Vanskeligheder, og det, at den gaar saa let og at hele Renseapparatet kan sættes til enhver lille Tærskemaskine, vilde gjøre den meget anvendelig til det mindre Brug. Er Fabrikanten villig til at foretage de nødvendige Ændringer, kan den godt blive underkastet en fornyet Undersøgelse.

Alle Maskinerne tærskede fuldkommen rent og Kornet var ubeskadiget.

Halmen fuldstændig rent rystet, undtagen ved Præstø-Maskinen, ligesom der heller ikke fandtes Korn i Avnerne. Kornet var ved dem alle godt nok renset til Foderbrug.

Det er nu de vundne Resultater af denne Prøve, men det er, som tidligere nævnt, kun ved en Ilægning, hvor der tærskes ca. 3 Tdr. Korn i Timen. Det er med en saadan Ilægning, at alt Arbejde ved Prøven er foretagen, og Maskinerne ere næppe byggede til at præstere mere, naar alt Arbejde skal gjøres godt.

Skal en Maskine kun tærske, da gjør det ikke saa nøje, om Ilægningen bliver noget forceret, er det derimod en Maskine, der tillige skal levere Kornet renset, da maa Ilægningen selvfølgelig være afpasset efter, hvad de forskjellige Apparater kunne magte, og nu er det indlysende, at naar der møder Maskiner frem af samme Slags, men noget større, som angives at kunne tærske 4—5—6 Tdr. pr. Time og gjøre Arbejdet lige saa godt som ved Prøven, da er der kun dertil at svare: Det kan gjerne være, men det maa kun ikke siges at være bevist ved Prøven.

Ved denne er kun bevist, at Arbejdet kan udføres, som nævnt, ved en begrændset Ilægning.

Naar Halmryster, Kastehjul, Kastemaskine og Kørner kan klare 3 Tdr. Korn i Timen, er det derfor ikke sikkert,

at de kunne klare 5—6 Tdr. i Timen, naar de leveres noget større, og hvorledes Kraftforbruget saa stiller sig, kan man heller ikke slutte sig til af Prøven.

Men en Tærskning og Rensning af 3 Tdr. Korn i Timen maa ogsaa kaldes passende paa en almindelig Bondegaard, og Fremkomsten af saadanne Maskiner maa absolut anses for en Vinding for det mindre Landbrug.

Prøver med Vogne med smal- og bredfælgede Hjul.

I længere Tid har Maskinudvalget paatænkt at undersøge Kraftforbruget ved bred- og smalfælgede Vogne, og Spørgsmaalet er i de senere Aar bleven aktuelt, idet Amterne have paabudt brede Fælg for svært belastede Vogne. Maskinudvalget har taget Opgaven op og vilde, ligesom ved tidligere Lejligheder, have indbudt til en Konkurrenceprøve, hvis vi her i Landet havde haft større Vognfabrikker, saa der kunde være Tale om at faa forskjellige Typer frem af Arbejdsvogne til Landbruget; men som disse forfærdiges for Tiden, hvor Smed og Hjulmand hver følger sit eget Hoved, ere de af saa højst forskjellig Konstruktion i alle Detailler, at en Konkurrenceprøve næppe vilde give noget paalideligt Resultat.

For Vognenes Vedkommende vil altid Spørgsmaalet om, hvorledes Kraftforbruget stiller sig ved de forskjellige Konstruktioner af Vogne og under de forskjellige Forhold træde i Forgrunden, og her er det igjen Kraftforbruget ved forskjellig Fælgbredde under forskjellige Forhold, der paatvinger sig den største Interesse.

Men smal- og bredfælgede Vogne er tillige et decideret Vejspørgsmaal, og at skaffe Klarhed i de forskjellige Forhold er ingenlunde let, da Vejbanen vilde være en ganske anden, hvis den kun befaredes af bredfælgede Vogne i Stedet for at den nu befares af smal- og bredfælgede Vogne i Flæng.

For at komme til Kundskab om, hvorledes Bestemmelserne om Kjørsel med svært belastede Vogne var i de forskjellige Amter, udsendte Præsidiet for Landhus-

holdningsselskabet en Forespørgsel til samtlige Amtmænd, saalydende:

»Under Udførelsen af forberedende Arbejder til en forestaaende Vognprøve, som Selskabets Maskinudvalg foretager, har det vist sig ønskeligt at faa Klarhed over de Regler og Bestemmelser, der findes i forskjellige Amter angaaende Bredden af Hjulfælg og deslige.

Man tillader sig derfor at rette Anmodning til . . . Amt om godhedsfuldt at ville opgive Selskabet, om der i Amtet findes nogen Bestemmelse om Fælgbredde for Fragt- og andre deslige Vogne, og om der, for saa vidt som dette er Tilfældet, i Tidens Løb har været Anledning til at ændre tilsvarende tidligere gjældende Bestemmelser, og i hvilken Retning Udviklingen da er gaaet.

Kjøbenhavn, d. 10. Oktbr. 1899.«

I omstaaende Tabel (Side 314—315) ses de givne Svar, og heraf fremgaar det, at Paabudet om brede Fælg som Regel kun gjælder svært belastede Vogne til særligt Brug, som Vogne fra Bagerier, Bryggerier, Møller, Teglværker o. l. samt Mælkevogne, forspændte med 2 Heste, medens Vogne fra Landbruget ellers, selv om de ere svært belastede, i Almindelighed ikke ere tvungne til at have brede Fælg.

I Thisted Amt gjælder Bestemmelsen om brede Fælg kun Mælkevogne.

I Maribo Amt, hvor man har 4 Sukkerfabrikker, blev der i Amtsraadet stillet Forslag om at paalægge Roevognene at kjøre med brede Fælg, da man med Rette gjorde gjældende, at Roetransporten til Fabrikkerne ødelagde Vejene mere end al den øvrige Færdsel hele Aaret rundt, særligt da denne Kjørsel finder Sted paa en for Vejene i Almindelighed ugunstig Aarstid. Forslaget blev ikke vedtaget; det synes som om der hersker en ikke ringe Frygt for de brede Fælg, vistnok næppe fordi man mener, at det gjør Kjørselen tungere, men vistnok fordi man antager, at Bekostningen ved Anskaffelsen og

Amterne	Vedtaget	Traadt i Kraft	Fælgbredde i Tommer					Bemærkninger
			Forspændt med 2 eller flere Heste				Forspændt m. 1 Hest	
			Mælkevogne	Fragt-, Bryggeri-, Bageri-, Mølle- og Teglværksvogne samt Dagvogne til mere end 5 Personer	Særlige Bestemmelser			
					for Belastningen	for Sporvidden		
1. Viborg	$^{7}/_{7}$ 1891	$^{1}/_{1}$ 1894	4″	4″	—	—	3″	
» ændret ...	$^{4}/_{7}$ 1893	$^{1}/_{1}$ 1894	3″	3″	—	naar Sporvidden er mindst 42″	3″	
2. Randers.....	$^{13}/_{10}$ 1892	$^{1}/_{1}$ 1895	$3^{1}/_{2}$″	$3^{1}/_{2}$″	—	—	3″	
» ændret ..	$^{13}/_{12}$ 1893	$^{1}/_{1}$ 1895	3″	3″	—	—	$2^{1}/_{2}$″	
3. Vejle	$^{6}/_{7}$ 1898	for nye Vogne $^{1}/_{1}$ 1899 for gl. Vogne $^{1}/_{1}$ 1904	4″	4″	—	—	—	Have Vognene Fjedre, fordres kun 3″ Fælgbred.
4. Thisted	—	$^{1}/_{10}$ 1900	$3^{1}/_{2}$″	—	—	—	$3^{1}/_{2}$″	Kun Mælkevogne

5. Ringkjøbing	$^{20}/_{4}$ 1892	$^{1}/_{1}$ 1896	$3^{7}/_{8}$"	$3^{7}/_{8}$"	—	—	3"
6. Ribe	$^{1}/_{8}$ 1897	$^{1}/_{1}$ 1900	$3^{1}/_{2}$"	$3^{1}/_{2}$"	—	—	3"
7. Odense og Assens	$^{17}/_{1}$ 1893	$^{1}/_{10}$ 1894	4"	4"	over 3000 Pd. 4"	er Sporvidden mindst 40", fordres kun $3^{1}/_{4}$"	—
8. Svendborg.....	$^{2}/_{1}$ 1890	$^{1}/_{10}$ 1892	4"	4"	—	—	—
» ændret	$^{26}/_{11}$ 1892	$^{1}/_{10}$ 1893	4"	4"	over 3000 Pd. 4"	er Sporvidden mindst 40", fordres kun $3^{1}/_{4}$"	—
9. Sorø	$^{12}/_{7}$ 1893	$^{1}/_{10}$ 1894	$3^{1}/_{2}$"	$3^{1}/_{2}$"	—	—	—
» ændret	$^{18}/_{6}$ 1894	$^{1}/_{10}$ 1894	3"	3"	—	—	—
10. Præsto	—	for nye Vogne $^{1}/_{1}$ 1900 for gl. Vogne $^{1}/_{1}$ 1905	3"	3"	over 2600 Pd. 3"	—	—
11. Maribo.....	$^{1}/_{6}$ 1891	$^{1}/_{1}$ 1893	4"	4"	—	—	—
12. Bornholm	$^{22}/_{10}$ 1895	$^{22}/_{10}$ 1898	3"	3"	over 3000 Pd. 3"	—	—

Hjørring, Aalborg, Aarhus, Kjøbenhavn, Frederiksborg og Holbæk Amter have ingen Bestemmelser vedtaget vedrørende Hjulfælgbredden.

Vedligeholdelsen bliver større end ved smalle Fælg, og da man i det Amt har sat Fælgbredden til 4", bliver det vel ogsaa saa.

I Odense, Assens, Svendborg, Bornholm og Præstø Amter gjælder Paabudet om de brede Fælg alle Vogne med en Belastning af 3000 Pd., for Præstø Amt 2600 Pd.

Der er paa Fyen 2 Sukkerfabrikker, og om Paabudet nu rammer Roetransporten, véd jeg ikke, men efter de Oplysninger jeg har faaet fra en Saftstation paa Lolland, kjører Størstedelen af Roeleverandørerne fra Bøndergaardene ikke med 3000 Pd. Belastning.

Det er selvfølgelig meget vanskelig at kontrollere Belastningen. Af Tabellen vil det endvidere ses, at Amterne have meget forskjellige Bestemmelser i Politivedtægterne.

Af de 18 Amter her i Landet have:

6 ingen Bestemmelser om Fælgbredden,
4 forskjellige Fælgbredder for 2- og 1-spændige Vogne,
3 kun Bestemmelser om Fælgbredden for Vogne med Forspand af 2 eller flere Heste,
4 foruden Bestemmelsen om Fælgbredden tillige Bestemmelser om Belastning,
1 Bestemmelser om Fælgbredden, som kun gjælde Mælkevogne.

Hvad Fælgbredden angaar, da vil det af Tabellen ses, at 4" Fælg kun er bibeholdt af Maribo og Vejle Amter, i det sidste Amt gjælder Bestemmelsen kun for stive Vogne, hvorimod Vogne med Fjedre kun behøve 3" Fælg. Odense, Assens og Svendborg Amter have nedsat 4" Fælgbredden til $3^1/_4$", Randers og Sorø Amter have nedsat $3^1/_2$" Fælgbredden til 3" og endelig har Viborg Amt nedsat 4" Fælgbredden for Mælkevogne til 3".

I Skrivelsen til Amterne blev der stillet det Spørgsmaal: Om der i Tidens Løb har været Anledning til at ændre de givne Bestemmelser om Fælgbredden, og man vil af det nævnte se, at der har vist sig Tendens til at nedsætte denne. Det er selvfølgelig ikke til Gavn for Vejene, men man kan ikke undre sig over, at der er

fremkommen Begjæring om en formindsket Fælgbredde, thi det er jo ikke gunstige Vilkaar, der ere stillede de bredfælgede Vogne. Blev Vejbanen kun befærdet af saadanne, vilde denne holde sig i fortrinlig Stand, men hvor der kjøres med bred- og smalfælgede Vogne i Flæng, maa de bredfælgede stadigt jævne de Spor, som de smalfælgede have opkjørt.

Det er ganske betegnende, at Vejmænd paa offentlige Veje, hvor der er stærk Transport med Roer saavel paa smal- som bredfælgede Vogne, nøje passe at fylde Spor paa de Dage, hvor de véd, at der fra en eller anden leveres Roer paa bredfælgede Vogne. De kjende saa godt den Nytte disse Vogne gjøre ved at jævne de nyfyldte Spor.

Til Prøverne har Maskinudvalget ladet lave 2 Vogne, hver med 2 Sæt Hjul af Fælgbredder $2^1/_4$", 3", $3^1/_2$" og 4" og desuden 4 Hjul med 4" brede Fælg til en almindelig Arbejdsvogn fra en Bondegaard, som under Prøverne er benævnet Sognefogdens Vogn. Skulde det en Gang blive paabudt, at Roetransporten skulde ske med bredfælgede Vogne, eller skulde det overhovedet findes formaalstjenligt at benytte dem, vilde det paa de mindre Gaarde jo være det simpleste at have et saadant Sæt Hjul, saa man, alt efter Forholdene, kunne benytte hvilke Hjul, det var tjenligst at kjøre med.

Med Vognene blev der nu kjørt en Tid for at faa dem slidte til før Prøven.

Som Stedet, hvor Prøven bedst kunde foretages, valgte man Nærheden af Saftstationen i Stokkemarke paa Lolland, hvortil der er en meget betydelig Roetransport og hvor man maatte vente at kunne finde alle de Vejforhold, hvorunder man ønskede Prøven afholdt.

For Prøverne satte man sig følgende Opgaver:

1) At undersøge Kraftforbruget ved de forskjellige Fælgbredder:
   a) paa god, fast Landevej (Chausé),
   b) paa god Bivej,
   c) paa Grusvej,

d) i Roemarken, naar Jorden er tør,
e) i Roemarken, naar Jorden er blød og opkjørt.

Paa Vejene prøvedes med en Belastning af 2500 og 4000 Pd., i Roemarken med 2500 Pd. eller mindre, alt efter Jordens Beskaffenhed.

2) At undersøge Kraftforbruget paa en opkjørt og pløret Vej, og ligeledes naar denne igjen var bleven tør.
3) At undersøge Kraftforbruget for et stort Læs, f. Ex. 5000 Pd., paa 1 Vogn og det samme Læs fordelt paa 2 Vogne, bundne bagefter hinanden.
4) At undersøge hvilken Indflydelse Snelæg (Snesjap) har paa Kraftforbruget.

Prøverne paabegyndtes den 24. Oktober 1899 og overværedes af Hofjægermester Fries, Formand for Maskinudvalget, Godsinspektør Tilemann, senere afdøde Landsthingsmand C. Breinholt og Forpagter Bokelmann, Nørregaard, assisteret af Forstander Jørgensen, Abed.

De tomme Vogne vare vejede og Vægten var for:

Prøvevogn Nr. 1	med	$2^1/_2$"	Fælg	1045 Pd.
Samme	—	4"	—	1205 —
Prøvevogn Nr. 2	—	$3^1/_2$"	—	1155 —
Sognefogdens Vogn	—	$2^1/_2$"	—	944 —
Samme	—	4"	—	1150 —

Chauseen man kjørte paa var i en fortrinlig Stand, aldeles plan og uden ny Grusbelægning. Der kjørtes paa en Strækning af 600 Alen frem og tilbage. Vejret var meget tørt og stærkt blæsende. Vejen gik i Øst og Vest, og den stærke Vestenvind undlod ikke at vise sin Virkning paa Kraftforbruget. Dette var ved en Belastning af 2500 Pd. og 4000 Pd. følgende:

				2500 Pd.:	4000 Pd.:
Prøvevogn Nr. 1....	med	$2^1/_4$"	Fælg	114 Pd.	159 Pd.
do. Nr. 2....	—	$3^1/_2$"	—	112 —	145 —
do. Nr. 1....	—	4"	—	143 —	156 —
Sognefogdens Vogn..	—	$2^1/_2$"	—	172 —	202 —
Samme	—	4"	—	178 —	189 —

Som det var at vente, er Kraftforbruget paa en saa haard, glat og jævn Vejbane, selv ved en Belastning af 4000 Pd., ikke stort, og der er heller ikke stor Forskjel i Kraftforbruget mellem Vognene med forskjellig Fælgbredde. Derimod er Forskjellen mellem Prøvevognene og Sognefogdens Vogn temmelig stor, men Prøvevognene gik ogsaa, sammenlignet med andre Vogne, let, uden at man kunde paavise noget særligt ved deres Konstruktion, men Grunden dertil er vistnok den, at de vare godt lavede, saa at alle de enkelte Dele passede godt sammen.

Den anden Prøve blev foretaget i en Roemark tæt op til Vejen. Vejret havde hele Efteraaret været usædvanlig tørt og Roejorden var tør og fast.

Resultatet var følgende:

Prøvevogn Nr. 1	med	$2^1/_4$"	Fælg	371 Pd.
do. Nr. 2	—	$3^1/_2$"	—	312 —
do. Nr. 1	—	4"	—	281 —
Sognefogdens Vogn	—	$2^1/_2$"	—	392 —
Samme	—	4"	—	301 —

Belastningen var 2500 Pd.; det er selvfølgelig kun naar Jorden er saa tør, som den var her, at der kan kjøres saa svære Læs ud af Marken.

Det er jo her en ganske betydelig Forskjel i Kraftforbruget; de bredfælgede Vogne bruge $^1/_4$ mindre Kraft end de smalfælgede.

Da Vejret vedblev at være tørt hele Efteraaret, maatte yderligere Prøver opsættes til næste Efteraar baade paa Roejord, Bivej og Grusvej.

Derimod foretoges en Prøve paa en ophakket, stenbelagt Markvej, som blev gjort fugtig ved Paakjørsel af Vand. Man lod Vejen kjøre op af de smalfælgede Vogne, kjørte derefter saa længe med de bredfælgede, til Vejen var ganske pløret, og til Slut saa igjen med de smalfælgede Vogne. Det viste sig her, at de bredfælgede Vogne gik betydeligt tungere end de andre, naar Vejen er pløret, saa at det hænger ved Hjulene og Vejen er saa fast, at de smalfælgede Vogne ikke skjære i.

Da denne Vej i det følgende Foraar var bleven saa tør, at den kunde kjøres jævn af Vognene, blev der foretaget Prøver med de bredfælgede Vogne, og det viste sig her, at medens Kraftforbruget i Begyndelsen var over 300 Pd., sank det efterhaanden ned til under 250 Pd, og Vejbanen var nu aldeles jævn.

Samme Foraar prøvede man Vognene paa Bivej og Grusvej.

Paa Grusvejen prøvedes alle Vognene, medens man paa Bivejen kun prøvede Sognefogdens Vogn, og medens denne krævede 172 Pd. Trækkraft paa Chauseen, brugte den 202 Pd. paa Bivejen. Endskjøndt denne var fast og tør, var den dog ikke saa god som Chauseen, hvilket ogsaa har givet sig Udslag i Kraftforbruget.

Paa Grusvejen var Resultatet følgende:

Prøvevogn Nr. 1	med	$2^1/_4$"	Fælg	229 Pd.
do. Nr. 2	—	$3^1/_2$"	—	235 —
do. Nr. 1	—	4"	—	245 —
Sognefogdens Vogn	—	$2^1/_2$"	—	246 —
Samme	—	4"	—	222 —

Der viser sig her ingen videre Forskjel mellem de bredfælgede og de smalfælgede Vogne, men derimod viser denne Prøve, hvor stor Betydning Vejbanen har; det er ikke langt fra, at Prøvevognene gaa dobbelt saa tungt paa Grusvejen som paa Chauseen.

Det foregaaende Aar havde man paa Chauseen foretaget en Prøve med en svært belastet Vogn, 5000 Pd., og derefter fordelt de 5000 Pd. paa 2 Vogne, hver med 2500 Pd., som bleve bundne efter hinanden. I Vestjylland er det meget almindeligt, hvor man har lange Strækninger at kjøre med Mergel, Tørv o. l., at man kjører med 2 Vogne, bundne efter hinanden, og det maa ogsaa have stor Betydning, hvor man har en lang Transport med Sukkerroer, thi der er jo ingen Mening i at kjøre saa smaa Læs, naar man kan kjøre det dobbelte uden at anstrænge Hestene. Desuden er det jo ogsaa en stor Fordel om man kjører de 5000 Pd. ud af Marken paa

2 Vogne, saa man bliver fri for Omlæsningen ude paa Vejen.

Resultatet af Prøven var:

	1 Vogn med 5000 Pd.	2 Vogne hver med 2500 Pd.
Paa Chauseen	229 Pd.	213 Pd.
— fast Bivej	254 —	247 —
— Grusvej	357 —	400 —

Som man heraf vil se, koster det ikke mere at transportere 5000 Pd., fordelt paa to Vogne, end paa en, naar man kjører paa en god, fast Vejbane, hvorimod Kraftforbruget er større paa Grusvejen, rimeligvis fordi den bageste Vogn ikke nøje holder Spor med den forreste.

I Efteraaret lykkedes det at faa en passende Roejord at prøve paa, saaledes som den almindelig er sidst paa Efteraaret, nogenlunde tør, men saa blød, at Hjulene skjære i. En enkelt Prøve blev udført i Regnvejr, hvor Jorden saa var meget fedtet.

Prøven foretoges med Sognefogdens Vogn med 1500 Pd.s Belastning, og Kraftforbruget var:

med $2^1/_2$" Fælg	480 Pd.
— 4" —	370 —

Her er altsaa en Forskjel i Kraftforbruget af 110 Pd. til Fordel for de bredfælgede Vogne, hvilket omtrent er $^1/_4$ mere.

Lige efter at det har regnet, naar Jorden er meget fedtet, saa den vil hænge ved Fælgene, er Kraftforbruget langt større, end naar Jorden er tør.

Prøvevognen Nr. 2 med $3^1/_2$" Fælg havde med en Belastning af 2500 Pd. et Kraftforbrug af 312 Pd. paa tør Roejord, medens den paa vaad, fedtet Jord med Belastning af 1500 Pd. havde et Kraftforbrug af 441 Pd.

Ved denne Prøve havde man taget en Vogn med fra Knuthenlund; man havde under Prøverne faaet det Indtryk, at vore Prøvevogne vistnok gik lettere end Vogne i Almindelighed, og det viste sig da ogsaa, at denne

Vogn med $2^1/_2$" Fælg naaede op til et Kraftforbrug af 579 Pd., medens Sognefogdens Vogn med $2^1/_2$" Fælg kostede 480 Pd.

At her var en Fejl ved Vognen, var klart; det kunde ikke ved denne Lejlighed være Opgaven at paavise de Fejl, der mulig kunde være ved Vognene, men her saa man den Mærkelighed, at Vognen ikke var rigtig indsporet. Afstanden mellem Forhjulene var større maalt fortil end bagtil, saa Vognen kommer til at gaa, som man kalder, »fransk«, saa den er ikke fri for at arbejde som en Tallerken paa Tallerkenharven.

At der kan være meget andet at bemærke ved Enkelthederne paa en Vogn, fik man et godt Bevis paa ved et Sæt Hjul med 3" Fælg, som man lod lave til en af Prøvevognene; de vare ikke til at bruge, fordi et af Hjulene lod sig kjøre aldeles fast paa Axlen, og de andre sled paa paa forskjellige Steder. Fejlen var her, at Bøsningen var for lang. At en Bøsning ikke passer nøjagtig, skulde man næppe have ventet; passe Lejerne ikke f. Ex. ved en Mejemaskine, da kan den ofte simpelthen ikke arbejde; ved Vognen gaar det ud over Hestene, der maa slide for alle de Unøjagtigheder, der kunne være ved Vognens enkelte Dele.

Kunde man samle en Del Vogne sammen, saavel fra store som smaa Landbrug, vilde det være af stor Interesse, om man kunde paavise Fejlene, og af stor Betydning vilde det være, om man kunde paavise, hvorledes de lode sig rette.

For at undgaa den uheldige og tidsspildende Maade ved Vognenes Smøring, har man paa en af Prøvevognene anbragt en Selvsmører, saa man undgaar at tage Hjulene af, hver Gang man skal smøre. Foruden Tidsspilde og et urimelig stort Forbrug af Vognsmørelse, er denne Maade uheldig, idet der, ved at Hjulet tages ud paa Axlen, altid falder Jord og Smuds ned, som saa, blandet med Vognsmørelse, just ikke afgiver noget godt Smørematerialе. Vognen bliver fremdeles prøvet, da der er Smaating at rette, inden det bliver godt.

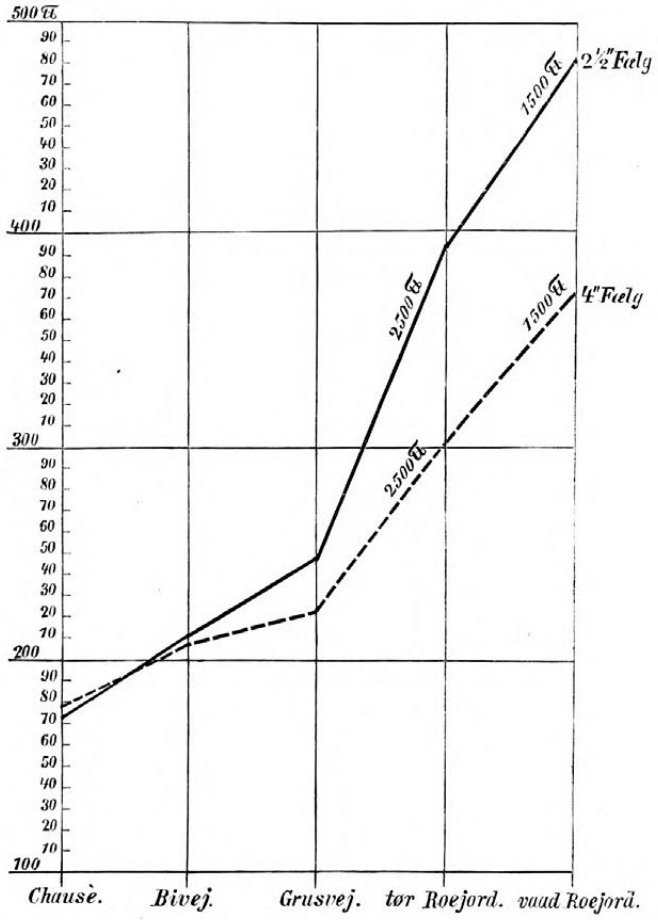
Der staar endnu tilbage at omtale en Prøve i Tøsne (Snesjap). Ved Prøven paa Vejen, hvor Sneen var smeltet bort, var Kraftforbruget:

Prøvevogn	Nr. 1 ...	med	$2^1/_4$"	Fælg	225	Pd., i	Sneen	320 Pd.
do.	Nr. 2 ...	—	$3^1/_2$"	—	223	—	—	377 —
do.	Nr. 1 ...	—	4"	—	258	—	—	388 —

Det fremgaar heraf, at det er meget tungt at kjøre i Snesjap og at de bredfælgede Vogne her ere de tungeste. Det er især en Klage man hører fra Mælkekjørerne, og det kan i en lang Snevinter være et møjsommeligt Arbejde. For Vejenes Skyld vilde det ikke betyde meget, om man under saa vanskelige Forhold gav dem frit Valg mellem bredfælgede og smalfælgede Hjul.

Som Hovedresultat ved disse Prøver mener jeg kan anføres:

1) At for Vognens Kraftforbrug spiller Vejbanen den allerstørste Rolle, og i Forhold hertil er Vognens Konstruktion, naar der da ikke er alt for grove Fejl, Fælgbredde og Belastning af underordnet Betydning.
2) At Forskjellen i Kraftforbruget mellem de bredfælgede og de smalfælgede Vogne er saa godt som ingen paa Chausé, faste Biveje og gode Grusveje, men er Vejen saa pløret, at Vedhængning finder Sted ved Fælgene, ville de bredfælgede gaa tungest.
3) At Kraftforbruget paa Roejord, som er tør eller blød, er mindst ved de bredfælgede Vogne, og at Forholdet kun er det modsatte, naar Jorden er saa fedtet, at den hænger ved Fælgene, vel at mærke, naar Jorden ikke er saa blød, at de smalfælgede skjære i.
4) At paa Chausé og god fast Bivej vil et Læs paa 5000 Pd., fordelt paa 2 Vogne, bundne bag efter hinanden, ikke koste mere Kraft, end det samme Læs paa en Vogn. Paa Grusveje vil Kraftforbruget derimod være noget større for to end for en Vogn med samme Belastning.
5) At de bredfælgede Vogne i Snesjap paa fast Vej fordre betydelig mere Trækkraft end de smalfælgede.

Grafisk Fremstilling af Kraftforbruget for Sognefogdens Vogn med bredfælgede og smalfælgede Hjul under forskjellige Forhold.

6) At Spørgsmaalet om den for Praxis heldigste Fælgbredde maa afgjøres med behørig Hensyntagen saavel til Vejbanen som til Trækkraften, og da, ret beset, den bedst mulige Beskyttelse af Vejbanen i Virkeligheden i Længden vil komme Trækkraften tilgode, tyde de ved disse Prøver vundne Resultater paa, at Praxis vilde være vel tjent med, at der, gjennem en passende Overgangstid, blev normeret en bestemt Fælgbredde for alle stive Arbejdsvogne og svært belæssede Fjedervogne, forspændte med 2 Heste, som færdes paa offentlig Vej.

I saa Tilfælde maatte Paabudet lyde paa, at Fælgbredden ikke maatte være under 3 Tommer.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Forpagter Abel vilde spørge, om det er lige saa let at kjøre i Marken med lange som med korte Vogne. Taleren benyttede lange Vogne undtagen til Gjødningskjørsel. Taleren var glad ved, at Udvalget var kommet til det Resultat at kunne anbefale »Kejser«; han syntes imidlertid, det vilde være en stor Forbedring, hvis Skiverne kunde forandres saaledes, at de kunde tilføre Jord. Kunde man ikke ved at kjøre paa tværs af Skiverne blokhakke? Endelig bemærkede Taleren, at det var ham ikke ret forstaaeligt, at bredfælgede Vogne syntes at gaa lettere i blød Jord end de andre Vogne; de maatte jo dog føre Jord med sig og altsaa blive tungere.

Forpagter Bokelmann: Spørgsmaalet om Brugen af korte og lange Vogne er meget interessant, samtidig med at det er et meget stort Spørgsmaal. Det har været paa Omtale ved de nys afholdte Prøver med Vogne, om man ikke skulde foretage Prøver med Vogne af forskjellig Længde, og saadanne ville vistnok ogsaa blive foretagne, thi det vil i mange Tilfælde lette Arbejdet, naar man kan benytte lange Vogne.

Hvad »Kejser« angaar, da er det ganske rigtigt, at det vilde være heldigt, om man kunde føre Jorden tilbage. Der er nemlig fra Sukkerroeegnene anket over, at den fører Jorden bort fra Planterne, og det er noget, der ikke passer der. Der er imidlertid for Øjeblikket en Fejl ved den, og den er, at Maskinen er tilbøjelig til at gaa for dybt; men det er altsammen noget, som overordentlig let vil kunne ændres. Hvad det angaar at kunne kjøre paa 2 Leder i Marken, da er der vistnok ikke noget i Vejen derfor.

Forpagter Westergaard var kjendt i den Egn, hvori Prøverne vare foretagne. Naar man taler med Landmændene der, faar man at vide, at de ere bange for at faa Jorden for skjør og for fin. Det er almindeligt, at man i Maj Maaned hyppig har stærke Storme derovre, og det kan gjøre alvorlig Ulykke paa Roerne. Roerne saaes i Maj, og kommer der saa en stærk Storm kort efter, lide de overordentlig derved. Da Taleren begyndte at dyrke Roer paa Amager — Jorden var uren, og der plantedes ikke saa lidt — kom man snart efter, at det gik hurtigere at plante efter Plov end paa Amagermaner, væsentlig fordi man ikke var saa øvet deri som Amagerne. Men et Aar kom Taleren tilfældig til at sætte nogle Planter til Side; de stode i ca. 10 Dage, og efter den Tids Forløb bleve de benyttede. Naar dette gik an, var det, fordi Planterne vare stærkt besatte med smaa Rødder, saa at de havde en betydelig Modstandskraft. De faldt ikke engang, som Amagerne sige. Amagerne plante under almindelige Vejrforhold kun om Eftermiddagen, aldrig om Formiddagen; de ville undgaa, at Planterne strax skulle tage Skade af Solheden. Der kan kun renses paa skraa, naar der plantes paa Amagermaner.

Redaktør Helweg havde haft Lejlighed til at følge Sagen paa nært Hold, og da Taleren paa anden Maade var ganske særlig knyttet til Roedyrkningen i Vestjylland, vilde han gjerne sige et Par Ord. Forpagter Bokelmann betonede meget stærkt, at det var meget vanskelige Forhold, man havde at arbejde under i Vestjylland, og det er ogsaa saa-

ledes, dog troede Taleren, at man kunde finde Jord derovre, der var lige saa ren og god som paa Jyllands Østkyst; men Forholdene ere vanskelige, og det er derfor særdeles glædeligt, at Maskinudvalget har optaget den Opgave at hjælpe til at finde Renseredskaber, der kunne være formaalstjenlige derovre. Forpagter Bokelmann fremhævede, at ifølge statistisk Materiale viste det sig, at man først i de senere Aaringer havde begyndt at dyrke Roer derovre, og at det altsaa var sent, at man havde taget rigtig fat paa Roedyrkningen der. Taleren troede, at netop deri, at man først sent var kommen rigtig i Lag med den for denne Egn ukjendte Roedyrkning, laa den største Vanskelighed, og naar Folk derovre først bleve mere fortrolige med Sagen, vilde det, der nu var uoverkommeligt blive overkommeligt, blive langt lettere. Vejen, ad hvilken der skal gaaes frem, er derfor den, at der absolut skal begyndes med Turnips, og saa til sidst komme med Runkelroer. At anbefale Dyrkning af Runkelroer ganske almindelig under de Forhold, der nu ere, vilde være absolut forkastelig. Men at Udviklingen derovre vil komme til at gaa i samme Retning som i de øvrige Dele af Landet, saa at det bliver Runkelroerne, der tage Tèten, var Taleren saa temmelig overbevist om, og dertil kommer, at Runkelroerne hidtil ere saa godt som slupne for Sygdom. Ganske vist kan man ikke regne efter enkelte Aar eller efter en kortere Aarrække, men tager man Middeltallet for 9 Aar, viser det sig, at Runkelroerne ere dem, der have staaet sig bedst.

Forpagter Bokelmann nævnte, at Forsøgsresultaterne ved Runkelroer kom til at staa for gunstigt sammenlignet med Korn. Med Hensyn hertil vilde Taleren bemærke, at der aldrig har været anstillet sammenlignende Forsøg mellem Dyrkning af Roer og Korn, saa at en saadan Sammenligning for Tiden kun kan ske efter statistisk Materiale. Taleren havde gjort det i sine Foredrag og har da i alle Tilfælde i de senere Aar regnet Halmen med til dens Værdi, men i Vestjylland faar man forholdsvis større Afgrøder af Roer, end man faar paa Øerne, saa at Roedyrkning er for Vestjyderne en langt større Nødvendighed end for Øboerne. Der er ikke

nogen anden Plante, der vil give dem tilnærmelsesvis det samme Udbytte.

Forpagter Bokelmann vilde lige over for Redaktør Helweg bemærke, at han ikke havde udtalt, at det var lige galt med Ukrudtet over hele Vestjylland. Selvfølgelig har Udvalget arbejdet i Jord, der var ren, men der arbejdedes hovedsagelig med Apparaterne paa vanskelig Jord, og der blev ved Prøverne udtalt af mange, at saadan Jord fandtes der ikke saa lidt af i Jylland. Taleren havde ikke anbefalet at dyrke Runkelroer, men kun sagt, at hvor man har lidt af Kaalbrok, er man begyndt at dyrke Runkelroer.

Forpagter Westergaard kunde slutte sig til Redaktør Helweg. Naar Vestjyderne faa lært at dyrke Roer, vil det stille sig ganske anderledes for dem end nu; men samtidig maa man lære Vestjyderne at høste dem. Taleren havde i Aar set et saadant Sløseri med Hensyn til Høsten derovre, som han aldrig havde set Mage til. Roerne maa absolut tages op inden den 1. November.

Professor Maar: Hvad Forpagter Bokelmann har forelagt i dette Møde er Resultatet af et Arbejde af meget omfattende Natur. Der har været saa mange praktiske Vanskeligheder at overvinde, og det har krævet saa stor Udholdenhed at faa Forsøgene gjennemført, at en Meddelelse derom i et Foredrag, som kun varer 1 à $1^1/_2$ Time, kun kan give en svag Forestilling derom. Taleren troede derfor, at man maatte være Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg taknemmelig for de udførte Prøver. Den Gruppe af Forsøg, som forekom Taleren at have den mest vidtrækkende Betydning, var den, der omfattede Prøverne med kombinerede Tærske- og Rensemaskiner. Disse Prøver have næsten nationaløkonomisk Betydning, først og fremmest fordi de tillade at henlægge Tærskningen til Vintertiden, saa at man altsaa kan beskjæftige Arbejdskraften i den Tid, medens ellers de store Damptærskeværker ere ved at tage Arbejdet fra den, og dernæst fordi man bliver i Stand til at bringe Kornet paa Mar-

kedet paa en Tid, da dette ikke er overfyldt. Man har ganske vist kjendt kombinerede Tærskemaskiner i lange Tider, men tidligere mente man ikke at kunne anvende de smaa Maskiner, fordi Renseapparater og andre Apparater tog for megen Kraft i Brug, og det var navnlig Tilfældet, naar Maskinen blev ældre. Det forekom Taleren, at det, der her forelaa, egentlig betegnede et Fremskridt. At disse Maskiner kræve et saa ringe Kraftforbrug som nævnt, maa muligvis ligge i, at Maskintekniken er gaaet betydelig fremad, og det maa nu haabes, at disse Maskiner, som jo ere temmelig nye, maa yde det samme Arbejde, ogsaa naar de blive noget ældre, altsaa slidte.

Godsinspektør Tileman stillede sig den Gang der blev Tale om, at Maskinudvalget skulde foretage Prøver med disse Maskiner, noget skeptisk lige over for den hele Sag; men han maatte give Forpagter Bokelmann Ret i, hvad denne sagde den Gang, nemlig at det gik nok, og Prøverne have ogsaa vist, at man her har et Redskab, der svarer til Bestemmelsen. Siden Taleren var til Stede ved Prøven paa Ragnesminde, havde han til sin Egn anskaffet 4 Maskiner, og man var særdeles vel fornøjet med dem; der er ikke en, der har noget at udsætte paa dem.

Taleren havde flere Gange rejst i Vestjylland og set Roedyrkning der hos Smaafolk, navnlig i Sønder-Omme, Videbæk og flere andre Steder, og det var en Fornøjelse at se, som det gik; navnlig havde Taleren et Sted set, at der lige ved Siden af uopdyrket Hede stod Turnips og Kaalrabi lige saa frodigt som paa den bedste Jord paa Østkysten. Alle Folk, som Taleren havde talt med derovre, og navnlig en Husmand, som Taleren specielt er kommen i Berøring med, ere uhyre bange for Blæsten, men sidste Aar fik Taleren ham til at tromle Raderne flade, saa at de holdt sig fugtige, og Roerne kom da godt op. Hvad Hedeopdyrkning angaar, da ville Roerne vistnok komme til at spille en Rolle, thi saa faar man der Kreaturer og derved god Gjødning, og saa vil det gaa fremad.

Forpagter Bokelmann vilde blot sige, at det, der gjorde, at han troede paa disse Maskiners Arbejdsevne, var, at man var kommen ind paa et helt nyt Princip, hvilket han derefter forklarede udførligt, idet han sammenlignede dem med tidligere lignende Maskiner, hvad Konstruktionen angik.

Forpagter Abel vilde spørge, om de Arbejdsvogne af Jern, som bleve foreviste ved Landmandsforsamlingen i Odense, havde været medtagne under Forsøgene med Vogne.

Redaktør Helweg var enig med Forpagter Westergaard i, at Sløseri med Roerne om Foraaret og om Efteraaret var meget uheldigt, men han vilde dog forsvare dem med, at da man paa Øerne begyndte at dyrke Roer, sløsede man ogsaa.

Statskonsulent Birch bemærkede, at »Kejser« i 1896 fik Broncemedaillen, og senere har den været fulgt af Maskinudvalget og af Taleren som Maskinkonsulent, og Typen er nu fastslaaet efter Prøven ifjor.

Proprietær Heiman ansaa det for heldigt, om man kunde komme til at radrense paa tværs og omtalte forskjellige Methoder med Hensyn til Rensning, som han havde anvendt, deriblandt ogsaa Overharvning.

Forpagter Bokelmann: Hvad angaar de amerikanske Vogne, som vare paa Landmandsudstillingen i Odense, da ville de ogsaa blive prøvede, men den særlig høje Pris, hvori de staa, vil vistnok gjøre, at de ikke vinde Indgang her i Landet. Methoden med Overharvning troede Taleren at kunne anbefale, naar man vil indrette Harven derefter.

Forpagter Thomsen: Harvning vil være nyttig lige over for Agerkaal, men i Vestjylland har man Kvik, og hvor den er, skal man ikke harve. Taleren fandt, det var for meget forlangt, at Vestjyderne skulde have Roerne inde inden den 1. November. Derovre kan man vente længere dermed, vist-

nok til Midten af November. Taleren kunde se, at Forpagter Westergaard fandt, at det var ikke rigtigt. Man maa imidlertid erindre, at sidste Efteraar var der der ganske usædvanlige Forhold; man havde der Snestorme, som man ikke kjendte til herovre; men det er Forhold, der sjældent indtræffer.

Forpagter Westergaard havde vel brugt Ordet Sløseri, men det var maaske for stærkt. Det er snarere Mangel paa Forstaaelse af, hvad det vil sige, at have Roerne liggende paa Marken.

Forpagter Bokelmann: Det er ganske rigtigt, at hvor der er Kvik, skal man ikke harve.

Præsidenten (Professor Segelcke) vilde bringe Forpagter Bokelmann en hjertelig Tak for Foredraget. Det er nu omtrent 10 Aar siden, at disse aarlige Maskinprøver, som foretages med Statsunderstøttelse, toge deres Begyndelse, og alle ere enige om, at der gjennem disse Prøver er udrettet overordentlig meget for Landbrugets Maskinvæsen. Men naar det er Tilfældet, skyldes det i høj Grad, at Landhusholdningsselskabet har været saa heldig altid at finde Mænd, der have været villige til at ofre Arbejde, Tid og Kræfter paa de Prøver, der skulde foretages, og blandt disse Mænd har Selskabet den Glæde at se ved dette Møde, foruden den ærede Foredragsholder, Godsinspektør Tileman og Statskonsulent Birk. Men alle, der have taget Del i dette Arbejde, ville vistnok indrømme, at Hovedparten af Arbejdet og dermed ogsaa Hovedfortjenesten for de gode Resultater, der ere opnaaede, skyldes Forpagter Bokelmann. Idet Taleren nu paa Landhusholdningsselskabets Vegne bragte Maskinudvalget en hjertelig Tak for alt udført Arbejde, vilde han rette denne særlig til Forpagter Bokelmann.

PRISOPGAVE

vedrørende

Svinets Røgt og Pleje.

Da Svinets Røgt og Pleje efter alle foreliggende Oplysninger endnu mange Steder lader adskilligt tilbage at ønske, har Landhusholdningsselskabet ment det formaalstjenligt at søge tilvejebragt en let tilgjængelig Vejledning paa dette Omraade, og Selskabet udsætter derfor ved Midler fra *Jul. Skrikes Stiftelse* en Præmie af indtil 200 Kr. for

En kortfattet, populær Fremstilling af de vigtigste Forhold vedrørende Svinets Røgt og Pleje.

Der maa ved Besvarelsen tages Hensyn til Behandlingen saavel af Fededyr som af Avlsdyr.

Besvarelsen, der maa udgjøre indtil 3 Ark (48 Tryksider), og der maa være indsendt til det kgl. danske Landhusholdningsselskab inden den 1. Februar n. A., betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto, og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Forfatterens Navn, Stand og Adresse. Den prisbelønnede Afhandling bliver Landhusholdningsselskabets Ejendom.

Maj 1902.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1901,

sammenlignet med Omsætningen heraf i tidligere Aar,

af

Frederik Reck,
Fuldmægtig
i Statens statistiske Bureau.

og

N. C. Christensen,
Assistent
i Statens statistiske Bureau.

Ligesom i sine tidligere Aargange bringer Tidsskriftet herved — i to Hovedtabeller med en Række tilknyttede Bemærkninger — en Oversigt over Danmarks Omsætning med Udlandet i 1901 af de væsentligste Landbrugsvarer.

Af Hovedtabellerne, der findes opførte umiddelbart herefter paa Side 334—341, angiver for disse Varer Tabel I Kvantum af vor Udførsel og Indførsel i 1901, saavel kvartalsvis som for hele Aaret, og Tabel II Kvantum af vor Udførsel, Indførsel og Merudførsel eller Merindførsel i 1901, i 1900 og i Gjennemsnit af 1889—93 (ɔ: omtrent ti Aar forud for sidst forløbne Aar) samt Forbruget her i Landet af indførte fremmede Landbrugsvarer i 1901 og 1900. Udførselen er i begge Tabeller angivet saavel samlet som specielt for Varer af indenlandsk Oprindelse. Iøvrigt henvises til Anmærkningen under hver af Tabellerne, der nærmere forklarer disses forskjellige Kolonner.

De to Hovedtabeller indeholde, som nævnt, alene Opgjørelser over Kvantum for de omsatte Varer. I Bemærkningerne efter Tabellerne findes tillige anført en Række Data vedrørende de tilsvarende Værdier.

Tabel I. **Kvantum for Danmarks Omsætning med Udland**
saavel kvartalsv

Produkternes Navne	Udført i Alt til Udlandet fra Danmark				
	Januar—Marts 1901	April—Juni 1901	Juli—Septbr. 1901	Oktbr.—Decbr. 1901	Aare 1901
	1	2	3	4	5
Husdyr og Madvarer heraf:					
Heste ..... i Stkr.	7045	5807	2839	1250	1694
Føl ..... —	3	33	584	309	92
Oxer og Køer ..... —	11006	13114	7684	9334	4113
Kalve ..... —	41	59	30	50	18
Faar og Lam; Geder ..... —	»	31	44	1	7
Svin ..... —	»	15	3	»	1
Grise ..... —	»	32	4	»	3
Flæsk og Skinker, fersk .... i Mill. Pd.	0.404	0.227	0.144	0.357	1.1
— - — ikke fersk —	28.895	34.971	31.564	32.846	128.2
Kjød af Hornkvæg, fersk ... —	9.497	6.127	3.254	3.992	22.8
— - — ikke fersk —	0.810	0.519	0.367	0.786	2.4
Kjød af Faar, fersk ..... —	0.016	0.019	0.068	0.624	0.7
— - — ikke fersk.... —	0.054	0.061	0.005	0.259	0.3
Kjød af andre Dyr; Polser, Indvolde, Tunger..... —	3.154	3.009	3.211	3.707	13.0
Fedt og Ister ..... —	4.272	2.212	1.785	3.309	11.5
Oleomargarin ..... —	0.289	0.262	0.518	0.000	1.0
Smør i almindelig Emballage —	37.338	45.831	43.550	39.586	166.3
— i hermetisk do. —	0.506	0.616	2.017	1.070	4.2
Margarine ..... —	0.095	0.357	0.081	0.038	0.5
Æg ..... i Mill. Snese	3.506	5.800	5.850	4.014	19.1
Ost ..... i Mill. Pd.	0.036	0.048	0.034	0.038	0.1
Mælk og Fløde..... i Mill. Potter	0.155	0.072	0.099	0.155	0.4
Biprodukter ved Husdyrbruget; Gjødningsmidler:					
Haar, raa..... i Mill. Pd.	0.095	0.279	0.314	0.307	0.9
Uld ..... —	0.466	0.477	1.418	1.001	3.3
Skind og Huder, uberedte... —	6.592	6.596	4.394	6.328	23.9
Ben og Tænder, raa..... —	1.197	2.571	1.828	1.573	7.1
Talg, almindelig..... —	0.613	1.672	1.144	0.421	3.8
Handelsgjødning, naturlig... —	»	»	0.120	2.830	2.9
— kunstig ... —	3.391	7.480	8.552	2.457	21.8
Stassfurter Salte ..... —	»	»	»	»	
Chilisalpeter til Agerbruget . —	»	»	»	»	

f Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1901, ɔm for hele Aaret.

Heraf **indenlandske Varer**					**Indført i Alt** fra Udlandet til Danmark				
Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1901	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1901
1901	1901	1901	1901		1901	1901	1901	1901	
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
7045	5807	2838	1185	16875	1671	2308	1133	1218	6330
3	33	571	309	916	1	»	13	19	33
11006	13114	7684	9334	41138	518	97	21	339	975
41	59	30	50	180	29	81	68	28	206
»	31	44	1	76	17	435	344	12	808
»	15	3	»	18	»	»	»	»	»
»	32	4	»	36	»	»	74	»	74
0.404	0.227	0.144	0.357	1.132	0.001	0.000	0.043	0.053	0.097
25.816	31.780	30.700	31.073	119.369	3.513	3.904	1.729	3.250	12.426
9.497	6.127	3.254	3.992	22.870	0.049	0.092	0.036	0.018	0.195
0.454	0.346	0.240	0.409	1.449	0.637	0.658	0.303	0.779	2.377
0.016	0.019	0.068	0.624	0.727	»	0.015	0.012	0.000	0.027
0.002	0.005	0.003	0.002	0.012	0.079	0.040	0.012	0.793	0.924
2.962	2.892	3.118	3.408	12.380	1.194	0.890	0.843	1.698	4.625
0.561	0.647	0.439	0.686	2.333	8.949	6.736	5.613	7.754	29.052
.....	.....	.....	.....	0.230*	3.302	5.250	5.635	3.301	17.488
30.572	35.672	32.455	30.775	129.474	8.623	12.543	16.873	10.526	48.565
0.506	0.616	2.017	1.070	4.209	0.000	»	»	»	0.000
0.095	0.107	0.076	0.038	0.316	2.666	1.419	1.562	1.742	7.389
3.483	5.762	5.844	3.925	19.014	0.071	0.956	0.628	0.511	2.166
0.025	0.042	0.029	0.018	0.114	0.448	0.453	0.523	0.587	2.011
0.155	0.072	0.099	0.153	0.479	0.134	0.080	0.175	0.206	0.595
0.093	0.168	0.169	0.097	0.517	0.037	0.210	0.207	0.261	0.715
0.319	0.205	0.377	0.455	1.356	0.817	0.776	1.991	1.251	4.835
3.120	3.779	2.404	3.629	12.932	4.919	4.218	2.965	5.198	17.300
1.157	2.517	1.763	1.480	6.917	0.386	0.337	0.141	1.090	1.954
0.132	0.225	0.098	0.273	0.728	0.417	1.460	1.236	0.309	3.422
»	»	0.120	2.830	2.950	0.002	0.026	1.720	0.610	2.358
2.483	7.157	8.133	1.048	18.821	20.179	26.409	50.143	17.130	113.861
»	»	»	»	»	7.047	7.518	6.308	11.944	32.817
»	»	»	»	»	8.132	6.590	0.311	0.166	15.199

*) Der foreligger kun skjønsvise Opgjørelser for udført dansk Oleomargarin; det samme gjælder Udførselen af dansk Frø og Klid (Side 337).

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark				
		Januar—Marts 1901	April—Juni 1901	Juli—Septbr. 1901	Oktbr.—Decbr. 1901	Aaret 1901
		1	2	3	4	5
Korn, Frø, Mark- og Havevæxter; Produkter heraf:						
Uformalet Korn	i Mill. Pd.	56.408	28.886	47.546	84.408	217.24
Heraf: Hvede	—	3.445	11.609	28.210	34.436	77.70
Rug	—	2.962	1.782	1.552	1.940	8.23
Havre	—	0.427	0.565	0.883	2.018	3.89
Byg	—	36.068	7.780	10.048	39.643	93.53
Malt	—	0.478	0.489	0.942	1.109	3.01
Majs	—	12.035	6.073	5.457	4.878	28.44
Bælgsæd	—	0.939	0.474	0.454	0.384	2.25
Boghvede	—	0.024	0.114	»	»	0.13
Formalet Korn	—	4.292	6.651	3.875	4.286	19.10
Heraf: Hvedemel	—	2.090	2.711	1.578	2.717	9.09
Rugmel	—	1.092	2.825	1.555	1.088	6.56
Havregryn	—	0.040	0.075	0.045	0.379	0.53
Byggryn etc.	—	1.022	0.896	0.578	0.056	2.55
Formalet Majs	—	0.045	0.142	0.099	0.046	0.33
Boghvedegryn	—	0.003	0.002	0.020	0.000	0.02
Hørfrø	—	0.014	0.112	0.001	0.007	0.13
Hampefrø	—	0.007	0.002	0.010	0.065	0.08
Raps	—	»	»	0.096	»	0.09
Anden Sæd til Oliepresning	—	0.179	0.584	»	»	0.76
Palme- og Kokosnødkjærner	—	0.002	0.408	0.780	1.006	2.19
Kløverfrø	—	0.327	0.200	0.035	0.157	0.71
Græsfrø	—	0.442	0.348	0.051	0.401	1.24
Mark- og Havefrø uden Specifikation	—	1.344	1.155	0.121	0.241	2.86
Kartofler	i Tdr.	21350	30255	2549	10187	64341
Andre Mark- og Havevæxter	i Mill. Pd.	9.370	2.754	1.499	12.687	26.31
Æbler og Pærer	i Tdr.	9	»	41	188	238
Bærfrugt, Blommer, Tomater	i Mill. Pd.	0.062	0.001	0.140	0.320	0.52
Halm og Hakkelse	—	0.158	0.059	0.143	0.887	1.24
Klid	—	9.452	6.827	7.398	4.059	27.73
Oliekager og -mel	—	10.604	6.508	9.020	12.370	38.50
Melassefoder	—	0.773	0.389	0.185	0.437	1.78
Roesukker, indenlandsk	—	0.035	1.402	2.587	0.000	4.02

Anm. Kol. 1—5 angive Kvantum for *Totaludførselen fra Danmark* (inkl. Kjøbenhavns Frihavn) *til Udlandet* (til sidstnævnte er henført de danske Bilande og Kolonier). Under Totaludførselen regnes Udførselen ikke blot af *indenlandske* Varer og af *fremmede* Varer, der have været klarerede til Indgang i Toldterritoriet eller oplagte i Frihavnens Pakhuse, og som atter føres ud af Landet, men ogsaa af *fremmede* Varer, der i danske Havne simpelthen omlades mellem Skibe kommende fra og gaaende til fremmede Havne.

Kol. 6—10 angive Kvantum for *Varer af indenlandsk Oprindelse* i ovennævnte Totaludførsel.

Heraf **indenlandske Varer**					**Indført i Alt** fra Udlandet til Danmark				
Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1901	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1901
1901	1901	1901	1901		1901	1901	1901	1901	
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
11.136	13.313	14.504	41.033	110.886	334.606	264.429	341.454	307.946	1,248.435
1.533	3.094	2.326	0.609	7.562	24.783	43.471	99.922	107.829	276.005
2.613	1.402	1.307	0.283	5.605	20.530	54.508	43.587	81.080	199.705
0.255	0.418	0.047	0.288	1.008	6.670	23.802	16.792	11.808	59.072
36.006	7.566	9.832	39.600	93.004	2.776	7.253	4.134	61.820	75.983
0.478	0.449	0.761	1.043	2.731	0.991	1.991	1.716	2.172	6.870
»	»	»	»	»	275.291	131.397	173.208	40.807	620.703
0.230	0.271	0.231	0.110	0.842	2.576	1.541	0.918	0.702	5.737
0.021	0.113	»	»	0.134	0.982	0.455	1.168	1.685	4.290
3.058	4.954	3.270	1.808	13.090	18.902	27.604	23.205	34.278	103.989
0.961	1.394	1.116	0.898	4.369	13.377	14.912	14.201	19.919	62.409
1.040	2.608	1.512	0.813	5.973	2.757	7.692	5.894	9.493	25.836
0.020	0.022	0.032	0.007	0.081	0.473	1.022	0.385	0.985	2.865
1.015	0.895	0.563	0.054	2.527	0.450	0.461	0.883	0.849	2.643
0.019	0.033	0.027	0.036	0.115	1.382	2.569	1.118	2.246	7.315
0.003	0.002	0.020	0.000	0.025	0.463	0.948	0.623	0.745	2.779
»	0.008	0.001	0.003	0.012	4.218	6.997	9.567	5.080	25.862
»	»	0.002	»	0.002	0.384	0.082	0.084	1.425	1.975
»	»	»	»	»	0.012	0.004	6.901	2.029	8.946
»	»	»	»	»	6.068	10.848	2.619	3.239	22.774
»	»	»	»	»	0.794	0.051	2.291	6.124	9.260
.....	.....	.....	.....	0.010	2.077	0.448	0.311	2.731	5.567
.....	.....	.....	.....	0.280	2.734	0.595	0.787	3.228	7.344
.....	.....	.....	.....	1.542	1.800	1.601	0.085	0.915	4.401
1347	30200	2533	9988	64068	1254	4315	389	3071	9029
9.326	2.732	1.496	12.506	26.060	0.784	0.973	0.787	1.208	3.752
9	»	12	88	109	230	85	5153	7987	13455
0.002	»	0.128	0.151	0.281	0.067	0.148	1.856	0.262	2.333
0.158	0.059	0.143	0.887	1.247	0.068	0.064	0.173	0.010	0.315
.....	.....	.....	.....	3.749	22.036	19.622	28.358	39.129	109.145
2.234	0.854	1.272	2.464	6.824	184.629	70.298	108.808	131.948	495.683
0.773	0.389	0.185	0.437	1.784	0.009	0.001	»	0.750	0.760
0.035	1.402	2.587	0.000	4.024	.....	.....	.....	.....	.....

Forskjellen mellem Tallene i Kol. 1—5 og Kol. 6—10 angiver følgelig Andelen i Totaludførselen for *Varer af udenlandsk Oprindelse*.

Kol. 11—15 angive Kvantum for *Totalindførselen til Danmark* (inkl. Kjøbenhavns Frihavn) *fra Udlandet* (inkl. danske Bilande og Kolonier). Totalindførselen omfatter dels de fremmede Varer, der *forbruges i Danmark*, dels de fremmede Varer, der *transitere over Danmark*. Under *Transitten* er regnet ikke blot de fremmede Varer, der klareres til Indgang i Toldterritoriet eller oplægges i Frihavnens Pakhuse, forinden de atter udføres, men ogsaa rent Omladningsgods (jfr. Bemærkn. ved Kol. 1—5).

Tabel II. **Kvantum for Danmarks Omsætning med Udlande**
sammenlignet med 1900 o

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark			Heraf: Indenlandske Varer		
		1901	1900	1889-93 Gjennemsnit	1901	1900	1889-93 Gjennemsn
		1	2	3	4	5	6
Husdyr og Madvarer heraf:							
Heste	i Stkr.	16941	19651	13716	16875	19560	13698
Fol	—	929	892	288	916	892	283
Oxer og Køer	—	41138	40407	106563	41138	40407	106537
Kalve	—	180	171	8041	180	171	8041
Faar og Lam; Geder	—	76	2095	44546	76	2095	44539
Svin	—	18	6	111214	18	6	111214
Grise	—	36	4	2038	36	4	2038
Flæsk og Skinker, fersk	i Mill. Pd.	1.132	2.304	72.644	1.132	2.304	66.881
— - — ikke	—	128.276	132.795		119.369	124.430	
Kjød af Hornkvæg, fersk	—	22.870	26.937		22.870	26.905	
— - — ikke	—	2.482	2.493		1.449	1.359	
Kjød af Faar, fersk	—	0.727	0.825	7.224	0.727	0.825	6.457
— - — ikke	—	0.379	0.589		0.012	0.051	
Kjød af andre Dyr; Polser, Indvolde, Tunger	—	13.081	14.430		12.380	13.399	
Fedt og Ister	—	11.578	10.086	5.309	2.333	2.367	0.788
Oleomargarin	—	1.964	2.238		0.230	0.300	
Smør i alm. Emballage	—	166.305	149.478	87.650	129.474	118.932	83.637
— i hermetisk do.	—	4.209	3.618		4.209	3.618	
Margarine	—	0.571	0.470	0.106	0.316	0.375	0.063
Æg	i Mill. Snese	19.170	16.687	6.932	19.014	16.612	6.822
Ost	i Mill. Pd.	0.156	0.123	0.160	0.114	0.073	0.132
Mælk og Fløde	i Mill. Potter	0.481	0.594	0.217	0.479	0.594	0.217
Biprodukter ved Husdyrbruget; Gjødningsmidler:							
Haar, raa	i Mill. Pd.	0.995	0.524	0.448	0.517	0.483	0.411
Uld	—	3.362	2.388	2.400	1.356	1.370	1.600
Skind og Huder, uber.	—	23.910	26.422	6.687	12.932	15.000	5.811
Ben og Tænder, raa.	—	7.169	8.470	6.533	6.917	8.410	6.388
Talg, almindelig	—	3.850	2.993	0.602	0.728	0.769	0.541
Handelsgjødn., naturl.	—	2.950	0.068	0.063	2.950	0.068	0.022
— kunstig	—	21.880	31.220	9.429	18.821	27.595	7.009
Stassfurter Salte	—	»	»	0.004	»	»	
Chilisalpeter til Agerb.	—	»	0.086	»	»	»	
Korn, Frø, Mark- og Havevæxter; Produkter heraf:							
Uformalet Korn	i Mill. Pd.	217.248	197.175	185.927	110.886	125.157	149.814
Heraf: Hvede	—	77.700	45.977	55.714	7.562	28.564	46.076
Rug	—	8.236	7.637	29.014	5.605	3.998	23.553

f Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1901, iennemsnittet af 1889—93.

Indført i Alt fra Udlandet til Danmark			**Merudført +** **Merindført ÷**			**Indgaaet til Forbrug** i det danske Toldterritorium	
1901	1900	1889-93 Gjennemsnit	1901	1900	1889-93 Gjennemsnit	1901	1900
7	8	9	10	11	12	13	14
6330	6043	6826	+ 10611	+ 13608	+ 6890	6264	5952
33	30	24	+ 896	+ 862	+ 264	20	30
975	1546	14785	+ 40163	+ 38861	+ 91778	975	1546
206	341	836	÷ 26	÷ 170	+ 7205	206	341
808	1747	17845	÷ 732	+ 348	+ 26701	808	1747
»	22	858	+ 18	÷ 16	+ 110356	»	22
74	93	629	÷ 38	÷ 89	+ 1409	74	93
0.097	0.072	6.089	+ 1.035	+ 2.232	+ 66.555	0.097	0.072
12.426	10.423		+ 115.850	+ 122.372		3.165	2.290
0.195	0.384		+ 22.675	+ 26.553		0.195	0.353
2.377	2.225		+ 0.105	+ 0.268		1.194	1.270
0.027	0.095	5.316	+ 0.700	+ 0.730	+ 1.908	0.027	0.095
0.924	1.190		÷ 0.545	÷ 0.601		0.586	0.646
4.625	4.301		+ 8.456	+ 10.129		3.955	3.294
29.052	26.305	15.968	÷ 17.474	÷ 16.219	÷ 10.659	19.170	18.493
17.488	16.770		÷ 15.524	÷ 14.532		15.865	15.517
48.565	42.366	20.553	+ 117.740	+ 107.112	+ 67.097	11.823	11.854
0.000	0.000		+ 4.209	+ 3.618		0.000	0.000
7.389	5.096	2.639	÷ 6.818	÷ 4.626	÷ 2.533	6.876	4.954
2.166	1.859	0.917	+ 17.004	+ 14.828	+ 6.015	2.021	1.785
2.011	2.200	1.247	÷ 1.855	÷ 2.077	÷ 1.087	1.942	2.136
0.595	0.851	3.430	÷ 0.114	÷ 0.257	÷ 3 213	0.593	0.851
0.715	0.254	0.177	+ 0.280	+ 0.270	+ 0.271	0.241	0.213
4.835	3.705	3.302	÷ 1.473	÷ 1.317	÷ 0.902	2.873	2.708
17.300	17.990	4.765	+ 6.610	+ 8.432	+ 1.922	6.646	6.332
1.954	0.649	0.467	+ 5.215	+ 7.821	+ 6.066	1.741	0.588
3.422	2.554	0.172	+ 0.428	+ 0.439	+ 0.430	0.177	0.251
2.358	10.428	11.536	+ 0.592	÷ 10.360	÷ 11.473	2.358	10.428
113.861	88.540	55.815	÷ 91.981	÷ 57.320	÷ 46.386	110.577	85.108
32.817	22.374	3.754	÷ 32.817	÷ 22.374	÷ 3.750	32.817	22.374
15.199	11.545	1.391	÷ 15.199	÷ 11.459	÷ 1.391	15.199	11.460
248.435	1282.743	557.953	÷1031.187	÷1085.568	÷ 372.026	1106.863	1199.735
276.005	122.291	122.499	÷ 198.305	÷ 76.314	÷ 66.785	175.412	105.934
199.705	186.912	139.790	÷ 191.469	÷ 179.275	÷ 110.776	197.209	182.201

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark			Heraf: Indenlandske Varer		
		1901	1900	1889-93 Gjennemsnit	1901	1900	1889-93 Gjennemsnit
		1	2	3	4	5	6
Havre	i Mill. Pd.	3.893	6.908	5.288	1.008	4.935	4.960
Byg	—	93.539	84.471	74.442	93.004	82.534	72.469
Malt	—	3.018	4.284	2.110	2.731	4.160	2.007
Majs	—	28.443	44.467	17.940	»	»	»
Bælgsæd	—	2.251	3.429	1.226	0.842	0.964	0.633
Boghvede	—	0.138	0.002	0.193	0.134	0.002	0.192
Formalet Korn	—	19.104	23.455	39.880	13.090	11.222	38.720
Heraf: Hvedemel	—	9.096	13.123	32.467	4.369	4.577	31.917
Rugmel	—	6.560	8.088	5.294	5.973	5.365	4.832
Havregryn	—	0.539	0.676	0.020	0.081	0.115	0.017
Byggryn etc.	—	2.552	1.055	1.889	2.527	1.021	1.793
Formal. Majs	—	0.332	0.508	0.192	0.115	0.139	0.145
Boghvedegryn	—	0.025	0.005	0.018	0.025	0.005	0.016
Hørfrø	—	0.134	0.019	0.235	0.012	0.010	0.079
Hampefrø	—	0.084	0.414	0.190	0.002	»	0.025
Raps	—	0.096	»	0.171	»	»	0.085
Anden Sæd til Oliepresning	—	0.763	0.009	0.145	»	»	»
Palme- og Kokosnødkjærner	—	2.196	1.092	»	»	»	»
Kloverfrø	—	0.719	0.796	0.789	0.010	»	0.199
Græsfrø	—	1.242	1.411	1.244	0.280	0.250	0.692
Mark- og Havefrø uden Specifikation	—	2.861	1.853	1.015	1.542	0.450	0.695
Kartofler	i Tdr.	64341	75425	23289	64068	75205	23278
Andre Mark- og Havevæxter	i Mill. Pd.	26.310	17.709	11.211	26.060	17.550	11.130
Æbler og Pærer	i Tdr.	238	1674	12600	109	1074	12381
Bærfrugt, Blommer, Tomater	i Mill. Pd.	0.523	0.601	0.321	0.281	0.312	0.286
Halm og Hakkelse	—	1.247	0.646	2.360	1.247	0.646	2.350
Klid	—	27.736	29.078	4.614	3.749	9.546	1.791
Oliekager og -mel	—	38.502	37.014	5.343	6.824	6.030	1.846
Melassefoder	—	1.784	0.778	»	1.784	0.778	»
Roesukker, indenl.	—	4.024	4.998	2.583	4.024	4.998	2.583

Anm. Om Kol. 1—3, der omhandle *Totaludførselen fra Danmark til Udlandet*, Kol. 4—6, der omhandle *Varer af indenlandsk Oprindelse* i Totaludførselen, og Kol. 7—9, der omhandle *Totalindførselen til Danmark fra Udlandet*, jfr. Anm. under Tab. I, Side 336—337, henholdsvis til Kol. 1—5, Kol. 6—10 og Kol. 11—15.

Kol. 10—12 angive *Forskjellen mellem* Rubrikkerne for *Totaludførsel* og *Totalindførsel*. Merudførsel er betegnet ved +, Merindførsel ved −.

De i Kolonne 13—14 opførte Tal for *Indgaaet til Forbrug* ere fremkomne ved, at man fra de Varekvanta, som i hvert af de paagjældende Aar ere klarerede til Indgang i Toldterritoriet, *saavel fra Udlandet som fra Kjøbenhavns Frihavn*, har draget de Varer af udenlandsk Oprindelse, der

Indført i Alt fra Udlandet til Danmark			**Merudført +** **Merindført ÷**			**Indgaaet til Forbrug** i det danske Toldterritorium	
1901	1900	1889-93 Gjennemsnit	1901	1900	1889-93 Gjennemsnit	1901	1900
7	8	9	10	11	12	13	14
59.072	59.370	53.572	÷ 55.179	÷ 52.462	÷ 48.284	55.196	57.514
75.983	20.732	40.153	+ 17.556	+ 63.739	+ 34.289	62.789	19.146
6.870	6.390	5.872	÷ 3.852	÷ 2.106	÷ 3.762	6.561	6.303
620.703	871.671	184.616	÷ 592.260	÷ 827.204	÷ 166.676	601.000	815.827
5.737	9.071	6.893	÷ 3.486	÷ 5.642	÷ 5.667	4.340	6.561
4.290	6.233	4.484	÷ 4.152	÷ 6.231	÷ 4.291	4.286	6.175
103.989	79.823	22.519	÷ 84.885	÷ 56.368	+ 17.361	95.791	67.948
62.409	36.539	11.662	÷ 53.313	÷ 23.416	+ 20.805	55.658	28.313
25.836	23.581	6.068	÷ 19.276	÷ 15.493	÷ 0.774	25.249	20.856
2.865	2.477	0.681	÷ 2.326	÷ 1.801	÷ 0.661	2.300	1.954
2.643	2.876	0.176	÷ 0.091	÷ 1.821	+ 1.713	2.619	2.843
7.315	11.429	0.730	÷ 6.983	÷ 10.921	÷ 0.538	7.045	11.061
2.779	2.921	3.202	÷ 2.754	÷ 2.916	÷ 3.184	2.778	2.921
25.862	29.692	21.199	÷ 25.728	÷ 29.673	÷ 20.964	25.086	29.371
1.975	1.628	1.224	÷ 1.891	÷ 1.214	÷ 1.034	1.893	1.215
8.946	8.557	8.061	÷ 8.850	÷ 8.557	÷ 7.890	8.850	8.557
22.774	11.327	6.311	÷ 22.011	÷ 11.318	÷ 6.166	22.051	11.308
9.260	9.428	1.276	÷ 7.064	÷ 8.336	÷ 1.276	6.862	7.975
5.567	7.257	4.733	÷ 4.848	÷ 6.461	÷ 3.944	4.791	6.413
7.344	7.766	5.360	÷ 6.102	÷ 6.355	÷ 4.116	6.277	6.897
4.401	4.832	2.998	÷ 1.540	÷ 2.979	÷ 1.983	3.191	3.582
9029	15127	10851	+ 55312	+ 60298	+ 12438	8789	14582
3.752	4.464	1.722	+ 22.558	+ 13.245	+ 9.489	3.430	4.300
13455	5004	2149	÷ 13217	÷ 3330	+ 10451	13048	4431
2.333	1.757	1.046	÷ 1.810	÷ 1.156	÷ 0.725	2.092	1.468
0.315	0.230	0.174	+ 0.932	+ 0.416	+ 2.186	0.315	0.230
109.145	128.796	199.790	÷ 81.409	÷ 99.718	÷ 195.176	83.222	103.170
195.683	425.419	143.165	÷ 457.181	÷ 388.405	÷ 137.822	475.479	403.081
0.760	2.571	»	+ 1.024	÷ 1.793	»	0.760	2.571
.....	.....	.....	+ 4.024	÷ 4.998	+ 2.583	.....	.....

indenfor samme Tidsrum ere førte ud af Toldterritoriet. Da Frihavnen altsaa i denne Opgjørelse er regnet sammen med Udlandet, ville de Varer (navnlig Kornvarer og Foderstoffer), der i et givet Aar fra Udlandet indføres til Frihavnen, men som ved Aarets Udgang endnu henligge i dennes Oplag, vel blive optagne i Tallet for Aarets Totalindførsel, men ikke i dets Forbrugstal; omvendt ville Varer, der ved Begyndelsen af et givet Aar henligge paa Oplag i Frihavnen, og som i Aarets Løb indklareres til Forbrug i Toldterritoriet, ikke blive regnede med i Aarets Totalindførsel. Bortset herfra maa Tallene i Kol. 13—14 svare til Totalindførselen (Kol. 7—8) ÷ Gjenudførselen af fremmede Varer (Differencen mellem Totaludførselen (Kol. 1—2) og Udførselen af indenlandske Varer (Kol. 4—5)).

Som Materiale har man for 1901 benyttet den officielle Statistiks Kvartalsoversigter og foreløbige Aarsoversigt over Danmarks Vareomsætning med Udlandet, for 1900 og tidligere Aar de endelige Opgjørelser i Handelstabelværkerne. Endvidere har man ved velvillig Imødekommenhed fra Statens statistiske Bureau kunnet benytte de Indberetninger og andet Materiale, hvorpaa ovenmeldte officielle Meddelelser ere byggede.

Et fuldstændigt Overblik over Landbrugsomsætningens økonomiske Resultat kan ikke faas af Tabellerne paa de foregaaende Sider, da disse jo kun omhandle de omsatte Kvanta, men intet meddele om de Prisforhold, hvorunder Omsætningen er foregaaet. For under en Helhed at kunne foretage en Sammenligning mellem 1901 og de forudgaaende Aar, er Hovedposterne blandt Landbrugets Omsætningsværdier samlet i en enkelt Opgjørelse i efterfølgende Tabel 1. — Mere detaillerede Værdiangivelser ville for adskillige af de særskilte Vareposter findes i de efterfølgende Bemærkninger.

En til Tabel 1 svarende Værdiopgjørelse for Landbrugsomsætningen har været meddelt i de nærmest foregaaende to Aargange af Tidsskriftet, og der er i de paagjældende Afhandlinger (Aargang 1901: Side 260 og f., Aargang 1900: Side 225 og f.) gjort Rede for de Forbehold, der maa tages overfor en saadan Opgjørelse, medens det dog samtidig er hævdet, at det Vidnesbyrd om Fremgang eller Tilbagegang fra Aar til Aar, der fremgaar af Tabellens samlede Værdibeløb, dog i Hovedsagen maa betragtes som nogenlunde svarende til den virkelige Bevægelse i Landbrugets økonomiske Udbytte i de paagjældende Aar. Idet man altsaa henviser til Fremstillingen paa de nævnte Steder, skal man hidsætte Værditallene for 1901, sammenlignet med Tallene for 1900 og 1899.

Tabel 1.

Værdi for Omsætningen med Landbrugsprodukter og -hjælpestoffer i 1901, 1900 og 1899.

Varerne*)	Udførsel af indenlandske Varer		Indførsel til Forbrug af fremmede Varer		Udførsel af indenlandske Varer større eller mindre end Indførsel til Forbrug af fremmede Varer		
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1900 6	1899 7
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Heste og Føl	11.49	13.37	2.09	2.12	+ 9.40	+ 11.25	+ 10.60
Oxer, Køer og Kalve	8.34	8.39	0.22	0.33	+ 8.12	+ 8.06	+ 6.57
Andre lev. Kreaturer	0.00	0.06	0.01	0.03	÷ 0.01	+ 0.03	+ 0.05
Flæsk	60.56	58.94	1.32	0.73	+ 59.24	+ 58.21	+ 53.04
Kjød af Hornkvæg ..	7.39	8.56	0.34	0.44	+ 7.05	+ 8.12	+ 9.57
Kjød af Faar og andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger m. m.	4.44	4.41	1.80	1.58	+ 2.64	+ 2.83	+ 2.58
Tilsammen for Hornkvæg, Faar og Svin, levende og slagtet .	80.73	80.36	3.69	3.11	+ 77.04	+ 77.25	+ 71.81
Smør	132.33	119.50	10.43	9.95	+121.90	+109.55	+108.08
Æg	21.26	18.11	1.74	1.52	+ 19.52	+ 16.59	+ 15.57
Andre Madvarer af Landbrugets Husdyr	1.58	1.42	18.59	15.30	÷ 17.01	÷ 13.88	÷ 10.62
Biprodukter af do. do.	7.12	8.27	3.73	3.50	+ 3.39	+ 4.77	+ 5.19
Uformalet Korn	6.09	6.94	53.34	53.77	÷ 47.25	÷ 46.83	÷ 49.10
Formalet Korn	0.90	0.78	6.98	4.88	÷ 6.08	÷ 4.10	÷ 5.75
Foderstoffer	0.37	0.45	28.55	26.16	÷ 28.18	÷ 25.71	÷ 23.16
Frø til Udsæd	0.40	0.26	4.88	5.91	÷ 4.48	÷ 5.65	÷ 5.00
Fremmede Gjødningsmidler	.....	.....	4.71	3.62	÷ 4.71	÷ 3.62	÷ 3.28
Anslaaet Værdi for Foderstof i indført Oliefrø	»	»	2.00	2.00	÷ 2.00	÷ 2.00	÷ 2.00
Summa af ovennævnte Landbrugsprodukter og -hjælpestoffer ...	262.27	249.46	140.73	131.84	+121.54	+117.62	+112.34

*) Nogle mindre betydende af de i Hovedtabellerne Side 334—341 nævnte Vareposter (saasom Frugter, forskjellige Have- og Markvæxter, Uld) ere udeladte i ovenstaaende Tabel, da Værditallene her rette sig mindre efter den indenlandske Produktion end efter Forbrugsopgjørelsen for indførte Varer. Ligeledes er der set bort fra Udførselen af nogle indenlandske Varer, nemlig Oliekager, Gjødningsmidler og Roesukker, der jo nærmest ere Industriprodukter.

Anm. Ved 0.0, 0.00 og 0.000 forstaaes her og i det Følgende Beløb henholdsvis under 50000, 5000 og 500.

Summatallene i Tabellens Kolonner 5—7 vise Overskuddene i 1899—1901 for Omsætningen med de i Tabellen nævnte Varer; vedføjer man til Sammenligning de tilsvarende Summatal for 1897 og 1898, har man for de sidste fem Aar følgende Overskud:

1901	121.5	Mill. Kr.
1900	117.6	—
1899	112.3	—
1898	100.6	—
1897	106.2	—

Vort Overskud fra Udlandet for de Varer, man har ment at skulle tage med i Landbrugsopgjørelsen, har altsaa været stigende gjennem de sidste fem Aar, alene bortset fra 1898 (hvor Tilbagegangen skyldes stærk Nedgang i Exportværdien for Kreaturer og Heste). Overskudstilvæxten i det sidst forløbne Aar, fra 1900 til 1901, er fremkommen ved, at Udførselsværdien (Kol. 1 og 2) er stegen fra 249.5 til 262.3 Mill. Kr. eller med 12.8 Mill. Kr., medens Værdien for indførte Landbrugsvarer fra Udlandet er stegen fra 131.8 til 140.7 Mill. Kr. eller med 8.9 Mill. Kr.; Udførselsværdien er altsaa stegen 3.9 Mill. Kr. stærkere end Indførselsværdien.*)

Som nævnt steg Exportværdien for indenlandske Landbrugsprodukter med 12.8 Mill. Kr. fra 1900 til 1901,

*) Den Stigning i Overskuddet, Tabellen udviser for 1901, vilde være bleven større og bedre svarende til den virkelige Stigning i Landbrugets Udbytte, hvis man havde kunnet holde Prisstigningen for flere af Importartiklerne (f. Ex. Margarine og Stoffer til Fabrikation af Margarine) ude fra Opgjørelsen. Som det ses af Tabel 1, Kol. 3 og 4, er Indførselsværdien for »andre Madvarer af Landbrugets Husdyr« stegen med $3^1/_3$ Mill. Kr., hvilket for en væsentlig Del beror paa Prisstigninger, der kun falde Konsumenter udenfor Landbruget til Last.

Derimod beror Udgiftsstigningen for formalet Korn (fra 4.88 til 6.98 Mill. Kr.) paa ringere Udbytte af dansk Kornavl og for Foderstoffer (fra 26.2 til 28.6 Mill. Kr.) paa Landbrugets forøgede Forbrug, og i en Landbrugsopgjørelse maa altsaa begge disse Poster med Rette paavirke Resultatet i ugunstig Retning.

og som det ses af Tabellen, svarer dette nøjagtig til Exportstigningen for Smør i samme Aar, idet Udførselsværdien her steg fra 119.5 til 132.3 Mill. Kr. Ved Æg og Flæsk har Udførselsværdien ogsaa været stigende, nemlig med henholdsvis 3.2 og 1.6 Mill. Kr. Stigningen for disse Varer maa altsaa opvejes ved Nedgang paa andre Poster, og det kan navnlig fremhæves, at Udførselsværdien for Heste er gaaet ned med henimod 2 Mill. Kr. og for slagtet Hornkvæg med over 1 Mill. Kr. — Importværdiens Stigning fra 131.8 til 140.7 Mill. Kr. falder fornemlig paa Fedevarer, formalet Korn samt Foderstoffer. For uformalet Korn var Importværdien omtrent uforandret i 1900 og 1901 (henholdsvis 53.8 og 53.3 Mill. Kr.). Dette beror dog ikke paa, at Omsætningsforholdene for uformalet Korn have været omtrent ensartede i de to Aar; det fremgaar tværtimod af de senere følgende Oversigter særskilt for Kornvarer (ligesom ogsaa af de foranstaaende Hovedtabeller), at der har været meget store Forandringer i Omsætningen af de enkelte Kornsorter, men disse Svingninger have altsaa omtrent hævet hverandre i den samlede Indførselsopgjørelse for uformalet Korn.

Med Hensyn til de nærmere Forhold i Kvantum og Værdi ved de enkelte Vareposter skal man henvise dels til Hovedtabellernes Kvantaopgjørelser, Side 334—341, dels til de efterfølgende Bemærkninger, der mere indgaaende behandle Omsætningen med Kreaturer i levende og slagtet Stand, med Smør og Æg samt med Kornvarer og Foderstoffer. Det vil heraf fremgaa, at Resultatet af Landbrugsomsætningen i 1901, sammenlignet med 1900, især har været bestemt af følgende Faktorer:

Nedgang i Antal og tildels i Pris for Udførsel af Heste;
Opgang i Antal for Udførsel af levende Hornkvæg, men forholdsvis stærkere Nedgang i Udførsel af slagtet

Hornkvæg; Udførselspriserne ikke meget afvigende fra 1900;

Nedgang i Mængde, men Opgang i Pris for Udførsel af Flæsk;

Opgang i Mængde og Pris for Udførsel af Smør og Æg;

Opgang i Indførselspris for fremmed Smør og Surrogater for Smør (Margarine, Oleomargarin, Neutrallard), Opgang i Indførselsmængde for nogle af disse Stoffer;

Opgang i Mængde med omtrent uforandret Gjennemsnitspris for Udførsel af dansk Byg; stærk Forøgelse i Mængde med nogen Nedgang i Pris for Indførsel af udenlandsk Byg;

Stærk Forøgelse af Indførselsmængden med omtrent uforandrede Priser for Hvede; forøget Mængde, men noget lavere Priser for Indførsel af Rug;

Stærk Stigning i Pris, men Formindskelse i Mængde for Indførsel af Majs;

Indførselsmængden forøget for Oliekager og formindsket for Klid; Priserne nærmest nedadgaaende for begge disse Foderstoffer.

Der er her ganske set bort fra Transitten. De anførte Udførselsdata gjælde altsaa alene Exporten af indenlandske Varer og de anførte Indførselsdata alene Indførselen til Forbrug. — Tilsvarende summariske Oversigter findes i Tidsskriftets Aargang for 1901 Side 274 og for 1900 Side 229; sammenholdes disse Oversigter med den her givne, har man altsaa et samlet Overblik over Svingningerne i de vigtigste Landbrugsvarers Omsætningsforhold gjennem Aarene 1898—1901.

Levende Kreaturer — Flæsk og Kjød.

Hosstaaende meddeles en Oversigt over Antallet af de mellem Danmark og Udlandet omsatte Heste siden Midten af 1870erne, hvor der altsaa foruden Udførselstallet ogsaa er anført Tallet for indførte Heste.

Tabel 2.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Heste og Føl i 1875—1901.

(Transitten fraregnet.)

	Udførsel af indenlandske Heste og Føl	Indførsel (til Brug her i Landet) af fremmede Heste og Føl
	Stkr.	Stkr.
1901	17791	6284
1900	20452	5982
1899	19882	7049
1898	15358	6768
1897	20800	5868
1896	16922	6139
1895	17857	5450
1894	13264	4300
1893	11306	5319
1892	11508	7049
1891	14900	9415
1890	16217	6468
1889	15974	5883
1888	17753	6250
1887	17332	3125
1886	13138	3008
1885	10975	3718
1895—99 (Gjennemsnit)	18164	6255
1890—94 do.	13439	6510
1885—89 do.	15034	4397
1880—84 do.	11447	5554
1875—79 do.	9200	2600

Af indenlandske Heste udførtes i 1901 17791 Stkr., hvoraf 916 Føl; Aaret forud var Udførselen ialt 20452 Stkr., hvoraf 892 Føl. Udførselen er altsaa gaaet en Del ned i 1901, men den er dog, som Tabel 2 udviser, ikke lidet større end i de fleste af Aarene forud for 1897, i hvilket Aar Hesteexporten særlig tog Fart. — Ved Beregningen af de tilsvarende Udførselsværdier maa den officielle Statistik hjælpe sig med Skjøn over den gjennemsnitlige Værdi pr. Stk. At foretage et saa-

dant Skjøn er jo imidlertid en meget vanskelig Sag, især under urolige Omsætningsforhold. Den for 1901 anvendte Pris pr. Stk. (Føl fraregnet) er sat til 673 Kr. mod 670 Kr. i 1900, og den samlede Exportværdi er derefter beregnet til 11.5 Mill. Kr. i 1901 mod 13.4 Mill. Kr. i 1900.

Idet man angaaende nærmere Enkeltheder ved Hesteexporten og Hestebestanden henviser til Tidsskriftets forrige Aargang Side 276—78, hvor der blandt andet findes en Sammenstilling med Kreaturtællingernes Resultater, skal man for Udførselens Vedkommende endnu kun anføre nogle Data om Bestemmelseslandene for de udførte Heste samt om Udførselens Fordeling paa de forskjellige Aarstider.

Vor Udførsel af Heste gik i 1901, ligesom i de foregaaende Aar, for den aldeles overvejende Del til Tyskland. Af de i 1901 udførte 17791 indenlandske Heste og Føl modtog Tyskland 16828 Stkr. (hvori dog er iberegnet de Heste, der eventuelt maatte være førte pr. Bane gjennem Tyskland til andre Lande). Til England gik 686, til Sverrig 239, til Norge 34 og til Rusland 4 Stkr. Udførselstallet til Sverrig-Norge er betydelig lavere, til England derimod betydelig højere i 1901 end i 1900; til Forklaring heraf tjener paa den ene Side Sverrigs skærpede Betingelser for sin Hesteimport, paa den anden Side Englands større Opkjøb her i Landet af Heste til Anvendelse i Sydafrika.

Med Hensyn til de Aarstider, hvor Hestene især udføres, skal anføres hosstaaende Kvartalstal for de sex sidste Aar for indenlandske Heste. Udførselen af Føl, hvorunder efter Toldvæsenets Instruxer skulde regnes Plage, der ikke ere 1 Aar gamle, er ikke taget med i Oversigten; det overvejende Antal udføres i Juli og Oktober Kvartaler, senere hen bliver det jo forøvrigt ogsaa vanskeligt for Toldvæsenet at skjelne mellem Plage under og over 1 Aar, i Januar Kvartal opgives i Regelen næsten ingen Export af Føl.

Tabel 3.

Udførselsantallet af indenlandske Heste efter Kvartaler i 1896—1901.

(Føl fraregnede.)

	1901	1900	1899	1898	1897	1896
	1	2	3	4	5	6
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Januar Kvartal	7045	8961	7564	3053	8534	7459
April do.	5807	5439	5156	4719	4863	3940
Juli do.	2838	3476	3421	3922	3673	2570
Oktober do.	1185	1684	2408	2051	2576	1940
Hele Aaret	16875	19560	18549	13745	19646	15909

I Aarets første Halvdel og særlig i Januar Kvartal udførtes der altsaa hvert Aar fra $^2/_3$ til $^3/_4$ af hele Aarets Export. Dette gjælder dog ikke 1898, hvis første Kvartal viser et forholdsvis lavt Tal paa Grund af den store Udførselsstigning Aaret forud.

Til de foran i Tabel 2 givne Tal for vor Indførsel af udenlandske Heste og Føl skal føjes nedenstaaende Oversigt over de Lande, hvorfra Hestene ere indførte.

Tabel 4.

Danmarks Indførsel af Heste og Føl fra de forskjellige fremmede Lande i 1900 og 1901.

(Transitten medregnet.)

	1901	1900
Fra	Stkr.	Stkr.
Rusland	3491	3037
Slesvig og Holsten	333	743
Lybæk	4	17
Hamborg	»	73
det ovrige Tyskland	990	225
Sverrig	1002	1431
Norge	50	82
vore nordlige Bilande	153	87
England	329	376
Belgien	11	»
Frankrig	»	2
Udlandet tilsammen	6363	6073

Tabel 4 medregner nogle gjenudførte Heste, da den indgaaende Transit ikke i Toldvæsenets Varelister er fordelt paa de enkelte Afgangslande. Det hele indførte Antal i 1901, 6363 Stkr., er omtrent 300 Stkr. større end Antallet i 1900, men det svarer temmelig nøje til det gjennemsnitlige Indførselsantal for det forudgaaende Tiaar 1891—1900, idet dette i Henhold til Tabel 2 udgjorde 6334 Stkr. (Transitten fraregnet). Det ses, at godt Halvdelen af de indførte Heste kom fra Rusland, godt $^1/_5$ fra Hertugdømmerne og Tyskland og knap $^1/_6$ fra Sverrig i sidst forløbne Aar. — Værdien for Indførselen, der naturligvis maa beregnes efter forskjellige Gjennemsnitspriser for de forskjellige Landes Andel i Importen, er tilsammen opgjort til 2.1 Mill. Kr. i 1901, omtrent det samme Beløb som i Aaret forud.

Idet Udførselsværdien i 1901 for Heste i Henhold til det foregaaende er opgjort til 11.5 Mill. Kr. og Indførselsværdien til 2.1 Mill. Kr., bliver der altsaa i 1901 et Værdioverskud fra dette Produktionsomraade paa 9.4 Mill. Kr.; i 1900 og i 1899 var Overskuddet større, nemlig henholdsvis $11^1/_4$ og 10.6 Mill. Kr., men gaar man længere tilbage i Tiden, var det (bortset fra 1897) som Regel betydelig mindre.

Forinden vi anføre Omsætningstallene for Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand, skal omtales de inden- og udenlandske Lov- og Administrationsbestemmelser vedrørende Omsætningen med Kreaturer, Kjød og Flæsk m. m., der i det forløbne Aar have haft Betydning for den danske Export.

Ved Begyndelsen af 1901 vare følgende udenlandske Bestemmelser i Kraft:

I England: Forbud (fra 1892) mod al Indførsel fra Danmark af klovbærende Dyr.

I Tyskland:

Overfor Svin og Produkter heraf: Forbud mod Indførsel fra Danmark af levende Svin og raa Produkter heraf (fra December 1895), endvidere af letsaltede Produkter fra Svineslagterier (fra August 1896), hvorfra dog (fra medio Januar 1900) undtoges letsaltede (indsprøjtede) Svinelevere, samt endelig af andre saltede, men ukogte, Pølser end »Dauerwurst« (fra December 1897).

Overfor Kvæg og Kjød heraf: Karantænetvang og for Hornkvægets Vedkommende Tuberkulinprøve (fra Begyndelsen af 1897) i Forbindelse med Bestemmelser (omtrent fra 1. Marts 1898), der for Søkarantænerne paabød Slagtetvang for ikke-reagerende og Tilbagevisning (eller Nedslagning ved Politiet) af reagerende Dyr og for Hvidding Landkarantæne forbød Indførsel af Dyr, der ikke vare under 4 Aar, hvortil (fra 1. November 1898) kom Paabud om, at alle de Dyr, der reagerede i Hvidding Karantæne, skulde slaaes ned, og hele Kreaturet nedgraves — dog med den Lettelse, at det i Slutningen af Oktober 1899 blev tilladt at benytte Kjødet af de Kreaturer, der reagerede i Hvidding, naar de forøvrigt vare sunde. Endvidere blev, ved Bekjendtgjørelse af 30. Juni 1900 angaaende delvis Ikrafttræden af den tyske Rigslov af 3. Juni s. A. om Kontrol med Slagtekvæg og Kjød, Indførselen af Kjød i lufttæt lukkede Daaser eller lignende Beholdere samt af Pølser og andre Blandinger af smaadelt Kjød forbudt fra den 1. Oktober 1900 at regne, og endelig blev det ved en Bestemmelse i Oktober s. A. forordnet, at der i Efteraaret 1900 og Foraaret 1901 ikke maa indføres mere end 6000 Stkr. dansk magert Kvæg til Hvidding Karantæneanstalt, og at dette Maximumstal aarlig skal formindskes med 1200.

I Løbet af 1901 skete der ingen Forandring i ovennævnte udenlandske Bestemmelser.

Forholdsreglerne i Danmark vedrørende Omsætningen dels med dansk, dels med fremmed Kvæg vare følgende:

Overfor dansk Kvæg: Forbud (fra Marts 1898) mod Tilbageførsel til Danmark af udført dansk Kvæg, der var vist tilbage fra de tyske Søkarantæner, hvortil der i Januar 1899 kom Foranstaltninger, der kunde forhindre, at de tilbageviste Dyr slagtedes i aaben Sø, for at Kjødet derefter kunde føres til Tyskland. — Hvad angaar de ved Mund- og Klovesyge foranledigede Afspærringsbestemmelser, blev der i Løbet af 1901 (fra 25. Januar til 30. Marts) udstedt Forbud mod fra Lolland saavel til den øvrige Del af Landet som til Udlandet at udføre levende Kvæg, Faar, Geder og Svin samt dræbte, men endnu ikke slagtemæssigt behandlede Dyr af de nævnte Arter.

Overfor Kvæg fra Udlandet: Som almindelig Bestemmelse overfor alle fremmede Lande gjælder, i Henhold til Lov om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæg af 26. Marts 1898 og ministeriel Bekjendtgjørelse af 28. Maj s. A., at Indførsel af Hornkvæg kun maa foregaa over Kjøbenhavn, Helsingør og Frederikshavn, og kun efter foretagen Tuberkulinprøve med Tilbagevisning eller Slagtetvang for de reagerende Dyr. — I 1901 var der forøvrigt (ligesom i 1900), af Hensyn til andre smitsomme Sygdomme end Tuberkulose, Forbud mod Indførsel af Drøvtyggere og Svin fra alle Lande undtagen Norge og Sverrig.

Mængden og Værdien af vor Udførsel af indenlandsk Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand i de senere Aar ses af efterstaaende Tabel, der tillige indeholder en Kvantaopgjørelse for Gjennemsnittet af 1889—93; man har taget Tallene for 1897 med i Oversigten, fordi der herved bliver Lejlighed til Sammenligning med et Aar, hvori Tysklands mest generende Forholdsregler mod det danske Kvæg endnu ikke vare satte i Værk.

Tabel 5.

Danmarks Udførsel til Udlandet af indenlandsk Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand i Begyndelsen af 1890erne samt i 1897—1901.

Udførsel af indenlandsk	Antal eller Vægt						Værdi				
	1901	1900	1899	1898	1897	1889—93 (gnstl.)	1901	1900	1899	1898	1897
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Stort Hornkvæg	41138	40407	37549	35772	80067	106537	8.33	8.37	6.70	6.06	14.41
Kalve	180	171	187	294	1093	8041	0.01	0.02	0.01	0.02	0.05
Faar	76	2095	2469	2644	6250	44539	0.00	0.06	0.08	0.07	0.15
Svin	18	6	4	16	186	111214	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01
Grise	36	4	142	1	»	2038	0.00	0.00	0.00	0.00	»
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.					
Flæsk (inkl. Svinehoveder)	120.5	126.7	144.1	117.8	120.0	66.9	60.56	58.94	53.68	48.63	53.61
Kjød af Hornkvæg	24.3	28.3	33.1	24.8	9.9		7.39	8.56	9.79	7.07	2.39
Kjød af Faar	0.7	0.9	1.0	0.5	0.8	6.5	0.31	0.39	0.47	0.22	0.37
Pølser, Indvld., Tunger m. m.*)	12.4	13.4	14.4	12.2	8.0		4.13	4.02	3.61	3.05	1.42
Tilsammen for Svin og Kvæg, levende og slagtet	.....	.....	.....	.....	.....	.....	80.73	80.36	74.34	65.12	72.41

*) Næsten udelukkende Produkter fra Svineslagterier.

Af Kol. 7 i Tabel 5 ses det, at den samlede Export af levende og slagtede Kreaturer ialt har haft en Værdi paa 80.7 Mill. Kr. Heraf falder 64 à 65 Mill. Kr., altsaa de fire Femtedele, paa Exporten af Flæsk og andre Produkter fra Svineslagterier, medens ca. 16 Mill. Kr. falder paa Hornkvægsexporten og kun ca. $^1/_3$ Mill. Kr. paa Exporten af Faar. Ganske vist vil Værdiandelen for Hornkvægsexporten blive lidt større, hvis man ogsaa medregnede Exportværdien af Huder og andre Biprodukter, men det vil dog her kun dreje sig om forholdsvis smaa Beløb.

Exportværdien for Flæsk (hvorunder der i de statistiske Oversigter foruden bacon og almindeligt Flæsk ogsaa henregnes Svinehoveder) var i 1901 større end i noget tidligere Aar. Vel har det exporterede Kvantum været i Nedgang siden 1899, men den stærke Stigning i Priserne har langt mere end opvejet Vægtformindskelsen. Vægten og den anslaaede Værdi for denne Export har nemlig i 1899—1901 haft følgende Størrelse:

	Udførsel af indenlandsk Flæsk (inkl. Svinehoveder).	
	Vægt.	Værdi.
	Mill. Pd.	Mill. Kr.
1901	120.5	60.6
1900	126.7	58.9
1899	144.1	53.7

Under den sidste Udførselspost i Tabel 5, Pølser, Indvolde, Tunger m. m., regnes, uden nærmere Specifikation, Produkter og Fabrikata baade fra Svineslagterier og Slagterier for Hornkvæg og Faar, men efter alt at dømme hidrører dog den langt overvejende Del fra Svineslagterierne. Varerne bestaa dels i rensede Tarme og andre Fabrikater til højere Værdi end den, der opnaas for Kjød eller Flæsk, dels i Affaldsvarer til ringere Værdi. Udførselen under denne Post omfattede 12.4 Mill. Pd. i 1901 (mod 13.4 i 1900), og Værdien herfor er sat til henholdsvis 4.1 og 4.0 Mill. Kr., men at fastsætte en fuld-

stændig rigtig Gjennemsnitspris for en i saa høj Grad uensartet Varepost er selvfølgelig umuligt.

Exporten af levende og slagtet Hornkvæg udgjorde i 1901 41138 Stkr. stort Hornkvæg og 24.3 Mill. Pd. Kjød af Hornkvæg mod 40407 Stkr. og 28.3 Mill. Pd. i 1900, altsaa en Stigning for det levende Kvæg paa 731 Stkr. og en Nedgang for slagtet Kvæg paa 4.0 Mill. Pd. Regnes hvert Stk. levende Hornkvæg at repræsentere henimod 500 Pd. salgbart Kjød, viser det samlede Resultat af Kvægexporten i levende og slagtet Stand en Nedgang fra 1900 til 1901 paa ca. $3^2/_3$ Mill. Pd. Fra 1899 til 1900 var der en lignende Nedgang (ca. $3^1/_2$ Mill. Pd.) i den samlede Kvægexport, men man mente at kunne regne med en saa høj Prisstigning for 1900 i Forhold til 1899, at Værdiberegningen gav et forøget Exportudbytte tiltrods for den ringere Mængde (16.9 Mill. Kr. i 1900 mod 16.5 Mill. Kr. i 1899); Prisstigningen fortsattes nu ganske vist tildels i 1901, men kan dog sikkert ikke regnes at have været saa stor som i det forudgaaende Aar, og den samlede Exportværdi i 1901, 15.7 Mill. Kr., viser derfor ogsaa en ret betydelig Nedgang fra 1900. — Nedenstaaende meddeles Tallene for vor Kvægexport i de sidste tre Aar efter Kvartaler.

Tabel 6. **Udførselen af indenlandsk Hornkvæg i levende og slagtet Stand efter Kvartaler i 1899—1901.**

	Indenlandsk stort Hornkvæg			Indenlandsk Kjød af Hornkvæg		
	1901 1	1900 2	1899 3	1901 4	1900 5	1899 6
	Stkr.	tkr.	Stkr.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Januar Kvartal.....	11006	11706	6755	9.9	11.3	12.4
April do.	13114	12809	9190	6.5	7.4	7.3
Juli do.	7684	7923	8454	3.5	3.9	5.3
Oktober do.	9334	7969	13150	4.4	5.7	8.1
Hele Aaret.....	41138	40407	37549	24.3	28.3	33.1

Ser man i denne Tabel bort fra sidste Kvartal af 1899, hvor Udsigten til Foderknaphed sammen med andre Forhold fremkaldte en særlig stærk Udførsel, finder man som Regel den betydeligste Export i hvert af Aarenes to første Kvartaler.

Af levende Faar har Exporten, siden England forbød Tilførsel heraf fra Danmark, ikke været af stor Betydning, og den standsede næsten helt i 1901, idet der, som Tabel 5 udviser, kun udførtes 76 Stkr.; i de nærmest forudgaaende Aar udførtes aarlig 2 à 3000 Stkr. til Frankrig, men dette Land har ingen Faar modtaget i 1901.

Efter at vi i det Foranstaaende have angivet Hovedtallene for vor Export af Svin og Kvæg i levende og slagtet Stand, og forinden vi (i Tabellerne 7—9) gaa over til at give en Fremstilling af Exporttallenes Fordeling henholdsvis paa Bestemmelseslande og Udførselssteder, skal der anføres et Par Bemærkninger angaaende Indførselen her til Landet under disse samme Vareposter. Forbruget i Danmark af levende og slagtet Hornkvæg og Svin etc. fra Udlandet er ikke af stor Betydning, naar det, Post for Post, sammenlignes med Udførselen; imidlertid ser man dog (jfr. Tabel 1, Kol. 3 og 4), naar Indførselsværdien for dem alle gjøres op, at Landets samlede Udgift for Konsumen af udenlandske Varer paa dette Omraade (Stoffer til Fabrikation af Margarine ikke medregnede) udgjorde 3.7 Mill. Kr. i 1901 og 3.1 Mill. Kr. i 1900. Af Hovedtabel II (Side 338—341), Kol. 7 og 8 (saavel som Kol. 13 og 14) ses det, at der i de senere Aar er indført en Del levende Hornkvæg, Kalve og Faar, dog et mindre Antal i 1901 end i Aaret nærmest forud; de fleste af Dyrene komme fra Sverrig og gaa til Kjøbenhavn; 251 Stkr. Hornkvæg (Tillægsdyr) indgik fra England, ved Landbrugsministeriets Dispensation, til Frederikshavn i sidst forløbne Aar. Af Flæsk angiver samme Tabel i Kol. 7 en Totalindførsel i 1901 paa $12^1/_2$ Mill. Pd., men Størstedelen heraf er Transitgods, nemlig amerikansk Flæsk o. l. til skandinaviske og østersøiske Havne samt en Del svensk Flæsk, der om-

lades over Kjøbenhavn til England (jfr. Landene for Transitten i efterfølgende Tabel 7). Landets eget Forbrug i 1901 (Kol. 13) af fremmed Flæsk, hovedsagelig amerikansk, var kun 3.3 Mill. Pd. mod 2.4 Mill. Pd. i 1900. Af Kjød o. l. indførtes til Forbrug følgende Kvanta:

	1901	1900	1899	1898
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjød af Hornkvæg	1.4	1.6	0.9	1.1
Kjød af Faar og Lam	0.6	0.7	1.0	0.7
Kjød af andre Dyr; alle Slags Pølser, Indvolde og Tunger ..	4.0	3.3	2.8	2.4

Fra Sverrig indgik i 1901 til Kjøbenhavn en Del fersk Kjød af Hornkvæg, Faar og Lam (tilsammen henimod 200000 Pd.); fra Nordamerika kom ca. 2 Mill. Pd. saltet Oxekjød, hvoraf dog en Del gjenudførtes. Forbruget af Faarekjød er for den langt overvejende Del saltet eller røget Vare fra Island. De 4.0 Mill. Pd. Kjød af andre Dyr m. m. ere for en stor Del komne fra Sverrig og Rusland og omfatte bl. a. Rensdyrkjød og slagtet Fjerkræ, idet disse Varer ikke i Statistikken kunne udskilles fra Produkter fra Svine- og Hornkvægsslagterier.

Efterfølgende Tabel angiver, hvorledes Udførselen af indenlandsk Flæsk og Kjød i 1900 og 1901 samt Transitten af fremmed Flæsk i 1901 fordelte sig paa de forskjellige fremmede Bestemmelseslande. Udførselen af Faarekjød er ikke medtaget, da Exporten af dansk Produktion næsten udelukkende gik til England, medens Transitten med islandsk Faarekjød især gik til Norge. Udførselen af levende Hornkvæg gik til Tyskland, undtagen 111 Stkr. til Rusland og 45 Stkr. til Sverrig, Norge og Bilandene.

(Se Tabel 7, Side 358.)

Af indenlandsk Flæsk udførtes der i 1901 til England 117.6 Mill. Pd., medens der til alle de andre Lande tilsammen kun udførtes 2.9 Mill. Pd. eller 2 à 3 pCt. af hele Exporten. Derimod gik af det udførte slagtede

Tabel 7.

Danmarks Udførsel af Flæsk og Kjød til de forskjellige fremmede Lande i 1900 og 1901.

Til	Udførsel af indenlandsk						Transit af fremmed Flæsk (inkl. Svineh.)
	Flæsk (inkl. Svinehvdr.)		Kjød af Hornkvæg		Pølser, Indvolde o. l.		
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1900 6	1901 7
	Mill. Pd.	Mill. Pd	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
England	117.55	122.94	6.51	8.88	3.40	2.27	1.40
Hamborg	0.81	0.82	0.13	0.07	4.33	4.53	0.08
Lybæk	0.09	0.15	0.22	0.22	0.16	0.12	0.00
Slesvig og Holsten.	0.39	0.77	0.52	1.43	0.72	1.36	»
Øvrige Tyskland ..	0.52	0.73	12.47	14.54	2.75	4.04	0.33
Norge	0.87	1.10	4.18	2.97	0.08	0.09	1.63
Sverrig	0.18	0.13	0.26	0.10	0.80	0.89	3.64
Rusland	0.01	0.02	0.00	0.00	0.01	0.03	1.83
Amerikas Forenede Stater	»	0.00	»	»	0.08	0.05	»
Andre Lande	0.08	0.07	0.03	0.05	0.05	0.02	»
Ialt...	120.50	126.73	24.32	28.26	12.38	13.40	8.91

Hornkvæg den største Del, 13.3 Mill. Pd., til Tyskland; forøvrigt gik, som det ses af Tabellen, 6.5 Mill. Pd. til England og 4.2 Mill. Pd. til Norge. Ogsaa af de i Kol. 5 og 6 opførte særlige Slagteriprodukter udførtes Størstedelen til Tyskland, dog ikke Pølser o. l., da Importen heraf til dette Land, som foran nævnt, er forbudt; til England udførtes 3.4 Mill. Pd. under denne Post. — Transitten af det fremmede Flæsk i 1901 gik, som allerede ovenfor, Side 356, antydet, til Sverrig, Norge og Rusland med henholdsvis 3.6, 1.6 og 1.8 Mill. Pd. (amerikansk Vare), til England med 1.4 Mill. Pd. (svensk Vare).

De vigtigste Afsendelsessteder for indenlandsk stort Hornkvæg samt for indenlandsk Flæsk og

Kjød i 1900 og 1901 angives i efterfølgende Tabel 8 og Tabel 9.

Tabel 8.

Afsendelsesstederne for indenlandsk stort Hornkvæg i 1900 og 1901.

Fra	Udforsel af indenlandsk stort Hornkvæg	
	1901	1900
	Stkr.	Stkr.
Kjobenhavn	3297	1334
Lolland:		
Nakskov	931	904
Fyn (med Ærø):		
Assens	922	1074
Svendborg	391	57
Ærøskjøbing	48	149
Jylland:		
Aalborg	2834	2169
Aarhus	4305	5766
Esbjerg	15476	16334
Kolding	11852	10191
Randers	»	»
Landgrænsen:		
Egebæk	1055	2293
Hele Landet	41138	40407

Esbjerg og Kolding vise altsaa efter Tabel 8 i begge Aar de største Udførselstal for indenlandsk Hornkvæg, derefter kommer Aarhus. — Hovedmassen af vor Flæskeexport gik efter Tabel 9 som sædvanlig over Esbjerg, medens Udførselen af Oxekjød især foregik over Landgrænsen. Exporten af Oxekjød over Esbjerg udgjorde i 1901 og i 1900 henholdsvis ca. 6 og ca. 8 Mill. Pd.,

Tabel 9.

Afsendelsesstederne for indenlandsk Flæsk og Kjød i 1900 og 1901.

Fra	Udførsel af indenlandsk					
	Flæsk		Kjød af Hornkvæg		Kjød af andre Dyr*); Pølser, Indvolde, Tunger	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1900 6
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjøbenhavn	12.130	12.960	1.269	1.152	5.074	5.720
Sjælland (øvrige):						
Korsør	0.135	0.626	0.271	1.104	0.073	0.191
Næstved	3.032	2.298	»	»	»	»
Falster:						
Gjedser	0.058	0.087	0.053	0.136	0.449	0.688
Nykjøbing	0.199	0.513	»	»	»	»
Lolland:						
Nakskov	0.427	0.354	»	0.069	0.002	0.050
Fyn:						
Odense	2.405	2.645	0.001	»	0.053	0.031
Svendborg	0.267	0.404	»	»	0.006	0.003
Jylland:						
Aalborg	2.825	1.963	0.095	0.123	0.815	0.940
Aarhus	0.644	1.391	»	»	1.611	1.092
Esbjerg	96.253	101.001	5.973	8.272	3.460	2.971
Frederikshavn	1.011	0.787	3.987	2.913	0.029	0.005
Horsens	»	0.211	»	»	»	0.007
Kolding	0.001	»	0.101	0.035	0.213	0.232
Randers	0.474	0.577	0.022	»	0.050	0.003
Vejle	0.011	»	»	»	0.034	0.071
Landgrænsen:						
Egebæk	0.229	0.329	0.164	0.243	0.636	1.171
Taps	»	»	0.052	0.076	0.000	0.004
Vamdrup	0.362	0.492	12.319	14.089	0.575	1.096
Hele Landet	120.501	126.734	24.319	28.264	13.119	14.275

*) Heraf i 1901: 0.727 Mill. Pd. fersk Faarekjød (0.691 fra Esbjerg, 0.028 fra Frederikshavn, 0.008 fra Kjøbenhavn) og 0.012 Mill. Pd. saltet og røget Faarekjød (næsten udelukkende fra Kjøbenhavn). — I 1900: 0.825 Mill. Pd. fersk Faarekjød (0.779 fra Esbjerg, 0.046 fra Kjøbenhavn) og 0.051 Mill. Pd. saltet og røget Faarekjød (næsten udelukkende fra Kjøbenhavn).

hvilke Kvanta for den langt overvejende Del gik til England og omtrent svare til de i Tabel 7 (Kol. 3 og 4) opførte Tal for hele Landets Export til England af denne Vare.*)

Smør (og Smørsurrogater) — Æg.

Størrelsen og Værdien af vor Udførsel af indenlandsk samt vort Forbrug af fremmed Smør og Æg i de tre sidste Aar ses af efterfølgende Tabel, der tillige indeholder Kvantaopgjørelser for Gjennemsnittet af 1889—93:

(Se Tabel 10, Side 362.)

Omfanget af den danske Smørexport har, som det ses af Tabel 10, taget et meget stort Opsving i 1901; den samlede Vægt for Smør i almindelig og hermetisk Emballage udgjorde 133.7 Mill. Pd. mod 122.5 i 1900. Vægtmængderne for Udførsel af Smør, der overfor Toldvæsenet er opgivet som indenlandsk Vare, have i den sidste halve Snes Aar haft følgende Størrelse:

Udførsel af indenlandsk Smør
(i alm. og herm. Emb.)

1901	133.7	Mill. Pd.
1900	122.5	—
1899	122.4	—
1898	121.4	—
1897	106.1	—
1896	101.5	—
1895	104.8	—
1894	109.9	—
1889—93 (gjennemsnitlig)	83.6	—

Før Opsvinget i 1901 gik der altsaa en treaarig Periode med omtrent uforandret Udførselsmængde; mellem 1897

*) Den Del af Udførselen fra Exportslagterierne i Esbjerg, der gaar over Landgrænsen til Tyskland, er i Tabellen regnet under Udførselen fra Vamdrup (eventuelt Egebæk)

Tabel 10.

Danmarks Udførsel af indenlandsk og Forbrug af fremmed Smør og Æg i Begyndelsen af 1890erne samt i 1899—1901.

	Vægt eller Stykketal				Værdi		
Udførsel af indenlandsk	1901 1	1900 2	1899 3	1889-93 (gnstl.) 4	1901 5	1900 6	1899 7
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Smør i almindelig Emballage	129.5	118.9	118.8	83.6	127.39	115.23	114.92
Smør i hermetisk Emballage	4.2	3.6	3.6		4.94	4.27	4.10
	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese			
Æg	19.0	16.6	15.1	6.8	21.26	18.11	16.66
Tils. for Smør og Æg	.....	.....	.....	.....	153.59	137.61	135.68
Forbrug af indført fremmed	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.			
Smør i almindelig Emballage	11.82	11.85	12.9	16.6	10.43	9.95	10.94
Smør i hermetisk Emballage	0.0	0.0	0.0		0.00	0.00	0.00
	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese			
Æg	2.0	1.8	1.2	0.8	1.74	1.52	1.09
Tils. for Smør og Æg	.....	.....	.....	.....	12.17	11.47	12.03

og 1898 er der et endnu større Spring end det, som det sidst forløbne Aar udviser. — Den samlede Udførselsværdi for dansk Smør udgjorde i Henhold til Tabellen 132.3 Mill. Kr. i 1901 mod 119.5 i 1900; Værdien er altsaa stegen forholdsvis stærkere end Vægtmængden, idet den gjennemsnitlige Udførselspris pr. Pd. for Smør i almindelig Emballage var sat til 98.4 Øre for Aaret 1901 mod 96.9 Øre for Aaret 1900. Den nævnte Gjennemsnits-

pris for 1901 er højere end nogen af de Gjennemsnitspriser, der ere benyttede siden Midten af 1880erne, hvorfra Smørexportens store Opsving jo daterer sig.

Med Hensyn til Exportfordelingen paa de forskjellige Aarstider saavel som Prisernes Bevægelse gjennem Aarets Løb hidsættes nedenstaaende Oversigt; som Priser er ikke taget de af statistisk Bureau benyttede Exportpriser, men Grosserersocietetets Noteringer, der jo temmelig nær følge selve Exportprisernes Svingninger.

Tabel 11.

Noteringer og Udførselsmængder for dansk Smør, opgjort efter Kvartaler.

Kvartal	Kbhvns. Grosserersocietets Topnotering for Smør, gnstl. pr. Pd.					Udførselsmængde for dansk Smør			
	1901 1	1900 2	1899 3	1898 4	Gnst. af 1895-97 5	1901 6	1900 7	1899 8	1898 9
	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Mill. Pd	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Januar ..	100.6	93.5	95.5	92.8	94.4	31.1	31.6	29.7	27.0
April	89.2	88.9	83.2	79 2	79.4	36.3	34.6	36.3	33.2
Juli	95.3	97.5	99.5	82.7	89.8	34.5	29.4	30.4	33.9
Oktober .	103.7	104.1	104.8	101.1	99.5	31.8	26.9	26.0	27.3
HeleAaret	97.2	96.0	95.8	88.9	90.8	133.7	122.5	122.4	121 4

Et bedre Overblik over Sammenligningen vil man imidlertid faa, naar man sætter hele Aarets Gjennemsnitspris saavel som den samlede Vægtmængde = 100 og regner Tallene i de enkelte Kvartaler i Forhold hertil. Man kommer da til følgende Resultat:

	1901		1900		1899		1898		1897	
Kvartal:	Pris	Kvantum	Pris	Kvantum	Pris	Kvantum	Pris	Kvantum	Pris	Kvantum
Januar ..	103	23	97	26	100	24	104	22	104	25
April	92	27	93	28	87	30	89	28	90	29
Juli	98	26	102	24	104	25	93	28	99	23
Oktober .	107	24	108	22	109	21	114	22	107	23
Hele Aaret	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Medens 1899 og 1900 viste forholdsvis høje Priser for Juli Kvartal, ligner 1901 i denne Henseende mere de forudgaaende Aar, idet Prisen i Juli Kvartal her er betydelig mindre end i Januar Kvartal. — Vægtmængden fordelte sig i 1898 og i 1901 omtrent ligeligt mellem de to Halvaar, medens i 1897, 1899 og 1900 ca. 54 pCt. faldt paa første Halvaar mod 46 pCt. i andet Halvaar.

I Sammenhæng med Tallene for Exporten af dansk Smør meddeles nedenstaaende Oversigt over Danmarks Forbrug dels af fremmed Smør, dels af Margarine og Stoffer til Fremstilling af Margarine:

Indførsel til Forbrug fra Udlandet:

	Smør	Margarine	Oleomargarin samt premier jus	Fedt (hovedsagelig Neutrallard)	Tilsammen for Margarine og Stoffer til Fremstilling af Margarine
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
1901	11.8	6.9	15.9	19.2	42.0
1900	11.9	5.0	15.5	18.5	39.0
1899	12.9	5.0	14.5	14.3	33.8
1898	9.8	4.6	12.1	15.6	32.3
1897	9.8	4.7	13.2	9.2	27.1

Forbruget af fremmed Smør, der i 1901 udgjorde 11.8 Mill. Pd., undergaar, som det ses, ikke store Forandringer fra Aar til Aar. Derimod ere de fremmede Surrogater for Smør i meget stærk Stigning; i de fire Aar fra 1897 til 1901 er Vægtmængden stegen fra 27.1 til 42 Mill. Pd. Af Indførselsstigningen i det sidst forløbne Aar fra 39 til 42 Mill. Pd. falder omtrent 2 Mill. Pd. paa Margarine, medens det ellers er Raastofferne, der stige stærkt; Grunden til denne Forskjel mellem 1901 og de tidligere Aar angives at være den, at den betydelige Prisstigning for Fedt og Oleomargarin har fremkaldt en forøget Import af simplere Margarinesorter (maaske ogsaa medført en større Anvendelse af ikke animalske Fedtstoffer i den indenlandske Margarinefabrikation). — Importværdierne i 1901 for de ovennævnte 42 Mill. Pd. Margarine og Stoffer hertil udgjorde 17.3 Mill. Kr. og for de 11.8 Mill. Pd. Smør

10.4 Mill. Kr., tilsammen 27.7 Mill. Kr.; i 1897 beløb den tilsvarende samlede Værdi sig til 15.5 Mill. Kr.

Udførselen af danske Æg gaar stadig stærkt fremad; i Henhold til Tabel 10 udførtes i 1901 19.0 Mill. Snese mod henholdsvis 16.6 og 15.1 Mill. Snese i 1900 og 1899. Udførselen er nu næsten 3 Gange saa stor som for en halv Snes Aar tilbage, idet den i 1889—93 kun omfattede 6.8 Mill. Snese. — Vort Forbrug af fremmede Æg, der jo hovedsagelig importeres fra Rusland og i flere Aar holdt sig omkring 1 Mill. Snese, er ganske vist ogsaa tiltaget en Del (1901: 2 Mill. Snese, 1900: 1.8 Mill. Snese), men dog i langt mindre Grad end Exportforøgelsen.

Efterfølgende Tabel angiver Udførselen fra Danmark til de forskjellige fremmede Lande af Smør og af Æg i 1901 og i 1900. Ved Udførselen af Smør er — foruden Totaludførselen — Exporten af indenlandske Varer, saavel i almindelig som i hermetisk Emballage, givet for begge Aar, Transitudførselen af fremmed Smør alene for 1901; ved Transitten skjelner Tabellen mellem de Varer, der have været klarerede til Indgang i Landet, forinden de — tildels efter Sortering eller anden merkantil Behandling — atter udføres, og de Smørforsendelser, der simpelthen omlades i danske Havne. For Æg meddeles alene Totaludførselen, da Transitten ikke har videre Betydning.

(Se Tabel 12, Side 366.)

Exporten af dansk Smør i almindelig Emballage i 1901 foregik altsaa som sædvanlig næsten udelukkende til England. Udenom England exporteredes ca. 570000 Pd. i 1901 mod ca. 700000 Pd. i 1900; Formindskelsen falder især paa Lybæk og Sverrig. Af Smør i hermetisk Emballage er det navnlig Udførselen via Hamborg, der er voxet i 1901; direkte til oversøiske Pladser udførtes saa godt som intet. — Af de i 1901 udførte 19.2 Mill. Snese Æg, hvoraf kun 156000 Snese vare fremmede, gik i Henhold til Tabellen 18.2 Mill. Snese til England (mod

Tabel 12.

Udførselen af Smør og Æg i 1900 og 1901, fordelt efter Bestemmelseslande.

Bestemmelseslande	Smør								Æg	
	Dansk Smør				Fremmed Smør, udelukk. i alm. Emball.		Totaludførsel (dansk + fremmed Smør)		Totaludførsel (danske + fremmede Æg)	
	i alm. Emballage		i herm. Emballage		gjenudf. efter forudg. Indklarering	udført efter Omladning				
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1901 6	1901 7	1900 8	1901 9	1900 10
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Snese
England	128.90	118.21	1.54	1.46	25.03	6.73	162.20	147.55	18.21	15.78
Hamborg	0.17	0.15	2.30	1.39	1.68	0.87	5.02	3.03	0.01	»
Lybæk	0.12	0.22	0.23	0.56	0.74	0.10	1.19	1.18	0.00	»
Øvr. Tyskland	0.15	0.13	»	0.00	0.65	0.11	0.91	0.50	0.00	0.02
Norge	0.06	0.03	»	»	0.10	0.01	0.17	0.04	0.09	0.09
Sverrig	0.04	0.13	»	»	0.66	0.00	0.70	0.44	0.86	0.79
Rusland	0.00	0.00	0.03	»	0.15	»	0.18	0.08	0.00	0.00
Belgien	0.01	0.01	0.03	0.04	»	»	0.04	0.05	0.00	0.01
Nordamerika	»	0.02	0.00	0.00	»	0.01	0.01	0.02	»	»
Østasien	»	»	»	0.13	»	»	»	0.13	»	»
Nordlige Bilande	0.01	0.02	0.08	0.00	0.00	»	0.09	0.03	0.00	0.00
Andre Steder	0.01	0.01	0.00	0.04	»	»	0.01	0.05	»	»
Ialt...	129.47	118.93	4.21	3.62	29.01	7.83	170.52	153.10	19.17	16.69

15.8 Mill. Snese i 1900); vor Export af Æg til Sverrig, som var stegen ikke saa lidt fra 1899 til 1900, er yderligere forøget i sidst forløbne Aar.

Totalindførselen til Danmark i 1901 af fremmed Smør udgjorde 48.6 Mill. Pd. (jfr. Kol. 7 i Hovedtabel II, Side 338—341). Heraf kom 30.4 Mill. Pd. fra Rusland og 16.7 Mill. Pd. fra Sverrig. Af det fremmede Smør indgik, som allerede ovenfor nævnt, 11.8 Mill. Pd. til Forbrug her i Landet, medens der efter foranstaaende Tabel 12 gjenudførtes 36.8 Mill. Pd., hvoraf 7.8 Mill. Pd. ved ren Omladning. I 1900 udgjorde vort Forbrug af fremmed Smør 11.9 Mill. Pd. og Gjenudførselen 30.5 Mill. Pd., hvoraf 6.9 Mill. Pd. ved Omladning. Samtidig med, at vort Forbrug af fremmed Smør altsaa var noget aftaget i 1901, var Gjenudførselen tiltagen med 6.3 Mill. Pd., og heraf beroede de 5.4 Mill. Pd. vistnok for største Delen paa virkelig Mellemhandel, navnlig over Kjøbenhavn og med russisk (herunder sibirisk) Smør.

De betydeligste Afsendelsessteder i Aarene 1900 og 1901 for indenlandsk Smør og Æg findes anførte i omstaaende Tabel 13, Side 368.

Det ses af denne Tabel, at det stadig er Kjøbenhavn og Esbjerg, der vise de største Udførselstal for Smør og Æg, men medens Kjøbenhavn for Smørrets Vedkommende endnu staar over Esbjerg, har sidstnævnte Plads nu den betydeligste Ægexport. Smørexporten over Kjøbenhavn har været underkastet Svingninger i de senere Aar, og dets Ægexport viser kun en mindre Stigning, hvorimod Exporten over Esbjerg saavel af Smør som af Æg har været uafbrudt og stærkt stigende. Der udførtes nemlig

	over Kjøbenhavn		over Esbjerg	
	indenl. Smør	indenl. Æg	indenl. Smør	indenl. Æg
	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Pd.	Mill. Snese
1901.....	51.4	4.9	46.7	6.3
1900.....	45.5	4.7	41.1	4.6
1899.....	48.3	4.4	38.2	3.
1898.....	52.1	4.1	33.7	2.5

Tabel 13.

Udførselen af indenlandsk Smør og Æg i 1900 og 1901, fordelt efter Afsendelsessteder.

Fra	Udførsel af indenlandsk			
	Smør		Æg	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Snese
Kjøbenhavn	51.431	45.495	4.897	4.695
Øerne:				
Helsingør	»	0.010	0.019	0.059
Præstø	»	»	»	0.027
Nexø	»	»	0.093	0.082
Nykjøbing paa Falster	0.531	1.227	0.155	0.259
Nakskov	2.260	2.314	0.400	0.288
Odense	11.150	10.676	2.223	2.218
Svendborg	2.632	2.843	0.209	0.181
Jylland:				
Aalborg	3.870	3.987	1.677	1.265
Aarhus	9.167	8.457	2.415	2.219
Esbjerg	46.723	41.135	6.294	4.646
Frederikshavn	2.592	2.224	0.353	0.261
Horsens	»	0.254	»	0.055
Randers	3.302	3.837	0.272	0.297
Landgrænsen: Vamdrup	0.011	0.006	0.005	0.014
Hele Landet...	133.683	122.550	19.014	16.612

Kornvarer — Foderstoffer.

I hosstaaende Tabel 14 meddeles en Oversigt over Vægten og Værdien af vort Forbrug af fremmede samt af vor Udførsel af indenlandske Kornvarer i de tre sidste Aar tillige med Kvantaopgjørelser for Gjennemsnittet af 1889—93.

Tabel 14.

Danmarks Forbrug af fremmed og Udførsel af indenlandsk Korn i Begyndelsen af 1890erne samt i 1899—1901.

	Vægt				Værdi		
	1901 1	1900 2	1899 3	1889-93 (gnstl.) 4	1901 5	1900 6	1899 7
Forbrug af indført fremmed	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill.Kr.	Mill.Kr.	Mill.Kr.
Uformalet Korn ..	1106.9	1199.7	1311.7	521.9	53.34	53.77	56.67
Heraf: Hvede	175.4	105.9	138.5	112.8	10.70	6.46	8.59
Rug	197.2	182.2	172.8	134.3	9.56	9.29	9.40
Havre	55.2	57.5	25.9	53.3	2.91	2.88	1.23
Byg	62.8	19.1	42.2	38.2	2.83	0.89	1.95
Majs	601.0	815.8	913.7	166.7	25.99	32.72	33.99
Formalet Korn...	95.8	67.9	88.5	21.3	6.98	4.88	6.56
Heraf: Hvedemel.	55.7	28.3	43.6	11.1	4.20	2.19	3.53
Rugmel ..	25.2	20.9	25.4	5.6	1.57	1.33	1.65
Formalet Majs	7.0	11.1	9.7	0.7	0.49	0.65	0.53
Uformalet og form. Korn tilsammen	1202.7	1267.6	1400.2	543.2	60.32	58.65	63.23
Udførsel af indenlandsk							
Uformalet Korn ..	110.9	125.2	127.2	149.8	6.09	6.94	7.57
Heraf: Hvede	7.6	28.6	13.1	46.1	0.45	1.55	0.72
Rug	5.6	4.0	3.9	23.5	0.26	0.20	0.20
Havre	1.0	4.9	2.6	5.0	0.05	0.25	0.13
Byg	93.0	82.5	102.7	72.5	5.00	4.44	6.04
Formalet Korn...	13.1	11.2	11.5	38.7	0.90	0.78	0.81
Heraf: Hvedemel.	4.4	4.6	4.9	31.9	0.36	0.37	0.40
Rugmel...	6.0	5.4	5.0	4.8	0.34	0.31	0.30
Uformalet og form. Korn tilsammen	124.0	136.4	138.7	188.5	6.99	7.72	8.38
Forbrug af udenl.-- Udførsel af indenlandsk Korn ...	1078.7	1131.2	1261.5	354.7	53.33	50.93	54.85

Af Tabellens Slutningstal, der angive det samlede Merforbrug i Danmark af Korn og Kornvarer, fremgaar det, at Overskudsindførselen i 1901, 1079 Mill. Pd. til Værdi af 53.3 Mill. Kr., i Vægtmængde var 52 Mill. Pd. mindre, men i Værdi 2.4 Mill. Kr. større end i det nærmest forudgaaende Aar. Dette modsatte Forhold beror dels paa Prisstigninger for nogle af Kornsorterne, dels paa, at Indførselsmængden af Brødkorn, saavel uformalet som formalet, er tiltagen, medens Indførselsmængden af de billigere Kornsorter til Foderbrug baade forholdsvis og absolut er aftagen (en Del af denne Nedgang opvejes forøvrigt ved Importforøgelse for andre Foderstoffer).

Blandt de Forhold vedrørende Produktion og Omsætning af Korn i 1901, hvis Virkninger især spores i Statistikkens Ind- og Udførselstal, skulle følgende fremhæves, idet der henvises dels til Tabel 14, dels til de efterfølgende mere specielle Tabeller.

Ødelæggelsen af store Hvedearealer i Danmark i Vinteren 1901 nødvendiggjorde, som Tabel 14 udviser, en Forøgelse i Importen af uformalet Hvede paa ca. 70 Mill. Pd. og af formalet Hvede paa 27.4 Mill. Pd. samt en Formindskelse af Exporten paa ca. 21 Mill. Pd., saa at man kan regne, at Merindførselen er forøget med ca. 130 Mill. Pd. uformalet Hvede (til 70 Pd. Mel antages at medgaa ca. 100 Pd. Hvede). Som det fremgaar af Tabel 17 er det forøgede Forbrug og mere end det udelukkende bleven dækket ved Tilførsler fra Nordamerika, der havde en udmærket Hvedehøst i 1901. Importen fra Tyskland derimod gik betydelig ned, fordi Hveden for en stor Del ogsaa mislykkedes i dette Land. Ganske vist viser Tabel 17 en Import fra Hamborg i 1901 paa 42.6 Mill. Pd. (mod 9.8 Mill. Pd. i 1900), men dette har sikkert været amerikansk Hvede; i hvert Fald angives det, at de tyske Importører af Hvede fra Amerika i mange Tilfælde fandt deres Fordel ved at sælge til Danmark. Fra Rusland og Donaulandene var der i Henhold til Tabel 17 en Forøgelse i Importen fra 1900 til 1901 paa godt 6 Mill. Pd. — Som nævnt har ogsaa Indførselen af Hvedemel været

i stærk Stigning i 1901, og Forøgelsen falder ogsaa her, som Tabel 19 viser, paa amerikansk Vare.

Af Tabel 14 ses det, at Indførselen til Forbrug her i Landet af raa Majs fra 1900 til 1901 er gaaet ned fra 816 til 601 Mill. Pd., en Nedgang, der samtidig for en mindre Del opvejes ved, at Indførselen af Byg (aldeles overvejende russisk Foderbyg) er stegen fra 19 til 63 Mill. Pd. Nedgangen for Majs skyldes Nordamerikas daarlige Majshøst i 1901 (efter en usædvanlig lang Række gode Aar), hvorved Prisen i de sidste Maaneder af 1901 bragtes saa højt op, at Importen fra Amerika omtrent ophørte. I Sortehavslandene var der derimod en fortrinlig Majshøst i 1901 og følgelig billigere Priser end i Nordamerika; man ser da ogsaa af Tabel 17, at der i sidst forløbne Aar indførtes ca. 24 Mill. Pd. Majs fra Rusland og Donaulandene, medens Majsen i de foregaaende Aar kom næsten udelukkende fra Nordamerika, enten direkte eller over Hamborg. Mængdefordelingen saavel som Priserne paa de forskjellige Tider af Aaret for vor Majsindførsel i 1901 ses af efterfølgende Oversigt:

1901	Indforselsmængde af Majs (Transit iberegnet)					Prisnotering for Majs (jfr. Tidsskriftets nuværende Aargang S. 54)
	ialt	fra Nordamerika	over Hamborg	fra Rusland og Donaulandene	over andre Lande	
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Øre pr. 100 Pd.
Januar Kvartal...	275.3	243.3	31.3	»	0.7	422
April do. ...	131.4	104.5	25.3	»	1.6	448
Juli do. ...	173.2	115.4	45.6	11.7	0.5	484
Oktober do. ...	40.8	14.9	4.6	12.0	9.3	544
Hele Aaret.....	620.7	478.1	106.8	23.7	12.1	475

Man ser, hvorledes under de stigende Priser i Oktober Kvartal næsten hele Importen af nordamerikansk Majs

ophører. Erstatningen ved Majs fra Sortehavslandene naaer ikke at tage rigtig Fart i 1901; derimod kan det anføres, at i Januar Kvartal 1902 indførtes der 161 Mill. Pd. fra disse Lande, men kun 17.3 Mill. Pd. direkte fra Amerika foruden en ubetydelig Import over Hamborg.

Med Hensyn til Byg, den eneste Kornsort, der giver Overskud i Omsætningen, viser Tabel 14 en noget større Udførsel i 1901 end i 1900 (men en mindre end i 1899). Den gjennemsnitlige Aarspris har efter det foreliggende været omtrent ens i 1901 og 1900. — Indførselen af russisk Foderbyg er, som nævnt, tiltagen under de høje Majspriser; dog vare Bygpriserne for høje til, at Importforøgelsen for Foderbyg paa langt nær kunde veje op mod Nedgangen for Majs.

Vedrørende andre Foderstoffer end Korn skal man blot anføre nedenstaaende Tal for Klid og Oliekager, idet man forøvrigt henviser til Hovedtabellerne:

Merforbrug
(Forbrug af fremmed ÷ Udførsel af indenlandske Varer)
for

	Klid	Oliekager
1901	79.5 Mill. Pd.	468.7 Mill. Pd.
1900	93.6 —	397.1 —
1899	111.7 —	348.8 —
1898	104.3 —	275 5 —
1897	147.5 —	244.9 —
1896	146.9 —	180.2 —
1895	189.2 —	201.6 —
Gnst. af 1889-93	195.2 —	137.8 —

Heraf ses det, at medens Klidindførselen stadig aftager, bliver der Aar for Aar indført flere og flere Oliekager. Af Klid og Oliekager tilsammen udgjorde Merforbruget 548.2 Mill. Pd. til en Værdi af 27.9 Mill. Kr. i 1901 mod 333.0 Mill. Pd. til ca. 16 Mill. Kr. i Gjennemsnit af 1889—93.

De foran nævnte Tal for Korn m. m. omhandle jo hovedsagelig Indførselen til Forbrug af fremmede og Ud-

førselen af indenlandske Varer. Som bekjendt transiterer der imidlertid over Kjøbenhavn ret betydelige Kvanta af disse Varesorter. Til Oplysning herom angiver efterstaaende Tabel Gjenudførselen i de tre sidste Aar samt gjennemsnitlig i 1889—93 af fremmede Kornvarer og Foderstoffer.

Tabel 15.

Gjenudførsel af fremmede Kornvarer og Foderstoffer i Begyndelsen af 1890erne samt i 1899—1901.

Gjenudførsel fra Danmark af fremmed	Vægt			
	1901 1	1900 2	1899 3	1889—93 (gnstl.) 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Uformalet Korn	106.4	72.0	147.1	36.1
Heraf: Hvede	70.1	17.4	15.9	9.7
Rug	2.6	3.6	8.3	5.5
Havre	2.9	2.0	1.6	0.3
Byg	0.5	1.9	11.9	2.0
Majs	28.4	44.5	106.4	17.9
Formalet Korn	6.0	12.2	6.7	1.2
Heraf: Hvedemel	4.7	8.5	3.7	0.6
Rugmel	0.6	2.7	2.3	0.5
Formalet Majs	0.2	0.4	0.3	0.0
Uform. og form. Korn tils.	112.4	84.2	153.8	37.3
Klid	24.0	19.5	13.8	2.8
Oliekager	31.7	31.0	24.8	3.5

De vigtigere Afsendelsessteder i 1900 og 1901 for dansk Byg og Hvede findes anførte i omstaaende Tabel 16.

Tabel 16.

Afsendelsessteder for dansk Byg og Hvede i 1900 og 1901.

Udførsel til Udlandet fra	Udførsel af dansk Byg		Udførsel af dansk Hvede	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjøbenhavn	6.109	7.537	0.477	3.366
Sjælland (øvrige) med Møen og Samsø:				
Faxe	1.311	0.281	0.598	0.606
Frederikssund	»	»	»	»
Helsingør	»	1.704	0.080	»
Holbæk	2.434	0.935	0.100	»
Kalundborg	8.846	6.729	0.442	2.777
Kjøge	2.065	»	0.505	0.918
Korsør	2.229	2.042	»	0.653
Nykjøbing	0.388	»	»	»
Næstved	0.209	0.116	»	»
Præstø	0.578	0.110	»	»
Skjælskor	1.647	0.725	0.249	0.132
Storehedinge	0.300	»	0.203	0.429
Vordingborg	1.386	2.515	0.500	0.793
Stege	1.035	0.378	0.590	0.690
Samsø	0.913	»	0.320	»
Bornholm:				
Allinge	»	0.491	»	»
Hasle	0.139	0.356	»	0.140
Nexø	»	0.135	»	»
Ronne	0.355	2.269	»	0.150
Svaneke	»	0.151	»	0.289
Falster:				
Gjedser	0.751	0.703	0.004	»

Udførsel til Udlandet fra	Udførsel af dansk			
	Byg		Hvede	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4
	Mill. Pd.	Mill Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Nykjøbing	4.297	2.904	0.685	3.481
Stubbekjøbing	0.343	0.798	1.130	1.428
Lolland:				
Bandholm med Maribo	18.122	12.529	»	3.044
Nakskov	11.644	15.267	0.388	2.672
Nysted	1.519	0.673	»	0.758
Saxkjøbing	0.737	1.416	0.344	0.868
Fyn med Langeland:				
Assens	0.927	0.427	»	»
Bogense	0.300	0.418	»	0.175
Faaborg	0.323	0.275	0.002	»
Kjerteminde	4.689	3.686	0.350	0.437
Nyborg	3.400	3.086	»	0.416
Odense	0.389	»	»	0.270
Svendborg	1.852	1.922	»	0.448
Rudkjøbing	9.324	8.665	»	3.456
Jylland:				
Aarhus	0.870	»	»	0.006
Randers	0.631	»	0.003	»
Landgrænsen:				
Ribe og Egebæk	0.404	0.040	0.030	»
Taps	0.125	0.015	0.052	0.158
Vamdrup	2.406	2.333	0.061	»
Hele Landet	93.004	82.534	7.562	28.564

Hvorledes endelig Totalindførselen til Danmark fra Udlandet samt Totaludførselen fra Danmark til Udlandet af Kornvarer i Aarene 1900 og 1901 fordelte sig paa de forskjellige fremmede Lande, vil kunne ses af efterfølgende 4 Oversigter.

Tabel 17.

Totalindførselen efter Afsendelseslande af uformalet Hvede, Rug, Havre, Byg og Majs i 1900 og 1901.

Indførsel fra	Hvede		Rug		Havre		Byg		Majs	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1900 6	1901 7	1900 8	1901 9	1900 10
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Norge	»	»	»	»	0.26	0.03	»	»	»	»
Sverrig	0.07	0.04	0.51	0.87	6.94	2.90	0.14	»	0.00	0.02
Rusland	16.94	12.63	120.41	128.25	7.58	6.01	62.96	8.22	6.41	»
Hamborg	42.63	9.84	4.94	1.87	0.28	1.68	10.76	5.88	106.80	181.89
Ovrige Tyskland	33.21	53.78	67.45	52.98	43.71	48.23	1.42	1.51	7.87	5.41
Donaulandene	2.16	»	4.01	»	»	»	0.70	»	17.29	»
Nordamerika	180.20	44.05	2.24	2.94	0.30	0.52	»	5.12	478.10	668.61
Andre Lande	0.79	1.95	0.14	0.00	0.00	»	»	»	4.23	15.74
Udlandet tilsam.	276.00	122.29	199.70	186.91	59.07	59.37	75.98	20.73	620.70	871.67

Tabel 18.

Totaludførselen (indenlandske + fremmede Varer) **efter Bestemmelseslande af uformalet Hvede, Rug, Havre, Byg og Majs i 1900 og 1901.**

Udførsel til	Hvede		Rug		Havre		Byg		Majs	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1900 6	1901 7	1900 8	1901 9	1900 10
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mi l. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Vore nordl. Bilande og Kolonier	»	0.00	3.20	3.24	0.12	0.14	0.59	1.85	0.05	0.03
Norge	0.09	0.96	0.21	0.03	0.29	0.70	16.02	18.44	0.91	3.83
Sverrig	75.18	37.71	3.84	4.08	1.24	5.41	0.87	8.67	18.05	25.06
Rusland	0.00	0.01	0.00	»	0.15	0.27	3.78	3.42	»	2.10
Hamborg	»	0.00	0.76	»	»	»	12.85	3.51	»	»
Øvrige Tyskland	1.77	0.86	0.22	0.15	1.26	0.36	39.28	29.92	9.43	13.42
England	0.66	6.43	0.01	0.14	0.83	0.03	16.23	14.30	»	0.03
Holland	»	»	»	»	0.00	»	1.87	2.66	»	»
Belgien	»	0.01	»	»	0.00	»	2.05	1.70	»	»
Andre Lande	»	»	»	»	0.00	»	»	»	»	»
Udlandet tilsam.	77.70	45.98	8.24	7.64	3.89	6.91	93.54	84.47	28.44	44.47

Tabel 19.

Totalindførselen efter Afsendelseslande af Hvedemel, Rugmel og formalet Majs i 1900 og 1901.

Indførsel fra	Hvedemel		Rugmel		Formalet Majs	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4	1901 5	1900 6
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Sverrig	0.32	1.59	2.81	1.40	0.00	»
Rusland	0.02	0.47	1.38	1.01	»	0.03
Hamborg	9.30	10.37	2.23	1.82	0.02	0.14
Øvrige Tyskland	10.77	6.56	19.33	19.32	0.05	0.05
England	2.96	2.10	»	0.03	0.14	0.23
Belgien	0.95	0.21	»	»	»	0.20
Frankrig	2.16	0.22	»	»	»	»
Nordamerika	35.86	14.94	0.08	»	7.10	10.77
Andre Lande	0.07	0.08	0.01	»	0.00	0.01
Udlandet tilsammen	62.41	36 54	25.84	23.58	7.31	11.43

Tabel 20.

Totaludførselen (indenlandske + fremmede Varer) **efter Bestemmelseslande af Hvedemel og Rugmel i 1900 og 1901.**

Udforsel til	Hvedemel		Rugmel	
	1901 1	1900 2	1901 3	1900 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Vore nordlige Bilande	2.57	2.06	5.98	5.77
Norge	2.98	3.16	0.43	2.05
Sverrig	1.84	1.61	0.10	0.08
Rusland	1.51	4.61	»	0.01
England	0.09	1.50	0.03	0.17
Andre Lande	0.11	0.18	0.02	0.01
Udlandet tilsammen	9.10	13.12	6.56	8.09

Jordlopperne,

deres Livsforhold, økonomiske Betydning og Midlerne mod dem.

Af *A. C. Jensen-Haarup*, Esbjerg.

Almindelige Bemærkninger.

Navnet »Jordloppe«, hvortil der findes tilsvarende Betegnelser i flere Sprog (f. Ex. »Erdfloh« i Tysk), er ganske betegnende, men indeholder for saa vidt en Misforstaaelse, som der aldeles ikke er Tale om virkelige Lopper, men derimod om Insekter, der høre til Billernes Afdeling. Grunden til, at disse Dyr have faaet Loppenavnet, ligger i deres Evne til at kunne foretage kraftige og hurtige Spring i Forbindelse med, at de gjennemgaaende have Loppestørrelse. Der er forøvrigt andre Insekter, som undertiden, men fejlagtig, blive kaldte Jordlopper, fordi de have samme Evne og samme Størrelse, saaledes de smaa *Orchestes*-Arter, der angribe forskjellige Træers Blade; disse Dyr høre til Snudebillerne.

Naar Jordlopperne til Trods for deres Lidenhed ere saa godt kjendte, som Tilfældet er, er Aarsagen alene den, at mange af Arterne have vist sig at være rene Ødelæggere af flere af vore Kulturplanter. Jordlopperne ere nemlig udelukkende Planteædere baade som Larver og fuldt udviklede Insekter. Overalt, hvor der er Plantevæxt, vil man derfor kunne vente at træffe Jordlopper; jo rigere et Lands Vegetation udfolder sig, des talrigere optræde de nævnte Dyr. For Øjeblikket kjender man

fra hele Jordkloden henimod 3000 forskjellige Arter Jordlopper. I Evropa er Antallet kun ca. 400. I Danmark findes mellem 70 og 80 Arter; Størsteparten af disse holder sig til vildtvoxende Planter, der have ingen eller kun liden økonomisk Betydning. Til Gjengjæld optræde de skadelige Jordloppearter gjennemgaaende i et enormt Antal Individer, hvorved deres Virksomhed bliver i høj Grad iøjnefaldende.

Jordlopperne ere, som allerede antydet, meget smaa Insekter og med faa Undtagelser uanseligt farvede. Naar hertil kommer, at de, saa længe de ere uforstyrrede, ere meget træge, vil man let forstaa, at man i Almindelighed ikke lægger videre Mærke til Dyrene selv, hvorimod deres Angreb paa Planteväxten desværre falder stærkt nok i Øjnene.

Jordloppernes Larver.

Uheldigvis er Kjendskabet til Larverne forholdsvis ringe, idet man kun har Rede paa faa Arters Larvestadium. Paa den anden Side ere de kjendte Larvers Livsforhold ret godt oplyste og i det hele saa overensstemmende, at der næppe vil findes betydelige Afvigelser herfra blandt de øvrige endnu ukjendte. Desuden er det heller ikke i og for sig Larverne, der anrette de store Ødelæggelser.

Hvad Larvernes specielle Bygningsforhold angaa, er der ikke stort af Interesse for andre end Zoologer. De fuldvoxne Larver ere omtrent dobbelt saa lange som Billerne, langstrakte eller meget forlængede, ofte tilsmalnede mod begge Ender og halvvalseformede, d. v. s. flade underneden, eller ogsaa temmelig cylindriske; de ere lyse af Farve, men ofte sortprikkede. Kroppen er sparsomt forsynet med udstaaende Haar og Benene ere temmelig korte.

Jordlopperne aflægge hyppigst deres aflange, hvidlige eller gulagtige Æg i Smaahobe enten paa Næringsplantens Stængler eller paa dens Blade. Kort Tid efter fremkom-

mer de spæde Larver, der nu, alt efter deres Art, begynder at skelettere Bladenes Over- eller Underside, eller ogsaa fortsætter Livet som Minerere, snart i Bladene, snart i den øverste Del af Plantens Rod eller i den nederste Del af Stænglen. Saaledes skelettere Larverne af Slægten *Haltica* Bladene, medens Larverne af *Phyllotreta* minere i Bladene, hvorimod *Longitarsus*-Larverne minere i Stængel- og Roddele.

Denne Skelettering af Bladene eller Minering i selve Planten kunde synes at maatte blive ret skjæbnesvanger for denne, og selvfølgelig lider Planten derunder, men Erfaringen lærer dog, at dette Angreb i værste Tilfælde som oftest kun hæmmer Væxten. Sagen er den, at naar Larverne om Foraaret fremkomme af Æggene, er Planten i rask og kraftig Vækst og generes sædvanlig kun lidet af de smaa Larvers Minering. Ved en nærmere Betragtning vil det forøvrigt ogsaa blive indlysende, at det maa forholde sig saaledes; thi hvis Larveangrebet var af den Art, at vedkommende Plante maatte gaa til Grunde, var det jo den visse Død ogsaa for Larverne, med mindre at Planten først gik ud netop paa det Tidspunkt, da Larverne vare færdige til at forpuppe sig.

Det er altsaa — og som allerede antydet — ikke Larveangrebene, der have gjort Jordlopperne saa berygtede. Det er de fuldt udviklede Insekter, der anrette de store Ødelæggelser. For Fuldstændigheds Skyld bør det dog noteres, at f. Ex. Raps kan blive angrebet saaledes af Larver, navnlig i Leddene, at haard Blæst knækker Planterne over.

Jordloppernes Livsforhold og ødelæggende Virksomhed.

Larvestadiet er ikke langt, og naar det noget hen paa Sommeren er tilendebragt, sker Forpupningen; de fleste Forpupninger foregaa i Jorden. Arten *Haltica oleracea* danner dog en Undtagelse i saa Henseende, idet dens Larver forpuppe sig paa Næringsplantens Blade. Pup-

perne have omtrent Størrelse som de fuldt udviklede Insekter og ere hvidlige eller gulagtige.

Hen paa Sommeren blive Pupperne til Jordlopper. Flere af Arterne komme temmelig sent frem; dette er Grunden til, at Jordlopperne ere mest talrige i Juli og August. Hen paa Efteraaret, med indtrædende køligt og regnfuldt Vejr, gaa de i Vinterkvarter under Mos og Blade, mellem vissent Græs, i Mur- eller Barksprækker. Et meget yndet Vinterkvarter er for mange Arter Foden af større Træstammer eller ogsaa selve Stammerne, naar disse ere rigeligt forsynede med Mos og Barksprækker. Særlig i Haver og Lunde kan man under saadanne Forhold træffe en Mængde Jordlopper om Vinteren. Om Efteraaret ser man meget almindeligt Jordlopper kravle op ad hvidtede Mure, Træværk etc. for at søge Vinterskjul. Saa snart Foraaret begynder, er hele den overvintrede Jordloppehær parat til Angreb; de hungrige Skarer falde med Graadighed over de smaa Plantespirer, der pippe frem af Jorden, hvorved Millioner og atter Millioner af Planter gaa til Grunde eller blive til Krøblinge, der aldrig give fuldt Udbytte. Det bør derfor fremhæves, at den Skade, Jordlopperne anrette, hovedsagelig finder Sted om Foraaret og tidlig paa Forsommeren. Det er Angrebene paa Kimbladene og de første spæde, egentlige Blade, der gjøre Jordlopperne saa farlige; dette forklarer den tilsyneladende Modsigelse, der ligger i, at Jordlopperne faktisk ikke anrette de største Ødelæggelser paa den Tid, de optræde talrigst, nemlig mod Slutningen af Sommeren. Angrebene paa Planter, der ere i god, kraftig og fremadskridende Vækst, ere, ligesom Larveangrebene, for intet at regne mod Angrebene paa de spirende Vækster. Den eneste Redning for en Plante, der anfaldes af Jordlopper, er den, at Forholdene muliggjør, at den voxer stærkere, end Jordlopperne kan overkomme at æde. Naar Planten først at faa skudt de første Blade, er den allerværste Fare forbi, men dette udelukker selvfølgelig ikke, at Skadedyrene alligevel hæmmer og generer dens Vækst.

Kort og godt kan man altsaa sige, at Hovedfaren ved Jordlopperne er, at de kvæle Planterne i Fødslen.

De Planter, der hjemsøges mest af Jordlopper, ere i første Linie de korsblomstrede, hvortil en Mængde af Kulturplanterne høre, saaledes de forskjellige Kaalsorter, Turnips, Raps, Sennep, Karse, Ræddiker, Radiser ete.; derefter følge de rubladede, hvoraf adskillige anvendes som Prydplanter i Haver, de kurvblomstrede, de læbeblomstrede og Katostfamilien, der ogsaa spille en større Rolle for Havebruget end for Landbruget, og endelig en Del Planter hørende til forskjellige Familier. Men skjøndt enkelte af Jordloppearterne ikke gjerne forlade en bestemt Næringsplante og andre i Almindelighed kun hjemsøge nogle faa Plantearter, maa det dog siges, at Jordlopperne ingenlunde ere Kostforagtere; hvor Omstændighederne byde det, kan en Kulturplante, der ellers ikke angribes af Jordlopper, godt blive udsat. Naar der imidlertid paa næsten alle lave Planter kan træffes Jordlopper, tør man ikke derfor gaa ud fra, at Planterne, hvorpaa Insekterne træffes, i alle Tilfælde ere udsatte for Angreb; en Del af Jordlopperne ere nemlig gode Flyvere, der enten bestige Planterne for derfra at flyve bort eller efter endt Flugt foreløbigt sætter sig paa dem.

Midler mod Jordlopperne.

Antallet af Midler og Raad mod Angreb af Jordlopper er legio, men de allerfleste af dem have det tilfælles med de mange Midler mod Tandpine, at de ikke duer. Helt hjælpeløs staar man dog heldigvis ikke overfor Angrebene, men det maa erindres, at man kun til en vis Grad formaar at afværge Ødelæggelserne; fuldstændig at hindre disse er næppe muligt paa Grund af Dyrenes Lidenhed, Talrighed og Bevægelighed.

Hvor der er Tale om saa store Insekter som Oldenborrer, der oven i Kjøbet kun optræde til bestemte Tider og paa bestemte Steder og saa at sige hele Dagen igjennem omtrent blive paa samme Plads, der vil en

Indsamling altid kunne gjøre god Nytte, men overfor saa smaa og letbevægelige, allesteds og altid nærværende Dyr som Jordlopperne, bliver en systematisk og direkte Indsamling af en ret problematisk Værdi, idet Omkostningerne derved ville blive alt for store i Forhold til den Nytte, der udrettes. Men medens altsaa en Indsamling i almindelig Forstand vil blive en Skuffelse, kan man ad Omveje med Lethed naa at ødelægge store Mængder af Dyrene. Som det allerede er omtalt, overvintrer et Utal af Jordlopper under Mos, vissent Græs og Løv og andet Planteaffald; naar saadant Affald, hvad enten det er i Haven eller paa Marken, hvor Jordlopperne have været slemme, bliver gravet forsvarlig dybt ned og et tykt Lag Jord stampet fast ovenpaa, saa der ingen Aabninger blive, hvor Dyrene kunne finde igjennem, vil derved store Mængder af dem gaa til Grunde. Et saadant Nedgravningsarbejde bør kun ske paa kolde Dage, helst efter let Nattefrost; sker Nedgravningen i mildt Vejr om Vinteren, ville Jordlopperne altid til en vis Grad være bevægelige, og mange af dem ville undfly ved Foruroligelsen. Opbrænding kan ogsaa undertiden foretages med Held, men oftest ere de overvintrede Individer ikke talrigst til Stede i de mest tørre Affaldsstoffer; de fleste ville findes underneden, hvor der er nogen Fugtighed til Stede; af den Grund bør man ogsaa ved Nedgravning passe paa at afgrave det øverste Lag af Jordskorpen og lade det følge med Affaldet.

Af det foranførte vil det fremgaa, at man med Fordel henlægger Planterester i Smaadynger hen paa Eftersommeren, hvor Jordlopperne holde til, for senere, naar de have søgt Vinterkvarter, at nedgrave det hele.

At udstrø forskjellige Stoffer, f. Ex. i Haver, saaledes som det ofte anbefales, er til over Maade liden Nytte og ofte endog skadelig for Planterne; i hvert Tilfælde skader det ikke Jordlopperne synderligt, og det man i heldigste Tilfælde opnaar derved er, at Dyrene rent midlertidig ved Foruroligelsen forstyrres i at æde; naar den fornødne Ro atter indtræder, ville de tage fat med fornyet Styrke.

Hvor derimod ofte gjentagen Overbrusning med koldt Vand ikke kan skade Planterne og kan foretages uden uforholdsmæssig Ulejlighed, ville Angrebene kunne hæmmes i nogen Grad, idet Jordlopperne derved ikke alene jævnlig blive forstyrrede, men ogsaa mindre livlige og graadige, da de kolde Doucher nedsætte Livsvirksomheden, der er størst paa hede, sollyse og tørre Dage. Dette Middel, der imidlertid ikke maa overvurderes, kan selvfølgelig kun anvendes paa mindre Arealer, som i Haver.

Derimod kan man med faa Midler fremstille et simpelt Apparat, hvormed man baade i Haver og paa Marker, navnlig paa Turnipsarealer, uden videre Ulejlighed er i Stand til at ødelægge en utrolig Mængde Jordlopper, hvor de optræde i Antal. Apparatet bestaar i al sin Simpelhed af en større Træflade, der overstryges med et godt Lag Beg, Tjære eller andet stærkt klæbrigt Stof, og som anbringes paa et Par ikke for kolossale Hjul; disse sidste maa helst anbringes saaledes paa en Axe, at Afstanden kan reguleres efter de forskjellige Bedes eller Rækkers Bredde, ligesom den paastrøgne, vandret anbragte Træflade maa kunne hæves og sænkes alt efter de vedkommende Planters Højde eller Højden af Bedene og Rækkerne. Apparatet maa helst bruges paa den hedeste Tid af Dagen, da Jordlopperne ere mest livlige. Den, der benytter Apparatet, maa skyde dette foran sig, da han ved at gaa foran og trække det efter sig, faar en Mængde Jordlopper til at springe ud til Siderne, saa de ikke komme i Berøring med den tjærede Flade, der iøvrigt maa stryge lige hen over Planterne uden at beskadige disse. Idet Apparatet bruges som antydet, blive Jordlopperne opskræmte, de foretage deres velbekjendte, kraftige Spring, der i dette Tilfælde føre dem op i Tjæren, og de Jordlopper, der én Gang have tilsølet sig i det klæbrige Stof, blive ikke til Jordlopper mere. Ved Anvendelse af det beskrevne Apparat kan der tilintetgjøres et utroligt Antal Jordlopper. Da en Del af Dyrene ville falde ned paa Træfladen fra Siden af, anbefales det ogsaa at tjære eller bege Oversiden af Fladen; jo større

Fladen er, desto flere Insekter vil der naturligvis være Udsigt til at ødelægge. Det er en Selvfølge, at Apparatet stadigt maa holdes klæbrigt for at kunne fungere tilfredsstillende til enhver Tid.

Det engelske Ord »prevention is better than cure« kommer imidlertid ogsaa til Anvendelse her. I Kampen mod Jordlopperne maa Forholdsreglerne, hvis Kampen skal føres med Held, være tagne, førend Angrebene begynde. Disse Forholdsregler bestaa først og fremmest i, saa vidt det staar i Landbrugerens Magt, at sikre de smaa Plantespirer en hurtig og kraftig Vækst. Jorden maa være gjødningskraftig, velbehandlet og ren for Ukrudt. Hvis Planten ikke finder naturlige Betingelser for kraftig Vækst, hvis den kun kan spire langsomt og i det hele er zart og svagelig, falder den for det første Jordloppeangreb. Som det allerede er omtalt, er det af største Vigtighed for Planterne, at de ere i Stand til, mens de spire, at sætte mere til deres Vækst, end Jordlopperne kunne faa Bugt med. Af denne Grund er det en udmærket Forholdsregel, hvor Jordlopperne ere talrige, at saa meget tæt i Rækkerne eller Bedene. Dyrene ville da finde rigelig Føde, og, selv om de ere til Stede i meget stort Antal, ikke faa ødelagt alle Spirerne; ved Udtyndingen, der i saadanne Tilfælde ikke maa foregaa alt for tidlig, vil der altid være et Udvalg af kraftige Planter, der kan blive staaende. Denne Forholdsregel er særlig af stor Betydning i Turnips- og Roemarker, men selvfølgelig ogsaa særdeles anvendelig i Haver, hvor Angreb kunne befrygtes.

Undertiden kunne Angrebene paa en Plante Aar efter Aar være saa voldsomme, at Dyrkningen, trods alle Forholdsregler og Midler, kun bringer Tab; i saadanne Tilfælde er der naturligvis ikke andet at gjøre, end resolut at opgive Dyrkningen af vedkommende Plante. Hvor ondartede Angrebene kunne være, fremgaar af, at den engelske Entomolog Curtis opgiver, at Arten *Phyllotreta nemorum*, en af de allerfarligste, alene i Devonshire i

Aaret 1786 foraarsagede Turnipsdyrkerne et Tab af henved 2 Millioner Kroner.

Man vil lægge Mærke til, at Jordloppeangrebenes Hæftighed varierer meget i de forskjellige Aar. Dette er ikke saa meget en Følge af Jordloppernes større eller mindre Talrighed som af Vejrforholdene. I tørre og varme Somre ere Angrebene værst. Aarsagen hertil ses let. Hvis der i den kritiske Periode, Spiringstiden, indtræffer tørt Vejr med kølige Nætter, foregaar Spiringen og Væxten i det hele langsommere, medens Jordlopperne samtidig om Dagen uforstyrret kunne øve deres Hærværk. Falder det derimod i med varmt Vejr og jævnlige Regnbyger, foregaar Væxten raskere og desuden forstyrres Jordlopperne da hyppig af Regnen.

Alt i alt er Landbruget og Havebruget mer eller mindre prisgivet Jordlopperne og de Tilfældigheder, der hæmme eller fremme deres Angreb. Midlerne mod dem ere som Helhed ikke særlig virksomme, men ved energisk Optræden mod dem lykkes det dog meget ofte at tage den værste Braad af deres Angreb. En Betingelse for med Held at kunne tage Kampen op mod dem, er imidlertid et mer eller mindre indgaaende Kjendskab til de skadeligste Arter, deres Vaner og Livsforhold. Jeg har derfor i det følgende søgt at kjendetegne de værste af Jordlopperne og givet en muligst nøjagtig Afbildning af de vigtigste Repræsentanter, tegnede efter Exemplarer i min Samling af disse Insekter.

De, der mulig kunde ønske nærmere at studere den danske Jordloppefauna, maa jeg henvise til et Særtryk, der senere vil udkomme af »Aarbog for Naturvenner og naturhistoriske Samlere«, og som vil indeholde udførlige Skildringer med Bestemmelsestabeller over de ca. 80 danske Arter.

De enkelte Arter.

Slægten *Haltica* omfatter kun ganske faa, men forholdsvis store, danske Arter. De ere alle ensfarvet

grønne eller blaa. Kun den ene af Arterne, *Haltica oleracea*, der navnlig forekommer paa korsblomstrede Planter, saaledes paa forskjellige Kaal og flere Slags Gemyseplanter, er meget skadelig. Den forekommer over hele Landet, men dog sjældent i overvældende Antal. Den ligner meget den noget større, afbildede (Fig. 1)*) *Haltica lythri*, der mest holder sig til Dueurt og Kattehale og derved ikke faar nogen økonomisk Betydning.

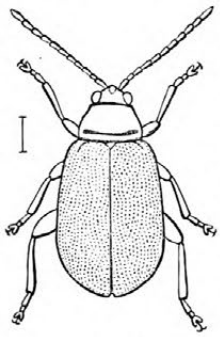

Fig. 1.
Haltica lythri.

Hermæophaga mercurialis (Fig. 2) er den eneste danske Repræsentant for sin Slægt. Da den lever paa Bingelurt, er den uden nogen som helst økonomisk Betydning.

De ca. en halv Snes indenlandske Arter af Slægten *Crepidodera* ere meget forskjellige, særlig hvad Farven angaar. Nogle ere helt rustgule, saaledes *Cr. transversa* (Fig. 3), andre ere smukt grønne med mer eller mindre udbredt Kobber- eller Guldglans, én har blaalige Vingedækker og rustrødligt Forbryst, og en anden, *Cr. Modeeri* (Fig. 4), er mørkt ertsfarvet med to gule, ikke skarpt begrænsede Pletter mod Dækvingernes Spidse. Af de herhenhørende Arter udmærke de metalglinsende, grønne Jordlopper sig ved at optræde i stort Antal, navnlig paa Popler og Pil, som de tilføje ikke ubetydelig Skade. De øvrige Arters økonomiske Betydning er ikke stor, naar undtages den afbildede *Crepidodera transversa*, der undertiden angriber Pastinak, samt den ovenomtalte Art med blaalige Vingedækker og rødligt Forbryst *(Cr. rufipes)*, der anfalder Vikker og andre ærte-

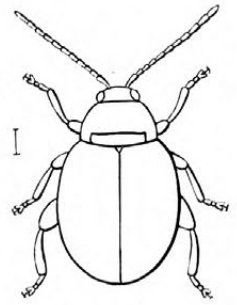

Fig. 2.
Hermæophaga mercurialis.

*) Linien til Venstre for Tegningen angiver Dyrets virkelige Længde.

blomstrede Planter; denne sidste Art er dog ikke hyppig her i Landet og faar derved ikke større Betydning.

Medens de foregaaende Arter udmærke sig ved at have Punkterne paa Vingedækkerne ordnede i regelmæssige Længderækker og ved, at der findes en mer eller mindre dyb Tværfure bagtil paa Forryggen (Thorax), have *Phyllotreta*-Slægtens Arter Vingedækkerne fuldstændig forvirret punkterede og savne helt Tværfuren paa Forryggen. Denne Slægt tæller ligeledes en halv Snes danske Arter, der alle ere temmelig smaa; et Par af dem ere ensfarvede mørke, den ene rent sort, den anden med svagt blaaligt eller grønligt Skjær; de øvrige ere let kjendelige ved, at der langs hvert Vingedække gaar et hvidligt eller gult Baand, der ikke sjældent er stærkt indknebet i Midten eller endog opløst i to Pletter. Alle de herhenhørende Arter ere meget skadelige, for saa vidt de optræde i stort Antal. Den værste af dem alle, navnlig fordi den alle Vegne forekommer i et ganske enormt Antal Individer, er *Phyllotreta nemorum* (Fig. 5); den noget mindre og lignende *Phyll. undulata* giver den dog i ingen Henseende meget efter; det samme kan siges om *Phyll. vittata.* Alle *Phyllotreta*-Arterne angribe de til de korsblomstrede hørende Kulturplanter. *Phyll. flexuosa* (Fig. 6) og *Phyll. brassicæ* (Fig. 7) holde sig dog mest til vildtvoxende korsblomstrede og blive derved forholdsvis ufarlige, men som helt uskyldige Arter tør de ikke betragtes. Det er ret sandsynligt, at der fremkommer flere Kuld om Sommeren af i alt Fald nogle af *Phyllotreta*-Arterne. — Meget nær beslægtet med disse Dyr ere de faa Arter af

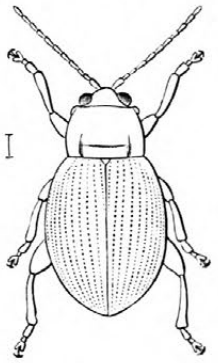

Fig. 3.
Crepidodera transversa.

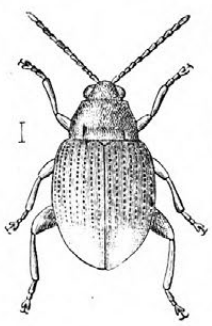

Fig. 4.
Crepidodera Modeeri.

Aphthona-Slægten, der forekomme her i Landet, men de gjøre sig fordelagtig bemærkede frem for *Phyllotreta*'erne ved kun i ringe Grad at angribe vore Kulturplanter; en af dem er endogsaa paa en vis Maade nyttig, idet den lever paa Ukrudtsplanterne Vortemælk. — En af Arterne er straagul; den afbildede *Aphthona coerulea* (Fig. 8) er smukt blaa.

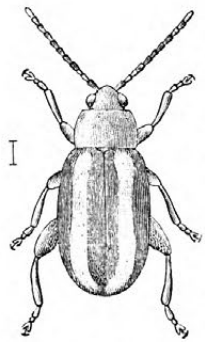

Fig. 5.
Phyllotreta nemorum.

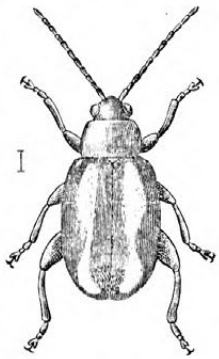

Fig. 6.
Phyllotreta flexuosa.

Heller ikke *Balanomorpha*-Arterne spille nogen væsentlig økonomisk Rolle. Af Kulturplanterne er det i Almindelighed kun nogle faa Prydplanter, der kunne blive Gjenstand for deres Efterstræbelser. *Balanomorpha obtusata* (Fig. 9) kan tjene som Repræsentant for de faa danske Arter; den er blaalig og, som det vil ses af Tegningen, temmelig langstrakt. — Den ganske lille *Batophila rubi* (Fig. 10) opholder sig hovedsagelig paa Hindbær- og Brombærbuske, paa hvilke den sædvanlig dog ikke gjør nogen nævneværdig Skade.

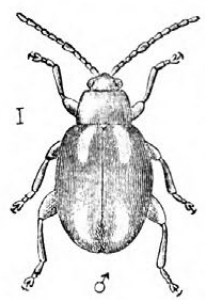

Fig. 7.
Phyllotreta brassicæ.

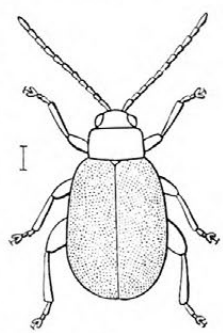

Fig. 8.
Aphthona coerulea.

Til Slægten *Plectroscelis* henføres nogle faa indenlandske Jordlopper, der alle let kan kjendes paa, at Skinnebenene paa de to bageste Benpar have en lille Tand paa Ydersiden ned mod Spidsen. Deres Overside er i Almindelighed ertsfarvet. En enkelt af Arterne,

Plectroscelis dentipes (Fig. 11) angriber bl. a. Turnips, men optræder heldigvis ikke i større Antal; *Plectrosc. aridula* (Fig. 12), der har et meget bredt Hoved og i Modsætning

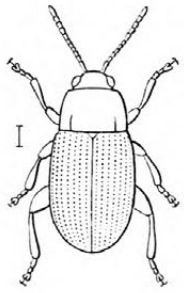

Fig. 9.
Balanomorpha obtusata.

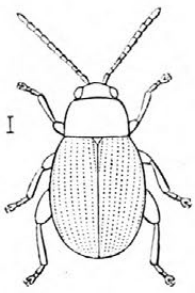

Fig. 10.
Batophila rubi.

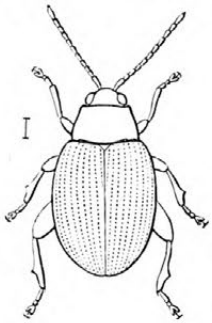

Fig. 11.
Plectroscelis dentipes.

til den foran nævnte Art har helt forvirrede Punktrækker paa Vingedækkerne, hører sikkert ogsaa til de skadelige Arter, men bestemte Angivelser om Angreb af den haves ikke.

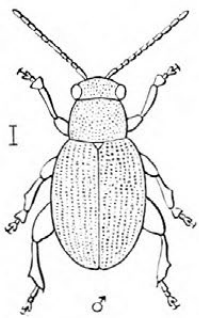

Fig. 12.
Plectroscelis aridula.

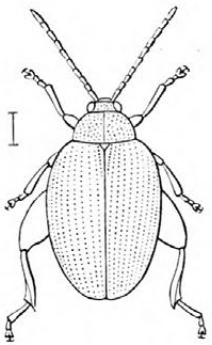

Fig. 13.
Psylliodes dulcamaræ.

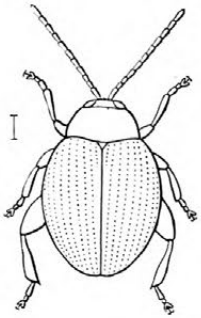

Fig. 14.
Apteropeda orbiculata.

Psylliodes-Slægtens omtrent et Dusin danske Arter udmærke sig bl. a. ved, at Fødderne (Tarserne) paa Bagbenene ere indleddede noget oven for Skinnebenets yderste

Spidse, og at det inderste Fodled er halvt saa langt som Skinnebenet; flere af Arterne ere ret store, og mange af dem ere blaa eller grønne, saaledes den afbildede *Psylliodes dulcamaræ* (Fig. 13); enkelte af dem ere ertsfarvede, andre straagule. 4 à 5 af Arterne ere meget skadelige Dyr, der særlig angribe de korsblomstrede Kulturplanter; den ene af dem *(Psyll. thlaspis)* faar dog ikke nogen videre Betydning for os, da den forekommer sjældent her i Landet. Den farligste af dem er *Psyll. chrysocephala,* der optræder i høj Grad ødelæggende overfor Raps; Dyrkningen af denne Plante er jo imidlertid taget stærkt af i de senere Aartier; saa meget desto større Skade gjør denne Jordloppe da paa Kaalplanter og andre korsblomstrede.

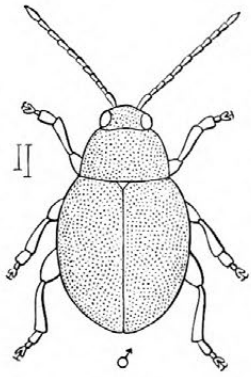

Fig. 15.
Sphæroderma cardui.

De næsten halvkugleformede, ret faatallige *Apteropeda*- og *Sphæroderma*-Arter ere uden væsentlig økonomisk Betydning. Fig. 14 giver et Omrids af den mørkt metalfarvede *Apteropeda orbiculata* og Fig. 15 et Omrids af *Sphæroderma cardui,* der er rustgullig. Sidst, men ikke mindst, bør de talrige (ca. 20) danske *Longitarsus* (Thyamis) -Arter omtales. Bagfodens inderste Led er som hos *Psylliodes*-Arterne halvt saa langt som Skinnebenet, men medens *Psylliodes* kun har 10 Led i Antennerne (Følehornene), har *Longitarsus* som alle de andre Jordlopper 11 Led. En enkelt Art er helt begsort, en anden, *Longitarsus holsaticus* (Fig. 16) ligeledes begfarvet, men med to udviskede lyse Pletter mod Dækvingernes Spidse. Næsten alle de øvrige ere straagule eller hvidgule, ofte med en

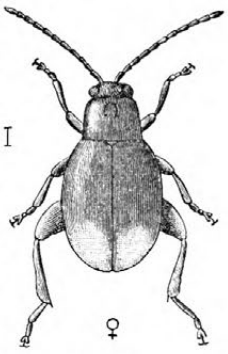

Fig. 16.
Longitarsus holsaticus.

mørk Streg langs Vingedækkernes Søm. Som Værtplante angives for flere af Arternes Vedkommende Planter, der voxe vildt, medens der for andre opgives, at de leve paa »lave Planter«. Sandheden er, at mange af disse Jordlopper tage fat paa, hvad der ligger for, og saa at sige ere »altædende«; nogle af dem ere særlig slemme efter Kløver. Da de fleste *Longitarsus*-Arter optræde i meget stort Antal, anrette de betydelig Skade paa Markerne, navnlig i tørre Perioder om Sommeren.

Idet jeg hermed afslutter denne lille, sammentrængte Artikel om Jordlopperne, finder jeg Anledning til at gjøre opmærksom paa, at for saa vidt nogen maatte ønske at eje en Oversigtssamling af præparerede Jordlopper, for derigjennem at blive bekjendt med Udseendet af de skadeligste og mest ejendommelige Arter, er jeg villig til at sammenstille saadanne Oversigtssamlinger.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Der vil fremtidig under Fællesoverskrift »Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« i »Tidsskrift for Landøkonomi« blive offentliggjort Meddelelser, dels vedrørende Forhold fra Selskabets Virksomhed, som det vil være af Interesse, at Selskabets Medlemmer blive gjorte bekendte med, dels vedrørende inden- og udenlandske Forhold, som anses for værende af almindelig Interesse.

Fest for Forpagter F. Bokelmann

i Anledning af

hans 30-aarige Virksomhed som Dommer ved det danske Landbrugs Redskabs- og Maskinprøver.

Det er i Aar 30 Aar siden, at de sammenlignende Redskabs- og Maskinprøver paabegyndtes her i Landet. Der har ialt været afholdt 15 saadanne Prøver, der i den første Snes Aar vare knyttede til Landmandsforsamlingerne, men i det sidste Aarti — efter at Bevillingsmyndighederne yder dem et aarligt Tilskud og Landhusholdningsselskabet ved sit Maskinudvalg har overtaget Ledelsen af dem — ere foretagne hvert Aar. Det var det med den stigende

Arbejdsløn og den voksende Konkurrence fremkaldte forøgede Krav til en udvidet Maskinkraft i Landbruget, der gjorde aarlige sammenlignende Prøver til en næsten bydende Nødvendighed, hvis Landbruget skulde sikres gode, formaalstjenlige Redskaber og Maskiner, og baade af Landmænd og Fabrikanter erkendes det, at disse Prøver have været i høj Grad vejledende. At det har været saa, skyldes i væsentlig Grad, at det fra første Færd lykkedes at knytte dygtige, indsigtsfulde Mænd til dem.

Blandt disse Mænd maa i første Række nævnes Forpagter F. Bokelmann. Han har i de 30 Aar været ledende ved Bedømmelsen og Prøverne, han har med en aldrig svigtende Interesse og Energi forestaaet disse, og han har vidst at faa netop de Forhold draget frem, som have særlig Betydning for Landmanden i hans daglige Virksomhed. Og ved nøjagtige Kraftmaalinger, ved en sagkyndig og retledende Kritik har han vejledet Fabrikanterne, der ofte ved at følge hans Vink og Anvisninger have indført væsentlige Forbedringer ved deres Maskiner.

Det er derfor forstaaeligt, at Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har ønsket at faa Lejlighed til at sige Forpagter Bokelmann, hvor megen Tak det danske Landbrug skylder ham for denne hans 30-aarige uegennyttige Virksomhed. Takken blev bragt ham den 7. Juni ved en Fest, Selskabets Bestyrelse holdt til hans Ære paa Hotel Phønix i Kjøbenhavn. Selskabets Præsidium og Bestyrelsesraad, enkelte Indbudte, der ere eller have været knyttede til Selskabets Maskinudvalg, samt Selskabets Funktionærer — ialt 35 Herrer — deltoge i den i høj Grad vellykkede Fest.

Det ligger udenfor Tidsskriftets Opgave at give et detailleret Referat af denne, men der er dog navnlig to Taler, der bør komme til Medlemmernes Kundskab, og som derfor gengives her:

Lehnsgreve Wedells Tale for Forp. Bokelmann.

Mine Herrer! Som den af Præsidenterne, der er den ledende i Aar, er det taknemmelige Hverv tilfaldet mig

at udbringe Skaalen for vor Hædersgæst. Jeg siger »taknemlige Hverv«, thi Hr. Bokelmann er saa anset og afholdt af danske Landmænd, og han har indlagt sig saa betydelige Fortjenester af vort Landbrug, at alle med Glæde ville være med til at hylde ham. Som Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad og tidligere Medlem af Bestyrelsen for Maribo Amts økonomiske Selskab, ved sin fortjenstfulde Virksomhed for Præmiering af Husmandslodder, som Kvægdommer og paa andre Maader har han skabt sig et anset Navn i det danske Landbrug. Det er dog ikke disse Sider af Hr. Bokelmanns Virksomhed, jeg vil dvæle ved her; naar Landhusholdningsselskabet har ønsket at hædre Hr. Bokelmann i Aften, da er det paa Grund af den i høj Grad fortjenstfulde Gerning, han nu i en Menneskealder, i 30 Aar, har udført paa Redskabs- og Maskinomraadet.

Alle de Herrer, der ere til Stede her, vide, at blandt vort gamle Selskabs »gode Handlinger« maa dets Arbejde for at skaffe Landbruget formaalstjenlige Redskaber nævnes i første Række. Kort efter sin Stiftelse virkede Selskabet energisk for Svingplovens Indførelse, det foranstaltede Plovprøver og Præmiepløjninger, og det skyldtes Selskabets Bestræbelser, at Svingploven forholdsvis hurtigt vandt Udbredelse. Dette var et stort direkte Fremskridt. Men ogsaa indirekte bar dette Arbejde gode Frugter, det banede Vejen for andre nye Redskaber, det gav Anledning til Oprettelsen af Maskinfabriker, der opdroge dygtige Arbejdere o. s. v.

Dette for 4 Menneskealdre siden optagne Arbejde for Landbrugets Redskaber og Maskiner har aldrig været helt afbrudt, men det er dog først i Nutiden, at det er blevet betydeligt i Omfang, energisk og planmæssigt gennemført.

Efterhaanden som Arbejdslønnen steg og Konkurrencen voksede, krævedes der hurtigere og bedre Arbejde i Landbruget. Maskinernes Tid kommer og Arbejdet for at fremskaffe gode, formaalstjenlige Redskaber tages op. Den første sammenlignende Prøve, der omfattede Plove,

Harver og Grubber, afholdtes her i Landet i 1872, og allerede til denne Prøve er Forpagter Bokelmanns Navn knyttet, idet Hr. Bokelmann var Formand i den Komité, der forberedte Prøven. Fjorten Prøver ere afholdte foruden denne, og i dem alle har Hr. Bokelmann nedlagt et saare fortjenstfuldt Arbejde. Saamaskiner og Mejemaskiner, Hestegange, Tærske-, Kaste-, Rense-, Kørne- og Sorteremaskiner og mangfoldige andre Redskaber og Maskiner bleve bedømte ved Prøverne, der vare udmærket ordnede, retledende og vejledende. Dog én Anke kunde man med Rette rejse mod dem, de kom — knyttede som de vare til Landmandsforsamlingerne — for sjeldent, særlig efter at der var blevet 5 Aar mellem disse. Hyppige Prøver bleve ønskelige, og Landhusholdningsselskabet besluttede sig da til at tage Sagen op.

Paa Bestyrelsesmødet den 6. Juni 1892 nedsatte Selskabet sit »Redskabs- og Maskinudvalg«, der kom til at bestaa af Forpagter Bokelmann, Godsinspektør Tilemann og Kaptajn J. C. la Cour, og paa Finansloven 1893—94 bevilgedes der for første Gang Selskabet 5000 Kr. til Udgifterne ved Afholdelsen af Redskabs- og Maskinprøver. Under Selskabets Auspicier ere disse Prøver siden 1893 blevne afholdte hvert Aar, og jeg tror at kunne sige, at de i Ordets bogstavelige Betydning have været værdifulde for vort Landbrug. Hvad dette ved Hjælp af disse Prøver har sparet i Udgifter til daarlige Redskaber, maa sikkert regnes i Hundred Tusinder af Kroner, og hvad det har vundet ved at faa sit Arbejde hurtigt og godt udført, naaer sikkert ogsaa op til store Værdier.

Det var da en betydningsfuld Opgave Selskabet stillede sig, da det nedsatte sit Redskabs- og Maskinudvalg. Betydelige Opgaver kræve betydelige Mænd. En Lykke da for Selskabet, at det fra første Færd af kunde knytte en saa indsigtsfuld og dygtig Mand som Dem Hr. Forpagter Bokelmann til Arbejdet for at skaffe det danske Landbrug gode og formaalstjenlige Redskaber og Maskiner. I høj Grad har, som fremhævet, Landbruget høstet Gavn baade af den overordentlig praktiske Maade, paa hvilken

De har planlagt og ledet de forskellige Arbejdsprøver, og af det klare Blik, De har for netop at faa draget de Momenter frem, som have særlig Betydning for Landmanden i hans daglige Gerning.

Men ved Siden af at retlede Landmændene ved Valget af Maskiner, har De ved nøjagtige Kraftmaalinger og ved en sagkyndig Kritik tillige belært Fabrikanterne, som i mange Tilfælde have lagt sig Deres Bemærkninger paa Sinde og udført væsentlige Forbedringer ved deres Maskiner.

De har saaledes, saa vel direkte som indirekte, gavnet Landbruget i høj Grad, og der tilkommer Dem Tak og Hæder for Deres uegennyttige Arbejde gennem en Trediedel af et Aarhundrede. Det er ikke blot os, der her ere tilstede, der takker Dem, men Tusinder danske Landmænd staa bag os. Som et synligt Vidnesbyrd om vor Erkendelse, bede vi Dem modtage Selskabets første Sølvbæger. Som det vil være dem, mine Herrer, bekendt, blev der i Forfjor vedtaget nye Regler for Landhusholdningsselskabets Uddeling af Hædersbelønninger for Landboflid, og det blev fastslaaet, at Belønningsudvalget har Ret til at indstille Mænd, der ved et stort og fortjenstfuldt theoretisk eller praktisk Arbejde have virket til Gavn for det danske Landbrug i Almindelighed, til en Udmærkelse af Selskabet.

For første Gang har Belønningsudvalget nu benyttet sig af denne Ret ved at indstille Dem til en Udmærkelse af Selskabet, og det er første Gang, at Selskabets store Sølvbæger uddeles for fortjenstfuldt Arbejde for Danmarks Landbrug. Idet jeg herved overrækker Dem Bægeret som synligt Vidnesbyrd om vor Taknemlighed og Højagtelse, beder jeg dem, mine Herrer, tømme deres Glas til Ære for Hr. Bokelmann! — Han leve!

Forpagter F. Bokelmanns Tale.

Maa jeg bringe Det kongelige Landhusholdningsselskab en hjertelig Tak for den Ære, der er vist mig,

takke for de venlige Ord, som ere henvendte til mig og for de Herrers Tilslutning dertil.

Det er, som udtalt, en lang Aarrække, hvori der er arbejdet med disse Maskin- og Redskabsprøver, og denne Virksomhed er jo netop begyndt med saa godt som alle de nyere Maskiners Indførelse i vort Landbrug. Det er et stort Arbejde, som her er udført, og naar der derved er udrettet meget af stor Betydning, da skyldes dette væsentlig det ualmindelig gode Samarbejde, som har fundet Sted mellem Udvalgets Medlemmer og de dygtige Kræfter, som have taget Del deri. Der skal blandt disse særligt mindes mine to kære afdøde Venner, Kaptajn la Cour, som udførte saa stort et Arbejde og som omfattede denne Sag med saa varm en Interesse, og Proprietær, Landstingsmand Breinholt, Vestervig, hvis mærkelig geniale Blik paa Maskiner og Redskaber har vakt Teknikeres højeste Beundring. Det er to Mænd, som savnes meget og hvem det gode Resultat af Prøverne for en væsentlig Del skyldes.

Der er ofte i Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad blevet udtalt en Anerkendelse af den store Betydning, disse Prøver have haft, og det samme er Tilfældet fra mange Landmænds Side rundt om i Landet, men man kunde dog have ønsket, at Landmændene derved vare komne til at interessere sig saaledes for Maskiner og Redskaber, at Beretningerne om Prøverne vare blevne dem en virkelig Vejledning ved deres Arbejde med dem.

Mange forlange ikke at vide stort mere herom end Manden, der vilde rejse til Californien for at grave Guld og kun brød sig om at lære saa meget Engelsk, at han kunde sige: »lad den Klump ligge,« idet de i deres Forespørgsler kun forlange Oplysning om nu ogsaa den eller den Maskine er den allerbedste, der eksisterer, og om man ikke nok tør indestaa for, at den ikke gaar itu. Enkelte ere mere forsigtige og stille Spørgsmaalet, om man ikke tror, at der i en nær Fremtid vil komme en Maskine, der er endnu bedre end de hidtil kendte, og endelig er der flere ældre Landmænd, som ligefrem er-

klære, at med Maskiner ville de ikke have at gøre; er der noget ivejen med dem, maa der strax Bud efter Smeden, de have Bryderier nok iforvejen. Blandt de yngre Landmænd er der mere Interesse for at lære Maskinerne at kende, men det er dog ikke sjældent, at der stilles Spørgsmaal om Et eller Andet, som de godt kunde have læst i Beretningerne, hvor der i Almindelighed er gjort temmelig nøje Rede for Arbejdets Udførelse, og det er ogsaa med noget blandede Følelser, at man modtager Komplimenter om denne meget interessante Beretning, naar man har lusket sig til at se, at Beretningen ligger uopskaaren paa Skrivebordet.

Ja, jeg tillader mig ved denne Lejlighed at fremdrage det her, for at bede alle dem, der virkelig interesserer sig for denne Sag, at hjælpe til at vække og sprede Interessen herfor rundt omkring, thi først da kan Frugten af Maskinudvalget fuldt ud komme Landbruget tilgode. Men selv om man i denne Henseende ikke har naaet, hvad der kunde være ønsket, saa har man dog rundt om i Landet mødt saa megen Forekommenhed og Velvillie ved Prøvernes Installering og Udførelse; det er vi meget taknemmelige for, og det har givet os fuldt Bevis for, at man erkender disse Prøvers Betydning.

Men fra intet Sted har Sagen faaet en saadan Støtte som fra Landhusholdningsselskabet, og havde dette Selskab ikke med saa stor Alvor og Energi taget Sagen i sin Haand, vilde den ikke være blevet gjennemført saaledes, at der i Løbet af 30 Aar stadigt er blevet afholdt Prøver med de mange forskelligartede Maskiner og Redskaber, som, saa at sige, væltede ind paa Markedet.

Det er, som Lehnsgreve Wedell allerede har sagt, Det kongelige Landhusholdningsselskab, der har Æren af den usle Hjulplovs hurtige Afløsning af Svingploven, det er Landhusholdningsselskabet, som har Æren af den først afholdte Mejemaskinprøve her i Landet og derefter har det, dels alene, dels sammen med Landmandsforsamlingerne, fortsat hermed, indtil der saa for 10 Aar siden blev bevilget Penge dertil af Staten.

Hvad nu selve min Andel i det udførte Arbejde angaar, da har det været mig en Glæde og en Ære, naar Landhusholdningsselskabets Præsidium har tilkaldt mig for at drøfte Planen for Prøverne, og det har været mig en Glæde og Ære, naar man i saa væsentlig en Grad har betroet mig Ledelsen, betroet mig Affattelsen af Beretningerne og at gøre Rede for Resultaterne ved Foredrag i Selskabet.

Af alle de Arbejder, som jeg i saa lang en Aarrække har haft at gøre med, er der intet, der har været mig saa kært som det, jeg har udført i Landhusholdningsselskabet, og det har været et mærkelig godt Samarbejde og Forstaaelse, jeg som ung Mand fandt hos Selskabets Præsidenter og Sekretær, Professor Jørgensen, Gehejmeraad Tesdorpf og Kaptajn la Cour, og som jeg nu saa mange Aar efter finder hos Selskabets nuværende Præsidenter og Sekretær. Idet jeg nu bringer Dem og Bestyrelsesraadet en hjertelig Tak for den Ære, der er vist mig, beder jeg de Mænd, hvem vi alle ere glade ved at se staa for Styret, de højtærede Præsidenter, at modtage Skaalen for Landets ældste, en af de vigtigste og bedste Institutioner i Landbrugets Tjeneste, Det kongelige danske Landhusholdningsselskab.

Bestyrelsesmødet den 7. Juni 1902.

Til Stede vare Præsidenterne: Professor Segelcke og Lehnsgreve Wedell. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer vare mødte: d'Hrr. Godsejer M. Ahlmann, Hofjægermester C. Bech (Engelsholm), Godsejer A. Bech (Krusesminde), Forpagter F. Bokelmann, Lærer Chr. Christensen, Forpagter Fonnesbech-Wulff, Hofjægermester J. Friis, Proprietær G. Grüner, Forpagter O. Høffding, Gaardejer J. Jensen (Gl. Sole), Proprietær Jespersen (Splitsgaard), Gaardfæster F. Laub, Godsejer G. de Lichtenberg, Gaardejer A. Nielsen (Svejstrup Østergaard), Forstander N. Pedersen (Ladelund), Forstander G. Pedersen (Dalum),

Proprietær P. Petersen (Biskopstorp), Baron L. Petersdorff, Proprietær O. Rasmussen, Lehnsbaron Rosenkrantz, Grev L. Reventlow, Prof., Dr. E. Rostrup, Forpagter Chr. Sonne, Forpagter G. Thalbitzer, Godsinspektør H. Tilemann, Rentier C. Valentiner, Etatsraad H. N. Valentiner og Professor T. Westermann.

Den ledende Præsident, Lehnsgreve Wedell aabnede Mødet med at byde de tilstedeværende Velkommen og udtalte sig derefter saaledes:

Blandt de af Selskabets Medlemmer, som, siden vi sidst vare samlede, ere afgaaede ved Døden, skal jeg særlig nævne Jægermester Friederichsen til Kærstrup. Jægermesteren omfattede Landbruget i alle dets Grene med den største Interesse, og hans store Erfaring og Dygtighed kom paa mange Omraader dette tilgode; særlig har det lolland-falsterske Landbrug nydt godt deraf. Landbruget har derfor lidt et stort Tab ved denne elskværdige og dygtige Mands Bortgang, og Mindet om den Virksomhed, som han har udfoldet, vil sikkert længe blive bevaret. (Samtlige tilstedeværende tilkendegav deres Tilslutning til denne Udtalelse ved at rejse sig.)

Ved Generalforsamlingen i December Maaned f. A. indtraadte som nye Medlemmer i Bestyrelsesraadet d'Hrr. Forpagter Høffding, Forstander Petersen (Dalum), Lehnsbaron Rosenkrantz og Professor Westermann samt som valgt af Landboforeningerne i Holbæk Amt Forpagter Fonnesbech-Wulff og af Landboforeningerne i Sorø Amt Godsejer A. Bech. Idet jeg byder disse Herrer, som alle ere til Stede, Velkommen, vil jeg tillige udtale Ønsket om, at de maa føle sig tilfredse baade med det Arbejde i Landhusholdningsselskabets Tjeneste, som de nu gaa ind til, og med Samarbejdet med deres ældre Kolleger i Bestyrelsesraadet.

Derefter foretoges følgende Sager:

Forslag fra Præsidiet.

1. Optagelse af ny Medlemmer. Der var foreslaaet 9 optagne som Medlemmer, og alle de foreslaaede

optoges som Medlemmer af Selskabet. Dettes Medlemstal er nu 786.

2. Indstillinger til Landbrugsministeriet:

a) Forhøjelse af Bevillingen til Rejser i landøkonomiske Øjemed. Dette Spørgsmaal har været fremme et Par Gange i Bestyrelsesraadet. Man har ønsket den Sum, 5000 Kr., som nu staar opført paa Finansloven til Anvendelse til saadanne Rejser, forhøjet, da de kvalificerede Ansøgeres Antal stiger Aar for Aar. I Fjor oplystes det, at Fællesforeningerne havde indgivet Andragende til Ministeriet om at faa Summen forhøjet, og Landhusholdningsselskabet vilde, hvis Sagen var kommen til dets Erklæring, have givet den sin Anbefaling. Dette skete imidlertid ikke, og paa Finanslovforslaget, som forelagdes Rigsdagen i Oktober, var Summen ikke undergaaet nogen Forandring. Det havde nu været Præsidiets Hensigt at foreslaa Bestyrelsesraadet, at Selskabet, eventuelt sammen med Fællesforeningerne, i Aar indgik med et Andragende om Summens Forhøjelse, men da det havde erfaret, at Fællesforeningerne alt vare indgaaede med et saadant Andragende, bortfaldt Sagen for Landhusholdningsselskabets Vedkommende. Fra Bestyrelsesraadets Side udtaltes Ønske om, at Præsidiet vedblivende vilde have sin Opmærksomhed henvendt paa Sagen og søge den fremmet, naar en gunstig Lejlighed dertil maatte frembyde sig. Et Ønske om at faa meddelt, hvem der erholdt Rejseunderstøttelse tildelt, mentes at blive opfyldt ved Henvendelse til Landbrugsministeriet.

b) Statskonsulenternes Lønningsforhold. Ifjor indgik Selskabet til Landbrugsministeriet med en Indstilling om Lønningsforhøjelse for forskellige Konsulenters Vedkommende, men Henstillingen blev kun delvis taget til Følge. Det, der her er særlig paatrængende, er at faa en almindelig Lønningslov for Konsulenterne, saa at man ikke, hver Gang en Konsulent har tjent saa og saa længe, skal ansøge om at faa hans Lønning forhøjet. Der har i 1895 og 1896 fra Ministeriets Side været fremsat Forslag for Rigsdagen i saa Henseende, men de naaede ikke at

blive vedtagne. Det gælder altsaa om at formaa Ministeriet til at optage denne Sag til Overvejelse, og der er Grund til at antage, at Ministeriet vil være stemt for at faa en lovordnet Tilstand paa dette Omraade bragt tilveje. Det vedtoges, at Præsidiet skulde søge denne Sag fremmet.

c) Forhøjelse af Lønningerne til Assistenterne ved Svineavlens Ledelse. Da Assistenterne ved denne Virksomhed have et stort Arbejde og kun en ringe Løn, nemlig 500 Kr. aarlig, de paa Lolland-Falster og Bornholm endog kun 250 Kr., har Præsidiet ment, at Selskabet burde søge at faa denne Konto forhøjet med 1500 Kr., saaledes at Bevillingen i dette Øjemed, som nu kun andrager 2500 Kr., bliver forhøjet til 4000 Kr. Ogsaa dette Forslag vedtoges.

d) Lønning til en Assistent ved Ledelsen af Avlen af det røde danske Malkekvæg. Selskabet indgik ifjor med Andragende om, at der maatte blive ansat en Assistent til Hjælp for Statskonsulent Mørkeberg, at Assistentens Lønning maatte blive ansat til 1500 Kr., og at der maatte blive bevilget ham 500 Kr. til Rejseudgifter. Som bekendt har Statskonsulent Mørkeberg overordentlig meget at varetage, og derhos var det heldigt, om der i Tide blev ansat en Mand, som gennem den Uddannelse han vilde faa ved at virke som Assistent kunde tage Arbejdet op efter Statskonsulenten. Sagen blev imidlertid ikke fremmet af Ministeriet, men vil nu med Bestyrelsesraadets Billigelse atter blive optagen af Selskabet.

3. Nedsættelse af et Udvalg til at overveje Spørgsmaalet angaaende en Kombination af Livsforsikring og Hypotheklaan. Anledningen til dette Forslags Fremkomst er et Foredrag, som Sekretær Hertel i Vinter holdt i Selskabet, hvilket Foredrag og den derpaa følgende Diskussion vil være bekendt gennem »Tidsskrift for Landøkonomi«. Et Spørgsmaal om, hvorvidt det eventuelle Udvalg havde Bemyndigelse til at gaa videre ved sin Behandling af Sagen end Foredraget og

den derpaa følgende Diskussion strengt taget foreskriver, mente Præsidiet at maatte besvare bekræftende. Det vedtoges at nedsætte et saadant Udvalg og efter Præsidiets Forslag at give det følgende Sammensætning: Dr. phil. Direktør Gram (»Hafnia«), Direktør Gamborg (Nordisk Livsforsikringsaktieselskab), Godsejer Hoppe, Pallisbjerg (Vest- og sønderjydsk Kreditforening), Hofjægermester Bech, Engelsholm, Gaardejer Jacob Hansen, Forsing, Kammerherre Sehested og Sekretær Hertel, og, som Suppleant, Justitsraad, Godsforvalter Lützen, Holsteinborg.

4. Nedsættelse af et Udvalg til Undersøgelse af Spørgsmaalet om Revision af landøkonomiske Fællesforetagenders Driftsregnskaber. I et af Selskabets Møder i Vinter holdt Regeringskonsulent R. Schou om denne Sag et Foredrag, som efterfulgtes af en meget livlig Diskussion, i hvilken navnlig Folketingsmand Blem, som er Formand for Andelssvineslagterierne, deltog, og der syntes at være Stemning for, at denne Sag blev tagen op til nærmere Drøftelse gennem et Udvalg. Den Ordning, som man har i England med edsvorne Revisorer, egner sig maaske ikke til direkte at overføres paa vore Forhold, men der var, mente man, Trang til paa en eller anden Maade at faa en Ordning, hvorved det blev lettere for de Foretagender, der her var Tale om, at faa en Revision bragt tilveje. Præsidiet har kunnet slutte sig til denne Tanke og har derfor fremsat Forslag derom. Under den ret udførlige Diskussion om denne Sag gjordes det gældende, at om man end kunde faa en saa fagkyndig Revision som mulig, vilde Andelsselskaberne — i hvilke de Uregelmæssigheder, der have fundet Sted, have været for intet at regne mod hvad, der har fundet Sted i andre Virksomheder — betragte det som en Æressag selv at passe deres Sager og sikkert frabede sig den Hjælp, som man her tænker at yde dem. Skulde der gøres noget i den Retning, maatte Andelsselskaberne spørges, selv være med til at bestemme, hvorledes det hele skulde ordnes. Man maatte her stille sig paa samme Maade, som man i sin Tid gjorde, da der var Tale om

en Ordning af Mejeristernes Uddannelse. Der blev da nedsat et Udvalg, som var sammensat af Medlemmer fra Landhusholdningsselskabet og af den danske Mejeristforening, og dette Udvalg kom, som bekendt, til et udmærket Resultat. Det foresloges derfor, at det, der først burde gøres, var at optage en Forhandling om Sagen med Andelsselskabernes Fællesrepræsentation for saa eventuelt i Forbindelse med denne at nedsætte et Udvalg til Sagens videre Fremme. Dette Forslag vedtoges, efter at Præsidiet havde bifaldet det og gjort opmærksom paa, at det aldeles ikke havde været Meningen at ville paatvinge Andelsselskaberne en bestemt Revision, men kun at bidrage til, at det blev lettere for dem at skaffe sig en fagkyndig Revision, for saa vidt de maatte ønske en saadan.

5. Selskabets Overtagelse af Landøkonomisk Aarbogs Udgivelse. Fra Foreningen af danske Landbrugskandidater, som for Tiden udgiver Aarbogen, er modtaget en Skrivelse, hvori udtales, at da Foreningen ikke har kunnet opnaa fortsat Understøttelse til Udgivelsen, maa den indstille Foretagendet og anmoder Selskabet om at overtage Udgivelsen. Saafremt Selskabet vil fortsætte i de kommende Aar som i Aar med at tilstille Medlemmerne Aarbogen, vil den aarlige Merudgift, som Overtagelsen af Udgivelsen vil foranledige, andrage ca. 700 Kr. Da det imidlertid er sikkert, at Bogen er til stor Nytte for Landbruget i det hele taget, og det jo ikke er udelukket, at der kan være Haab om, at der i Tiden vil kunne ventes Understøttelse til dens Udgivelse, har Præsidiet ment at kunne anbefale Bestyrelsesraadet at vedtage, at Selskabet foreløbig overtager Udgivelsen af Aarbogen. Efter at flere Medlemmer havde anbefalet den fortsatte Udgivelse af denne, vedtoges Præsidiets Forslag.

6. Decision af den 18de danske Landmandsforsamlings Regnskab. Efter de gældende Bestemmelser er det overdraget Landhusholdningsselskabet at revidere og decidere Landmandsforsamlingernes Regnskaber. Den af Selskabet udnævnte Revisor havde nu revideret Regnskabet for den 18. danske Landmandsfor-

samling, og da det forelaa fuldstændig i Orden, indstillede han, at der blev givet Decharge, hvilket skete.

Udenfor Dagsordenen foretoges en Sag vedrørende Uddannelsen af Roelærlinge. Der er i Aar af Selskabet bevilget 50 Kr. til Forsøg med Anbringelse af unge Mennesker som Roelærlinge paa Steder, hvor Roeavl drives rationelt for at lære Haandrenseredskabernes rette Brug, og man har paa Fyen fundet Læresteder til 6 Lærlinge. Det jydske Planteavlsudvalg har imidlertid senere optaget Sagen og faaet 70 Ansøgninger fra unge Mennesker, der ønskede at anbringes som Roelærlinge. Ved Statens Planteavlsudvalgs Virksomhed er det lykkedes yderligere at skaffe Plads til 25 Lærlinge, saa at der altsaa i Øjeblikket er Plads til 31 Lærlinge. Til disse vil medgaa i Rejseudgifter 320 Kr., hvoraf kun haves bevilget de ovennævnte 50 Kr., men den jydske Fællesforening vil tilskyde 100 à 150 Kr., og de manglende 170 à 220 Kr. søges nu efterbevilget af Konto 16, »Selskabets Lærlinge«. Det havde egentlig været Præsidiets Ønske i Aar ligesom i Fjor kun at anvende 50 Kr. i dette Øjemed, men af Hensyn til de foreliggende Forhold har man ment ikke at burde modsætte sig, at Sagen optoges i det angivne Omfang og skal derfor anbefale, at det nævnte Beløb efterbevilges. Forslaget vedtoges.

7. Budget for Regnskabsaaret 1. April 1903—31. Marts 1904. Budgettet, som i det hele taget var overensstemmende med, hvad der i tidligere Aar var bevilget, godkendtes uden Omtale til Fremlæggelse for Generalforsamlingen.

Meddelelser fra Præsidiet.

8. Finansloven 1902—1903. Paa Indstilling af Selskabet er optaget følgende Nybevillinger eller Forhøjelse af ældre Bevillinger.

Til Mejeripersonalets Videreuddannelse er Bevillingen forhøjet med 2000 Kr. og er altsaa nu 20000 Kr. Disse

2000 Kr. skulle anvendes til Understøttelse for Mejersker og Mejerister, som søge Videreuddannelse paa Mejeriskoler, saaledes at dertil nu kan anvendes ialt 8000 Kr.

Bevillingen til Rejser for Mejerikonsulenterne er forhøjet med 518 Kr. og udgør nu 3500 Kr.

Til Forsøgsostningerne har der hidtil været bevilget 800 Kr. Til disse og til Konkurrence mellem hele Ostelagre er der nu en samlet Bevilling paa 2000 Kr.

Statskonsulent Birk har faaet en Lønningsforhøjelse af 500 Kr., og saa vel han som Statskonsulent Jensen have faaet Kontorholdsgodtgørelsen forhøjet med 200 Kr. Endvidere har Statskonsulent Fr. Hansen faaet en Lønningsforhøjelse af 300 Kr.

Til Forsøgsstationen ved Askov er Bevillingen forhøjet med 2120 Kr., og der er endvidere givet en ekstraordinær Bevilling til samme paa 1850 Kr. til Ladebygning og Hegn paa Sandmarken samt til Redskaber og Inventar.

Til Dækning af Udgifterne ved Fremmedbesøg ved Forsøgsstationerne findes en ny Bevilling paa 1000 Kr., og Bevillingen til lokale Markforsøg og Forevisningsmarker er forhøjet med 5000 Kr.

Til Driften af Landbrugsmusæet er optaget en ny Bevilling paa 2000 Kr.

Ialt udgøre de i Henhold til Selskabets Indstillinger optagne Nybevillinger og Forhøjelser af ældre Bevillinger et Beløb af 16888 Kr.

Af de Bevillinger, som Landhusholdningsselskabet, forespurgt af Ministeriet, har anbefalet, findes optaget en ny Bevilling paa 4000 Kr. til Lønning af Dyrlæge J. Hegelund som Lærer i Malkearbejdet og en Forhøjelse paa 3500 Kr. af Bevillingen til Malkearbejdets Fremme.

Foreningen af jydske Landboforeninger henstillede i Marts Maaned d. A. til Ministeriet at søge en Bevilling af 1000 à 2000 Kr. til Forsøg vedrørende Opbevaring af Roer. Forespurgt af Ministeriet om Sagen, anbefalede Landhusholdningsselskabet, at der søgtes bevilget 1250 Kr. aarlig i 3 Aar til disse Forsøg, der vilde blive foretagne

af Forsøgsbestyrer Helweg. Subsidiært henstillede Selskabet, at for saa vidt Forsøget først kan tage sin Begyndelse i Finansaaret 1903—1904, stilles der allerede nu et mindre Beløb til Raadighed til forberedende Arbejder. Ministeriet har svaret, at det ikke i indeværende Aar raader over Midler til Dækning af Udgifterne ved disse Forsøg, men at det ved Indsendelse af en motiveret Indstilling fra Selskabet er villigt til ved Finanslovforslaget for 1903—1904 at søge bevilget et Beløb af 1250 Kr. som første Del af en treaarig Bevilling til Forsøgene. Til forberedende Arbejder har Ministeriet i indeværende Finansaar bevilget et Beløb af 200 Kr.

9. Skrikes Stiftelses Bevilling til Landbrugsforanstaltninger i 1902. I Aarsberetningen for 1901—1902 vil man Side 262 finde angivet, hvorledes denne Bevilling, som andrager 5200 Kr., skal anvendes. Præsidiet har efterkommet det af Bestyrelsesraadet i forrige Bestyrelsesmøde udtalte Ønske, nemlig at lade Udarbejdelsen af en kortfattet Afhandling om Svinets Røgt og Pleje foregaa som Prisopgave, hvorom der er udstedt offentlig Bekendtgørelse.

10. Den fortsatte Udgivelse af Værket »Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 til Nutiden«. Ministeriet har bifaldet Selskabets Indstilling, at Udgivelsen af de to sidste Bind, som skulle omfatte Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm overdrages til Forstander S. C. A. Tuxen.

11. Selskabets Kontrol med Lagre af klassificeret dansk Korn og med Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn. Da der har hersket nogen Uklarhed med Hensyn til, hvad der er Meningen med den af Landhusholdningsselskabet indførte Kontrol med Korn og Foderstoffer, har Selskabet fundet sig foranlediget til gennem Dagspressen at belyse hele dette Forhold for at enhver Misforstaaelse kan undgaas. En Henstilling til Præsidiet, om det ikke vilde være rigtigt at skaffe Inspektøren nogen Assistance, da han vistnok er overbe-

byrdet med Arbejde, lovede Præsidiet at tage under Overvejelse.

12. Udgivelsen af landøkonomiske Skrifter. I en nærmere Fremtid vil der foreligge følgende Skrifter: Havebrugskandidat O. Elberg: Vejledning i rationel Dyrkning af Asparges; Lærer C. Mathiesen: Vejledning i Frugtens Nedplukning, Opbevaring og Anvendelse; Anden Udgave af Hans Grams Vejledning i Frugtavl; Fortegnelse over Bøger passende for Sogne- og Landbrugsbibliotheker; Inspektør Jørgensen: De danske Redskabs- og Maskinprøver 1872—1902; Konsulentberetningen for Aaret 1901. I Løbet af Efteraaret haaber man at faa udgivet: A. Appel: Faareavlen i Danmark, og Dyrlæge Hegelund: Vejledning i Malkning.

13. Andre Meddelelser. Hvad den offentlige Vejning angaar, da er der kun reglementariske Bestemmelser med Hensyn til Vejning af Korn, Kul og Salt, men ikke hvad Smør angaar, hvilket man har fundet uheldigt. Dansk Mejeristforening har derfor taget dette Spørgsmaal op til Løsning og er indgaaet til Indenrigsministeriet med et Andragende om en Forandring i saa Henseende. Dette Andragende har cirkuleret mellem forskellige Autoriteter: Kjøbenhavns Magistrat, Grosserersocietetet o. s. v. og har ogsaa 2 Gange været hos Landhusholdningsselskabet, som nærer Haab om, at dets udførlige Forslag, hvis Hovedpunkt er, at Smørret skal vejes med samme Nøjagtighed som Korn, vil blive gennemført.

Gaardfæster Laub omtalte forskellige Forhold vedrørende Redaktionen af »Tidsskrift for Landøkonomi«, som Præsidiet lovede at have Opmærksomheden henvendt paa.

De engelske Landmænd og Indkomstskatten.

Af *H. Hertel.*

Nu, da en Reform af vort Skattesystem er et af de vigtigste Spørgsmaal paa vor politiske Dagsorden, vil det maaske have nogen Interesse at høre, hvorledes man i England søger at skaffe Landbruget en Skattelettelse uden at sætte Lovgivningsmaskineriet i Gang. For nogle Aar siden fik Landbruget ved Lov en betydelig Nedsættelse i de lokale Skatter, nu er det selve Administrationen, der henleder Farmernes Opmærksomhed paa, at mange af dem rimeligvis betale Stats-Indkomstskat, uden at de i Virkeligheden behøve det.

Allerede for et Par Aar siden henledede den engelske Regering Opmærksomheden paa dette Forhold, men vistnok med ringe Følge. Men efter at Indkomstskatten nu er forhøjet paa Grund af den sydafrikanske Krig og der er Udsigt til, at den yderligere vil blive forhøjet, er Opmærksomheden paany bleven henledet paa Sagen.

Om denne indeholder Mark Lane Express en, øjensynlig inspireret, Artikel, af hvilken følgende er et kort Uddrag.

Den engelske Indkomstskat omfatter 5 Afdelinger, og sædvanlig betale Farmerne Skat under Afdeling B, saaledes at deres Indkomst ansættes til en Tredjedel af Forpagtningsafgiften. Men, hvis de foretrække det, have de Ret til at blive ansatte i Skat under Afdeling D efter deres gennemsnitlige aarlige Indtægt i de tre sidste Aar.

Er nu f. Eks. Forpagtningsafgiften 300 £ om Aaret, anslaas Farmerens Indkomst til 100 £, men da Indtægter

under 160 £ ere fritagne for Skat, er den Farmer, der ikke har anden Indtægt og der ikke selv ejer Jord og Hus, ikke forpligtet til at betale Indkomstskat, med mindre hans Forpagtningsafgift er mindst 480 £ om Aaret.

Nu er det imidlertid notorisk, at mange Farmere have betalt Skat i aarevis, skønt de efter Loven vare berettigede til at være fritagne herfor. At dette har været muligt, skyldes dels en vis Ligegyldighed, dels den sjuskede Maade, paa hvilken Landmanden i Almindelighed udfylder det Skema, der lægges til Grund for Skatteansættelsen. Endelig er der Farmere, der af Patriotisme have baaret Skatten som et af de Onder, »som Kød er Arving til«. Men nu, da Skatten er bleven forhøjet, have mange Landmænd dels opnaaet Skattelettelser, dels faaet Skatten tilbagebetalt for de sidste 3 Aar. Og der gives Anvisning paa, hvorledes de, der mene at have betalt for meget, skal faa dette undersøgt; der er sikkert mange, der have en »nydelig lille Sum« opsparet i Somerset House (Finansministeriet), som de nu kan faa tilbagebetalt.

Dernæst kan Farmeren, hvis han foretrækker det, betale Skat i Afdeling D. Det er den Afdeling, i hvilken ellers Handelsmænd, Industridrivende o. l. betale efter deres Aarsindtægt. For de smaa Forpagtere vil imidlertid Afdeling B være den mest passende, da de under denne have Adkomst til fuldstændig Skattefrihed, uden at de behøve at føre noget Regnskab. Derimod vil den større Farmer, der har haft en Række daarlige Aar, og der kan godtgøre, at han kun har haft en ringe eller slet ingen Indtægt i disse, se sin Fordel ved at blive sat i Skat i Afdeling D og derved muligvis helt blive fritaget for Skatten, i Stedet for at han under Afdeling B skulde betale efter $^1/_3$ af Forpagtningsafgiften. Men Forudsætningen for at opnaa Fritagelse under Afdeling D er rigtignok den, at han kan fremvise et ordenligt ført Regnskab for Skatteembedsmanden.

Elektricitetens Anvendelse i Landbruget.

Foredrag i det kongelige danske Landhusholdningsselskab den 17. December 1901 ved Statskonsulent *C. V. Birk.*

Naar jeg her skal have den Ære at tale om Elektricitetens Anvendelse i Landbruget, føler jeg Nødvendigheden af at begrændse Stoffet, idet jeg navnlig tænker mig at udelade saadanne Anvendelser af Elektricitet, som ikke ere særlig karakteristiske for Landbruget.

Der er vel næppe nogen Gren af Tekniken, som har udviklet sig med en Hastighed og i et Omfang som Elektriciteten, men de Grene af denne, som Landbruget for Tiden særlig har Interesse for, maa nærmest siges at være det elektriske Lys og den elektriske Kraftoverføring. De mange andre Anvendelser, der f. Ex. bero paa de elektriske Strømmes kemiske Virkninger, paa Elektricitetens Anvendelse til Telegrafering og Telefonering maa her udelades.

Anvendelsen af den elektriske Strøm til Frembringelse af Varme har næppe nogen praktisk Betydning her i Landet, fordi denne Varme vil blive meget kostbar.

Naar jeg udelader at omtale den elektriske Strøms kemiske Virkninger, er Grunden imidlertid ikke den, at disse Virkninger ikke have eller kunne ventes at faa Betydning for Landbruget — tvært imod vil man sikkert kunne vente epokegjørende Nyheder og Opdagelser paa saadanne Omraader, som f. Ex. Elektricitetens Anvendelse paa Kvælstoffet og dets Forbindelser; men saadanne

Anvendelser kan jeg desværre ikke komme nærmere ind paa.

Ved en saadan Begrændsning vil det være muligt i et enkelt Foredrag at komme nærmere ind paa det, der efter min Mening for Tiden er Pointet i det foreliggende Spørgsmaal, nemlig om Elektroteknikens nuværende Standpunkt er saaledes, at Landbruget med Fordel kan tage Elektriciteten i sin Tjeneste.

Da jeg ikke selv er Specialist paa det elektriske Omraade, vil det maaske forundre, at jeg har paataget mig at fremkomme med en Redegjørelse, hvor Elektroteknikens nuværende Standpunkt skal afvejes imod Landbrugets Tarv, men da jeg ofte i de senere Aar har set denne Sag behandlet, navnlig i udenlandske Tidsskrifter, og ofte af Folk, der mere eller mindre saa paa Forholdene fra et ensidigt elektroteknisk Standpunkt, uden at have den rette Forstaaelse af de Forhold, hvorunder Installationerne vilde komme til at passe ind i Landbruget, saa har jeg ikke kunnet modstaa Fristelsen til at efterkomme Opfordringen om at tage Ordet i denne Sag, selv om jeg maaske udsætter mig for en lignende Beskyldning fra den anden Side.

Den mecklenburgske patriotiske Forening tog dette Spørgsmaal op i 1896, idet der udsattes en Præmieopgave. En Besvarelse af Ingeniør G. Køttgen blev den præmierede. Denne Afhandling er i flere Punkter bleven benyttet ved min Redegjørelse, om jeg end har maattet foretage ikke uvæsentlige Ændringer, navnlig fordi Forholdene i Tyskland ere saa væsentlig forskjellige fra vore hjemlige Forhold.

Professor L. Fontaine paa den praktiske Landbrugsskole i Fourrelles har forfattet en Redegjørelse over samme Æmne, og denne har jeg ogsaa delvis tilladt mig at benytte.

Af andre Kilder, som i mere eller mindre Grad ere benyttede, skal jeg anføre et Foredrag i den pommerske Ingeniørforening over de elektriske Strømmes fysiologiske Virkninger, samt Ingeniør J. B. Bruuns »elektrisk Belys-

ning«, ligesom jeg beredvillig har modtaget forskjellige Oplysninger fra d'Hrr. Ingeniører Lüders og Lauritzen.

Direktør Faye har tilsendt Landhusholdningsselskabet en Del Fotografier og Planer over udførte Anlæg i Tyskland. Da disse ere ganske oplysende, vil jeg tillade mig at sætte dem i Cirkulation.

I 1894 blev der af Landhusholdningsselskabet nedsat et Udvalg bestaaende af d'Hrr. Kammerherre Castenschiold, Direktør Tvermoes og Statskonsulent Dencker i det Øjemed at foretage en Undersøgelse af det elektriske Lys's Anvendelighed i Landbruget; en Redegjørelse over denne Undersøgelse vil være at finde i »Tidsskrift for Landøkonomi« for 1894. Denne Afhandling vil i de fleste Henseender endnu have fuld Gyldighed, om end Forholdene have ændret sig i den Retning, at man nu i Reglen anvender højere Spændinger end de der anførte Exempler.

Spørgsmaalet: Om Elektroteknikens Standpunkt er saaledes, at Landbruget med Fordel kan tage Elektriciteten i sin Tjeneste, vil det formentlig være praktisk at behandle i to Grupper, idet man først undersøger Elektroteknikens nuværende Standpunkt i Forhold til Landbrugets og derefter Landbrugets Vilkaar med Hensyn til Elektricitetens Anvendelse, og endelig giver en Rekapitulation af Hovedtrækkene i hele Stoffet.

En Deling af Stoffet efter de to Øjemed, elektrisk Lys eller Kraftoverføring, kunde maaske være ønskeligt, men da Adskillelsen volder forskjellige Vanskeligheder, vil jeg foretrække at behandle disse to Emner samtidigt, idet jeg da i hvert enkelt Tilfælde, hvor jeg finder Anledning dertil, kan fremhæve, hvad der er karakteristisk i den ene eller anden Henseende.

Elektricitetens nuværende Standpunkt i Forhold til Landbrugets.

Vi kunne ikke endnu med Fordel fremstille Elektricitet direkte ad kemisk Vej, men ere nødte til først at

fremstille Kraft, som vi da omsætter i Elektricitet. Denne sidste tjener altsaa kun til at overføre og dele Kraften, eller til at forandre dennes Karakter, men vi faa i alle Tilfælde mindre Kraft end ved Kraftkilden. Ikke desto mindre kan den elektriske Kraftoverføring i mange Tilfælde være hensigtsmæssig, fordi Kraften med Lethed kan bringes til Steder, hvortil det er vanskeligt for nogen anden Transmission at finde Vej. Overføringen foregaar i Reglen ved tynde Kobbertraade og Ledningerne kunne være bøjelige, hvilket letter Maskinernes Opstilling og muliggjør Elektricitetens Anvendelse paa de mærkeligste Steder. Tabet af Energi retter sig efter Ledningernes Længde, Tværsnit og Spænding, saaledes at en Tilvæxt i Længden vil forøge Tabet, medens en Tilvæxt i Tværsnit eller Spænding vil formindske Tabet.

Der skal altsaa i alle Tilfælde være en Kraftkilde, og den Pris, hvortil denne yder Kraften, vil i høj Grad indvirke paa hele det elektriske Anlægs Rentabilitet.

Dernæst skal der haves en Dynamomaskine, der omsætter Kraften i Elektricitet, endvidere skal der anskaffes Ledninger imellem Dynamo og Stederne, hvor Elektriciteten skal bruges, og endelig skal der anskaffes Motorer eller Lamper, der omsætte Elektricitet i Kraft eller Lys. Dertil kommer i flere Tilfælde Anskaffelsen af en Akkumulator, saa det er ganske forstaaeligt, at et elektrisk Anlæg betinger en meget stor Anskaffelsessum, hvis Forrentning og Amortisation bør spille en afgjørende Rolle ved Overvejelserne før Anskaffelsen.

Selv uden Akkumulator koster et Dampanlæg med Dynamo, Ledninger, Elektromotorer m. m. ofte tre Gange saa meget som Dampanlægget alene. Man skal derfor have vægtige Grunde for at fordele Kraften ad elektrisk Vej, navnlig da man samtidig maa paaregne at tabe fra 30 til 50 pCt. af Virkningsgraden og i ugunstige Tilfælde endog mere.

For at forrente et saa kostbart Anlæg, er det af Vigtighed at det benyttes saa stærkt som muligt. De væsentligste Udgifter medgaa jo til Forrentning og Amor-

tisation, men dette Krav er det i Almindelighed ikke muligt for Landbruget at tilfredsstille, fordi dette netop har Brug for meget vexlende Kraftmængder. At disse skulde anvendes paa meget forskjellige Steder giver derimod atter Elektriciteten nogen Chance, da den, som nævnt, er særlig egnet til at deles ud i smaa Mængder, som med Lethed afgives paa de forskjellige Steder.

Centraler.

Den Ulempe som fremkommer ved, at Landbruget kræver meget vexlende Kraftmængder, kan dog stundom imødegaaes ved, at Landbruget driver et eller andet Bierhverv — Savværk eller deslige —, der er i Besiddelse af Kraftmaskine og i enkelte Tilfælde endog af Dynamo. Som Kraftkilde kan i flere Tilfælde tænkes anvendt en Vandkraft, som ikke ligger alt for fjernt fra Gaarden og som maaske tillige efterhaanden har faaet mindre Betydning ved sin Beliggenhed, idet Mølleindustrien mere og mere har koncentreret sig i Byerne.

I vore Andelsmejerier vil der ofte kunne skaffes en god og billig Kraftkilde, der ganske vist ikke er særlig stor, men som til Gjengjæld kan haves for en mindre Anlægssum. Som Forholdene nu ere, ere Fordringerne til Varme i Mejerierne langt større end den Fordring, der stilles til Mejeriernes Trækkraft. Tidligere var det Spildedamp man havde som Biprodukt, nu er Forholdet derimod omvendt, idet man ikke alene har Brug for al Spildedampen, men man bruger endog til Opvarmning et særdeles stort Kvantum Kraftdamp, og dette vil kunne give Kraft som Biprodukt. Af hele den Varmemængde, som passerer Dampmaskinen i Mejerierne, omsættes i Reglen kun en 5 à 6 pCt. i Arbejde, hvorimod Resten i Form af Spildedamp gaar til Mælkepasteuriseringsapparatet, men da dette tillige med de øvrige Krav til Varme i Mejerierne yderligere forlanger en Varmemængde, der er mindst lige saa stor som den, der passerer Dampmaskinen,

saa er det klart, at man for en ganske ringe Merudgift kunde vinde en ret betydelig Arbejdsmængde som Biprodukt.

I flere Tilfælde vil det vel være nødvendigt at anskaffe nye Maskiner i Mejerierne, fordi de tilstedeværende ikke ere beregnede paa at udnytte hele den Kraft, som svarer til Dampkjedlens Ydeevne.

Udvindingen af det omtalte Arbejde vil da ogsaa kræve nogen anden Omændring i Mejeriet, navnlig en Omlægning af Rørledningerne.

I de fleste Tilfælde vil man sikkert paa Mejerierne i selve Arbejdstiden kunne skaffe fra 10 til 20 Hestes Kraft som Biprodukt og i den øvrige Del af Døgnet vil der vel som Regel kunne skaffes en c. 30 Heste, men disse kunne ikke regnes at haves som Biprodukt, om man end har forholdsvis lettere Adgang til dem end paa Steder, hvor man ikke i Forvejen har et varmt Dampanlæg liggende og en Fyrbøder, der let og billig skaffes til Disposition.

I mange Tilfælde tror jeg derfor, at der med Fordel kan være Tale om at lade Mejerierne afgive Elektricitet i forskjelligt Øjemed. Hvor Mejeriet ligger ved en Stationsby, vil der maaske ofte kunne være Brug for Lys eller Kraft, og det er paa dette Sted rigtigt at erindre om, at man af hver Hest vil kunne paaregne at faa c. 10 Stkr. 16 Lys Lamper, eller 16 Stkr. 10 Lys Lamper.

Efter det anførte vil det være forstaaeligt, at det ligger nær for at oplyse Mejerierne med elektrisk Lys, og det viser sig da ogsaa i Praxis, at dette kan gjøres, uden at der derved indtræder nogen paaviselig Forøgelse i Kulforbruget.

Som Kraftkilde vil man i Almindelighed være henvist til at anvende enten Dampmaskiner eller Dowsongasmaskiner. Hvilket af disse Systemer der skal gives Fortrinet, kan ikke besvares ens for alle Tilfælde, men som Regel vil man kunne paaregne, at Dampmaskinerne ere lettere at passe og stille mindre Krav til Reparation

og Amortisation end Dowsongasværkerne, der imidlertid paa deres Side have den Fordel, at de unægtelig kunne fremstille Kraften noget billigere. Den overhedede Damp, som i de senere Aar har trængt sig frem til forskjellige Anvendelser, staar i de nævnte Henseender omtrent som en Mellemting imellem de almindelige Dampmaskiner og Dowsonanlægene, idet den er mere økonomisk end Dampanlægene og dog synes at give et varigere Anlæg end Dowsongassen.

Petroleumsmaskinen vil i Almindelighed ikke være egnet som Kraftkilde ved en elektrisk Central, dertil er denne Maskintype ikke nær nok udviklet, og dersom Petroleumsmaskinen var det, den skulde være, saa vilde den snarere optræde som en Konkurrent end som en Allieret til den elektriske Kraftoverføring, idet den jo særlig maatte være egnet til at afgive smaa Kraftmængder paa forskjellige Steder. Som smaa Maskiner kunne Petroleumsmotorerne være ret brugelige, der kan maaske derfor enkeltvis være Tale om, at de kunne komme i Betragtning ved ganske smaa Anlæg, som væsentlig kun tilsigte at fremstille Elektricitet til Belysning, men ved større Anlæg kunne Petroleumsmaskinerne i deres nuværende Form ikke gjøre sig gjældende, da de foruden de Fejl, som de have fælles med de smaa Petroleumsmaskiner, tillige have den, at Igangsætningen bliver ret vanskelig, hvortil endelig kommer, at Fremstillingen af en Hestkrafttime bliver for dyr i Sammenligning med den Pris for hvilken en saadan kan fremstilles ved de ovenfor nævnte Maskiner.

Vindkraften har for Tiden kun lidt Udsigt til at faa nogen praktisk Betydning som Kraftkilde. Det maatte i saa Fald være i Forbindelse med Akkumulatorer, men disse ere endnu baade for dyre og for uholdbare, navnlig naar de lades og aflades meget uregelmæssigt under ukyndig Pasning, og det maa man i Reglen være forberedt paa under disse Forhold.

I Kraftmaskinens Nærhed opstilles en Dynamo og disse tilsammen danne den saakaldte elektriske Central,

hvor Akkumulator og forskjellige andre Gjenstande i Reglen ogsaa finde Plads.

Af Hensyn til Ledningernes Anskaffelsessum og til det Tab i Elektricitet, som de give Anledning til, bør Centralen altid lægges saa nær som muligt i Kraftforbrugenes Tyngdepunkt. Dog kunne mange andre Hensyn her være afgjørende.

Dynamoen giver ikke noget væsentligt forøget Arbejde for Maskinmesteren, ligesom den ikke stiller særlige Fordringer til hans større Duelighed.

Det er allerede nævnt, at Akkumulatorer ere særlig kostbare og forgjængelige, og at man derfor i Almindelighed ikke tør beregne nogen større Anvendelse af saadanne, men til at udligne mindre Uregelmæssigheder under Kraftens Fremstilling eller Forbrug kunne de dog være ret værdifulde, navnlig naar der tillige skal benyttes Elektricitet til Belysning. Akkumulatorer ere, som bekjendt, nærmest at opfatte som kemiske Elementer, der ere i Stand til at opsamle elektrisk Energi og atter at afgive c. 70 à 80 pCt. af den modtagne Mængde. Dersom Akkumulatorerne vare let transportable Gjenstande, vilde de have større Betydning end nu, men de ere af Bly og fyldte med fortyndet Syre, saa de ere baade tunge og uhaandterlige. Sporvognsdriften har i flere Aar søgt at puste Liv i Akkumulatortekniken, men hidtil uden Virkning, man synes endog med Modvillie at ville benytte »Syrevognene«.

Ledningerne.

Set fra et rent teknisk Standpunkt maa det erkjendes, at man er i Stand til at overføre Kraften ad elektrisk Vej paa milelange Afstande, men om ikke andet, vil der ret hurtigt vise sig økonomiske Grændser for den Afstand, for hvilken det kan betale sig at overføre Kraften. Jeg har før nævnt, at en højere Spænding i samme Ledninger tillader, at den samme Kraft overføres med et mindre Tab. Af økonomiske Hensyn er det derfor heldigt at arbejde med saa høj Spænding som muligt.

Det der gjør det betænkeligt at forøge Spændingen vilkaarligt, er den Fare, der derved opstaar, ikke alene for Mennesker og Dyr, men ogsaa for Antændelse paa Grund af Kortslutninger. I Henhold til disse Betragtninger vil det altsaa være det mest økonomisk heldige at vælge Spændingen saa høj, som det netop kan forsvares af Hensyn til den elektriske Strøms fysiologiske Virkninger. Angaaende Faren for Kortslutninger, saa ville disse vel blive farligere under de høje Spændinger, men denne Ulempe kan dog altid i højere Grad afværges ved et særlig omhyggeligt udført Anlæg. Anderledes gaar det med de fysiologiske Virkninger, og om der end er væsentlig Forskjel saavel for Mennesker som for Dyr og imellem de enkelte Individer indbyrdes, saa naar man dog ret hurtigt en Grændse for den Spænding, som tør anses for at være forsvarlig til Anvendelse i det praktiske Liv.

Om denne Grændse hersker der nogen Uenighed, men i Almindelighed gjælder den Regel, at en ensrettet Strøm ikke har en nær saa kraftig Indvirkning som Vexelstrømmene. Disse sidste egne sig ganske særligt til Overførelse af store Kraftmængder paa meget lange Afstande, men da de ere ganske overordentlig farlige at omgaaes, har man sikkert med Rette de fleste Steder i Europa modsat sig deres Anvendelse. Jeg skal ikke nærmere komme ind paa disse Strømmes Væsen, da jeg mener, at man absolut her bør modsætte sig deres Anvendelse. Ved ensrettet Strøm formenes, at man uden stor Fare kan gaa til en Spænding af 500 til 550 Volt, og med denne Spænding vil den økonomiske Grændse for Kraftens Overføring omtrent ligge ved c. 1500 Meter. Naar man derfor ikke vil anvende Vexelstrømme, vil man i Almindelighed ikke kunne være i Stand til at overføre Kraft paa længere end den nævnte Afstand. Grændsen 1500 Meter for ensrettet Strøm kan selvfølgelig ikke være skarp, da en Forøgelse i Ledningens Tværsnit (altsaa en Forøgelse i Anlægssum) altid vil kunne hæve denne Grænse.

For Vexelstrømmenes Vedkommende ligger i fysiologisk

Henseende den kritiske Spænding langt under den her nævnte, men hvor den iøvrigt ligger, vides ikke, og man vil i alle Tilfælde ikke tænke paa at anvende Vexelstrømme under tilnærmelsesvis saa svage Spændinger. Anvender man Vexelstrøm, sker det i Reglen under en Spænding af mindst 5000 Volt, og man gaar exempelvis endog til 80,000 Volt. Ved en Spænding paa 5000 Volt kan man overføre Kraften i en Afstand af c. 15 Kilometer uden at overstige den almindelige økonomiske Grændse. Medens man ved ensrettet Strøm kun behøver 2 Ledninger, fordrer Vexelstrømmen derimod 3 Ledninger, og man vil i Almindelighed foretrække, at Spændingen ved begge Ledningens Ender ved Hjælp af Transformatorer sættes ned til mere ufarlige Spændinger.

Et Exempel paa en betydelig Kraftoverføring ved Hjælp af Vexelstrømme fandtes paa den elektrotekniske Udstilling i Frankfurt i 1891, idet man fra et Vandfald ved Lauffen, der ligger i en Afstand af 170 Kilometer fra Udstillingsterrænet, overførte 300 Hestes Kraft igjennem en 4 mm. tyk Traad. Spændingen var paa 8000 Volt og bragtes efter Udstillingens Slutning endog op til 28,000 Volt. Paa Udstillingspladsen transformeredes Spændingen til 65 Volt og benyttedes derefter dels til Belysning og dels til at trække de forskjellige Motorer.

Ved det ovennævnte Forsøg aftoges fra Transformatoren i Frankfurt indtil 75 pCt. af den i Lauffen optagne Energi, og Forsøget har derved godtgjort den tekniske Mulighed af saadanne Kraftoverføringer.

Naar man først er oppe paa Spændinger, der ere saa store, at det virker dræbende at berøre Ledningerne, saa er der egentlig ikke nogen Grændse for Højden af den Spænding man vil gaa til. Det vil da i alle Tilfælde være nødvendigt at have Ledningerne anbragte paa en saadan Maade, at man er sikker paa, at ingen Uvedkommende kommer dem for nær, de maa derfor indhegnes i passende Afstand og paa hensigtsmæssig Maade betegnes som farlige, hvilket f. Ex. i Sverrig gjøres ved at Stængerne forsynes med Dødningehoveder. Hvor de

passere Veje, maa der under dem ophænges Net, som ved eventuelt Brud hindre Ledningerne i at forulempe de Vejfarende, men hele Arrangementet bliver derved efter min Mening saa uhyggeligt, at man som Regel bør fraraade Anvendelsen af Vexelstrømme og en højere Spænding end 550 Volt, hvor man anvender ensrettede Strømme.

Ved den første elektriske Central i Kjøbenhavn fastsloges det kun at gaa til en Spænding af 110 Volt, da man mente allerede her at have en farlig Grændse for Elektricitet som tilføres det store Publikum. Da Spørgsmaalet om elektrisk Drift paa Frederiksberg kom op, viste det sig, at Ledningsnettet vilde blive alt for svært og kostbart, navnlig for Sporvejsdriftens Vedkommende, dersom man skulde nøjes med saa lave Spændinger. Man ansøgte derfor om og fik Tilladelse til at anvende en Spænding paa 550 Volt. Samtidig med at man saaledes hævede Spændingen fra 110 til 550 Volt, søgte man paa det kraftigste at hævde Ufarligheden ved Anvendelsen af denne høje Spænding, og det syntes virkelig som om denne i alt Fald ikke i alle Tilfælde virker dræbende, fordi den passerer et Menneskes Lemmer. Der haves nemlig Exempler paa, at Folk, der ere beskjæftigede ved disse Anlæg, ved Uheld have faaet Strømme igjennem Hænder og Arme, og Heste, som i Almindelighed ere mere ømfindtlige for elektriske Stød end Mennesker, have oftere faaet Stød paa 550 Volt. Der ligger en Vanskelighed i at bestemme Grændsen for Spændingen, fordi saavel Berøringens Art som Menneskets eller Dyrets Individualitet kan være forskjellig overfor Paavirkninger med samme Spænding, og da der kan forekomme Hjertelammelse alene ved Forskrækkelse, er det vanskeligt at afgjøre, om det elektriske Stød er den primære eller secundære Virkning.

I Henhold til det her anførte mener jeg, at kun Anlæg med ensrettede Strømme i Almindelighed bør komme i Betragtning her i Landbruget, og at man, hvor det drejer sig om større Kræfters Overføring, kan forsvare at an-

vende Spændinger af indtil 550 Volt, naar Anlæget bliver omhyggeligt udført og passet. Ved Belysningsanlæg er der sjældent nogen Anledning til at gaa over en Spænding paa 220 Volt, og i mange Tilfælde vil det være fuldstændig tilstrækkeligt at nøjes med 110.

Ledningerne ere i Reglen af Kobber, og de kunne være blanke eller isolerede. De blanke Ledninger bør dog kun anvendes udenfor Bygninger og paa særlig lange Linier, hvorimod man paa korte udvendige Linier og overalt til indvendige Ledninger bør foretrække isoleret Kobbertraad. Underjordiske Ledninger ere forholdsvis kostbare; de komme mindre let i Uorden, men ere i saa Fald ogsaa vanskelige at reparere. De ville næppe faa almindelig Anvendelse, navnlig til lettere Ledninger.

Hvor Kobberledninger ophænges blanke paa Master, maa man i Reglen have en Afstand af imellem 40 og 60 Alen imellem disse, men for at forøge denne Afstand kan man i Stedet for Kobberledninger anvende Ledninger af Siliciumbronce, der vel leder Elektriciteten mindre godt og derfor maa være tykkere, men som ogsaa til Gjengjæld ere stærkere, saaledes at de tillade en Afstand af 100 Alen.

Som Forbindelse imellem den faststaaende Ledning og Motoren anvendes ofte bøjelige Kabler i hvilke de enkelte Traade ere isolerede og derefter sammenflettede og omgivne med et Lag, der kan beskytte imod Slid. Saadanne Ledninger anbringer man gjerne paa en Tromle for at opnaa en bekvem og skaanende Paa- og Afvikling.

Hvor Ledningerne skulle anbringes i fugtige Rum, f. Ex. i Mejerier, er det af den største Vigtighed, at Ledningerne ikke alene ere godt isolerede, men at de ere ophængte paa en særlig omhyggelig Maade. I dette Tilfælde bør Ophængningen altid ske paa Klokker, ikke paa de sædvanlige Isolatorknapper af Porcellæn. I denne Henseende syndes der ofte, og navnlig paa Mejerierne, hvor man nu ret almindeligt skrider til Indlæg af elektrisk Lys. Det vil her nok vise sig at være en daarlig

Økonomi at spare den ringe Merudgift, som et vel udført elektrisk Ledningsnet betinger.

En anden almindelig Fejl kunde jeg ønske samtidig at gjøre opmærksom paa, og det er navnlig den Letsindighed, hvormed man i mange Tilfælde omgaas Spørgsmaalet Blysikringer i Ledningerne. Som bekjendt indskydes der i et Ledningsnet paa forskjellige Steder de saakaldte Blysikringer, der have den Egenskab at bortsmelte og derved sætte Ledningen ud af Funktion, dersom der af en eller anden Grund gaar en for stærk Strøm igjennem denne. For at en saadan Blysikring skal opfylde sin Bestemmelse, skal den selvfølgelig være meget nøje afpasset i Forhold til den tilladelige Strøm. Saadanne afpassede Modstande kunne faas for en saa ringe Udgift, at man ikke kan skyde sig ind under Vanskeligheder af denne Art. Ikke desto mindre er det ganske almindeligt, at en Blysikring, som er bortbrændt paa Grund af at Spændingen har været for høj, erstattes med en Blysikring, som ikke er afpasset efter Spændingen, eller at man, hvad værre er, erstatter den med en Stump Kobbertraad eller deslige, fordi man ikke har sørget for i Tide at skaffe sig de nødvendige Blysikringer. Dette Forhold forøger Brandfaren i høj Grad, selv ved et ellers vel udført Anlæg, og der er næppe nogen Tvivl om, at flere Ildebrande ville kunne henføres til dette eller lignende Forhold.

Det Udvalg, der, som tidligere nævnt, i 1894 undersøgte Betimeligheden af den elektriske Belysnings Indførelse i Landbruget, udtalte som en særlig Fordel ved disse Anlæg, at de vilde give en mindre Anledning til Brandfare, og angaaende Assurancen udtaltes det, at man mente med Tiden at ville nedsætte denne for Ejendomme, som vare forsynede med et godt gjennemført Belysningsanlæg, men man mente dog ikke, at Nedsættelsen vilde kunne blive saa stor, at Anlæget derigjennem kunde amortiseres.

Da Afgjørelsen om, hvorvidt Anlæget er godt eller daarligt, i og for sig er vanskelig at tage, navnlig naar

et iøvrigt godt Anlæg kan blive lige saa farlig som et ringere derved, at Blysikringerne kun passes med Ligegyldighed, saa er det vist meget vanskeligt at træffe et rigtigt Skjel, for hvilket Anlæg der kan tilkomme en Assurancenedsættelse og hvilket, der ikke kan tilkomme en saadan.

Dette Forhold ligner i meget det, som fandt Sted da man indrømmede Petroleumsmaskinen en større Ret end Damplokomobilet, f. Ex. ved Tærskningsarbejder, idet man mente, og sikkert ikke uden Grund, at Petroleumsmaskinen kunde være mindre farlig end Damplokomobilet. Dette har imidlertid vist sig ikke at være Tilfældet, og Assuranceselskaberne give nu heller ikke længere nogen som helst Præmienedsættelse for Petroleumsmaskiner.

Lamper, Akkumulatorer og Elektromotorer.

Efter nu at have omtalt Centralstationer og Ledninger, fører Vejen ganske naturligt til de Organer, som skulde modtage Elektricitet, og som her enten ville være elektriske Lamper eller Elektromotorer. Angaaende elektriske Lysanlæg, ligger der i den Afhandling, som det af Landhusholdningsselskabet nedsatte Udvalg i 1894 udførte, en omfattende Redegjørelse, som i alt væsentlig vil være gjældende ogsaa nu, da der paa dette Omraade ikke er kommen væsentlige Nyheder frem og Forholdene for Landbrugets Vedkommende heller ikke ere forandrede i kjendelig Grad. De to af de beskrevne Anlæg vare paa 110 Volt, medens de to andre vare paa 65 Volt. Denne sidste lavere Spænding benyttes nu ikke synderligt mere, navnlig ikke ved nye Anlæg, men forøvrigt vil det meste af det da fremhævede ogsaa være gjældende nu.

Priserne have siden den Tid næppe forandret sig saa meget, at de i nævnte Redegjørelse anførte Priser ikke kunne lægges til Grund for en Sammenligning imellem de forskjellige Arter Anlæg. Jeg har derfor bearbejdet dette Materiale saaledes, at jeg har beregnet, hvor stor

en Del af Anlægssummen der i hvert Tilfælde falder paa en almindelig 16 Lys Lampe, da jeg tror, at man paa den Maade faar den bedste Oversigt over Udgiften ved et elektrisk Lysanlæg.

Som det maaske vil erindres, var der indhentet Priser paa elektrisk Lysanlæg for tre forskjellige Gaarde, nemlig en Gaard paa 250 Tdr. Land, en paa 450 Tdr. Land og en meget stor Gaard, nemlig Wedellsborg Avlsgaard.

Paa denne Maade viste det sig, at det billigste Anlæg med 110 Volt uden Akkumulator for hver af de tre Gaarde pr. 16 Lys Lampe kostede henholdsvis 59 Kr., 53 Kr. og 40 Kr., altsaa i Gjennemsnit 51 Kr. Det dyreste Anlæg uden Akkumulator ved 110 Volt for de tre Gaardes Vedkommende kostede henholdsvis 83 Kr., 69 Kr. og 77 Kr. pr. 16 Lys Lampe, altsaa i Gjennemsnit 76 Kr. pr. 16 Lys Lampe.

Tager man nu Gjennemsnitsprisen af samtlige Anlægssummer for Anlæg uden Akkumulator, vil denne altsaa for hver 16 Lys Lampe blive 63.5 Kr.

Med Akkumulator, beregnet til en Varighed af 7 Timer for samtlige Lamper, kommer det billigste Anlæg for hver af de tre Gaarde til at koste henholdsvis 110—120 og 120 Kr. pr. 16 Lys Lamper, altsaa en Gjennemsnitspris for hver 16 Lys Lampe af 117 Kr.

Ved det dyreste Anlæg med Akkumulator af samme Varighed som for de ovennævnte Exempler blev Udgiften for hver af de tre Gaarde 173, 165 og 155 Kr. pr. 16 Lys Lampe og altsaa i Gjennemsnit for de dyreste Overslag 164 Kr.

Tager man nu Gjennemsnittet af det billigste og det dyreste Anlæg, kommer man til det Resultat, at et elektrisk Lysanlæg med Akkumulator, der svarer til, at samtlige Lamper kunde brænde i 7 Timer, kommer til at koste gjennemsnitlig 140 Kr. pr. 16 Lys Lampe.

Sammenligner man dette Tal — 140 Kr. — med de 63.5 Kr., som viste sig at være Prisen for en 16 Lys Lampe uden Akkumulator, vil det ses, at Anlægssummen

mere end fordobles ved Anskaffelse af Akkumulator, og at denne for hver 16 Lys Lampe med 7 Timers Brændetid forøger Anlægssummen med 76.5 Kr. I denne Forbindelse maa man tillige erindre, at medens Dynamo og Ledningsnet ikke behøve at amortiseres med et større Beløb, er dette i høj Grad Tilfældet med Akkumulatoren, og det synes endog her at være nødvendigt at regne med en Rente og Amortisation af 16 til 20 pCt.

Medens der for Prisen paa Dynamo og Ledningsnet næppe er sket væsentlige Forandringer i de forløbne Aar, var dette dog ikke saa sikkert Tilfældet for Akkumulatorens Vedkommende, hvorfor jeg har indhentet en Del Oplysninger om Prisen for saadanne og derefter bestemt nedenstaaende Skala, der dog ikke viser sig at give billigere Akkumulatorpriser, end de der havdes for ca. 7 Aar siden. At de endog vise sig noget højere, tror jeg dog til Dels ligger i, at Kapaciteten i nedenstaaende Tabel ikke er beregnet saa knapt som i Udvalgsbetænkningen af 1894. I Praxis bør man endog regne større Akkumulatorer af Hensyn til Holdbarheden.

Prisen paa Akkumulatorer stillede sig saaledes:

Akkumulatorens Kapacitet i Hest, Kraft, Timer	Akkumulatorens Kapacitet Antal 16 Lys Lamper i 1 Time	Pris paa Akkumulator	Pris paa Akkumulator for hver H.K.T. (= en 16 Lys Lampe i 10 Timer)	Pris paa Akkumulator for en 16 Lys Lampe i 7 Timer
		Kr.	Kr.	Kr.
8	80	1440	180	126
20	200	2600	130	91
40	400	4560	114	80
50	500	5500	110	77
100	1000	10600	106	74

Lamperne ere ogsaa ret forgjængelige, idet man for Glødelampers Vedkommende sjældent kan paaregne en

Varighed af mere end 600 til 1000 Timer, dog meget varierende. Hvor der er stærke Svingninger i Spændingen lide Lamperne meget, ligesom de i høj Grad lide ved Rystelser. Af den førstnævnte Grund vil Akkumulatoren i Almindelighed virke bevarende for Lamperne, men disse Forhold forrykkes, dog ikke stærkt, ved den ovenfor fremsatte Anskuelse, idet Glødelamper ere ret billige og med Lethed kunne fornyes til enhver Tid.

Glødelamperne anvendes i Reglen med en Lysstyrke af 8, 10 eller 16 Normallys, de sidste ere de almindeligste, dog kunde de uden Vanskelighed skaffes til Lysstyrker paa flere 100 Lys, og ved Tærskningsarbejde vil det formentlig være heldigt at anvende Lamper med en Lysstyrke af 50 à 100 Lys.

Buelamper anvendes navnlig ved store Lysmængder, de forbruge en mindre Elektricitetsmængde end Glødelyslamper, men kræve mere Pasning, og da denne i Almindelighed er vanskelig at tilvejebringe i Landbruget, bør man formentlig her holde sig til Glødelys alene.

Man kan i Almindelighed paaregne, at hver Hestekraft giver 10 Stkr. 16 Lys Lamper eller, om man vil, 16 Stkr. med 10 Lys.

Ved de ovennævnte Overslag over Lysinstallationer maa det bemærkes, at der i disse ikke er taget Hensyn til Prisen paa Kraftmaskinerne, men at Overslagene ellers indeholde Pris saavel paa Dynamo som Ledningsnet og Lamper samt de nødvendige Modstande, Sikringer, Maaleapparater m. m.

Hvor der anvendes Akkumulator, vil det være betryggende at have en automatisk Afbryder imellem Dynamo og Akkumulator.

Det er en Kjendsgjerning fra elektriske Anlæg, at man altid er tilbøjelig til at fordre en større Lysmængde efterhaanden som man vænner sig til det bedre Lys, og der er her stor Forskjel paa, hvor lidt Lys man kan nøjes med og hvor meget man kan bruge.

I den omtalte Beretning er der nævnt Haandlygter i Forbindelse med en transportabel Akkumulator, der er i

Stand til at udvikle 3 Lys i 7 Timer. Vægten er 12 Pund og Prisen 50 Kr. Det er saaledes hverken nogen særlig let eller billig Lygte, men den giver formentlig Anvisning paa en Vej, ad hvilken man vil kunne reducere Brandfaren ved Benyttelse af Lygter i Landbrugsbygninger.

Som Kuriosum skal jeg anføre, at en Mand i Vestjylland kjører med to 16 Lys Lamper, hvoraf den ene er anbragt i Panden paa den ene Hest, og at Akkumulatoren er indesluttet i en forholdsvis haandterlig Kasse, der er anbragt i Vognen.

Gaa vi nu over til at undersøge Anlægssummer og Krafttab ved Overføring af Kraft ved Elektricitet, saa mener jeg, at det her vil være mest oplysende at vælge et Exempel.

Tænker man sig saaledes, at 8 Hestes Kraft skal overføres paa en Afstand af 1000 Meter og sammenligner dette med, at den samme Kraft overføres paa 2000 Meter, saa faar man i første Tilfælde en Udgift af 3750 Kr., i hvilken er medregnet en Dynamo med Ledning og Motor, Maaleapparater, Sikringer m. m., og Tabet vil under fuld Belastning, hvilket er det uheldigste Tilfælde, beløbe sig til 35 pCt., idet Dynamoen kan forudsættes at miste 15 pCt., Ledningen 10 pCt. og Motoren 15 pCt.

Man faar paa 1000 Meters Afstand 8 Hestes Kraft overført af de 12.3 HK, som Dynamoen modtager, Tabet er altsaa 35 pCt. i Arbejde, eller, om man vil, der er overført 65 pCt.

Bibeholde vi nu samme Dynamo og Motor, men forlænger Ledningen til 2000 Meter, uden at forøge dens Tværsnit, saa vil Tabet i Ledningen blive 20 pCt., og de 8 HK, som skulde overføres, vil betinge 13.8 HK. Der er altsaa i dette Tilfælde et Tab i Arbejde af 42 pCt., eller der er overført 58 pCt. Prisen for dette sidste Anlæg er 4600 Kr. Forøgelsen af Afstanden med 1000 Meter har altsaa i dette Tilfælde kostet 850 Kr. i Anlægssum og et Tab af 1.5 HK.

Ledning paa 1000 Meter med ensrettet Strøm, 550 Volt og 10 pCt. Tab kostede ca. 850 Kr.

Ledning paa 2000 Meter med samme Spænding, men med 20 pCt. Tab kostede 1700 Kr.

Paa de Afstande, hvorom der her er Tale, og som i Almindelighed ikke ville overstiges paa en Ejendom, vil der ikke være kjendelig Forskjel, hverken i Anlægs- eller Driftsudgifter, ved at nøjes med ensrettet Strøm i Stedet for Vexelstrøm. Exempelvis vil Anlægsudgiften til en Ledning, der med trefacet Vexelstrøm paa 500 Volt overfører de nævnte 8 Hestes Kraft, være angivet i Kroner i nedenstaaende Tabel, idet der her er anført forskjellige Afstande og Krafttab.

Distance	5 pCt.	10 pCt.	15 pCt.	20 pCt.
1000 Meter	1200 Kr.	850 Kr.	800 Kr.	» Kr.
2000 —	3700 -	2400 -	2000 -	1600 -
3000 —	» -	4600 -	3900 -	2600 -

Ledningen bestaar af tre blanke Luftledninger paa Træstænger.

Dynamo, Motor, Maaleinstrumenter m. m. ville i dette Tilfælde andrage ca. 3600 Kr.

Ved store Kraftmængder, og navnlig paa større Afstande, vil man derimod ikke kunne tænke sig Kraften fordelt i Landbruget uden ved Vexelstrøm. Der findes i Tyskland Anlæg, som fordele 400 Hestes Kraft indenfor en Cirkel med en Radius af 2 Mil, men et saadant Anlæg vil ikke i Praxis kunne udføres med ensrettet Strøm af moderat Spænding.

Er Ulempen ved Vexelstrømmenes Farlighed betonet saa stærkt, saa skyldes det samtidig at meddele, at Drejestrømsmotorer ere fuldt saa lette at passe og at de betinge mindre Vedligeholdelse, da de ere fri for Kommutatorer og Børster.

Elektromotorerne for Jævnstrøm have megen Lighed med Dynamoerne, de ere som disse lette at opstille og meget nemme at passe, kun maa man altid sørge for, at de anbringes paa en saadan Maade, at de ere beskyttede imod Fugtighed, Støv eller deslige.

I Landbruget vil der, naar man indfører elektrisk Drift, ofte være Brug for at gjøre Elektromotorerne transportable, og hertil egne de sig i høj Grad. De mindste Motorer, indtil 1 HK eller der omkring, kunne saaledes med Lethed monteres paa et Lad, der af 2 Mand kan flyttes til det ønskede Sted. Større Motorer fastgjøres bekvemt til en lille Vogn, og for at beskytte Motoren imod Fugtighed og Støv, anbringes der gjerne en lukket Overbygning af galvaniseret Bølgeplade paa Vognen. Paa denne Maade er en Elektromotor meget let transportabel, og naar den oftere bruges i samme Stilling, kan man her bekvemt anbringe nogle fastsiddende Spændeapparater, hvortil Vognen fastgjøres. Man har da kun at bringe de bøjelige Kabler i Kontakt ved Klemskruerne og at paalægge Remmen til Arbejdsmaskinen.

Almindelige Betragtninger.

Vil man nu undersøge, om Elektrotekniken befinder sig i et foreløbigt Udviklingsstadium, eller om man kan vente, at der i den kommende Tid vil ske væsentlige Forandringer paa dette Omraade, saa kan man vel ikke paa alle Punkter komme til fuld Klarhed, men i mange Henseender staar Sagen dog saaledes, at man med ret stor Sikkerhed kan udtale sig herom.

Som jeg før har bemærket, kunne vi endnu ikke fremstille Elektricitet direkte, men maa gaa den Omvej, at fremstille den af Kraft.

Paa dette Punkt vil der kunne ventes gjennemgribende Forandringer, men der foreligger dog ingen praktiske Antydninger af, paa hvilken Maade. Skal vi fremdeles fremstille Elektricitet af Kraft, for siden at bruge den til Belysning eller Kraft, saa kan der ikke ventes

epokegjørende Opfindelser, som i væsentlig Grad kunne indvirke paa de Opfattelser, som jeg har fremsat i det foregaaende. Thi vi vide bestemt her, hvad vi tabe, og for at undgaa de kjendte Tab, har man ikke andre Udveje end en endnu større Anskaffelse af Materiel, og de elektriske Anlæg ere, som allerede nævnt, i Forvejen kostbare nok.

Paa den Maade vi fremstille Elektriciteten, kan vi altsaa ikke vente at erholde denne for nogen væsentlig billigere Pris, men derimod er det meget sandsynligt, at vi i den Maade, hvorpaa vi benytte Elektriciteten, kunne indføre ret væsentlige Besparelser, saaledes at Elektriciteten kan ventes at blive et væsentlig bedre Hjælpemiddel end den nu er, efterhaanden som vi blive bedre i Stand til at tillempe dens Anvendelse efter vore Arbejdsmaskiner og efter de særlige Forhold, som findes i Landbruget.

Landbrugets Vilkaar med Hensyn til Elektricitetens Anvendelse.

Vil man nu undersøge, hvortil Landbruget kan tænkes at anvende den elektriske Energi, da vil man, foruden Belysningen, støde paa nedenstaaende Anvendelser:

Jordbehandlingen;

Transport, saasom Indkjørsel, Gjødningskjørsel, Hejseapparat m. m.;

Tærskningsarbejde og eventuelt Hø- og Halmpresning;

Arbejde i Forbindelse med Kreaturhold, saasom Skraamaling, Knusning, Hakkelseskjæring, Roeskjæring og Pumpning;

Industrielle Virksomheder, saasom Mejeri, Mølle, Savværk, Bryggeri, Sukkerfabrik, Brænderi, Teglværk, Tørvefabrik og maaske forskjellige Haandværk;

Vanding og Afvanding.

Disse Anvendelser vilde det være ønskeligt at omtale nærmere, da hver især stille væsentlig forskjellige Krav til den elektriske Central.

Forinden jeg gaar over til en Beskrivelse af disse Arbejder, mener jeg det vil være heldigt at fremhæve forskjellige Særegenheder ved de Krav, som der stilles til Kraften.

Det, der er mest iøjnefaldende er, at disse Krav stille meget forskjellige Fordringer med Hensyn til Energi og til den Tid, i hvilken Kraften skal anvendes.

Der gives kun to Veje, ad hvilke Landbrugets Nettoindtægt kan forøges. Enten maa Udgifterne formindskes eller ogsaa maa Indtægterne forøges. En Formindskelse i Udgifterne kunde tænkes ved en Formindskelse i Antallet af Forspand eller i et mindre Kulforbrug under Anvendelsen af en større og mere økonomisk Kraftkilde. En Forøgelse af Indtægterne maa væsentlig tænkes at fremkomme ved, at der anvendes en mere intensiv Drift, men at Indførelsen af en saadan medfører mange forskjellige praktiske Vanskeligheder, behøver jeg næppe at nævne her, og i al Fald vil en saadan Fordel først fremtræde efter et langt Aaremaal.

Jordbehandlingen kræver et stort Kraftforbrug, der tilmed skal kunne afgives paa hvilket som helst Sted af Gaardens Areal.

Mange af de andre her nævnte Arbejder ere karakteriserede ved at de ikke fordre særlig store Kraftmængder, men at disse skulde afgives paa stadig skiftende Steder. Dette gjælder saaledes ikke mindst Indkjørsel og Gjødningskjørsel, og disse Arbejder ere tillige særlig karakteriserede ved kun at strække over et meget lille Tidsrum.

Tærskning, Malning, Knusning, Hakkelseskjæring og Roeskjæring fordre ogsaa kun Kraft i begrændsede Tider, men disse Anvendelser ere dog henviste til bestemte Steder.

De forskjellige industrielle Virksomheder, der kunde være knyttede til Landbruget, kunde fordre meget betydelige Kraftmængder, og kunde derfor under visse Forhold bidrage til at gjøre den elektriske Drift af Landbruget rentabelt, f. Ex. i det Tilfælde, at det industrielle Arbejde er af en saadan Art, at det er i Stand til at af-

give Kraften til Landbruget, naar dette maatte ønske det. En anden Form, hvorunder den industrielle Virksomhed kan støtte Landbruget, findes, dersom Virksomheden er af en saadan Art, at den stiller store Fordringer til Varmen, men kun smaa til Kraften. Dette er tidligere anført for Mejeriernes Vedkommende, men det vilde ikke være usandsynligt, om der ved andre industrielle Virksomheder fandtes lignende Forhold, selv om disse ikke ere almindelige.

Vanding og Afvanding ere Arbejder, der kunne kræve ret betydelige Kraftmængder, men de ere i Reglen karakteriserede ved, at Arbejdet skal foregaa paa en aldeles bestemt Tid. Ved de store Vandingsanlæg er det derfor næppe sandsynligt, at den elektriske Kraftoverføring kan finde Anvendelse, fordi man som oftest maa ønske eller vil staa sig ved at lægge Kraftmaskinerne i umiddelbar Forbindelse med Vandløftningsmaskinerne.

Kun ved mindre Anlæg af denne Art vil man oftere kunne tænke sig med Fordel at levere Kraften fra en elektrisk Centralstation paa Gaarden.

Man vil lettere kunne tænke sig det omvendte Forhold, nemlig, at der findes et Vandløftningsanlæg med en Maskinkraft, som kun anvendes en kortere Tid af Aaret, og at denne Kraft da udenfor Pumpesæsonen kan nyttiggjøres ad elektrisk Vej i Landbruget.

Et ejendommeligt Exempel paa en Kraftmaskines Udnyttelse i et andet end det oprindelig tiltænkte Øjemed haves ved Kjøge Svineslagteri, hvor en 35 Hestes Dowsongasmaskine udenfor Arbejdstiden producerer Elektricitet, som leveres til Byens Centralstation.

Elektricitetens almindelige Anvendelse i Landbruget vil imidlertid efter min Mening i aller højeste Grad være afhængig af, om det kan betale sig at anvende den ved Jordbehandlingen, thi i dette Tilfælde faar man nødvendigvis en saa kraftig Central, at man forholdsvis let vil kunne faa de forskjellige andre Arbejder udført. Men paa den anden Side — saa længe den elektriske Jordbehandling ikke er rentabel

— vil man ikke kunne vente, at Elektriciteten kan faa nogen større almindelig Anvendelse i Landbruget udover saadanne Tilfælde, hvor særlige Forhold byder mere end almindelig gunstige Vilkaar. Kjærnen i hele Sagen synes derfor nøje at være afhængig af Elektricitetens Anvendelighed til Jordbehandlingen, men her mener jeg netop, at Udsigterne for Tiden ikke ere særlig lyse.

Efter Erfaringer med elektrisk Jordbehandling i Tyskland, synes der at ligge en økonomisk Grændse imellem 30 og 40 Hestes Kraft, saaledes at det ikke betaler sig at anvende elektrisk Pløjning, dersom der ikke er Brug for et Anlæg af denne Størrelse. Først over 40 Hestes Kraft finder man en rentabel Drift, naar ikke særlig gunstige Forhold ere til Stede, og for endnu større Kraftmængder bliver Rentabiliteten stedse større, jo større Anlæg man er i Stand til at arbejde med.

Undersøgelsen af den elektriske Pløjnings Rentabilitet falder meget sammen med en Undersøgelse af de samme Forhold som for Dampløjningens Vedkommende, dog at man der, naar man ikke vil anvende Vexelstrømme, ikke kan lade et stort Antal Gaarde tage Del i Anlægsudgifterne, saaledes som man er i Stand til ved Dampløjning.

Hvor vidt Dampløjningen er rentabel under vore Forhold, blev for et Par Aar siden undersøgt paa Maskinudvalgets Vegne af Forpagter Bokelmann, der i den Anledning foretog en Rejse til Tyskland.

Denne Undersøgelse gav til Resultat, at man i Tyskland for Pløjningens Vedkommende kun fremstiller Redskaber, som ere egnede til Dybkultur, og at de derfor ikke vare egnede til vore Forhold. Skal vi med Fordel indføre den mekaniske Pløjning, maa den udføre ganske det samme Arbejde, som vi nu udføre med vore Plove til Hestekraft, da det i Almindelighed ikke lønner sig (eller endog kan være ufordelagtigt) at komme dybere ned end til den Dybde, hvori vi nu i Almindelighed pløje. For at udnytte en større mekanisk Kraft, burde man derfor have et meget bredt Redskab, der samtidig

kunde tage saa mange Furer af en forholdsvis ringere Dybde, at det pløjede Areal stod i et passende Forhold til Maskinkraften. Dette har man imidlertid ikke, og det nytter kun lidet, at Plovfabrikanterne godtgjøre, at man ogsaa kan pløje grundt med Pløjningsapparater, som ere bestemte til Dybkultur, thi det vil være klart, at et Redskab med en saa lille Arbejdsbredde, at det kun kan overkomme 12 til 16 Tdr. Land om Dagen, eller endnu mindre, ikke paa langt nær vil kunne udnytte et kostbart mekanisk Pløjeapparat, der fordrer Amortisation og Forrentning af alle de Omkostninger, som et saadant Anlæg betinger.

Muligvis vil der ligge en Løsning af Spørgsmaalet i at lade »Pløjningen« udføre ved Redskaber, der ligne store Tallerkenharver, da saa denne muligvis kunne gives den fornødne Bredde, men dette er kun et Tankeexperiment, som er uden positivt Bevis.

Svenskharvningen er man nu ved passende bredere Redskaber bleven i Stand til at udføre tilfredsstillende, og man har allerede i flere Aar paa Sukkerfabrikkernes Gaarde paa Lolland haft Grubbere i Gang, som have været i Stand til at udføre en Svenskharvning af 50 til 60 Tdr. Land daglig, idet Harvernes Bredde er 15'. Kunde man for Pløjningen opnaa et tilsvarende Resultat, saa er der næppe nogen Tvivl om, at saavel Dampløjningen som den elektriske Pløjning under flere Forhold vilde kunne vinde Indgang her i Landet, men saa længe dette ikke er naaet, vil der sikkert heller ikke være stor Sandsynlighed for, at Elektriciteten kan faa en kjendelig Indflydelse i Landbrugets Jordbehandling.

Der findes i Udlandet, navnlig i Tyskland, adskillige Forslag til elektrisk Pløjning, og flere saadanne ere ogsaa bragte til Udførelse i Praxis.

Man finder begge Systemer, som vi kjende fra Dampløjning, overførte paa den elektriske Pløjning, nemlig baade Systemet med Ankervogn og en Motor og Systemet med 2 Motorer, der skiftevis trække Redskabet imellem sig. Det første System foreslaaes navnlig for mere

grund Pløjning, men har næppe andet Fortrin end det, der ligger i, at Anskaffelsessummen er mindre. Under de fleste Forhold vil Systemet med 2 Motorer formentlig være at foretrække.

En egen Konstruktion er udført af Zimmermann i Halle, idet han anbringer Motoren paa Ploven, men dette System synes ikke at være egnet til videre Udvikling.

I denne Forbindelse vil jeg nævne en Petroleums-Gravemaskine fra Ganz & Cie i Budapest, da denne, hvis den faar Udbredelse, nærmest vil optræde som en Konkurrent til den mekaniske Pløjning. Maskinen har 2 Metres Arbejdsbredde og bearbejder Jorden noget udenfor det Spor, som Færdselshjulene trykke i Marken. Den fordrer mere Energi end Pløjningen, tildels fordi den før Gravningen trykker Jordsmonnet temmelig fast, men det udførte Arbejde angives at være bedre end Pløjning. En Ulempe er det dog, at Petroleumsmotorer ikke taale Overbelastning.

Elektromotorerne have vel en betydelig ringere Vægt end de tilsvarende Lokomobiler, men de ere dog ikke særlig let bevægelige Maskiner. Et 20 Hestes Lokomobil vejer ca. 30,000 Pund og et 50 Hestes ca. 44,000 Pund, medens en transportabel Elektromotor i samme Størrelser vejer henholdsvis 16,000 og 24,000 Pund, altsaa ikke stort mere end det halve. Dette har selvfølgelig stor Betydning for ikke at synke i Jorden samt ved Transport over Broer og deslige, men Transporten af Elektromotorerne er ikke let, trods deres mindre Vægt, navnlig paa Grund af Ledningernes Anbringelse; men dette Forhold lader sig dog mulig bedre noget ved hensigtsmæssigere Foranstaltninger. De gjøres nemlig mobile ved at Dynamoens Kraft overføres til Færdselshjulene og samtidig paavikles eller afvikles det Kabel, hvorigjennem Motoren forsynes med Elektricitet.

Hvor Ankervogn anvendes, slæber Motoren denne samtidig med at den flytter sig selv, men Bevægelsen af Ankervognen medfører sikkert en Del Vanskeligheder,

saaledes at det i Reglen vil være et tvivlsomt Gode at nøjes med én Motor.

Brutschkes Arrangement med en Motor og Ankervogn synes blandt Enmaskinsystemerne at have flere Fordele, men da vi, som nævnt, ikke have Plove, der passe for vore Forhold, nytter det ikke synderligt at komme ind paa Detailler med Hensyn til Plovsystemerne.

Transport, derunder Indkjørsel, Gjødningskjørsel, Hejseapparat m. m., vil i alt væsentligt staa eller falde med Elektricitetens Anvendelighed ved Jordbehandlingen; lykkes det ikke at gjennemføre denne, hvilket — som omtalt — igjen er afhængig af, om det vil lykkes at faa passende Plove, saa vil Anvendelsen af Elektricitet til Udførelse af Landbrugets Transport ikke kunne paaregne at faa nogen Betydning, fordi man saa alligevel maa have en større Hestekraft, der da uden Vanskelighed kan udføre Transporten. Ved Anvendelse af Elektricitet til Transport, vil man i Reglen stille Fordring paa i al Fald delvis at kunne anvende Spor, hvilket yderligere forøger Anlægsudgifterne en Del, og den Fordel, som man derigjennem kan naa, kan man jo, om man vil, lige saa vel byde Hestekraften.

Medens Kraftkilden, hvor der anvendes Elektricitet ved Jordbehandlingen, plejer at være imellem 40 à 50 HK, saa er det ikke almindeligt, at denne er større end 15 á 20 Heste, hvor det kun gjælder Tærskearbejde og andre Biarbejder. Det maa dog her bemærkes, at 15 effektive Heste ikke er stort mere end den Kraft, som ydes af et Damplokomobil paa 6 nominelle Heste. Ved den elektriske Kraftoverføring til Tærskeværket kan man fra et faststaaende Dampanlæg paa en bekvem Maade bringe Kraften til Tærskeværket, saaledes at dette kan opstilles hvor som helst, endog inde i Laden, uden at der derved opstaar nogen Brandfarlighed. Selv om man derfor i dette Tilfælde maa tabe nogen Kraft ved selve Overføringen, saa kan dette formentlig i flere Tilfælde forsvares derigjennem, at man faar en mere bekvem Opstilling af Tærskeværket.

Det Arbejde, som udfordres ved Malning, Knusning, Hakkelseskjæring, Roeskjæring og Pumpning, falder ofte paa samme Sted, idet man fra Dampanlægene har været nødt til at centralisere Kraftforbrugene. Under Anvendelse af Elektricitet vil man kunne drive den fælles Hovedaxel fra en enkelt større Elektromotor, men man vil ogsaa uden anden Udgift end den, der forvoldes ved Anskaffelsessummen, kunne have forskjellige Motorer, saaledes at man er mindre bunden i Hensynet til at de her nævnte Maskiner skulle finde Anvendelse i hinandens umiddelbare Nærhed. Under Motorerne har jeg haft Lejlighed til at omtale transportable Motorer, saavel noget større, anbragte paa Hjul, som ganske smaa, der af 2 Mand bekvemt flyttes til det Sted, hvor de skulde benyttes. En saadan kan f. Ex. nemt anbringes oppe paa et Loft for at trække en Rensemaskine eller deslige.

De industrielle Virksomheder, som kunne knyttes til Landbruget, vil i meget forskjellig Grad indvirke paa dettes Evne til at nyttiggjøre et elektrisk Anlæg, saaledes vil Virksomheder, der udfordre en Del Kraft, som f. Ex. et Savværk, en Mølle eller et Teglværk, kunne forbedre Landbrugets Evne til at nyttiggjøre en elektrisk Central, dersom disse Virksomheder ere af en saadan Natur, at de nødvendige Kraftforbrug i mere eller mindre Grad kunne rette sig efter Landbruget. Det er tidligere nævnt, at Mejerier, og maaske Bryggerier og Brænderier, kunne indvirke paa den Maade, at de, som Forbrugere af Varmen, kunne skaffe mere eller mindre Kraft som Biprodukt for Landbruget.

Vandings- og Afvandingsanlægs Indflydelse har jeg ogsaa omtalt, og skal derfor kun erindre om, at det væsentlig er disse Anlægs Størrelse, som vil komme til at afgjøre, om disse eller Landbruget skal bestemme Centralens Beliggenhed og Rentabilitet.

Efter det foranførte vil Elektricitetens Anvendelse i Landbruget i høj Grad være afhængig af den Pris, der maa ydes for at faa leveret og udnyttet en vis Kraftmængde i Marken eller paa det ønskede

Sted. Denne vil, som det ogsaa er vist, kunne reduceres betydeligt, naar der er særlig gunstige Forhold til Stede, men skal en Undersøgelse af dette Forhold have Almengyldighed, tør dette ikke forudsættes at være Tilfældet. Ved et eventuelt Anlæg maa selvfølgelig alle der henhørende Forhold tages under Overvejelse, og det vil derfor ikke være en Fejl at anføre et Par Exempler, selv om disse senere vil vise sig ikke at være almindelige.

Saa snart man kommer ind paa Prisspørgsmaal, mister man det faste Fodfæste, da Priser selvfølgelig kunne variere efter mange forskjellige Forhold, men i en Sag som denne kan man ikke undlade at tage Prishensynet med, og jeg skal derfor, saa godt som det er mig muligt, søge at bestemme den Anlægskapital og den Driftsudgift, som er forbunden med at levere en vis Hestekraft til Landbruget ad elektrisk Vej.

En Centralstation med Dampanlæg paa 400 Hestes Kraft og alt Tilbehør, men uden Elektromotor og Arbejdsmaskiner, vil koste ca. 138,000 Kroner og saaledes betinge en Anlægsudgift for hver Hestekraft ved Centralen af 345 Kroner.

De aarlige Udgifter, som ere konstante ved et saadant Anlæg, hvad enten Anlægget benyttes mer eller mindre og som væsentlig betinges af Amortisation, Forrentning, Betjening og deslige Driftsomkostninger betinge ca. 26,500 Kroner.

For hver Time, Anlægget er i Drift, kommer hertil en Udgift til Kul og Olie paa ca. 9.50 Kroner.

Af de 400 Heste kan højst regnes, at 300 overføres til Elektromotorerne. Eftersom Anlægget benyttes mer eller mindre vil Driftsudgiften for hver Hestekraft leveret i Marken blive:

Timer pr. Aar:	Udgift pr. Aar:	Udgift pr. Hestekraft Time:
300	29,350 Kr.	32.61 Øre
600	32,200 —	17.89 —
1000	36,000 —	12.00 —
2000	45,500 —	7.57 —
3000	55,000 —	6.11 —
8000	102,500 —	4.27 —

Af disse Tal fremgaar det tydeligt, hvilken overordentlig Betydning det har for Rentabiliteten af et Anlæg, om det kan udnyttes stærkt.

En saa betydelig Kraft, som den nævnte, kan kun udnyttes gjennem Vexelstrøm og da navnlig Drejestrøm. Jeg mener derfor ikke, at et Anlæg som dette kan eller bør bringes til Udførelse herhjemme, men jeg har ikke villet undlade at anføre et Exempel paa et saa stort Anlæg, dels fordi dette giver et godt Billede af Størrelsens Indflydelse og tillige fordi det er min Overbevisning, at det Hensyn, som der bør tages til Faren ved de højspændte elektriske Strømme, stedse vil blive mindre med Tiden, om ikke i vor saa i de kommende Generationer. Udviklingen synes nu en Gang at gaa denne Vej, og for den kan man ikke sætte Skranker, om man end kan søge at lede den i ønsket Retning.

Ved mindre Anlæg bliver saavel Anlægssum som Driftsudgifter forholdsvis væsentlig større.

En Centralstation med Dampanlæg paa 40 Hestes Kraft og alt Tilbehør, men uden Elektromotor og Arbejdsmaskiner, vil koste ca. 28,000 Kroner, og saaledes betinge en Anlægsudgift for hver Hest ved Centralen af 700 Kroner.

De aarlige Udgifter, som ere konstante ved et saadant Anlæg, hvad enten Anlægget benyttes mere eller mindre, og som væsentlig betinges af Amortisation, Forrentning, Maskinist og deslige Driftsomkostninger, betinge ca. 5600 Kroner.

For hver Time, Anlægget er i Drift, kommer hertil en Udgift til Kul, Fyrbøder og Olie paa ca. 1.90 Kroner.

Af de 40 Hestes Kraft kan regnes at højst 30 overføres til Elektromotorerne.

Eftersom Anlægget benyttes mere eller mindre, vil Driftsudgiften for hver Hestekraft, leveret ved Elektromotorerne i Marken, blive:

Timer pr. Aar:	Udgift pr. Aar:	Udgift pr. Hestekraft Time:
300	6,170 Kr.	68.57 Øre
600	6,740 —	37.44 —

Timer pr. Aar:	Udgift pr. Aar:	Udgift pr. Hestekraft Time:
1000	7,500 Kr.	25.00 Øre
2000	9,400 —	15.66 —
3000	11,300 —	12.55 —
8000	20,800 —	8.67 —

Sammenlignes disse Tal med dem, som vi fik ved Undersøgelsen af den store Centralstation, vil man finde, at under lige Udnyttelse af Anlægget koster en Hestekraft Time i Marken meget nær det dobbelte ved det 40 Hestes Anlæg imod ved det 400 Hestes Anlæg.

Ved det 40 Hestes Anlæg, som benyttes i 100 Dage i 10 Timer = 1000 Timer koster en Hestekraft Time, leveret i Marken, 25 Øre, uden at der er beregnet noget for Motoren eller Arbejdsmaskinen her. Denne Pris vil sikkert vise sig under almindelige Forhold at stille sig hindrende i Vejen for Elektricitetens Anvendelse ved Jordbehandlingen, og selv om man ved Tærskningsarbejde og paa anden Maade kan benytte Anlæget i 2000 Timer, ere vi næppe ved den økonomiske Grændse.

I Korthed vil det dog være ønskeligt at undersøge Udgifterne ved selve Jordbehandlingen, da det viser sig, at dette Spørgsmaal er nøje knyttet til den mere almindelige Anvendelse af den elektriske Kraftoverføring.

Af de omhandlede 30 Heste, som overførtes til Plovenes Elektromotorer, overføres højst 25 Heste til Plovene.

Eftersom man anvender 2-Maskine- eller 1-Maskinesystemet kommer der en Anlægsudgift til Elektromotor med Plove og Biapparater af henholdsvis 34,000 eller 26,000 Kroner.

Den yderligere Forsyning af Maskiner til en stor Gaard vil andrage 7500 Kr., naar der skal tærskes ved en 15 Hestes Motor og være en transportabel mindre Motor til Raadighed ved Pumpning, Hakkelseskjæring, Ophejsning m. m.

Naar den elektriske Central haves, kan 60 Stkr. 16 Lys Lamper og 4 Stkr. 50 Lys Glødelamper installeres for 1000 Kr.

Det komplette elektriske Anlæg kommer til at koste:

En Central paa 40 Heste	28,000	Kr.
Et Sæt Plove med Motor m. m., billigst	26,000	—
Maskiner til Gaardens øvrige Drift	7,500	—
Belysningsanlæg	1,000	—
Ialt	62,500	Kr.

Vælges 2-Maskinesystemet forøges Prisen med 8000 Kr., hvorved den samlede Anlægssum bliver 70,500 Kr.

Anskaffelsssummen er i og for sig afskrækkende nok, men det værste er dog, at der ikke er Haab om, at denne Sum lader sig forrente. Vi saa før, hvor stærkt Udgiften pr. Hestekraft Time steg ved en ringe Udnyttelse af Centralen, væsentlig paa Grund af den store Kapital, som skulde forrentes og afdrages uafhængigt af Anlægets Benyttelse, og nu se vi, at med Centralens Anskaffelse ere vi næppe naaede den halve Vej, og Kraften er imidlertid svundet ind i en betænkelig Grad.

I Folkeholdet er der en, om end ringe, Besparelse, idet der for at udnytte de 25 Hestes Kraft paa Jorden behøves 2 Maskinister og 2 Arbejdere foruden Mandskabet ved Centralen. Regnes Udgiften til de 2 Maskinister ved Plovene lig Udgiften til 3 almindelige Arbejdere, kræves der altsaa 5 Mand for at pløje med 25 Heste eller 1 Mand for hver 5 Heste, men dette Resultat synes mig at være lille i Forhold til Anstrængelserne for at naa det.

Driftssikkerheden forøges ikke ved Indførelsen af den elektriske Pløjning; der haves Exempler paa, at en Kortslutning har standset hele Arbejdet, og er en saadan af særlig ondartet Natur, kan det endog blive nødvendigt at anskaffe en anden Dynamo eller Motor under en langvarig og kostbar Reparation.

Rekapitulation.

Vi kan ikke med Fordel fremstille Elektricitet ad kemisk Vej, men maa fremstille den af Kraft. Elektrici-

teten virker kun som Fordelingsmiddel og vi faa altid mindre end ved Kraftkilden.

Rente og Amortisation af et saa kostbart Anlæg betinger en stærkere Benyttelse end Landbruget i Almindelighed kan tilfredsstille, fordi Kraftforbruget her er meget vexlende.

En Fordel ligger i, at Kraften i smaa eller større Mængder med Lethed fordeles til et hvilket som helst Sted, selv paa store Afstande.

Bierhverv som Savværk eller deslige kan formindske Anlægssummen og derved forbedre Rentabiliteten. Ligesaa Tilstedeværelsen af en Vandkraft.

Mejerier og lignende Anlæg kunne give Kraft til Elektricitet som Biprodukt, eller dog give lettere Adgang til Kraften.

Som Kraftkilde vil man i Almindelighed være henvist til et Dampanlæg eller maaske et Dowsonanlæg.

Vindkraft har kun ringe Betydning, fordi den nødvendiggjør Akkumulatorer, og disse ere dyre og mindre holdbare.

Det er teknisk gjørligt, at overføre Kraften paa milelange Afstande, men der er en økonomisk Grændse, idet Anlæget bliver for dyrt. Ledningerne maa nemlig være sværere paa de lange Afstande, dersom Energitabene ikke skulle voxe.

Højere Spænding giver med samme Tab lettere Ledninger, men der ligger en Grændse herfor i, at Anlæget bliver farligt. Vexelstrømme ere farligere end Jævnstrømme, disse bør højst have en Spænding af 550 Volt.

Ved Belysningsanlæg er der sjældent Grund til at gaa over 110 à 220 Volt.

Saa længe vi fremstille Elektriciteten af Kraft, kan der ikke ventes at ske store Omvæltninger ved dens Fremstilling, thi vi vide, hvad vi tabe, og kunne kun hindre dette Tab ved Anvendelse af mere Materiale, altsaa flere Penge. Derimod er det meget sandsynligt, at vi kunne tillempe vore Arbejdsmaskiner og Arbejds-

methoder mere efter den elektriske Krafts Ejendommeligheder.

Anvendelse af Elektricitet kan i Landbruget foruden til Belysning tænkes anvendt til forskjellige Kraftforbrug.

Skal der naaes en økonomisk Fordel ved Elektricitetens Indførelse, maa det ske enten ved en Formindskelse i Udgifterne, f. Ex ved at spare Forspand, eller ved en Forøgelse af Indtægterne, f. Ex. ved en dybere Bearbejdning. Den sidste er dog ofte tvivlsom og gjør sig i alt Fald først gjældende efter en Aarrække.

Elektricitetens almindelige Anvendelse i Landbruget vil, efter som Forholdene nu ere, staa eller falde med dens Anvendelighed ved Jordbearbejdningen, men netop her ere Udsigterne ikke lyse, fordi vi ikke have passende Redskaber, navnlig Plove.

Elektromotorer veje ikke stort mere end det halve af Lokomobiler af samme Kraft.

Den elektriske Transports Benyttelse afhænger af Pløjningens Mulighed.

Ved Tærskning faar man under Elektricitetens Anvendelse mere frie Hænder til Opstilling af Tærskeværket, idet der ingen Brandfare forekommer og Kraften let kan tilføres uafhængigt af Opstillingen.

Prisen pr. Hest Kraft Time varierer i høj Grad efter Anlægets Benyttelse og Størrelse.

Elektriske Anlæg ere meget dyre.

Til Foredraget knyttedes følgende Diskussion:

Professor Ellinger: Det er ganske naturligt, at man, naar Arbejdskraften er vanskelig at faa og derhos dyr, søger om Midler, der kunne bringe den til Stede og at faa den saa billig som muligt. Arbejdskraften kan man dele i den menneskelige, den dyriske og den mekaniske, og i jo større Grad man kan indskrænke de to første, desto bedre er det da. Da nu Arbejdskraften er vanskelig at faa paa Landet og tilmed dyr, er det ganske naturligt, at man har rettet Opmærk-

somheden paa den mekaniske Kraft og da særlig paa Elektriciteten, der jo er taget i Menneskets Tjeneste under mange forskjellige Former. Kjendskabet til Elektricitetens gode Egenskaber er efterhaanden voxet betydelig, og er man end herhjemme — og ret naturligt — noget tilbageholden, naar det gjælder noget nyt, saa kan det dog nævnes, at man andetsteds, f. Ex. i England og i Tyskland har forstaaet at benytte sig af Elektriciteten som bevægende Kraft i Landbruget. Paa smaa Ejendomme vil det imidlertid være haabløst at tænke sig Elektriciteten anvendt, men det forekom Taleren at Elektriciteten har saa mange gode Sider, at den i høj Grad egner sig til at være Andelsforetagende, og man har jo Exempler paa dens Anvendelse i saa Henseende. Saaledes have for nogle Aar siden smaa Landbrug i 6 Landsbyer i Nærheden af Wiesbaden forenet sig om et elektrisk Foretagende; der er to Centralstationer, som levere Elektricitet, der benyttes til forskjellige Arbejder. Ogsaa er der en Mængde store Godser, der have indført Elektriciteten som bevægende Kraft; et storstilet Anlæg er for kort Tid siden udført paa Gehejmeraad Hannemanns Godser Laucken og Dwasjeden paa Rügen. Efter de Beretninger, der foreligge for Offentligheden, synes man at være særdeles tilfreds ikke alene med Elektricitetens mange gode Sider, men ogsaa delvis med de økonomiske Forhold, denne Naturkraft frembyder. Statskonsulent Birk har Ret, naar han angiver, at det synes, som om Jordens Behandling ved Elektricitet ikke er lykkedes fuldstændig, om end Elektriciteten paa forskjellige Steder anvendes i den Retning; paa Statsdomænen Sillium ved Hildesheim havde man den, men forlod den, da der var for lidt Vand til Turbinerne, der drev Dynamoerne; men ved mangfoldige andre Arbejder i Landbruget er Elektriciteten kommen til Anvendelse og gjør udmærket Nytte.

Ved Anvendelse af en Elektricitets-Motor i Stedet for en Dampmaskine undgaar man mange Besværligheder og Ulemper: Brandfare, Transport af Kul, Tilvejebringelse af Fødevand til Dampmaskinen, Bortskaffelse af Aske o. s. v., og har let ved at sætte Maskinen i Gang. Bedst gaar det, naar man har en elektrisk Centralstation, hvorfra Elektriciteten faas, og paa

denne Station kan Elektriciteten frembringes paa forskjellig Maade. Anvendelse af Vandkraft til Elektricitetens Frembringelse er det billigste, men det er en Fejltagelse, naar man tror, at naar man ikke har Vandkraft, er man meget ilde stedt. Det synes, som om Anvendelsen af en stor Dampmaskine til at drive Dynamoen, naar det drejer sig om større Anlæg, giver et godt Resultat. Som bekjendt føres Elektriciteten fra Centralstationen ud til Forbrugerne gjennem Ledninger, og der er den Behagelighed, saavel naar det drejer sig om store som om smaa Arbejder, at Elektriciteten altid er til Stede; den staar i Ledningen paa samme Maade som Gas i Gasledninger. Naar man drejer paa en Hane, strømmer Gassen ud og paa lignende Maade gaar det med Elektriciteten; naar man drejer paa en »Hane«, føres Elektriciteten ind i Motoren, som man vil have i Gang.

Statskonsulent Birk har fuldstændig Ret med Hensyn til de tekniske Enkeltheder, han fremførte, og navnlig kan der indvendes meget imod at gaa til høje Spændinger; men paa Landet, hvor der jo langtfra er saa stærk Færdsel af Mennesker og Vogne som i Byerne, skulde Taleren tro, at man ikke behøvede at nære saa stor Frygt for at gaa til høje Spændinger, som i de stærkt befolkede Gader i Byerne. Taleren skulde nævne et Sted, hvor man var kommen til en meget bekvem Udnyttelse af Elektriciteten, nemlig paa den store preussiske Statsejendom Steuerwald, som er beliggende paa Vejen fra Hannover til Hildesheim, hvor der gaar en elektrisk Bane. Elektriciteten føres af Sted med meget betydelig Spænding for at formindske Tab. Spændingen er her oppe paa den betydelige Højde af 6000 Volt, — Steuerwald ligger omtrent $2^1/_2$ Mil fra Centralstationen, hvor Elektriciteten udvikles — men inden den kommer til Anvendelse, bringes Spændingen ned paa ca. 200 Volt og anvendes saa til Belysning og som bevægende Kraft. Der foreligger ikke lang Tids Erfaring for Elektricitetens Anvendelse paa denne Ejendom, men Forpagteren af Ejendommen anfører — det er i Aaret 1900 — at han bruger Elektriciteten til 114 Glødelamper i Bygningerne, til 2 Buelamper i Gaarden, til at drive en Motor paa 3 Hestes Kraft i et Hvidtølsbryggeri, til

en Motor paa 25 Hestes Kraft til Tærskning og til Presning af Halm og endelig til 10 Glødelamper i Laden paa Marken. Anlægget har kostet 6000 Reichsmark, og Forpagteren betaler for Elektricitetens Anvendelse til Belysning $^1/_2$ Reichsmark for hver 1000 Volt Ampère = $1^1/_3$ Hestes Kraft, men kun 15 Pfenninge for samme Kvantum til Kraftanvendelse. Forpagteren anfører, at tidligere, da han brugte Petroleum til Belysning, var Udgiften 455 Reichsmark aarlig, og nu for det første Aar, i hvilket han havde anvendt Elektricitet, havde Udgiften andraget 576 Reichsmark, altsaa 121 Reichsmark mere, hvad Belysningen angaar; men Belysning af Gaarden havde han ikke i Forvejen, medens han nu har to Buelamper der, saa der maa altsaa fradrages noget i den forholdsvis ringe Forøgelse af Udgiften, som det elektriske Lysanlæg har foraarsaget. Forpagteren anfører endvidere, at han benytter Motoren i Bryggeriet, altsaa den 3 Hestes Maskine foruden til Arbejde i Bryggeriet til forskjellige andre Arbejder, saasom til at drive en Hakkelsemaskine og en Maskine, hvorpaa der males kunstige Gjødningsstoffer, og for ét Aar har det kostet 178 Reichsmark. Samtidig udtaler Forpagteren, at han er overordentlig tilfreds med Udførelsen af det Arbejde, der foretoges.

Det, som gjør Elektriciteten saa overordentlig velskikket til Anvendelsen, hvor man har med mange Smaaarbejder at gjøre, er, at man kan dele Elektricitetens Energi i høj Grad og føre den ud til Anvendelse baade i smaa og store Maskiner. Statskonsulent Birk angav en Beregning over, hvor meget Hestekraften kostede pr. Time, og det viste sig, at det var meget variabelt, men det maa det nødvendig ogsaa være; Bekostningen maa nødvendigvis rette sig efter Forbrugets Størrelse. I Tyskland kan man vel gjennemsnitlig sætte Bekostningen til 15 Øre pr. Hestekraft pr. Time.

Tæt ved Greifenhagen i Pommern har en Del smaa Landbrugere deres Lodder, og da der i Nærheden findes en elektrisk Station, have disse Lodsejere sluttet Akkord med denne Station om at lede Elektriciteten ud til Lodderne, for at man kunde tærske derved. De anskaffede en 3 Hestes Motor, og for hver Time, En arbejder med den, betaler han

90 Øre eller 30 Øre pr. Hestekraft. Dette staa disse Folk sig godt ved. Da der ved Tærskningen arbejdes 8 Timer daglig, have de at betale godt og vel 7 Reichsmark; skulde der derimod udføres det samme Arbejde med 6 Heste og dertil lønnes en Karl, vilde den daglige Udgift blive ca. 20 Reichsmark, d. e. $2^1/_2$ Mark pr. Time. Der er forskjellige Godser, der have indført elektrisk Drift og tillige inddraget Omgivelserne deri ved at sælge Elektricitet til dem. Der er i Köllneregnen et Værk Berggeist, som betaler Lægningen af de elektriske Ledninger til de Folk, som bo i Nærheden, og disse betale da en vis Sum for at faa Ledninger lagte ind i deres Boliger, men Maaleapparatet betaler Selskabet. Elektriciteten benyttes her dels til Belysning, for hvilken der betales for hver 16-Lys Lampe $2^1/_2$ Pfenning pr. Time, dels til Udførelse af Arbejder, idet der udlejes Motorer, som benyttes til at drive Tærskeværker m. m. For den elektriske Strøms Tilledning er der fastsat en Betaling, som Myndigheden har været med til at bestemme, og som ikke kan forandres i Løbet af de første 25 Aar, og denne Betaling svarer til, hvad Statskonsulenten før mente, nemlig mellem 12 og 16 Pf. — efter Forbrugets Størrelse — pr. Hestekrafttime. Ved et Landbrug i Mecklenburg er Betalingen 18 Pfennig. 15 Pf. maa siges at være Gjennemsnitsprisen, og det er ganske sikkert en lav Pris. Nogle Steder anvender man Vandløb — f. Ex. ved det nævnte Anlæg ved Wiesbaden — som Drivkraft, skjøndt Vandet der just ikke altid flyder i rigelig Mængde, og skjøndt den Kraft, det udvikler, er meget variabel, men mange Steder gaar man over til at bygge store Centralstationer, hvor man anvender Dampen som Drivkraft. Det forekom derfor Taleren, da der allerede nu foreligger saa mange elektriske Anlæg i Særdeleshed i Tyskland, men forøvrigt ogsaa mange andre Steder, at det kunde være vel motiveret, om man herhjemmefra dels ved personlig Undersøgelse og dels ved Indsamling af Materiale fra de forskjellige existerende Anlæg skabte et Grundlag, som kunde være vejledende for Landbruget herhjemme.

Det kan endnu nævnes, at i Posen er der en Mængde Landsbyer, der i 1898 have forenet sig om en Centralstation,

og den Egn, som drages ind under Stationens Omraade, er $2^1/_2$ Mil ud derfra. Betalingen er den samme som før nævnt, $2^1/_2$ Pfennig pr. Lampebrændetime (16 Lys) og 15 Pf. for hver Hestekrafttime, naar Elektriciteten anvendes til Drivning af Motorer. Der er, som Statskonsulent Birk nævnede, en stor Bekvemmelighed ved Anvendelsen af Motorer, der drives ved Elektricitet. Pasningen kræver ikke meget, hverken af Tid eller Kyndighed hos dem, hvem Pasningen er betroet, saa at der i Tider, da Arbejdskraften er meget kostbar, ganske sikkert vil kunne opnaas gode økonomiske Resultater ved Anvendelsen af den elektriske Kraft. Der er ingen anden Naturkraft, der kan spredes omkring og udnyttes overalt i større eller mindre Grad, alt eftersom Forholdene kræve det, som netop Elektriciteten.

Statskonsulent Birk: Der er en væsentlig Forskjel paa Forholdene i Tyskland og herhjemme. Spørgsmaalet om Elektricitetens Anvendelse hænger i væsentlig Grad sammen med det Spørgsmaal, hvorvidt det kan betale sig at anvende den til Jordens Behandling; kan det ikke ske, betaler det sig næppe at benytte den. At det i Tyskland betaler sig at anvende Elektriciteten er fordi der paa mange Steder benyttes en saa dyb Kultur, at den dyriske Kraft ikke er tilstrækkelig; for hver Tomme, man gaar ned i Jorden, stiger den Kraft, der skal anvendes, ganske enormt.

Om hvor megen Vægt man lægger paa Faren ved at anvende højere Spændinger, beror for en Del paa subjektive Forhold.

Den æsthetiske Side af Landbruget vil efter min Mening ikke vinde ved Elektricitetens Anvendelse, idet de højspændte Ledninger, ophængte paa høje Master, der som Advarsel forsynes med Dødningehoveder og sikres ved underhængende Traadnet og Pigtraadsindhegning, ville give en vis Uhygge ved Landskabet. Skal dertil Pløjearbejdet foregaa baade Nat og Dag for at kunne forrente Anlægssummen, kan man nok behøve syngende Buelamper som Erstatning for den svundne Idyl, men jeg er nu paa den anden Side paa det rene med, at Udviklingen kun lidt bekymrer sig om Faren og slet ikke

om Æsthetiken, hvorfor man tør vente, at den Tid, da den elektriske Pløjning har økonomiske Betingelser for at indføres i Landbruget, da bliver Elektricitetens Anvendelse i Landbruget almindelig, tiltrods for mange Hensyn, som vi nu have Vanskelighed ved at overse.

Forstander Pedersen (Ladelund) var overordentlig glad ved, at Præsidiet har haft den gode Idé at lade holde Foredrag om Elektricitetens Anvendelse i Landbruget, og herfor vilde han sige det Tak. Det er klart, at ude i det Store ved Jordens Behandling kan Elektriciteten ikke faa nogen Betydning, men der er et Sted, hvor den er vel skikket til at træde ind strax, og det er i Mejerierne, og det vilde være ønskeligt, om det kunde ske meget hurtigt. Det er ganske rigtigt, at Elektricitetens Anvendelse ikke fordrer nogen vidtløftig eller kunstig Behandling, men nogen Øvelse eller Fortrolighed i den Retning skal der dog til, for at man kan være sikker paa, at der ikke skal ske Ulykker. Acetylengassen har gjort sig Umage for at trænge ind i Mejerierne, men den er nu helt forsvunden; derimod er Elektriciteten trængt frem.

Præsidenten, Prof. Segelcke vilde takke Statskonsulent Birk for hans interessante Meddelelser. Der laa et stort Arbejde til Grund for Foredraget, og det var derfor uheldigt og naturligvis lidet tilfredsstillende for Statskonsulenten, at han paa Grund af Tidens Knaphed havde maattet lade en Del uomtalt, men hele det store Materiale, han havde indsamlet, kom heldigvis frem paa Tryk, og saa vilde jo de Herrer, der her have været til Stede, ligesom Selskabets øvrige Medlemmer blive bekjendte med Sagen i den Udstrækning, Statskonsulenten har ønsket. Endelig vilde Taleren udtale en Tak for de Meddelelser, der fulgte efter Foredraget.

Revision af Fællesforetagenders Driftsregnskaber.

Foredrag holdt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 9. April 1902 af *Rudolf Schou.*

Efterhaanden som vort Landbrug er kommet ind paa selv at eje sine industrielle Foretagender og selv at drive Handelsforetagender, for hvilke en større eller mindre Mængde Landbrugere i Fællesskab ere ansvarlige, bliver det nødvendigt at komme ind paa en virkelig Kontrol med Drift, Salg og Regnskabsaflæggelse. De samme Forhold gjøre sig iøvrigt gjældende overfor alle andre Fællesforetagender og for Enkeltforetagender, men Trangen til Kontrol er større ved Andelsforetagender end ved Foretagender, for hvilke Ansvaret er begrændset.

Nu er det jo saaledes, at Andelshaverne hæfte solidarisk for Selskabernes Forpligtelser, dog for nogle begrændset til de optagne Laan, men Solidariteten er Grundpillen og Driftskapital samt Udgifterne til Bygninger m. m. tilvejebringes altid ved Laan. Der kan saaledes naar som helst falde Krav ind over Andelshaverne, som de skulle fyldestgjøre og som kan sætte dem i meget slem Forlegenhed. Dette sker dog som Regel kun, hvis der foreligger Bedragerier, det være sig Pengebedragerier, fejle Regnskabsopgjørelser eller særlig store Tab ved Drift eller paa udestaaende Fordringer. Kunde der i særlig Grad sikres herimod, vilde Faren ved Andelsforetagender formindskes betydeligt, naar tillige disse vilde indse Betydningen af at komme til at eje deres egen Driftskapital,

saaledes at pludselig Tilbagebetaling af laant Kapital ikke risikeres.

Den Revision, som sædvanlig bruges, er ikke betryggende og kan ikke være det saaledes som den er ordnet. Nogen særlig Bebrejdelse imod Andelsselskaberne er det dog ikke fra min Side, thi jeg tror det samme gjælder for megen anden Revision her i Landet. Grunden turde være, at vi ikke have den hundredaarige Udvikling i Ledelsen af Fællesforetagender som andre Lande og at vi ikke have en saa dyrekjøbt Erfaring om, at den skarpest mulige Revision er et meget stort Gode, thi derved faar man den virkelige Status frem. Og for en Bestyrelse eller for en Direktør er det en overmaade let Sag at fremlægge en sminket Status; man behøver kun at tænke sig, hvilken Fejl der kan fremkomme ved, at usolide Fordringer opføres til fuld paalydende Værdi eller at Lagerbeholdningen opføres urigtigt med Hensyn til Mængde og Værdi. Dette gjælder ikke saa meget for Andelsmejerier, hvor Sagen er ret simpel; men for Andelsslagterier og for Kjøbs- og Salgsforeninger er Faren til Stede, og den kan kun reduceres ved en skarp Revision. Og en saadan Revision bør foretages af fremmede Folk og efter min Formening af Fagfolk. Den vil, foruden at bidrage meget til at formindske Sandsynligheden for at Andelshaverne skulle træde til med rede Penge eller optage Laan for at dække uventede Tab, være en overordentlig stor Beroligelse for Bestyrelsens Medlemmer og en lige saa stor Behagelighed for Forretningsledelsen. Thi Hovedpunktet ved Fællesdrift er: altid at vide, hvor man er, ikke alene ved den aarlige Opgjørelse, men ogsaa saa ofte i Løbet af Driftsaaret som muligt; herom er Alle vist ganske enige.

Men for at naa til en af Sagkyndige udført Revision, kræves ikke saa ganske lidt. Den første Betingelse er, at man kan have ubetinget Tillid til de paagjældende Revisorer, ikke alene til deres Dygtighed og praktiske Sans, men ogsaa til deres absolute Tavshed, saaledes at de ikke røbe, hvad de se. Det man vil paalægge en saa-

dan Revision, maa Rekvirenten selv afgjøre, der kan forlanges mere eller mindre, men netop fordi der kan forlanges meget omfattende Oplysninger, maa der findes en betydelig Grad af Sagkundskab og Overlegenhed hos Revisorerne.

I England benyttes hertil edsvorne Revisorer. Hos os kan saadanne edsvorne Mænd næppe ansættes uden særlig Lovhjemmel, og selv om det kunde føres igjennem, vilde der ikke kunne stilles bestemte Fordringer med Hensyn til deres Dygtighed til at udfylde Hvervet. Man kunde mulig ordne Sagen paa den Maade, at en anset Institution paatog sig Ansættelsen og lod denne Sag lede af et snævert Udvalg af Sagkyndige, som efter indgaaende Prøvelse indstillede Revisorer til Antagelse og om fornødent til Afskedigelse; man maa ikke forglemme, at der herved opnaaedes den Fordel, at en Revisor kan miste sin Autorisation, hvilket ikke er muligt med edsvorne Revisorer, saa længe de ikke kunne overbevises om at have brudt deres Ed. Og det er her værd at lægge Mærke til, at ikke alle engelske Revisorer ere lige ansete, hvilket peger paa en Fare ved Institutionen. Ved nærmere at gjennemtænke Sagen er jeg iøvrigt kommet til, at man vist bør indskrænke sig til at begynde med én eller to Hovedrevisorer, som da kunne have Hjælpere. Det er nemlig ret simple Revisionsarbejder, der ville komme til at foreligge, idet Fællesforetagenderne med Hensyn til Forretningsomraader og Virksomhed ikke ere meget indviklede.

Udgifterne ved en saadan planlagt Revision ville næppe blive betydelige, idet øvede Mænd meget hurtigt finde sig tilrette og i Løbet af kort Tid kunne overkomme en Mængde Arbejde.

Jeg maa dog her indflette den Bemærkning, at Revisorerne ville stille Fordringer Regnskabsførelsen vedrørende, og altsaa virke som Konsulenter, dog med Ret til at forlange givne Anvisninger tagne til Følge.

Som omtalt ovenfor kan man forlange Revision i hvilket som helst Omfang, og det maa blive Bestyrelsen

for den paagjældende Sammenslutning, som efter Samraad med Revisoren bestemmer dette Omfang, hvorefter Revisoren optræder paa Bestyrelsens Vegne og med den heraf flydende Myndighed. Jeg tænker mig, at man vil gaa frem paa den Maade, at Bestyrelsen tilkalder Revisoren til Konference, hvorefter Revisoren sætter sig ind i Forholdene og fremkommer med Forslag til Revisionens Omfang og samtidig gjør Bestyrelsen bekjendt med, dels hvad Udgiften vil blive, dels hvilke Forandringer der vil være at indføre i Regnskabsførelsen, hvorefter den tagne Beslutning vil være at bringe til Udførelse under Revisorens Ansvar.

Den Indvending, som vil fremkomme, er, at en saadan Mand kan sætte den ene Virksomhed ind i de andre lignende Virksomheders Forhold. At forhindre, at det sker, er umuligt, men hvis der antages de bedste Folk og der kun er én eller to autoriserede Revisorer, som arbejde med Hjælpere, vil der kunne skabes al ønskelig Sikkerhed imod at der sker Misbrug. En anden Indvending, som dog næppe vil komme højlydt frem, er, at Virksomhedernes Resultat vil blive skarpt belyst for Bestyrelsen; det kan være ubehageligt at faa Oplysning om, at Resultatet ikke er, som man har antaget, men det turde være ganske nyttigt, og det vil kunne blive af afgjørende Betydning for vore Fællesforetagender, at vide klar Besked.

Jeg maa dog her bestemt værge mig imod at kaste nogen Skygge paa disse, idet mit Ønske er, at de maa trives, men hertil kræves, at de i alle Retninger ere saa godt ledede, at man til enhver Tid véd, hvor man er og kan komme til at sammenligne med, hvad der ydes af andre.

Jeg skal herefter komme ind paa en særlig Anvendelse af edsvorne Revisorer, nemlig til Revision af den Del af en Forretnings Omsætning, som imod en vis Betaling er betroet Personer, som ikke arbejde i selve Forretningen. En betydelig Omsætning gjøres igjennem Agenter, som imod en bestemt Provision (sjældnere fast

Aarsløn) foretage Kjøb og Salg. Forudsætningen herfor er, at Agenten ikke er berettiget til indirekte eller direkte af saadan Omsætning at have nogen som helst Fordel, som ikke er aftalt imellem Parterne. Den engelske Lovgivning definerer dette Forhold nærmere, idet den fastslaar, at en Agent eller Kommissionær er i den Forretnings Tjeneste, paa hvis Vegne han er bemyndiget til at optræde som Kjøber eller Sælger. Og heraf følger, at Agenterne ere forpligtede til at lade deres Forretningsbøger være tilgjængelige for Principalen. En Revision er imidlertid vanskelig og kræver for lang Tid for Principalen eller hans Folk og hertil anvendes da i udstrakt Omfang edsvorne Revisorer, som bemyndiges til at optræde paa Principalens (Sælgerens eller Kjøberens) Vegne. Paa Grundlag af de ved en saadan Revision fremkomne Oplysninger kan Principalen tvinge Agenten til at tilbagebetale ethvert af ham ulovlig til Indtægt taget Beløb. Retten vil ikke undersøge, om Agenten ved sine Handlinger, taget under ét, har paaført Principalen Tab eller ikke. Hvad Retten fæster Opmærksomheden paa, er, om Agenten har gjort sig Indtægt uden sin Principals Vidende, og hvis det udfindes, at han har gjort sig saadan ulovlig Indtægt, vil han blive dømt til at tilbagebetale den til Principalen. Selv om Agenten i andre Tilfælde har beregnet sig mindre Provision end aftalt, vil dette ikke blive regnet ham til Gode; han vil have at erstatte, hvad han har oppebaaret for meget.

Den engelske Lovgivning har beskjæftiget sig meget indgaaende med disse Spørgsmaal og der findes Domme, som udtale sig meget bestemt herom; jeg skal indskrænke mig til følgende Citat: »Hvis en Agent ved Salg eller Kjøb af Varer gjør sig Fordel uden sin Principals Samtykke og hvis Agenten har gjort det umuligt at fastslaa, hvilket Beløb saadan ulovlig Fordel andrager (f. Ex. ved Forfalskning eller Tilintetgjørelse af Forretningspapirer), da har Agenten mistet enhver Ret til Provision.« Længere fremme i samme Dom hedder det: »Det kan ikke blive tilstrækkelig kjendt og forstaaet af alle, som staa i For-

hold til hinanden som Principal og Agent, hvor strengt denne Ret behandler enhver Uregelmæssighed fra en Agents Side, hvor strengt Retten forlanger, at en Agent i alle Forhold skal varetage sin Principals Fordel og hvor absolut den paalægger Agenten at opbevare nøjagtige Regnskaber angaaende alle Enkeltheder i Forretningsforbindelsen, samt hvor overordentlig haardt det falder tilbage paa Agenten, hvis saadanne Regnskaber bortkomme eller maaske endog tilintetgjøres.« I en anden Dom fastslaas, at det ikke er nogen formildende Omstændighed, at den Betaling, der efter Aftale ydes Agenten, viser sig at være utilstrækkelig.

Til at foretage Revision af Agenternes Bøger og Korrespondance benyttes de edsvorne Revisorer som sagt meget, og vist lige saa hyppigt efter Agentens som efter Principalens Ønske. Da en betydelig Del af vor Landbrugsproduktion sælges i England af Kommissionsagenter, har jeg opholdt mig noget udførligt ved dette Forhold, som herhjemme næppe er tilstrækkelig bekjendt.

Men ogsaa her i Landet sælges og kjøbes Varer pr. Kommission, og ved disse Handlers Revision kunde man bruge Revisorer. Man vil maaske stille det Spørgsmaal, om de danske Love opfatte Forholdet til Agenter paa samme Maade som engelske Love. Herom tør jeg ikke udtale nogen Mening, da der ikke her i Landet existerer nogen udviklet Retspraxis paa dette Omraade, men det turde heller ikke komme i første Række, at man har Loven med sig; det vil være tilstrækkeligt fremtidig at undlade at benytte Agenter, som nægte — paa Principalens Opfordring — at fremlægge deres Forretningsbøger til Revision.

Jeg ser meget godt, at der imod disse Betragtninger af Forholdet imellem Agent og Principal vil blive rejst den Indvending, at saa strenge Fordringer om Revision maa opfattes som Mistillid overfor Agenten. Iøvrigt har man ogsaa hørt den samme Indvending, naar Talen har været om at indføre kritisk Revision i det hele taget. Det er mig dog umuligt at forstaa denne Indvendings

Berettigelse; den kan ikke fremkomme — synes det mig — fra den, hvis Virksomhed Revisionen skal omfatte, og de, som ere ansvarlige for Virksomheden som Bestyrelse eller Forretningsledere, kunne tage sig en saadan Opfattelse meget let. Thi ved en grundig Revision fjernes netop Anledningen til løs Mistankes nagende Orm. Derimod forekommer det mig, at mangelfuld Revision kan sætte en Bestyrelse i en meget vanskelig Stilling, som — hvis der er let Adgang til paalidelig Assistance til rimelig Pris — ikke kan bortforklares paa tilfredsstillende Maade.

Der er ogsaa andre Fordele ved paalidelig Revision; jeg skal anføre, at Krediten styrkes derved, at Sammenligning med andre Virksomheder bliver muliggjort og mere paalidelig, end man nu har Midler til, og at usikkert Skjøn paa alle Punkter afløses af sikker Viden.

En Revision, som omtalt, kan ogsas anvendes af Landbrugets Foreninger og Organisationer og vil ikke medføre nævneværdig Udgift.

Kommer man dernæst til Spørgsmaalet om, hvad det vil koste at bruge særlig sagkyndige Specialister, da er det ikke muligt at sige noget bestemt; men man maa kunne gaa ud fra, som omtalt ovenfor, at Specialister udføre et saadant Arbejde meget hurtigt og at de i en Haandevending finde sig til Rette. Det er mig bekjendt, at det i England er forbausende smaa Summer, det løber op til, selv for en større Forretning. Og fra Udgiften maa man regne Forretningsledelsens Tryghedsfølelse og at den spares for selv at anvende Tid paa Eftersyn af Regnskaber m. m.

Jeg skal ikke her fordybe mig yderligere i Enkeltheder, hvortil der jo iøvrigt vil blive Lejlighed i en eventuel Diskussion; hvis selve Tanken møder Tilslutning, vil forhaabentlig en nærmere Prøvelse af den finde Sted, ved hvilken man vil finde Veje til at foreslaa Sagen ordnet paa en for os afpasset Maade.

Sluttelig skal jeg tilføje, at en Revision, som her beskrevet, vil gjøre sin store Nytte ogsaa udenfor Landbruget baade i Aktieforetagender, Sparekasser, Banker m. m.,

saaledes at Sagen er af meget omfattende Interesse. Naar jeg imidlertid her nærmest har rettet Blikket paa Andelsforetagender, da er det fordi der her er en Risiko til Stede for at komme til at træde til med rede Penge, som ikke findes i Virksomheder med begrændset Ansvar.

Til Foredraget knyttedes følgende Diskussion:

Folkethingsmand Blem havde det interesseret at høre Hr. Schous Foredrag. Andelsslagterierne havde drøftet det Spørgsmaal, om man ikke burde have en fælles Revision, som kunde være vejledende, saaledes at man kunde faa Regnskaberne ensartede, men det havde ikke kunnet gjennemføres. Andelsslagterierne have som Regel en Revision, der møder én eller to Gange om Ugen og fører Tilsyn med Regnskaberne, og Taleren tvivlede ikke om, at de havde deres Sager i Orden, men han havde set, at naar man ikke rigtig var inde i Regnskabsvæsen, kunde der indløbe beklagelige Fejltagelser, uden at det paa nogen Maade kunde siges at være sket i svigagtig Henseende. Ved Indkjøbsforeninger er Regnskabet af ikke saa ringe Omfang, naar det drejer sig om større Summer, og ser man hen til den store Udvikling, som Andelsforetagenderne i det hele taget har haft i den sidste Snes Aar — for Andelsmejeriernes Vedkommende drejede det sig sidste Aar om en Sum af 133 Mill. Kroner — er det mærkeligt, at man ikke er kommen videre med Hensyn til Regnskabsvæsenet paa disse Omraader, end man egentlig er. Taleren troede derfor, at det nu var rigtigt, at man fik det Spørgsmaal grundig drøftet og kom til at forstaa — hvad maaske dog vil vare lidt endnu — at her er en Opgave, som bør tages op til Løsning.

Det var meget interessant at høre Hr. Schous Meddelelse om, hvorledes man i England er kommen til disse edsvorne Revisorer, og at Domstolene der stille sig i høj Grad skarpt over for Agentvirksomheden og betragter Agenterne som rene Bestillingsmænd. Det var ikke af Vejen, at man for deres

Skyld, som ere engagerede i disse Foretagender, kunde komme ind paa noget lignende her i Danmark. Sagen er jo nemlig den, at i Andelsselskaberne kommer det personlige Ansvar langt mere frem end i Aktieselskaberne, idet Bestyrelsen for Andelsforetagender ere solidarisk ansvarlige og komme til at betale Gildet, naar der er noget galt. En paalidelig Revision er Bæreren af et paalideligt Regnskab; der er en Garanti for, at alt er, som det skal være.

Direktør Møller: Jeg vil paa det bedste slutte mig til Hr. Schou. Naar vi haabe, at Andelsvirksomheden fremdeles skal have Betydning for vort Land, er det noget af det allervigtigste, at Regnskaberne blive grundig eftersete af paalidelige og dygtige Revisorer. Paalidelige kan Folk nok være, men det er ikke sikkert, at de have Erfaring med Hensyn til, hvad de paatage sig. Jeg er overbevist om, at de Folk, der ved vor første Generalforsamling valgtes til Revisorer, vare paalidelige Folk, men ved Gjennemgangen af Regnskaberne kom de til det Resultat, at de ikke vare sikre paa, at det var det dobbelte Bogholderi, der var ført, og bade sig fritagne for Ansvar, hvilket førte til, at vi fik vedtaget, at Revisorerne kunde tilkalde sagkyndig Assistance; denne kom da til at bestaa af et Par Mænd i Aarhus — en tidligere Bogholderilærer og en tidligere Bogholder i Sparekassen, hvilke to Mænd havde oprettet et Revisionskontor i Aarhus — og de kunde heller ikke se, at det var det dobbelte Bogholderi, der var ført; derimod kunde de se, at der desværre var noget, der var galt og vilde ikke attestere Regnskabets Rigtighed. Vi, der stode med Ansvaret, bleve lidt hede om Ørene og maatte saa have en bestemt skriftlig Udtalelse om, hvorledes Sagen forholdt sig, og den fik vi. Revisionskontoret anmodedes derefter om at anlægge et fornuftigt Bogholderi, som kunde passe for os, hvilket blev gjort, og det Bogholderi have vi siden fulgt, ligesom ogsaa Revisionskontoret herefter har besørget Revisionen, og jeg vilde betragte det som meget uheldigt, om vor Generalforsamling skulde gaa hen og vælge en mindre dygtig Revision. Den ærede Foredragsholder sagde, at det har megen Betydning for dem, der sidde i Bestyrelsen for store Foretagender, hvorledes Regnskabet bliver revideret,

og det er ganske rigtigt; det er ikke saa nemt at indtage den Plads, naar alt, saaledes som nu, skal hvile paa et demokratisk Grundlag. Hos os er det vedtaget, at det er Generalforsamlingen, der vælger Revisorerne ikke efter Bestyrelsens men efter Repræsentantskabets Indstilling, og det kan jo se lidt farligt ud, men man maa gaa ud fra, at de Mænd, der vælges til at sidde i Bestyrelsen, ikke ville lægge Hænderne i Skødet, men for deres egen Skyld fordre, at der ikke vælges i Blinde, men at der vælges paalidelige og dygtige Folk til Revisorer. Det bedste vilde være — og jeg vilde anse det for overordentlig heldigt, om det blev Tilfældet — om man kunde komme lidt frem ad den af den ærede Foredragsholder anviste Vej, og at det kunde gaa op for alle i Sagen interesserede, at man kun skal benytte saadanne Folk til Revisorer, som ere dygtige til dette ansvarsfulde Arbejde. Hvorvidt man skal have Revisionskontorer, og om der skal være et eller flere, kan jo overvejes, men det er aldeles nødvendigt, at der bliver gjort noget i den af den ærede Foredragsholder antydede Retning.

Direktør Slomann vilde, skjøndt han ikke havde direkte med Landvæsenet at gjøre, tillade sig at fremsætte et Par Bemærkninger. Han kunde give de af den ærede Foredragsholder fremsatte Tanker sin fulde Tilslutning, thi der er ikke Tvivl om, at Revision altid er en saare vigtig Ting, og man maatte efter de i Bladene fremkomne Meddelelser om forskjellige uheldige Forhold, som have fundet Sted i den sidste Tid i forskjellige Andelsforetagender, og som paa en vis Maade ere blevne opdagede Slag i Slag, være bleven klar over, at der er svage Punkter i Regnskaberne for Landmændenes Andelsforetagender, hvad ikke burde være Tillældet. Der er i Begyndelsen egentlig ikke Tale om Bedrageri, kun om Uorden eller Mangel paa Evne til at føre et ordentligt Regnskab, men er vedkommende saa kommen ind paa en Glidebane, ender det ofte med, at der foregaar kriminelle Ting, som bringer Sorg og Ulykke, hvilket kunde have været sparet, naar man i rette Tid havde holdt Tøjlerne stramme. Naar Sagen nu skal tages op til Overvejelse, vil Taleren hen-

stille, at man indretter sig paa en praktisk Maade, og i de store Sammenslutninger, som herske indenfor Landbruget, kan man gjøre det paa den Maade, at disse Sammenslutninger antage Revisorer, som paatage sig Revisionen af mange forskjellige Andelsforetagenders Regnskaber, hvorved Udgiften for det enkelte Foretagende kun vil blive af ringe Betydning. Endvidere vil det have den Fordel, hvad man savner i mange Aktieselskaber, at Revisorerne komme til at staa uafhængige lige over for det enkelte Foretagende, som de skulle revidere, eftersom Revisorerne ere ansatte af en højere Sammenslutning, og derfor intet som helst andet Hensyn have at tage end at udføre det Hverv, de have paataget sig, og at følge den dem givne Instruks. Paa den Maade vil der kunne opnaas et udmærket Resultat for Andelsvirksomheden. Det gjælder naturligvis her om at faa de rette Personer til at udføre et saadant Hverv, og det er efter Talerens Erfaring, som ikke er saa ringe, ikke saa let; thi det er ikke saa lidt vanskeligere at være en dygtig Revisor end at være en dygtig Regnskabsfører. Stillingen kan synes let nok, men jo mere man kommer ind i Sagen, desto mere ser man Vanskelighederne. Revisorernes Betydning bunder i, at de kunne foregribe Misligheder. Der kan jo være mange Smuthuller i et Regnskab, hvori der kan skjule sig Fejl og Misligheder, og der hører stor Dygtighed og Erfaring til at udføre Arbejdet grundigt; men gjøres det paa rette Maade, vil det være af den største Betydning for Andelsvirksomheden.

Landbrugskandidat Schou havde antydet i sit Foredrag, at Sammenligningen mellem Andelsselskabernes Virksomhed blev paalideligere, naar man havde en ensartet Revision over det hele og henviste til, at der var to Indkjøbsforeninger, der havde været i Strid om, hvem der havde indkjøbt billigst, men at denne Strid, som Forholdene ere, ikke kunde afgjøres paa nogen sikker Maade. Her kom Paastand til at staa mod Paastand. Havde der derimod været en Revision, der havde staaet uafhængig af begge Parter, havde man faaet en paalidelig Afgjørelse af Sagen. Det er i Virkeligheden et meget vidtrækkende Spørgsmaal, hvem der leverer Varerne billigt,

den ene eller den anden Forening. Andelsvirksomheden har kun en Fremtid for sig, naar den bliver ledet lige saa godt som de bedste private Forretninger og kan bevise, at den leverer Varerne lige saa gode og lige saa billigt eller billigere end de private Forretninger; men det skal til enhver Tid kunne oplyses, at det er Tilfældet, og det skal kunne oplyses aldeles positivt. Taleren nævnte før, at Aktieselskaberne vistnok i lige saa høj Grad trænge til en solid Revision som Andelsselskaberne; den ene af disse to Virksomheder har egentlig intet at lade den anden høre med Hensyn til den Maade, hvorpaa Revisorerne ansættes. Efter Bladreferater af Forhandlingerne paa en Generalforsamling i et af vore store Aktieselskaber har man jo haft det Særsyn, at man har afsat en Revisor, uden at der synes at have været Grund dertil. Det eneste, man havde at bebrejde ham, var, at han havde skaffet Selskabet et Laan billigere end andre havde kunnet og derved havde sparet Selskabet for en Udgift af c. $^1/_2$ Mill. Hvad de bestaaende Revisionskontorer angik, da kunde Taleren ikke udtale sig angaaende dem, da han ikke havde noget Kjendskab til dem.

Angaaende den her omhandlede Sag havde Taleren forhandlet med Revisor ved Sø- og Handelsretten H. Meyer, som beklagede, at han ikke kunde være til Stede ved dette Møde; men han gav Sagen sin fulde Tilslutning og fremhævede ligesom Direktør Sloman, at det er ikke let at finde de til Stillingen egnede Folk. Taleren havde ogsaa forhandlet med Direktør Nørgaard i Aarhus, og denne udtaler i et Brev til Taleren, at han ikke kan se andet, end at man maatte kunne benytte de bestaaende Revisionskontorer. Direktør Møllers Tanke har saaledes vundet Tilslutning hos Direktør Nørgaard, som er den, der oprindelig har rejst Sagen ved Handelsmødet i 1899.

Det havde glædet Taleren at høre, at de Herrer, der havde haft Ordet, havde sluttet sig til den Tanke, at man skal have en paalidelig Revision, bestaaende af Folk, der ere aldeles uafhængige af dem, hvis Regnskaber de skulle revidere. Taleren erindrede, at ved Opdagelsen af et Bedrageri i et Mejeri blev det opklaret, at Revisoren var en god Ven af

Formanden, der havde aflagt Regnskabet, og at Formanden havde sagt til Revisoren: »Ja, Kassen kan du godt faa at se, men det er ikke nødvendigt«. Selvfølgelig havde det været nødvendigt, men det vilde jo have været en Fornærmelse mod Formanden, om Revisorerne havde forlangt at se Kassen. Som det gaar i Andelsselskaberne, gaar det i Aktieselskaberne. Der skal fremmede Folk til at revidere, og de skulle udpeges af Folk, som alle have Tillid til; og det kan jo være, at man kan komme til at benytte de bestaaende Revisionskontorer.

Direktør Slomann vilde i Tilslutning til, hvad den ærede Foredragsholder nys udtalte, nemlig at det skulde være fremmede Folk, der skulde indtage Revisorstillingen, bemærke, at i Lovforslaget om Aktieselskaber var der en Bestemmelse om, at Revisorerne maatte ikke være beslægtede i visse Grader med Direktørerne eller Bestyrelsesmedlemmerne i det samme Selskab.

Landbrugskandidat Schou vilde bemærke, at i England havde de Edsvornes Revisorers Attestation overordentlig stor Betydning. Naar et Selskab vil gjøre Forretninger med en Bank, forlanger denne at se Selskabets Balance og denne forlanges endvidere bekræftet af en edsvoren Revisor; før det er sket, kan der i Reglen ikke være Tale om, at Banken indlader sig paa noget med det paagjældende Selskab.

Direktør Møller. Den ærede Foredragsholder antydede, at Andelsforetagender skulde være ledet lige saa godt som private Forretninger; selvfølgelig skulle de være det, men Taleren kom herved til at mindes en Samtale, han havde haft med en Kjøbmand, som han havde rejst sammen med. Denne sagde nemlig, at de ledende i Andelstoretagender havde ikke Lov til at spekulere, og derfor kunde de aldrig komme til at gjøre en ordentlig Forretning; Andelsforetagender kunde derfor ikke vinde de Fordele, som den private Forretning kan ved Spekulation.

Folkethingsmand Bing kunde ogsaa give sin Tilslutning til, hvad den ærede Foredragsholder havde udtalt i sit Fore-

drag, nemlig at det i alle Henseender vilde være overordentlig ønskeligt, at man fik en offentlig Revision, men her fremkommer der et Spørgsmaal, som har sin Betydning, naar der ses hen til den Strid, der har været mellem de to nævnte Indkjøbsforeninger i Jylland om, hvilken af disse to Foreninger, der havde gjort det billigste Indkjøb. Det forekom nemlig Taleren, at der her kom til at foreligge det Spørgsmaal, om en saadan offentlig Revision kunde i højere Grad foretage en kritisk Revision af Forretningerne end den Revision kan foretage, der paa en noget anden Maade er et Mellemled mellem Andelshaverne og Bestyrelsen. Det er sikkert nok, at Revisionen, forudsat at den er god, indsigtsfuld og paapasselig, staar som det Led, der varetager Andelshavernes Interesser lige over for Forretningsføreren, og at i det Øjeblik det glipper med Indsigten og Paapasseligheden, forsvinder hele det Moment, og derfor kunde Taleren godt forstaa, at dansk Ægexport paa Generalforsamlingen viste sig noget modvillig med Hensyn til, at Bestyrelsen skulde udpege Revisorerne, ikke fordi han mente, at Revisorerne ikke blev udpegede med alle mulige Hensyn for Øje, men fordi det i Virkeligheden er Aktionærerne, Andelshaverne, der skulle udpege Revisorerne, eftersom Revisorerne ere Andelshavernes Tillidsmænd. Det er derfor nødvendigt, hvad ogsaa er blevet fremhævet, at Hovedledelsen sætter Sagen i Gang, og at det ikke er de enkelte Bestyrelsesmedlemmer, der forlange visse Mænd eller et vist Kontor til at udføre Revisionen. Bestemmelsen i saa Henseende maa udgaa fra et Sted, der ikke har direkte Berøring med selve Bestyrelsen for det Foretagende, der skal revideres. Det stod Taleren klart, at jo fjernere Revisionen stod det enkelte Selskab, jo vanskeligere blev det at faa en kritisk Revision udført.

Lige over for Direktør Slomann vilde Taleren for øvrigt bemærke, at naar man vilde se hen til alle de uheldige Tilfælde, der for Andelsforetagendernes Vedkommende herhjemme havde været i de sidste Aar med Svig, Kassemangel og deslige, maatte man sige, at det var for intet at regne mod, hvad der foregaar i den øvrige Del af Verden i Banker, Sparekasser og mange andre lignende Institutioner.

Det er selvfølgelig fuldkommen rigtigt, at man tager Varsel deraf og søger paa bedste Maade at ordne Forholdene; men hvad der er sket maa paa ingen Maade anvendes som Vaaben mod Foretagender, der have arbejdet sig op og gjort det med saa stort Held som Tilfældet; der er brodne Kar i alle Lande.

Direktør Slomann havde aldeles ikke ment at ville benytte det, der var passeret, som et Vaaben mod Andelsforetagender, aldeles ikke; men han kunde ikke nægte, at naar man læste i Bladene om de forskjellige mislige Tilfælde, der paa en vis Maade vare komne Slag i Slag, kunde man, om end Antallet af saadanne Tilfælde var ringe, ikke afholde sig fra at tænke, om det ikke var muligt, at der var flere Steder, hvor det stod til paa lignende Maade, men kun endnu ikke bragte frem for Dagens Lys. Selvfølgelig vil ingen tro, at der er flere uheldige Elementer i Landbostanden end i andre Stænder, men man ved jo, at Kundskab til Regnskabsvæsen er just ikke fremtrædende i Landbostanden.

Landbrugskandidat Schou vilde lige over for Folkethingsmand Bing bemærke, at det forekom ham, at med Hensyn til Striden mellem Ringkjøbing og Aarhus Indkjøbsforeninger, kunde man, naar hver Forening var mødt med en Revisionsbemærkning om, at det og det var indkjøbt til den og den Pris, have nøjedes dermed, men Sagen var, at de to Foreninger ikke stolede paa hinanden. Revisionens Opgave er at attestere, at Regnskabet er rigtigt, og Bestyrelsen bør derfor være den, der foreslaar, hvem der skal vælges til Revisor, men Revisor bør selvfølgelig vælges af Generalforsamlingen, og i Tilfælde af, at Generalforsamlingen ønsker at vælge Revisorer, som Bestyrelsen ikke føler sig betrygget ved at arbejde sammen med, maa Bestyrelsen modsætte sig et saadant Valg. Bestyrelsen har Ansvar over for Generalforsamlingen, og Revisionen bør efter Talerens Mening have Ansvar lige over for Bestyrelsen med Hensyn til, at Bilag og alt, hvad der vedkommer Regnskabet er til Stede, og at dette i det hele taget er ført rigtigt. Hele dette Forhold kan jo imidlertid ses fra forskjellige Sider.

Folkethingsmand Bing. I det at Generalforsamlingen vælger Revisorerne ligger Momentet for, at de ere Medlemmernes Tillidsmænd lige over for Bestyrelsen. Revisorerne ere udgaaede af Medlemmernes Valg og ere ikke ansatte eller antagne af Bestyrelsen og ere altsaa ikke dens Funktionærer. Men hele dette Spørgsmaal er det for vidtløftigt at komme ind paa her.

Præsidenten (Kammerherre Sehested) vilde takke den ærede Foredragsholder, fordi han havde draget denne Sag frem. Der kan, som oplyst i Foredraget og yderligere bekræftet under Diskussionen, opstilles ret praktiske Regler med Hensyn til Revisionsforholdene, Regler, hvis Gjennemførelse der maa arbejdes henimod, men paa den anden Side har Diskussionen ogsaa vist, at hele dette Forhold rummer store Vanskeligheder, Vanskeligheder, som maaske ere større, end man tænker sig; men man maa haabe, at disse Vanskeligheder maa kunne overvindes, og Taleren vilde udtale det Ønske, at den ærede Foredragsholder efter den her førte Diskussion vilde finde Anledning til at udvikle Sagen videre, eftersom han jo fra alle Sider har fundet Tilslutning til sine Udtalelser.

Agerdyrkningsberetning

(indtil Slutningen af Maj Maaned).

I Modsætning til Aaret 1900 maa 1901 for Afgrødernes Vedkommende betegnes som et mindre godt Aar, der har bragt Landbruget store Skuffelser. At Udbyttet af Hveden vilde blive slet, var man forberedt paa, da Vinteren havde anrettet saadan Ødelæggelse, at Skaden allerede tidlig om Foraaret kunde konstateres, og man da ikke havde andet at gjøre, end at ompløje og saa andre Afgrøder for at formindske Tabet saa meget som muligt. Af Vaarsæden derimod havde man efter dens Udseende at dømme havt Grund til at vente et fortrinligt Udbytte, og om dette end blev en Middelhøst, saa bragte dog Tærskeresultaterne store Skuffelser i mange Egne, idet saavel Havre som Byg var modnet for hurtig, saa mange Kjærner ikke vare blevne udviklede, og Kornet maatte renses stærkt for at naa en passende Kvalitetsvægt.

Ved at betragte omstaaende Tabel I vil det saaledes strax ses, at 1901 med Hensyn til Foldudbytte ikke engang kan henregnes til Landbrugets Middelaar. Kun for 2-rd. Bygs Vedkommende er Gjennemsnitsudbyttet af de foregaaende 12 Aar naaet, derimod ikke for de andre langstraaede Sædarters.

Sammenligner man Middeltallet af Foldudbyttet af alle Hovedsædarterne i Tabel I, viser det mindre gode Udbytte i forrige Aar sig endnu tydeligere.

1889 gav	12.20 Fold	1895 gav	13.42 Fold
1890 —	13.46 —	1896 —	13.66 —
1891 —	13.48 —	1897 —	13.66 —
1892 —	15.07 —	1898 —	12.82 —
1893 —	11.96 —	1899 —	13.01 —
1894 —	12.80 —	1900 —	13.07 —

1901 gav ..... 12.18 Fold,

hvilket er 1.03 Fold mindre end Gjennemsnitsudbyttet af de 12 foregaaende Aar.

I Tabel II findes Sædarternes Kvalitetsvægt i Aaret 1901, sammenlignet med Kvalitetsvægten i de foregaaende 12 Aar.

Vintersædens, saavel Hvedens som Rugens, Kvalitetsvægt har i 1901 været højere end Gjennemsnitsvægten i de foregaaende 12 Aar, medens den for Vaarsædens Vedkommende var lavere.

Tabel I.

Aaret	Hvede	Rug	2-rd. Byg	6-rd. Byg	Havre
1889.....	14.8	12.6	10.6	11.2	11.8
1890.....	13.9	11.2	13.1	13.1	16.0
1891.....	15.7	12.9	12.8	12.9	13.1
1892.....	17.5	13.4	14.1	14.5	16.6
1893.....	15.3	12.5	10.6	10.8	10.6
1894.....	14.6	10.4	12.0	11.8	15.0
1895.....	14.6	11.4	12.3	12.4	16.4
1896.....	16.8	12.6	12.1	11.9	14.2
1897.....	16.3	12.0	11.4	10.5	13.1
1898.....	14.2	10.1	11.9	11.9	16.0
1899.....	16.5	12.0	11.8	12.4	12.7
1900.....	16.1	12.1	12.9	13.1	14.5
Gjennemsnit	15.5	11.9	12.1	12.2	14.1
1901.....	12.9	10.9	12.2	11.8	13.1

Tabel II.

Aaret	Hvede	Rug	2-rd. Byg	6-rd. Byg	Havre
1889.....	130.4	123.8	113.4	106.6	79.8
1890.....	126.0	119.0	111.8	104.1	80.3
1891.....	124.6	115.9	109.6	104.5	79.1
1892.....	129.1	122.3	112.7	107.5	82.5
1893.....	130.4	124.9	113.4	107.0	80.7
1894.....	127.0	118.7	110.7	103.8	78.0
1895.....	127.9	119.1	110.2	103.2	81.9
1896.....	130.0	122.8	112.8	104.6	80.7
1897.....	127.4	120.3	107.7	107.7	76.0
1898.....	127.5	119.4	112.5	104.5	84.0
1899.....	132.3	123.5	114.7	108.5	83.4
1900.....	128.9	121.1	112.0	105.4	79.9
Gjennemsnit ...	128.4	120.9	111.7	105.6	80.5
1901.....	129.3	121.5	110.8	106.9	79.3

Endelig findes i Tabel III den sædvanlige Oversigt over Gjennemsnitsudbyttet af de forskjellige Kornsorter og deres Kvalitetsvægt for Aaret 1901, sammenlignet med Gjennemsnitsudbytte og Vægt for Aarene 1889—1900, beregnet for de forskjellige Landsdele.

Meddelelserne i forrige Beretning om Hvedens slette Tilstand har desværre fundet fuld Bekræftelse gjennem de nu modtagne Foldangivelser. Det synes særlig at være gaaet ud over de nyere og mere kælne Hvedesorter, idet det i forskjellige Korrespondancer fra Sjælland skrives, at kun enkelte Hvedemarker ere overvintrede, og da især saadanne som have været besaaede med gamle Hvedesorter. Paa Bornholm var ingen Hvede af Betydning, det meste var frosset bort; paa Fyen var den meste Hvede ompløjet; paa Lolland var det kun smaa Arealer, der ikke vare ompløjede, og i Fredericia-

Tabel III. **Gjennemsnit af Foldene (Tdr. pr. Td. Ld.) sammenlignet**

	Hvede				Rug			
	1901		1889-1900		1901		1889-1900	
Sjælland[1]	12.6	130	15.4	130.0	11.7	122.2	13	122.6
Lolland	11.2	131.5	15.6	130.0	10.6	122	12.9	123.3
Falster	11	130	17.7	128.7	14.5	122	13.6	120.3
Fyen	13	128	16.3	128.8	12	120	12.3	121.6
Langeland	»	»	»	»	11	»	»	»
Jylland:								
a) gode Jorder[2]	16.3	129	18.0	129.3	10.8	121.5	11.6	119.2
b) middelgode do.[3]	16	128	10.8	125.7	9.6	120.5	9.4	120.5
c) simple do.[4]	»	»	»	»	8	120	8.4	119
I Gjennemsnit	13.3	129.4	15.6	128.4	11.0	121.1	11.6	120.9

[1]) Med Samsø, Møen og Bornholm. [2]) Østkysten af Halvøen op til Randers samt Viborg, Struer og Herningegnen. [4]) Hammerum Herred og Vestkysten

Egnen maatte selv de smaa Stykker, der bleve staaende, betragtes som mislykkede.

Tabel III viser vel, at Hvedeudbyttet er 2.5 Fold mindre end Gjennemsnittet af de foregaaende 12 Aar, men det lidte Tab bliver betydeligt større, naar det tages i Betragtning, at det kun er en lille Del af de normale Hvedearealer, hvorpaa denne mindre Afgrøde er høstet.

Rugen har givet 1 Fold under Gjennemsnitsudbytte, hvilket efter forskjellige Meddelelser synes at skyldes, dels at den led Skade i Blomstringstiden, og dels at den modnedes for hurtig.

Bygget, der en Tid lang lovede godt, blev ikke desto mindre en Skuffelse for mange; det modnedes ligeledes for hurtigt, og som Følge deraf fandtes der i det meget Smaa-

og Kornets Vægt (holl.) for Aaret 1901, med 1889—1900.

2-rd. Byg				6-rd. Byg				Havre			
1901		1889-1900		1901		1889-1900		1901		1889-1900	
12.8	110.1	13.2	113.7	12.2	107	13.0	108.6	13.8	81.1	15.0	84.9
11.5	113.2	12.5	113.1	11.5	110	13.9	108.1	13.6	80	14.8	81.4
14	111	14.3	110.7	»	»	»	»	17	82	16.9	80.4
14.2	109	13.7	112.4	12.5	108	11.0	106.2	18.5	77	17.2	79.0
11	110.5	»	»	11	109.5	»	»	21.5	77.5	»	»
13	111.5	11.8	112.0	16.5	112	15.5	105.5	13.3	72.5	14.1	80.9
10.2	114.3	10.3	110.9	10.2	106	10.8	103.1	10.1	79.5	12.3	77.4
»	»	9.1	111.1	8	100	9.1	101.6	6	80	9.7	80.1
12.3	111.3	12.1	111.9	11.7	107.5	12.2	105.5	14.2	78.7	14.2	80.5

samt Thy og Mors. [3]) Den lille jydske Halvø, Jyllands Østkyst nord for Ran-

korn, som maatte frarenses for at fremskaffe en ordentlig Kvalitetsvægt. Fra Fredericia-Egnen skrives, at det er vanskeligt at opgive Foldene nogenlunde nøjagtigt, da der er stor Forskjel selv i samme By, og Jordens Kultur har spillet en stor Rolle.

I nogle jydske Egne led Havren af Rust, paa Sjælland var den tvemoden, og den indeholdt ligesom Bygget de fleste Steder megen Smaasæd. Ligowo-Havre var paa Sjælland vægtigere end anden Havre.

Bælgsæd er i 1901 ligesom foregaaende Aar kun dyrket i lille Udstrækning og som Regel kun til eget Brug. I Gjennemsnit have Ærter givet 9.6 Fold imod 9 Fold i 1900. De have givet det største Udbytte paa Falster med 13 Fold. Kun to Steder paa Falster er der dyrket Hestebønner, som

have givet 9.5 Fold. — Angaaende Boghvede findes kun to Meddelelser. I Herning-Egnen har den givet 12 og i Vestjylland 5 Fold.

Spergel har i Vestjylland givet 6 Fold. I Vendsyssel har den været fortrinlig til Afgræsning, medens den var lidt kort til Slet og gav smaat og svangt Frø.

Hvad Kartofler angaar, saa synes de gjennemgaaende at have været gode, men smaa. De have i Gjennemsnit givet 64.3 Tdr. pr. Td. Ld., hvilket er en Del mindre end i 1900, hvor de gav 76 Tdr. Gjennemsnitsudbyttet i 1898 og 1899 var henholdsvis 58 og 67 Tdr.

Det viser sig vedblivende, at Gulerødder kun dyrkes i meget ringe Udstrækning, og vi have kun Meddelelse om dem fra 3 af d'Hrr. Korrespondenter, hos hvem Gjennemsnitsudbyttet har været 283 Tdr. pr. Td. Ld.

Ligesom Kartoflerne saaledes have Runkelroerne i flere Egne heller ikke været store, men til Gjengjæld faste. De have i Gjennemsnit i Landets forskjellige Egne givet 288.5 Tdr. pr. Td. Ld. imod 339 Tdr. i 1900. Udbyttet pr. Td. Ld. varierer mellem 200 og 350 Tdr.

Rutabaga, som enkelte Steder have været angrebne af Meldug, Orm og Lus, have i Gjennemsnit givet 254 Tdr. pr. Td. Ld. (i 1900 279 Tdr.), og Turnips, der forrige Aar synes saaede i større Udstrækning end sædvanlig, 169 Tdr. Fra Aalborg—Hadsund-Egnen klages der over at Turnips have været særlig slette, og i Vendsyssel raadnede $^1/_3$ deraf af Kaalbrok.

Sukkerroerne have paa Lolland og Falster givet indtil 400 Centner pr. Td. Ld., medens Gjennemsnitsudbyttet har været 339.8 Centner.

Cikorie, som kun opgives at være dyrket et enkelt Sted i Askov-Egnen, har der givet 200 Centner pr. Td. Ld.

Efter at vi saa godt som muligt have søgt at give et Billede af Høstudbyttet i 1901, hvilket dog paa Grund af de temmelig mangelfulde Meddelelser fra nogle Egne maaske næppe er saa fuldt paalideligt som det kunde ønskes, skulle vi i det efterfølgende give en samlet Oversigt over de ind-

sendte velvillige Besvarelser af de til d'Hrr. Korrespondenter rettede Spørgsmaal angaaende Sommeren 1902, idet vi dog benytte Lejligheden til at anmode d'Hrr. om saa vidt muligt i Tabellen for Foldudbyttet at angive Kornets Kvalitetsvægt og ikke Tøndens Vægt i danske Pund, som er uden Betydning for den af Tidsskriftet gjennem en lang Aarrække givne Høstberetning.

Hvad da først Vintersædens Tilstand angaar, saa samstemme de fleste Beretninger i, at den, saavel Hvede som Rug, udviklede sig meget stærkt i Efteraaret og den milde Vinter, og man nærede endog paa Steder Frygt for, at Rugen skulde raadne, dersom den i Vinterens Løb blev dækket af et selv ringe Snelag. I Jyderup-Egnen var Rugen saa stærk, at man i Efteraaret tøjrede Kvæget paa den, men hvor Jorden var fugtig, blev den traadt ned og staar nu i Totter. Sneen kom imidlertid ikke til at gjøre Vintersæden, og særlig Rugen, Skade, men derimod hæmmedes den i Væxten af Blæst, Kulde og Nattefrost i Foraaret, saa den mange Steder er et Par Uger tilbage i normal Udvikling og desuden skal være tynd og spids. Man venter derfor en sen Høst.

Hveden har gjennemgaaende bedre modstaaet Vejrforholdene, og kun fra Kallundborg—Slagelse-Egnen klages der over, at den paa Steder er tynd, da Spiringen af den fjorgamle Saahvede var mangelfuld.

Den unge Kløver overvintrede gjennemgaaende godt, men den standsedes ligesom Vintersæden i Væxten som Følge af det ugunstige Foraarsvejr. Plantebestanden synes gjennemgaaende god, men Planterne meddeles at være korte, saa Kvægets Udbinding maatte udsættes, ligesom man heller ikke venter en stærkt fyldende Høavl.

Husdyrenes Fodertilstand har gjennemgaaende været god, dog klages der fra Jyderup-Egnen over at Kvæget var magert, og fra Vordingborg-Egnen skrives, at Fodertilstanden ikke var saa god som sædvanlig som Følge af Halmens mindre gode Kvalitet, medens det kolde Vejr strax efter Udbindingen heller ikke gavnede. Paa Grund af det sene Foraar trak Vinterfodringen længere ud end beregnet, og da Halmbeholdningerne mange Steder vare knappe, blev det

dyrt at holde Huldet vedlige ved indkjøbt Foder, ikke alene Kraftfoder, men ogsaa som almindeligt i Askov-Egnen ved Kjøb af Hø og Halm. Enkelte Gaarde i nævnte Egn have brugt 30 pCt. Kraftfoder mere end sædvanligt for at vedligeholde Foderstanden, og fra flere andre Steder klages der over, at Fodringen har været dyr, dels fordi der holdes for store Besætninger, og dels fordi man har manglet tilstrækkeligt Fyldefoder.

Kvægets Sundhedstilstand omtales ikke i nogen af Beretningerne og maa derfor antages at have været god; derimod synes Hestenes Sundhedstilstand i enkelte Egne at have været mindre god. I Jyderup-Egnen har der saaledes været nogen Influenza og Kværke, og i Herning-Egnen ere mange Heste blevne syge og døde uden direkte paaviselig Grund, men det menes at skyldes Fodring med rustbefængt Havre.

Hvad indkjøbte Foderstoffer angaa, saa have de hovedsagelig bestaaet af Bomuldsfrøkager, Solsikkekager, Hampefrøkager, Melassefoder, lidt Klid og nogen Majs.

Majsfodringen er bleven indskrænket paa Grund af Majsens høje Pris. I den senere Tid er der anvendt en Del russisk Majs, som dog efter forskjellige Udtalelser ikke i Henseende til Godhed kan konkurrere med den amerikanske. Den russiske Majs meddeles nemlig at være mere tykskallet og mindre næringsholdig end den amerikanske, men det menes ikke desto mindre at kunne betale sig at anvende den særlig til Hestefoder.

Paa Falster har man paa Steder benyttet Majsglutenmel, hvormed man har været tilfreds. Klid bruges i mindre og mindre Udstrækning. Forbruget af Solsikkekager synes paa Steder noget indskrænket, fordi de have været for dyre, og de ere paa Bornholm for en Del blevne erstattede med Hampefrøkager.

Hvor der har været Lejlighed dertil er Melassefoder benyttet som en lille Erstatning for Roer.

Endskjøndt man har havt megen Smaasæd at raade over til Husdyrholdet, synes der dog i Almindelighed ikke at have fundet nogen Indskrænkning Sted i Indkjøbet af Foderstoffer.

Blandt Smaagrise har der vel fundet nogen Dødelighed Sted, men de fleste Steder dog næppe mere end normalt, og hvor den har været større, tilskrives den lokale Forhold og bl. a. at Grisesøerne have for smaa Rum og for lidt Lejlighed til Bevægelse.

Paa Langeland have Svinene lidt af Lungebetændelse.

Svinebestandens Størrelse synes efter Meddelelserne nærmest normal; paa Bornholm er den over normal Størrelse, medens den i det nordlige Jylland snarere er under denne.

Gjennemgaaende have Rodfrugterne holdt sig godt i Kulerne. Enkeltvis meddeles de at være raadnede, fordi de i Efteraaret bleve nedkulede i frossen Tilstand. Dog menes Nedkulingen i Almindelighed ikke at berede Vanskelighed; denne bestaar snarere i at dyrke det tilstrækkelige Kvantum, idet Roerne som Regel slippe for tidlig op, og man anerkjender deres Betydning for Mælkeudbyttet særlig i Slutningen af Staldfodringsperioden.

Paa Bornholm beklager man paa Steder at maatte indskrænke Roedyrkningen af Mangel paa Folk, der vil passe dem.

Vinterarbejderne ere gaaede let og godt fra Haanden, idet Vejret med passende Frost var særlig egnet til Udførelse af forskjellige Kjørselsarbejder samt Indbjergning af Is m. m.

Ligesom Vinterarbejderne saaledes ere ogsaa Foraarsarbejderne og Saaningen gaaede usædvanlig let fra Haanden, efter at man først fik begyndt, men Arbejdet forsinkedes 2 à 3 Uger paa Grund af Vejrforholdene ved Foraarets Begyndelse. Jorden var let at behandle, og Saaningen blev i Landets sydligere Egne gjennemgaaende endt forholdsvis hurtig, hvilket var saa meget heldigere, som den i Maj Maaned indtraadte fugtige Periode afbrød Saaningen for dem, der ikke vare blevne færdige og beredte store Vanskeligheder, da lavere liggende Jorder mange Steder stode under Vand. I Landets nordligere Egne havde man Besvær med at faa Saaningen endt i nogenlunde god Tid.

Det var ogsaa adskillige Steder forbundet med Vanskelighed at faa Roerne saaede.

Blandt andet lagde Vejret ogsaa senere Hindringer i Vejen for den Harvning af Jorden, som nu almindelig fore-

tages efter Saaningen for at ødelægge Agerkaal, som af denne Grund nok paa Steder vil blive til en Del Besvær iaar.

Arbejderforholdene synes i de fleste af Landets Egne at være komne ind i et noget bedre Spor, i alt Fald med Hensyn til »Rigelighed«, men derimod klages mange Steder over Kvaliteten, særlig for de unge Karles Vedkommende, der dels ere meget vanskelige at omgaas paa Grund af den raa Tone, der hersker imellem dem, og dels aldrig, tiltrods for den høje Løn, der gives, have Penge. De bruges til Cykler, Fornøjelser og værre Ting.

Der har ingen væsentlig Arbejdsløshed fundet Sted, ligesom der heller ikke har været nogen Dalen i Lønningerne. Det er særlig vanskeligt i adskillige Egne at faa Malkepiger, hvilket har bevirket, at Akkordmalkning paa Steder synes at vinde mere og mere Indgang.

I Roeegnene viser det sig, som hidtil, nødvendigt at indføre fremmed Arbejdskraft, da den hjemlige ikke er tilstrækkelig til Stede.

Hvad Handelen med Kvæg til Slagtning angaar, saa ere store, kjødfulde Dyr, foruden at være let afsættelige, solgte til tilfredsstillende Priser, der ere opgivne til 20 Øre pr. Pd. lev. Vægt i Vordingborg-Egnen, til 23 Øre pr. Pd. lev. Vægt for fede Kvier og til 14 à 18 Øre for Køer efter Kvalitet paa Samsø. Paa Falster er der betalt 23 Øre pr. Pd. lev. Vægt for gode Tyre. I Jylland opgives Prisen til 18 à 22 Øre pr. Pd. lev. Vægt. I de Egne, hvor Kvægholdet hovedsagelig er baseret paa Mejeridrift, er det selvfølgelig kun Udsætterkøer, der ere blevne fedede og solgte.

Har Handelen med Slagtekvæg været forholdsvis god, har det modsatte været Tilfældet over hele Landet med Afsætning af Heste, paa hvilke Prisen overalt er faldet. I nogle Egne opgives Prisfaldet at dreje sig om 100 Kr. pr. Stk., i andre 20 pCt. lavere end foregaaende Aar. Det har kun været absolut 1ste Kl. Heste, der have været efterspurgte. Fra Hjørring Egnen skrives, at Kvaliteten gjennemgaaende har været tarvelig, og at man paa Markederne ikke har set den Fremgang i Kvalitet, som man kunde vente efter de enorme Priser, der ere betalte for Hingste.

Fra Frederiksborg-Egnen opgives Hesteprisen til 600 à 900 Kr., i Jyderup-Egnen ere gode, unge Heste antagelig højst betalte med 500 Kr. og i Fredericia-Egnen med 7—900 Kr. Fra Herning-Egnen opgives Hesteprisen saaledes: 5 à 6 Aars Heste 550—600 Kr., 4 Aars 450 Kr., 3 Aars 350 Kr., 2 Aars 300—375 Kr. og 1 Aars 300 Kr.

Af de modtagne Korrespondancer meddeles følgende Foldudbytte (Tdr. pr. Td. Ld., holl. Vægt):

Fra Horns Herred: Rug 10 Tdr. til 123 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 114 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 114 Pd., Havre 12 Tdr. til 83 Pd., Kartofler 50 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Frederiksborg-Egnen: Rug 10 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 112—113 Pd., 6-rd. Byg 12 Tdr. til 106—107 Pd., Havre 13 Tdr. til 78 Pd., Kartofler 60 Tdr., Runkelroer 250 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 300 Tdr., Gulerødder 280 Tdr.

Fra Jyderup-Egnen: Rug 12 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 14—18 Tdr., 6-rd. Byg til 100—106 Pd., Havre 14 Tdr. til 140 Pd., Ærter 10 Tdr., Kartofler 50 Tdr., Runkelroer 250—300 Tdr.

Fra Slagelse—Korsør-Egnen: Rug 12 Fold til 120 Tdr., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 106—108 Pd., 6-rd. Byg 12 à 14 Tdr. til 106 Pd., Havre 16 Tdr. til 78—80 Pd., Kartofler 50 Tdr., Runkelroer 250 Tdr.

Fra Kallundborg—Slagelse-Egnen: Hvede 13 Tdr. til 130 Pd., Rug 14 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 109 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 110 Pd., Havre 14 Tdr. til 78 Pd., Ærter 10 Tdr., Kartofler 60 Tdr., Runkelroer 250 Tdr.

Fra Vordingborg-Egnen: Hvede 12 Tdr. til 130 Pd., Rug 12 Tdr. til 123 Pd., 2-rd. Byg 11 Tdr. til 109 Pd., 6-rd. Byg 10 Tdr. til 102 Pd., Havre 14 Tdr. til 85 Pd., Ærter 9 Tdr., Kartofler 55 Tdr., Runkelroer 310 Tdr., Sukkerroer 320 Centner, Turnips 300 Tdr.

Samsø: Rug 12 Tdr., 2-rd. Byg 12.9 Tdr., Kartofler 40 Tdr., Runkelroer 300 Tdr.

Bornholm: Hvede 13 Tdr. til 130 Pd., Rug 12 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 110 Pd., 6-rd. Byg 13 Tdr. til 108 Pd., Havre 14 Tdr. til 84 Pd., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Falster: Hvede 10 à 12 Tdr. til 130 Pd., Rug 14 à 15 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 13 à 15 Tdr. til 106—116 Pd., Havre 16 à 18 Tdr. til 82 Pd., Bønner 10 Tdr., Ærter 13 Tdr., Runkelroer 330 Tdr., Sukkerroer 300—350 Centner.

Østlolland: Hvede 7 à 9 Tdr. til 128—130 Pd., Rug 10 à 12 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 11 à 13 Tdr. til 107—110 Pd., Havre 13 à 15 Tdr. til 78—80 Pd., Ærter 9 à 10 Tdr., Kartofler 70 à 80 Tdr., Runkelroer 250—300 Tdr.. Sukkerroer 300 Centner.

Midtlolland: Rug 10 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 112 Pd., Havre 14 Tdr. til 82 Pd., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 350 Tdr., Sukkerroer 330 Centner, Rutabaga 350 Tdr., Turnips 350 Tdr.

Vestlolland: Hvede 14 à 15 Tdr. til 134 Pd., Rug 10 à 12 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 10 à 11 Tdr. til 111 Pd., 6-rd. Byg 11 à 12 Tdr. til 110 Pd., Havre 12 à 14 Tdr. til 79 Pd., Bønner 8 à 10 Tdr., Ærter 8 à 9 Tdr., Kartofler 70 à 80 Tdr., Runkelroer 350 à 380 Tdr., Sukkerroer 350 à 400 Centner, Rutabaga 200 à 250 Tdr., Gulerødder 300 à 340 Tdr.

Langeland: Rug 10 à 12 Tdr., 2-rd. Byg 10 à 12 Tdr. til 109—112 Pd., 6-rd. Byg 10 à 12 Tdr. til 109—110 Pd., Havre 18 à 25 Tdr. til 75—80 Pd., Runkelroer 350—400 Tdr.

Assens-Egnen: Hvede 14 Tdr., Rug 14 Tdr., 2-rd. Byg $15^1/_2$ Tdr., 6-rd. Byg 15 Tdr., Havre 18 Tdr., Ærter 11 Tdr., Kartofler 70 Tdr., Runkelroer 350 Tdr., Sukkerroer 309 Centner.

Egnen mellem Ringe-Faaborg: Hvede 12 Tdr. til 128 Pd., Rug 10 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 109 Pd., 6-rd. Byg 10 Tdr. til 108 Pd., Havre 19 Tdr. til 77 Pd., Kartofler 70 Tdr., Runkelroer 290 Tdr.

Askov-Egnen: Rug $7^1/_2$ Td. til 208 Pd., 2-rd. Byg 8 Tdr., 6-rd. Byg 9 Tdr., Havre 12 Tdr., Ærter 6 Tdr., Kar-

tofler 80 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Gulerødder 250 Tdr., Rutabaga 170 Tdr., Turnips 170 Tdr., Cikorie 200 Centner.

Fredericia-Egnen: Rug 10 Tdr., 2-rd. Byg 18 Tdr., 6-rd. Byg 14 Tdr., Havre 16 Tdr., Kartofler 30 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Hads Herred: Hvede 10 à 15 Tdr. til 128 Pd., Rug 10 à 13 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 8 à 12 Tdr. til 110 Pd., Havre 10 à 16 Tdr. til 60—70 Pd., Runkelroer 3 à 400 Tdr., Rutabaga 250 à 300 Tdr., Turnips 250 à 300 Tdr.

Grenaa-Egnen: Hvede 20 Tdr. til 130 Pd., Rug 11 Tdr. til 122—124 Pd., 2-rd. Byg 10 Tdr. til 112—114 Pd., 6-rd. Byg 18 à 20 Tdr. til 110—114 Pd., Havre 10 à 12 Tdr. til 78—82 Pd., Bønner 18—20 Tdr., Kartofler 70—80 Tdr., Runkelroer 250—300 Tdr., Rutabaga 250—300 Tdr., Turnips 300—325 Tdr.

Aalborg—Hadsund-Egnen: Rug 10 Tdr. til 121 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 118—119 Pd., Havre 10 Tdr. til 80—82 Pd., Kartofler 60 à 70 Tdr.

Egnen Nord for Aalborg: Rug 9 Tdr., 2-rd. Byg 10 Tdr., 6-rd. Byg 8 Tdr., Havre 10 Tdr., Kartofler 60 Tdr., Rutabaga 200 Tdr., Turnips 200 Tdr.

Thy: Rug 8 à 12 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 12 à 15 Tdr. til 110 Pd., 6-rd. Byg 13 à 16 Tdr. til 103 Pd., Havre 14 à 18 Tdr. til 81 Pd., Kartofler 60 à 80 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 250 Tdr.

Hjørring-Egnen: Hvede 16 Tdr. til 128 Pd., Rug 10 Tdr. til 120 Pd., 2-rd. Byg 10 Tdr. til 110 Pd., 6-rd. Byg 11 Tdr. til 106 Pd., Havre 9 Tdr. til 78 Pd., Kartofler 60 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Rutabaga 200 Tdr., Turnips 200 Tdr.

Herning-Egnen: Rug 11 à 12 Tdr., 2-rd. Byg 10 à 12 Tdr., 6-rd. Byg 12 à 14 Tdr., Havre 9 à 10 Tdr., Boghvede 12 Tdr., Kartofler 90 à 100 Tdr., Rutabaga 300 Tdr., Turnips 250 Tdr.

Skjern-Egnen: Rug 8 Tdr. til 120 Pd., 6-rd. Byg 8 Tdr. til 100 Pd., Havre 6 Tdr. til 80 Pd., Boghvede 5 Tdr. til 100 Pd., Kartofler 60 Tdr., Rutabaga 300 Tdr., Turnips 300 Tdr., Spergel 6 Tdr.

Af de modtagne Beretninger meddeles følgende:

Horns Herred.

Koldt og ustadigt Vejr har, uden nogen Afbrydelse af en Varmeperiode, nu hersket i 5—6 Uger. Nattefrost har hørt mere til Regel end til Undtagelse. Græsvæxten er som Følge heraf sat betydeligt tilbage, saa der endnu ikke er fuldt Bid til Kreaturerne. Der er ingen tæt Græsbund, og et Græsareal er derfor snart overfaret. Der ses derfor kun ganske undtagelsesvis, hvor Nød og Trang fordrer det, Kreaturer ude, og de synes at døje lige saa meget med at faa Vommen fyldt som af Kulde.

Jyderup-Egnen.

Kvæget har holdt sig usædvanlig magert i Aar, og det har særlig været umaadelig vanskeligt at faa Kjød paa Goldkøerne, som derfor heller ikke efter Kælvningen have givet saa megen Mælk som de pleje. Roerne holdt sig godt, og vi havde beregnet Brug af dem til den 21. Maj, hvad ogsaa slog til, men mange Steder vare de slupne op tidligere, hvilket forekommer os at være en stor Beregningsfejl, thi de ere vanskelige at erstatte paa den Tid, da Køernes Mælkeydelse er svær at holde oppe; man maa derfor hellere helt undlade at fodre med Roer eller give lidt deraf i den første Staldfodringsperiode end lade dem slippe op før Udbindingen.

Her er faldet en umaadelig Mængde Regn, saa Moserne staa saa fulde af Vand, at man ikke kan komme til at skjære Tørv, da Grønsværen hverken kan bære Heste eller Vogne.

Slagelse—Korsør-Egnen.

De udbundne Køer vidne om en kraftig Fodring, og da der har været en usædvanlig Mængde Smaasæd i Forbindelse med lave Sædpriser, sparedes der ikke paa hjemmeavlet Kraftfoder, saa Kjøbmændene have godt kunnet mærke en mindre Afsætning paa Klid og Oliekager. Da Svinepriserne have været gode, have Svinene heller ikke været de daarligste Betalere for Sæden.

Kallundborg—Slagelse-Egnen.

Der har været megen Dødelighed blandt Smaagrisene, en meget rimelig Følge af det indesluttede, unaturlige Liv, Søerne føre; havde disse Adgang til store Svinefolde, hvor de kunde gaa i Drægtighedsperioden, vilde Grisene sikkert blive mere levedygtige.

Afsætning paa Heste har været treven, og det har især været de simplere Kvaliteter, det har været vanskeligt at afsætte, og vil blive det mere og mere i Fremtiden. Det er let at se, at det virkelig gode, som fremkommer ved fornuftig Parring af virkelig gode Racedyr, vil det fremdeles betale sig at producere, derimod vil det give Tab at producere de affaldende Kvaliteter.

Vordingborg-Egnen.

Foraarsarbejderne gik let fra Haanden til den 28. April, men siden har man været meget ilde stillet, idet det næsten har regnet hver Dag siden, og Jorden mange Steder har staaet under Vand saa Maagerne have svømmet der, hvor man skulde saa. Meget Roefrø er raadnet i Jorden, saa Omsaaning sandsynligvis kan blive nødvendig. En saa fugtig Maj har man ikke havt i Mands Minde her paa Egnen.

De danske Sukkerfabrikker have sidste Vinter anlagt en Saftstation her paa Egnen.

Falster.

Det er snart en Undtagelse nu at Malkekøerne ikke fodres ret ordentlig, hvorimod man næsten som Regel er for knap mod Ungkvæget.

De sædvanlige Foderstoffer have været anvendte, dog Bomuldsfrøkager noget mindre, dels fordi de ere dyre, og dels fordi de ofte ere i en ubehagelig haard Tilstand.

Da Udbindingen kom sent, kneb det med Roerne, paa hvilke der som altid maa knappes af, men dette gjør Overgangen til Græsset vanskeligere, saa det varer længere inden Mælkeudbyttet atter kommer op.

Det viser sig mere og mere, at Kvægavlsforeningsinstitutionen gjør megen Gavn. De mange gode Tyre, som der-

igjennem blive spredte, fremmer absolut Kvaliteten af det opvoxende Kvæg, og næsten overalt, hvor man er naaet saa vidt, at Afkommet begynder at malke, viser det gode Udbytte sig, og Interessen for Foreningen er derved sikret. Man staar meget tilbage med Ungkvægets Behandling. Ved Afkomsskuerne er der sjældent Grund til at klage over det Huld, hvormed Dyrene møde, men ved næsten Halvdelen bærer Udviklingen Præg af, at der har været Perioder, i hvilke de have lidt Nød. Kalven har faaet for lidt Mælk og en daarlig Ernæring første Sommer, hvilket er en alvorlig Brøst ved vort Opdræt her.

Østlolland.

Et Redskab, som i de senere Aar har vundet en Del Udbredelse, er »Fjedertandkultivatoren« til Jordens Foraarsbehandling, men man hører meget forskjellige Udtalelser om dens Arbejde. Paa nogenlunde mild Jord gjør den imidlertid et fortrinligt Arbejde.

Midtlolland.

Tilbudet af indenlandsk Arbejdskraft har været noget rigeligere end forrige Aar, hvilket maaske staar noget i Forbindelse med Standsningen i Bygningsfagene. Iøvrigt har man jo i de senere Aar vænnet sig til at hjælpe sig med den udenlandske Arbejdskraft, hvilket just ikke er billigere, men det er langt behageligere end at være prisgivet en indenlandsk Arbejdsstyrkes Ustadighed og Fordringsfuldhed. Og navnlig hvis der gjøres Alvor af de stadig tilbagevendende Trusler om socialistisk Agitation og Fagorganisation af Landarbejderne, turde det hænde, at de organiserede Landarbejdere vilde gjøre den ubehagelige Erfaring, at Landbruget kan klare sig dem foruden. Denne Erkjendelse synes alt nu ret udbredt i Landarbejderkredse og vækker naturligvis en vis Betænkelighed ved at lade sig omslutte af Fagorganisationens Fangearme. Som Situationen foreligger har man ondt ved at se, hvilke økonomiske Fordele en faglig Organisation skulde kunne bringe Landarbejderne. Thi en Organisation mod Arbejdsgiveren som det fjendtlige Element, mod hvem

der skal føres Krig, turde af den Grund forfejle sin Hensigt, at Arbejdsgiveren vil have nogenlunde let ved at frigjøre sig for at have noget som helst med den organiserede Landarbejderstab at gjøre, i alt Fald her paa Egnen.

Vestlolland.

Vi Landmænd maa særlig have Opmærksomheden henvendt paa at faa det størst mulige Udbytte ud af Jorden; ja det burde allerede for mange Aar siden have været langt større og være omfattet med lige saa megen Interesse som Husdyrholdet. Om Husdyrholdet giver Nettoindtægt er vist et stort Spørgsmaal, og maa sikkert besvares med et absolut Nej for ca. de $^3/_4$ af Landmændenes Vedkommende.

Faaborg—Ringe-Egnen.

Slagterierne have i den forløbne Del af Aaret modtaget flere Svin end i samme Tidsrum de to foregaaende Aar; men det er umuligt at sige om dette Forhold vil vedvare. Vel synes det som om der er flere Søer, men naar saa Grisenes Dødelighed tages i Betragtning, er man lige klog. Det vilde være meget rart, om man kunde faa et nogenlunde paalideligt Overblik over Størrelsen af den fremtidige Svineproduktion, selv om det kun var for nogle Maaneder, men jeg indser ikke, at dette kan lade sig gjøre ad privat Vej.

Her paa Egnen synes det at ville faa en uheldig Indflydelse paa Svinebestanden, at der udelukkende anskaffes Orner fra Landsvinecentrerne og ikke fra Ornecentrerne, men det lader ikke til at dette kan forhindres.

Selv om Oliekagerne ere dyre, er Majs dog billigere end Landmandens Korn, saa Ombytning giver en god Avance. Ganske vist kan Landmanden nu ikke faa amerikansk Majs, men maa nøjes med russisk Majs, som er mere tykskallet, men Fordel giver den alligevel, navnlig til Hestefoder.

Roerne ere nu som oftest slupne op og Hø samt tildels Halm ligesaa, hvorfor denne sidste Vare er bleven meget efterspurgt og har været det i længere Tid. Ogsaa af Oliekager og Korn er der brugt langt mere end ellers i Maj Maaned. Kvæg- og Hesteholdet er derved blevet langt dyrere

end sædvanligt, samtidig med at Mælkemængden er gaaet nedad. Fodringen paa Stald har paa de fleste Gaarde maattet fortsættes 8 à 14 Dage længere end sædvanligt, hvilket nok skal mærkes paa Pengepungen.

Askov-Egnen.

Kreaturernes ret gode Foderstand har kostet meget Kraftfoder, og enkelte Gaarde har brugt 30 pCt. mere end sædvanligt, og saa har det endda været ret almindeligt at kjøbe baade Hø og Halm.

Spekulationsemnet er for Tiden »Hønseholdet«. Mange sætte meget ind paa denne Avl, men da der er saa mange om Arbejdet, saa vil den normale Grændse for Holdets Størrelse ventelig findes uden alt for store Skuffelser for den Enkelte.

Grenaa-Egnen.

Rodfrugterne slippe overalt for tidlig op. Opbevaringen har ikke været vanskelig, men man hører ikke desto mindre stundom Tale om Lyst til at bygge Roehuse for at undgaa forøget Arbejde og Ulemperne ved at bruge frosne og kolde Roer.

Vandrelærere i Malkning finde Udbredelse og anvendes meget af Beboerne. Da der meget ofte trænges til Vink og Vejledning ogsaa i Retning af Fodring og forstaaende Behandling af Malkebesætningerne, vilde det formentlig kunne være en Opgave for Landboforeningerne at give Medlemmerne let Adgang til fornuftig Vejledning i saa Henseende ved at autorisere dertil egnede Mænd til at stille sig til Disposition. Jeg antager ikke der behøvedes fast Løn, og i saa Fald var Udgiften for Landboforeningerne jo ringe.

Aalborg—Hadsund-Egnen.

Vor Tyendelov er efter Nutidens Forhold aldeles forfejlet, og fra Øvrighedens Side gjøres der jo aldeles intet for at støtte Husbonden. De store Ejendomme bør og kan, naar de blot vil, indrette sig paa at have en dygtig og paalidelig Stab af gifte Arbejdere, og ved et gjensidigt godt Forhold

vil man kunne have Fred i sin Gaard og se sig omgivet af tilfredse Arbejdere.

Handelen med Føl og Plage, som her paa Egnen spiller en Rolle, har nærmest været slet, dog ere gode 1ste Klasses Heste altid i Pris. Fedekvæg har været i jævn god Pris, og særlig i den sidste Tid er jo Kjød meget dyrt i England, saa næsten alt slagtes dertil og kun lidt gaar til Tyskland.

Thy.

Uheldigvis have mange Landmænd været i Fodertrang, da de ere for tilbøjelige til at holde for store Besætninger, og i et Foraar som dette, hvor man maa holde Kreaturerne paa Stald 14—20 Dage længere end sædvanligt, gaar det haardt ud over Pengepungen og Kreaturerne med — antager jeg —, da der nok ikke ruttes med Halmen, naar den betales med $2^1/_2$ Øre pr. Pd.

Hjørring-Egnen.

Jorden har været ualmindelig let at behandle, den blev i Efteraaret pløjet saa tør som Aske, og endnu i Foraaret har man pløjet den fra Efteraaret udtørrede Jord tør op. Saaningen begyndte sent. Saa længe Jorden om Morgenen var skorpet af Frost, havde kun Faa Mod til at saa, idet man som Regel fulgte det gamle Ord, at Kornet er bedre bevaret paa Loftet, saa længe det ikke kan gro i Jorden.

Herning-Egnen.

At dømme efter de høje Svine- og Grisepriser, kunde man jo gjerne slutte sig til en lille Svinebestand; imidlertid er denne vistnok snarere over end under »normal«. Der er her fra Egnen hele Vinteren solgt mange »Polte« paa ca. 100 Pd.s Vægt.

Følgelig bruges her flere Smaagrise, og der bliver forholdsvis færre Slagterisvin.

Hvor man ikke efter Vinterfrostens Ophør har fjernet de af Frosten beskadigede Roer fra de friske, er der blevet et ikke ubetydeligt Svind i Foraarstiden, idet mange ere raadnede.

Skjern-Egnen.

Slagtekvæg har maattet sælges til smaa Priser, som vist næppe har bragt de Handlende Fordel. Afsætningsforholdene ere for dyre og for vanskelige. Det er min Mening, at det vilde være til Gavn for os, om Tyskerne vilde lukke helt eller vedtage Bestemmelser, som vilde gjøre Indførsel umulig.

Da Tyskland lukkede for vore Svin, lærte vi selv at slagte; skulde de nu gjøre det samme for Kvægets Vedkommende, lære vi vel ogsaa at slagte det selv og skaffe Kjødet et Marked, enten der eller i andre Lande, hvor man ikke selv kan dække Forbruget, men er nødt til at forsyne sig fra andre Steder.

Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1901,

afgivet til det kgl. danske Landhusholdningsselskab
af Prof. *V. Stein.*

Det Materiale, som har ligget til Grund for nedenstaaende Meddelelser, omfatter Undersøgelsen af henved 7000 Prøver af forskjellige Stoffer vedrørende Landbruget, fortrinsvis Foderstoffer, Gjødninger og Mejeriprodukter.

Af Handelsfoderstoffer har der foreligget til Undersøgelse og Kvalitetsbedømmelse:

Solsikkekager	138	Prøver,
Bomuldsfrøkager og -Mel	121	—
Rapskager	109	—
Hvedeklid	37	—
Hampefrøkager	31	—
Hørfrøkager	30	—
Palmekager	7	—
Kokoskager	5	—
Jordnødkager	4	—
Melassefoder	7	—
Forskjellige andre	33	—
	522	Prøver.

Det største Antal falder paa Solsikkekager, hvilket ogsaa var Tilfældet Aaret forud, og det synes, at disse Kager igjen ere ved at arbejde sig op paa Bekostning af Bomuldsfrøkager, hvortil den væsentligste Grund vel er den ret daarlige Beskaffenhed, hvori disse i de senere Aar almindeligt ere fremkomne. Som i Fjor saaledes har

ogsaa i Aar sydrussiske Solsikkekager spillet en fremtrædende Rolle. Efter de i Grosserersocietetets Aarsberetning for 1901 anførte Loco-Priser har Gjennemsnitsprisen været for Solsikkekager 554 Øre og for Bomuldsfrøkager 550 Øre pr. 100 Pd., og naar det af Analyserne af disse to Sorter Kager i 1901 beregnede Middelindhold lægges til Grund, vil en Foderværdi-Enhed have kostet i Solsikkekager 3.37 Øre og i Bomuldsfrøkager 2.94 Øre, saa at Solsikkekagernes Pris har været noget for høj til, at de have kunnet finde endnu større Indgang. I det hele og store betragtet kan Beskaffenheden af Solsikkekagerne i Aaret siges at have været ret tilfredsstillende, saavel efter Kagernes ydre Beskaffenhed som efter Indholdet af Værdistoffer, og det er for disse Kager som for alle andre Oliekager væsentligst Fedt og kvælstofholdige Stoffer. I rigtig gode Solsikkekager har det samlede Indhold ligget endog en Del over 50 pCt., men det har dog kun været i et mindre Antal (26 af 138), og det største Indhold gik op til ca. 61 pCt.; i Hovedmassen af Prøverne har det ligget under 50 pCt., og i adskillige Prøver endog betydeligt derunder. Kun i et Par Prøver fandtes fremmede Stoffer, saaledes i ét Tilfælde Indblanding af Hampefrø, i et andet Frø, henhørende til »indisk Raps«. I 2 Prøver fandtes en saa betydelig Mængde Jord, at Mængden af Askebestanddele var ca. 23 pCt. og ca. 27 pCt., medens der normalt er ca. 6 pCt., og i disse Prøver var Indholdet af Fedt og kvælstofholdige Stoffer kun ca. 26 pCt. Den ovennævnte Forskjel i Indholdet af de væsentligste værdibestemmende Stoffer har i en mindre Grad været betinget af en mer eller mindre fuldstændig Udpresning af Olien, men i den allervæsentligste Grad af Kagernes Skalholdighed. For den større eller mindre Skalholdighed er det ved Analysen fundne Indhold af Træstof et Udtryk. I Kagerne med det største Værdistofindhold har Mængden af Træstof ligget imellem ca. 8—15 pCt., i de andre Kager har Gjennemsnitsindholdet af Træstof været ca. 18 pCt., det største Indhold har været ca. 22 pCt. Det gjennemsnitlige Indhold af Fedt og

kvælstofholdige Stoffer har været henholdsvis ca. 13 pCt. og ca. 35 pCt.

Det er jo dog ikke alene Indholdet af Værdistoffer, som er Maal for Foderstoffernes større eller mindre Godhed; det kommer i lige saa høj Grad an paa, om de ere i god Kondition, om det er en sund eller fordærvet Vare, og herom kan i de fleste Tilfælde de ydre Forhold som Lugt, Smag, Farve give Oplysning. En Fordærvelse kan vise sig ved Harskning, som beror paa en Spaltning af Fedtstoffet, hvorved der dannes fri Syre, eller ved en Omdannelse af Æggehvidestofferne, som kan vise sig som Forraadnelse, der, naar den er stærkt fremskreden, giver sig til Kjende ved en ilde, ofte ammoniakalsk Lugt, og ved saadanne Omdannelser, som bevirkes ved Mikroorganismer, kan der fremkomme giftige Stoffer, som kunne fremkalde alvorlige Sygdomstilfælde. Harskning og anden Fordærvelse indtræder lettest, jo mere porøst Stoffet er, og derfor frembyde meget skalrige og mindre stærkt pressede Kager almindeligst særlig gode Betingelser for Fordærvelse, og det har ogsaa vist sig ved Undersøgelserne i Aar, at saadanne Solsikkekager oftere have været i en daarlig Kondition, idet de have været mere eller mindre skimlede, og Fedtet har i nogle Tilfælde udvist en meget betydelig Surhedsgrad. Surheden er bleven bestemt i 89 Prøver, og Syreindholdet, angivet som Oliesyre procentvis af Fedtet, var

under	5	pCt. i.....	56	Prøver,
imellem	5—10	— i.....	28	—
—	10—15	— i.....	2	—
	25	— i.....	1	—
	46	— i.....	1	—
	84	— i.....	1	—

hvorefter Opbevaringstilstanden for det langt overvejende Antal har været fuldt tilfredsstillende.

Middelsammensætningen, beregnet af de i Aaret undersøgte 138 Prøver Solsikkekager, har været følgende:

		Aaret forud (133 Prøver).
Kvælstofholdige Stoffer...	34.8 pCt.	35.1 pCt.
Fedt.....	12.6 —	12.7 —
Kvælstoffri Extraktstoffer.	21.7 —	20.8 —
Træstof.....	17.0 —	17.8 —
Uorganiske Stoffer.....	6.2 —	5.7 —
Vand.....	7.7 —	7.9 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	164	164

Af Bomuldsfrøkager og -Mel undersøgtes 109 Prøver Kager og 12 Prøver Mel. Af Kagerne var kun en enkelt Prøve af helt uafskallede Frø, Resten af mere eller mindre fuldstændigt afskallede.

Middelsammensætningen for de i Aaret undersøgte 108 Prøver af de sidstnævnte Kager var:

		Aaret forud (91 Prøver).
Kvælstofholdige Stoffer...	44.8 pCt.	46.1 pCt.
Fedt.....	9.6 —	11.1 —
Kvælstoffri Extraktstoffer.	24.3 —	23.1 —
Træstof.....	6.8 —	5.6 —
Uorganiske Stoffer.....	6.7 —	6.7 —
Vand.....	7.8 —	7.4 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	187	195

Gjennemsnitsindholdet af Fedt og kvælstofholdige Stoffer har altsaa i 1901 været noget lavere end i Aaret forud. Det samlede Indhold af Fedt og kvælstofholdige Stoffer laa i 58 Prøver over og i 50 Prøver under det tilsvarende Gjennemsnitsindhold for Aaret; det fundne største og mindste Indhold var 63.8 pCt. og 46.3 pCt., det største og mindste Indhold af kvælstofholdige Stoffer var ca. 51 pCt. og 37 pCt., af Fedt ca. 15 pCt. og ca. 6 pCt.

Træstofindholdet, hvoraf Mængden har betinget et større eller mindre Næringsstofindhold, har ligget imellem 4 pCt. og ca. 13 pCt.

I en Prøve Kager af uafskallede Bomuldsfrø var det samlede Indhold af Fedt og kvælstofholdige Stoffer ca. 31 pCt. og Træstofmængden noget over 20 pCt.

Mørke og haarde Bomuldsfrøkager have ligesom Aaret forud været meget almindelige; det har været ret sjældent at træffe Kager af en saa fuldt ud tilfredsstillende ydre Beskaffenhed, at de have kunnet falde ind under, hvad der i alt Fald tidligere har været forstaaet ved Kager af prima Kvalitet, nemlig lysegule, ikke ret haarde Kager af god frisk Lugt. En mere eller mindre mørk Farve tyder, naar den ikke ligefrem er afhængig af et stort Indhold af de sorte Frøskaldele, paa, at Frøene ere daarligt høstede, eller at disse eller Kagerne have været daarligt opbevarede, naar de have taget Varme, men kan ogsaa skyldes, at Frøet har været stærkt opvarmet ved Presningen. I Forbindelse med en ualmindelig mørk Farve forefandtes oftere i skalrigere Kager Skimmelsvamp, og saadanne Kager havde oftere tillige en fremtrædende syrlig Lugt. Fedtets Surhedsgrad er bleven bestemt i 90 Prøver, og Syreindholdet, angivet som Oliesyre procentvis af Fedtet, var

under	5	pCt.	i	10	Prøver,
imellem	5—10	pCt.	i	48	—
—	10—15	—	i	21	—
—	15—20	—	i	7	—
—	20—22	—	i	2	—
—	30—33	—	i	2	—

hvorefter et større Antal af Prøverne har udvist en ret stor Syreprocent.

Den Omstændighed, at Bomuldsfrøkager i senere Aar saa at sige almindeligst ere fremkomne saa haarde, at det frembyder en stor Vanskelighed at bringe dem i en for Fodringen passende Finhed, og at de tillige som oftest ere af en meget uensartet Beskaffenhed i et og samme Parti — et Forhold, som har sin Grund i, at de fra Amerika indførte Kager, som hidtil i langt overvejende Grad her til Lands finde Anvendelse, ere sammenblandede Produkter fra mange forskjellige Møller, i hvilke en forskjellig Tilvirkningsmaade kan give forskjelligartede Kager — har givet Anledning til, at Spørgsmaalet er bleven

rejst, om det ikke var formaalstjenligt at anskaffe Bomuldsfrøkagemel i Stedet for Kager. Her i Landet har hidtil Mel af Bomuldsfrøkager som af andre Foderkager været anvendt i en meget ringe Grad, vel nærmest fordi man mener, at Forfalskning af Varen lettere skjules i den findelte Tilstand end i de hele Kager, hvilket til en vis Grad har sin Berettigelse, men dette bør dog ikke være afgjørende, da Kvaliteten af Melet lige saa let kan kontrolleres ved Undersøgelse som af de hele Kager, og man ej heller af disses Udseende alene kan drage nogen berettiget Slutning om Varens større eller mindre Foderværdi. I det sidste Aar har Bomuldsfrømel her til Lands vistnok været anvendt i større Udstrækning end hidtil, men hvis de Prøver, som ere komne til min Undersøgelse, kunne være Norm for, hvad der har været udbudt, saa maa Resultatet kaldes meget uheldigt. Med faa Undtagelser, hvor Melet efter Indholdet har kunnet stilles i Klasse med Kager af Gjennemsnitskvalitet, have Prøverne udvist en saa daarlig Beskaffenhed som de simpleste, skalrigeste Kager.

Af 12 Prøver Bomuldsfrømel, som ere blevne undersøgte, vare de 8 af denne Art. Gjennemsnitsmængden af kvælstofholdige Stoffer og Fedt tilsammen var kun ca. 32 pCt., den største ca. 36 pCt. og den mindste ca. 29 pCt. Træstofmængden laa imellem 19—22 pCt.; i 4 Prøver var Indholdet overensstemmende med Gjennemsnitsindholdet i almindeligt gode Kager. Prøverne af det simple Mel vare gjennemgaaende af en mørk Farve, som dels skyldtes det store Skalindhold, men hovedsagelig var begrundet i Fordærvelse, som tillige gav sig til Kjende ved en fremtrædende sur Lugt og Skimmelsvamp. I Prøverne af det slette Mel var Fedtets Surhedsgrad meget betydelig.

At kjøbe Bomuldsfrømel uden en sikker Garanti for dets Beskaffenhed, maa bestemt fraraades; det kan være forbundet med stort Tab og baner kun Vej for Svindel, idet man søger at blive af med simple, daarligt konditionerede Kager ved at male dem til Mel. Det, som blandt andet skulde vindes ved at kjøbe Bomuldsfrømel,

var, at der kunde faas en mere ensartet Vare, end Kagerne almindeligt nu ere det, men at dette ej heller har været Tilfældet, derpaa er der iagttaget et meget slaaende Exempel. I et leveret Parti var Melet i forskjellige Sække af en lysere og mørkere Farve, hvilket foranledigede, at der blev foretaget Undersøgelse af en Prøve af hver Sort, og denne gav det Resultat, at det mørke Mel var meget mere skalholdigt end det lysere; medens der i dette indeholdtes ca. $7^1/_2$ pCt. Træstof, var der i det mørke ca. 22 pCt., og Forholdet i Værdien efter Næringsstofindholdet var som 100 : 68.

Fra andre Lande, hvor Bomuldsfrømel anvendes enten udelukkende, som i Norge, eller i stor Udstrækning, ved Siden af Kager, som i Tyskland og England, viser Erfaringen, at Melet kan faas i fuldt tilfredsstillende Kvaliteter saavel med Hensyn til Næringsstofindholdet som til dets ydre Beskaffenhed. I Tyskland tilvirkes af importerede amerikanske Bomuldsfrøkager eller grovt Mel et fortrinligt, lyst, fint, skal- og haarfrit Mel (»Dobbeltsigtet haarfrit Mel«) med et stort Næringsstofindhold. Om den ydre Beskaffenhed af det Bomuldsfrømel, som kan faas andet Steds, har jeg kunnet overbevise mig ved at komme i Besiddelse af Prøver, som dels Hr. Konsulent Faber velvilligst har forskaffet fra forskjellige Handlende i England og dels godhedsfuldt ere blevne mig tilsendte fra en stor Handlende i Kristiania.

Bomuldsfrømel af god Beskaffenhed skal have en lys gul Farve og en frisk Lugt; det maa kun indeholde en ringe Mængde Skaldele og rent ubetydeligt Bomuldshaar. Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt skal være mindst det, som findes i gode skalfri Kager, men kan i særlig gode Kvaliteter, f. Ex. det rensede tyske Mel, være en Del større. — Naar Mel af uafskallede Bomuldsfrøkager er malet meget fint, kan det have en ret lys Farve, saa at det kan ligne Melet af afskallede Frø, uagtet det kun indeholder den halve Mængde Næringsstof. — Saavel for Kager som for Mel gjælder det, at Farven, som i leverede Partier af ny Høst kan

være smuk lys gul, i Leveringer senere hen paa Aaret bliver mere mørk, og Farven alene skal saaledes ikke være afgjørende for Bedømmelsen, naar Varen iøvrigt er i god Kondition.

Foranlediget ved og i Tilslutning til nogle Udtalelser, som jeg fremkom med paa Landhusholdningsselskabets sidste Generalforsamling om Beskaffenheden af de her i Landet forhandlede Bomuldsfrøkager og -Mel, fremkom Firmaet Carøe & Co., hersteds, som er stor Importør af amerikanske Bomuldsfrøkager, med nogle Meddelelser, som bleve tilsendte og optagne i Landbrugsbladene. Af disse Meddelelser kan det fremhæves som særlig betydningsfuldt, at Firmaet udtaler, at det selvfølgelig er muligt at skaffe de extra Kvaliteter, som f. Ex. England kjøber, men Prisen for disse er meget højere end den Vare, som importeres hertil, og som er en god Gjennemsnitskvalitet af Kagerne derovre, samt at Indførslen af affaldende Kvaliteter lige saa meget skyldes et Ønske fra Kjøbmandens som fra Landmandens Side om at slippe billigere fra Indkjøbet end normalt. Efter disse Udtalelser synes det jo, at man her til Lands er tilbøjelig til at forlange billigere Varer, og Firmaet tilføjer ogsaa, at det stadig bør fremholdes for Landmændene, at ikke Prisen, men Kvaliteten spiller den væsentligste Rolle. Da Firmaet adresserer en Anmodning til mig om stadig at fremholde dette for Landmændene, skal jeg bemærke, at dette fra min Side altid er sket.

Firmaet udtaler endvidere, at da andre Landes Forbrug i væsentlig Grad bestaar i Form af Mel, maa man vel have den Opfattelse, at Melet kan leveres af en mere ensartet Kvalitet eller er lettere brugeligt, og der tilføjes, at i Tyskland underkastes Melet ofte en yderligere maskinel Behandling for at fjerne Træstof etc., og der sluttes med at udtale, at hvis det lønner sig for Landbruget her at gaa til den samme Udgift eller at betale Handelsværdien for virkelig gode Kager, vil der næppe være noget til Hinder for, at Kjøbmændene gjerne rette sig efter saadanne Ønsker.

Af Rapskagerne bleve 86 Prøver undersøgte saavel kemisk som mikroskopisk, 23 Prøver kun mikroskopisk. Det fremgaar af Undersøgelsen, at Procentmængden af rene Kager har været noget større end Aaret forud, i hvilket der dog var en betydelig Fremgang fra de umiddelbart forudgaaende 4 Aar. Af de i 1901 undersøgte Prøver var 80 pCt. (87 Prøver) rene og 20 pCt. (22 Prøver) urene. Ved rene Kager er som sædvanlig forstaaet saadanne, i hvilke der ikke fandtes en større Mængde fremmede Frø eller disse af anden Art, end at det kan tilskrives en ad naturlig Vej foranlediget Forurening med Ukrudtsfrø. Beregnet af de kemisk undersøgte 72 Prøver rene Rapskager er Gjennemsnitsindholdet for Aaret:

		Aaret forud (60 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer...	33.4 pCt.	33.1 pCt.
Fedt	9.1 —	8.9 —
Kvælstoffri Extraktstoffer.	29.0 —	30.2 —
Træstof	10.3 —	10.4 —
Uorganiske Stoffer.....	7.6 —	7.1 —
Vand	10.6 —	10.3 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	157	156

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt var i 32 Prøver over og i 40 Prøver under det tilsvarende Gjennemsnitsindhold for Aaret. Det største og mindste Indhold var 47.5 pCt. og 38.0 pCt. Det største og mindste Indhold af kvælstofholdige Stoffer var ca. 39 pCt. og 28 pCt., af Fedt ca. 14 pCt. og 7 pCt.

De i de urene Rapskager forefundne fremmede Frø vare i Hovedmassen af Prøverne Frø henhørende til »indisk Raps«, hvoraf der indeholdtes en større eller mindre Mængde. De indiske Frø, som der er Tale om, bevirke, selv om de udgjøre den overvejende Bestanddel af Kagen, i dennes Sammensætning ikke nogen kjendelig Forskjel fra rene Rapskager, og der vil i saa Henseende

ikke være noget til Hinder for at anvende dem, vel at mærke, naar saadanne Kager sælges for det, de er, og til billigere Pris, og naar der bydes tilstrækkelig Garanti for, at de ere fri for skarpe sennepsagtige Stoffer. Der findes Kager af indiske Frø, som ikke ere skarpere end almindelige Rapskager, men der haves jo tilstrækkelig Erfaring for, at der ogsaa gives saadanne, i hvilke Indholdet af skarpe Stoffer er saa stort og den skarpe Olie af en saadan Art, at Kagerne ere giftige for Kreaturerne. Kager af rene Rapsfrø og navnlig af Rybsfrø kunne indeholde en ret kjendelig Mængde skarpe sennepsagtige Stoffer — og det er vel til Dels det, som betinger en gavnlig diætetisk Virkning — men dog aldrig i en saadan Grad eller af en saadan Art, at der kan blive Tale om, at de kunne være skadelige. Ved de i Laboratoriet i de senere Aar foretagne Undersøgelser angaaende de skarpe Stoffers Natur er der vundet en ret stor Sandsynlighed for, at det mere er Arten end Mængden af den Sennepsolie, som kan dannes, som har Betydning med Hensyn til Skadelighed. Ved de i Aarets Løb foretagne Undersøgelser er der kun i et Par Prøver blandt de urene Kager fundet Sennepsolie af en saadan Art, at Kagerne kunde anses som mistænkelige. I et Par Tilfælde, hvor det var formodet, at Rapskager havde givet Anledning til Sygdomstilfælde, bekræftede Resultatet af Undersøgelsen ikke Formodningens Rigtighed. Da der i Bladene blev berettet om et i Vejle-Egnen forekommet Tilfælde, blev der søgt Oplysning om de nærmere Omstændigheder, men saadanne erholdtes ikke. Kunstig Farvning forefandtes ikke i noget Tilfælde; i en enkelt Prøve af urene Kager fandtes Kogsalt indblandet, ventelig til Konservering af daarligt indhøstet Frø. For at opnaa den størst mulige Erfaring med Hensyn til Art og Beskaffenhed af de forskjellige indiske Frø, som kunne antages at finde Anvendelse til Kager, der kunne blive Gjenstand for Salg som Rapskager, er der ved Hr. Konsulent Fabers velvillige Assistance bleven anskaffet 12 Prøver af ostindiske Frø, som de forefindes i det engelske Marked under forskjellige

Betegnelser. Med Frøene i disse Prøver bliver der foretaget Dyrkningsforsøg til Bestemmelse af Arten og ligeledes kemisk Undersøgelse med Hensyn til Mængden og Beskaffenheden af den Sennepsolie, som kan udvikles.

Der har vistnok været nogen Fremgang i Forbruget af Rapskager, som var taget stærkt af i de senere Aar, og det skyldes vel, at der er fremkommet billigere, men dog rene Rapskager af tilfredsstillende Beskaffenhed. Grunden til det aftagende Forbrug er vel nok til Dels, at Rapskager gjennemgaaende stille sig noget dyrt i Forhold til de forskjellige andre Kager, men det skyldes dog maaske nok saa meget den Usikkerhed, som de i Handelen førte urene Kvaliteter have medført og den som Følge af de her i Landet tidligere forefaldne Forgiftningstilfælde opstaaede Frygt. Gode Rapskager have altid og med Rette været ansete som et fortrinligt Foderstof til Malkekvæg og have i sin Tid været ansete som en uundværlig Bestanddel i en god Foderblanding, da man gik ud fra, at de havde en god diætetisk Virkning paa Dyrene og en fordelagtig Indflydelse paa Smørret, og det er vel nok et Spørgsmaal, som har nogen Berettigelse, om man ikke er gaaet for vidt ved en saa stærk Indskrænkning i Brugen af Rapskager som den, der allerede i længere Tid har fundet Sted. Med Hensyn til den diætetiske Virkning er der næppe nogen af de almindeligt anvendte Foderkager, som kan sammenstilles med Rapskager, og det er vel nok tvivlsomt, om en saa udbredt og ret ensidig Anvendelse af enkelte Foderstoffer som f. Ex. Bomuldsfrøkager, som nu er almindelig, er helt heldig. Det er et vistnok ikke uvæsentligt Spørgsmaal, om man, naar Handelen kan skaffe tilfredsstillende Kvaliteter af rene Rapskager, ikke atter bør anvende disse langt almindeligere, end det nu er Tilfældet.

Af de undersøgte Prøver af Hvedeklid vare 29 rene, 8 urene.

Gjennemsnitsindholdet i de rene Klid var:

		Aaret forud (18 Prøver):
Kvælstofholdige Stoffer...	16.5 pCt.	17.2 pCt.
Fedt.....	3.9 —	3.8 —
Stivelse og andre kvælstoffri Extraktstoffer	52.9 —	52.6 —
Træstof.....	8.5 —	8.3 —
Uorganiske Stoffer.....	5.5 —	5.5 —
Vand	12.7 —	12.6 —
	100.0 pCt.	100.0 pGt.
Foderværdi-Enheder	114	116

Det i de rene Klid fundne største og mindste Indhold af kvælstofholdige Stoffer, Fedt og kvælstoffri Extraktstoffer var:

	største	mindste
Kvælstofholdige Stoffer	ca. 19 pCt.	ca. 15 pCt.
Fedt.....	- 5 —	- 3 —
Kvælstoffri Extraktstoffer...	- 57 —	- 50 —

I de urene Prøver var Forureningen gjennemgaaende betydelig og bestod af Avner (til Dels Havreavner), Ukrudtsfrø, Spidsmel (Haar, Brandsporer og Sand), og skyldtes Indblanding af Affaldsrester fra Kornets Rensning. Midrede og fordærvede Klid ere kun forekomne undtagelsesvis.

Hampefrøkager have været anvendte en Del mere end tidligere, vel paa Grund af den billigere Pris i Forhold til andre Foderkager. De svare efter Næringsstofindholdet nærmest til Raps- og Hørfrøkager, men ere dog ret væsentligt forskjellige fra disse som fra de fleste andre Foderkager ved et betydeligt mindre Indhold af kvælstoffri Extraktstoffer og navnlig ved et stort Indhold af tungt fordøjelige Kulhydrater, hvoraf navnlig et meget stort Træstofindhold, og de egne sig derfor kun til Anvendelse sammen med rigelige Mængder af Foderstoffer, som ere rige paa let fordøjelige Kulhydrater, som Roer, Kartofler o. fl.

Efter de i Aaret foretagne kemiske Analyser af 27 Prøver (4 undersøgtes kun mikroskopisk) var Middelsammensætningen følgende:

Kvælstofholdige Stoffer	30.	pCt.
Fedt	8.5	—
Kvælstoffri Extraktstoffer	15.5	—
Træstof	26.5	—
Uorganiske Stoffer	7.8	—
Vand	10.9	—
	100.0	pCt.
Foderværdi-Enheder	133	

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt var i 14 Prøver over og i 13 Prøver under Aarets Gjennemsnitsindhold, det største og mindste Indhold var 43 pCt. og 36 pCt.; det største og mindste Indhold af kvælstofholdige Stoffer var 34 pCt. og 27 pCt., af Fedt ca. 12 pCt. og 6 pCt.

Kun i et enkelt Tilfælde, som nedenfor skal omtales, blev der fundet fremmede Stoffer; forsætlig Forurening med andre Frø forekommer næppe; som iagttagen Forurening kan nævnes Dele af Hampestænglen. Hampefrøkager komme i Handelen af en ret forskjellig ydre Beskaffenhed, til Dels fabriksmæssigt tilvirkede, af Format og Tykkelse som Raps- og Hørfrøkager, men for største Delen i tykke Kager af forskjellig Størrelse, ofte uformelige, nærmest Klumper, og det er saadanne, som ere tilvirkede af Bønder i Rusland, der selv udpresse Olien af Hampefrugterne. Af den forskjellige, mere eller mindre primitive Behandlingsmaade kan Kagernes større eller mindre Godhed være afhængig, og navnlig vil det have Indflydelse paa Indholdet af Fedt, som, hvor Presningen er foretaget med mangelfulde Apparater, ofte kan være ret betydeligt. Den Opvarmning af Materialet, som altid gaar forud for Presningen, kan ogsaa ved primitive Indretninger ofte være saa stærk, at Frøene brankes, endog til Dels forkulles, og Kager af et saadant Materiale kunne til Dels være værdiløse. Naar Kagerne ere svagt pressede, ere de navnlig ved fugtig Opbevaring meget udsatte for at skimle og blive sure og kunne i saadan Tilstand ligefrem være farlige at fodre med. Kagerne kunne undertiden være fri for Skimmel udvendig, men

dog være endog betydeligt skimlede i det indre; det gjælder tykke Kager, og man bør derfor undersøge saadanne ved at flække dem. Et større Vandindhold, som ofte findes, befordrer meget Fordærvelsen; Vandindholdet bør ikke gerne være over 10—12 pCt. En Hampefrøkage af god Kvalitet skal have en ren frisk Lugt og en mørk graagrønlig Farve og udvise Hampefrugtens naturlige Glans; Kager af for stærkt opvarmet Presningsmateriale ere mere eller mindre brune, ofte meget mørke og matte og kunne ofte udvise større eller mindre ligefrem forkullede Partier. Af de i Aarets Løb undersøgte Prøver have adskillige været ret stærkt skimlede, og disse have udvist en betydelig Surhed af Fedtet, fra 40—70 pCt., beregnet som Oliesyre.

I passende Blanding med Foderstoffer, som ere rige paa let fordøjelige Kulhydrater, kunne Hampefrøkager af god Beskaffenhed anses som et godt anvendeligt Fodermiddel. Da de indeholde narkotisk virkende Stoffer, hvoraf Mængden kan være større eller mindre, eftersom Frømaterialet stammer fra forskjellige Lokaliteter, bør der dog nok anvendes en vis Forsigtighed og ret begrænsede Doser, navnlig til drægtige Dyr og Ungkvæg. Som ovenfor omtalt fandtes i en enkelt Prøve fremmede Stoffer. Disse Hampefrøkager havde foraarsaget alvorlige Sygdomstilfælde blandt alle Køerne i en større Besætning, og uagtet de kun vare givne i en saa ringe Mængde som $^1/_4$ Pund. Sygdommen ytrede sig ved en voldsom Diarrhoe, strittende Haarlag, Temperaturforhøjelse, og Køerne vilde ikke æde, men kun drikke. Ved den mikroskopiske Undersøgelse af en Prøve af Kagerne fandtes det, at disse indeholdt en meget stor Mængde uafskallede Ricinusfrø, de Frø, hvoraf amerikansk Olie presses, og Kagerne vare desuden rige paa Skimmelsvamp. Da der var solgt en stor Mængde Kager af det samme Parti rundt omkring og der ikke andet Steds var sporet nogen skadelig Virkning, maatte det antages, at der tilfældigt var kommet en Sæk af de giftige Pressekager imellem fra Møllen i Odessa. Der er nogle Gange fra

Udlandet berettet om, at der er forefundet Presserester af Ricinusfrø i Hørfrøkager og Jordnødkager; det vides ikke at være forefundet tidligere her i Landet. — I den Analyse, som Forhandleren af de omhandlede Kager havde ladet udføre, var der ikke meddelt Resultatet af en mikroskopisk Undersøgelse. Af en kemisk Analyse alene kan man aldeles ikke faa noget berettiget Begreb om, hvorvidt det foreliggende Produkt er, hvad det skal være, eller om dets Uskadelighed; det kan ikke nok indprentes, hvor nødvendig den mikroskopiske Undersøgelse er, og der er saa meget mere Grund dertil, som det synes ret almindeligt, at Forhandlerne ikke have den rette Forstaaelse heraf.

Af 30 Prøver Hørfrøkager bleve 27 undersøgte kemisk og mikroskopisk, 3 kun mikroskopisk. 25 Prøver indeholdt ikke fremmede Frø af anden Art eller i større Grad end, at det maatte henføres til en uforsætlig Forurening; i 5 Prøver fandtes en meget stor Forurening med fremmede Frø, saasom Frø af Dodder og andre Cruciferer, af Gramineer, Polygonaceer og i flere Prøver navnlig Hampefrø. De fremmede Frø kunne, naar de overvejende ere stivelseholdige, have en ret forringende Indflydelse paa Hørfrøkagernes Indhold af kvælstofholdige Stoffer, men nogen særlig fremtrædende Forskjel i Sammensætning betinges dog sjældnere af en saadan Ukrudtsindblanding, men den har dog sin Betydning derved, at de fremmede Frø ikke ere i Besiddelse af de Egenskaber, som særlig gjøre Hørfrøene skattede som Fodermiddel.

Gjennemsnitsindholdet i de kemisk undersøgte 21 Prøver af rene Kager har for Aaret været følgende, hvormed er sammenstillet Tallene for Aaret forud og for Aarene 1898—1900 samlet (se Side 16). Denne Sammenstilling viser, at Hørfrøkagernes Sammensætning er undergaaet en ret væsentlig Forandring i de senere Aar, og at denne hovedsagelig betinges af et mindre Indhold af de kvælstofholdige Stoffer. Da Gjennemsnitstallene ere beregnede kun af Analyser af rene Kager, maa det altsaa

		I 1900 (18 Pr.)	I Treaaret 1898-1900
Kvælstofholdige Stoffer...	28.6 pCt.	31.5 pCt.	33.0 pCt.
Fedt.....	8.7 —	8.1 —	9.0 —
Kvælstoffri Extraktstoffer.	34.9 —	35.0 —	32.5 —
Træstof.....	9.7 —	8.0 —	7.7 —
Uorganiske Stoffer.....	6.8 —	6.2 —	6.3 —
Vand.....	11.3 —	11.2 —	11.5 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder.....	147	154	159

være af Beskaffenheden af Hørfrøene, at den nævnte Forskjel afhænger. Det forholder sig saaledes, at medens Møllerne tidligere hovedsagelig slog russisk og østersøisk Hørfrø, er man i senere Aar, vel navnlig paa Grund af Knaphed paa disse Sorter, mere eller mindre gaaet over til at benytte Hørfrø fra andre Lokaliteter, som amerikanske, Sortehavs og, vistnok i størst Mængde, Calcutta Hørfrø, hvilke sidste maaske navnlig benyttes, fordi de give et større Olieudbytte. Analyser, som ere blevne foretagne med en Del Prøver af Hørfrø af forskjellig Oprindelse, have vist, hvad der iøvrigt har været kjendt fra tidligere Undersøgelser, at Calcutta Hørfrø indeholde en væsentlig mindre Mængde kvælstofholdige Stoffer end saavel nord- og sydrussiske som amerikanske Hørfrø, en Forskjel, som er gaaet op til 8—9 pCt. i Hørfrøenes Indhold af kvælstofholdige Stoffer.

I de Prøver af Hørfrøkager, som have afgivet Materialet for Beregningen af Gjennemsnitstallene for 1901, har det største og mindste samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt været ca. 43 pCt. og ca. 35 pCt.; det største og mindste Indhold af kvælstofholdige Stoffer var ca. 34 pCt. og 27 pCt., af Fedt ca. 12 pCt. og 7 pCt. I de urene Prøver er Mængden af kvælstofholdige Stoffer gaaet ned til ca. 24 pCt.

Til lettere Oversigt sammenstilles hosstaaende de af Undersøgelserne i 1901 for rene Varer beregnede Gjennemsnitstal for de foran nævnte 6 Foderstoffer med Vedføjelse af det fundne mindste og største Indhold.

	Kvælstofholdige Stoffer pCt.	Fedt pCt.	Kvælstoffri Extraktstoffer pCt.	Træstof pCt.	Uorganiske Stoffer pCt.	Vand pCt.	Foderværdi-Enheder beregnet efter Forholdet 3 : 3 : 1
Hørfrøkager.....	28.6 26.5—34.4	8.7 7.3—11.6	34.9 32.9—37.6	9.7 7.2—11.1	6.8 5.8—7.4	11.3 9.7—13.0	147
Rapskager	33.4 28.1—39.6	9.1 7.1—13.8	29.0 24.8—32.3	10.3 8.1—13.9	7.6 6.2—8.2	10.6 7.7—13.2	157
Bomuldsfrøkager	44.8 37.4—51.2	9.6 5.6—15.4	24.3 19.0—28.7	6.8 4.0—12.9	6.7 5.9—7.7	7.8 5.3—10.7	187
Solsikkekager	34.8 26.9—48.6	12.6 9.1—20.4	21.7 18.2—27.8	17.0 8.4—21.6	6.2 4.7—9.2	7.7 5.4—9.6	164
Hampefrøkager.....	30.8 27.3—34.5	8.5 5.9—11.8	15.5 12.7—18.4	26.5 22.2—29.2	7.8 6.9—8.5	10.9 7.9—13.1	133
Hvedeklid	16.5 15.0—18.6	3.9 2.9—5.2	52.9 50.3—57.4	8.5 5.0—11.6	5.5 4.7—7.8	12.7 10.5—15.3	114

Af de andre i Oversigten anførte Foderstoffer er Antallet af Prøver indenfor de enkelte Sorter for ringe til at kunne afgive Materiale for Bemærkninger, som kunne være vejledende for Handelen. Der kan dog være Grund til med Hensyn til afskallede Jordnødkager at bemærke, at disse, naar de ere af en god Kvalitet, saavel efter Næringsstofindhold som efter ydre Forhold, ere et fortrinligt Foderstof med højt Indhold af let fordøjelige Næringsstoffer. Grunden til, at de finde en meget begrænset Anvendelse, er vel den, at Prisen almindeligt stiller sig en Del dyrere end for Bomuldsfrøkager, som have det samme Næringsstofindhold. Der kan dog til Tider være Nedgang i Prisen, og under saadanne Forhold vil der være god Grund til at tilvende Jordnødkagerne en større Opmærksomhed. En god skalfri Jordnødkage skal være af hvid eller hvidgraabrun Farve, have en behagelig sød Smag og frisk Lugt; en mere eller mindre mørk brunlig Farve afhænger af, at Frøene ikke have været ufordærvede eller Kagerne daarligt opbevarede, og saadanne Kager have da almindeligt en daarlig, syrlig Lugt. Det samlede Indhold af Fedt og kvælstofholdige Stoffer bør være mindst ca. 55 pCt.

De undersøgte Melassefoderstoffer vare dels tilvirkede med Melasse alene, dels med Melasse blandet med Blod; af Stoffer, som vare anvendte til Opblanding, fandtes Hvedeklid, Havreaffald, forskjellige Majsaffaldsprodukter, Jordnødaffald (Bælge, Stængeldele og Frøskaldele), Maltspirer og Kaffeskaller.

Det for Melassefoderstoffer væsentligst værdibestemmende Stof er det fra Melassen stammende Sukker og for Blodmelassen tillige det fra Blodet hidrørende kvælstofholdige Stof. Det Kvælstof, som stammer fra Melassen, er nærmest værdiløst for Ernæringen, og Melassefoderstoffernes Næringsværdi ud over hvad der skyldes Sukker, eventuelt tillige Blodkvælstof, afhænger ganske af, om det til Opblandingen anvendte Stof har en større eller mindre, om overhovedet nogen Værdi som Foderstof. Hvis man kjøber Melassefoderstoffer uden at have

Sikkerhed navnlig for Indholdet af Sukker og for Ernæringen værdifuldt Kvælstof samt for, hvilke de til Opblandingen anvendte Stoffer er, saa kan man aldeles ikke bedømme, hvor dyrt man betaler Bestanddelene af saadanne Blandinger.

Blandt de opførte 33 Prøver af forskjellige andre Foderstoffer har været Risfodermel, Majsaffaldsstoffer, Bærme, Mask, Kartofler, blandede Foderkager og Fodermel o. fl., ved hvis Undersøgelse der ikke er fundet Forhold, som have givet Anledning til nærmere Omtale.

Af Gjødningsstoffer er der bleven undersøgt 964 Prøver, nemlig:

Ublandede Fosforsyregjødninger.

Superfosfater 389 Pr.	ca. 40 pCt. Fosforsyre	37	Prøver,
	17—20 — —	192	—
	13—17 — —	19	—
	11—13 — —	102	—
	8—11 — —	39	—
Thomasslakkemel		142	—
Naturlige Fosfater		26	—
			557 Prøver.

Ublandede Kvælstofgjødninger.

Svovlsur Ammoniak	35	Prøver,
Chile Salpeter	38	—
Tørret Blod	5	—
Kvælstofholdigt Affald	29	—
		107 Prøver.

Ublandede Kaligjødninger.

37 pCt. Kalisalt	40	Prøver,
Kainit	74	—
		114 Prøver.

Benmel.

Fosforsyrerigt (30 × 2)	27	Prøver,
Kvælstofrigt (20 × 4)	42	—
		69 Prøver.

Fiskeguano.

Almindelig	6	Prøver,
Sildeguano	1	—
		7 Prøver.

Raa og opløst Peruguano.		2 Prøver.
Blandede Gjødninger.		
Fosforsyre og Kvælstof.		
Vandopløselig Fosforsyre og Ammoniak	32 Prøver,	
Vandopløselig og vanduopløselig Fosforsyre og org. kvælstofholdige Stoffer.....	12 —	
Vanduopløselig Fosforsyre og org. kvælstofholdige Stoffer.....	6 —	
		50 Prøver.
Fosforsyre, Kvælstof, Kali.		
Vandopløselig Fosforsyre, Ammoniak og Kali	2 Prøver,	
Vandopløselig og uopl. Fosforsyre, org. kvælstofholdige Stoffer og Kali	6 —	
Vanduopløselig Fosforsyre, org. kvælstofholdige Stoffer og Kali.....	5 —	
		13 Prøver.
Fosforsyre og Kali.		
Vandopløselig Fosforsyre og Kali	1 Prøve,	
Uopløselig do. - do.	2 Prøver.	
		3 Prøver.
Andre blandede Gjødninger.....		9 —
Staldgjødning, Ajle.....		12 —
Gjødningskalk og Mergel		21 —
		964 Prøver.

Det garanterede Indhold af opløselig Fosforsyre har været opgivet i 273 Prøver af Superfosfat (i 55 af disse saavel vand- som citratopløselig Fosforsyre), og af disse fandtes Underindhold i 63 Prøver (39 med garanteret Indhold 20—17 pCt., 17 med 13—11 pCt. og 7 med 11—8 pCt.).

Af 142 Prøver Thomasslakkemel blev der i 131 Prøver bestemt Mængden af citronsyreopløselig Fosforsyre, hvilken laa imellem 16—9 pCt.; i 25 af disse Prøver bestemtes tillige Totalindholdet af Fosforsyre, saa at Fosforsyrens Opløselighed procentisk kunde opgives. For 110 Prøver bestemtes Melets Finhed. Der har vist sig nogen Tilbøjelighed til ved Salg kun at garantere det hele Indhold af Fosforsyre i Stedet for, som det nu al-

mindeligt sker, Indholdet af den citronsyreopløselige Del deraf, eventuelt med samtidig Angivelse af hele Fosforsyremængden. Man bør ikke indlade sig paa at kjøbe Thomasmel kun paa Grundlag af Mængden af Totalfosforsyre, da man, selv om der tillige garanteres en nok saa høj Finhedsgrad, ikke har nogen Sikkerhed for, hvor meget af Fosforsyren der findes i den ejendommelige Tilstandsform, hvori Fosforsyren indeholdes i Thomasmelet, og som gjør dette til et saa værdifuldt Gjødningsstof. Naar der kun gives Garanti for en vis Mængde Fosforsyre uden Angivelse af Opløselighedsforhold, kan man ikke vide, om Fosforsyren ikke til Dels hidrører fra indblandet Mel af for almindelige Gjødningsformaal værdiløse Fosfater.

I de undersøgte Prøver af svovlsur Ammoniak fandtes fra ca. 20—20½ pCt. Kvælstof, hvilket er normalt Indhold i god ren Vare. Alle Prøverne af Chile Salpeter var ren Vare; Indholdet af Kvælstof laa imellem 14.9 pCt. og 15.9 pCt. Prøverne af Blodmel indeholdt fra 8½—14½ pCt. Kvælstof. I de andre Prøver af kvælstofholdige Stoffer, i hvilke Kvælstoffet indeholdtes i organisk Forbindelse, har Kvælstofmængden varieret betydeligt efter Stoffets Oprindelse, Fugtighedsmængde og Indholdet af uorganiske Stoffer. For en Del af Prøverne har Oprindelsen af det kvælstofholdige Stof kunnet opgives som Hornmel, Uldstøv, Lædermel o. fl., men i adskillige Tilfælde var det organiske Stof ved den undergaaede Behandling saa destrueret, at det ikke kunde afgjøres, hvorfra det stammede. I saadanne Tilfælde har man ikke noget Holdepunkt for at bedømme, hvilken Gjødningsværdi Kvælstoffet har i saadanne Stoffer, og altsaa heller ikke med Hensyn til, hvad det kan betale sig at kjøbe dem til. Det gjælder ikke blot saadanne kvælstofholdige Affaldsstoffer, som sælges ublandede, men ogsaa alle Gjødningsblandinger, hvori Kvælstoffet indeholdes i organisk Forbindelse. Det er dette Forhold, som har givet Anledning til den i Gjødnings- og Foderstoflovens § 1 optagne Bestemmelse om, at, naar Kvæl-

Citronsyreopløselig Fosforsyre pCt.				Total Fosforsyre pCt.			
Prøver	Max.	Min.	Middel	Prøver	Max.	Min.	Middel
124	16.05	9.21	12.52	34	17.59	9.59	13.35

stoffet forekommer i organisk Forbindelse, skal Kvælstofkilden angives. Naar Forhandleren ikke ser sig i Stand til at give den i saadanne Tilfælde fornødne Garanti, maa Anskaffelsen af saadanne Gjødningsstoffer fraraades. Der garanteres i saadanne Tilfælde almindeligt »Kvælstof af dyrisk Oprindelse«, men det er ikke nogen fyldestgjørende Garanti, eftersom der under dette Begreb falder mere og mindre værdifulde, endog fuldstændig værdiløse kvælstofholdige Stoffer. Af den almindelige Pris, hvortil man kjøber Fosforsyre, Kali, Ammoniak og Salpeter-Kvælstof i Superfosfater, Thomasmel, Kalisalte, svovlsur Ammoniak og Chile Salpeter, kan man beregne, til hvilken Pris Værdistofferne stille sig i de forskjellige blandede Gjødninger, som udbydes, men noget saadant Holdepunkt har man ikke for det i Gjødningsblandinger indeholdte organisk bundne Kvælstof, og erfaringsmæssigt viser det sig, at Prisen paa Kvælstoffet i saadanne Gjødningsblandinger stiller sig aldeles uforholdsmæssigt højt.

Alle de undersøgte Prøver af Kalisalte vare uforfalskede; der fandtes i Prøverne med garanteret Indhold 37 pCt. rent Kali fra c. 46—c. 35 pCt., i Prøverne af Kainit fandtes fra c. 17—c. $11^1/_2$ pCt. rent Kali.

I Prøverne af Benmel fandtes:

	Fosforsyre:	Kvælstof:
27 Prøver	ca. 27—33 pCt.	ca. $^1/_2$—2 pCt.
42 —	- 16—23 —	- $3^1/_2$—$5^1/_2$ —

I Prøverne af almindelig Fiskeguano fandtes af Fosforsyre ca. $12^1/_2$—17 pCt., af Kvælstof ca. $6^3/_4$—9 pCt.;

Undersøgelsen af Thomasmelprøver.

Fosforsyrens Citronsyreopløselighed pCt.				Finmel pCt.			
Prøver	Max.	Min.	Middel	Prøver	Max.	Min.	Middel
25	97.0	59.7	89.1	110	94	67	81

i en Prøve Sildeguano fandtes af Fosforsyre ca. $6^1/_2$ pCt. og af Kvælstof ca. $6^1/_4$ pCt.

I det hele og store kan det vel siges, at Forholdene, hvorunder Gjødningshandelen nu foregaar, ere noget mere betryggende end tidligere, hvilket nok skyldes de lovanordnede Bestemmelser, men at disse dog endnu ikke have naaet at gjøre den Nytte for Konsumen, som Loven har tilsigtet. Da der ikke fra Statens Side er etableret noget Tilsyn med, at Lovens Forskrifter overholdes, maa det blive Konsumenternes egen Sag, ved at fordre den overholdt at værne sig mod Misligheder. Antallet af de i 1901 i Henhold til Gjødnings- og Foderstoflovens § 6 foretagne Kontrolundersøgelser har været af Gjødningsstoffer 40 Prøver og af Foderstoffer 83 Prøver (i 1900 var Antallet 31 Prøver Gjødningsstoffer og 65 Prøver Foderstoffer).

Prøverne af Gjødningsstofferne vare:

18	Prøver	Superfosfat,	som have repræsenteret	6338	Centner,
9	—	Thomasmel,	do.	2736	—
8	—	Kainit,	do.	3148	—
3	—	Chile Salpeter	do.	1063	—
1	—	Superfosfat med Ammoniak,	do.	172	—
1	—	Kaligjødning	do.	251	—
40	Prøver.			13708	Centner.

Indsenderne have været:

Personlige Kjøbere	(31 Prøver)	14	forskjellige,
Indkjøbsforeninger.....	(3 —)	2	—
Landboforeninger.....	(6 —)	2	—

Der har været 15 forskjellige Sælgere:

1	7	Gange,
1	5	—
2	4	—
1	3	—
7	2	—
3	1	—

I 2 Tilfælde var der ikke forbeholdt noget Spillerum, i de andre var det det, som almindeligt anvendes, nemlig af Fosforsyre og Kali $^1/_2$ pCt., af Kvælstof $^1/_4$ pCt. I 26 Tilfælde var Garantien fyldestgjort, i 14 Tilfælde ikke, nemlig paa Grund af Underindhold

i 6	Superfosfat	repr. 1546	Centner,
i 5	Thomasmel	— 1526	—
i 1	Chile Salpeter	— 50	—
i 1	Superfosfat med Ammoniak	— 172	—
i 1	Kaligjødning	— 251	—
		3545	Centner.

Prøverne af Foderstoffer vare:

28	Prøver	Bomuldsfrøkager, som have repræsenteret	36867	Centner.
1	—	Bomuldsfrømel, do.	200	—
29	—	Solsikkekager, do.	36556	—
10	—	Rapskager, do.	10130	—
11	—	Hvedeklid, do.	21500	—
2	—	Hampefrøkager, do.	2138	—
2	—	Palmekager, do.	860	—
83	Prøver		108251	Centner.

Indsenderne have været:

Personlige Kjøbere	(9 Prøver)	6	forskjellige,
Indkjøbsforeninger	(28 —)	9	—
Landboforeninger	(21 —)	2	—
Mejerier	(25 —)	16	—

Der har været 18 forskjellige Sælgere:

1	42	Gange,
4	4	—
4	3	—
4	2	—
5	1	—

I 72 Prøver var der garanteret Indhold af kvælstofholdige Stoffer, Fedt og kvælstoffri Extraktstoffer, i 10 kun kvælstofholdige Stoffer og Fedt, i 1 alene Renhed. Der var ikke forbeholdt Spillerum i 16 Tilfælde.

I	50	Tilfælde	var	forbeholdt.....	1 pCt.
-	9	—	-	—	3 —
-	8	—	-	—	5 —

Garantien var fyldestgjort i 65 Tilfælde, i 18 Tilfælde ikke, nemlig i 1 Tilfælde (Rapskager repr. 600 Centner) paa Grund af uren Vare, i de øvrige paa Grund af Underindhold:

1 Rapskager	repr.	650	Centner,
8 Bomuldsfrøkager ...	—	9533	—
5 Solsikkekager	—	17469	—
2 Hvedeklid.....	—	6244	—
1 Hampefrøkager.....	—	1930	—
17 Prøver.....	repr.	35826	Centner.

Adskillige Prøver have maattet afvises til Undersøgelse i Henhold til Lovens § 6 paa Grund af Mangler ved Indsendelsen, dels fordi Prøveudtagningen ikke var foregaaet paa den anordnede Maade og dels af anden Grund. Det maa meget tilraades Kjøbere, som ønske at benytte sig af den Ret, som Loven giver til Undersøgelse ved offentlig Foranstaltning, at gjøre sig nøje bekjendt med Betingelserne for, at Undersøgelser kunne foretages ad denne Vej. Det synes meget ønskeligt, at der fra Landboforeningernes Side kunde bidrages til at gjøre Kjendskabet til Gjødnings- og Foderstoflovens specielle Bestemmelser mere udbredt og skaffe lettere Adgang til Erhvervelsen af de i Loven fordrede Garantidokumenter og Prøveudtagningsblanketter, end der nu findes.

Af Mejeriprodukter har der været undersøgt 2168 Prøver Mælk, hvoraf ca. 1378 Prøver skummet Mælk til Bestemmelse af Fedtmængden. Denne var:

imellem	0.06	og	0.10	pCt. i	491	Prøver,
—	0.10	-	0.11	— i	311	—
—	0.11	-	0.12	— i	203	—
—	0.12	-	0.13	— i	146	—
—	0.13	-	0.14	— i	100	—
—	0.14	-	0.15	— i	60	—
—	0.15	-	0.16	— i	34	—
—	0.16	-	0.17	— i	14	—
—	0.17	-	0.20	— i	16	—
	over		0.20	— i	3	—
					1378	Prøver.

2502 Prøver Smør, 468 Prøver Margarine og 39 Prøver Ost, for en stor Del hidrørende fra Statens Kontrol, undersøgtes hovedsagelig med Hensyn til Ægthed og fremmede Konserveringsstoffer. Der er forekommet ét Tilfælde, hvor Smør, udført til England, af det engelske Toldvæsen blev erklæret for forfalsket. Det var ikke dansk, men russisk Smør, og det var derfor i dette Tilfælde vanskeligere end i flere tidligere, hvor lignende Beskyldninger have været rejste, at føre et direkte Bevis for Smørrets Ægthed. Medens man tidligere har kunnet føre Smørrets Oprindelse tilbage til et Mejeri her i Landet og derved umiddelbart bevise Beskyldningens Ugrundethed, havdes der i dette Tilfælde kun Analogier at støtte sig til. Ved den af det engelske Toldvæsen mod den herværende Importør anlagte Sag, som førtes i Hull, faldt Kjendelsen først ud til Fordel for Toldvæsenet, men Sagen blev appelleret, og Udfaldet blev da det, at Berettigelsen af den engelske Kjendelse kuldkastedes, og det engelske Toldvæsen blev ikjendt Udredelsen af de af Sagen afstedkomne meget betydelige Omkostninger.

I stort Antal er der bleven foretaget Undersøgelser af Smør og Margarine m. H. t. Konserveringsstoffer, hvis Anvendelse er forbudt; saadanne fandtes i 6 Prøver af udenlandsk Smør og i 24 Prøver Margarine.

De af andre Stoffer af landøkonomisk Betydning foretagne Undersøgelser (65) have omfattet Jord, Dynd, Rodfrugter, Hø, Bærme o. fl.

Af Undersøgelser, som ere blevne foretagne for Landhusholdningsselskabets Regning, skal nævnes 29 Prøver af Kjærnemælk med Hensyn til dennes større eller mindre Næringsværdi, 4 Prøver Rugbrød med og uden Tilsætning af Kjærnemælk til Bedømmelse af Forskjellen i Næringsværdi, 3 Prøver Smør (Ko- og Faaresmør) fra Island og 1 Prøve Gouda-Ost.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Instruks for kongelig Vejer og Maaler for Vejning af Smør.

Under 12. December 1900 indsendte Dansk Mejeristforening til Indenrigsministeriet et motiveret Andragende om, at »kongelig Vejer og Maaler maa blive forsynet med en Instruks for Vejning af Smør, saa baade Køber og Sælger med Tillid kan henvende sig til denne«. Foreningen fremhæver det ønskelige i, at der kræves en god Balancevægt til Vejning af Smør, at der kun vejes ét Træ ad Gangen og at en eventuel Stedfortræder for den kgl. Vejer og Maaler skal være en Person, som af rette Vedkommende har modtaget Fuldmagt dertil.

Om dette Andragende har Landhusholdningsselskabet haft Lejlighed til at udtale sig gentagne Gange, senest i en Indstilling til Landbrugsministeriet af 24. Maj d. A. Da Spørgsmaalet om den ønskede Instruks og dennes Indhold er af stor Interesse for Landbruget, skal der her gøres kort Rede for Indholdet af Selskabets tvende udførlige Indstillinger:

Da Vejningen af Smør, som den nu foregaar, lader meget tilbage at ønske, er Selskabet enig med Dansk Mejeristforening i, at det er et for Smørproducenterne meget uheldigt Forhold, at de offentlige Vejere og Maalere ikke i deres Instruks have bestemte Regler at gaa efter

ved Vejning af Smør, saaledes som de have ved Vejning af Korn, Kul osv. Og Selskabet foreslaar derfor, at der gives Regler herfor med følgende Bestemmelser:

a) Vejning af Smør i Colli paa 20 Pd. og derover skal udføres paa Balancevægte, der skulle være stærke nok til at veje Byrder paa indtil 400 Pd. Paa mindre Landstationer, hvor Smør kun indgaar til Vejning i mindre Mængde, kan dog benyttes 200 Pd.s Balancevægte.
b) Udføres Vejningen af Smørret ved Bestemmelsen af Brutto- og Tharavægten, maa begge Bestemmelser udføres med en Nøjagtighed af 1 : 1000; vejes Smør Netto, kræves samme Nøjagtighed. Der maa kun vejes 1 Fustage eller Collo ad Gangen.
c) Vejning af Pergament, Gaze o. l. kan finde Sted, naar Rekvirenten ønsker det. Kun naar disse Ting have været Genstand for direkte Vejning, maa deres Vægt anføres i Vejeattesten.
d) Vejning af Smør under aaben Himmel er forbudt.
e) Naar Vejningen er udført i Rekvirentens Lokale og paa Rekvirentens Vægt, skal dette udtrykkelig anføres i Vejeattesten.
f) Ved al Vejning af Smør skal det udtrykkelig anføres paa Vejeattesten, hvem der har udført Vejningen.

Idet Landhusholdningsselskabet varmt anbefalede disse Bestemmelser gennemførte til Smørproducenternes Betryggelse, tilføjede det, at Selskabet under sit Arbejde med Sagen er bleven opmærksom paa, at de gældende Regler for Justeringen af offentlige Vægte med tilhørende Lodder ere forskellige paa de forskellige Steder i Landet, og at navnlig den for offentlige Vægte paa Landstationerne gældende Ordning vistnok er ret mangelfuld. I Betragtning af den offentlige Vejnings stadig voksende Betydning ikke mindst for Landbruget henstillede derfor Selskabet, at der søges tilvejebragt en ensartet og betryggende Ordning af selve Justeringen.

Boganmeldelse.

Danmark-Norges Historie under Kristian VII (1766—1808). Første Binds første Afdeling (1766—1770). Af *Edvard Holm.*

Professor E. Holms i Aar udkomne ny Bind af hans monumentale Værk om den danske Enevældes midterste Aarhundrede giver interessante Bidrag til Belysning af vort Landbrugs Historie, hvorfor vi ønske med faa Ord at henlede interesserede Læseres Opmærksomhed paa Bogen.

Det er et vigtigt Afsnit af vor indre Historie, der omhandles i denne, Tiden der gik forud for det 18. Aarhundredes store Landboreformer og i hvilken disse drøftedes og delvis forberedtes. Allerede i Frederik V's Tid havde man med Iver diskuteret de store Fejl i de bestaaende Landboforhold, særlig Hoveriet, Fæsteforholdet og Stavnsbaandet, Diskussionen fortsattes under Kristian VII, og Regeringen var forstandig nok til vedblivende at lade den uforstyrret gaa sin Gang. Ved denne Diskussion for og imod holdtes Interessen for Landboforholdene vedlige, til Tiden til deres Reformering var inde, Diskussionen faar derved sin store Betydning, og Forfatterens ret udførlige Redegørelse for den læses med megen Interesse. Men ved Siden af denne indgaaende Drøftelse »kan man — skriver Forf. — maaske ikke højt nok værdsætte Vigtigheden af, at der dannedes en stor Forening, som skulde samle saa mange som muligt om at virke for Landets økonomiske Fremskridt i det hele. Denne Forening var det endnu den Dag idag som velbekendt med Kraft og Indflydelse virkende kongelige danske Landhusholdningsselskab, der stiftedes 1769 og altsaa nu har levet i 132 Aar, sikkert den første Forening af Betydning, der overhovedet er dannet i vort Fædreland for at fremme et stort nationalt Formaal«. Forf. gør nærmere Rede for Selskabets Oprindelse, saaledes som denne væsentligst er kendt fra tidligere Fremstillinger: Det var den som juridisk og økonomisk Forfatter bekendte Martin Hübner, der 1761 havde vakt Bernstorffs Interesse for Stiftelsen af et

Selskab, der skulde virke for økonomiske Fremskridt herhjemme, og som i 1768 nærmere udviklede Planen i en Indstilling til Kongen. Men Kongen afslog at ville støtte den, og for Hübner var Vejen til at udrette noget hermed lukket. Som vel bekendt blev Planen imidlertid gennemført fra anden Side, af Kaptajn Hirschnach og Nationaløkonomen Kristian Martfeldt, og det lykkedes disse at føre den ud i Livet med Landhusholdningsselskabets Stiftelse den 29. Januar 1769.

Det var Reverdil, der vakte Kristian VII's Interesse for Reformsagen, der i Virkeligheden var den eneste Samfundssag, Kongen havde Sans for; Landvæsenskommissionen af 1767 nedsattes, der skulde tage Bondestandens hele Stilling under Overvejelse, og en Tid tydede meget paa, at en indgribende Reformperiode skulde indtræde. Det kom jo imidlertid desværre til at gaa anderledes, end Frihedsvennerne havde tænkt sig, to af de ivrigste Talsmænd for Bondefriheden, Reverdil og St. Germain, faldt i Unaade, og dermed var »Kneblen taget af Klokken«. 1768 blev Kommissionen forandret til et »bestandigt Kollegium« under Navn af Generallandvæsenskollegiet, sideordnet de andre høje Regeringskollegier. Dette Kollegiums Virksomhed plejer ikke at blive meget gunstig omtalt, det stemples som køligt i sin Stemning overfor Bondestanden, og den almindelige Opfattelse er, at der efter Reverdils Afskedigelse indtræder en Reaktion, indtil Sagen atter sættes i Gang under Struensee. Men Professor Holm godtgør, at denne Opfattelse kun til Dels er sand, han paaviser, at det Standpunkt, det fornemme Kollegium stillede sig paa, var overvejende bondevenligt, og at det ikke gaar an at slaa en Streg over dets Gerning, men at der i Virkeligheden knytter sig en ikke ringe Interesse til denne. Med Forordningen af 6. Maj 1769 gør t. Eks. Kollegiet et Forsøg paa at bestemme Hoveriet, der »fortjener aabenbart Anerkendelse, og det er ikke retfærdigt, naar det sædvanlig er blevet overset af Historikerne som temmelig betydningsløst«, og med Forordningen af 13. Maj 1769, der søgte at virke for

Forøgelse af Selvejendom eller Arvefæste, og Forordningen af 28. Juli 1769 om »Fællesskabets videre Ophævelse« gøres der bestemte Skridt fremad i den rigtige Retning. Kollegiets hele Historie viser tydelig, at Bevidstheden om Reformers Nødvendighed var langt stærkere end paa Frederik V's Tid. Den store Sag skred om end langsomt saa dog afgjort frem.

Det er om de her fremdragne Forhold, om den interessante »Forberedelsestid«, der gik forud for Reformperioden i Aarhundredets Slutning, at Professor Holms Værk for en Del drejer sig. Forfatteren fører i det foreliggende Bind, som i hans øvrige Skrifter, ny Opfattelser igennem, og Ingen, der vil studere og kende vort Landbrugs Historie, kan gaa hans monumentale Værk om Enevældens midterste Aarhundrede forbi. Dette er imidlertid ikke blot lærerigt, men ogsaa i høj Grad interessant og underholdende ved det stærke Præg det bærer af Forfatterens Personlighed. Dets rige Stof er fuldstændig behersket og dets Plan er klar, der gaar igennem det en stærk Stræben efter at yde Retfærdighed til alle Sider, og det er udarbejdet med en Fremstillingens Kunst, hvis Ynde er dens Naturlighed og Jævnhed.

H. H.

Landbolove.

Af Justitsraad *H. Wulff.*

(De i dette Tidsskrift tidligere meddelte Uddrag af saadanne Love og ministerielle Bekjendtgjørelser, der kunne have Interesse for Landbruget, fortsættes herved for Aaret 1901.)

Love i 1901.

1. Forandring af Valgsteder.

Ved Lov af 1. Februar 1901 er Valgstedet for Aalborg Amts fjerde Valgkreds forandret fra Brorstrup By til Aars, og Valgstedet for Svendborg Amts anden Valgkreds forandret fra Kværndrup Kro til Gudme.

2. Forandringer i Valgloven til Rigsdagen.

Ved Lov af 1. Februar 1901 er Loven om hemmelig Afstemning ved Rigsdagsvalg gjennemført. Der gives heri en Række detaillerede Bestemmelser om, hvorledes der i denne Henseende vil være at forholde, ligesom der gives Regler for saadanne ændrede Forhold i den gamle Valglov, som den nye Ordning nødvendiggjør. I alle Valgkredse vil Valgbestyrelser have at træffe de herhen sigtende Foranstaltninger, og her forefindes ligeledes Exemplarer af Loven.

3. Lov om Valgene til Rigsdagen.

Ved Lov af 7. Februar 1901 ændres de tidligere Valglove overensstemmende med de forannævnte to Love af 1. Februar 1901.

4. Forandringer i Konkursloven.

Ved Lov af 20. Marts 1901 er der foretaget nogle Forandringer i de hidtil gjældende Bestemmelser om Pant og Exekution, sigtende til at beskytte et Bo mod visse Dispositioner fra Fallentens Side til Fordel for enkelte Kreditorer, foretagne i de sidste 8 Uger før Konkursens Begyndelse. Sager imod Boer, hvor saadanne Retshandeler søges afkræftede, maa anlægges inden 4 Uger efter den Skiftesamling, hvori Prøvelse af vedkommende Fordring har fundet Sted; dog kan i visse Tilfælde denne Frist udstrækkes til 8 Uger. Afkræftelsesindsigelse maa fremsættes for Skifteretten inden den foran angivne Frist.

5. Forandring i Fattigloven.

Ved Lov af 20. Marts 1901 bestemmes, at de Omkostninger, der udredes af det Offentlige til Opdragelse, Underhold, Forsørgelse, Kur og Pleje for Blinde, Døvstumme, Idioter, Sindssyge, Epileptikere, Vanføre, Lemlæstede, Tuberkuløse, Skrofuløse og Lupuspatienter, ikke skal regnes for Fattighjælp, naar de Paagjældende ere anbragte paa Statsanstalter eller paa de af Staten godkjendte Anstalter.

6. Jernbanelov.

Bestemmelsen om Anlæget af en Jernbane fra Horsens til Odder med Sidebane til Gylling, ændres ved Lov af 20. Marts 1901 til: En Jernbane fra Horsens til Odder.

7. Amtstueflytning.

Ved Lov af 3. April 1901 er den sjællandske Amtstue i Vordingborg flyttet til Næstved og samtidig er Amtstuens Kontor i Faxe nedlagt, alt fra 1. April 1902 at regne.

8. Arbejde i Fabriker.

Ved Lov af 11. April 1901 gives der en Række yderst detaillerede Forskrifter om Arbejde i Fabriker og dermed ligestillede Virksomheder, samt det Offentliges Tilsyn dermed. Denne Lov har for saa vidt ogsaa Interesse for

Landbruget som den tillige omfatter visse Landbrugsvirksomheder derunder Mejerier. I det Hele omfatter Loven de Virksomheder, der benytte mekanisk Kraft, som tilvejebringes ved Hjælp af Damp, Gas, Petroleum, Elektricitet eller lignende.

Ministerielle Bekjendtgjørelser m. v. 1901.

1) Ved Bekjendtgjørelse af 4. Januar 1901 fra Indenrigsministeriet normeres Antallet af Sognekredse i hver Landsthingskreds saaledes:

I 2. Landsthingskreds er der 147 Sognekredse, i 3. 123, i 4. (Bornholm) 15, i 5. 65, i 6. 146, i 7. 118, i 8. 121, i 9. 155, i 10. 101 og i 11. 89, ialt 1080 Sognekredse.

2.	Landsthingsk.	omfatter	Kjøbenhavns Amt (Frederiksberg undtagen), Frederiksborg Amt (Frederiksværk undtagen) og Holbæk Amt;
3.	—	—	Sorø og Præstø Amter;
4.	—	—	Bornholms Amt;
5.	—	—	Maribo Amt;
6.	—	—	Odense og Svendborg Amter (Marstal undtagen);
7.	—	—	Hjørring og Aalborg Amter;
8.	—	—	Thisted Amt, af Viborg Amt Sallinglands fire Herreder og Fjends Herred og af Ringkjøbing Amt: Skodborg, Vandfuld, Hjerm, Ginding og Ulfborg Herreder;
9.	—	—	Resten af Viborg Amt, Randers Amt og Aarhus Amtsraadskreds;
10.	—	—	Skanderborg Amtsraadsk., Vejle Amt og af Ribe Amt: Hjarup, Vamdrup, Skanderup og Seest Kommuner;
11.	—	—	Resten af Ringkjøbing og Ribe Amter.

2) Ved Bekjendtgjørelse af 25. Januar 1901 forbydes paa Grund af Mund- og Klovsyge Udførsel af levende Kvæg, Faar, Geder og Svin fra Lolland. (Ophævet 30. Marts 1901.)

3) Ved Bekjendtgjørelse af 16. Marts 1901 forbydes Indførsel af levende Fjerkræ fra Tyskland paa Grund af en pestagtig Sygdom hos Fjerkræet i det tyske Rige. (Ophævet 16. August 1901.)

4) Ved Bekjendtgjørelse af 15. Juli 1901 giver Landbrugsministeriet en Række detaillerede Bestemmelser med Hensyn til Udførsel af Hornkvæg, Faar og Svin i slagtet Tilstand. Selv om Alt her er i Orden, kan Kjødforsendelser med ilde Lugt, der røbe fordærvet Tilstand, ikke tillades. Med Hensyn til Kjød og Slagteaffald, indladet i Skibe til eget Brug, gjælde Bekjendtgjørelsens Bestemmelser ikke.

5) Ved Bekjendtgjørelser af 22. April, 20. Maj, 3. Juli, 10. Juli, 28. Novbr. og 20. Decbr. 1901 om Hundeafgift bestemmes, at de for Kjøbstæderne gjældende Bestemmelser om Hundeafgiften skulle være gjældende henholdsvis for Skjern Stationsby, Kjellerup, Vester Brønderslev By, Haslev By og en Del af Bregentved Hovedgaard, en Del af Nørre Tranders Kommune i Aalborg Amt og for en Del af Gjentofte Sogn.

6) Ved Bekjendtgjørelse af 20. April 1901 fastsættes Betaling til Kvarterværter for Indkvartering af det Personale, der i nævnte Aar udsendes af Generalstaben til topografiske Arbejder. For et møbleret Værelse til en Officer beregnes 66 Øre pr. Dag, Brænde og Lys 33 Øre og Bespisning 2 Kr. For Meniges Kvarter beregnes 25 Øre og for Staldrum og Strøelse til 1 Hest 10 Øre pr. Dag. Brændsel til Madkogning er beregnet til 16 Øre og et Maaltid varm Mad til Underklasserne til 41 Øre uden Brød.

7) Ved Bekjendtgjørelse af 11. Oktober 1901 oprettes der to nye Filialer af Nationalbanken henholdsvis i Odense og i Kolding til Udførelse af de sædvanlige Bankforretninger.

8) Ved Bekjendtgjørelse af 26. November 1901 tillades Modtagelse af svenske og norske Sedler ved de kongelige Kasser til pari Kurs, dog kun for de af Sverrigs Rigsbank og Norges Bank i Kristiania udstedte Sedler.

9) Ved Bekjendtgjørelse af 30. Marts 1901 er Gyldigheden af Lov af 24. April 1896 om Statsbanernes Taxter m. m. forlænget indtil videre.

10) Ved Bekjendtgjørelse af 25. Juni og 15. Juli er der meddelt Eneretsbevillinger for Anlæg og Drift af Jernbaner, henholdsvis fra Horsens til Odder og fra Fjerritslev til Thisted.

11) Ifølge Bekjendtgjørelse af 8. Oktober 1901 er der vedtaget en Tillægsoverenskomst til den internationale Overenskomst om Godsbefordring paa Jernbanerne.

12) Ved Bekjendtgjørelse af 1. Juli 1901 ere Markederne i Jylland og Fyen omordnede fra Aaret 1902 at regne. Bekjendtgjørelsen indeholder fuldstændig Fortegnelse over disse Markeder.

13) Ved Bekjendtgjørelse af 20. April 1901 er der truffet Bestemmelser om Uddannelse og Etablering af Sygeplejersker udenfor Kjøbenhavn.

Paa Finansloven for Aaret 1901—2 er der bevilget 10,000 Kr. til Uddannelse og Etablering af saadanne Sygeplejersker.

Tilskud kan kun ydes saadanne Foreninger, som selv antage Personer til Uddannelse som Sygeplejersker. Tilskudets Størrelse kan ikke overstige 400 Kr. for hver Sygeplejerske, med mindre Uddannelse finder Sted under »Det røde Kors« i Kjøbenhavn, da det saa kan stige til 600 Kr. Betingelserne for Tilskudet ere, at der ad anden Vej i Kjøbstæderne tilvejebringes $1^1/_2$ Gange Statens Bidrag, og i Landkommunerne mindst lige saa meget som Staten yder. Beløb, der ere tilsagte for flere Aar, kunne sammenlægges for at opfylde denne Betingelse.

Der gives iøvrigt nærmere Regler for denne Fordeling, og Stiftsfysikus Trautner i Odense er villig til at

medvirke til at skaffe Kvinder Uddannelse som Plejersker. Der kan endvidere gives et Statsbidrag af indtil 500 Kr. til Udgifter ved Hospital og Sygepleje for saadanne Plejersker, der under Uddannelsen maatte blive syge.

14) Ved Bekjendtgjørelse af 15. Juni 1901 er det fastsat, at Langelands Herreds ordinære Ret, der hidtil afholdtes om Tirsdagen Kl. 10 Formiddag, fra 1. August samme Aar og fremtidig maa holdes hver Tirsdag Kl. 11 Formiddag.

15) Med Hensyn til Overhøringen ved Konfirmation bestemmer Bekjendtgjørelse af 14. Septbr. 1901, at Biskopperne kan tillade Præster, der have mere end 50 Konfirmander, at henlægge Overhøringen af Konfirmanderne til Søndagen før Konfirmationen ved Eftermiddagsgudstjenesten Kl. 2.

16) Ved Bekjendtgjørelse af 11. November 1901 tillades det at begrænse Antallet af de aarlige Prøver i Folkeskolen til een for hver Klasse. For Landets Vedkommende gjælder det dog, at Prøven, hvor Undervisningen for den enkelte Klasse er af forskjelligt Omfang i Sommer- og Vintermaanederne, afholdes ved Udgangen af det Halvaar, i hvilket vedkommende Klasse havde haft den mest omfattende Undervisning, altsaa i den toklassedelte Skole for ældste Klasse om Foraaret og for yngste Klasse om Efteraaret.

De særlig lovbestemte Prøver ville dog ogsaa fremdeles være at afholde i det Omfang, der er fastslaaet.

17) Ved Bekjendtgjørelse af 18. Maj 1901 forbydes Indførsel af brugte Sække som Emballage for Klid. Det bestemmes heri, at indtil videre maa Klid ikke indføres i brugte Sække fra de Lande, over for hvilke der er etableret »almindeligt Forbud« eller »indskrænket Forbud« i Henseende til Indførsel af Husdyr og raa Handelsprodukter af samme (se Lov Nr. 88 af 13. Juni 1896).

Kommer der her til Landet Klid i brugte Sække fra saadanne Lande — for Tiden alle Lande undtagen Sverrig og Norge — maa Veterinærtilsynet paase, at Kliden

omstyrtes i nye Sække eller i smittefri Sække. Som smittefri ville saadanne brugte Sække være at anse, der enten ere desinficerede under Veterinærpolitiets Tilsyn eller som Importøren paa Tro og Love erklærer om, at de ikke ere indførte direkte fra Udlandet, og at det ikke er Importøren bekjendt, at de have været udsatte for Smitte.

18) Om Landposternes Omdeling handler en Anordning af 21. Juni 1901. Paa Hverdage udgaar Landpostbudene en eller flere Gange daglig. Der gives derefter Regler om Udbringelsen paa Søn- og Helligdage samt Grundlovsdagen. Iøvrigt gives der Regler for Indpakning af levende Fugle og Dyr samt forskjellige andre reglementariske Bestemmelser.

19) Ved Bekjendtgjørelse af 6. April 1901 forbydes alt Svinehold paa de Lossepladser for Affald, der findes eller maatte blive indrettede i Frederiksberg Birk.

20) Ved Bekjendtgjørelse af 28. Septbr. 1901 er Gjentofte Sogn i Sjællands Stift delt i kirkelig Henseende saaledes, at en Del udskilles til et særskilt Sognekald med den ved Hellerup opførte Kirke som Sognekirke.

21) Med Hensyn til Telefonanlæg paa Landet meddeler Bekjendtgjørelsen af 19. Januar 1901 Driftsreglementet for Møens og Nyords private Telefonnet, og ved Bekjendtgjørelse af 26. Januar 1901 anerkjendes Højrup-Ferup Telefonselskab, saaledes at dets Virksomhedsomraade er fastsat til Lejrskov Sogn i Ribe Amt og Harte Sogn i Vejle Amt med en Forbindelsesledning til Kolding.

22) Ved Bekjendtgjørelser af 12. April og 5. Juli 1901 er der vedtaget Ændringer i Vedtægt og Tarif samt i Regulativet angaaende Betaling for Forretninger, Alt vedrørende den almindelige Brandforsikring for Landbygninger.

23) Ved Bekjendtgjørelser af 7. Maj og 21. December 1901 er der vedtaget Tillæg til Bygningsreglementer,

henholdsvis for Gjentofte—Ordrup Sogne og Sundby—Nathanaels Sogne i Kjøbenhavns Amt.

24) Ved Kundgjørelse af 27. September 1901 er der vedtaget Tillæg til Statuter for Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet i Jylland.

25) Med Hensyn til Sogneindlemmelser er i Aarets Løb vedtaget, at St. Knuds Landdistrikt i verdslig Henseende indlemmes i Odense Kjøbstad; i Nykjøbing Kjøbstad paa Mors indlemmes det Landdistrikt, der med Hensyn til Fattig- og Skolevæsen har hørt under Kjøbstaden; i Sorø Kjøbstad indlemmes forskjellige Matrikulnumre; nogle Ejendomme i Frederiksborg Birk henlægges til Kronborg vestre Birk; nogle Ejendomme i Alsønderup Sogn indlemmes i gejstlig Henseende i Helsinge Sogn, og andre Ejendomme af samme Sogn i Maarum Sogn. Endelig henlægges i gejstlig Henseende nogle Ejendomme til Birkerød og Bloustrød Sogne.

26) Ved Bekjendtgjørelser af 2. og 31. Januar, 1. Marts, 1. og 30. April, 31. Maj, 1. Juli, 1. August, 2. Septbr., 1. og 31. Oktober 1901 er der meddelt offentlig Anerkjendelse til en stor Række Sygekasser rundt om i Landet.

27) Der er i Aarets Løb stadfæstet Sundhedsvedtægter for følgende Landkommuner: Skydebjerg—Orte i Odense Amt, Vesterskjerninge—Ulbølle i Svendborg Amt, Vester Aaby—Aastrup, Østerskjerninge—Hundstrup og Ollerup—Kirkeby i samme Amt, Flade—Gjærum i Hjørring Amt, Hodde—Tistrup i Ribe Amt, Rødovre i Kjøbenhavns Amt, Østerlars—Gudhjem i Bornholms Amt, Falslev—Vindblæs i Randers Amt og Soderup—Eskildstrup i Holbæk Amt.

28) Der er i Aarets Løb sket Forandring i Fortegnelsen over Landeveje og Landevejsgader i Aarhus Amtsraadskreds, i Roskilde Amtsraadskreds og for Bornholms Landevejsfortegnelses Vedkommende.

Noteringen paa Kjøbenhavns Kvægtorv i Femaaret 1897—1901.

Af Veterinærkonsulent *Johannes Arup.*

Før 1897 gaves der ikke nogen samlet Notering for Kvægomsætningen paa Kjøbenhavns Kvægtorv, men der offentliggjordes mindst tre afvigende Markedsberetninger i Blade og Ugeskrifter. De opgaves af forskjellige Kommissionsfirmaer, og man fik det Indtryk, at de skulde tjene særegne og ikke de almindelige Interesser. Dette fremgik bl. a. af, at den i »Nationaltidende« givne Beretning i lang Tid Uge efter Uge var højere end den, der fandtes i »Ugeskrift for Landmænd«*). Det laa da nær at antage, at Forbrugerne af Kjød skulde have det Indtryk, at Kvægpriserne vare høje, hvorimod Landmændene, der læste den lavere Notering i deres Blad, skulde fristes til at sælge billigere. Der er dog næppe mange blevne skuffede herved, thi da Noteringen oven i Kjøbet ofte opgaves uforandret i Maaneder, ja halve Aar igjennem, saa er der næppe Tvivl om, at Handelen er gaaet for sig uden at ret mange have taget Hensyn til Noteringerne, og naar man nu ser tilbage herpaa, faar man nærmest et Indtryk af smaalige Handelsinteresser og en ret primitiv Opfattelse af den Virkning og Betydning en Notering bør have. Dette kunde gaa paa en Tid, da Landmanden personlig tog mere Del i Markedet end det senere blev

*) Jvf. »Nat.-Tid.« $^{26}/_{16}$ 93.

Tilfældet; han behøvede da ingen Notering, men da dette Forhold forandredes, maatte man ogsaa komme ind paa at stille Fordring til en paalidelig Markedsberetning.

Kravet om en saadan kom først frem i Landhusholdningsselskabet i 1890, og da jeg, efter at være bleven ansat i England Aaret forud, ved at sammenligne de gode engelske Markedsberetninger med de kjøbenhavnske, snart havde faaet Øjnene op for de sidstes Upaalidelighed, var det naturligt, at jeg havde søgt Oplysning om de engelske Noteringers Tilblivelsesmaade og indsendte en Beretning herom. Denne omdeltes paa et følgende Repræsentantmøde i Landhusholdningsselskabet og efterfulgtes senere af nogle Bidrag til Kvægnoteringsspørgsmaalet, da Sagen yderligere var bleven taget op af de samvirkende sjællandske Landboforeninger*), til hvis Beretning jeg iøvrigt skal henvise. Her skal jeg kun, som et Exempel paa den gjennemgaaende høje Udvikling af de engelske Handels- og Omsætningsforhold, anføre, at de givne Markedsberetninger for Kjødhandelen tilvejebragtes ad privat Vej for Pressen. Meddeleren til »Press Association«, hvorfra de fortrinlige Beretninger spredtes til Landbrugs- og Dagblade, samlede Materialet til disse ved Henvendelse til Kjøber og Sælger, og den Omhu, hvormed han arbejdede, gjorde, at de forskjellige Oplysninger beredvilligt ydedes ham. Gjennem saadanne særlige Referenter er det ogsaa, at de lokale Blade søge Oplysninger fra de respektive Markeder. Det er kun under et vel udviklet Handelssystem, hvor baade Sælger og Kjøber har den fulde Forstaaelse af, at en paalidelig Notering i Længden bedst fremmer Omsætningens Interesse, at Pressen paa en saadan Maade kan tage Arbejdet op, og da den er vis paa at blive kritiseret fra begge Sider, kan ad denne Vej utvivlsomt de mest upartiske Markedsberetninger fremkomme.

Hvor man ikke er kommen saa vidt, har man bestræbt sig for at faa mere eller mindre officielle Note-

*) Se Konsulentberetning $18^{90}/_{91}$, Side 143, og 1892, Side CIII.

ringer. Saaledes er det ved de tyske Markeder i Reglen Markedsforvaltningen, der indsamler Materiale og afgiver Beretning. I Hamborg fastsættes Noteringen af Udvalg, hvori Direktøren for Markedet er Formand, medens Medlemmerne vælges af Kommissionærer og Slagtere for de forskjellige Kvæggrupper. — I Henhold til en Bestemmelse i Loven om Landbrugskamrenes Oprettelse af 20. Juni 1894, der tilsagde Landmændene Ret til at deltage i Markedernes Bestyrelse og Fastsættelsen af Prisnoteringen, har Landbrugsministeriet endelig, efter mangfoldige Opfordringer, den 9. Juli 1900 udstedt en Bekjendtgjørelse om Oprettelsen af Noteringskommissioner for en Del preussiske Markeder; i disse skulle Landmænd, Kommissionærer og Slagtere have Sæde. Det forlyder dog, at det, trods den mangeaarige Agitation for at faa Landmænd ind i Kommissionerne, er vanskeligt at finde saadanne, der ville have med dette Arbejde at gjøre, hvad der er naturligt nok, da kun den, der tager stadig og aktiv Del i Markedshandelen, kan faa fuldt Indblik i Omsætningen, og den Landmand, der gjør det, kommer ind under Kategorien Handelsmand, og hører da til de mistænktes Gruppe.

Iøvrigt staar Striden i Tyskland stadig om, hvorvidt der skal noteres efter levende Vægt eller Kjødvægt. Herom siger den nævnte Bekjendtgjørelse kun, at den skal finde Sted paa samme Maade som hidtil. Da jeg i et Foredrag, som jeg i 1896 havde den Ære at holde her i Selskabet, udførlig har omtalt denne Sag, skal jeg nu kun anføre, at jeg hidtil ikke har kunnet overbevise mig om, at Levendevægts-Noteringen er at foretrække for den anden. Hovedsagen bliver dog, at man faar en paalidelig Notering, der ikke er fastsat af enkelte interesserede Firmaer. Under Diskussionen efter det nævnte Foredrag, hvor man kom nærmere ind paa Noteringsspørgsmaalet, fremsattes Ønsket om Sammenkaldelse af et Møde, og efter de faldne Udtalelser at dømme, turde man gjøre Regning paa Markedsforvaltningens Medvirkning til Fremkaldelsen af en ensartet

Notering for Kjøbenhavns Kvægtorv. Landhusholdningsselskabet indbød derfor kort efter til et saadant Møde for at forhandle herom med Kommissionærerne ved Markedet. Svaret fra disse blev imidlertid en Bekjendtgjørelse om, at man fra 1. Febr. 1897 selv havde valgt en Kommission, der skulde give en Fællesnotering, og derved maatte man foreløbig blive staaende, saa at det berammede Møde bortfaldt.

Det saaledes dannede Noteringsudvalg fremkom altsaa under et stærkt Tryk fra Landbrugets Side, og da Kommissionærerne paa Forhaand havde afslaaet al Forhandling med dette, kunde man ikke vente, at Udvalgets Arbejde vilde blive modtaget med særlig Tillid. Alligevel var det, at man fremtidig kun fik med én Notering at gjøre, et betydeligt Fremskridt. Det blev da ikke længere de enkelte Firmaers Privatinteresser, der fik Lov til at raade, det maatte antages, at man maatte blive tvunget til at følge et vist Princip, og selv om Noteringen derfor fortrinsvis skulde blive et Udtryk for Kommissionærernes Fællesinteresser, saa maatte det dog blive mulig ved en Sammenligning med Beretningerne fra de Markeder, hvormed Kjøbenhavn staar i Forbindelse, at finde et Korrektiv for Noteringens Betydning, naar man fik tilstrækkeligt Materiale til Raadighed.

Da vi aarlig udføre over 100,000 Kreaturer, dels i levende, dels i slagtet Tilstand, er det klart, at Hjemmemarkedet som Helhed maa være stærkt paavirket af Priserne i de Lande, hvortil vor Udførsel finder Sted. Det er saaledes Hamborgs Kvægnotering, der i første Række faar Betydning for os, fordi der til dette Marked og til Rhinbyerne gjennem Karantænerne har været en nogenlunde jævn og regelmæssig og langt den betydeligste Udførsel af Kvæg og Kjød. — Den paalidelige Hamborger-Notering egner sig saa meget mere til en Sammenligning, som man der følger samme Princip som i Kjøbenhavn, idet ren Kjødvægt lægges til Grund for Noteringen. Hertil kommer, at de Stude og Kvier, for hvilke den højeste Notering finder Sted, væsentlig

ere af samme Beskaffenhed og variere omtrent paa samme Maade til de forskjellige Aarstider i begge Markeder. Dog ere de bedste Varer forholdsvis mere ensartede og talrigere til Stede i Hamborg, hvorfor Noteringerne, der lægges til Grund for denne Sammenligning, maa anses for at være lidt højere dér end i Kjøbenhavn; navnlig vil vort Kvæg, der er underkastet Tvangssalg, vanskelig opnaa den højest noterede Pris.

Men iøvrigt kan den højeste for første Klasses Varer givne Notering — der ikke indbefatter den betalte Overpris for enkelte fortrinlige Varer — ret godt tjene til Sammenligning, og paa de her fremstillede grafiske Tavler (se Side 536 og 537) vises det maanedlige Gjennemsnit af det højeste Tal for hver enkelt Uges Notering.

Der er dog andre Forhold, som maa tages i Betragtning og som gjør, at man ikke umiddelbart kan anstille en Sammenligning. Saaledes finder der fra Hamborg en ugentlig, nogenlunde regelmæssig Export Sted til andre tyske Markeder, og denne bidrager i høj Grad til at regulere Markedsprisen, netop fordi de fremmede Opkjøbere ikke ere bundne til Markedet der, men have Berliner-Markedet i Baghaanden. Før 1898, da alle vore Kreaturer førtes levende til Hamborg, var Udførselen derfra langt større, og det konkurrerede da med Berlin om Afsætningen til Rhinbyerne; nu er denne aftaget ret betydelig, men er alligevel stor nok til at kunne virke regulerende paa Priserne, idet der af c. 70,000 Stkr. aarligt tilført Storkvæg udføres c. 16,000 Stkr. i Antal af fra 150—400 ugentlig. I Reglen naas den højeste Pris i April—Juli for derefter at falde noget ved Fremkomsten af Marskkvæget, og den laveste Pris haves ofte i Oktober; dog kan dette Forhold forrykkes flere Uger til begge Sider efter Vejrforholdene og de deraf følgende Græsningsbetingelser i Marsken. Dette ses ret regelmæssig for de sidste 3 Aars Vedkommende, hvorimod Noteringslinien for 1897 og 98 fremviser større Uregelmæssigheder, navnlig vedblev Priserne efter Oktober at

falde, 1897 endogsaa meget betydeligt, og dette Prisfald gik endnu lavere i Januar 1898. For en Del er denne Uregelmæssighed fremkommen som Følge af forandrede Indførselsbestemmelser for det danske Kvæg. Indtil April 1898 kunde nemlig dette, selv om det havde reageret i Karantænerne, sælges paa Markedet, medens det reagerede Kvæg efter den Tid skulde føres tilbage ad Søvejen. Der udførtes derfor i Vinteren 1897—98 en forøget Mængde Kvæg fra Danmark til Tyskland, og kun meget lidt efter April 1898, indtil Forholdene igjen reguleredes ved at man lærte dels at benytte Karantænerne under de nye Forhold og dels at forøge Kjødudførselen. Samtidig var Noteringen meget lav i England.

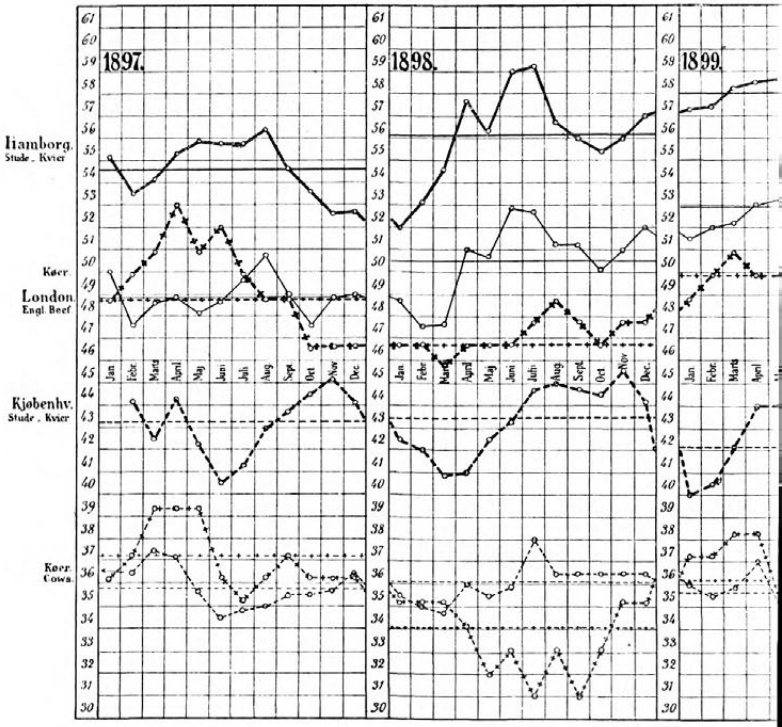
I Modsætning hertil er Kjøbenhavns Marked af langt mere lokal Natur. Bestræbelserne for at udvikle det til et Exportmarked ere ikke lykkedes og ville næppe føre til noget, særlig efter at Tilførslerne fra Sverrig maa antages at være ophørte. Vort Overskud af Kvæg til Udførsel stammer udelukkende fra Jylland, der ogsaa leverer et Kontingent til Kjøbenhavns Forsyning langt ud over, hvad der udføres derfra, og ikke sjældent overfylder Markedet, naar Priserne i Tyskland have været nedadgaaende. Hverken Udførselen til Tyskland eller England kan under regelmæssige Forhold ventes at ville gaa over Kjøbenhavn. Der finder vel Udførsel Sted, saaledes af Tyre til Berlin, en Del Kvæg er vel ogsaa slagtet til Hamborg, men iøvrigt er det nærmest til England, at der har fundet direkte Udførsel Sted. Udførselen er dog hverken betydelig eller regelmæssig — med en lidt større Tilførsel af Storkvæg end til Hamborgs Marked er Udførselen knapt halv saa stor, ca. 7500 Stkr. —; egentlig prisregulerende bliver den heller ikke, da en Overfyldning af Kjøbenhavns Marked ofte finder Sted, naar Priserne paa vore udenlandske Markeder, der skulle tage Overskuddet, ere nedadgaaende. I opadgaaende Retning synes Kjøbenhavn derimod af og til at paavirkes direkte af de engelske Markeder, med hvilke det er i mere direkte Forbindelse end f. Ex. Jylland,

men det er i Reglen kun for kort Tid, da det engelske Marked i de her omtalte fem Aar kun har været benyttet som Reservemarked. Kommer hertil, at i Kjøbenhavn synes — i Modsætning til Hamborg — den højeste Notering at falde i November, medens Sommerens Priser ere meget trykkede, hvad der vel for en Del turde være begrundet i, at man betaler det staldfodrede Kvæg særlig højt om Efteraaret og i den ejendommelige Lammesæson i Kjøbenhavn, saa vilde man forud vide, at Svingningerne i den kjøbenhavnske Prisliste — dennes Paalidelighed forudsat — maatte vise sig større end i Hamborgs, og at man ikke kunde gjøre Regning paa, at hine parallelt vilde følge disse. Det kunde overhovedet synes vanskeligt at ville kontrollere den ene Noteringsliste ved Hjælp af den anden. Fra Uge til Uge gaar det ikke; selv fra Maaned til Maaned maa man lære at tage Hensyn til de omtalte indgribende lokale Forhold, saa det bliver egentlig først ved at tage Gjennemsnitstallene for en længere Periode, at Paavisningen bliver let.

Tage vi saaledes det aarlige Gjennemsnit af den højeste ugentlige Notering for Stude og Kvier paa begge Markeder for 1897—1901, faa vi følgende Tal i Øre pr. Pd. slagtet Vægt:

	1897	1898	1899	1900	1901
Hamborg	54.1	55.6	57.5	58.0	57.9
Kjøbenhavn	42.7	42.9	41.6	45.6	45.5
Forskjel	11.4	12.7	15.9	12.4	12.4

Forinden vi gaa nærmere ind paa disse Tal, skal det anføres, at Omkostningerne ved at sende 1 Pund Kjød til Hamborg fra Danmark udgjør i Fragt, Told, Kommission osv. henimod 12 Pfg. pr. Pd., og at Omkostningerne ved Forsendelse af Kvæg omtrent løber op til det samme. Gaar man ud fra, at Hamborger-Noteringen er noget højere end den kjøbenhavnske for Stude og Kvier, og at Forskjellen i Prisen tillige skal dække Forhandlingsomkostningerne i Kjøbenhavn, saa synes begge Noteringerne for Aarene 1897, 1898, 1900 og 1901 at falde ret godt sammen.

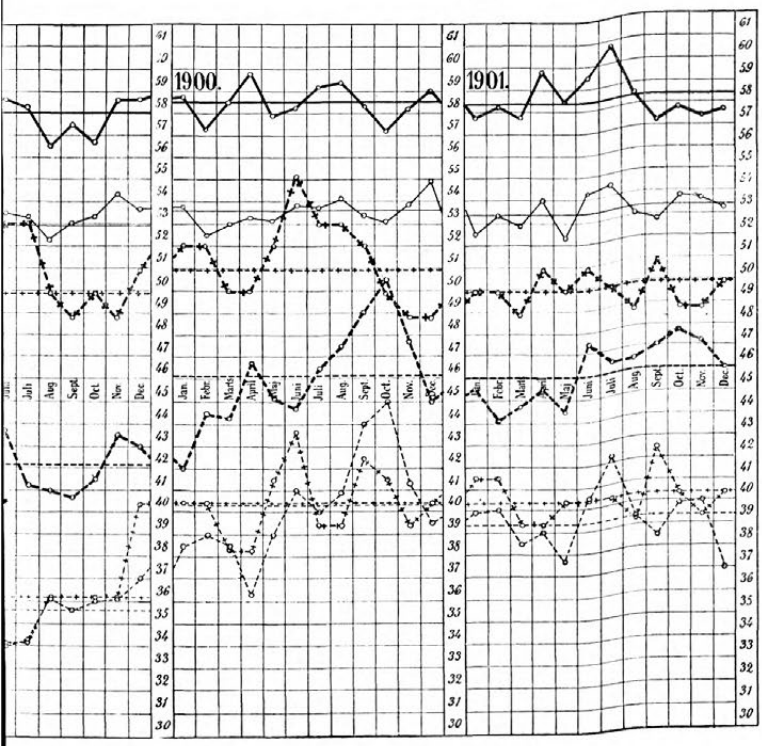

De vandrette Linier betegne halve Kroner; hele Kroner findes midt

For Køernes Vedkommende se Tallene saaledes ud:

	1897	1898	1899	1900	1901
Hamborg	48.4	50.1	52.4	53.1	52.9
Kjøbenhavn	35.3	35.6	35.2	39.8	38.9
Forskjel	13.1	14.5	17.2	13.3	14.0

Her er Forholdet det samme for de nævnte 4 Aar. At Forskjellen er noget større er formentlig i god Samklang med den i Hamborg noterede højere Pris og den større Risiko Køerne frembyde, og at Aaret 1897 i begge Tilfælde har den mindste Forskjel, turde finde sin For-

imellem Linierne. De lodrette Talkolonner angive Kroner pr. 100 Pd.

klaring deri, at der den Gang væsentlig indførtes Kvæg. For disse 4 Aar ser altsaa Noteringen ret paalidelig ud, men 1899 viser en betænkelig Undtagelse, og det var denne, som jeg blev opmærksom paa i Løbet af Aaret, og som den Gang bevægede mig til nøjere at gjennemgaa Noteringen.

For de to forudgaaende Aars Vedkommende og navnlig fra Midten af 1897*) havde jeg fulgt Opgivelserne fra Kjøbenhavn og fundet, at de, saa vidt jeg kunde se, har-

*) Samtidig offentliggjorde de samvirkende sjællandske Landbofor eninger en kort Tid en Notering, der gjentoges i 1898.

monerede med Hamborgs Notering og i 1899 fulgte Svingningerne ogsaa godt nok, men hen paa Efteraaret blev det mig paafaldende, at man i Kjøbenhavn stadig holdt sig under foregaaende Aars Middelpris, medens man i Hamborg hele Tiden var over denne. Den aarlige Middelpris for 1899 blev for Stude og Kvier i Hamborg 1.9 Øre højere end i 1898, hvorimod den i Kjøbenhavn blev 1.3 Øre lavere, altsaa en Forskjel af over 3 Øre, som Noteringen sidstnævnte Sted synes at være for lav. Hvori kunde det ligge? Det laa nær først at søge Forklaringen i Indførslerne til Markedet, men disse vare mindst i 1899 (71.2 Tusind mod 72.1 Tusind i 1898), og heller ikke den ugentlige Fordeling af Tilførslerne gav noget Svar paa Spørgsmaalet.

Jeg forsøgte da at indlægge Prislinien for det engelske Kjødmarked i den grafiske Fremstilling for ad denne Vej at finde Aarsagen til den lavere Notering i Kjøbenhavn. Det engelske Kjødmarked er selvfølgelig underkastet andre Paavirkninger end Hamborger-Markedet, da England for Halvdelen af sit Kjødforbrug er afhængig af oversøiske Tilførsler, og det altsaa bliver disse, der i første Led bestemme Markedsprisen paa dette Marked. Den Notering, jeg her kunde anvende til Sammenligning, betegner ikke Prisen for Kvæg, men for engelsk Kjød — ikke skotsk, der noteres højere —, men da her kun er Tale om Svingningerne i Markedet og ikke om nogen direkte Sammenligning, har det jo intet at sige. Middelprisen for English Beef udgjorde for

1897	1898	1899	1900	1901
48.9	46.6	49.8	50.9	49.3

og viste sig saaledes, uagtet den i Modsætning til Hamborg og Kjøbenhavn var lavere i 1898 end i 1897, dog i Aaret 1899 at være højere end begge de foregaaende Aar, saa det blev derved endnu usandsynligere, at den kjøbenhavnske Notering kunde være rigtig. Kommer hertil, at en fra Esbjerg Marked offentliggjort Notering,

der var fremkommen siden Sommeren 1898, heller ikke Sommeren 1899 var højere end det førstnævnte Aar, samt at der netop i hele denne Periode foretoges Transportforsøg med Kjød til Berlin, hvortil der ugentlig kjøbtes Kvæg til Slagtning baade i Esbjerg og i Kjøbenhavn, og dette selvfølgelig ikke som Regel kunde kjøbes billigere det ene end det andet Sted, saa maatte det blive mig klart, at man i Kjøbenhavn noterede for lavt det Aar. Da Noteringen i Esbjerg gives i levende Vægt, og kun haves for de sidste tre Aar, har jeg ikke medtaget denne paa den medfølgende grafiske Fremstilling, men skal til Sammenligning anføre den aarlige Gjennemsnitspris for Stude og Kvier i

	1899	1900	1901
Esbjerg.....	22.2	22.4	23.4 l. V.
Kjøbenhavn.....	41.6	45.6	45.5 sl. V.

hvoraf den forholdsvis højere Notering i Esbjerg i 1899 let ses.

Dersom den hele kjøbenhavnske Noteringslinie for det nævnte Aar blev flyttet ca. 3 Øre opad, synes den at kunne have passet ret godt ind i Systemet med de to andre Linier, saa man faar det Indtryk, at den hele Aaret systematisk er bleven holdt lavere end tidligere. Dette kunde jo være sket som Følge af Person- eller Systemskifte i Noteringsudvalget. Dog ved en personlig Henvendelse til en af de ledende Kvægkommissionærer i Januar 1900 meddeltes det mig, at der ikke havde fundet nogen Forandring Sted i de sidste Aar, og skjøndt Vedkommende vel syntes, at Noteringen tog sig noget underlig ud i det Selskab, hvori den præsenteredes, saa indrømmedes det dog, at den hørte hjemme der — men en tilfredsstillende Forklaring til den øjensynlig lavere Notering kunde ikke gives.

Kjødpriserne vare, som vi have set, i 1899 stegne i England, en yderligere Stigning begyndte igjen mod Slutningen af Aaret og fortsattes med Kulminationspunkt i Juni indtil September 1900. I Ly af denne opadgaaende

Bevægelse steg Kvægnoteringen i Kjøbenhavn, dog med et Par mindre Tilbagefald, hurtig fra Maaned til Maaned, samtidig med at der, navnlig i Aarets to første Kvartaler, udførtes en Del Kjød til England. Noteringen vedblev at gaa opad, og naaede her Højdepunktet i Oktober, altsaa flere Maaneder efter at den var begyndt at gaa nedad i England. Den maanedlige Notering, der i Januar var 17 Øre under Hamborgs og 9 Øre under Londons, kom derved i Oktober over sidstnævnte og Hamborgs nærmere end før i Femaaret, idet Forskjellen kun blev $6^1/_2$ Øre. En nogenlunde jævn Prisstigning paa $8^1/_2$ Øre fra Januar til Oktober synes næsten fænomenal paa Kjøbenhavns Marked; den synes noget umotiveret, da den ikke helt ud kan forklares af Tilførslerne til Markedet; og dog er den høje Notering i Oktober vistnok mere stemmende med Virkeligheden end den lave Pris i Januar, der var en Arv fra det foregaaende Aar. Paavirkningen af de samtidig høje Priser saavel i Tyskland som i England fremmede Spekulationen og drev de kjøbenhavnske Priser stærkt i Vejret, medens Indførselen af virkelig gode Kreaturer, hvorom Noteringen her drejer sig, sikkert til sine Tider har været sparsommere end ellers. At Prisfaldet i Novbr.—Decbr., der jo næsten synes typisk for vort Marked, derefter blev usædvanlig stærkt, er derfor ganske naturligt, og man synes at være gaaet ind i Aaret 1901 under ret normale Forhold, saa for dette Aar gjælder, at de her omtalte Noteringer synes at være fulgtes godt ad.

Hvad den for Esbjerg givne Notering angaar, da følger den temmelig nøje Handelsberetningerne fra Hamborg.

Det tør saaledes med Sikkerhed fastslaas, at saa længe Hamborger-Markedet er Hovedmodtager af vor Udførsel af Slagtekvæg, maa der være et vist konstant Forhold mellem de aarlige Middelpriser paa begge Markeder, svarende til Omkostningerne ved Omsætningen, medens den engelske Notering kun kan komme til at øve en forbigaaende Indflydelse.

Jeg skal indrømme, at det ikke vilde have overrasket mig, om Noteringen var bleven holdt gjennemgaaende lav, men der er næppe Tvivl om, at Noteringsudvalget har arbejdet paa at give en til de virkelige Forhold saa vidt mulig svarende Notering, og det synes som om misforstaaede Særinteresser for en Tid har fremtvunget en anden Fremgangsmaade. Det ligger da nær at spørge, hvem den lavere Notering skulde gavne?

Kommissionæren skulde det ikke være, han beregner sig sin Provision og burde være interesseret i en paalidelig Notering. Slagteren kan det ikke være, han vil overfor Kunderne foretrække en høj Notering, men iøvrigt er den ham ligegyldig, thi han véd godt nok, at Markedsprisen ikke retter sig efter Noteringen, men at denne kun kan være et Udtryk for hin, og heller ikke er Exportøren, der ogsaa maa betale Markedsprisen, tjent med den lave Notering, der giver Kommissionærerne paa de Markeder, med hvilke han staar i Forbindelse, et vrangt Begreb om Markedsforholdene hos os.

Det bliver altsaa kun Landopkjøberne, der kunne nyde godt af den lave Notering, forudsat at Landmanden — Producenten — tager den for gode Varer og handler derefter. For den Udenforstaaende kan det ganske vist tage sig noget besynderligt ud, at det er Opkjøberen, til hvem der tages mest Hensyn; dette er et Forhold, der næppe kjendes paa andre større Markeder, og denne burde sikkert have mindst Indflydelse, men der bliver næppe nogen anden Antagelse mulig. Fraset dette, saa tror jeg, at det vil være let at paavise, at heller ikke Opkjøberen i Virkeligheden kan have nogen Nytte af den lave Notering. Den fremkalder Overpris, skaber usund Konkurrence gjennem umodne Handelsmænd og forøger Landmandens Mistillid til Noteringen, saa at han ad andre Veje søger Oplysning om Markedets Tilstand. Alt dette koster Tid, Arbejde og Penge; besværliggjør Handelen og Omsætningen i Stedet for at fremme den, og skader os, som

alt omtalt, ogsaa overfor Udlandet. Kan der ikke skaffes fuld Tillid til en Notering, har den i Virkeligheden ingen Værdi. At ogsaa Noteringsudvalget har indset dette, tror jeg at se et Bevis for deri, at man igjen synes at have tilvejebragt det rette Forhold.

Gjennemsnitlig er der ugentlig tilført Kjøbenhavns Kvægtorv:

	1897	1898	1899	1900	1901
Januar	—	1650	1500	1540	1620
Februar	1340	1640	1360	1370	1530
Marts	1480	1490	1420	1620	1460
April	1420	1420	1470	1420	1440
Maj	1400	1410	1360	1450	1370
Juni	920	1070	1075	1040	1010
Juli	760	1230	830	1090	870
August	1040	1000	1230	1090	1040
September	1590	1460	1540	1520	1310
Oktober	1740	1570	1790	1590	1420
November	1620	1400	1550	1450	1400
December	1550	1300	1370	1330	1330
Hele Aaret	64700	72100	71200	71600	67700
Udfort	7511	7753	7376	7665	6607

Den Vej, man slog ind paa i 1897, er sikkert den bedste til at fremkalde en paalidelig Notering, kun tror jeg, det var ønskeligt, om man for at skaffe fuld Tillid til denne vilde gaa endnu et Skridt videre i den af Hamborg anviste Retning, saa at foruden Kommissionærerne nogle uafhængige Slagtere fik Sæde i Noteringsudvalget, og at man saa søgte en uinteresseret Formand til at samle de ugentlige Opgivelser fra Medlemmerne af Ud-

valget og affatte Markedsberetningen, der da tillige burde indeholde Oplysninger om den stedfundne Udførsel fra Markedet. Kunde man faa Inspektøren ved Kvægtorvet til at overtage dette Hverv ligesom i Hamborg, vilde der meget snart, naar baade Sælger og Kjøber blev repræsenteret i Udvalget, skabes en Tillid til Noteringen, der vilde have en gavnlig Indflydelse paa Omsætningsforholdene, og Noteringsudvalget vilde faa et taknemmeligere Arbejde, end det hidtil har haft.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Inspektør Hansen maatte beklage, at Kommissionærerne, som Selskabet havde sendt Indbydelse til Deltagelse i dette Møde, ikke vare komne til Stede; det saa ikke godt ud, og det saa meget mindre, som de havde været til Stede ved Mødet i 1897. Men Onsdag Aften er en uheldig Aften til Møde for disse Folk, eftersom de skulle træffe Arrangement med Hensyn til det kommende Marked. Hr. Slagtermester Juul vilde gjerne have været til Stede, men som Formand for Forsvarsbrødrene, der netop havde Fest, var han forhindret derfra. Da Sagen var for i 1897 gav Taleren om ikke et Løfte saa dog Forhaabning om, at Noteringen skulde blive ordnet paa en bedre Maade end hidtil. Talerens Bestræbelser vare gaaede ud paa at faa de smaa Noteringer til at falde bort og kun at faa én Notering, samt at man skulde indrette sig her i Kjøbenhavn ligesom andre Steder paa den Maade, at man havde et Noteringsudvalg, der var sammensat af Kommissionærer, Slagtere og af en af Kvægtorvets Embedsmænd, som var Formand for Udvalget. Dette sidstnævnte Medlem af Noteringsudvalget vilde muligvis ikke faa større Betydning ud over det at have en mæglende Indflydelse, at indsamle Oplysninger fra Udvalgets forskjellige Medlemmer og derefter at foretage Noteringen. Taleren antog nemlig, at Kommissionærerne ikke vilde modsætte sig en

saadan Ordning, men efter at have holdt et Møde med alle Vedkommende viste det sig, at Kommissionærerne vilde være fri for Kvægtorvets Embedsmænd i Udvalget. Magistraten mente, at man ikke skulde bøje sig herfor, men hverken Magistrat, Borgerrepræsentation eller Kvægtorvets Inspektør have Midler, hvorved de kunne fremtvinge noget i den Retning. De kunne godt sige: Saadan skal det være, men Modpartiet kan paa sin Side sige: Værs'go, men vi ønske ikke at have Part i Noteringsudvalget. Hvad dernæst Slagterne angik, da havde de ikke villet sende Delegerede til Udvalget. Hvad Grunden var dertil, kunde Taleren ikke sige, men de større Slagtere — det var jo dem, der navnlig skulde have Delegerede i Udvalget — sagde, at de havde ikke Tid, og Udvalget var saaledes kun kommet til at bestaa af Kommissionærer. Det havde imidlertid glædet Taleren, at Statskonsulent Arup havde indrømmet, at Sagen var i ganske god Gænge, og naar den var det, maatte man foreløbig lade det bero derved.

Taleren haabede, at dette Møde vilde have stor Betydning, hvad denne Sag angik; han skulde gjøre det klart for de Kommissionærer, der vare Medlemmer af Noteringsudvalget, at man her stadig saa hen til, hvad der skete paa Kvægtorvet, og at man fandt, at om end Udvalget gjorde sine Sager ordentlig, var der dog en svag Side ved det hele. Taleren troede imidlertid ikke, det vilde lykkes at faa Slagterne ind i Udvalget, men han antog, at Kommissionærerne i større Grad end tidligere vilde bestræbe sig for at faa Noteringen udført paa allerbedste Maade.

Hofjægermester Bech: Den ærede Indleder gjorde opmærksom paa, at for Jyllands Vedkommende var Kjøbenhavn et ret ubetydeligt Marked. I alt væsentligt gik Udførslen fra Jylland til Hamborg i Form af levende Kreaturer, og i det sidste Aar er der fra Jylland til Norge udført ca. 10,000 Stkr. Dette spiller ogsaa en Rolle og kan vel siges at være en Konkurrent til det kjøbenhavnske Marked. Tidligere gik en større Del af Udførslen fra det nordlige Jylland til Kjøbenhavn end nu, og overhovedet ser det ud til, at Kjøbenhavn

som stort Marked, altsaa som rækkende ud over Byens Forsyning, ingenlunde er i Fremgang, og hertil bidrager vistnok, som nævnt, at der ikke er en ganske heldig Notering. Taleren skulde ikke nægte, at en Sammensætning af Noteringsudvalget, som antydet, mulig nok vilde være en Forbedring, men han kunde ønske at henstille til Overvejelse en Tanke, som det kunde være ønskeligt at faa optagen, nemlig at der fandt en Indberetning Sted om de virkelig betalte Priser, ganske i Lighed med, hvad der finder Sted for Smørrets Vedkommende. Mejerierne ere anmodede om at indsende Meddelelser om de betalte Priser til et bestemt Kontor, og Gjennemsnittet af disse Priser offentliggjøres. Kunde det nu ikke tænkes, at der fra de større Sælgere kunde blive indsendt Meddelelse om de betalte Priser til et Fælleskontor? Taleren følte sig overbevist om, at hvis en saadan Kontrol fra Notering til Notering kunde finde Sted, vilde alle i Sagen interesserede føle sig mere betryggede end nu. Alle vide jo, at der betales Overpriser, men de, der ikke ere kjendte med Forholdene, vide ikke, i hvilket Forhold det sker. Det forekom Taleren, at der saavel for Producenter som for Konsumenter var et Spørgsmaal at tage op til Løsning.

Professor Maar vilde spørge Statskonsulent Arup, om han ansaa Noteringen i Hamborg for tilfredsstillende. Dernæst vilde Taleren berøre Spørgsmaalet om Indsendelsen af Beretninger fra Landmændene om de opnaaede Priser. Han havde haft Lejlighed til at beskæftige sig noget med Forholdene paa Kjøbenhavns Kvægtorv og var kommen til det Resultat, at hvis man skulde kunne opnaa at faa Forbedring indført i det her omhandlede Forhold, maatte der sættes meget store Kræfter i Bevægelse. Det vilde være overordentlig heldigt, hvis man, som Hofjægermester Bech hentydede til, kunde faa indsendt Beretning om de betalte Priser. Det har været forsøgt for længere Tid tilbage, vistnok for 12 Aar siden. Der blev rettet Opfordring til Landmændene om at indsende saadanne Beretninger, men Opfordringen blev kun sparsomt efterkommet, og efter nogen Tids Forløb ophørte Indsendelsen af saadanne Beretninger fuldstændig. Tiderne

have imidlertid forandret sig meget siden den Gang, og det var jo ikke usandsynligt, at de forskjellige Landbrugsinstitutioner nu med bedre Held end den Gang kunde tage Sagen op. Vanskeligheden, som her frembyder sig, er imidlertid den, at Kvægtorvet forsynes med Kvæg fra en stor Mængde Smaasælgere, Folk, der kun indsende ganske faa Kreaturer til Markedet, samt af Landhandlere, der opkjøbe de enkelte Dyr hos Producenterne, føre dem til Kjøbenhavn og sælge dem der.

Inspektør Hansen: For ca. 12 Aar siden blev der til alle Landboforeninger udsendt trykte Schemaer med Rubrikker for forskjellige Spørgsmaal, som skulde udfyldes og ledsage Kreaturerne til Markedet og der yderligere udfyldes med den opnaaede Pris, naar Salget var sket. Man kunde derefter se, hvad Dyret havde vejet, i hvilken Klasse det havde staaet og hvad Prisen havde været, og var Foranstaltningen bleven gjennemført i tilbørligt Omfang, vilde man derigjennem have haft et tilstrækkelig godt Materiale til Belysning af Markedsforholdene, men saaledes gik det nu ikke. Professor Maar sagde, at Indberetninger om de betalte Priser fremkom kun i ringe Mængde, og det er ogsaa rigtigt; der indkom kun 3. Schemaerne bleve liggende hos Landboforeningerne. Skal der komme noget ud af en saadan Fremgangsmaade, maa man henvende sig direkte til Landmændene; men her fremkommer saa den Vanskelighed, at det kun er faa Landmænd, der selv indsende Dyr til Markedet, det hele gaar gjennem Kommissionærer.

Professor Maar: Der indkom kun 3 Indberetninger? (Inspektør Hansen: Ja!). I Bladene fremkom der ikke ganske faa Opgivelser fra Landmænd, men de vare maaske ikke ganske nøjagtige.

Professor Segelcke: De fleste Landmænd kende ikke Vægten paa Kreaturerne. Man faar ikke Prisen opgiven i Forhold til Vægten. Herpaa vil det hele strande.

Inspektør Hansen: Man maa stadig erindre, at det er ikke Landmændene selv, der indsende Kreaturer, men Handelsmænd.

Statskonsulent Arup vilde sige til Inspektør Hansen, at det ikke havde været hans Mening at fremkalde noget nyt eller at henstille, at der skulde udøves nogen Tvang, thi han indsaa godt, at det ikke kunde ske. Hovedsagen var kun, at man med de Midler, der stod til Raadighed, kunde faa en saa paalidelig Notering som mulig. Lige overfor Hofjægermester Bech bemærkede Taleren, at man ikke ved Kvæget saaledes som ved Smørret havde en ensartet Masse at arbejde med, og derfor kunde ikke samme Fremgangsmaade benyttes for begge Deles Vedkommende. Det er ikke lykkedes for Kvægets Vedkommende at faa oprettet Andelsslagterier, der kunne bestaa. Man har prøvet det i Tyskland og England, men intet af disse Slagterier er blevet et Par Aar gamle. Noteringen paa Hamborgs Marked gaar for sig paa en ganske simpel Maade, og det er vistnok den paalideligste Notering, der findes i Tyskland. Udvalget bestaar af 3 Slagtere og 3 Kommissionærer. Disse Folk have smaa Sedler, og før de forlade Markedet, notere de derpaa Pris og Tendens og aflevere de udfyldte Sedler paa Forretningskontoret til Direktøren. Efter disse Sedler skrives Markedsberetningen, som, før den gaar i Trykken og udsendes, forevises for et af Udvalgets Medlemmer.

Hofjægermester Bech: Statskonsulent Arup sagde, at det ikke var lykkedes at faa lavet Andelsslagterier paa Kvægomraadet; men i Kolding Slagteri modtages der Kreaturer, som enten slagtes der eller sælges levende. Kunde man naa til, at Andelsslagterierne ogsaa beskæftigede sig med Kreaturer, vilde de vistnok gjerne indsende det Materiale, som de derved indsamlede, idet det vilde være den bedste Reklame for dem, naar de kunde vise, at de opnaaede et godt Resultat. Al Notering er mere eller mindre mangelfuld, men Taleren troede, at man ikke naaede sikkert frem, med mindre der sker en fuldstændig Offentliggjørelse af de betalte Priser,

meddelte fra en paalidelig Kilde. Forholdet er imidlertid vanskelig at faa ordnet, og det gaar ikke an at gaa til Landboforeningerne; de ere ikke det rette Mellemled i saa Henseende.

Proprietær Heiman: Det er sørgeligt, saa lidt Landmændene sende direkte til Markedet. Grundene hertil kunne naturligvis være forskjellige; men mon en af Grundene hertil ikke skulde være den, at de ikke finde Noteringen paalidelig? Landmændene ville hellere sælge hjemme til ubestemte Priser end sende Kreaturer til Kjøbenhavns Marked. Hvad man imidlertid bør komme ind paa er en Notering efter levende Vægt, men det er en vanskelig Sag at faa gjennemført. Hvorfor Taleren ønsker, at man skal komme til en Notering efter levende Vægt er, at saa faa Landmænd forstaa Noteringen efter Slagtevægt. Hvorledes beregnes den? Er det i Forhold til Kjødet, der faas af Kreaturet, eller hvorledes sker Beregningen? Alt dette kjende Landmændene ikke meget til. Dernæst burde man gaa et Skridt videre, nemlig til at faa Kreaturerne klassificerede. Alt dette vilde efter Talerens Mening hjælpe paa Handelen paa Kjøbenhavns Kvægtorv og maaske endvidere hjælpe til, at Kjøbenhavn kunde udvikle sig mere til at blive et Exportmarked end sket er i de senere Aar.

Landbrugskandidat Schou: Vil man have Markedet større, maa man lave Kommissionærforholdet om.

Statskonsulent Arup: Skulde man lave Forholdene paa Kjøbenhavns Kvægmarked om, blev man ikke færdig dermed i dette Møde. Taleren vilde nødig gjøre ret mange Indrømmelser til Proprietær Heiman i Spørgsmaalet om Notering efter levende Vægt. Selv med Hensyn til en saa almindelig Vare som Svin vil man ikke handle efter levende Vægt, men kun efter Slagtevægt. Taleren samstemmede med, hvad en af de første Mænd i Tyskland paa dette Omraade sagde, nemlig at den Mand, der ikke forstaar at benytte en Notering efter Kjødvægt eller Slagtevægt, forstaar heller ikke at benytte den efter levende Vægt.

Præsidenten (Kammerherre K. Sehested) rettede en Tak til Statskonsulenten for de særdeles interessante Meddelelser, som han havde givet her ved dette Møde. Det var glædeligt at høre, at Statskonsulent Arup efter de nøjagtige Undersøgelser, han havde foretaget, var kommet til det Resultat, at Noteringen siden 1897 virkelig viste sig at være ret betryggende. Taleren kunde slutte sig til det af Inspektør Hansen udtalte Ønske, nemlig at de Meddelelser, som vare givne her, vilde virke, som tilsigtet, paa Noteringsudvalget, saaledes at det yderligere vilde anstrenge sig for at fuldkommengjøre Forholdene med Hensyn til denne Sag.

Dette var det sidste Foredragsmøde i Vinter, men inden det sluttede vilde Taleren meddele, at Præsidiet i Aar havde forsøgt at holde nogle flere Foredragsmøder, end Tilfældet havde været i de senere Aar, og Forsøget havde paa en dobbelt Maade et glædeligt Udfald; dels havde Selskabet fundet megen Imødekommen ved Henvendelse til de Herrer Foredragsholdere, og dels havde Besøget ved disse Møder været langt større end i tidligere Aar, i hvilke der var blevet holdt færre Foredrag. Da Forsøget saaledes maa siges at være faldet heldigt ud, er det Præsidiets Agt at fortsætte paa samme Maade næste Vinter.

De Forenede Stater i Nordamerikas ny Margarinelov.

I de Forenede Stater er der den 1. Juli d. A. traadt en ny Margarinelov i Kraft, der i betydelig Grad forhøjer Fabrikationsskatten paa den egentlige Margarine. Den gamle Margarinelov fastsatte Betalingen af en Fabrikationsafgift af 600 Dollars (ca. 2239 Kr.) for ethvert Fabriksetablissement, stort eller lille, og endvidere en Skat af 2 Cents pr. pound (ca. 8 Øre pr. Pd.). Hertil kom en Næringsskat af 480 D. for enhver en-gros-Forretning og 48 D. for enhver Detailforretning.

Medens den sidste Skat er forblevet uforandret, ere Fabrikationsafgifterne i den ny Lov følgende:

1) Ethvert Fabriksetablissement, der fremstiller »kunstigt Smør« (»adulterated butter«), der har en »Schattering af Gult« (a shade of yellow), maa betale en Skat af 600 Dollars. For ethvert pound af saadant Margarine maa der betales 10 Cents (= ca. 40 Øre pr. Pd.);
2) Oleo-Margarine, som ikke kan forvexles med Smør, d. v. s. som ikke har en »Schattering af Gult«, betaler en Afgift af $^1/_4$ Cent pr. pound;
3) Fabriksetablissementer, som fremstille »process«- eller »renovated«-Smør, d. v. s. (ringere) Smør, som er smeltet og raffineret, med en Tilsætning udelukkende af Mælk, Fløde eller godt Smør, betale en Afgift af 50 D. aarlig.

— Fabrikationsafgiften paa den egentlige Margarine er altsaa bleven 5-doblet, forhøjet fra 2 til 10 Cents. Medens tidligere Gennemsnitsbeløbet af de samlede Statsafgifter var ca. 10 Øre pr. Pund Margarine, er det nu 42—43 Øre!

De Straffe, Loven fastsætter for Overtrædelse af dens Bestemmelser, ere meget haarde. Pengebøden kan stige indtil 5000 Dollars (= ca. 18,660 Kr.) og Fængselsstraffen til 2 Aar.

H. H.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Fra Udlandets Landbrugsstatistik.

Storbritanniens Landbrug. Opgørelsen over Arealets Benyttelse i Storbritannien 1902 foreligger nu. Sammenlignet med tidligere Aar stiller Forholdet mellem Agerland og Græsgange sig saaledes:

	Agerland *) (arable land)	Græsgange (permanent pasture)	Tilsammen
	Acres	Acres	Acres
1875.....	18,104,000	13,312,000	31,416,000
1880.....	17,675,000	14,427,000	32,102,000
1885.....	17,202,000	15,342,000	32,544,000
1890.....	16,751,000	16,017,000	32,768,000
1895.....	15,967,000	16,611,000	32,578,000
1901.....	15,590,000	16,827,000	32,417,000
1902.....	15,581,000	16,807,000	32,388,000

Landbrugskrisen i Storbritannien begyndte i 1870'ernes Midte. Tabellen viser, at siden 1875 er Storbritanniens Agerland formindsket med ca. $2^1/_2$ Mill. Acres, medens de permanente Græsgange ere forøgede med ca. $3^1/_2$ Mill. Acres, samt at henimod 400,000 Acres ere gaaede ud af Kultur siden 1890. Særlig de 2 første af disse Tal belyse

*) Herunder Kløver og ét- og toaarige Græsmarker.

mere end mange Ord den Virkning, Krisen har haft for det britiske Landbrug.

— Tallene for Kreaturbestanden vise ikke en saa bestemt Tendens som Tallene for Arealets Benyttelse; snart vokser og snart aftager Kreaturtallet. I det sidste Par Aar er det imidlertid formindsket, hvad der fremgaar af følgende Tabel:

Antallet var af:

	Hornkvæg	Faar	Svin
	Stkr.	Stkr.	Stkr.
1898	6,622,364	28,743,194	2,451,595
1899	6,795,720	27,237,664	2,623,813
1900	6,805,170	26,592 226	2,381,932
1901	6,763,894	26,377,200	2,179,925
1902	6,555,976	25,765,706	2,299,567

Relativt taget, naar Antallet af Dyr sammenlignes med Antallet af Mennesker, er der imidlertid en regelmæssig og stærk Tilbagegang i Kreaturbestanden. Det vil med andre Ord sige, at Storbritanniens Evne til at kødforsyne sig aftager stærkt Aar for Aar.

Analyse af Landbrugsprodukter, indførte til England. I Aaret 1. April 1901 til 31. Marts 1902 blev der paa Foranstaltning af Board of Agriculture analyseret 1703 Prøver indført Smør, 232 Prøver Ost, 13 Prøver frisk og 91 Prøver condenseret Mælk samt 14 Prøver Fløde. Ikke én af Smørprøverne var forfalsket, men 619 Prøver fandtes præserverede med Borsyre og 307 var kunstigt farvede. I de undersøgte Osteprøver fandtes ikke Margarine, men Indholdet af Fedt var i adskillige Tilfælde meget ringe, gaaende saa langt ned som til 1 pCt. 2 Prøver condenseret og 1 Prøve frisk Mælk bleve konfiskerede.

Kreaturbestanden i Tyskland. Den 1. December 1900 fandt der en almindelig tysk Kreaturtælling Sted, der gav

det i nedenstaaende Tabel angivne Resultat. Til Sammenligning anføres Tallene fra Tællingerne i 1892 og 1883:

	1900	1892	1883
	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Heste	4,195,361	3,836,256	3,522,545
Hornkvæg:			
under 1 Aar	4,322,417	6,045,641	5,069,132
fra 1—2 —	2,764,856		
2 Aar og derover:			
Tyre	133,252	185,252	185,035
Køer og Kvier	10,458,631	9,946,164	9,087,293
Andet Kvæg	1,260,536	1,378,637	1,445,204
I Alt	18,939,692	17,555,694	15,786,664
Faar	9,692,501	13,589,612	19,189,715
Svin	16,807,014	12,174,288	9,206,195
Geder	3,266,997	3,091,287	2,640,994

Naar Faarene undtages, har der altsaa i de sidste 8 Aar fundet en Tilvækst Sted af Kreaturbestanden.

Antallet af Heste er vokset med ca. 360,000. Af det samlede Tal var 138,845 Militærheste, hvad der er ca. 12,000 Stkr. mere end i 1892. Af Hestene paa 4 Aar og derover anvendtes de 2,390,502 udelukkende eller hovedsagelig i Landbruget, eller lidt mere end i 1892 (2,384,386).

Kvægtallet viser i de forløbne 8 Aar en Fremgang af ca. 1,400,000. Indenfor de enkelte Klasser er der en ikke ubetydelig Tilbagegang i Afdelingen »Tyre, 2 Aar og derover«, hvad der hovedsagelig skyldes den Forskydning, der har fundet Sted i Avlstyrenes Alder: i 1900 fandtes der 133,387 Tyre mellem 1 og 2 Aar, der benyttedes til Avl, mod kun 96,333 i 1892.

Uagtet Kreaturbestanden i det tyske Rige saaledes er voksende, er den dog ikke vokset i Forhold til Befolkningen. Kun Svinene udvise en Tilvækst, der er større end Befolkningstilvæksten. *H. H.*

Lov vedrørende Hold af Avlstyre.

Der er for nylig i Elsasz-Lothringen vedtaget en Lov om Hold af Avlstyre, hvis Hovedbestemmelser ere følgende:

Kommunalbestyrelsen har den Forpligtelse at ordne Kommunens Hold af Avlstyre (§ 1). For at opfylde denne Forpligtelse skal Kommuneraadet tage Bestemmelse om at Avlstyrene enten: 1) skulle tilvejebringes og holdes af en eller flere Tyreholdere, eller 2) tilvejebringes af Kommunen og holdes af en eller flere Tyreholdere, eller 3) tilvejebringes og holdes af Kommunen. Overdragelse af Avlstyreholdet efter Licitationsprincipet, saaledes at det gives til den, der fordrer mindst, er ikke tilladt, lige saa lidt som den vekslende Overdragelse til alle eller enkelte af Besidderne. Andre Former for Indretning af Avlstyreholdet ere paa Anmodning af Kommuneraadet og med Ministeriets Tilladelse mulige (§ 2). Antallet af Avlstyre skal afpasses saaledes, at der som Regel holdes en Avlstyr for hver 80 Stkr. avlsdygtigt (sprungfähigen) Hornkvæg (§ 3). De med Avlstyreholdet forbundne Omkostninger ere Pligtudgifter for Kommunen. Kommuneraadet kan til den hele eller delvise Bestridelse af disse Omkostninger beslutte Opkrævning fordelt paa Besidderne af Køer og Kalve efter det Antal, de den 1. April hvert Aar ejer, saa vel som Opkrævning af Bedækningspenge for Benyttelsen af Avlstyrene (§ 4). Kommuneraadene for Kommuner, der grænse op til hinanden, have Ret til at beslutte Oprettelsen af fælles Avlstyrehold for de vedkommende Kommuner eller Dele af disse (§ 7). Alle Aktstykker vedrørende Avlstyrehold skulle ikke indregistreres og ere stempelfri (§ 19).

— Som et karakteristisk Eksempel paa, hvorledes Statsmagten kan gribe ind i Forhold, som man herhjemme ordner ved det private Initiativ og i hvilke man sikkert vil frabede sig det offentliges Indgriben, er denne Lov formentlig af Interesse. *H. H.*

Prisopgaver

udstedte af

det kgl. danske Landhusholdningsselskab og den tekniske Forening 1902.

Da der her i Landet aarlig indføres ca. 10 Millioner Pd. Kartoffelstivelse til en Værdi af ca. 1 Million Kroner foruden forskellige Produkter, til hvis Fabrikation dette anvendes som Raaemne, anser man det for ønskeligt, at det undersøges, hvorvidt Kartoffeldyrkningen med Fordel kan udvides her i Landet, og under hvilke Former en Kartoffelstivelse-Industri bedst kan tænkes udviklet her hjemme.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og den tekniske Forening have derfor besluttet at udstede følgende Prisopgaver:

1) En Redegørelse for den Betydning en Udvikling af Kartoffeldyrkningen vil kunne ventes at faa for Danmarks Agerbrug, samt for de Midler, ved hvilke en saadan Udvikling paa rentabel Maade kan fremmes.

2) En Beskrivelse af de moderne Kartoffelstivelsefabrikker, bilagt med Overslag over Anlægssum og Driftsudgifter for et Par forskellige Størrelser, navnlig for saadanne, der kunne tænkes passende for Andelsfabrikker her i Landet. Man vil sætte Pris paa, at Besvarelsen ledsages af en kritisk Vurdering af de Metoder, der hidtil ere brugte eller foreslaaede til Bestemmelsen af Kartoflers Stivelseindhold, og eventuelt af Forslag til ny praktiske Metoder.

For den bedste fyldestgørende Besvarelse af den første Opgave udsætter det kgl. danske Landhusholdningsselskab en Præmie af 300 Kr., for den bedste fyldestgørende Besvarelse af den anden Opgave udsætter den tekniske Forening med Understøttelse af det Raben-Levetzauske Fond en Præmie paa

500 Kr. Bedømmelsen er overdraget et Udvalg, bestaaende af Fabrikejer, Etatsraad Vilh. Jørgensen, Direktør C. A. Olesen, Professor N. Steenberg (Formand) og Professor T. Westermann, med Bemyndigelse til eventuelt at supplere sig.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og den tekniske Forening ere berettigede til at lade de præmierede Besvarelser offentliggøre.

Besvarelserne, forsynede med Motto eller Mærke og ledsagede af forseglede paa samme Maade betegnede Konvolutter, som indeholde Oplysning om Forfatterens Navn og Adresse, indsendes senest den 31. December 1903 til den tekniske Forenings Sekretær.

Eksemplarer af Prisopgaven kunne erholdes i Wilh. Priors Hofboghandel, Købmagergade 52, København K.

Generalforsamling
i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Selskabets ordentlige Generalforsamling afholdes Onsdagen den 17de December 1902, Kl. 7 Efterm., paa Prinsens Palæ.

Dagsorden findes nedenstaaende.

I Bestyrelsesmødet, som afholdes samme Dag Kl. $12^1/_2$ i Selskabets Lokale, Ved Stranden 14, opgøres Resultatet af den af Selskabets Medlemmer foretagne Stemmeafgivning paa:

1) 2 Præsidenter, idet Kammerherre, Hofjægerm. B. Lehnsgreve Wedell afgaar efter Tur, og Professor Th. R. Segelcke er afgaaet ved Døden.
2) 6 Medlemmer af Bestyrelsesraadet, idet Etatsraad H. N. Valentiner til Geddesdal, Godsinspektør H. C. G. Tilemann, Mosager, Hofjægermester L. Greve Reventlow til Rudbjerggaard og Kammerherre, Hofjægermester J. L. Greve Ahlefeldt-Laurvig-Bille til Egeskov afgaa efter Tur, Forpagter F. Bokelmann Nørregaard er afgaaet ved Døden og Rentier C. Valentiner, Frederiksberg, ikke ønsker Genvalg.
3) 1 Revisor, idet Kammerherre J. de Neergaard til Gunderslevholm afgaar efter Tur og ikke ønsker Genvalg.
4) 1 Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Land-

mænds Uddannelse«, idet Professor, Dr. phil. O. T. Christensen, Kjøbenhavn, afgaar efter Tur. Genvalg kan ifølge Lovene finde Sted ved samtlige ovenanførte Valg.

Stemmeafgivningen foregaar skriftlig, idet en fremsendt Stemmeseddel udfyldes, underskrives og i en medfølgende Konvolut indsendes til Selskabets Sekretariat eller afleveres til Bestyrelsen før Begyndelsen af dennes Møde den 17de December, Kl. 12½, i hvilket Stemmesedlerne aabnes og Stemmeoptællingen finder Sted.

Ifølge Landboforeningernes Stemmeafgivning ere følgende valgte som Amtsrepræsentanter i Bestyrelsesraadet:

for Ringkjøbing Amt: Proprietær, Landbrugskandidat P. Olufsen, Qvistrup.
— Ribe Amt: Forstander N. Pedersen, Ladelund.
— Vejle Amt: Gaardejer J. P. Jensen, Gl. Sole.
— Maribo Amt: Proprietær O. Rasmussen, Gaabense.
— Sorø Amt: Godsejer A. Bech, Kruusesminde.
— Præstø Amt: Forp. G. P. Thalbitzer, Turebyholm.

Suppleringsvalg for Aarene 1903 og 1904:

for Aalborg Amt: Godsejer M. Ahlmann til Langholt er afgaaet ved Døden. I hans Sted er valgt Hofjægermester E. Skeel til Skeelslund.

Dagsorden.

1) Udfaldet af de foretagne Valg.
2) Bestyrelsesraadets Valg af Medlemmer til Belønningsudvalget, Bogudvalget, Redskabs- og Maskinudvalget og til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen.
3) Optagne ny Medlemmer.
4) Fremlæggelse af forrige Aars Regnskab.
5) Fremlæggelse af den 18. danske Landmandsforsamlings Regnskab.

A. Beretninger.

6) Sekretærens Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed.
7) Beretning om »Fond til Landmænds Uddannelse«.
8) Beretning fra Professor V. Stein om agrikulturkemisk Virksomhed.
9) Beretning fra Konsulent B. Bøggild.
10) Beretning om Maltbyg- og Hvedeudvalgets Virksomhed.
11) Beretning om Statens Planteavlsudvalgs Virksomhed.
12) Beretning om Prøver med Landbrugsredskaber og -Maskiner.
13) Beretning fra Justitsraad L. Friis om Afsætning af danske Husdyr i Rusland.

B. Meddelelser fra Præsidiet.

14) Udgivelsen af »Landøkonomisk Aarbog«.
15) Det af Selskabet nedsatte Udvalg angaaende en Kombination af Livsforsikring og Hypotheklaan.
16) Det af Andelsudvalget og Selskabet nedsatte Udvalg angaaende Revision af landøkonomiske Fællesforetagenders Driftsregnskaber.

C. Forslag fra Præsidiet.

17) Virksomhedsplan for Aaret 1903—1904.
18) Budget for Aaret 1903—1904.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1901—1902.

(Fra 1. Oktober 1901 til 30. September 1902.)

Af Cand. math. *V. Willaume-Jantzen,*
Underbestyrer ved Meteorologisk Institut.

Det ualmindelig smukke, tørre og varme Vejr, som havde udmærket hele den sidste Trediedel af September 1901, holdt endnu Stand i nogle Dage af Oktober 1901; men et mægtigt Barometerfald bragte hurtigt Graavejr og Regn, der i Jylland begyndte d. 3., paa Øerne d. 5., medens Temperaturen først d. 6. sank under Normalen. Den paafølgende Uge blev med vestlige til nordlige Vinde temmelig kold, endog med svag Nattefrost en enkelt Gang; men da Vinden drejede tilbage til sydlige og østlige Retninger, steg Temperaturen d. 13. atter over Normalen og holdt sig derover lige til Slutningen af Maaneden; d. 17.—23. og d. 28.—29. vare endog 3—5° for varme. Derefter fulgte et temmelig brat Temperaturfald, idet d. 30. blev $1^1/_2{}^0$, d. 31. $3^1/_2{}^0$ koldere end normalt med en Nattefrost paa ÷ 3—5° paa de koldeste Stationer; ved Kysterne holdt Minimums-Thermometrene sig dog over Frysepunktet. Hele Oktober fik en Middeltemperatur paa 10° C., det vil sige c. 2° over Normalen, saa at denne Maaned siden 1861 3 Gange har været ubetydelig varmere, nemlig i 1863 og 1891 med 10.1° og i 1874 med 10.2°. Nedbøren var gjennemsnitlig kun halv saa stor som normalt; en Undtagelse danner dog Bornholm, der fik 30 Procent for megen Nedbør, foranlediget ved en stærk Regn d. 6.,

der gav de forskjellige Stationer paa Øen mellem 36 og 60 Millimeter Regn. Forøvrigt var Nedbøren hver Dag temmelig ringe, Nedbørsdagenes Antal lille; som Regndage over den største Del af Landet kan nævnes d. 5.—14. og d. 22.—24. Torden optraadte hist og her paa 3 Dage.

November 1901 fik med overvejende vestlige til nordlige Vinde, der ofte blæste med stor Styrke, vel normal Middeltemperatur; men de enkelte Dages Temperatur svingede hyppigt paa begge Sider af Normalen, af og til meget betydeligt; d. 1. var saaledes $3^1/_2{}^0$ for kold, og efter en temmelig jævn Temperatur-Stigning blev d. 5.—8. gjennemsnitlig 3^0 for varme; efter gjentagne, mindre Svingninger blev d. 15.—16. meget kolde med en Middeltemperatur, der laa $5—6^0$ under Normalen; derefter indtraf der en pludselig og stærk Stigning i Temperaturen: d. 17. var nemlig over 8^0 varmere end den foregaaende Dag, og 2 Dage senere, altsaa d. 19., var Middeltemperaturen 6^0 for høj eller c. 12^0 højere end d. 16. I Maanedens sidste Trediedel gik Temperaturen først nogle Grader under Normalen for atter at stige, og d. 30. blev c. 5^0 varmere end normalt. Antallet af Frostdage blev temmelig stort, gjennemsnitlig for hele Landet 15 imod 11, som er det normale Antal. Frosten naaede i Jylland $\div$ $12—15^0$ i en enkelt Nat midt i Maaneden; paa Øerne frøs det kun $4—6^0$ paa de koldeste Stationer. Nedbøren var temmelig ulige fordelt over Landet: medens saaledes Hjørring og Thisted Amter kun fik $^2/_3$ af det normale Nedslag, og forøvrigt det nordlige og vestlige Jylland samt Fyen omtrent fik Normalen, faldt der i Resten af Landet 10—35, i Randers Amt endog 55 Procent for meget. Den faldt især i Maanedens 2. Tidøgn og paa enkelte Dage i 3. Tidøgn. En heftig Snestorm d. 12.—15. gav store Strækninger af Landet en meget stor Nedbør; navnlig fik Østjylland fra Aalborg til henimod Kolding i de nævnte Dage 40—60 Millimeter, enkelte Steder endog mere, eller omtrent den for hele Maaneden normale Nedbør.

December 1901 blev for de 2 første Tidøgns Vedkommende temmelig kold, men forøvrigt, ligesom November, med store Temperatur-Svingninger; navnlig blev d. 7.—8. meget milde, medens d. 15.—16. blev 7—8° for kolde med en Nattefrost paa ÷ 10—15° paa de koldeste Stationer. I Maanedens sidste Trediedel var Vejret mildt, de 2 sidste Dage blev endog 4° og 7° for varme. Hele Maaneden fik herved omtrent den normale Middeltemperatur, medens Nattefrost indtraf hyppigt, i den sidste Trediedel af Maaneden dog sjeldnere og kun svag hver Gang. Vinden var i Førstningen meget variabel, senere blev den mere stadig fra østlige og sydlige Retninger; men gjennem hele Maaneden var det blæsende, ofte stormende Vejr, snart fra vestlige, snart fra østlige Retninger. Nedbøren, der faldt dels som Regn, dels som Sne gjennem hele Maaneden, overgik Normalen i hele Landet: gjennemsnitlig fik Hjørring Amt, Sydfyen, Holbæk Amt samt Lolland-Falster c. 30, Resten af Landet c. 60 Procent mere end normalt. Et Snedække laa paa Markerne i de koldeste Dage midt i Maaneden. Tordenvejr optraadte paa 11 Dage; navnlig d. 2. og d. 7.—9. vare Uvejrene temmelig stærkt udbredte over Landet.

Januar 1902 udmærkede sig ved en gjennemgaaende lav Barometerstand, der svingede stærkt fra den ene Dag til den anden, aldeles overvejende vestlige Vinde, der i de 2 første Tidøgn næsten hver Dag blæste med stormende Kuling og d. 1. i flere Timer midt paa Dagen antog en orkanagtig Karakter. Den fremherskende Vindretning bragte imidlertid meget høje Thermometerstande: paa ikke mindre end 19 Dage laa Middeltemperaturen saa meget som 3—7° over Normalen, det var d. 1.—11. og d. 16.—24., og mange af disse Døgn vare endog fri for Frost paa de fleste Stationer i Landet; af kolde Dage indtraf der kun 6, og kun paa Maanedens sidste Dag afveg Middeltemperaturen saa meget som 4° i negativ Retning. Januar fik derfor en meget høj Middeltemperatur,

nemlig 3.1° eller $3^1/_4$° over Normalen, saa at der siden 1861 kun findes en Januar med en i væsentlig Grad højere Middeltemperatur, nemlig 1898 med 4.0°. Frostdagenes Antal var meget lille, nemlig gjennemsnitlig 10, medens 22 er normalt, og kun d. 31. blev Frosten temmelig streng, indtil ÷ 12°, paa de koldeste Steder. Nedbøren var rigelig over hele Landet: den sydlige Halvdel af Jylland, Østsjælland og Lolland-Falster fik gjennemsnitlig 50, Resten af Landet 30 Procent for meget. Den faldt paa et stort Antal Dage (19 imod 13) og navnlig som større Byger i Maanedens 5 første Dage og spredt i de 2 sidste Tidøgn; d. 10.—15. og d. 25.—30. faldt der mindre Snebyger uden at efterlade noget varigt Snedække. Torden blev hørt paa 3 Dage.

Februar 1902 blev, hvad Vejrforholdene angaar, en skarp Modsætning til den foregaaende Maaned. Den Kulde, der var begyndt d. 31. Januar, holdt med højt Lufttryk og flest østlige og sydlige Vinde Stand igjennem den allerstørste Del af Februar. Kun d. 28. steg Middeltemperaturen saa meget som 2° over Normalen, medens navnlig d. 13.—16. havde store Temperatur-Afvigelser at opvise i negativ Retning; disse Dage blev nemlig $4^1/_2$—8° for kolde, og Minimumsthermometrene naaede ÷ 16—20° paa de koldeste Stationer, Temperaturer, der selv for Februar maa kaldes meget lave. Hele Maaneden blev $2^1/_4$° koldere end normalt, paa Bornholm dog kun 1° for kold. Frost indtraf hver Nat undtagen paa enkelte udprægede Kyststationer, der dog hver kun havde 1 Nat uden Frost. Vinden blæste gjennemgaaende med saa ringe Styrke som ikke i de sidste 30 Aars Februar Maaneder. Nedbøren var lille over hele Landet; gjennemsnitlig faldt der kun 10 Millimeter Vand eller 28 Procent af Normalen; siden 1861 har Februar dog flere Gange faaet endnu mindre Nedbør, nemlig i 1875 med 6 Millimeter, i 1887 med 9, i 1890 med 3 og i 1896 med 9 Millimeter. Nedbøren faldt paa meget faa Dage (5 mod

12), navnlig paa nogle Dage imellem d. 4. og d. 13. samt d. 27., og bestod næsten udelukkende af Sne; der laa et tyndt, men temmelig jævnt Snedække paa Markerne i den største Del af Maaneden. Torden blev hørt 1 Gang.

Marts 1902 fik omtrent normale Vejrforhold: Middeltemperaturen for hele Maaneden blev $^1/_2{}^0$ for høj; for de enkelte Dage afveg den kun sjældent i nogen væsentlig Grad fra Normalen; d. 18.—21. vare de varmeste Dage, nemlig 3—4° over Normalen, medens kun d. 10. blev særlig kold med en 4° for lav Middeltemperatur, men med en streng Nattefrost paa indtil ÷ 10—15° i det Indre af Jylland; paa Øerne naaede Minimumsthermometrene kun ÷ 6—8°. Overvejende sydlige til vestlige Vinde i Forbindelse med temmelig lavt Barometer gjorde Marts temmelig fugtig: Lolland-Falster fik mest Nedbør, nemlig mere end det dobbelte af Normalen, medens de andre Øer undtagen Samsø samt Vejle og Ribe Amter gjennemsnitlig fik c. 50 Procent for meget; Resten af Landet fik omtrent den normale Nedbør. Den faldt snart som Regn, snart som Sne især d. 6.—9. og i Maanedens sidste Halvdel. Et Snedække laa tildels i Jylland indtil Midten af Maaneden. Torden blev hørt paa 6 Dage, dog kun i Jylland og paa Læsø.

April 1902 fik ualmindelig hyppige Vinde fra Øst og Sydøst, der tilsammentagne netop udgjorde Halvdelen af alle Vindene. Følgen heraf var en lav Middeltemperatur, der for hele Maaneden laa c. 1° under Normalen, medens de enkelte Dages Temperatur kun undtagelsesvis afveg mere end 1—2° fra Normalen. I det Hele taget var Maanedens første Halvdel kølig, medens der omkring d. 20. indtraf nogle milde Dage; Maaneden endte med flere kølige Dage. Nattefrost indtraf jævnlig, men naaede kun enkelte Gange ÷ 4—7°. Nedbøren var tæt ved Normalen i Jylland, c. 40 Procent for lille paa Øerne. Den faldt

som Regn og Sne d. 1.—4. og som Regn d. 13. og d. 20.—21., ialt paa meget faa Dage. Torden blev hørt paa 2 Dage.

Maj 1902 fik et ualmindelig lavt Middellufttryk og variable Vinde, der dog hyppigst blæste fra nordlige til vestlige Retninger. Maaneden fik derfor en lang Række kolde Dage: i de første 27 Dage naaede ikke en eneste den normale Temperatur, og blandt de 18 første Dage var der endog 12 med en Middeltemperatur, der laa 3—5° under Normalen, det vil med andre Ord sige, at d. 1.—18. Maj 1902 stod Temperaturen saa at sige i Stampe, idet disse Dages Gjennemsnits-Temperatur paa 5.7° netop er den samme som hele April under normale Forhold. Hvis vi sammenligne disse Dage med den lange Observationsrække i Kjøbenhavn, der nu omfatter c. 120 Aar, træffe vi kun paa 2 Aar, da d. 1.—18. Maj vare koldere end i 1902, nemlig 1816 (5.4°) og 1867 (5.2°); i det sidstnævnte Aar indtraf den Mærkelighed, at en Dag i Maj Maaned havde negativ Middeltemperatur, nemlig d. 13. med ÷ 0.9°; i Aar havde den koldeste Dag, d. 15., dog en Middeltemperatur paa 4.3°. Sidst i Maj i Aar steg Temperaturen stærkt, saa at d. 30. blev 3°, d. 31. endog 7° varmere end normalt. Hele Maaneden blev 2° for kold og staar saaledes som Nr. 4 i Rækken af de kolde Maj Maaneder siden 1861; koldest var Maj 1867 med en Middeltemperatur paa 7.3° (i Aar 8.4°). Det var Dagvarmen, der manglede, idet den stærkt overtrukne Himmel forhindrede Solen i at komme til sin fulde Ret. Nattefrost indtraf flere Gange paa de fleste Stationer i Indlandet, senest i Reglen omkring Maanedens Midte; den naaede paa de koldeste Steder ÷ 2—5°. Nedbøren overgik Normalen betydeligt i hele Landet: den nordlige Del af Jylland, omtrent Nord for en Linie mellem Aarhus og Ringkjøbing, fik gjennemsnitlig c. 60, den øvrige Del af Landet c. 120 Procent mere end normalt. Den faldt paa et stort Antal Dage, 19 imod 11, og navnlig

i Maanedens 2 første Tidøgn, af og til som større Byger, samt spredt i sidste Tidøgn. Enkelte Gange faldt der mindre Snebyger. Torden blev hørt paa 19 Dage; Uvejrene vare stærkt udbredte d. 14.—15., d. 29. og d. 31.

Juni 1902 fik med variable, dog flest vestlige til nordlige Vinde, omtrent normal Middeltemperatur; paa Bornholm var denne dog c. 1° for lav. Maanedens 5 første og 5 sidste Dage vare varme, d. 1. endog 7° for varm; men næsten i hele den øvrige Del af Maaneden var Temperaturen for lav, og navnlig blev d. 8.—11. 3—4° for kolde med Minimums-Temperaturer, der paa de fleste Stationer i Indlandet sank indtil 3—5°, undtagelsesvis, nemlig i Dalen ved Birkebæk Plantage Syd for Herning, ved Aal Vest for Varde og ved Søndersted Sydvest for Holbæk, endog $^1/_2$° under Frysepunktet. Nedbøren var gjennemgaaende lille: Ribe Amt og Fyen fik næppe nok Normalen, medens den øvrige Del af Landet kun fik imellem 30 og 75 Procent deraf; mindst Regn fik Bornholm og Midtjylland. Den faldt næsten kun d. 5.—10. og d. 13.—17., især i den første af disse Perioder. Torden blev hørt paa 11 Dage; Uvejrene vare som oftest ikke meget udbredte.

Juli 1902 fik næsten til Stadighed Vinde fra vestlige Retninger, saa at disse optraadte henved 4 Gange saa hyppigt som sædvanligt, medens de østlige Vinde næsten helt svigtede. Tilmed blæste Vinden med usædvanlig stærk Kuling, af og til som Storm. Følgen af disse ualmindelige Vindforhold var en meget lav Temperatur i saa godt som hele Maaneden: kun paa 4 spredt liggende Dage naaede Temperaturen Normalen eller steg indtil $^3/_4$° derover; forøvrigt var det køligt Vejr, som oftest 2—4° for koldt. Det var, ligesom i Maj, navnlig Dagvarmen, der manglede, medens Nætterne dog af og til blev temmelig kolde; i den for sin Nattekulde be-

kjendte Dal ved Birkebæk Plantage viste Minimums-Thermometret endog 2 Gange Kuldegrader, lavest $\div$ $1^1/_2{}^0$. Hele Maaneden blev 2^0 koldere end normalt og kan saaledes omtrent maale sig med de koldeste Juli Maaneder, vi have haft siden 1861, idet nemlig Juli i 1862, 1863 og 1898 vare endnu $^1/_4{}^0$ koldere; nærmest efter kommer Juli i 1867 og 1888, der blev faa Tiendedele af en Grad varmere end den her beskrevne. For Bornholms Vedkommende blev Middeltemperaturen $1^1/_4{}^0$ for lav. Nedbøren overgik Normalen med c. 20 Procent i det nordlige og nordøstlige Jylland; forøvrigt faldt der for lidt Nedbør: det sydøstlige Jylland, det nordøstlige og sydlige Sjælland samt Lolland-Falster fik gjennemsnitlig c. 15, Resten af Landet c. 40 Procent mindre end normalt. Den faldt som mindre, spredte Byger i Maanedens første Dage; først d. 9. gav stærk Regn, der for Jylland beløb sig til 10—30 Millimeter, for Øerne til c. 10 Millimeter; i de nærmest paafølgende 4 Dage faldt der atter en Del Regn, medens der forøvrigt i Maanedens sidste Tidøgn atter faldt en Del større og mindre Byger. Torden blev hørt paa 21 Dage, navnlig fra Midten af Maaneden; Uvejrene vare især stærkt udbredte d. 18., d. 27. og d. 29.

August 1902 fik, ligesom den foregaaende Maaned, aldeles overvejende vestlige Vinde, og dette i Forbindelse med en meget stor Skymængde bevirkede, at August blev forholdsvis endnu koldere end Juli; hele Maanedens Middeltemperatur blev nemlig 12.9^0 eller $2^3/_4{}^0$ under Normalen, hvilket er den laveste Middeltemperatur for nogen August Maaned i de sidste 42 Aar; de Maaneder af samme Navn, der komme nærmest efter, indtraf i 1864 og 1885 med Middeltemperaturer paa henholdsvis 13.2^0 og 13.8^0. Den her beskrevne Maaned indeholdt ikke en eneste Dag med normal Temperatur eller derover, medens ikke mindre end 16 Dage blev saa meget som 3—5^0 for kolde; de faldt alle i Maanedens 22 første

Dage. Det var atter i denne Maaned Dagvarmen, der manglede, og det i en meget udpræget Grad; ved Landbohøjskolen blev nemlig Midlet af de daglig aflæste Maximums-Temperaturer i Aar kun 17.0°, hvilket er 4° under en 40-aarig Normal og lavest i hele Aarrækken siden 1861. Den varmeste Dag (bestemt ved Dagens Middeltemperatur) fik ved Landbohøjskolen en Middeltemperatur paa 14.8° og bliver saaledes enestaaende i c. 120 Aar, idet det laveste Tal for den varmeste Dag i denne Aarrække hidtil var 16.1° i August (1840). Nætterne vare af og til meget kolde; de laveste Temperaturer vare 1—3°, dog sank Minimums-Thermometret ved Birkebæk-Dal til ÷ 1.7° Natten til d. 23. Nedbøren var gjennemgaaende godt og vel 50 Procent større end normalt; dog fik Thisted Amt omtrent kun den normale Nedbør, Bornholm endog 25 Procent for lidt. Den faldt paa et stort Antal Dage, og uden at der indtraf nogen tør Periode af mere end 3 Dages Varighed. De vigtigste Regndage vare d. 3.—13., d. 15.—16., d. 18.—19., d. 23.—24., d. 27. og d. 30.; navnlig d. 24., d. 27. og d. 30. faldt der store Nedbørsmængder over den største Del af Landet; i det Hele taget blev der paa de fleste Stationer i et enkelt Døgn maalt 20 Millimeter Nedbør eller endog mere. Torden er hørt paa 23 Dage; Uvejrene vare flere Gange stærkt udbredte over Landet, saaledes d. 3. over Jylland, d. 4. over Jylland og Sjælland, d. 27. over de østlige Øer og d. 30. over hele Landet med Undtagelse af Bornholm.

September 1902 fik med variable, dog flest vestlige Vinde en Middeltemperatur paa 10.7° eller c. 2° under Normalen; den blev derved en af de koldeste Septembre siden 1861, idet kun 1877 fik en i nogen væsentlig Grad koldere September med en Middeltemperatur paa 9.8°, medens September saavel i 1889 som i 1894 fik en Middeltemperatur paa 10.6°. Den her beskrevne Maaned fik kun faa milde Dage, nemlig d. 2.—4.,

der gjennemsnitlig blev c. 3° varmere end normalt; den paafølgende Dag, d. 5., fik kun den normale Temperatur, og senere hen i Maaneden findes der kun kølige og kolde Dage; de sidstnævnte vare d. 12.—14., d. 19.—22. og d. 28.—29. med en 3—5° for lav Middeltemperatur; i Maanedens sidste Trediedel indtraf der af og til Nattefrost paa de koldeste Stationer; den naaede ÷ 2—4°. Nedbøren var lille: Lolland-Falster og Bornholm fik mest, men dog c. 40 Procent for lidt; den øvrige Del af Landet fik gjennemsnitlig endog 55 Procent under Normalen. Den faldt paa et ringe Antal Dage, 10 imod 15, som er det normale Antal, og navnlig d. 2.—3. og d. 12.—18. Der faldt endog Sne, om end kun meget lidt, paa forskjellige Steder d. 13.—14. Torden er hørt paa 12 Dage; Uvejrene vare udbredte over den største Del af Landet d. 3.—4.

Af efterstaaende Tabeller giver Tabel 1 hver Maaneds Varmeafvigelse fra en 40-aarig Normal i Landbrugsaaret 1901—2, dels for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanligvis deles i klimatisk Henseende, dels for hele Landet (som Middel af de 5 Grupper) og dels for Bornholm, der ofte, saaledes som det tydeligt fremgaar af Tabellen og tillige af og til er nævnt ovenfor, have Varmeforhold, der i væsentlig Grad afvige fra dem, der gjælde for de andre Dele af Landet. Som Tabellen viser, blev hele Landbrugsaaret $^1/_2$° koldere end normalt. Af varme Maaneder er der kun at nævne Oktober og Januar, der til Gjengjæld fik saa høje Middeltemperaturer, at de kun sjældent ere overgaaede i de sidste 42 Aar. Aaret havde derimod mange særdeles kolde Maaneder, nemlig foruden Februar og Maj tillige de 3 sidste Maaneder af Landbrugsaaret: Juli—Septbr. Endskjøndt Juni, den første Sommermaaned, omtrent fik den normale Middeltemperatur, blev de 2 andre Sommermaaneder, Juli og August, saa kolde, at hele Sommeren fik den laveste Middel-

Tabel 1. **Varmens Afvigelse fra Normalen.** (Celsius.)

	1901 Oktober	November	December	1902 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland	+ 2.0	+ 0.2	+ 0.1	+ 3.3	— 2.5	+ 0.9	— 0.3	— 1.9	+ 0.2	— 2.0	— 2.7	—1.9	— 0.4
Østjylland	+ 1.7	— 0 8	+ 0.2	+ 3.1	— 2.6	+ 0.7	— 0.8	— 2.2	— 0.2	— 2.2	— 2.9	—2.0	— 0.7
Fyen	+ 1.7	0.0	+ 0.2	+ 3.2	— 2.1	+ 0.5	— 1.0	— 2.2	— 0.3	— 2.2	— 3.1	—2.1	— 0.6
Sjælland.....	+ 2.0	0.0	+ 0.5	+ 3.4	— 2.2	+ 0.5	— 1.2	— 2.0	— 0.3	— 1.7	— 2.7	—1.8	— 0.5
Lolland-Falster.....	+ 2.1	+ 0.4	+ 0.5	+ 3.5	— 2.0	+ 0.5	— 1.2	— 2.1	— 0.4	— 2.1	— 2.8	—1.9	— 0.5
Danmark	+ 1.9	0.0	+ 0.3	+ 3.3	— 2.3	+ 0.6	— 0.9	— 2.1	— 0.2	— 2.0	— 2.8	—1.9	— 0.5
Bornholm	+ 2.1	— 0.1	— 0.2	+ 2.4	— 0.9	+ 0 4	— 1.2	— 1.1	— 0.9	— 1.3	— 2.1	—1.6	— 0.4

temperatur, nogen Sommer har haft siden 1861; naar man nemlig benytter et Middeltal af Observationerne i Tarm i Vestjylland og ved Landbohøjskolen, faar Sommeren (Juni—August) en Middeltemperatur paa 13.9° eller 1.5° under Normalen; de næst efter følgende Somre vare 1864 med 14.0° og 1888 med 14.1°. Det var meget vedholdende Vinde fra Vest og Nordvest, der, som nævnt ovenfor, var Grunden til den kolde Sommer; navnlig var dette Tilfældet i Juli og August, der tilsammentagne fik 64 Procent vestlige og nordvestlige Vinde, medens 44 Procent er normalt; paa den anden Side fik de 2 nævnte Maaneder kun 8 Procent Vinde fra østlige Retninger, medens 19 Procent er normalt. Hvad en saadan Vindfordeling vil sige med Hensyn til Temperaturen, vil forstaas, naar man véd, at de vestlige og nordvestlige Vinde gjennemsnitlig i 25 Aar for Sommeren have medført en Temperatur, der var 1—$1^1/_4$° for kold, medens de østlige Vinde give et Varme-Overskud paa 1—$1^1/_2$°. Hvad de 3 meget kolde Maaneder, Juli—September, angaar, bleve de under Et 2.2° for kolde med en Middeltemperatur paa 12.6°; de staa saaledes som de koldeste siden 1861; næst efter kommer Juli—September i 1864 med en Middeltemperatur paa 13.6°, i 1877 med 13.4°, i 1888 med 13.5° og i 1889 med 13.6°. Vi kunne gaa endnu længere tilbage i Tiden, men dog kun for Kjøbenhavns (Landbohøjskolens) Vedkommende; vi faa da en Observationsrække paa c. 120 Aar, og i denne have Juli—September i de anførte Aar haft følgende Middeltemperaturer:

Aar	1836	1840	1841	1844	1848	1856	1864	1877	1902
Middeltemp.	13.6	12.6	13.5	13.8	14.0	13.7	13.6	13.7	13.0

Som man ser, have de 3 omhandlede Maaneder i c. 120 Aar dog 1 Gang haft endnu lavere Middeltemperatur end i 1902, nemlig i 1840. Et Maal for

Sommervarmen, der ofte bruges, er Antallet af »Sommerdage«, det vil sige Dage, da Maximums-Thermometret stiger til mindst 25° C. Som den vedføjede lille Tabel viser, have de sidste 42 Aar i Kjøbenhavn flere

Aar:	1862	1864	1867	1879	1890	1902
Sommerdage	1	3	4	1	4	4

Exempler paa et ringere Antal Sommerdage end i 1902. Det gjennemsnitlige Antal er 15; det største Antal siden 1861 var 37 i 1868, medens slet intet Aar møder med absolut ingen Sommerdage. Det er ovenfor flere Gange bleven nævnt, at det i den her beskrevne Sommer var Dagvarmen, der manglede; for at give dette et Udtryk i Tal, opstilles her den gjennemsnitlige Maximums-Temperatur for de 5 Maaneder: Maj—September, saavel selve Tallene som Afvigelsen fra en 40-aarig Normal, Alt for Kjøbenhavn. Tillige opstilles i samme Tabel de samme Maaneder i 1901, der jo udmærkede sig ved en varm Sommer, og som indeholdt ikke mindre end 25 Sommer-

	Gjennemsnitlig Maxim.-Temper.		Afvigelse fra Normalen	
	1901	1902	1901	1902
Maj	17.6°	12.3°	+ 2.0°	— 3.3°
Juni	19.3°	19.9°	— 1.2°	— 0.6°
Juli	25.7°	19.7°	+ 3.7°	— 2.3°
August	22.7°	17.0°	+ 1.7°	— 4.0°
September	18.5°	15.4°	+ 1.4°	— 1.7°

dage. Skjøndt Tabellen taler for sig selv, skulle vi dog fremhæve, at der var en Forskjel mellem de 2 Aars gjennemsnitlige Maximums-Temperaturer paa gjennemsnitlig

c. 4° for alle 5 Maaneder, ja i Juli og August var denne Forskjel endog c. 6°.

Tabel 2 indeholder Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skymængden for hele Landet som et Middel af 17—25 Stationers Observationer saavel i det her beskrevne Landbrugsaar som Normaltallene. Vi skulle til Tabellens Tal kun tilføje, at Antal af Taagedage var meget lille.

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i pCt.		Skymængde (0—10)	
	1901—2	Normal	1901—2	Normal	1901—2	Normal	1901—2	Normal	1901—2	Normal
Oktober	1	3	13	17	10	7	89	86	7.0	6.4
November	15	11	15	16	4	10	85	89	5.9	6.9
December	19	19	19	16	8	13	91	91	8.2	7.4
Januar	10	22	19	13	8	14	89	91	7.2	7.0
Februar	28	20	5	12	7	12	89	90	5.9	7.2
Marts	18	20	15	13	13	11	88	86	7.1	5.7
April	8	8	8	11	2	7	77	79	5.4	5.1
Maj	1	2	19	11	2	5	80	74	6.7	4.9
Juni	»	»	9	10	2	4	74	75	4.7	5.0
Juli	»	»	15	15	1	3	76	77	6.0	5.2
August	»	»	18	15	3	4	82	80	7.0	5.0
September	1	»	10	15	3	5	82	84	4.9	5.3
Alle 12 Maaneder	101	105	165	164	63	95	84	84	6.3	5.9

Tabel 3 viser Nedslagets Størrelse i hele Millimeter for hvert Amt o. s. v. Oktober, Februar og September maa kaldes tørre Maaneder, medens December, Januar, Marts, Maj og August fik stor Nedbør. Af tørre

Tabel 3. **Nedbør.** (Millimeter.)

	1901 Oktbr.	Novbr.	Decbr.	1902 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septbr.	Alle 12 Maaneder
Hjørring Amt	25	33	57	50	11	34	17	57	34	90	118	26	552
Thisted —	56	52	82	64	15	45	42	65	23	48	73	43	608
Ringkjøbing —	49	67	80	75	14	42	34	69	24	52	98	40	644
Ribe —	62	69	80	78	11	53	30	93	51	51	136	47	761
Viborg Amt	39	61	72	67	13	33	38	61	19	61	103	34	601
Aalborg —	28	52	68	57	9	32	26	56	35	71	108	37	579
Randers —	21	86	74	52	5	34	23	69	27	74	141	30	636
Aarhus —	32	76	73	67	9	37	27	87	20	60	130	24	642
Vejle —	46	81	82	67	13	48	31	104	29	60	121	32	714
Samsø	22	71	57	50	5	35	12	63	33	36	110	20	514
Odense Amt	40	63	68	52	10	48	14	87	43	39	111	26	601
Svendborg —	38	68	67	59	10	62	15	92	50	35	106	36	638
Langeland	35	61	61	50	8	46	20	86	38	27	132	31	595
Holbæk Amt	22	65	53	42	13	47	12	79	21	47	95	32	528
Sorø —	26	64	68	51	14	51	17	68	30	36	111	35	571
Frederiksborg —	21	66	66	51	10	46	19	72	35	68	87	35	576
Kjøbenhavns —	20	68	67	46	11	50	19	77	35	45	72	35	545
Præsto —	33	67	63	56	6	56	23	86	35	58	101	30	614
Maribo Amt	37	66	57	60	9	70	17	88	29	54	112	45	644
Vestjylland	48	54	75	67	13	44	31	71	33	60	106	39	641
Østjylland	33	71	74	62	10	37	29	75	26	65	121	31	634
Fyen	34	66	63	53	8	48	15	82	41	34	115	28	587
Sjælland	24	66	63	49	11	50	18	76	31	51	93	33	567
Lolland-Falster	37	66	57	60	9	70	17	88	29	54	112	45	644
Danmark 1901—1902	35	65	66	58	10	50	22	78	32	53	109	35	615
Normal (25Aar)	71	60	46	42	36	33	29	39	47	66	70	75	614
Afvigelse i pCt.	—51	+ 8	+43	+38	—72	+51	—24	+100	—32	—20	+56	—53	0
Bornholm	90	75	65	44	9	47	21	72	14	39	42	39	557

Perioder kan nævnes: April efter d. 4., 18. Juni—8. Juli og den sidste Trediedel af September. Derimod var Maj meget fugtig og ligeledes Tidsrummet fra d. 9. Juli til Slutningen af August.

Tabel 4. **Vindhyppighed for hele Landet.** (Procent.)

	N.	NØ.	Ø.	SØ.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober 1901.....	6	9	12	16	13	16	13	9	6
November —	13	7	6	2	2	9	27	30	4
December —	6	9	15	15	19	17	12	6	1
Januar 1902.....	6	7	3	3	6	16	33	26	»
Februar —	3	7	20	18	13	12	15	6	6
Marts —	11	10	7	9	18	19	12	9	5
April —	8	9	23	27	6	4	10	9	4
Maj —	12	17	8	8	6	13	16	15	5
Juni —	11	12	12	9	4	8	21	18	5
Juli —	5	1	»	4	5	15	39	28	3
August —	3	2	3	7	11	11	34	25	4
September —	8	7	5	12	8	12	23	20	5
Alle 12 Maaneder....	8	8	9	11	9	13	21	17	4
Normal (18 Aar).....	6	9	11	12	10	17	18	13	4

Vindhyppigheden for de enkelte Maaneder og for hele Landbrugsaaret ses af Tabel 4.

Høstudbyttet 1902.

Sammen med foranstaaende Beretning om Vejrforholdene har det Interesse at se nedenstaaende Uddrag af Statistisk Bureaus foreløbige Udtalelser om Høstens Udfald.

Hvede og Rug have givet betydelig over Middelhøst. Kvaliteten har været henholdsvis særdeles god og middelgod.

Havre har baade kvantitativt og kvalitativt givet over Middelhøst, for Kvantitetens Vedkommende endog adskilligt derover.

Byggets Kvalitet var middelgod, det kvantitative Udbytte over Middelhøst.

Bælgsæd gav Middelhøst, Boghvede en Del under Middelhøst og Raps og Handelsplanter, som dog kun spille en meget lille Rolle, gav et meget tarveligt Udbytte.

Kartoffelhøsten har været særlig tilfredsstillende og Sygdomsangreb synes ikke at have haft nogen Betydning.

Sukkerroer og andre Rodfrugter have derimod ikke været tilfredsstillende. Sukkerroer have baade kvantitativt og kvalitativt givet langt under Middelhøst, og andre Rodfrugter have kvantitativt givet under Middelhøst; dog er Forholdet det, at Runkelroer have givet tarveligt Udbytte, hvorimod Turnips have haft gunstigere Vækstvilkaar.

Høhøsten har paa Agrene været særdeles god og paa Engene middelgod; Sommergræsningen var gjennemgaaende ret tarvelig.

I det Hele betegner Bureauet Høstens samlede Udbytte som:

i 1902 en ret god Middelhøst,
i 1901 Middelhøst,
i 1900 ikke uvæsentlig over Middelhøst,
i 1899 noget under Middelhøst,
i 1898 ikke uvæsentlig over Middelhøst,
i 1897 lidt over Middelhøst.

Agerdyrkningsberetning

(indtil Slutningen af Oktober Maaned).

Alle de modtagne Meddelelser gaa enstemmig ud paa, at Aaret 1902 gjennem Foraar og Sommer har været højst unormalt hvad Vejret angik, og det var, med Undtagelse af korte Perioder, Nattefrost til langt hen i Foraaret samt senere Kulde og Fugtighed, der karakteriserede det, og dette i saa høj Grad, at lignende Forhold ikke kunne erindres i Mands Minde. Den fugtige Periode afløstes af en tør og mange Steder blæsende Periode, der paa lettere Jorder i Hjørring-Egnen bevirkede, at »Jorden føg som en Snemark«, samt at Græsvæxten standsedes og Sæden skoldedes.

Fra flere Egne meddeles, at Gjennemsnitstemperaturen har været under det normale, ligesom ogsaa at Vejret vel har været regnfuldt, men Regnmængden ringe, saa Jorden kun blødtes lige i Overfladen.

Disse Vejrforhold have selvfølgelig haft en gjennem gaaende mindre heldig Indflydelse saavel paa Landbrugets Arbejder som paa Afgrødernes Udvikling, der i flere Egne har ladet en Del tilbage at ønske, om det endelige Resultat end synes betydeligt bedre end ventet.

Som Følge af Vejrforholdene kom Foraaret sent, Jorden var kold og vaad, og Saatiden faldt gjennemgaaende et Par Uger senere end sædvanligt.

Betingelserne for Saaningen vare dog ganske gode, særlig for det Korns Vedkommende, der blev saaet inden Slutningen af April, efter den Tid maatte man paa Grund af Regn flere

Steder og bl. a. ogsaa paa de sydlige Øer »stjæle sig til at saa«. Saatiden udstraktes derfor over et usædvanlig langt Tidsrum, og blev selv i Landets sydligere Egne først endt omkring Midten af Maj.

Fra Vestlolland klages der over, at der i de tidligt saaede Roer fandtes store Spring, da mange Planter bleve ødelagte. De Roer, der ikke bleve omsaaede, gave en usædvanlig Mængde Stokløbere, medens de, der bleve saaede i Maj Maaned efter Regnperioden, havde en for kort Voxetid til at udvikle sig og gave derfor et elendigt Udbytte.

Det sene og kolde Foraar medførte en dobbelt Ulempe, dels at Foderbeholdningerne, der i vestjydske Egne vare smaa, slap for tidligt op inden der blev Græs til Kvæget, og dels bidrog det til, at Sædens Modning og Høstning faldt flere Uger senere end normalt, idet Sædekornet mange Steder laa længe i Jorden, inden det spirede, medens de unge Planter senere tillige hæmmedes i Væxten af det kølige Vejr.

I Kløver- og Græsmarkerne var Plantebestanden gjennemgaaende god i Foraaret, men Udviklingen var sen, og det var først i den mildere Periode i Maj og Juni, at Væxten tog Fart.

Gjennemgaaende synes Avlen saavel af Ager- som Enghø at have været tilfredsstillende — dog for Engenes Vedkommende næppe saa god som for Kløvermarkernes — i saa godt som alle Landets Egne, og at være omkring en Middelhøst saavel hvad Mængde som Godhed angaar. Udbyttet af Kløverhø har endog været ualmindelig godt i de nordligere og magrere Egne.

I Aalborg—Hadsund- og Odder-Egnene svarede Udbyttet dog ikke til Forventningerne, idet Kløveren var kort og tynd, og i førstnævnte Egn vare Engene kun gode, hvor de havde faaet Kunstgjødning, men Høets Bjergning havde været vanskelig.

Hvad Udbyttet af de enkelte Sædarter angaar, maa det vel nærmest siges at have overtruffet Forventningerne. Vintersæden og særlig Rugen havde gjennem Efteraaret udviklet sig saa stærkt, at man frygtede, den skulde blive for svær og raadne, om den i længere Tid skulde blive dækket

af Sne. Heldigvis blev dette kun undtagelsesvis Tilfældet, og Vinteren og det kolde Foraar satte en Dæmper paa Udviklingen.

Hvedeudbyttet synes at maatte betegnes som over Middelhøst, om det end i nogle Egne, vel nærmest som Følge af tilfældige Aarsager, har givet et noget mindre Udbytte.

Ifølge de modtagne Meddelelser ligger Foldudbyttet mellem 14 og 30, hvilket sidste er naaet paa Vestlolland.

Fra Samsø skrives, at Hveden har givet 40 Centner pr. Td. Land, hvor der har været saaet ny Hvede, medens den har givet 46 Centner efter Udsæd af fjorgammel, temmelig ren square head Hvede. Den ny Hvede gav 10 Læs pr. Td. Ld., medens den fjorgamle kun gav 7 Læs.

Fra Langeland klages over, at Hveden var voxet for stærkt, saa den gik for tidligt i Leje og at Kjærneudbyttet som Følge deraf var mindre godt. Det samme har været Tilfældet i Ringe—Faaborg-Egnen, hvor Hveden paa Steder var gaaet saa stærkt i Leje, at Halmen raadnede inden Mejningen. I en enkelt Bedrift var Hveden groet saa kraftigt, at den gav 9 Læs pr. Td. Ld., men samtidig kun 9 Fold.

Meddelelserne om Rugen ere temmelig forskjellige. Medens den i nogle Egne var godt kjærnesat og gav rigt Udbytte, klages der fra andre over, at den ikke gav forventet Udbytte, næppe Middelhøst, og at Kvalitetsvægten var lav.

I Askov-Egnen trykkedes Rugen af Sne, men kom sig senere; den blev tvemoden, og Kvaliteten led her som mange andre Steder under Indbjergningen, idet den dels spirede i det fugtige Vejr og dels paa Steder kom mindre godt i Hus, idet den fornødne Taalmodighed glippede hos mange Landmænd.

Bygget har gjennemgaaende fyldt mindre end nogen af de andre Sædafgrøder, idet dets Vext hæmmedes i det kølige Vejr gjennem Foraar og Sommer, dog gik Meddelelserne fra Slagelse—Kallundborg- og Vordingborg-Egnene i Modsætning hertil ud paa, at Bygget var fortrinligt og over det normale i Fyld, og fra Odder-Egnen skrives, at det var en af Aarets bedste Afgrøder.

Som det kunde ventes efter Vejrforholdene, er Kvaliteten mindre god. Bygget var saaledes adskillige Steder tvemodent og som Følge deraf uensartet, og der klages over at Skallen er tyk, at Farven er mørk og at Spireevnen er temmelig ringe.

Fra Vordingborg-Egnen udtales, at den megen Tale, man i Fjor hørte om Farvens Betydningsløshed, ikke synes at bekræfte sig.

Kjærneudbyttet har i de fleste Egne været tilfredsstillende. Fra Vestlolland opgives saaledes 16—24, fra Midtfyen 16 og fra Assens Egnen 12—20 Fold.

Fra Frederikssund-Egnen skrives, at det 6-rd. Byg havde betydelig Overvægt over det 2-rd.

I Modsætning til Bygget synes Havren at høre til en af Aarets bedste Afgrøder. Meddelelserne om den gaa ud paa, at den var god, over det normale, fyldte stærkt, gav smukke Afgrøder o. s. v. samt var foldrig. Fra Vestlolland opgives Udbyttet at være $^1/_3$—$^1/_2$ større end i Fjor, paa Midtfyen er avlet indtil 23 Fold, i Assens-Egnen fra 15—20 Fold og i Odder-Egnen 18—20 Fold.

Fra nogle Egne som f. Ex. Slagelse—Kallundborg-Egnen meddeles Kvalitetsvægten at være ualmindelig høj, medens Meddelelserne fra flere jydske Egne gaa i modsat Retning paa Grund af, at Havren blev sildig saaet, saa den kun til Dels blev moden.

Tidlig eller sildig Saaning har i Aar haft større Indflydelse paa Afgrødernes Udvikling end i mere normale Aar.

Bælgsæd synes mange Steder ikke at være bleven moden.

Afgrøderne have kun i ringe Udstrækning været udsatte for Insektangreb, i hvilken Henseende det kølige Vejr har haft en heldig Indflydelse. Bladlus have flere Steder helt ødelagt Frøroerne, men de synes paa Samsø at være holdte indenfor rimelige Grænser af Mariehønsene. Enkeltvis omtales Angreb af Fritfluen i Havre, Jordlopper i Roer, Snielderlarver i Byg og Roer, som i Assens-Egnen ogsaa have været angrebne af Tusindben. Bladlus have anrettet en Del Skade paa Bælgsæden.

Af Plantesygdomme omtales flere Steder Rust paa Straaet; desuden Kaalbroksvamp, Støvbrand i Havren samt Brand i Vaarsæden, hvilket giver Korrespondenten i Fredericia-Egnen Anledning til at udtale sin Forundring over, at Bejtsning af Vaarsæden, der dog kun kræver en lille Udgift og Ulejlighed, ikke anvendes i større Udstrækning. I Assens-Egnen har Rodbrand som Følge af Kulde og Fugtighed ødelagt en Del Roer umiddelbart efter at de vare komne op.

Sædens Indbjergning er kun undtagelsesvis gaaet let fra Haanden, og den var særlig ved Høstens Begyndelse vanskelig og besværlig. Det viste sig i Aar som saa godt som altid under vanskelige Høstforhold, at de, der gav Tid, stod sig bedst, medens de Utaalmodige fik en Del Korn mindre godt i Hus, idet det indkjørtes, inden det var tilstrækkelig tørt, hvorved Kvaliteten forringedes betydeligt.

Som foran nævnt modnedes Kornet sent som Følge af Vejrforholdene, og da meget var tvemodent og noget halvgrønt, da Mejning paa Grund af Aarstiden ikke kunde udskydes længere, kunde det ikke undgaas, at en Del Korn blev mejet saa tidligt, at det krævede lang Tid at faa det tilstrækkelig tørt. Mange Steder vanskeliggjorde ogsaa Lejesæd Kornets Høstning.

Flere af d'Hrr. Korrespondenter omtale i Aar Selvbinderne mindre varmt end sædvanlig, bl. a. fordi Negene af den ikke helt modne Sæd bleve bundne for faste, saa de ikke kunde gjennemtørres, og der er ikke faa Exempler paa, at de ofte maatte løses igjen, og enkelte Steder har man endog atter maattet flytte Sæden ud af Laderne, da den havde taget Varme.

Gjennemgaaende ere Afgrøderne komne godt i Hus, og naar Skaden ved Spiring i det fugtige Vejr ikke er blevet større, maa det tilskrives, at det samtidig var køligt.

I Slutningen af Høsten klarede Vejret op, og det blæste samtidig friskt, saa Arbejdet kunde gaa raskere fra Haanden, og der kunde ses en Ende paa Indbjergningen af Aarets Afgrøde, som havde krævet betydelig længere Tid end normalt.

I Almindelighed endtes Høsten i den sidste Halvdel af September, men i flere jydske Egne trak den ind i Oktober,

og fra Aalborg-Hadsund-Egnen meddeles, at der endnu den 25. Oktober stod Korn paa Marken.

Roerne ere ikke med Urette af en af d'Hrr. Korrespondenter kaldte for Aarets »Smertens Barn«, hvis smaa Afgrøder af en anden Korrespondent omtales som »aldeles ruinerende«.

Runkelroerne ere gjennemgaaende meget smaa, dertil stærkt grenede og vanskelige at tage op, men det anføres, at Tørstoffet i dem skal være højt.

Paa Falster have de kun givet halvt Udbytte; dog paa mildere Jorder noget mere.

I Midtfyen har Gjennemsnitsudbyttet kun været 200—250 Tdr. pr. Td. Ld., medens der under gunstige Forhold ofte er avlet indtil 400 Tdr., og i Assens-Egnen 2 à 300 Tdr.

I Slagelse—Kallundborg-Egnen synes Roer saaede paa Kamme i Aar at have givet et bedre Udbytte end de, der vare saaede paa flad Jord. Middeludbyttet paa denne Egn opgives til 200 Tdr.

Sukkerroerne paa Vestlolland menes i Aar at have givet det mindste Udbytte i de 20 Aar, Sukkerfabriken dér har bestaaet; paa Midtfyen have de givet 200 Ctr. og i Assens-Egnen fra 230—240 Ctr. Overalt klages over mange Stokroer.

Kaalrabi og Turnips samt paa Steder ogsaa Gulerødder have givet ganske gode Afgrøder, særlig i Jylland, derimod mislykkes Gulerødderne mere og mere i Frederiksborg-Egnen, saa mange vil ophøre med Dyrkningen af dem. De komme som Regel godt op og staa frodigt nogen Tid for senere at forsvinde, Roden viser sig da at være overgnavet.

Kartoflerne have i de fleste Egne og særlig paa lettere Jorder givet et usædvanlig stort Udbytte, indtil 150 Tdr. store, veludviklede Knolde af god Kvalitet og uden Sygdom. Paa lavere og sværere Jorder har Udbyttet været henimod en Middelhøst. Fra Hobro-Egnen klages der over, at Nattefrost standsede Kartoflernes Vækst, og at de ikke ere faste i Kjødet.

Sommergræsningen har været meget forskjellig i de forskjellige Egne. Paa Grund af det kolde Foraar kom Græsset sent i Groning, og da man adskillige Steder var

nødt til at udbinde Køerne saa tidligt, Forholdene tillode det, blev det hurtig afbidt, hvilket var saa meget uheldigere, som den senere tørre Periode atter hæmmede Væxten.

I Jylland, paa Fyen og de sydlige Øer synes der til at begynde med at have været tilstrækkeligt Græs. Kun undtagelsesvis betegnes det som knapt, medens det i de fleste Meddelelser faar Prædikatet ret godt, godt, rigeligt, fortrinligt og lignende, men dette Gode varede i Almindelighed kun gjennem Juni Maaned, og gjennem den øvrige Del af Sommeren var Græsningen ringe, saa der i stor Udstrækning maatte tys til Staldfodring, til hvilken der foruden Hø, grøn Rug og Havre anvendtes ikke lidt Kraftfoder.

Fra forskjellige sjællandske Egne omtales Græsningen som utilstrækkelig og daarlig.

Ogsaa paa Bornholm kneb det med Græs, og megen Sæd er der blevet afgræsset.

I nogle Egne paa Øerne meddeles Eftergræsningen at have været ganske god, medens den i jydske Egne hæmmedes af Nattefrost og Kulde.

Sommergræsningens saavel gode som slette Egenskaber have selvfølgelig ikke undladt at indvirke paa Mælkeudbyttet, der i de fleste af de modtagne Meddelelser omtales som godt, betydeligt og tilfredsstillende, medens det i andre kvalificeres som nogenlunde, knebent Middeludbytte, under normal o. s. v.

Et er imidlertid de fleste enige om, nemlig at Mælken har været dyr, idet der har maattet ydes betydelige Tilskud af Kraftfoder, dels for at supplere Græsningen og dels for at styrke Kvæget, som trykkedes meget af det kolde Vejr, og som i flere Egne kom paa Stald i Efteraaret i langt daarligere Stand end sædvanligt.

Udsigterne for Vinterfodringen ere gjennemgaaende gode, ja i nogle Egne omtales der endog at være rigeligt Hø og Halm, ligesom Vaarsædshalmen menes at have større Næringsværdi, fordi meget af den er høstet temmelig grøn. I Aarhus-Egnen maa der fra Begyndelsen spares, om Halmen skal strække til, og i nogle sjællandske Egne og paa Born-

holm ere Udsigterne ikke lyse. Man beklager almindeligt, at Roerne have givet et saa lille Udbytte.

Det lader ikke til, at der vil finde nogen væsentlig Indskrænkning Sted i Indkjøbet af Foderstoffer, og kun fra enkelte Egne omtales en saadan at finde Sted. Da Kvaliteten af en Del af det avlede Korn er mindre god, vil selvfølgelig meget deraf blive opfodret, men Oliekager kunne derfor ikke undværes, medens Brugen af andre Foderstoffer vil rette sig efter deres Pris i Sammenligning med Kornprisen. Fra flere Sider udtales, at den tiltagende Roefodring stiller forøget Krav til Anvendelsen af andre Foderstoffer, saa Indkjøbet deraf næppe vil kunne indskrænkes; andre mene derimod, at det bør indskrænkes af Hensyn til de høje Priser, medens atter andre udtale, at skjøndt de høje Priser vel nok ville bevirke et mindre Forbrug, saa gaar Tendensen dog i Retning af en forøget Anvendelse af indkjøbte Fodermidler.

De forskjellige Meninger kunne til Dels samles under følgende Udtalelse fra Midtlolland, at nogen egentlig Aftagning i Forbruget af indkjøbte Fodermidler kan næppe paaregnes at ville finde Sted uden for saa vidt som Forbruget i stigende Grad samler sig om de stærkt æggehvideholdige Foderstoffer — Oliekager og Majsglutenmel —, af hvilke man ved et mindre Kvantum opnaar samme Udbytte som ved et større Kvantum af de mindre næringsrige Fodermidler.

Med Hensyn til Priserne paa de forskjellige Husdyr, da have Lødekøer været og ere fremdeles dyre i alle Landets Egne. Fra Odder-Egnen skrives, at de ere meget dyre og næsten ikke til at opdrive samt at mange i dette Efteraar ere kjøbte paa Fyen. I Thy ere Lødekøer betalte med indtil 300 Kr.

Prisen paa Udsætterkøer har været 20—25 Øre pr. Pd. lev. Vægt efter Alder og Kvalitet.

I Skjern-Egnen er der det sidste Aarstid solgt mange Kalve, ikke alene Fedekalve, men simple, magre Kalve paa 6 à 9 Mdr., som ere betalte med 40 à 50 Kr. pr. Stk. og førte sydpaa, der siges til Holland; i ethvert Tilfælde er det en Hollænder, som samler Kalvene der paa Egnen. Vedkommende Korrespondent tror ikke, at Kalvene udføres til

Slagtning, men anser det ikke for umuligt, at de bruges til Tillæg.

I det nordvestlige Sjælland og paa Falster have Priserne paa Fedekvæg, Faar og Lam været stigende.

Svineprisen har gjennemgaaende været meget høj og har været en god Støtte for Landbruget. Paa Sjælland og Falster har den været fra 33—36½ Øre pr. Pd. lev. Vægt. I Herning-Egnen er der betalt indtil 36 Øre pr. Pd. lev. Vægt + 2 Kr. pr. Svin. I Thy er Prisen endog gaaet op til 37 Øre pr. Pd. I Aalborg—Hadsund-Egnen ere Pattegrise betalte med 9—11 Kr. pr. Stk.

I Modsætning til de gjennemgaaende gode Priser paa fornævnte Husdyr er Tilstanden mindre lystelig for Hestenes Vedkommende. Kun virkelig gode Heste have holdt sig i Pris og ere sælgelige, derimod ere jævne Heste og Plage næsten usælgelige. Fra Fredericia-Egnen opgives Hesteprisen at være faldet 150 Kr. pr. Stk., og fra Aalborg—Hadsund meddeles, at en Del Føl ere opkjøbte til Tyskland for 150—230 Kr. pr. Stk.

I nogle af Korrespondancerne anbefales det at indskrænke Hestetillæg til Salg, fordi Maskinkraft til Befordring i saa stor Udstrækning afløser Hesten.

De fleste Meddelelser gaa ud paa, at Mængden af Slagterisvin er i Tiltagen; i ingen af dem omtales den at være i Tilbagegang, og i et Par, at den er normal uden Nedgang. I Slagelse—Kallundborg-Egnen ere Husene overalt fulde, og det beklages almindeligt, at man ikke har Plads til flere Svin, og fra Vordingborg-Egnen skrives, at naar Antallet af Slagterisvin ikke er tiltaget, er det fordi Leveringen til Slagterierne i længere Tid har været forceret stærkt af Frygt for at Prisen skulde falde.

Arbejderforholdene synes for saa vidt at være blevne bedre som der saa godt som overalt er rigeligere Tilgang paa Arbejdskraft, om den end ikke er saa god som det kunde ønskes. Det lader til, at Arbejderne igjen begynder at trække fra Byerne til Landet, skjøndt Arbejdslønnen i flere Egne er dalet noget.

Kun for Hads Herred og Thy omtales Arbejderforholdene

at være vanskelige og dyre, og det sidste Sted fordi Roe dyrkningen kræver forøget Arbejdskraft, medens Husmændene anvende mere Tid paa deres egen Bedrift end tidligere.

Der klages almindeligt over Mangel paa Piger, særlig til Malkning; man søger derfor at hjælpe sig med Drenge, Karle og Malkerøgtere. I nogle Egne synes Akkordmalkning at blive mere og mere almindelig.

Af de modtagne Korrespondancer tillade vi os at meddele nedenstaaende Uddrag:

Frederikssund-Egnen.

En saa besværlig Høst som i Aar aabner Blikket for mange Forhold, der ellers gaa uændsede forbi, og man har da ikke kunnet undgaa at lægge Mærke til, at Selvbinderne ikke passe for vore klimatiske Forhold, thi megen af den Sæd, som i Aar er høstet med dem, har ikke kunnet tørres tilstrækkeligt uden at løses igjen, og er derfor blevet bjerget i mindre god Tilstand.

Siden Høst har Damptærskeværkerne været i rask, ja næsten for rask Gang. Det er muligt, at et Aar som dette mange Steder gjør Sædens hurtige Aftærskning til en Nødvendighed, men denne Masseproduktion i kort Tid trykker Salgspriserne til Skade for Landmanden, der nu maa sælge billigt for senere at kjøbe dyrt, hvad enten det bliver Foderstoffer eller Sæd.

Jyderup-Egnen.

Her mangler stadig Folk, og særlig ville Konerne næsten slet ikke gaa paa Arbejde mere, begrundet i den forøgede Velstand, som gjør, at de ikke behøve det, men vi savne dem i høj Grad i Høsten. Arbejderne ere ikke saa flittige som tidligere, og hvis man siger et Ord til en Mand, der sidder paa Ploven og snakker i Stedet for at pløje, vil Svaret lyde: »Er De ikke tilfreds, kan jeg gaa.« Arbejdsgiverne ere absolut hjælpeløse overfor Arbejderne.

Fra Slagelse- og Kallundborg-Egnen.

Sæden er indbjerget meget forskjelligt; der er Gaarde, som har faaet al Sæden ind i fortrinlig Tilstand, men der er ogsaa mange Steder, hvor al den indhøstede Sæd er kommet fugtig ind og har taget mere eller mindre Skade i Stak og Lade. Det gjaldt om al have Taalmodighed og lade Sæden staa tilstrækkelig længe, thi oven paa Regnbygerne kom der altid Blæst, og da Vejret var koldt, var der ingen Fare for Spiring. En Del Sæd, der var mejet tidlig med Selvbinder, maatte atter løses for at blive rigtig tør.

Fra Vordingborg-Egnen.

Det er sandsynligt, at Forbruget af indkjøbte Foderstoffer vil blive noget mindre end i de nærmest foregaaende Aar, idet Sædarternes Kjærneudbytte har været større end normalt og Fristelsen til Ombytning af Sæd med Oliekager ikke vil blive stor for de fleste, fordi Sædpriserne ere lave og Priserne paa Oliekager forholdsvis høje. Jeg mener dog, at selv om Forholdene for Ombytning ere saa ugunstige som nu, saa bør den dog i det mindste delvis foretages for Malkekøernes Vedkommende.

Fra Bornholm.

Man har de fleste Steder knapt Foder for Vinteren, og flere have derfor formindsket deres Besætninger af Frygt for Fodermangel. Endskjøndt Foderstofferne ere dyre i Forhold til Kornpriserne, er Landmanden dog efter min Mening kommet for meget ind paa at sælge Sæden om Efteraaret og benytte indkjøbte Fodermidler i Stedet.

Fra Nord-Falster.

Saavel Sukker- som Foderroer give bogstavelig talt mange Steder kun halv Høst. Det drøftes ret ivrigt i adskillige Egne, om ikke Sukkerroedyrkningen er en tvivlsom Fordel. 55 Øre pr. Centner er en saa lav Pris, at man skal være sikker paa en god Høst for at det kan betale sig, og mere er der vel ikke Udsigt til at faa, selv med nogen Stigning i

Sukkerprisen. I Aar vil Sukkerroedyrkningen give mange et slemt Smæk.

Fra Midtlolland.

Landbrugets Arbejdsvanskeligheder synes — saa længe det varer — at være kulminerede. Forrige Aar hidførte for denne Egns Vedkommende en kjendelig gunstig Vending i saa Henseende, og den har fortsat sig ud over den sidst afvigte Sæson, saaledes at det ogsaa i den har været forholdsvis let at faa indenlandsk Arbejdskraft til overkommelig Betaling.

Fra Vestlolland.

Fra 200 til 300 Centner Sukkerroer pr. Td. Ld. bliver det højeste, de fleste naa. Aldrig have Sukkerroerne siddet saa faste som i Aar, og Jordprocenten er større end nogensinde før.

Priserne paa Lødekøer og Kvier have været meget høje i Efteraaret, og tager man mulige Uheld i en Mælkeribesætning med i Betragtning, bliver det et Spørgsmaal, om det er rigtigt nu til Vinteren at forøge sin Besætning ved Indkjøb, især da det bliver vanskeligere og vanskeligere at faa malket. Malkepiger, Malkedrenge og Malkerøgtere kunne næsten forlange det dobbelte i Løn mod hvad andet Tyende faar, og endda er det et helt Lykketræf at faa fat i en Dygtighed paa dette Omraade.

Fra Ringe—Faaborg-Egnen.

Aarsagerne til den mindre gode Hvedeavl skyldes blandt andet Anvendelsen af en uheldig Hvedesort.

Som bekjendt gik Hveden oftest ud i Vinteren 1900—01. Derved blev det ofte vanskeligt i Efteraaret 1901 at faa Sædehvede af de gode Sorter, men lettere af de gammeldags Sorter, som havde overstaaet Vinteren bedst. Følgen heraf er, at der saaedes en Del, som i det kolde og vaade Vejr i Sommeren 1902 gik saa tidligt i Leje, at mange igjen fik et uheldigt Hvedeaar. Endnu en Følge havde den mislykkede Hvedeavl i 1901, idet nogle af de ompløjede Hvedemarker i Foraaret 1901 besaaedes med Sommerhvede. Dette gik godt

i den varme Sommer i Fjor, og der avledes ganske gode Afgrøder af Sommerhvede dette Aar, men dette gjorde, at enkelte Landmænd ogsaa i Aar saaede Sommerhvede. Den kolde Sommer passede imidlertid ikke for denne Kornsort, som først blev nogenlunde moden i Oktober Maaned, men som ganske vist desuagtet er kommen tør i Hus, hvorimod Foldudbyttet vist kun bliver ringe.

Fra Assens-Egnen.

Paa Grund af Vækstandsning i en halv Snes Dage, foraarsaget ved Kulden i Maj, har der udviklet sig saa mange Stokroer som aldrig tidligere, særlig i Sukkerroerne, saa det besværliggjør Oparbejdningen af dem.

Fra Askov-Egnen.

Kartoffelsygdom, som ellers plejer at være saa slem i vaade Aar, har næsten ikke vist sig. Gulerødderne ere forholdsvis knap saa gode som foregaaende Aar, og Runkelroerne, som i de senere Aar have taget stærkt til her paa Egnen, have slet ikke kunnet taale det kolde og vaade Vejr. De have sat Top i Stedet for Rod. Centnerudbyttet ligger omtrent 50 pCt. under det sædvanlige, til Gjengjæld er Tørstofprocenten 20 à 25 pCt. højere end normalt; hvilket derimod ikke er Tilfældet i de førstnævnte Rodfrugtarter.

Fra Fredericia-Egnen.

Der er en Del Røre blandt Landmændene i Anledning af, at der i flere Aar er lagt mere Kvæg til end der egentlig har været Brug for. En stor Del af Tillæget er kjøbt paa Fyen til høje Priser, idet alt er sat ind paa at forcere Mælkeudbyttet, men dette har langtfra i alle Tilfælde været heldigt. De gode Priser, der nu er paa Fedekvæg, gjør, at der bliver lagt mange flere Kalve til paa de bedste Køer, der haves, en Fremgangsmaade, som sikkert vil betale sig bedst.

Det var vist ingen Skade til, om der blev vist Hestene betydelig mindre Opmærksomhed. Der er næppe Tvivl om, at en stor Del af de Kapitaler, der ere anvendte paa dem, kunde have været anvendt nyttigere.

Fra Odder-Egnen.

Bjergningen af Sæden foregaar her paa Egnen paa gammel Maade. Sæden bindes strax efter Mejningen og sættes i Langhobe. Anden Methode finder vanskelig Indgang. Overalt, hvor man gav sig Tid, blev Sæden godt bjerget, men mange Steder er den kjørt vel tidlig sammen, og Straffen derfor vil sikkert vise sig i Besætningerne i Løbet af Vinteren.

Arbejdsforholdene her i Hads Herred have i mange Aar været vanskelige og dyre, takket være den socialistiske Propaganda; men efter at man paa de større Gaarde har indført Polakker, har det sidste Aar været roligt til Trods for, at Odder—Horsens-Banen er under Arbejde.

Malkepiger kan næsten ikke faas for Penge, hvorfor man gaar over til at holde Malkerøgtere, som med Familie besørger baade Kreaturernes Røgt og Malkningen.

Fra Aarhus-Egnen.

Arbejderforholdene ere i Sammenligning med tidligere Aar langt mere stabile. Der har været fuldtud tilstrækkelig Arbejdskraft i Høsten, og Lønningerne for Karle ere snarest nedadgaaende, medens Mejeripiger fremdeles ere vanskelige at faa, og det uagtet der bydes større og større Løn og flere og flere Friheder og Bekvemmeligheder.

Socialisterne agitere vældigt herude paa Landet — nu er det vor Tur, efter at Byerne ere gjennemagiterede — og de have da ogsaa i enkelte Tilfælde Held til at sætte Splid imellem Arbejdsgivere og Arbejdere, hvilket ofte koster en ellers flink Mand hans Plads, medens Førerne mele deres egen Kage og ved deres ophidsende Sprog ved Møder og i Pressen udsaa Had og Bitterhed og gjøre, hvad de formaa, til at det gode Forhold forrykkes mere og mere.

Fra Kolind-Egnen.

De her paa Egnen virkende Landboforeninger have alle foretaget Forsøg med Kunstgjødning, og Resultatet i Aar har gjennemgaaende været gunstigt efter anvendt Salpeter. Forsøgene fortsættes og ville utvivlsomt blive en god Vejledning

ved Anvendelsen af Kunstgjødning og til en udvidet Benyttelse deraf.

Vanskeligheden ved at faa gode jydske Køer tilkjøbs bevirker, at der her til Egnen kjøbes en Del fyenske Køer, som vinde mere og mere Udbredelse.

Fra Aalborg—Hadsund-Egnen.

Det har ubetinget været lettere at faa Arbejdskraft i Aar end de nærmest foregaaende Aar, men saavel det mandlige som kvindelige Tyende bliver vanskeligere at have med at gjøre Aar for Aar, og Grunden dertil synes at være, at mange for at faa Tjeneste søge til Byerne, hvor de ikke sjældent komme i slet Selskab og hengive sig til et mindre exemplarisk Liv. Naar de unge Mennesker atter maa søge ud paa Landet, ere de ofte saa fordærvede, at Samlivet med dem saa langt fra at være gavnligt og nyttigt, langt snarere er til Skade saavel for Husbonden og hans Bedrift som for Medtjenerne.

Fra Hobro-Egnen.

Det kan ikke paastaas, at selv om Arbejdskraften er blevet rigeligere, at den samtidig er blevet bedre. I den Tid, hvor det var vanskeligt at faa Arbejdere, er Maskinkraft blevet benyttet i stor Udstrækning, saa en selv lille Forøgelse af Arbejdskraften synes større, end den i Virkeligheden er.

Maskinkraften er imidlertid langtfra saa billig for Landmændene som den burde være, thi manglende Kjendskab hos mange af disse, saavel som hos deres Arbejdere, til Maskinerne og deres Pasning gjør, at de ofte opslides langt hurtigere, end de burde, og enhver ny Maskines Anskaffelse vil altid tynge stærkt paa Budgettet.

Her er i Sommer solgt 2 Hingstplage, c. 1 Aar gl., efter Aldrup-Munkedals Søn Prinds af Jylland, for henholdsvis 8000 og 7000 Kr. foruden Vilkaar.

Thy.

At Folk fremdeles gaa til Byerne for at have den kortere Arbejdstid om Sommeren med lettere Adgang til Fornøjelser, naar de oftere maa sulte om Vinteren, synes uheldigt. Men

paa den anden Side kan det vel ikke nægtes, at de, der skal tjene Føden ved Landbruget, maa arbejde noget mere end maaske adskillige andre. Kunde det imidlertid gaa op for Folk, at det i Længden er sundere, baade fysisk og moralsk, at blive ved Landbruget fremfor at gaa til Byerne, vilde meget være vundet.

Fra Skjern-Egnen.

Udsigterne for Vinterfodringen ere ret lyse, og man venter ved Hjælp af den store og gode Høavl at kunne indskrænke Brugen af indkjøbte Foderstoffer. Her bruges ingen saa længe Kælvekøerne kan holde Mælkeudbyttet paa 30 Pd. daglig ved 1 Givt Roer, Hø og 1 à 2 Givter grøn Havre.

Fra Hjørring-Egnen.

Landets financielle Stilling synes at rumme en alvorlig Fare. Vi have faaet mange humane, men dyre Love, som have drevet Kommuneskatterne op til en ukjendt Højde, og endnu staar mange kostbare Love og Reformer paa Dagsordenen. Sker der ikke paa forskjellige Omraader Besparelser i forskjellig Retning, vil de stigende Byrder efterhaanden falde paa de faste Ejendomme og Erhverv, og der veed vi, at Hartkornet er et ofte brugt Objekt.

Danmarks Smørexport 1901—1902.

Af Konsulent *B. Bøggild.*

Smørret er fremdeles i stigende Grad det danske Landbrugs betydeligste Salgsprodukt, og derfor skal det ikke undlades i Aar ligesom tidligere Aar her i »Tidsskrift for Landøkonomi« at fremføre de nøjagtigst mulige Meddelelser om Indførselen og Udførselen, saa hurtig som de kunne fremskaffes. — Ved velvillig Imødekommenhed fra statistisk Bureaus Side er det nødvendige Materiale tilvejebragt i en noget fyldigere Skikkelse end den, hvori det offentliggjøres af Bureauet selv. De anførte Tal gjælde Tidsrummet fra Begyndelsen af Oktober til Slutningen af September, idet Materialet kun kan fremskaffes kvartalsvis. — For at lette Sammenligningen og give et Overblik over Udviklingen ere i de efterfølgende Tabeller de nyeste Tal sammenstillede med de tilsvarende Tal for de nærmest foregaaende Aar.

Smørindførselen ses at være stegen $2^1/_2$ Mill. Pd., og i Modsætning til de nærmest foregaaende Aar er det fra Sverrig, at Stigningen er kommen. Tilbagegangen i Sverrigs Smørexport fra c. 50 Mill. Pd. i 1896 til c. 37 Mill. Pd. sidste Aar er i Aar standset, og Exporten over Danmark er tiltaget forholdsvis meget. Derimod er der en Nedgang i Smørmængden fra Rusland. Denne Nedgang skyldes formentlig de daarlige Forhold i Finland, saavel i politisk som i økonomisk Henseende, men be-

Smørindførselen til Danmark i Pund.

Fra	1/10 1898— 30/9 1899	1/10 1899— 30/9 1900	1/10 1900— 30/9 1901	1/10 1901— 30/9 1902
Sverrig	16,752,853	16,521,018	15,694,978	19,239,688
Rusland (Finland) ..	15,170,051	22,318,692	29,693,541	28,618.892
Tyskland	980,733	1,113,357	566,899	844,164
Amerika	921,711	44,750	449.399	43,067
England	345,570	280,773	215,308	447,581
Andre Lande	118,913	33,242	23,312	23,709
Ialt...	34,289,831	40,311,832	46,643,437	49,217,101

mærkes maa det ogsaa, at den umaadelige Stigning i Sibiriens Smørproduktion, hvorom der har været talt og skrevet saa meget, og hvori saa mange kjøbenhavnske Smørfirmaer siges at være stærkt interesseret, ikke giver sig til Kjende ved nogen større Tilførsel af russisk Smør her til Danmark.

Indførselen af Smør fra Rusland til Danmark
i Millioner Pund.

	Oktober Kvartal	Januar Kvartal	April Kvartal	Juli Kvartal	Hele Aaret
1897—1898	2.3	2.1	5.4	5.0	14.8
1898—1899	2.3	1.6	5.0	6.3	15.7
1899—1900	2.4	2.1	6.6	11.3	22.4
1900—1901	5.0	4.1	8.2	12.3	29.6
1901—1902	5.7	3.2	10.3	9 4	28.6

Næsten hele Indførselen af Smør sker til Kjøbenhavn, nemlig 46.6 Mill. Pd., hvortil maa føjes $1^1/_2$ Mill. Pd. svensk Smør i hele Vognladninger over Helsingør. End-

videre sendes der af svensk Smør c. $^1/_2$ Mill. Pd. over Frederikshavn og af Smør fra Sønderjylland c. $^1/_2$ Mill. Pd. over Esbjerg. Iøvrigt er det kun ganske smaa Partier af Smør, der indføres ved en Mængde forskjellige Provinstoldsteder, og den Omstændighed, at det angives at komme dels fra Tyskland og dels fra Østerrig, tyder paa, at det er Smør af de aller simpleste og billigste Kvaliteter.

Smørudførselen her fra Danmark ses af omstaaende Tabel i det sidst forløbne Aar at være stegen ialt med 10 Millioner Pund, og hele denne Tilvæxt i Exporten er gaaet til England. Til Tyskland er sendt omtrent samme Mængde som det foregaaende Aar, og Exporten til alle de andre Lande er kun ubetydelig i Sammenligning med Exporten til England. — Da Udførselen er voxet med 10 Mill. Pd., og Smørindførselen her til Landet, som foran paavist, kun er tiltaget med c. $2^1/_2$ Mill. Pd., er Danmarks Overskudsudførsel i det forløbne Aar i Sammenligning med det nærmest foregaaende Aar altsaa stegen c. $7^1/_2$ Mill. Pd., nemlig fra 118.9 til 126.3 Mill. Pd.

Denne Overskudsudførsels Fordeling i Kvartalerne ses af omstaaende Tabel, hvor det viser sig, at der i sidste Januar Kvartal er blevet udført over 35 Mill. Pd. Smør mere end der blev indført. Det er den største Overskudsudførsel af Smør, Danmark endnu har haft i noget Kvartal, og bemærkes kan det endvidere, at Tabellen viser, at Overskudsudførselen af Smør i Vinterhalvaaret, Oktober—Marts, nu er omtrent dobbelt saa stor som for 10 Aar siden, medens Overskudsudførselen af Sommersmør ikke er fordoblet i det samme Tidsrum, men endog i Aar viser en Nedgang i Sammenligning med det nærmest foregaaende Aar. Tabellen tyder paa, at Produktionen af Sommersmør har været mindre i 1902 end i 1901, og dette er i Overensstemmelse med, at statistisk Bureau i sin netop nu udkomne foreløbige Beretning om

Smørudførselen fra Danmark i Pund.

Til	1/10 1898— 30/9 1899	1/10 1899— 30/9 1900	1/10 1900— 30/9 1901	1/10 1901— 30/9 1902
England	140,894,253	144,611,129	157,796,922	168,273,946
Tyskland	2,811,887	3,860,510	6,613,658	6,497,036
Sverrig	295,198	398,720	624,062	343,446
Norge	18,779	19,080	153,933	95,867
Holland	28,938	2,401	5,000	4,205
Belgien	68,760	50,528	30,028	57,116
Spanien	—	31,640	—	—
Frankrig	3,553	2,873	673	1,100
Amerika	2,470	24,338	14,472	12,280
Østasien	147,046	133,016	93,590	86,200
Andre Lande	98,050	158,489	199,474	139,711
Ialt...	144,368,934	149,292,724	165,531,812	175,510,907

Danmarks Overskudsudførsel af Smør

i Millioner Pund.

	Oktober Kvartal	Januar Kvartal	April Kvartal	Juli Kvartal	Hele Aaret
1891—1892	16.4	18.4	18.0	16.3	69.1
1892—1893	15.6	18.1	19.5	18.6	71.8
1893—1894	16.1	21.2	22.0	23.5	82.8
1894—1895	13.5	23.3	23.2	20.0	80.0
1895—1896	20.8	20.5	27.6	21.3	90.2
1896—1897	19.3	23.8	29.0	20.3	92.4
1897—1898	23.2	25.8	30.0	30.0	109.0
1898—1899	25.8	27.7	31.5	25.1	110.1
1899—1900	25.3	30.8	30.8	22.1	109.0
1900—1901	27.0	29.2	34.0	28.7	118.9
1901—1902	30.1	35.2	32.7	28.3	126.3

Høstudbyttet i 1902 angiver, at Sommergræsningen har været ret tarvelig.

Til Bedømmelse af Margarineforbrugets Størrelse nu i Sammenligning med tidligere kan det anføres, at det i Aarene 1893—98 gjennemsnitlig var 21.4 Mill. Pd., i 1898—99 var det 32.6, i 1899—1900 37.2, i 1900—1901 derimod 43.1 og i Finansaaret 1901—1902 endog 44.0 Mill. Pd., nemlig 38.5 Mill. Pd. dansk og 5.5 Mill. Pd. indført Margarine.

Udførselen af dansk og fremmed Smør

i Millioner Pund.

	Dansk Smør	Fremmed Smør			Ialt
		Told-berigtiget	Transi-teret	Til-sammen	
1896—1897	103.0	20.3	4.8	25.1	128.1
1897—1898	118.8	20.1	4.1	24.2	143.0
1898—1899	123.8	16.1	4.5	20.6	144.4
1899—1900	121.6	22.0	5.7	27.7	149.3
1900—1901	128.8	28.3	8.4	36.7	165.5
1901—1902	139.5	28.9	7.1	36.0	175.5

Af det her fra Danmark udførte Smør var ifølge hosstaaende Tabel 36 Mill. Pd., eller lidt over 20 pCt., fremmed Smør. Af disse 36 Mill. Pd. transiteredes c. en Femtedel, medens de fire Femtedele kom fra Smørhandlernes Lagerkjældere. Omtrent $^1/_2$ Mill. Pd. udførtes over Esbjerg, og c. $^1/_2$ Mill. Pd. transiteredes over Frederikshavn; de øvrige c. 35 Mill. Pd. exporteredes fra Kjøbenhavn, nemlig over 31 Mill. Pd. til England, lidt over 3 Mill. Pd. til Tyskland, 0.3 Mill. Pd. til Sverrig og kun mindre Partier til Norge, Amerika og andre Lande.

Udførselen af Smør i hermetisk Pakning er i Aar tiltaget med c. $^1/_2$ Mill. Pd., men den er dog fremdeles kun af underordnet Betydning i Sammenligning med den

øvrige Export. De to Trediedele af Daasesmørret er gaaet til Tyskland, formodentlig for største Delen for at sendes videre over Hamborg. — Her maa det nævnes, at naar der i de ugentlige Exportangivelser Aaret rundt tales om Smør i Kasser, da er det for største Delen ikke hermetisk pakket Smør, men Smør, afvejet i et og to Punds Stykker, i Paphylstre eller blot i Pergament, som særlig fra Pakkerierne i Esbjerg og Haslev exporteres i Trækasser af forskjellig Størrelse.

Udførselen af Smør i Daaser

i Millioner Pund.

Til	1897-98	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902
England	1.382	1.101	1.557	1.437	1.365
Tyskland	1.947	2.235	1.941	2.432	2.845
Andre Lande ..	0.208	0.238	0.221	0.117	0.215
Ialt...	3.537	3.574	3.719	3.986	4.425

Exporten til England ses i hosstaaende Tabel at være foregaaet fra ikke mindre end 10 forskjellige danske Havne, og særlig maa det paapeges, at over en Trediedel af det danske Smør exporteres fra Esbjerg, nemlig $50^1/_2$ Mill. Pd. af $139^1/_2$ Mill. Pd., medens der fra Kjøbenhavn kun exporteres 80 ÷ 35 = 45 Mill. Pd., eller netop lige saa meget som fra de øvrige 8 Provinshavne tilsammen.

Frosten har i det forløbne Aar ikke lagt nogen Hindring i Vejen for de mange forskjellige Havnes Besejling, og kommer der nu en lang Isvinter, er der saavel i Aalborg som i Odense og her i Kjøbenhavn truffen bekostelige Foranstaltninger for ved Hjælp af kraftige Isbrydere at opretholde Dampskibsforbindelserne med England.

En besynderlig Uro og Ængstelse blandt Producenterne foranledigedes i Maj Maaned af nogle af de danske Smørhandlere derved, at de sendte forskjellige Skrivelser ud og forlangte, at Mælkerierne skulde garantere, at deres

Udførselen af Smør til England

i Millioner Pund.

Fra	1897-98	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902
Kjøbenhavn....	73.196	65.251	66.110	75.884	79.957
Esbjerg.....	32.077	37.910	42.825	45.673	51.188
Odense	9.281	11.762	10.240	11.075	12 206
Aarhus	8.312	8.359	8.419	8.765	9.936
Randers	5.157	5.096	3.988	3.665	3.384
Aalborg.....	3.339	3.539	3.599	4.314	2.799
Svendborg	2.747	3.089	2.897	2.670	2.391
Frederikshavn..	2.370	2.340	2.664	3.002	2.955
Horsens	1.101	1.322	0.469	»	»
Nykjøbing F. ..	0.994	1.133	1.221	0.665	0.972
Nakskov.....	0.983	1.093	2.097	2.084	2.487
Nyborg.....	»	»	0 082	»	»
Ialt...	139.557	140.894	144.611	157.797	168.275

Smør ikke indeholdt over 16 pCt. Vand samt forpligte sig til at bære alle Tab og Udgifter i Tilfælde af, at Smørret skulde blive konfiskeret i England, fordi det mistænktes for at have for stort Vandindhold. Aarsagen til dette forhastede og urimelige Forlangende fra Smørhandlernes Side var, at Landbrugsdepartementet i London den 22de April offentliggjorde følgende Bestemmelse:

1) Naar en Prøve Smors Vandindhold overstiger 16 pCt., skal det, indtil det modsatte bevises, anses for forfalsket formedelst for højt Vandindhold.
2) Denne Bestemmelse omfatter Storbritannien, men ikke Irland.
3) Denne Bestemmelse træder i Kraft 15de Maj 1902.
4) Denne Bestemmelse maa citeres som »Reglement for Salg af Smør« 1902.

Denne Offentliggjørelse gjorde nogle af Smørhandlerne nervøse. Uden at søge paalidelig Oplysning om, hvorvidt der var Udsigt til, at Smørret vilde blive beslaglagt

ved Prøveudtagningen, stillede de Krav om, at Mælkerierne skulde bære alle Tab og Udgifter, om end der jo ved Kontrakternes Afslutninger var handlet uden at tænke paa saadanne Muligheder. De besindigste Mælkeriformænd tøvede vel med at undertegne Forpligtelser, hvis Rækkevidde ikke kunde overses, men mange bleve meget bestyrtede over den Ulykke, der truede deres vigtigste Produktion, og det varede flere Uger, inden de ved Konsulent Fabers offentlige Udtalelser og de uforandrede Omsætningsforhold i England kom til Forstaaelse af, at deres Smørhandler havde set Faren meget større, end den i Virkeligheden var. Og efterhaanden blev da den Mening almindelig anerkjendt, at der vel var visse Forsigtighedsregler at iagttage ved Flødens og Smørrets Behandling paa Mælkerierne, men at dette engelske Reglement for Salg af Smør iøvrigt her i Danmark maa hilses med Tilfredshed, idet danske Mælkerier godt kan overholde den stillede Fordring, om at Vandindholdet skal være mindre end 16 pCt., medens bedragerisk Konkurrence derved vil blive modarbejdet.

Smørprisen har i det nu afsluttede Aar været noget mindre end i det nærmest foregaaende. Af omstaaende Tabel over Grosserersocietetets Topnotering ses, at Gjennemsnitsnoteringen for hele Aaret har været 95.$_1$, medens den i 1900—01 var 98.$_0$, men hertil maa bemærkes, at Overprisen er stegen i Aarets Løb med $^1/_2$—1 Øre pr. Pd., og for nogle Mælkerier endnu mere, saaledes at Flertallet af Mælkerierne temmelig sikkert have faaet en højere Pris for Smørret i 1901–02 end de fik i 1898—99 og i 1899—1900, om end Gjennemsnitsnoteringen synes at angive det modsatte.

Alt for mange Mælkerier kunne stadig ikke afholde sig fra at slutte Aarskontrakter med Fastsættelse af en bestemt Overpris for hele det kommende Aar. Hyppigst er det vel nok saaledes, at denne Overpris ved Kontraktens Underskrift er højere end, hvad Mælkeriet hidtil har opnaaet, men naar Kontrakten træder i Kraft, er

Grosserersocietetets Topnotering.

Gjennemsnitspris i Øre pr. Pd.

	1896-97	1897-98	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902
November ..	98.0	97.3	99.0	101.0	104.6	103.0
December...	100.0	96.8	104.0	104.0	106.8	100.0
Januar	98.5	92.5	96.0	98.0	105.4	94.0
Februar	93.8	94.0	95.0	94.0	99.3	99.0
Marts	89.0	92.0	95.6	89 6	96.0	96.0
April	83.4	84.8	87.5	88.0	91.8	95.0
Maj	79.5	77.5	81.3	87.2	88.0	90.0
Juni.....	79.5	76.0	81.4	92.0	88.0	90.1
Juli	82.0	74.3	87.5	92.0	88.5	90.0
August	88.3	80.0	100.2	100.8	95.2	88.3
September ..	96.0	91.6	110.5	99.0	102.3	96.5
Oktober	93.0	99.5	110.3	100.8	107.2	101.0
Gjennemsnit for heleAaret	90.1	88.1	95.65	95.5	98.0	95.1

det allerede almindeligt, at andre Mælkerier faa samme Pris, og nogle Maaneder senere viser det sig, at man har handlet dumt ved at binde sig for et helt Aar til at nøjes med den aftalte Overpris, thi nu faar mange Mælkerier mere, idet Grossererne simpelthen ganske naturlig lade Noteringen blive lavere i Forhold til Salgsprisen i England, alt efter som Overpriserne stige ved Afregningerne med Mælkerierne.

Indser man først, at den i Aarskontrakterne bestemt aftalte Overpris er Skyld i, at Noteringen stadig er vigende i Forhold til Priserne i England, maa man vel ogsaa indrømme, at det er meget uklogt at slutte Kontrakter paa denne vigende Basis. Vil man endelig slutte Kontrakter, bør disse kun indeholde Bestemmelser om Smørrets Levering, Opsigelsesfristen, hvor meget Smør, der skal i hver Fustage o. l., men bedst er det iøvrigt for Mælkerierne slet ikke at have Kontrakter. Bliver man helt fri for dem

eller i hvert Fald for de for et langt Tidsrum bestemte Overpriser, blive Smørhandlerne ikke af disse stigende Overpriser foranledigede til at notere en lavere og lavere Pris, men kunne ventes at ville som samvittighedsfulde Mænd notere den Pris, der virkelig svarer til Salgsprisen paa Verdensmarkedet. — Bemærkes maa det, at der kan nævnes adskillige Mælkerier, der i en Aarrække have handlet med samme Smørexportør uden at have nogen som helst Kontrakt, og at der er mere end en reel Smørhandler, der ikke forlanger, at have Mælkerierne bundne ved nogen Kontrakt, samt endelig at mange Kontrakter jo kunne siges op med 2—3 Ugers Varsel.

Om Smørnoteringen i Aarets Løb maa det iøvrigt bemærkes, at den begyndte i November med 104, hvilket Tal gjentoges i tre Uger, derefter blev forladt og ikke mere blev naaet. I Januar blev Noteringen 96, og efter nogle Svingninger vedblev den at være 96 indtil 4de Uge i April, da den gik ned til 92. Derefter var den uafbrudt i 15 Uger 90, indtil den omsider midt i August gik ned til 87. I Slutningen af samme Maaned steg den dog atter til 91 og vedblev derefter at stige til den den sidste Uge i September blev 101, hvilken Notering derefter blev staaende hele Oktober Maaned. Ialt blev Noteringen kun forandret 15 Gange i Aarets 52 Uger.

Til Slutning kan det endelig meddeles, at »Danske Mejeriers Smørmærkeforening«, der i Sommeren 1901 begyndte at lade sine Medlemmer mærke alt deres Smør med et fælles Varemærke, det af Foreningens Formand indregistrerede Lurmærke, i det forløbne Aar har faaet saa god Tilslutning, at Foreningen nu tæller over 1000 af Landets store Mælkerier, saaledes at nu snart alt det danske Smør, der exporteres herfra Landet, vil være mærket med Nationalmærket.